
HEYDƏR

ƏLİYEV

VƏ

MƏTBUAT

*müsaibələr * bəyanatlar
müraciətlər * çıxışlar
təbriklər*

17875

**HEYDƏR ƏLİYEV
və
MƏTBUAT**

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ MƏTBUAT

*müsahibələr
bəyanatlar
müraciətlər
çıxışlar*

NURLAR
Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi

BAKİ - 2003

43/3A
765

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ MƏTBUAT

*dörd cildə
ikinci cild
iyul, 1996 – iyul, 1998*

247398

M.F. ...
A. ...
KİTAP

NURLAR
Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi

BAKİ - 2003

Redaktoru və ön sözün müəllifi
RAMİZ MEHDİEV

Tərtib edənlər
ƏLİ ABBASOV, TEYMUR ƏHMƏDOV

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ MƏTBUAT II cild (dörd cilddə)
B.; «NURLAR» Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi, 2003, 640 səh.

Oxuculara təqdim edilən dördcildliyin ikinci cildində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əlirza oğlu Əliyevin 1996-cı ilin iyul ayından 1998-ci ilin ortalarına qədərki dövr ərzində ölkəmizdə, istərsə də xaricdə kütləvi informasiya vasitələri nümayəndələri ilə görüşləri, onlara müsahibələri, bəyanat və çıxışları xronoloji ardıcılıqla verilmişdir.

Müstəqil Azərbaycanın xarici ölkələrdə nüfuzunun artmasında, sıx əlaqələr yaradılmasında və Dünya Birliyində mövqelərinin daha da möhkəmlənməsində böyük əhəmiyyət kəsb edən bu materiallar dünya şöhrətli siyasətçinin beynəlxalq aləmdə təmkinli, uzaqgörən siyasəti, müdriqliyi və gərgin ictimai-siyasi fəaliyyəti barədə dolğun təsvəvvür yaradır. Kitab siyasətçilər, politoloqlar, diplomatlar və tədqiqatçılar üçün qiymətli mənbədir.

AVROPA ŞURASININ YÜKSƏK SƏVİYYƏLİ NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞDƏN SONRA MƏTBUAT KONFRANSINDA ÇIXIŞ

Prezident Sarayı
13 iyul 1996-cı il

Hörmətli mətbuat nümayəndələri!

Biz sizinlə artıq görüşmüşük. Çünki Avropa Şurasından Azərbaycana gəlmiş nümayəndə heyəti ilə görüşümüzün başlanğıcında siz iştirak etmisiniz. Ona görə də xüsusi bir bəyanat verməyə ehtiyac yoxdur. Qısaca onu deyə bilərəm ki, Azərbaycanın Avropa Şurasında xüsusi qonaq statusu almasından sonra bu Şuranın yüksək səviyyəli və geniş tərkibli nümayəndə heyətinin respublikamıza qəlməsi əməkdaşlığımızın artıq başladığını göstərir.

Bu gün keçirdiyimiz görüşdən və apardığımız danışıqlardan mən çox razı olduğumu bildirmək istəyirəm. Hesab edirəm ki, bizim aramızda qarşılıqlı anlaşma var. Biz bundan sonra Avropa Şurasının təmhüquqlu üzvü olmaq üçün qarşımızda duran vəzifələri yaxşı bilirik. Mən Avropa Şurasının nümayəndə heyətini bir daha əmin edirəm ki, Azərbaycan Respublikası Avropa Şurasının təmhüquqlu üzvü olmağa əməli işlərlə çalışacaqdır. Mən əminəm ki, biz buna nail olacağıq.

Sözü nümayəndə heyətinin başçılarına verirəm və sizin suallarınıza cavab verməyə hazırım.

S u a l : Mənim sualım cənab Baş katibədir. Cənab Baş katib, Ermənistan Respublikası Avropa Şurasına üzv olmaq üçün rəsmən müraciət etmiş ölkələrdən biridir. Avropa Şurasının bəyanatlarında, proqramında insan hüquqlarına hörmət, ortaq mədəni dəyərlərin qorunması ilk sırada dayanır. Azərbaycanın 2000-dək vətəndaşı Ermənistan ərazisində müxtəlif zindanlarda əsir, girov kimi işgəncələrə məruz qalır. Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərindəki mədəni abidələr Ermənistanın işğalçı qoşunları tərəfindən darmadağın edilib, bir milyona yaxın qaçqın çox ağır, çətin şəraitdə yaşayır, Ermənistan Respublikası Avropa Şurasına qəbul edilərkən bu məsələlər nəzərə alınacaqmı?

C a v a b : Mən əminəm ki, bu münaqişə Avropa Şurasının Parlament Assambleyası tərəfindən tamamilə nəzərdə tutulacaqdır və bu, diqqətdən qaçmayacaqdır. Bildirmək istəyirəm ki, ölkələrin Avropa Şurasına qəbul edilməsində həlledici rol oynayan qurum Avropa Şurasının Parlament Assambleyasıdır. Avropa Şurasının Parlament Assambleyası insan hüquqlarının harada olur-olsun pozulmasının əleyhinə çıxır. Şübhəsiz ki, biz Avropada bir sıra belə faciəli hallarla rastlaşmışıq, bəzi yerlər işğal olunubdur və işğal altında qalıbdır. Avropanın özündə də böyük saylı qaçqın ordusu vardır. Bu elə bir məsələdir ki, Avropa Şurası ona daim diqqət yetirir. Avropa Şurasının xüsusi komissiyaları, komitələri vardır ki, onlar qaçqınların və köçkünlərin işləri ilə yaxından məşğul olurlar.

Mən şübhə etmirəm ki, həm Azərbaycan, həm də Ermənistan Avropa Şurasına tamhüquqlu üzv qəbul olunmaq barədə müraciət edərkən və bu müraciətlər nəzərdən keçirilərkən qeyd etdiyimiz məsələlər diqqətdən yayınmayacaqdır.

S u a l : Cənab Prezident, Siz Dağlıq Qarabağ probleminin həllini necə təsəvvür edirsiniz?

H e y d ə r Ə l i y e v : Bu problemin həllinin yolu çox dəqiq və aydındır. Biz bunu dəfələrlə demişik. Söhbət bundan gedir ki, Ermənistan silahlı birləşmələri Azərbaycan ərazisinin 20 faizini, yəni işğal etdikləri ərazilərimizi azad etsinlər, oradan zorla qovulmuş bir milyondan çox Azərbaycan vətəndaşı doğma yerlərinə qayıda bilsin, ölkəmizin ərazi bütövlüyü, onun beynəlxalq miqyasda tanınmış sərhədlərinin pozulmazlığı təmin olunsun və bununla yanaşı, Dağlıq Qarabağın erməni əhalisinin təhlükəsizliyi təmin edilsin, Azərbaycan Respublikasının tərkibində Dağlıq Qarabağa hazırda dünya praktikasında mövcud olan ən yüksək muxtariyyət statusu verilsin. Bunlar aydın və ədalətli şərtlərdir. Biz bunu təklif edirik. Erməni tərəfi buna razı olsaydı, məsələ çoxdan həll edilərdi. Təəssüf ki, erməni tərəfi Azərbaycan ərazisinin işğal olunması ilə bağlı bəzi üstünlüklərdən istifadə edərək, Azərbaycana təzyiç göstərməyə çalışır və Dağlıq Qarabağa dövlət müstəqilliyi statusu verilməsinə cəhd edir. Şübhəsiz ki, biz buna razı ola bilmərik, Azərbaycan ərazisinin bir hissəsinin zorakılıqla qəsb edilməsinə yol verə bilmərik. Beynəlxalq hüquq normaları da buna yol vermir. Hər bir dövlətin ərazi bütövlüyünün tanınması bütün beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən qəbul edilmiş beynəlxalq hüquq normasıdır. Biz bu prinsip-

lərə həm öz ölkəmiz barəsində, həm də digər dövlətlər barəsində sadıq. Məsələnin həlli erməni tərəfindən asılıdır.

S u a l : Mənim sualım Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin sədri-nədir. Azərbaycan Prezidenti dəfələrlə qeyd edib ki, keçid dövrünün çətinlikləri və Ermənistanın respublikamıza təcavüzü elə bir vəziyyət yaradıb ki, ölkəmiz bu problemi ayrılıqla, beynəlxalq təşkilatların köməyi olmadan həll edə bilməz. Avropa Şurası ölkəmizin bu problemlərinin həllinə konkret olaraq hansı yardımlar edə bilər?

S i y m K a l l a s : Bildiyiniz kimi, bu gün dünyada siyasi mühtəfi formalaşdıran beynəlxalq təşkilatlardan biri də Avropa Şurasıdır. Bu beynəlxalq təşkilatların hər birinin özünəməxsus xüsusiyyəti var. Avropa Şurasının əsas vəzifəsi ölkələrdə demokratiyanın inkişaf etdirilməsindən, insan hüquqlarının qorunmasından, demokratik və dinamik inkişaf edən dövlətlərin yaradılmasından ibarətdir. Bu baxımdan ölkələrdə demokratiyanın inkişaf etdirilməsi, insan hüquqlarının qorunması üçün hüquqi baza yaradılmasına yardım göstərmək Avropa Şurasının bu ölkələrlə əməkdaşlığında ən mühüm sahələrdən birini təşkil edir.

Mən sizə bildirmək istəyirəm ki, Estoniyanın Avropa Şurası ilə əməkdaşlığı dövründə bizim gördüyümüz, yaşadığımız təcrübə çox məhsuldar olmuşdur. Sualınıza cavab olaraq bildirirəm ki, Avropa Şurası həm bu şuranın üzvü olan dövlətlərə, həm də üzv olmaq istəyən dövlətlərə çox geniş səpkili əməkdaşlıq təklif edir, yardımlar göstərir və qeyd etdiyim sahələrdə onları hər cür dəstəkləməyə çalışır.

Dövlətlər arasındakı münaqişələrə gəldikdə isə, biz bu münaqişələrin daha çox dünyanın digər təşkilatları tərəfindən həll olunmasına üstünlük veririk. Məsələn, biz ATƏT-in bu münaqişənin həll olunmasında rolunu qiymətləndiririk və onun Minsk prosesinə hər zaman dəstək veririk. Öz növbəsində Avropa Şurası isə dünyanın müxtəlif bölgələrində formalaşmış muxtar qurumların və onların qarşılaşdığı problemlərin həlli yollarının nədən ibarət olması barədə məlumatları bu ölkələrə çatdırır.

Bu gün bizim keçirdiyimiz çoxsaylı görüşlərdə Avropa Şurası tərəfindən belə bir yardımın, köməyin göstərilməsi məsələsi də müzakirə olunmuşdur. Əgər Azərbaycan bu təcrübədən də faydalanmaq arzusu- nu ifadə etsə, onda Avropa Şurası respublikamıza məmnuniyyətlə kömək edəcəkdir.

S u a l : Cənab Prezident, Ermənistan ilə Azərbaycan arasında müharibə bir il əvvəl qurtarmışdır. Bu, ölkənizin iqtisadi həyatına necə təsir edir?

Heydər Əliyev : Ermənistan ilə Azərbaycan arasında müharibə qurtarmamışdır, iki il əvvəl dayandırılmışdır, 1994-cü ilin mayında biz atəşkəs haqqında saziş imzalamışıq, lakin hələlik tam sülh yoxdur. Bu iki il ərzində biz ilk növbədə ATƏT-in Minsk qrupunun imkanlarından istifadə edərək, məsələnin sülh yolu ilə həllinə çalışırıq. Şübhəsiz ki, atəşkəs həm Azərbaycanda, yeri gəlmişkən qeyd etməliyəm ki, həm də Ermənistanda həyata müsbət təsir göstərmişdir.

Əgər müharibə yoxdursa, döyüş əməliyyatları aparılmırsa, qan tökülürsə, şübhəsiz ki, xalq daha sakit yaşayır. Xalq, cəmiyyət, dövlət sosial-iqtisadi problemlərlə daha fəal məşğul olmaq üçün imkan əldə edir. Biz də bu imkandan çox fəal istifadə edə bilmişik və edirik. Məhz bu müddət ərzində biz qanunlar qəbul edə və iqtisadi islahatların, o cümlədən böyük özəlləşdirmə proqramının, aqrar bölmədə islahatların həyata keçirilməsinə başlaya bilmişik. Məhz bu şəraitdə Azərbaycanın ilk demokratik Konstitusiyasını hazırlaya və qəbul edə bilmişik, Azərbaycan Parlamentinə ilk demokratik seçkilər keçirmişik. Ölkəmizdə daxili, siyasi həyatı mürəkkəbləşdirən bir çox mənfi halları aradan qaldıra bilmişik. Təəssüf ki, Avropa ölkələrindən, o cümlədən Estoniyadan fərqli olaraq Azərbaycanda Ermənistanla hərbi münaqişə ilə yanaşı, bir sıra illər ərzində daxili siyasi vəziyyət də çox mürəkkəb olaraq qalırdı. Bu da hakimiyyət uğrunda mübarizə aparın müxtəlif silahlı qrupların qarşıdurması ilə əlaqədar idi. Ermənistanla müharibə ilə yanaşı, 1993-cü ilin yayında Azərbaycanda vətəndaş müharibəsi başlandı. Biz bu ağır hallardan yaxa qurtara bildik. Həm də xeyli dərəcədə ona görə ki, atəşkəs rejimini təmin edə bilmişdik.

Xarici sərmayədarlar Azərbaycana daha fəal maraq göstərməyə, bizimlə əməkdaşlıq etməyə başlamışlar. Biz Avropanın, Amerikanın ən iri neft şirkətləri ilə Azərbaycanda neft hasilatına dair böyük müqavilələr imzalamışıq. Yəni hərbi əməliyyatların dayandırılması, Azərbaycanda da ictimai-siyasi vəziyyətin sabitləşməsi şübhəsiz ki, respublikamıza daha fəal surətdə sərmayə qoyulmasına gətirib çıxarır. Zəngin təbii ehtiyatları və böyük iqtisadi, intellektual potensialı olan Azərbaycan dünyanın bir çox ölkələrinin şirkətlərinin diqqətini cəlb edir və biz bu əməkdaşlığa fəal surətdə gedirik. Bütün bunlar xeyli dərəcədə, atəşkə-

sə nail olunduqdan sonra yaranmış şəraitlə bağlıdır. Lakin biz tam sülhə, Ermənistanla dinc, mehriban qonşuluq münasibətləri yaranmasına, bütün Qafqaz regionunda sülhün bərqərar olunmasına çalışırıq.

S u a l : Hörmətli Prezident, hörmətli Baş katib, mənim sualım sizədir. Cənab Baş katib, görüşdə «Avropa ölkələrinin böyük ailəsi» fikri səsləndi, siz Azərbaycandan sonra, bu ailəyə daxil olmaq istəyən daha iki ölkəyə – Gürcüstana və Ermənistanla gedəcəksiniz. Yəqin heç kəs istəməz ki, onun ailəsinin üzvləri dalaşsınlar, müharibə etsinlər. Avropa Şurasına üzvlüyə namizədlik dövründə bu ailə üzvlərinin dalaşmaması, müharibə etməməsi üçün siz hansı konkret addımlar atmaq niyyətindəsiniz?

Heydər Əliyev : Azərbaycan öz sülhsevər siyasətini davam etdirəcək və çalışacaq ki, Ermənistanla Azərbaycan arasında olan bu münaqişə ləğv edilsin və bölgəmizdə tam sülh yarasın.

Dannel Tarşis : Avropa Şurası Avropada gərginliyin azaldılması üçün bir çox tədbirlər görməkdədir. Biz Avropa Şurasına üzv olan dövlətləri, Avropanın bütün dövlətlərini ona inandırmağa çalışırıq ki, hansı dövlətlərdə siyasi plüralizm, demokratiya varsa, insan hüquqları qorunursa, onlar daha sabit və çiçəklənən dövlətlər olurlar, nəinki diktator rejimi olan qeyri-demokratik dövlətlər. Hansı dövlətlərdə qanun aliliyi təmin olunursa, o dövlətlərin inkişafı labüddür.

Bütün bunlardan əlavə biz bir sıra ümumi dəyərlər də işləyib hazırlayırdıq. Avropa Şurasına daxil olan bütün dövlətlər məhz o dəyərlərə sadıq olmalı, həmin öhdəlikləri yerinə yetirməlidirlər. Biz işgəncələrin, xaricilərin və digərlərinin bir-birinə qarşı nifrətinin aradan qaldırılması üçün əlimizdən gələni edirik. Bunun üçün biz hazırda Avropada geniş vüsət almış gənclər hərəkatından istifadə edirik. Biz Avropa dövlətlərini bir-birinin tarixini öyrənməyə sövq edirik. Tarix dərsliklərinin işlənilib hazırlanması, onların ideologiyasızlaşdırılması, bu dərsliklərin şovinist ruhda olmaması üçün təhsil sahəsində əməkdaşlıq edirik.

Azlıqların hüquqlarının qorunmasına yardım edən hüquqi təkliflərimiz vardır. Biz müxtəlif ölkələr arasında açıq, şəffaf əməkdaşlığın genişləndirilməsinə sövq edən, onun yollarını qəstəvən mexanizmlər təklif edirik. Biz belə bir ideyanın tərəfdarıyıq ki, Avropada sərhədləri yenidən dəyişdirməyə heç bir ehtiyac yoxdur, bu sərhədləri açmaq və əməkdaşlığı genişləndirmək lazımdır. Milyonlarla insan məhz sərhədlərin dəyişdirilməsi ucbatından yaranmış münaqişələr nəticəsində

əzab-əziyyəət çəkir və çətinliklərə düçar olub. Məqsədimiz Avropa qitəsində elə bir mühit yaratmaqdır ki, bu qitəyə mənsub olan bütün xalqlar, dövlətlər özlərini bir ailədə hiss etsinlər.

İndiyədək söylədiklərimin hamısı münəqişələr baş verərkən bunların qarşısını almağa yönəldilən cəhdlərdir. Onu da əlavə edərim ki, bu qəbildən olan münəqişələrin həlli texnikası, qaydaları da bizə bəllidir. Bu işi xüsusilə Avropa Şurasının Parlament Assambleyası həyata keçirir.

Sədrin sözlərinə qayıdaraq mən də təsdiq etmək istəyirəm ki, biz bu qəbildən olan münəqişələri daha çox Avropadakı digər təşkilatların, xüsusilə ATƏT təşkilatının ixtiyarına buraxmağa üstünlük veririk.

S u a l : Mənim sualım Prezident Heydər Əliyevədir. Azərbaycanda keçirilmiş son parlament seçkiləri tənqid olundu. Gələcəkdə seçkilərin daha düzgün keçirilməsi üçün hansı tədbirlər görməyi planlaşdırırsınız?

H e y d ə r Ə l i y e v : Mən sizin bu fikrinizlə razı deyiləm. Hesab etmirəm ki, Azərbaycanda parlament seçkiləri azad, sərbəst seçkilər olmayıb. Onlar tam azad, sərbəst seçkilər olubdur. Bu seçkilər çoxpartiyalı sistem əsasında, tam aşkarlıq, siyasi plüralizm şəraitində keçirilibdir. Bütün sahələrdə özlərini seçkilərdə namizəd irəli sürənlərin hamısı informasiya orqanlarından, o cümlədən radio, televiziya dan sərbəst istifadə edib. Azərbaycanda 30-dan artıq partiya qeydiyyatla alınıb və fəaliyyət göstərir, 500-dən artıq qəzet nəşr edilir. Azərbaycanda müxalifətin çoxsaylı qəzetləri çıxır və çox geniş yayılır. Respublikamızda hər bir adam öz fikrini istədiyi kimi ifadə etmək imkanına malikdir. Bunların hamısı da parlament seçkilərində öz əksini tapıbdir. Azərbaycanın hazırkı Parlamentində 8 partiya təmsil olunur. Azərbaycanın Parlamentində müxalifətdə duran partiyaların nümayəndələri də var. Bunlar hamısı müstəqil Azərbaycanda ilk Parlament seçkilərinin tam demokratik şəkildə keçirilməsini nümayiş etdirir. Nəzərə almalı-sınız ki, Azərbaycan müstəqillik qazanandan sonra respublikamızda dövlət rəhbərliyi üç dəfə dəyişdirilibdir. Mən qeyd etdim, 1993-cü ilin yayında Azərbaycanda vətəndaş müharibəsi başlanmışdı. Müxalifətdə duran ayrı-ayrı partiyaların silahlı dəstələri olubdur. 1994 və 1995-ci illərdə Azərbaycanda hakimiyyəti güclə, silahla ələ almaq cəhdləri olubdur, bir neçə terror aktı həyata keçirilib, dövlət başçısına qarşı bir neçə dəfə terror cəhdi edilibdir və bunların da qarşısı alınmışdır.

Belə bir şəraitdə olan Azərbaycanda son dövrdə, demək olar ki,

1995-ci ildə və artıq 1996-cı ildə daxili ictimai-siyasi sabitlik yaradılıbdir. Əqər Azərbaycana iki il bundan əvvəl gəlsəydiniz, Bakının küçələrində həddindən ziyadə cürbəcür qeyri-qanuni silahlı dəstələr görə bilərdiniz. Təəssüf ki, bunların da bir çoxu özlərini müxalifət adlandıran partiyalara və qruplara mənsub idi. Azərbaycanın bu cinayətkar dəstələrdən qısa müddətdə təmizlənməsi, insanlara sərbəst yaşamaq imkanı verilməsi və parlament seçkilərinin sərbəst şəkildə keçirilməsi Azərbaycanda demokratiyanın bərqərar olduğunu sübut edir.

Ona görə də müstəqil Azərbaycanda ilk mən demokratiya sahəsində atılan ilk addımlar kimi qiymətləndirirəm və əminəm ki, bu demokratik proseslər ilbəl inkişaf edəcək və gələn parlament seçkiləri bundan da yüksək səviyyədə keçiriləcəkdir.

Diqqətinizə görə sağ olun!

22 İYUL – MİLLİ MƏTBUAT GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ TƏBRİK

Müstəqil Azərbaycanın Milli Mətbuat günü münasibətilə bütün jurnalistləri və mətbuat-informasiya sistemində çalışan işçiləri ürəkdən təbrik edirəm.

Xalqımızın milli mənəvi dəyərlərini, adət-ənənələrini, istək və arzularını, keşməkeşli həyatının bütün sahələrini daim öz səhifələrində əks etdirən və əsaslı Həsənbəy Zərdabi tərəfindən qoyulmuş Azərbaycanın milli mətbuatı çox şərəfli və zəngin inkişaf yolu keçmişdir. Xalqımızın görkəmli mütəfəkkirləri, publisistləri, jurnalistləri, yazıçıları və satirikləri mətbuat vasitəsilə milli şüurun, mənəviyyatın və mədəniyyətin formalaşmasına və inkişafına güclü təkan vermişlər.

Bu gün Azərbaycanda dünyanın ən qabaqcıl ölkələrinin əldə etdiyi nailiyyətlərlə rəqabət apara bilən çoxşaxəli mətbuat və informasiya sistemi yaradılmış, bütün respublika ərazisini əhatə edən ən müasir teleradio, kütləvi informasiya şəbəkələri, milli jurnalistika elmi inkişaf etmişdir.

Müstəqil, demokratik və hüquqi dövlət quruculuğu prosesini yaşayan Azərbaycan dövlətinin ictimai-siyasi həyatının bütün sahələrində olduğu kimi, mətbuat və informasiya sahəsində də demokratiya prinsiplərinə dönmədən əməl olunur. Müstəqil Azərbaycan Respublikasının yeni Konstitusiyasında təsbit olunmuş fikir və söz azadlığı, siyasi plüralizm mətbuat və informasiya sahəsində Azərbaycan dövlətinin yeritdiyi siyasətin əsasını təşkil edir. Məhz bu siyasətin nəticəsidir ki, Azərbaycanda hazırda müxtəlif ictimai-siyasi qurumlara, təşkilatlara, birliklərə, ayrı-ayrı şəxslərə məxsus iyirmi dörd adda teleradio şirkətləri, beş yüzdən çox qəzet və jurnal, iyirmidən yuxarı beynəlxalq, regional və respublika qurumlarını təmsil edən informasiya agentlikləri və s. orqanlar azad surətdə fəaliyyət göstərir.

Hörmətli mətbuat işçiləri!

Sizi bir daha bu əlamətdar gün münasibətilə təbrik edir, respublikamızda və onun ətrafında baş verən hadisələrin ictimaiyyətə çatdırılmasında, onların geniş analitik təhlil edilməsində, Azərbaycanda gedən demokratik dəyişikliklərin beynəlxalq aləmdə şərh edilməsində obyektivlik, prinsiplilik, yüksək professionalıq və əsl vətəndaşlıq mövqeyi arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

«ŞƏFƏQ» QƏZETİNİN 75 İLLİK YUBİLEYİ MÜNASİBƏTİLƏ TƏBRİK

75 illik yubileyi münasibətilə «Şəfəq» qəzetinin bütün kollektivini ürəkdən təbrik edir və geniş yaradıcılıq müvəffəqiyyətləri arzulayıram.

Quba rayonu əhalisinin istək və arzularını, ictimai-iqtisadi və siyasi həyatının bütün sahələrini daim öz səhifələrində əks etdirən və əsaslı 75 il bundan əvvəl qoyulmuş «Şəfəq» qəzeti çox zəngin və şərəfli bir inkişaf yolu keçmişdir. Qəzet Azərbaycanın çoxşaxəli mədəniyyətə, adət-ənənələrə və milli-mənəvi dəyərlərə malik olan bölgəsində dövlətçiliyin və xalqlar dostluğunun daim qorunub saxlanmasına və möhkəmləndirilməsinə xidmət göstərmiş, bütün bölgə əhalisinin imkanlarını respublikamızın ən ümdə problemlərinin həllinə səfərbər etmişdir.

Azərbaycan dövlətinin bugünkü demokratik və azad mətbuat sistemində öz dəst-xəttini qorumaq, layiqli yer tutmaq üçün qəzetin kollektivi söylərini daha da artırmalı, həm respublikanın, həm də rayonun ictimai-iqtisadi və siyasi həyatında gedən dəyişiklikləri, demokratik prosesləri obyektiv, yüksək professional səviyyədə işıqlandırmalıdır. Bu yolda qəzetin bütün yaradıcı heyətinə müvəffəqiyyətlər arzu edirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
29 iyul 1996-cı il

**RUSİYA FEDERASİYASININ PREZİDENTİ
BORİS NİKOLAYEVİÇ YELTSİNİN TƏNTƏNLİ
ANDIÇMƏ MƏRASİMİNDƏ İŞTİRAK ETMƏK ÜÇÜN
MOSKVAYA SƏFƏRİ ZAMANI RUSİYANIN
MÜDAFİƏ NAZİRİ İQOR NİKOLAYEVİÇ
RODİONOVLA GÖRÜŞDƏN SONRA AZƏRBAYCAN
JURNALİSTLƏRİNƏ BƏYANAT**

*Moskva, Kreml
9 avqust 1996-cı il*

Görüşdə əsas məsələ Azərbaycan ilə Rusiya arasında əlaqələrin bütün sahələrdə daha da inkişaf etdirilməsi məsələsi idi. Hərbi sahə çox mühüm sahədir, çünki müdafiə sahəsində də bizim çoxlu müştərək işlərimiz var. Eyni zamanda Ermənistan-Azərbaycan münafiqəsinin sülh yolu ilə həll olunması üçün Rusiya Müdafiə Nazirliyinin çox böyük imkanları var. Çünki bilirsiniz ki, Ermənistanda Rusiyanın böyük hərbi hissələri var. Hərbi sahədə onların çox sıx əməkdaşlığı mövcuddur, hərbi müttəfiqlik haqqında müqavilələri vardır.

Ona görə də bu məsələlərin həllində Rusiyanın həm böyük rolu, həm də böyük imkanları var.

General İqor Nikolayevič Rodionov Rusiyanın yeni müdafiə naziridir. Şübhəsiz, bu məsələləri onunla həm müzakirə etmək, həm də təhlil etmək lazım idi. Eyni zamanda öz mövqələrimizi bildirmək lazım idi. Mən görüşdə bunların hamısını etdim və hesab edirəm ki, görüş qarşılıqlı anlaşma şəraitində keçdi. Mən Azərbaycanın bu məsələlərdə mövqeyini, o cümlədən MDB çərçivəsində mövcud olan kollektiv təhlükəsizlik müqaviləsi ilə bağlı mövqeyini açıq-aydın bildirdim. Bilirsiniz ki, o müqavilənin bir çox hissələrində biz iştirak etmirik. Səbəblərini aydınlaşdırdım, izah etdim ki, nə üçün iştirak etmirik. Bilirsiniz ki, bizdə hava hücumundan müdafiə üçün Qəbəl RLS-i var. İndiyə qədər onun da statusu müəyyənləşməyib. Bu barədə danışıqlar gedib, amma status məsələsi indiyədək aydınlaşmayıb. Bu məsələlər haqda da fikrimizi bildirdim. Belə danışıq ki, bizim müdafiə nazirimiz Moskvaya gələcək və bunlar məsələni birgə müzakirə edəcəklər. Ondan sonra biz son nəticəyə gələcəyik.

Şübhəsiz ki, general Rodionov Çeçenistandakı vəziyyət haqqında da mənə məlumat verdi. Sonra mən Qroznıdakı hadisələrlə bağlı narahatlığımızı bildirdim. Azərbaycan haqqında mətbuatda və digər informasiya orqanlarında yayılan yalan məlumatlar və şayiələr haqda da öz fikrimi bildirdim. Dedim ki, bunların hamısı Azərbaycana qarşı iftirdir. Eyni zamanda o mənə Çeçenistandakı mövcud vəziyyətlə bağlı görülən tədbirlər barədə məlumat verdi. Bizim üçün o da əhəmiyyətli məsələdir. Çünki bizim yollar oradan keçir və bu yolların – dəmir yolunun, avtomobil yollarının bağlanması çox vaxt həmin vəziyyətlə əlaqələndirilir.

Mən bu gün baş nazir Viktor Çernomyrdinlə də bu barədə danışdım. Ondan xahiş etdim hazırlanmış layihəni tezliklə imzalasın ki, bizim yollarımızın bağlanması aradan götürülsün. Mən bu barədə general Rodionovla da danışdım. Ona görə də hesab edirəm ki, bu görüş əhəmiyyətli və lazımlı bir görüşdür. Bu görüş bir tərəfdən Azərbaycanın Rusiya ilə əlaqələrinin inkişaf etdirilməsi üçün, digər tərəfdən, yeni müdafiə nazirinin ikitərəfli münasibətlərdə lazımı məsələləri bilməsi üçün vacibdir. Mən bu görüşü çox səmərəli görüş hesab edirəm.

S u a l : Gələcəkdə Rusiya ilə Azərbaycan arasında hərbi əməkdaşlığa dair hər hansı sənədin imzalanması mümkündürmü?

C a v a b : Yox, bu barədə heç bir söhbət yoxdur. Yəni hərbi əməkdaşlıq nədir? Biz əməkdaşlıq edirik, amma bu əməkdaşlığın müxtəlif formaları var. Ancaq hərbi ittifaq haqqında düşünürsünüzsə, belə bir fikir yoxdur və bizə belə bir təklif də yoxdur. Ola bilər bizə andırılır ki, belə bir şey olsa, yaxşı olar. Amma bizə birbaşa təklif edə bilmirlər. Bizdə də belə bir fikir yoxdur. Ancaq faydalı əməkdaşlıq var və olacaqdır.

S u a l : Cənab Prezident, Rusiyanın keçmiş müdafiə naziri Azərbaycana münasibətdə bir çox sahələrdə olduqca sərt mövqə tuturdu. İndi hansısa mövqə yumşaqlığı haqqında danışmaq olar, ya yox?

C a v a b : Əlbəttə, kimsə Azərbaycana qarşı sərt mövqə tuta bilər. Ancaq biz müstəqil dövlətlik, bizə qarşı sərt mövqə tutmaqla təsir etmək mümkün deyil. Ona görə də keçmiş müdafiə nazirinin sərtliyi elə onun özünə qalacaqdır. İndi kimsə bizə qarşı sərt mövqə tutacaqsa, tutsun, bu bizə heç cür təsir edə bilməz. Ola bilər ki, keçmiş müdafiə naziri bəzi səbəblərə görə və əlaqələrinə görə sərt yox, düzgün mövqədə deyildi. Ancaq yeni müdafiə naziri, hesab edirəm ki, yüksək sə-

viyyəli bir generaldır. O, siyasi məsələləri də yaxşı bilir, dərk edir. O, həm də Qafqaza, Azərbaycanca yaxşı bələd olan adamdır. Keçmiş Zaqafqaziya Hərbi Dairəsinin komandanı olub və elə hesab edirəm ki, o, dəyərlı insandır və onunla əməkdaşlıq etməyimiz bizə çox lazımdır.

S u a l : Bəs Lebed və Kovalyov ilə görüşləriniz barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Onlarla görüşlərdə də elə bu dediyim məsələləri müzakirə etmişik. Lakin həmin məsələlərə münasibətdə hələnin öz sahəsi var.

AZƏRBAYCAN VƏ QAZAXISTAN PREZİDENTLƏRİNİN BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSINDA BƏYANAT

Prezident Sarayı

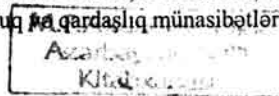
16 sentyabr 1996-cı il

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Qazaxıstan prezidenti möhtərəm Nursultan Nazarbayevin Azərbaycana rəsmi səfəri uğurla keçir. Bu gün səhərdən biz böyük həcmdə iş gördük. Biz, iki prezident təkbətək görüşdük. Qazaxıstanı və Azərbaycanı maraqlandıran məsələlərin geniş dairəsi barədə fikir mübadiləsi etdik. Biz, ən əvvəl, ikitərəfli münasibətlərimizin bəzi məsələləri barədə fikir mübadiləsi apardıq və onları müzakirə etdik, belə bir tam yekdil rəydə olduq ki, ikitərəfli münasibətlərimiz dostluq xarakteri daşıyır. Buna görə də biz onları inkişaf etdirmək, dərinləşdirmək, və münasibətləri daha yüksək səviyyəyə qaldırmaqdan ötrü hər şey etmək əzmindəyik.

Biz, dünyada baş verən proseslərlə, beynəlxalq problemlərlə, beynəlxalq təşkilatların fəaliyyəti və beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində, o cümlədən MDB çərçivəsində fəaliyyətimizlə bağlı bir çox məsələlər barəsində də fikir mübadiləsi etdik. Biz, dünyanın müxtəlif bölgələrindəki, o cümlədən Qafqazdakı münaqişələrə aid məsələlər barəsində fikir mübadiləsi etdik. Biz, Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən Azərbaycan ərazisinin 20 faizinin işğal olunmasına və bir milyon nəfərdən çox Azərbaycan sakininin öz yurd-yuvasından qovulmasına gətirib çıxaran Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi barəsində ətraflı fikir mübadiləsi apardıq.

Biz Xəzər dənizi hövzəsində və nəqliyyat kommunikasiyaları sahəsində, o cümlədən artıq yaradılmaqda olan Transqafqaz magistralından fəal istifadə edilməsi sahəsində əməkdaşlığımızla bağlı məsələlər barəsində fikir mübadiləsi apardıq. Biz bütün bu məsələlərdə yekdil olduq, bir çox məsələlərdə baxışlarımız tam uyğun gəldi. Hər halda, iki prezidentin söhbəti sübut edir ki, ölkələrimiz, xalqlarımız arasında xoş münasibətlər, dostluq və qardaşlıq münasibətləri yaranmışdır, Qazaxis-

tan Respublikasının prezidenti və Azərbaycan Respublikasının prezidenti isə bu münasibətləri daha da inkişaf etdirmək əzmindədirlər.

Qazaxıstan və Azərbaycan nümayəndə heyətləri arasında danışıqlar oldu. Bu danışıqlar zamanı biz dövlətlərarası, hökumətlərarası münasibətlərimizi müzakirə etdik, Qazaxıstanın və Azərbaycanın nazirləri, müvafiq baş idarələri tərəfindən hazırlanmış və sizin yanınızda imzalanmış sənədlərin layihələrini nəzərdən keçirdik. Bütün bu sənədlər çox böyük əhəmiyyətə malikdir və münasibətlərimizi daha da inkişaf etdirmək üçün Qazaxıstan ilə Azərbaycan arasında yaxşı müqavilə - hüquqi əsas yaradır.

Qeyd etmək lazımdır ki, Qazaxıstan ilə Azərbaycan arasında danışıqlar ilk dəfə olaraq belə yüksək səviyyədə aparılmışdır. Qazaxıstan Respublikası prezidentinin Azərbaycana rəsmi dövlət səfəri ilk dəfə olmuş və sənədlərin belə böyük paketi ilk dəfə imzalanmışdır. Bu, Qazaxıstanın və Azərbaycanın müstəqilliyinin bəhrələridir, dövlət müstəqilliyinin, dövlət suverenliyinin xalqlarımıza nə verdiyinə daha bir sübutdur.

Təkrar edirəm, imzalanmış sənədlərin hamısının böyük əhəmiyyəti var və Azərbaycan tərəfi onların əməli surətdə reallaşdırılması üçün bütün tədbirləri görəcəkdir. Qazaxıstan ilə Azərbaycan arasında münasibətlərin prinsipləri haqqında Qazaxıstan Respublikası prezidentinin və Azərbaycan prezidentinin imzaladıqları müqavilənin, şübhəsiz ki, xüsusi əhəmiyyəti var. Qazaxıstan və Azərbaycan prezidentlərinin Xəzər dənizinə dair imzaladıqları birgə bəyanatın da əhəmiyyəti böyükdür. Vaxtınızı çox almayaq deyirəm ki, imzalanmış sənədlərin hamısının böyük əhəmiyyəti var.

Qazaxıstan Respublikasının prezidenti hörmətli Nursultan Nazarbayevin mənim dəvətimi qəbul edərək Azərbaycana rəsmi səfərə gəlməsindən, həmçinin bu gün səhərdən başlanmış gərgin işin öz nəticələrini verməsindən son dərəcə məmnunam. Bu nəticələr sizin gözlünüz qarşısındadır. Əminəm ki, səfər uğurla başa çatacaq və bu, Qazaxıstan ilə Azərbaycan arasında qarşılıqlı münasibətlərdə mühüm mərhələ olacaqdır.

Nümayəndə heyətinə, Qazaxıstan xalqına, Qazaxıstan dövlətinə, onun prezidenti Nursultan Abişoviçə öz ölkəsinin qarşısında duran bütün vəzifələri uğurla yerinə yetirməyi arzulayıram və əmin edirəm ki, imzaladığımız sənədlər və sazişlər münasibətlərimizin inkişafına və

şübhəsiz ki, həm Azərbaycanın, həm də Qazaxıstanın inkişafına kömək göstərəcəkdir. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

S u a l : Birinci sual Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevdir: – 70-ci illərdə Sizin rəhbərliyinizlə Azərbaycanda kosmik cihazqayırmanın və kosmik tədqiqatların güclü kompleksi yaradıldı və bu kompleks «Günəş» proqramı üzrə xalq təsərrüfatı məsələlərinin həllinə olduqca böyük kömək göstərdi. Danışıqlar zamanı Siz kosmos sahəsində Azərbaycan ilə Qazaxıstan arasında əməkdaşlığın imkanlarına toxundunuzmu? İkinci sual Nursultan Nazarbayevdir: Semireçye kazaklarının çıxışı ilə Qarabağ separatizmi arasında nə kimi oxşarlıq var?

H e y d ə r Ə l i y e v : Mən artıq dedim ki, biz bir çox məsələləri, o cümlədən də keçmişdə Qazaxıstanda və Azərbaycanda yaradılmış olan çox böyük elmi - texniki potensial ilə bağlı məsələləri müzakirə etdik. Mən sizinlə razıyam ki, güclü potensial, o cümlədən də kosmosun istifadə edilməsi, ən əvvəl həm Qazaxıstanın, həm də Azərbaycanın xalq təsərrüfatının inkişafı naminə müxtəlif kosmik tədqiqatlar aparılması sahəsində güclü potensial yaradılmışdır. İstədiyimiz hər şeydən geniş istifadə etməyə indi imkan yoxdur. Buna baxmayaraq, razılığa gəldiyimiz məsələlər, imzaladığımız sənədlər, təbii olaraq, ona gətirib çıxaracaqdır ki, biz bu sahədə də əməkdaşlıq edəcəyik.

N u r s u l t a n N a z a r b a y e v : Zənnimcə, Qarabağ ilə kazakların fikirləri arasında heç bir oxşarlıq yoxdur. Kazaklar millət deyil, bir təbəqədirlər. Çar dövrlərindən danışsaq, o vaxtlar onlardan ərazimizin qəsb olunması üçün istifadə etmişlər. Yaxın tarixdən danışsaq, bunlar qırmızı kazaklardır və ağ kazaklara qarşı vuruşmuşlar. Buna görə də əgər siyasi qüvvələr bundan Qazaxıstanla Rusiya arasında münasibətləri korlamaq üçün istifadə edərlərsə, bu, bir məsələdir. Əgər Rusiya rəhbərliyi bunu bilir və işi şişirtməmək üçün müəyyən tədbirlər görmürsə, bu da yenə Qazaxıstan ilə Rusiya arasında qarşılıqlı münasibətlərlə bağlı məsələdir. Onların arasındakı müqavilələr sübut edir ki, biz bütün məsələlərdə, istər iqtisadi sahədə, istərsə də siyasi və müdafiə sahələrində dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinə malikik. Odur ki, bunlar tamam başqa-başqa məsələlərdir. Qazaxıstanda 138 millətin adamları yaşayır və konstitusiyamıza və qanunlarımıza uyğun olaraq onların hamısı bərabərdir. Qazaxıstanda heç kəsin hüquqları tapdanmır. Bunu beynəlxalq birlik təsdiq etmişdir.

S u a l : Ermənistanın işğalçılıq siyasəti ucubətindən MDB-nin iki üzvü – Azərbaycan və Ermənistan müharibə vəziyyətindədir. Belə halda MDB işğalçı üzvünə qarşı nə kimi tədbirlər görə bilər və dünya praktikasında bu məsələ barəsində nə deyilir?

Nursultan Nazarbayev : Yadımdadır, 1991-ci ilin sentyabrında Rusiya prezidenti Boris Yeltsinlə birlikdə biz mövqeləri yaxınlaşdırmaq və bu münaqişəni söndürmək üçün vasitəçilik addımı atdıq. O vaxtdan bəri mən bu məsələ ilə dəfələrlə məşğul olmuşam. Kislovodskda barışıq haqqında saziş imzalandı, amma həmin vaxtdan bəri bu münaqişə dayandırılmadı.

Burada, Zaqafqaziyada olduğum bir vaxtda öz şəxsi fikrimi söyləmək istədim. Burada xalqlar yan-yanə yaşayırlar. Bugünkü azərbaycanlılar və ermənilər, onların övladları, nəvə-nəticələri Allahın verdiyi sərhədlər daxilində yaşamalıdır. Xalqlar arasında münaqişəni siyasi mülahizələrlə qızıqdıranlara xalqların nə ad verdiyi məlumdur. Lakin onlar münaqişəni söndürənləri həmişə minnətdarlıq hissi ilə xatırlayacaqlar.

Gəlin ötən müharibəni xatırlayaq. O müharibədə nə qədər sovet adamı, nə qədər alman qırıldı. Biz bunu indiyədək xatırlayırdıq, yaralar hələ də sağalmayıb, amma indi biz elə həmin Almaniya ilə, müharibə aparmış olduğumuz digər bütün dövlətlərlə əməkdaşlıq edirik. İllər, onilliklər keçəcək, gec-tez həyatın dinc axarını axtarıb tapmaq lazım gələcəkdir. Bu gün biz böyük neftdən, qazdan danışdıq. Əgər bu bölgədə sülh olarsa, onda bu neft və qaz çayı hər üç Zaqafqaziya dövlətinin ərazisindən axacaqdır. O, burada yaşayan xalqlara xoşbəxtlik və əmin-amanlıq gətirəcəkdir. Yox, əgər bu münaqişə dayandırılmasa, onda heç kəs həmin neft çaylarını buradan çəkməyəcəkdir və bu çaylar başqa ərazilərdən axacaqdır. Bunu əsas tutaraq Zaqafqaziya xalqları bu problem dincliklə həlli barədə düşünməlidirlər.

Mən həm bu tərəfdən, həm də o biri tərəfdən nə barədə danışdığımızı yaxşı bilirəm. Şəxsən mən bunu əsas tutaram ki, Qazaxıstan da, Ermənistan da, Azərbaycan da, Gürcüstan da dövlətlərin mövcud sərhədlərinin, ərazi bütövlüyünün pozulmaması prinsipini əsas götürən ATƏT-in üzvləridir. Mən davakar separatçılığın əleyhinəyəm. Əgər yer üzündə yaşayan bütün xalqlar və millətlər öz dövlətini yaratmaq üçün müharibə etməyə başlasaydılar, təsəvvür edin, onda nələr baş verərdi. Mən bütün insanların, xalqların və millətlərin hüquqlarına və bə-

rəberliyinə tərəfdaram, lakin müharibəyə gətirib çıxaran separatçılığın əleyhinəyəm. Ona görə də hesab edirəm ki, bu məsələni ATƏT-in Minsk qrupunun, qəbul olunmuş müvafiq qərarların bazasında sülh yolu ilə həll etmək lazımdır. Yaxşıdır ki, iki ildir müharibə getmir, qan tökülür. Axı hər bir cavanın öldürülməsi onun valideynləri, qohumları üçün faciədir. Hər bir yaşlı adamın öldürülməsi onun ailəsi üçün faciədir. Bax, bu barədə əməlli-başlı düşünmək lazımdır. Ona görə də əminəm ki, Azərbaycanın, Ermənistanın – onların hər ikisinin xalqlarına eyni hörmətlə yanaşaram, çünki mənim xalqım da onlara belə yanaşır – rəhbərliyinin siyasi iradəsi məsələnin sülh yolu ilə həllini tapacaqdır. Toplar susanda siyasətçilərin sakit şəraitdə işləməyə imkanı var. Bir sözlə, bu məsələni hamı tərəfindən qəbul olunmuş dünya prinsipləri əsasında, müqavilə yolu ilə həll etmək lazımdır. Bu, siyasətçilərə də, xalqlara da, dövlətlərə də fayda gətirəcəkdir. Mən belə hesab edirəm.

S u a l : Cənab Əliyevə iki sualım var. Xəzər dənizi barədə bu gün imzalanmış birgə bəyanatdan sonra Rusiyanın Azərbaycanla və Qazaxıstanla münasibətlərinin dəyişməsi haqqında proqnoz verə bilərsinizmi? Oğlunuzun ARDNŞ-in vitse-prezidenti vəzifəsində fəaliyyətini qiymətləndirə bilərsinizmi? Bizi həm ata, həm də dövlət xadimi kimi Sizin verdiyiniz qiymət maraqlandırır.

H e y d e r Ə l i y e v : Hesab edirəm ki, Xəzər dənizinə dair imzaladığımız birgə bəyanat Rusiyanın Azərbaycanla və Qazaxıstanla münasibətlərinin hər hansı şəkildə pisləşməsinə gətirib çıxarmayacaqdır. Biz suveren hüququmuzdan istifadə edirik və sahilyanı dövlətlər kimi Xəzər dənizində iş görmək barədə öz hüququmuzu bəyan edirik. Hesab edirəm ki, ehtirasları qızıqdırmaq, bu bəyanatla əlaqədar Rusiyanın Azərbaycanla və Qazaxıstanla münasibətlərinin hər hansı şəkildə pisləşməyini proqnozlaşdırmaq lazım deyildir. Əksinə, biz bu bəyanatla Xəzər dənizinə dair məsələlərin düzgün, qarşılıqlı surətdə məqbul həllini tapmaq üçün əsas yaradırdıq. Azərbaycan Xəzər dənizində çoxdan neft çıxarır. Burada ilk neft quyusu 1949-cu ildə fontan vurmuşdur. Azərbaycan neftçiləri və geoloqları sonrakı illərdə Xəzərdə və dənizin Azərbaycan, Türkmənistan sahillərində, digər sektorlarında iri neft və qaz yataqları kəşf etmişlər. Bu gün deməliyəm ki, bizim seysmik geofizika gəmimiz Qazaxıstan sahillərində işləyir və orada neft yataqlarının kəşfiyyatı ilə məşğul olur. Ona görə də bu gün imzaladığı-

mız sənəd bizim birgə söylərimizin qanunauyğun nəticəsidir və bir də deyirəm, heç bir pisləşməyə gətirib çıxarmayacaqdır. Belə kədərli proqnozlar vermək lazım deyildir.

Oğlumun neft şirkətinin vitse-prezidenti vəzifəsində fəaliyyətinə gəldikdə işə, mən bu məsələnin sizi nə mənada maraqlandırdığını bilmirəm. Hesab edirəm ki, o, uğurla işləyir, ali təhsili var. Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutunu, elə həmin institutda aspiranturayı bitirmiş, beynəlxalq məsələlərə dair dissertasiya müdafiə etmişdir. Bir neçə xarici dili kifayət qədər yaxşı bilir, bir çox xarici məsələlər üzrə mütəxəssisdır. O, neft şirkətində Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti ilə xarici neft şirkətləri arasında münasibətlərin inkişafı məsələləri ilə uğurla məşğul olur.

Nursultan Nazarbayev: Heydər Əliyev, bizim "Kavran" qəzeti bütün məsələlərlə maraqlanır, bu, sərbəst qəzetdir.

Heydər Əliyev: Mən bunun əleyhinə deyiləm. Sadəcə olaraq sual verdim ki, bununla nə üçün maraqlanır?

Sual: Mənim sualım Nursultan Nazarbayevdir: Xəzərə dair imzalanmış birgə bəyanat haqqında nə deyə bilərsiniz? Bu sualım isə Heydər Əliyevdir: neft-qaz sənayesinə dair sazişlər çərçivəsində hansı birgə layihələr nəzərdə tutulur?

Nursultan Nazarbayev: İrəndən başqa Xəzəryanı dövletlərin hamısı MDB-yə daxildir. Hazırda məsələ statusu müəyyənləşdirməkdən və bu problemi nifaqa çevirməməkdən ibarətdir. Mən Rusiya prezidenti Yeltsin ilə, İran prezidenti Rəfsəncani ilə belə bəyanat imzalamışam. Bu gün isə Heydər Əliyevlə birgə imzaladım. Bütün prinsip bundan ibarətdir ki, hamı bir şeylə razıdır: Biz Xəzər dənizini və onun bioloji ehtiyatlarını qorumaq, təbiəti mühafizə etməliyik, Xəzər silahsızlaşdırılmış zona olmalıdır, xarici hərbi gəmilər buraya daxil olmamalıdır, biz hamımız üçün ümumi olan bu hövzəsinin mühafizəsi ilə əlaqədar bütün problemləri razılaşdırmalıyıq.

Fərq nəyi iqtisadi zona hesab etməkdir. Belə dənizlər üçün mövcud olan beynəlxalq normaları götürsək, onda Azərbaycanın və Qazaxıstanın mövqeləri bir-birinə çox yaxındır. Dəniz gəmiçilik üçün sərbəst olmalı, o, ticarət, ünsiyyət, dənizçilik üçün bütün dövlətlərə xidmət etməlidir. Dənizin təkinə, dibinə gəldikdə isə, o bölünməlidir ki, hər bir dövlət hansı sektorda işlədiyini dəqiq bilsin. Bu, birincisi.

İkincisi. Biz deyirik ki, ilk növbədə sahiyanı bütün dövlətlər dənizin sərbəstliyini mənimləmək üçün elan etdiyimiz bütün tenderlərdə iştirak edə bilərlər. Axı, o dövlətlər iştirak edir ki, onlar işə real pul qoya bilər. Bütün məsələ bundadır. Ona görə də bizim imzaladığımız bəyanat gizli deyildir, siz onu götürüb baxa bilərsiniz.

Heydər Əliyev: Mənə verilən sualla əlaqədar deyə bilərəm ki, biz prezident Nursultan Nazarbayevlə və nümayəndə heyəti ilə «Tengiz» yatağından çıxarılan neftin Azərbaycan ərazisi vasitəsilə daşınması haqqında məsələni müzakirə etmişik. Sizə məlumdur ki, bir neçə ay bundan öncə Transqafqaz magistralı barədə Özbəkistan, Türkmənistan, Gürcüstan və Azərbaycan arasında Aşqabadda saziş imzalanmışdır. Prezident Nursultan Nazarbayev Qazaxıstanın bu sazişə qoşulması haqqında bəyanat verdi. Bunun özü də birgə iş görmək barədə danışıqlarımızın, söhbətlərimizin konkret, praktiki nəticəsidir. Neft və qaz sənayesi sahəsində, Xəzərə dair birgə iş haqqında digər planlar da var. Bir sözlə, perspektivlər yaxşıdır.

Nursultan Nazarbayev: Əlavə etmək istəyirəm, nə qədər ki, imzaladığımız həmin sazişlər yox idi, birgə iqtisadiyyatı da inkişaf etdirmək mümkün deyildi. İndi hamımız eşitdiniz, məsələnin, vergi-qoyma problemini həll etmədən, qarşılıqlı investisiyalar haqqında saziş olmadan heç bir birgə müəssisə barədə söhbət belə gedə bilməzdi. Qazaxıstan istəyir ki, Azərbaycan mütəxəssislərinin köməyi ilə özü üçün neft avadanlığı yaratsın, birgə kəşfiyyat işləri aparsın. Məlum olduğu kimi, bu işdə, xüsusən dənizdə kəşfiyyat işləri aparılmasında Azərbaycanın böyük təcrübəsi var. Azərbaycan Qazaxıstandan böyük miqdarda taxıl, ət məhsulları alınmasına maraqlıdır. Bugünkü görüşümüzə biz Azərbaycana müntəzəm şəkildə, uzun müddət taxıl göndərilməsi üçün Qazaxıstanın taxılçılıq vilayətlərindən istifadə edilməsi haqqında uzunmüddətli saziş bağlamağın mümkünlüyü barədə danışdıq. Bizi Azərbaycanda istehsal olunan yağlar, kimya, yeyinti sənayesi məhsulları maraqlandırır. Birgə müəssisələr yaratmaq üçün də çox böyük imkanlar var. Xüsusən hər iki dövlətin işgüzar adamlarından, biznesmenlərindən ötrü həm orada, həm də burada sərmayə qoymaq üçün nadir imkanlar açılır.

Qazaxıstana gəldikdə isə, xarici investisiyalar haqqında qanuna əsasən, biz öz müəssisəsini tikənlərə torpaq satırıq və bu onların mülkiyyətinə çevrilir. Qazaxıstanın valyuta bazarında istənilən valyutalar

istənilən miqdarda və həcmdə dəyişdirilir. Qazaxıstandan kapitalın kənara çıxarılması sərbəstdir, mülkiyyətin olması da sərbəstdir. Hazırda Qazaxıstanın sənaye və kənd təsərrüfatında bütün obyektlərin kütləvi şəkildə özəlləşdirilməsi prosesi gedir. Sizin pulu olan iş adamlarınız bu prosesdə iştirak edə bilərlər. Ona görə də bu gün imzalanmış sazişlər iş adamlarının, sənaye müəssisələrinin, kənd təsərrüfatı strukturlarının və hökumətlərin qarşılıqlı münasibətlərini inkişaf etdirmək üçün imkan yaradacaqdır.

S u a l : Sual Heydər Əliyevədir: Siz indi hansı problemi Azərbaycan üçün ən başlıca problem sayırsınız və onun həllinin hansı yollarını görürsünüz?

H e y d ər Ə l i y e v : Azərbaycan üçün ən başlıca problem Ermənistanın hərbi təcavüzündən xilas olmaqdır. Bu təcavüz səkkiz il bundan əvvəl edilmiş və Azərbaycan xalqına çox böyük maddi və mənəvi zərər vurmuşdur. Bayaq dedim ki, bu təcavüz nəticəsində Azərbaycan ərazisinin 20 faizi Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən işğal olunmuş, həmin torpaqlardan bir milyondan çox adam qovulmuşdur. Təsəvvür edin ki, 7,5 milyon Azərbaycan əhalisinin bir milyonu qaçqın vəziyyətindədir. Onların əksəriyyəti çadırlarda, olduqca ağır şəraitdə yaşayır, çoxu işsizdir. Söz yox ki, onlar ağır mənəvi və maddi vəziyyətdədirlər. Bununla yanaşı, bu amil Azərbaycanda iqtisadi və mənəvi mühiti çox güclü şəkildə çətinləşdirir. Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən işğal olunmuş ərazilərdə hər şey talan edilmiş, qədim mədəniyyət abidələri, mənəvi dəyərlərimiz, fabriklər, zavodlar, məktəblər, xəstəxanalar, yaşayış evləri dağıdılmışdır. Bu olduqca dəhşətli vəhşilikdir. Bütün bunlar respublikamıza vurulmuş çox böyük yaradır. Buna görə də problemin həll olunması, bu vəziyyətdən qurtarmaq bizim üçün ən başlıca məsələdir. Burada Nursultan Abişoviçlə dediyimiz kimi, biz bu problemi sülh yolu ilə, beynəlxalq hüquq normaları, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü və sərhədlərinin pozulmazlığı prinsipi əsasında həll etmək istəyirik. Deməli, Ermənistan silahlı birləşmələri Azərbaycan ərazisindən danışsınız çıxarılmalıdır, Azərbaycan vətəndaşları öz yaşayış yerlərinə qayıtmalıdırlar, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü, onun beynəlxalq aləmdə tanınmış sərhədləri bərpa edilməli, bu sərhədlər pozulmamalıdır. Bu proses çərçivəsində Dağlıq Qarabağa Azərbaycan dövlətinin tərkibində yüksək müxtəriyyət statusu verilə bilər və Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları kimi, Dağlıq Qarabağın erməni əhalisinin

təhlükəsizliyi təmin edilə bilər. Bu, bizim üçün ən başlıca problemdir. Demək istəyirəm ki, biz bu problemi həll etdikdən sonra qalan problemləri – sosial, iqtisadi, mədəni, elmi problemləri aradan qaldırmaq bizim üçün xeyli asan olacaqdır.

S u a l : Cənab Prezident Nursultan Nazarbayev, türkdilli respublikaların birləşməsi və inkişafı hansı iqtisadi və siyasi təməllər əsasında mümkündür? Ölkəinizdə demokratikləşdirmə prosesi necə gedir? Siz qonşu Özbəkistandan nümunə götürürsünüzmü, yoxsa özünüz onlar üçün nümunəsiniz?

N u r s u l t a n N a z a r b a y e v : Sovet rejimi dövründə demək mümkündür deyildi ki, biz eyni türk köklərinə, tarixə malik idik. Müstəqillik əldə etdikdən sonra hər bir xalq öz nəzərlərini öz mənəvi qaynaqlarına yönəldir. Onları biz də axtarırdıq. Bilirsiniz ki, türkdilli ölkələrin dövlət başçıları tezliklə Daşkənddə müşavirəsi keçiriləcəkdir. Bu, ya beşinci, ya da altıncı görüşdür. Bizim hamımız iqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatına daxil olduğumuza görə əməkdaşlıq edirik, özü də yaxşı əməkdaşlıq edirik. Buna Sərəxs-Məşhəd yolunun birləşdirilməsi sübutdur. Onun vasitəsilə bütün Mərkəzi Asiya respublikaları İran körfəzinə çıxmışlar. Buna görə də bir-birinə meyl göstərən və ümumi mənəvi kökləri olan dövlətlər kimi, qardaş dövlətlər kimi, biz bunu müstəqillik çərçivəsində bərabərliyin tanınması, bir-birinin işlərinə qarşınmaq çərçivəsində həll etməli, ölkələrimizin iqtisadiyyatlarını inkişafında bir-birimizə qarşılıqlı yardım göstərməli və bununla da dövlətlərimizə və xalqlarımıza öz rifahını yüksəltməkdə kömək etməliyik. Odur ki, mən buna normal hal kimi baxıram.

Lakin belə düşünürəm ki, türkdilli dövlətlərin yenidən hər hansı bloka daxil olmasına, bir növ hərbi təşkilat yaratmasına və başqa dövlətlərlə qarşı-qarşıya durmasına ehtiyac yoxdur. Biz artıq belə bir blokda, düşərgədə olmuşuq və buna görə də biz hər hansı bir yeni bloka girməliyik. Mənim mövqeyim belədir.

O ki qaldı demokratik dəyərlərə, 1995-ci il avqustun 30-da keçirilmiş ümumxalq referendumu ilə Qazaxıstanda konstitusiyaya qəbul olunmuşdur. Konstitusiyada yazılmışdır ki, Qazaxıstan demokratik, dünyəvi dövlətdir. Bununla əlaqədar, konstitusiyamıza və qanunlarımıza uyğun olaraq Qazaxıstanda əsl söz azadlığı var, ölkəmizdə 1053 qəzet və jurnal buraxılır, onlardan yalnız 422-si dövlət nəşrləridir, qalanları azad mətbuatdır. Bizim televiziya ilə təxminən 38 kanalda

verilişlər yayılır, onlardan yalnız 4-ü dövlət kanalıdır. Konstitusiya ancaq ona məhdudiyət qoyur ki, Qazaxıstanda hakimiyyət uğrunda mübarizə aparan dini partiyalar yaratmağa, millətlərarası ədavəti qızdırmağa və dövlətin demokratik dayaqlarına qarşı çıxmağa imkan verilmir. Ona görə də çoxsaylı partiyaların olması – onların bir çoxunu mən özüm yaratmışam, çünki bunu etmək lazım idi. Doğrudur, indi onlar məni tənqid edirlər – normal haldır. Çoxpartiyalılıq, çoxlu ictimai hərəkatların olması – bunların sayı 40-dan yuxarıdır – onu göstərir ki, hər bir partiya, hər bir siyasi hərəkat konstitusiya yolu ilə, öz proqramını, təkliflərini izah etmək yolu ilə hakimiyyət uğrunda mübarizə apara bilər. Bir sözlə, əgər bu sizi maraqlandırırsa, ölkəmi-zə gəlib özünüz görün.

S u a l : Nursultan Abişoviç, zəhmət olmasa, deyin, Mərkəzi Asiya silahlı qüvvələrinin birləşmiş batalyonu necə inkişaf edir və Siz hansısa ölkənin ona qoşulmasını nəzərdə tutursunuzmu? Heydər Əliyeviç, bu il MDB-nin 5 illiyi tamam olur. Siz birliyin 10 illik yubileyində televiziya və radio, digər kütləvi informasiya vasitələri sahəsində inteqrasiyanı necə görmək istərdiniz?

N u r s u l t a n N a z a r b a y e v : Qazaxıstan, Özbəkistan və Qırğızıstan arasında vahid iqtisadi məkan haqqında müqavilə bağlanmışdır. Bu xalqlar qonşuluqda yaşayırlar, ümumi cəhətləri həddən çoxdur. Ona görə də bu yaxın xalqlar arasında daha çox etimad olması üçün biz belə birlik yaratmışıq və o, çox yaxşı işləyir. Biz fəvqəlmilli strukturlar, yəni dövlətlərarası strukturlar, icraiyyə komitəsi, dünya bankları tərəfindən tanınmış Mərkəzi Asiya Bankı yaratmışıq. Bu bankın nizamnamə kapitalı var, böyük məbləğdə pul vəsaiti cəlb edə bilər, hazırda 53 birgə layihəni həyata keçirir, həmin layihələrin bəziləri artıq işləyir.

Daxildə yaranan bütün problemləri həll etmək üçün biz birgə Mərkəzi Asiya batalyonu yaratmışıq, bu barədə BMT-yə məlumat vermişik və ondan razılıq və müəyyən status almışdıq. Bu batalyon ABŞ-da NATO sistemində keçirilən təlimlərdə iştirak etmişdir. Batalyon Qazaxıstanda yerləşir, onun bölmələri bütün dövlətlərdə var və lazım gəldikdə birgə inkişaf üçün toplaşirlar. Zənnimcə, Mərkəzi Asiya müqaviləsinə Azərbaycan da diqqət yetirə bilərdi. Bu çox maraqlı təcrübədir. Biz gömrük baxımından, iqtisadi baxımdan, daşınmalar sahəsində birgə inkişaf üçün xüsusi şərait yaradıırıq. İqtisadiyyatdakı etimad zəmi-

nində isə insanlar arasında da etimad yaranır və bu da qonşular arasında sabitliyə və əmin-amanlığa xidmət edir.

H e y d ə r Ə l i y e v : Mənə verilmiş sualın cavabında deyim ki, Azərbaycan MDB-yə 1993-cü ilin sonunda daxil olmuşdur və ötən dövr ərzində onun inkişafına öz töhfəsini vermək üçün tədbirlər görmüşdür. Biz istəyirik ki, MDB azad, müstəqil, bərabərhüquqlu dövlətlərin əsl birliyi olsun. Şübhəsiz ki, bu çərçivədə biz çox istərdik ki, bütün istiqamətlər üzrə, o cümlədən televiziya sahəsində hüquq bərabərliyi əsasında inteqrasiya olsun. Televiziya mühüm kütləvi informasiya vasitəsidir, ictimai əhval-ruhiyyənin formalaşmasında çox vacib rol oynayır. Ona görə də biz istərdik ki, inteqrasiya olsun, lakin hüquq bərabərliyi əsasında. Hesab edirəm ki, qarşıdakı illər bizi tədricən buna gətirib çıxaracaqdır. MDB-nin 10 illik yubileyində nə olacağına gəldikdə isə, necə deyərlər, yaşayırıq, görürük.

Diqqətinizə görə sağ olun, xudahafiz.

İSLAM İNKİŞAF BANKININ BEYNƏLXALQ İNVESTİSİYA KONFRANSININ FASİLƏSİNDƏ XARİCİ ÖLKƏ JURNALİSTLƏRİNƏ MÜSAHİBƏ

Gülüstan sarayı

21 sentyabr 1996-cı il

S u a l : Siz çıxışınızda əsasən hansı məsələlərə toxundunuz?

C a v a b : Mən çıxışımnda hər şeydən öncə neft sənayemizin, zəngin neft və qaz yataqlarımızın imkanları üzərində dayandım, bildirdim ki, Azərbaycanda çox böyük sənaye potensialı, iri kimya sənayesi kompleksi, maşınqayırma, metallurgiya, kənd təsərrüfatı məhsulları emalı sənayesi, xalq istehlakı malları istehsalı var. Zəngin təbiətimiz, münbit torpaqlarımız var. Bütün bunlar müxtəlif ölkələrlə fəal əməkdaşlıq etmək üçün yaxşı əsas yaradır.

S u a l : İslam İnkişaf Bankı prezidentinin Azərbaycana səfərini necə qiymətləndirirsiniz?

C a v a b : Çox yüksək qiymətləndirirəm və bunu çıxışımnda da qeyd etdim.

S u a l : Azərbaycana investisiyalar qoyulmasında İslam İnkişaf Bankının rolu barədə nə deyərdiniz?

C a v a b : İslam İnkişaf Bankının bu sahədə rolunu da yüksək qiymətləndirirəm, bunun üçün böyük imkanlar var və mən İslam İnkişaf Bankını Azərbaycanın iqtisadiyyatına fəal surətdə qoşulmağa çağırırdım.

S u a l : Qarabağ problemi bu sahədə əməkdaşlığa mane ola bilərmi?

C a v a b : Yox, ola bilməz. Mən çıxışımnda bu barədə danışdım, yəqin siz eşitməmişiniz.

S u a l : İnvestisiya qoyulması ilə bağlı Azərbaycanda hansısa problemlər varmı?

C a v a b : Heç bir problem yoxdur. Hər bir adam sərbəst surətdə burada investisiya qoya bilər.

S u a l : Qarabağ probleminin həlli sahəsində beynəlxalq səviyyədə hansısa kömək varmı?

C a v a b : Var, mən bu barədə danışdım. Görünür, siz mənim çıxışımı dinləməmişiniz.

S u a l : Azərbaycan ilə Səudiyyə Ərəbistanı arasında münasibətləri necə qiymətləndirirsiniz?

C a v a b : Azərbaycan ilə Səudiyyə Ərəbistanı arasında yaxşı münasibətlər var. Mən 1994-cü ildə kral Fəhdin dəvəti ilə Səudiyyə Ərəbistanında rəsmi səfərdə olmuşam. Ciddədə cənab Əhməd Məhəmməd Əli ilə də görüşmüşəm. Məkkə və Mədinəni ziyarət etmişəm.

**BAKIDA AZƏRBAYCAN-FRANSA
DANIŞIQLARINDAN SONRA FRANSANIN
XARİCİ İŞLƏR NAZİRİ ERVE DE ŞARETT İLƏ
BİRGƏ MƏTBUAT KONFRASINDA
BƏYANAT**

*Prezident Sarayı
11 oktyabr 1996-cı il*

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Azərbaycana gələn Fransanın xarici işlər naziri cənab Erve de Şarettlə bizim uzunmüddətli söhbətimiz, danışıqlarımız oldu. Biz ən əvvəl iqtisadiyyat, mədəniyyət, elm sahəsində dövlətlərarası münasibətlərimizin daha da inkişaf etdirilməsi məsələlərini və təbii olaraq, ölkələrimiz arasında siyasət sahəsində münasibətlərin inkişafı məsələlərini müzakirə etdik. Biz iqtisadi əməkdaşlığımızın bir neçə konkret məsələsini, o cümlədən də Fransanın «Elf-Agiten» şirkətinin Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti ilə, digər şirkətlərlə əməkdaşlığı daha da genişləndirmək imkanlarını, məsələn, Bakı Sement zavodunun yenidən qurulması və inkişaf etdirilməsi, Bakı şəhərinin su təchizatını yaxşılaşdırmaq layihəsində Fransa firmasının iştirakı imkanlarını və bəzi digər layihələri nəzərdən keçirdik.

Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi məsələsi və ümumiyyətlə, Qafqazda gedən münaqişələrin dincliklə həlli məsələsi danışıqlarımızda xüsusi yer tutmuşdur. Biz Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin dincliklə aradan qaldırılması barəsində öz mövqeyimizi cənab nazirə şərh etdik. Mən bildirdim ki, biz Ermənistan ilə Azərbaycan arasında tam sülh haqqında saziş imzalanan vaxtdək atəşkəs rejiminə əməl edəcəyik. Mən Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin dincliklə aradan qaldırılmasına dair bizim dəqiq və aydın mövqeyimizi cənab nazirə şərh etdim. Bizim mövqeyimiz bundan ibarətdir ki, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü bərpa olunmalı, işğal edilmiş ərazilərdəki yaşayış yerlərindən didərgin salınmış Azərbaycan qaçqınları öz doğma ocaqlarına qayıtmalı, bütün işğalçı qoşunlar Azərbaycan ərazisindən çıxarılmalıdır. Bu zaman Dağlıq Qarabağa Azərbaycan dövlətinin tərkibində

yüksək muxtariyyət statusu veriləcəkdir. Mən məmnunam ki, cənab nazirin bildirdiyi kimi, Fransa Qafqazda sülhün bərqərar edilməsi, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin dincliklə aradan qaldırılması mövqələrində möhkəm dayanmışdır. Mən cənab nazirin belə bir bəyannatından məmnunam ki, Fransa beynəlxalq aləmdə tanınmış prinsiplərə, hər bir ölkənin ərazi bütövlüyü haqqında, qaçqınların öz yaşayış yerlərinə qayıtmaq hüququ haqqında ATƏT-in prinsiplərinə sadıq olaraq qalır.

Mən məmnunam ki, hazırda Fransa-Azərbaycan münasibətləri yaxşı səviyyədədir. Lakin bununla bərabər bizim qonağımız kimi, mən də hesab edirəm ki, bu münasibətlərin daha da inkişaf etdirilməsi və genişləndirilməsi zəruridir və bundan ötrü böyük imkanlar mövcuddur. Mən cənab nazirin belə bir məlumatını məmnunluqla qarşıladım ki, Fransa prezidenti cənab Jak Şirak 1997-ci il yanvarın əvvəlində Fransaya rəsmi səfər etmək haqqında Azərbaycan prezidentinə öz dəvətini təsdiqləyir.

Mən apardığımız danışıqlardan, söhbətdən razıyam. Buna çoxlu vaxt sərf etdiyimizə görə hətta qrafikdən çıxdıq. Lakin mən bunu istər Azərbaycan üçün, istərsə də Fransa üçün faydalı sayıram. Bu gün söhbətlərimiz və danışıqlarımız hələ davam etdiriləcəkdir. Diqqətinizə görə sağ olun.

AZƏRBAYCAN, RUSİYA VƏ XARİCİ ÖLKƏ JURNALİSTLƏRİ ÜÇÜN MƏTBUAT KONFRANSINDA BƏYANAT

Prezident Sarayı
19 oktyabr 1996-cı il

Hörmətli jurnalistlər, Rusiyanın «LUKOyl» neft şirkətinin prezidenti cənab Vahid Ələkbərov onunla birlikdə Bakıya gəlmiş və müxtəlif kütləvi informasiya vasitələrini təmsil edən Rusiya və digər xarici ölkə jurnalistləri ilə görüşməyi məndən xahiş etmişdir. Mən Azərbaycan Respublikasına göstərdikləri marağa görə kütləvi informasiya vasitələri nümayəndələrinə təşəkkürümü bildirirəm və sizin suallarınıza cavab verməyə hazırım. Buyurun, suallarınızı verin.

S u a l : Azərbaycanda böyük neft və digər faydalı qazıntı yataqları var. Cənab Prezident, Siz ehtiyat etmirsinizmi ki, ölkəniz Şimal ilə Cənub arasında, Rusiya ilə ABŞ və Sizin neftinizdən mənfəət götürmək istəyən başqa dövlətlər arasında qarşıdurmalar meydana çevrilə bilər?

H e y d e r Ə l i y e v : Həqiqətən, ölkəmiz böyük təbii ehtiyatlarla, o cümlədən quruda, dənizdə neft və qaz ehtiyatlarına malikdir. Siz bilirsiniz ki, Azərbaycan qədim neft məmləkətidir, burada 150 ildən çoxdur sənaye üsulu ilə neft çıxarılır. Keçmiş vaxtlarda biz nefti xarici şirkətlərlə birlikdə hasil edirdik. Bu, təxminən əsrimizin 20-ci ilinədək davam etmişdir. Azərbaycan Sovet İttifaqının tərkibinə daxil olduqdan sonra isə neftimiz bütün SSRİ-nin ehtiyacları üçün çıxarılırdı. Lakin Azərbaycan müstəqil dövlət olduğu vaxtdan bəri öz təbii ehtiyatlarının sahibi olmuşdur. İndi neft-qaz yataqlarımızın ARDNŞ tərəfindən xarici şirkətlərlə birgə işlənməsi sahəsində fəal iş gedir. Yeri gəlmişkən, Rusiyanın «LUKOyl» şirkəti bütün bu proseslərdə yaxından iştirak edir və 1994-cü ildən başlayaraq ARDNŞ-nin müqavilələr imzaladığı bütün konsorsiumların üzvüdür. Azərbaycanın Şimal ilə Cənub və müxtəlif ölkələr arasında qarşıdurmalar meydana çevrilə bilməsi sarıdan təhlükə, zənnimcə, real deyil-

dir. Mən buna inanmıram. Bununla yanaşı, təsadüflərdən, hər hansı gözlənilməz hallardan heç nə sığortalanmayıbdır. Ancaq bu, əsla o demək deyildir ki, biz öz ehtiyatlarımızın işlənməsi və istifadə edilməsi ilə məşğul olmamalıyıq.

O ki qaldı qarşıdurmaya, görünür, bütün bunlar müxtəlif regionların problemlərinə qeyri-sivilizasiyalı münasibətin nəticəsidir. Ona görə ki, biz, məsələn, bir çox xarici şirkətlərin «Azəri», «Çıraq», «Günəşli» yataqlarını birgə işlətmək təklifləri ilə razılaşmışıq, 1994-cü ildə ilk müqavilə Rusiya, ABŞ, Böyük Britaniya, Norveç, Türkiyə və Səudiyyə Ərəbistanından olan 11 neft şirkətinin daxil olduğu konsorsiumla imzalanmışdır. Biz digər müqaviləni Rusiyanın həmin «LUKOyl» şirkəti ilə, İtaliyanın «ACIP», Amerikanın «Pennzoil» və başqa neft şirkətləri ilə bağlamışıq. «Şahdəniz» yatağına dair müqavilədə Britaniyanın «Bi-Pi», Norveçin «Statoyl», yenə də Rusiyanın «LUKOyl» şirkətləri, Türkiyə şirkəti və digər şirkətlər iştirak edirlər. Yeni iri şirkətlərə yataqların bizimlə birgə işlənməsində iştirak etməyə imkan veririk. Belə isə qarşıdurma nəyə gərəkdir? Diqqət yetirin, burada nə qədər ölkə iştirak edir. Həm də hər bir iştirakçı öz vəsait qoyuluşuna, öz işinə müvafiq surətdə mənfəət götürəcəkdir. Bax, məhz bu, bir ölkənin təbii sərvətlərindən, ehtiyatlarından digər ölkələrin imkanları ilə birgə istifadə edilməsinin sivilizasiyalı metodudur. Mən bir əsas görmürəm ki, bütün bunlar nəticə etibarilə qarşıdurma obyektinə çevrilsin. Qarşıdurma istisna edilmir, amma bu bizim üçün hər hansı prinsiplə əhəmiyyətə malik deyildir.

S u a l : Xəzərə dair layihələrdə «LUKOyl»un və digər Rusiya şirkətlərinin rolunu Sizin necə təsəvvür etdiyinizi daha ətraflı öyrənmək istərdik. Rusiya şirkətlərinə üstünlük vermək və ya başqa ölkələrin əhəmiyyətini artırmaq lazımdır?

H e y d e r Ə l i y e v : Bilirsinizmi, bizim istərdik, istərsə də gələcək müqavilələrimizin hamısı, hər şeydən əvvəl, iqtisadi xarakter daşıyır. İqtisadi mənfəət, iqtisadi səmərə baxımından hər hansı ölkə, hər hansı şirkət Azərbaycanın neft və qaz yataqlarında aparılan işlərdə bizimlə birlikdə iştirak edə bilər. Ona görə də, görünür, burada hər hansı şirkətə hər hansı əlamət üzrə üstünlük vermək məqsədə uyğun deyildir. Kim daha sərfəli iqtisadi şərtlər təklif edərsə, biz onunla əməkdaşlıq edirik, birlikdə işləyirik. «LUKOyl» Rusiyanın

çox iri neft şirkətidir. O, layihələrimizdə başqa şirkətlərlə, indiki halda, Qərb şirkətləri ilə bərabər hüquqlarla iştirak edir. Biz hər hansı şirkət üçün hər hansı imtiyazlar yaratmırıq.

Bununla yanaşı, Azərbaycan Rusiya ilə əsrlər boyu bağlıdır. Biz keçmişdə də birlikdə olmuşuq – mən 19-cu əsrə nəzərdə tuturam, – 20-ci əsrdə isə Sovet İttifaqının tərkibində olmuşuq. Azərbaycan ilə Rusiya arasında çox sıx iqtisadi əlaqələr var. Bir vaxtlar Azərbaycan neftçiləri Rusiya vilayətlərində neft və qaz yataqlarının kəşfiyyatı sahəsində çox böyük iş görmüşlər. Siz bilirsiniz ki, keçmişdə «İkinci Bakı», «Üçüncü Bakı», «Dördüncü Bakı» kimi anlayışlar olmuşdur – bunlar Tatarıstan, Başqırdıstan, Tümen, Orenburq, Rusiyanın digər iri neft rayonlarıdır və orada neft yataqlarının işlənməsi bu sahədə böyük iş təcrübəsi olan Azərbaycan neftçilərinin fəal iştirakı ilə başlanmışdır. Odur ki, bütün bunlar həm dövlət xətti ilə, həm elm, texnika və mədəniyyət, həm də insani əlaqələr xətti ilə çox sıx əlaqələrimizə səbəb olur. Təbii ki, Azərbaycanın neft sənayesi Rusiyanın neft sənayesi ilə sıx bağlıdır, çünki biz lap bu yaxınlardak vahid bir tam idik. Buna görə də bizim üçün çox mühümdür ki, Rusiyanın «LUKOYL» şirkəti Azərbaycana gəlmişdir, Azərbaycanda yaradılmış bütün konsorsiumların üzvüdür və bizimlə fəal əməkdaşlıq edir. Bu bizim üçün hər cəhətdən çox mühüm amildir.

S u a l : Cənab Prezident, neft sahəsindən savayı, daha hansı sahələr ölkələrimiz arasında, habelə onların digər MDB ölkələri ilə əməkdaşlıq obyektinə ola bilər? Sizcə, böyük neftin nəql edilməsi üçün hansı variant daha məqbul olacaqdır?

H e y d ə r Ə l i y e v : Bilirsinizmi, bizim çox böyük neft məşinçayırma kompleksimiz var. Biz Sovet İttifaqının tərkibində olan da bütün SSRİ-nin neft-mədən avadanlığının 70 faizindən çoxu Azərbaycanın zavodlarında hazırlanırdı. Ənənəvi surətdə belə olmuşdur. Azərbaycanda neft sənayesi, dediyim kimi, ötən əsrin ikinci yarısından inkişaf etmişdir. Sonra, 20-ci illərdən, Sovet İttifaqı yaranan vaxtdan bəri neft sənayesi əsasən Azərbaycanda olmuşdur və təbii ki, neft-mədən avadanlığı istehsal edən iri müəssisələr də məhz burada yaradılmışdır. Əgər ilk vaxtlar bu avadanlıq yalnız Azərbaycanın neft sənayesi üçün nəzərdə tutulurdusa, Sovet İttifaqının digər regionlarında, əsasən Rusiyada yeni-yeni neft yataqları aşkara çıxarıldıqca oraya da göndərməyə başlanmışdır. Sovet İttifaqının süqu-

tundan, müstəqil dövlətlər yarandıqdan sonra təəssüf ki, bu iqtisadi inteqrasiya əlaqələri çox kəskin şəkildə qırılmışdır.

İndi zavodlarımız əsasən Azərbaycan üçün avadanlıq istehsal edir, bəzən İrənin, ərəb ölkələrinin, başqa dövlətlərin sifarişlərini yerinə yetirir. Rusiya isə mövcud olmuş inteqrasiyadan əslində imtina etmişdir. Nahaq yerə. Çünki Azərbaycanda sahmana salınmış istehsal var, bizdə yüksək keyfiyyətli avadanlıq buraxılır. Bu avadanlıqdan hər yerdə istifadə olunurdu. Lakin əməkdaşlıq üçün çox mühüm olan bu əlaqələr son illərdə itirilmişdir.

Kimya sənayesi əməkdaşlıq üçün çox mühüm sahədir. Bizim kimya sənayemiz çox böyükdür və o da Rusiya sənayesi ilə çox sıx inteqrasiyada olmuşdur. O vaxtlar sənaye istehsalının Ümumittifaq bölgüsü var idi. Təəssüf ki, o vaxtlar iqtisadi siyasət, görünür, heç də tamamilə düzgün deyildi. Azərbaycanda kimya sənayesi əsasən yarımfabrikatlar istehsal edirdi, son məhsulun əksəriyyəti isə Rusiyada buraxılırdı. Lakin müəssisələrimiz indi də qalmaqdadır. Odur ki, biz bu sahədə sıx əməkdaşlıq edə bilərik. Yaxud götürək, kənd təsərrüfatı məhsulunu. Bir vaxtlar Azərbaycan Sovet İttifaqının, xüsusən Rusiya və Ukraynanın bazarına olduqca böyük miqdarda şərab materialları göndərirdi. O vaxtlar Azərbaycanda ildə təxminən 2 milyon ton üzüm istehsal edildiyi halda, bütün Sovet İttifaqında 6 milyon ton üzüm yetişdirilirdi. Rusiya şərab materiallarına, şərab məhsuluna ehtiyac duyurdu. Azərbaycan isə onların, əslinə qalsa, başlıca təchizatçısı idi. İndi bu əlaqə də əsasən kəsilmişdir.

Doğrudur, üzümlüklərimizin bir hissəsi vaxtilə Mixail Qorbaçovun və Yeqor Kuzmiç Liqaçovun yeritdikləri çox səhv və zərərli antialkoqol siyasəti dövründə məhv edilmişdir. Əlbəttə, alkoqolizmə qarşı mübarizə aparmaq lazımdır. Buna görə də mən Sovet İttifaqının siyasi rəhbərliyi tərkibində olarkən buna tamamilə tərəfdar idim. Amma alkoqolizmə qarşı bu yolla mübarizə aparmaq olmazdı axı. Yeri gəlmişkən, bu mübarizə üsulu böyük iqtisadi zərəmə gətirib çıxardı, bütün ölkəyə, o cümlədən də Azərbaycana olduqca böyük ziyan vurdu. Buna baxmayaraq, bizdə üzüm plantasiyaları qorunub saxlanmışdır və biz çoxlu üzüm istehsal edirik, çoxlu yüksək keyfiyyətli, öz də başqa ölkələrdən gətirilən xeyli ucuz şərab materialları göndərə bilərik. Bu, Rusiya üçün iqtisadi cəhətdən sərfəlidir. Amma nədənsə bu əlaqə də qırılmışdır.

Yadımdadır, o illərdə – onda mən burada işləyirdim – biz Azərbaycan üzüm bağları salmağa başladığıda mən Sovet İttifaqının rəhbərliyi ilə, o cümlədən Nazirlər Sovetinin sədri, mərhum Aleksey Nikolayevič Kosıginin öz təşəbbüsünə əsasən onunla bu mövzuda tez-tez söhbət edirdim. O vaxtlar şərab materialları tankerlərlə Əlcəzairdən, digər ölkələrdən gətirilir, çox keyfiyyətsiz şərab şüşələrə doldurulur və satılırdı. Biz burada üzümçülüğü inkişaf etdirdikdən sonra çox yüksək keyfiyyətli üzüm, şərab materialları əldə etməyə və onları Rusiyaya, Sovet İttifaqının digər regionlarına göndərməyə başladığı. İndi bu da dayandırılmışdır. Yeri gəlmişkən, bu da Rusiya ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlıq sahəsi ola bilər.

Yaxud, məsələn, o illərdə Azərbaycanın Cənub zonası «Ümumittifaq bostanı» adlandırılırdı. Bəs bu nə deməkdir? Bizim bəzi Cənub regionlarında tərəvəz, o cümlədən kələm, pomidor, xiyar çox fərəş yetişir. Biz ildə təxminən 700 min ton bu cür məhsul istehsal edirik və Moskvaya, Leninqrada, bütün Rusiya şəhərlərinə, xüsusən Şimal şəhərlərinə göndərirdik, onlar artıq aprel-may aylarında fərəş tərəvəz almağa başlayırdılar (bildiyiniz kimi, Rusiyanın Şimal zonalarında bu tərəvəz yalnız iyul-avqustda yetişir). Bu, hər iki tərəf üçün çox faydalı idi. Amma bu da dayandırıldı. Bilmirəm, indi Rusiya fərəş tərəvəzi haradan alır. Biz burada bununla daha məşğul olmuruq və həmin sahələrdən respublikamıza gərəkli digər məhsul yetişdirmək üçün istifadə edirik.

Kənd təsərrüfatının başqa sahələrində də fəal iqtisadi əməkdaşlıq etmək olar. Dediym kimi, təəssüf ki, bu əlaqələr çox tezliklə qırıldı. Zənnimcə, zaman bizi hər halda ona gətirib çıxaracaqdır ki, biz bu əlaqələri bərpa edəcəyik, lakin başqa əsasda, prinsipçə yeni, Azərbaycan və Rusiya üçün iqtisadi cəhətdən faydalı əsasda bərpa edəcəyik.

İkinci sualınıza gəlincə, bildiyiniz kimi, biz iki neft kəməri – Şimal və Qərb istiqamətlərində Rusiya və Gürcüstan ərazilərindən keçəcək boru kəmərləri haqqında saziş imzalamışıq. Onların inşası sahəsində işlər görülür. Mənə rəsmən təqdim edilmiş məlumatla görə, Şimal neft kəmərinin Azərbaycandan keçən hissəsi bu ilin sonuna yaxın hazır olacaqdır. Bu gün mən «LUKOyl» şirkətinin prezidenti Vahid Ələkbərovla danışıdım və ondan Moskvada xüsusən «Transneft» və Rusiya hökumətinin rəhbərliyinə belə bir arzumuzu çatdır-

mağı xahiş etdim ki, neft kəmərinin Rusiya ərazisindən keçən hissəsi də həmin vaxtadək – 1997-ci ilin yanvarınadək hazır olsun. Sizə xəbər verə bilərəm ki, konsorsium ilkin neft hasilatına hələ başlamazdan əvvəl biz Azərbaycan neftini beynəlxalq bazara həmin neft kəməri ilə ixrac etmək niyyətindəyik. Odur ki, bizim buna böyük marağımız var.

Qərb boru kəməri çəkilir və bizə qəti vəd edirlər ki, onu 1998-cü ilin sonuna yaxın təhvil verəcəklər. Konsorsium ilə müqaviləyə əsasən ilkin neft isə 1997-ci il avqustun axırlarında çıxarılacaqdır.

O ki qaldı böyük boru kəmərinə, oktyabrın 10-da neft hasilatı sahəsində işlərin şəkkili ilə məşğul olan Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkətinin indiyədək gördüyü işlərin yekunlarının çox ətraflı müzakirəsini keçirdim. ABƏŞ-in nümayəndələri mənə məlumat verdilər ki, böyük neft kəməri çəkilməsinə dair təkliflər hazırlamaqla məşğuldurlar. Mən bu müzakirədən sonra sərəncam imzaladım, ARDNŞ və ABƏŞ qarşısında vəzifə qoydum ki, böyük neft kəmərinin inşasına dair konkret təkliflər barəsində mənə yaxın vaxtlarda məlumat versinlər və onun marşrutu haqqında qəti təklif təqdim etsinlər. Çünki marşrutun bir neçə variantı var və konsorsium onu qəti şəkildə müəyyənləşdirməlidir. Bəlkə onlar marşrutun bir yox, bir neçə variantını təqdim edəçəklər. Ehtimal ki, biz marağı olan ölkələrin iştirakı ilə bütün variantları nəzərdən keçirəcək və marşrutu qəti şəkildə müəyyənləşdirəcəyik. Həmin məsələ hələlik bu mərhələdədir.

Sual: Heydər Əliyev, Siz Xəzərin statusu məsələsinin nə vaxt həll ediləcəyini gözləyirsiniz?

Heydər Əliyev: Bilirsiniz ki, Xəzərin statusu məsələsi 1994-cü ildə ARDNŞ ilə beynəlxalq konsorsium arasında ilk müqavilə imzalandıqdan sonra yaranmışdır. O vaxtadək heç kəs bu məsələni qaldırmamışdır. Yeri gəlmişkən, Xəzər neçə min ildir mövcuddur və onun statusu barədə heç kim heç vaxt düşünməmişdir. Məsələn, Sovet İttifaqının mövcudluğu dövründə Xəzər təbii olaraq, onun sahillərini və İran sahillərini əhatə edirdi. Lakin bu məsələ heç vaxt, nə Sovet İttifaqında qaldırılmışdı, nə də İranda.

Əlbəttə, hesab edirəm ki, Xəzərin statusunu, nəhayət, müəyyənləşdirmək lazımdır. Amma bu barədə danışıqda ortaya çoxlu məsələ, ən əvvəl ekologiya, gəmiçilik, balıq ovu, Xəzərin ehtiyatlarının

mühafizəsi, onun təkindən istifadə olunması ilə bağlı məsələlər çıxır. Xəzəryanı dövlətlərin təhlükəsizliyi məsələsi də yaranır. Odur ki, bu kompleks məsələdir. Xəzərin statusunun müəyyənləşdirilməsinin təşəbbüscüləri isə əsasən bunu rəhbər tuturlar ki, Xəzərdə nefti kim, harada və necə çıxarmalıdır. Prinsipcə, mənə elə gəlir ki, bu, kifayət qədər mürəkkəb məsələdir. Çünki bəziləri deyir, Xəzər demizdir, başqaları onu daxili sututar, üçüncülər sərhəd gölü adlandırır, dördüncülər daha nəse deyirlər. Lakin təkrar edirəm, Xəzər həmişə statusuz mövcud olduğuna görə statusu beynəlxalq hüququn tələblərinə müvafiq surətdə müəyyənləşdirmək zərurəti bir çox mürəkkəb məsələlər doğurur. Hesab edirəm ki, beynəlxalq praktikanı, beynəlxalq qaydaları əsas tutaraq, bütün bu məsələləri tədricən öyrənmək və müəyyən bir ümumi rəyə gəlmək lazımdır. Amma bu elə təxirəsalınmaz məsələ deyil ki, onu, bəzilərinin hesab etdiyi kimi, günü bu gün həll etmək lazım olsun. Daha mühüm dünya məsələləri var və hesab edirəm ki, onlarla məşğul olmaq gərəkdir.

S u a l : Cənab Prezident, Sizin fikrinizcə, Rusiyanın daha hansı neft şirkətləri və nə vaxt Azərbaycana gələ bilirlər?

H e y d ə r Ə l i y e v : Əlbəttə, başqa şirkətlər də gələ bilirlər, lakin, axı biz özümüz heç kimi xüsusi olaraq dəvət etmirik. Xəzərin Azərbaycan sektorunda, ümumiyyətlə, Azərbaycan ərazisində böyük neft və qaz yataqlarının olması hamıya məlumdur. Üstəlik, imzaladığımız müqavilələrdə beynəlxalq mətbuatda geniş təbliğ edilir. Ona görə də Rusiya şirkətləri bunu bilirlər, bəziləri buna maraq göstərirlər. Əgər «LUKOyl»dan başqa daha hər hansı Rusiya şirkətləri bizə müraciət etsələr, təbii ki, biz onlarla da əməkdaşlıq edə bilərik.

S u a l : Sizin cənab Ələkbərovla çox uzun çəkmiş görüşünüzün təfsilatını və əməli nəticələrini öyrənmək olarmı?

H e y d ə r Ə l i y e v : Biz cənab Ələkbərovla hər dəfə görüşdükdə buna kifayət qədər vaxt sərf edirik. Əvvəla, «LUKOyl» burada geniş işə başlamışdır. Bu şirkət nəinki neft hasilatı məsələləri ilə məşğul olur, həm də Bakıda nümunəvi yanacaqqoldurma stansiyası tikmişdir. Yeri gəlmişkən, biz bunun üçün onlara çox əlverişli yer ayırmışıq. Mənə deyirlər ki, avtomobil sahiblərinin əksəriyyəti xüsusi olaraq bu stansiyaya gedir, çünki orada haqq-hesabda aldatmır, benzinə isə heç nə qatmır və dəqiq miqdarda buraxırlar. Ona görə də bu stansiya fəal işləyir, orada yaxşı xidmət göstərirlər. «LUKOyl»

daha iki yanacaqqoldurma stansiyası tikdirir və bundan ötrü biz ona şəhərdə iki yaxşı yer ayırmışıq.

Bir sözlə, şirkət öz işini genişləndirir, onun başqa planları da var. «LUKOyl» bizim konsorsiumların iştirakçısıdır. O, «Qarabağ» yatağına dair müqavilədə əsas operatorudur, bu konsorsiumda aparıcı mövqe tutur. «LUKOyl»un bizim sektordakı digər neft yataqlarına dair təklifləri, ümumiyyətlə, başqa təklifləri də var və biz onları reallaşdıracağıq. Bundan əlavə, «LUKOyl» burada rabitə sistemini təkmilləşdirmək məsələləri ilə də məşğul olur, o, burada yaxşı telefon stansiyası tikmişdir. Bu stansiya işləyir və şirkət onu genişləndirməyi planlaşdırır. Bir sözlə, mənim fikrimcə «LUKOyl» burada fəaliyyətini genişləndirir. Biz bundan razıyıq, bunun üçün lazımı şərait yaradırıq.

S u a l : Siz bir vaxtlar bildirmişdiniz ki, «LUKOyl»un strategiyası bütün Azərbaycan layihələrində iştirak etməkdən ibarətdir. «Dan ulduzu» və «Əşrəfi» yataqlarına dair imzalanmağa hazırlanan ən yaxın layihə barəsində həmin bəyanatla əlaqədar nə kimi planlarınız var?

H e y d ə r Ə l i y e v : Bilirsinizmi, «Dan ulduzu» və «Əşrəfi» yataqları bir çox şirkətlərin diqqətini cəlb edir. Bu iş hələlik ARDNŞ və həmin yataqlara maraq göstərən şirkətlər səviyyəsində gedir. Buna görə də mən sizə bundan artıq heç nə deyə bilmərəm. Bu məsələlər prezidentə o vaxt çatdırılır ki, artıq şirkətlər müəyyən qəti qərar hazırlamışlar və onlara müqaviləni imzalamaq hüququ verən fərman və ya sərəncam verməyi məndən xahiş edirlər. Həmin yataqlar barəsində isə şirkətlər bu səviyyəyə hələlik gəlib çıxmamışlar. Bu iş görüldükdən sonra mən biləcəyəm ki, hansı şirkətlər iştirak edəçəklər...

Daha sual yoxdur? Onda sizə iki sualım var: – Özünüzü Azərbaycanda necə hiss edirsiniz? Buradakı şərait xoşunuza gəlirmi? Təəsüratınız necədir?

Deyəsən, siz suallara cavab verməyə yox, suallar verməyə öyrəşmişiniz. Ümumiyyətlə, cavab vermək vacib deyil. Mən sualları fürsətdən istifadə edib verdim.

Vahid Ələkbərov mənə dedi ki, sizlərdən bəziləri «Çıraq» yatağında olmuşdur. Yəqin ki, şəhəri də gözib dolandırdınız?

Y e r d ə n : Şəhər çox xoşumuza gəldi, xüsusən onun qədim hissesi.

Heydər Əliyev: Biz öz şəhərimizi sevirik. O, gözəldir. Təəssüf ki, Azərbaycanda mürəkkəb proseslər gedən illərdə keçmişdə yaxşı nə vardısı, onların bir çoxu müəyyən dərəcədə dağıdılmış və qarət olunmuşdur. Lakin indi biz bunları bərpa edirik.

Fürsətdən istifadə edərək demək istəyirəm, indi başlıcası budur ki, Azərbaycanda sabit, sakit və normal ictimai-siyasi vəziyyət hökm sürür. Bunu ona görə deyirəm ki, hələ iki il əvvəl belə deyildi. Üç il əvvəl, 1993-cü ilin iyununda isə Azərbaycanda vətəndaş müharibəsi başlanmışdı, ölkə böyük fəlakət qarşısında idi. Ölkənin daxilində isə qanlar axıdılırdı. Bildiyiniz kimi, 1988-ci ildən bəri Ermənistan tərəfindən təcavüzlə əlaqədar olaraq ərazimizdə hərbi əməliyyatlar aparılırdı. Bir tərəfdən, Ermənistanla Azərbaycan arasında döyüşlər gedir, silahlı münaqişə davam edirdi, respublikamızın ərazisinin bir hissəsi işğal edilmişdi. Bütün bu illərdə təxminən 1989-90-cı illərdən başlayaraq 1993-cü ilədək Azərbaycanın daxilində çox mürəkkəb proseslər gedirdi. Əgər onlar normal proseslər olsaydı, bu, başqa məsələ. Amma müxtəlif qanunsuz silahlı qruplar hakimiyyət uğrunda mübarizə aparırdılar. Azərbaycanda hakimiyyət üç ildə üç dəfə dəyişmişdir. Mən 1990-cı, 1992-ci və 1993-cü illəri nəzərdə tuturam.

1993-cü ilin yayında vətəndaş müharibəsi başlandı, hakimiyyət yenidən dəyişdi. Azərbaycanın bəzi bölgələrində böyük separatçılıq təzahürləri müşahidə edilirdi. Biz bütün bunları dəf etməyə müvəffəq olduq. 1989-cu ildən başlayaraq, 1993-cü ilin sonunadək Azərbaycan kiçik fasilələrlə daim fəvqəladə vəziyyət şəraitində yaşamışdır. Bu, bütün şəhərlərdə qadağan saati, hərbi keşikçilər, nəzarət, axşam saat 8-dən sonra yoxlamalar deməkdir. Axşam saat 11-dən sonra xüsusi buraxılış vərəqələri olmadan küçüyə çıxmağa mümkün deyildi. Bir çox qanunsuz silahlı dəstələrin olduğunu da əlavə etsək, o dövrdə bizdə vəziyyətin necə olduğunu təsəvvürə gətirmək mümkündür. 1993-cü ilin iyun ayında mən xalqın dəvəti ilə Bakıya gəldikdə burada axşamlar şəhərə çıxmaq olmurdu, hər yerdə zirehli transportyorlar, tanklar dururdu.

Biz bütün bunları dəf edə bildik. Hərçənd bu, asan olmamışdır. 1993-cü ildə biz çox çətin proseslər keçirdik. Sonra 1994-cü ildə silahlı yolla yenidən dövlət çevrilişinə cəhd göstərildi. Biz onun qarşısını aldıq. Yəqin mətbuatdan sizə məlumdur ki, 1995-ci ildə Daxili

İşlər Nazirliyinin tərkibindəki Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsi dövlətin tabeliyindən çıxaraq və öz əməllərini ölkənin daxilindəki və onun hüdudlarından kənardakı müxtəlif siyasi qrupların rəhbərliyi ilə həyata keçirərək hakimiyyəti silahlı yolla devirməyə can atmışdı. Biz bunun da qarşısını aldıq. Bundan sonra terror hərəkatları törətmək cəhdləri oldu. Təəssüf ki, buna qarşı bu gün də təminatımız yoxdur. Lakin buna baxmayaraq, indi Azərbaycanda vəziyyət sakit və sabitdir.

O ki qaldı Ermənistanla müharibəyə, 1994-cü ilin mayında biz onunla atəşkəs haqqında saziş bağladıq, buraya hər hansı araşdırıcı qüvvələr, sülhyaratma qüvvələri yeridilmədən hərbi əməliyyatları dayandırdıq. Şükürlər olsun ki, təxminən iki il yarımdır biz atəşkəs rejimini saxlarıq. Ermənistan tərəfi də, Azərbaycan tərəfi də imzalanmış sazişə, atəşkəs prinsiplərinə sadıq qalırlar. Bununla əlaqədar biz Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin dincliklə aradan qaldırılmasına dair fəal danışıqlar aparırıq. Siz bilirsiniz ki, bu təcavüz nəticəsində Ermənistan silahlı birləşmələri Azərbaycan ərazisinin 20 faizindən çoxunu işğal etmişlər, oradan bir milyondan artıq sakin zor gücünə qovulub didərgin salınmışdır. İndi onlar Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində, əksəriyyəti də çadır şəhərciklərində yaşayırlar. Biz hərbi toqquşmalar zamanı çox böyük insan tələfatı vermişik. İşğal olunmuş ərazilərdə hər şey – şəhərlər, qəsəbələr, yaşayış məntəqələri, kəndlər, sənaye və kənd təsərrüfatı müəssisələri, yollar, elektrik stansiyaları, uşaq bağçaları, xəstəxanalar, yaşayış evləri, mədəniyyət sarayları və başqa obyektler dağıdılmış, qarət edilmişdir. Orada vəhşilik halları geniş yayılmışdır.

Lakin buna baxmayaraq, biz hesab edirik ki, hərbi əməliyyatlara heç bir halda yenidən başlamamaq olmaz. Biz buna öz tərəfimizdən yol verməyəcəyik. Məsələni sülh yolu ilə həll etmək lazımdır. Biz bir çox istiqamətlərdə, habelə ATƏT-in Minsk qrupunun köməyi ilə, Azərbaycan və Ermənistan prezidentlərinin şəxsi nümayəndələri arasında birbaşa danışıqlar yolu ilə, Rusiyanın, ABŞ-ın, Türkiyənin, digər ölkələrin vasitəçiliyi ilə sülh danışıqları aparırıq. Amma bu danışıqlar çox ağır gedir, çünki Ermənistan tərəfi inadkarlıq edir, qeyri-konstruktiv mövqe tutur. O, ərazimizi ələ keçirməsindən istifadə edərək belə düşünür ki, üstün mövqedədir və öz şərtlərini yeritməyə çalışır. Onların şərtləri isə Dağlıq Qarabağın müstəqilliyinə nail ol-

maqdan, onu Ermənistanla birləşdirməkdən ibarətdir. Dağlıq Qarabağda erməni millətindən 100 minədək adam yaşayır. Azərbaycan millətindən olan bütün sakinlər – onlar isə təxminən 50 min nəfər idi – oradan zorla qovulub çıxarılmışlar.

Danışıqlarda biz konstruktiv mövqə tutaraq, çox variantlar, o cümlədən Ermənistan tərəfi üçün ən məqbul variant təklif etmişik. Bu variantda Dağlıq Qarabağa Azərbaycan dövləti tərkibində yüksək muxtariyyət statusu verilməsi, Dağlıq Qarabağda erməni əhalisinin təhlükəsizliyinin təmin olunması, Ermənistanla tam sülhün bərqərar edilməsi, Dağlıq Qarabağ sakinlərinin bütün Azərbaycan, habelə Ermənistan ərazisində sərbəst hərəkəti üçün hər cür şərait yaradılması nəzərdə tutulur. Amma bir şərtlə ki, bütün erməni silahlı birləşmələri işğal olunmuş Azərbaycan torpaqlarından çıxarılsın, ölkəmizin ərazi bütövlüyü, beynəlxalq aləmdə tanınmış sərhədləri bərpa edilsin. Başqa yol ola bilməz. Ermənistan tərəfi bunu başa düşməlidir. Biz Azərbaycan ərazisinin bir hissəsinin qoparılmasına heç vaxt yol verməyəcəyik. Bununla dünyanın heç bir ölkəsi heç vaxt razılaşmaz. Azərbaycanın mərkəzində kiçik bir bölgə olan Dağlıq Qarabağa müstəqillik statusu heç cür verilməz. Bu, Azərbaycanın milli mənafeyinə də, bütün beynəlxalq hüquq normalarına da ziddir. Ona görə də Ermənistan tərəfi öz iddialarının perspektivsizliyini anlamalı və razılaşmalıdır ki, Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın tərkibində ən yüksək muxtariyyət statusuna malik ola bilər və normal şəraitdə yaşaya bilər.

Münaqişə ilə əlaqədar məsələ təxminən belədir. Lakin atəşkəs bütün hallarda istər Ermənistan üçün, istərsə də Azərbaycan üçün böyük əhəmiyyətə malikdir. Atəşkəs bizim üçün daxili siyasi sabitliyi təmin etməyin mühüm amilidir. Azərbaycanda demokratik, hüquqi, sivilizasiyalı dövlət qurulur. Biz iqtisadi islahatları fəal sürətdə həyata keçiririk. İslahatların əsas strateji istiqaməti bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinin bərqərar edilməsidir. Özəlləşdirmə geniş şəkildə gedir. Biz çox inqilabi xarakterli qanun qəbul etmişik. Bu qanunda torpağı başqa şəxslərə vermək – satmaq hüququ ilə vətəndaşların xüsusi mülkiyyətinə verilməsi nəzərdə tutulur. Hesab edirik ki, bu qanun Azərbaycanda kənd təsərrüfatının inkişafı üçün və təbii olaraq, ölkəmizin əhalisinin kənd təsərrüfatı məhsullarına ehtiyacının ödənilməsi üçün böyük fayda gətirəcəkdir. Aqrar sektorda

özəlləşdirmə bu qanundan da əvvəl başlanmışdır və heyvandarlıqda əslində başa çatdırılmışdır. Buna görə də indi bizdə ət, süd sarıdan problem yoxdur. Sovet hakimiyyəti illərində bu məhsullar Rusiya və Ukraynadan gətirilirdi. Yadımdadır, 70-ci illərin axırlarında, 80-ci illərin əvvəllərində biz şəhərlərin sakinlərinə ət, yağ talonları verirdik. İndi bizdə talon yoxdur, amma ət var. Bəlkə də bahadır. Sovet dövründə ətin qiyməti 2 rubl idi, indi isə 8 min manatdır. Deyilənlərə görə, Rusiyada ət bundan da bahadır. Bir sözlə, biz bəzi ərzaq problemlərini məhz özəlləşdirmənin və bazar iqtisadiyyatının köməyi ilə həll edirik.

Siz yəqin diqqət yetirmisiniz ki, Bakıda xarici şirkətlərin, firmaların olduqca çox nümayəndəlikləri var. Hətta Norveç kimi, kiçik bir ölkə burada öz firmalarının 50 nümayəndəliyini açmışdır. Bu, yaxşı haldır, çünki bütün bu şirkətlər bizimlə işləyirlər. Biz xarici sərmayələrin cəlb olunmasına fəal stimül yaradıırıq. İlk neft müqaviləsinə əsasən Azərbaycanın neft sənayesinə yarım milyard dollar sərmayə qoyulmuşdur. 1997-ci ilin sonunadək isə həmin müqavilə üzrə kapital qoyuluşu bir milyard dollara çatacaqdır. Bəli, sərmayələr, istədiyimiz kimi olmasa da, hər halda gəlir. Belə düşünürəm ki, şəhər və kəndlərdə iqtisadi islahatların, özəlləşdirmənin fəal həyata keçiriləcəyi iki-üç il iqtisadi vəziyyəti və əhalinin həyat səviyyəsini xeyli yaxşılaşdıracaqdır.

Bu gün Bakının küçələrində gündüz də, gecə də arxayınca gəzmək olar. İki il əvvəl bunun böyük bir problem olduğunu nəzərə alsaq, bu bizim üçün böyük nailiyyətdir.

Həyatımız bax belədir. Siz mənə sual vermək istəmədiniz, mən isə sualsız sizə məlumat verdim. Bu ondan ötrüdür ki, siz bugünkü Azərbaycanı daha dolğun şəkildə təsəvvür edəsiniz. Ona görə ki, müxtəlif ölkələrin, o cümlədən də Rusiyanın bəzi kütləvi informasiya vasitələrində Azərbaycandakı vəziyyət barədə, təəssüflər olsun, hərdən yalan məlumat verilir. Əlbəttə, siyasi plüralizm, mətbuat azadlığı şəraitində hər kəs istədiyini yazı bilər. Amma hesab edirik ki, bütün bunlar etika, beynəlxalq aləmdə tanınmış normalar daxilində olmalıdır. Bununla yanaşı, biz bu cür faktlarla rastlaşırıq. Ona görə də fürsətdən istifadə edərək və informasiya orqanlarının, müxtəlif agentliklərin nümayəndələrinin belə böyük bir dəstəsinin Azərbaycana gəldiyini nəzərə alaraq, mən bu məlumatı verdim.

Vahid Ələkbərova təşəkkür edirəm ki, bu dəfə o, informasiya orqanlarının belə böyük bir qrupunun müşayiəti ilə gəlmişdir. Mən jurnalistlərə, mətbuat orqanlarına böyük hörmətlə yanaşıram. Sizin əməyinizi çox ağır, mürekkəb əmək hesab edirəm, özünü bu peşəyə həsr edənlər isə hünər göstərirlər. Bəzi jurnalistlərin həddindən artıq yalan yazmasına baxmayaraq, ümumən hesab edirəm ki, jurnalist korpusu hər bir cəmiyyətin mühüm tərkib hissəsidir. Mən Azərbaycanda informasiya orqanlarının nümayəndələrinə belə münasibət göstərirəm. Bizdə müxalifət qəzetləri var, onların jurnalistləri ifrat müxalif mövqələrdə dayanır, öz qəzetlərində tez-tez böhtan yazırlar. Neyləməli, bu bizim üçün daha problem deyildir. Çünki indi xalq əsl həqiqəti əsasən başa düşür.

Yenə suallar varmı? Sizə cəsarəti, firavanlıq, yaxşı yol arzulayıram.

**TÜRKDİLLİ DÖVLƏT BAŞÇILARININ
IV FORUMUNDA VƏ GÖRKƏMLİ DÖVLƏT XADİMİ
ƏMİR TEYMURUN 660 İLLİK YUBİLEYİ
MƏRASİMİNDƏ İŞTİRAK ETMƏK ÜÇÜN
DAŞKƏNDƏ YOLA DÜŞƏRKƏN BİNƏ HAVA
LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ BƏYANAT**

21 oktyabr 1996-cı il

Sizə də yəqin məlumdur, 1992-ci ildən türkdilli dövlət başçılarının görüşləri başlanmışdır və ardıcıl surətdə keçirilir. Bu görüşlərdə türkdilli dövlətlərin həm tarixi keçmişi, ənənələri ilə bağlı, həm mədəni, elmi, təhsil, tarixi məsələlər, eyni zamanda dövlətlərin müasir dövrdə əməkdaşlığı, hamımız bir regionda yerləşdiyimizə görə regional məsələlər və şübhəsiz ki, beynəlxalq aləmdə gedən proseslər müzakirə olunur, fikir mübadiləsi aparılır.

Bu, növbəti görüşdür, Daşkənddə keçirilir və türkdilli dövlətlərin başçıları oraya bu münasibətlə dəvət olunmuşlar. Eyni zamanda Özbəkistan Əmir Teymurun 660 illik yubileyini keçirir və yubiley mərasimlərində də iştirak edəcəyik.

Hesab edirəm ki, belə görüşlər əhəmiyyətlidir. Keçmişdə olan görüşlər öz səmərəsini göstərmişdir. Güman edirəm ki, bu görüş də əhəmiyyətli olacaqdır.

TÜRKDİLLİ DÖVLƏT BAŞÇILARININ BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSINDA JURNALİSTİN SUALINA CAVAB

Daşkənd

21 oktyabr 1996-cı il

Biz Transqafqaz magistrının bünövrəsini bu il Sərəxsədə – Özbəkistan, Türkmənistan, Azərbaycan və Gürcüstan arasında dördtərəfli saziş imzalayarkən qoymuşuq. Transqafqaz dəhlizi adlandırılan bu magistrat artıq işləyir. Zənnimcə, hər cəhətdən, eləcə də iqtisadi baxımdan ən etibarlı, təhlükəsiz və faydalı olan bu magistrat Mərkəzi Asiyaya Avropa ilə birləşdirir. Belə düşünürəm ki, bu magistratın gələcəyi çox böyük və genişdir. Məlumdur ki, Qazaxıstan respublikasının prezidenti Nursultan Nazarbayev Azərbaycana, sonra isə Gürcüstana rəsmi səfəri zamanı öz ölkəsinin bu sazişə qoşulduğunu bildirmişdir. Mən bunu alqışlayıram. Əslinə qalsa, biz bunu gözləyirdik. Bu gün Qırğızıstan Respublikasının prezidenti Əsgər Akayev də belə bəyanat vermişdir.

Gördüyünüz kimi, qısa bir müddətdə Transqafqaz magistratına böyük maraq göstərilmişdir. Bu isə təbii, çünki bu magistratla Mərkəzi Asiyadan Avropaya və oradan bu regiona yük daşınması daha qısa və dediyim kimi, həm iqtisadi cəhətdən sərfəli, həm də hər cəhətdən etibarlıdır. Buna görə də əminəm ki, ona regionun başqa ölkələri də qoşulacaqlar.

Hesab edirəm ki, bu magistratda Azərbaycanın öz yeri var və biz bu sahədə öz vəzifələrimizi, öhdəliklərimizi layiqincə yerinə yetirmək üçün lazımı tədbirlər görəcəyik. Digər ölkələr kimi, bizim də bu magistratın işləməsində və daha da inkişaf etməsində çox marağımız var.

ÖZBƏKİSTAN TELEVİZİYASI MÜXBİRİNİN SUALINA CAVAB

Səmərqənd

22 oktyabr 1996-cı il

Səmərqənd zəngin tarixə, qədim mədəniyyətə, qədim memarlığa malik olan bir şəhərdir. Lakin mən sizə Səmərqəndin tarixindən danışmayacağam, təkcə onu demək istəyirəm ki, Səmərqənd diqqətimi həmişə cəlb etmiş və mənə buraya gəlmək arzusu oyatmışdır. Budur, dostum prezident İslam Kərimovun köməyi ilə arzum həyata keçmişdir və bu gün mən Səmərqəndə gəlmişəm. Burada gördüklərimin hamısı mənə çox böyük təsir bağışladı.

Əlbəttə, burada daha çox olmaq, daha çox şey görmək istərdim, lakin gördüklərim də birinci dəfə üçün kifayətdir. Əlbəttə, ən əvvəl «Qur-Əmir» məqbərəsini və Əmir Teymurun özünün və yaxın adamlarının sərdabəsini qeyd etmək istəyirəm. Mən bunların hamısına kitablardan bələdəm, təkcə ona görə yox ki, Əmir Teymurun tarixini oxumuşam, həm də ona görə ki, arxitektura tarixini öyrənmişəm. Mən bir vaxtlar institutun arxitektura fakültəsində oxuyarkən bununla məşğul olmuşam. Buna görə də «Qur-Əmir» məqbərəsinə kitablardan yaxşı bələdəm. Amma bu gün məqbərəni gördükdə o mənə çox böyük təsir bağışladı. «Registan» kompleksi də çox böyük təsir bağışladı.

Ümumdünya əhəmiyyəti olan bu qədim memarlıq abidələrinin belə gözəl təmir və bərpa edilməsi, belə gözəl vəziyyətdə olması onu göstərir ki, Özbəkistan dövləti, Özbəkistan prezidenti dostum İslam Kərimov tarixi dəyərlərə, keçmişə, özbək xalqının dahi adamlarından müasirlərə miras qalmış irsə necə böyük diqqət yetirir.

Əmir Teymurun abidəsi də mənə olduqca böyük təsir bağışladı. Bu, gözəl memarlıq və heykəltəraşlıq əsəridir. Zənnimcə, o, qəhrəmanın şəxsiyyətini çox yaxşı əks etdirir. Özbəkistanın tarixi ilə, Əmir Teymurun tarixi və fəaliyyəti ilə, onun nəsilələrinin fəaliyyəti ilə bağlı olan nə varsa, hamısı burada, Səmərqənddə cəmlənmişdir.

Əlbəttə, bu qədim memarlıq abidələri ilə tanışlıqla yanaşı, Səmərqəndin müasir mehmanxanasında da olmaq mənə üçün xoş idi. Bey-

nəlxalq standartlara cavab verən bu müasir mehmanxana onu göstərir ki, özbəklərin indiki nəslə öz əcdadlarının vəsiyyətlərinə çox ciddi əməl edir. Bugünkü nəslin nümayəndələri qurub-yaradırlar. Özbəkistanda həyata keçirilən bütün tədbirlər olduqca böyük təsir bağışlayır. Mən bu barədə dünən Daşkənddə dedim, orada gördüyümüz muzey heyrətamiz bir binaadır. Teymurun əzəmətli muzeyi arxitektura əsəridir, sənət əsəridir. O heç də sadəcə bir qurğu deyildir. Bir baxın, necə klassik iş görülüb – istər qədim memarlığın, istərsə də müasir arxitekturanın necə gözəl elementləri var. Bu naxışlara, bu rəsmlərə baxdıqca heyran qalırsan! Bunlar mənə çox güclü təsir bağışladı.

Daşkəndə və Səmərqəndə səfərim bax, bu böyük təəssürat altında keçir. Nəzərə alsaq ki, Səmərqənd prezidentin – dostum İslam Kərimovun vətənidir, bu mənə daha böyük marağa səbəb olur. Bu yer tarixən görkəmli adamlar yetişdirmişdir. Zəmanəmizin görkəmli adamlarından biri də prezident İslam Kərimovdur. Mən ona xüsusi hörmət və rəğbət hissələri bəsləyirəm.

QARA DƏNİZ HÖVZƏSİ İQTİSADI ƏMƏKDAŞLIQ TƏŞKİLATININ ÜZVÜ OLAN ÖLKƏLƏRİN DÖVLƏT BAŞÇILARININ ZİRVƏ TOPLANTISINDA İŞTİRAK ETMƏK ÜÇÜN YOLA DÜŞƏRKƏN BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ MÜSAHİBƏ

24 oktyabr 1996-cı il

Qara Dəniz Hövzəsi İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı artıq öz müsbət nəticələrini verir və göstərir ki, bu çərçivədə yaxşı əməkdaşlıq etmək olar. Bu təşkilat yarananda bəlkə də onun haqqında fikirlər müxtəlif idi. Bu iqtisadi təşkilat artıq özünün çox zəruri, lazımlı və gələcəyi olduğunu sübut edibdir. Biz bu təşkilatla əməkdaşlıq edərkən şübhəsiz ki, bir çox problemlərimizi həll edəcəyik. Qara dəniz hövzəsində olan ölkələrin hamısı ilə bizim sıx əlaqələrimiz, iqtisadi əməkdaşlığımız var. Ancaq bu çərçivədə əməkdaşlığı daha da genişləndirmək olar. Odur ki, biz, şəxsən mən, bu təşkilatın fəaliyyətinə yüksək qiymət verirəm və ona görə də Zirvə görüşünə gedirəm. Bu təşkilatın üzvü olan dövlətlərin başçılarının hamısı orada olacaqlar. Biz qarşıda duran məsələləri müzakirə edəcəyik. Hesab edirəm ki, belə bir müzakirə təşkilatın işinin fəallaşmasına, canlanmasına kömək edəcəkdir.

S u a l : Cənab Prezident, ATƏT-in Lissabon Zirvə görüşünə az vaxt qalır. Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həlli üçün bu ərəfədə konkret təklif üzərində iş gedirmi və qarşıdakı danışıqlarda Ermənistanın Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü tanıması barədə məsələ müzakirə olunacaqmı?

C a v a b : Biz çalışırıq ki, Ermənistan da, bütün ölkələr də Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü tanısinlar. Bütün ölkələr Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü tanıyırlar, təkcə Ermənistan tanımır. Güman edirəm ki, tanımağa məcbur olacaqlar.

Bəlkə də Ermənistan prezidenti Ter-Petrosyan ilə mənim Moskvada görüşüm, müzakirələrimiz olacaqdır. Çünki qarşıda duran müddət bizim üçün çox əhəmiyyətlidir. Dekabrın əvvəlində Lissabonda ATƏT-in üzvü olan ölkələrin dövlət başçılarının Zirvə görüşü olacaqdır. Həmin görüşə qədər biz gərək Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin

həll olunması ilə əlaqədar yeni bir addım ataq. Yene də deyirəm, bəlkə də bununla əlaqədar mənim Ter-Petrosyanla görüşüm oldu.

S u a l : Cənab Prezident, Moskvada Rusiya Federasiyasının rəhbərləri ilə Sizin ikitərəfli görüşləriniz olacaqdır?

C a v a b : Bilirsiniz, vaxt azdır, amma bu görüşlərə həm imkan, həm də istək çoxdur. Hansının mümkün olacağını deyə bilmərəm, baxarıq.

S u a l : Cənab Prezident, Orta Asiya dövlətlərinin Qara Dəniz Hövzəsi İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatına qoşulması barədə təklif vermişiniz. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Bəli, mən Daşkənddə belə bir təklif verdim. Qazaxıstan və Özbəkistan respublikalarının rəhbərləri buna çox marağ göstərirlər. Yəqin ki, sabah Moskvada da mən bu təklifi irəli sürəcəyəm. Ola bilər ki, onlar gələcəkdə bu işə qoşulsunlar.

BAKIDA DÖVLƏTLƏRARASI «MİR» TELERADIO ŞİRKƏTİNİN AZƏRBAYCAN MİLLİ NÜMAYƏNDƏLİYİNİN OFİSİNİN AÇILIŞI MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞ

28 oktyabr 1996-cı il

Hörmətli xanımlar və cənablar, möhtərəm qonaqlar! Bu gün biz əlamətdar bir hadisənin – «Mir» Dövlətlərarası Teleradio Şirkətinin Azərbaycan şöbəsi ofisinin açılış mərasiminin şahidiyik.

Azərbaycan şöbəsi artıq çoxdan fəaliyyət göstərir. Lakin onun üçün lazımı şərait yaradılması bütün «Mir» şirkətinin, o cümlədən onun Azərbaycan nümayəndəliyinin həyat fəaliyyətində mühüm mərhələdir. Mən sizi bu əlamətdar hadisə münasibəti ilə təbrik edirəm. Ümidvaram ki, «Mir» Teleradio Şirkətinin Azərbaycan şöbəsinə səmərəli iş üçün belə əlverişli şərait yaradılması onun fəaliyyətində yeni mərhələ olacaq, «Mir» Teleradio Şirkəti Azərbaycanın bütün tamaşaçılarına müstəqil Azərbaycan Respublikasının, onun xalqının həyat və fəaliyyəti haqqında yeni, yaxşı verilişlər, yeni süjetlər, daha geniş informasiya verəcəkdir.

«Mir» Dövlətlərarası Teleradio Şirkəti Müstəqil Dövlətlər Birliyinin ölkələri üçün, habelə MDB ölkələrinin informasiya teleradio sistemlərinin dünya sistemi ilə inteqrasiyası üçün müstəsna əhəmiyyətə malikdir. Azərbaycan «Mir» Beynəlxalq Teleradio Şirkətinin fəaliyyətinə böyük əhəmiyyət verir, buna görə də 1993-cü ildə biz bu təşkilata daxil olduq və burada öz fəaliyyətimizi mühüm və gərəklı hesab edirik.

Müstəqil Dövlətlər Birliyi nisbətən yeni birlikdir, yaxın keçmişdə Sovet İttifaqına daxil olmuş indiki müstəqil ölkələr tərəfindən yaradılmışdır. Onlar həm öz böyük tarixinə, həm də Sovet İttifaqının tərkibində birgə həyat sahəsində böyük tarixə malikdirlər. Biz Müstəqil Dövlətlər Birliyində Azərbaycanın iştirakına böyük əhəmiyyət veririk. Təbiidir ki, burada iştirak etmək birliyin hər bir ölkəsinin çoxsahəli fəaliyyəti ilə, bununla yanaşı isə, əməkdaşlığımızın daha da genişlənməsinə xidmət etməli olan dövlətlərarası təş-

kilatlar tərəfindən təmin olunmalıdır. «Mir» Dövlətlərarası Teleradio Şirkəti də belə mühüm təşkilatdır. Düşünürəm ki, Müstəqil Dövlətlər Birliyinin yaratdığı bir çox digər təşkilatlarla yanaşı, möhz bu şirkət ölkələrimizin yaxınlaşması, onların iqtisadi inteqrasiyası prosesinin təmin olunması, elm, mədəniyyət, təhsil, insani əlaqələr sahəsində münasibətlərin möhkəmlənməsi üzrə tədbirlər görülməsi üçün çox şey edə bilər.

Heç bir şübhə yoxdur ki, MDB-yə daxil olan ölkələr öz dövlət müstəqilliyini möhkəmləndərkən, öz aralarında əlaqələri itirmək istəməzlər. Bu isə həm tarixi keçmişimizdən, həm də bugünkü günün tələblərindən, habelə əməkdaşlığımızı daha da möhkəmlətmək zəruriliyindən irəli gəlir. Ona görə də indiki halda möhz televiziya və radio əvəzsiz rol oynayır.

Azərbaycanda biz birlik ölkələri haqqında informasiya çatışmazlığına məruz qalmışıq. Ola bilsin ki, bunu digər MDB ölkələri də hiss edirlər. Doğrudur, ictimai Rusiya televiziyasının və Rusiya televiziyasının proqramları MDB-nin, demək olar, bütün ölkələrinə yayılır. Lakin onlar birliyin ayrı-ayrı ölkələrinin, o cümlədən də Azərbaycanın həyatında hər hansı çox böyük və əlamətdar hadisələr barəsində materialları təsadüfən-təsədüfə verirlər. Belə çıxır ki, Rusiya televiziyası proqramlarının MDB ölkələrinə yayılması, məsələn, Azərbaycanda vətəndaşlara Rusiyada gedən bütün hadisələr barəsində kifayət qədər geniş informasiya verir, amma onlar Ukrayna, Qazaxıstan, Özbəkistan, Gürcüstan barəsində də bu cür informasiya almırlar. Biz bundan narahatıq ki, Azərbaycanda həyat haqqında, proseslər haqqında informasiya Rusiyanın və digər birlik ölkələrinin kütləvi informasiya vasitələrində lazımınca işıqlandırılmır.

Bunu nəzərə alaraq, «Mir» Beynəlxalq Teleradio Şirkəti misilsiz əhəmiyyətə malikdir. Hesab edirəm ki, bu şirkət öz fəaliyyət diapazonunu, yəni öz proqramlarının yayılması vaxtını xeyli genişləndirməlidir. Biz Azərbaycanda haqqında, Qazaxıstan haqqında, Ukrayna haqqında, Belarus və başqa ölkələr haqqında informasiyanı müəyyən müddətdən sonra, deyəsən, hər 20 dəqiqədən bir alırıq. Bu, başlanğıc üçün yaxşıdır. Lakin nəyə çalışdığımızdan danışmalı olsaq, onda görürük ki, azdır. Buna görə də Azərbaycanda «Mir» Teleradio Şirkətinin fəaliyyətinə belə böyük əhəmiyyət verərək və

onun Azərbaycan filialının sərəncamına belə böyük, geniş, çox yaxşı bina verərək ümid edirik ki, o öz fəaliyyətini genişləndirəcək və bütün respublikalar üçün vaxtını artırıcaqdır. Bizim heç birimiz başqaları ilə müqayisədə daha çox efir vaxtına malik olmaq iddiasında ola bilmərik. Lakin efir vaxtı indiyədək olduğundan artıq olmalıdır. Biz bunu əsas tuturuq.

Müstəqil Dövlətlər Birliyinin gələcək inkişafına böyük ehtiyac var. Bir də deyirəm, biz başlıca beynəlxalq prinsipləri əsas tutaraq MDB-də iştirakımıza böyük əhəmiyyət veririk. Bunu bilmək lazımdır ki, MDB keçmiş Sovet İttifaqının, hansısa konfederasiyanın surəti deyildir. Müstəqil Dövlətlər Birliyi hər bir ölkənin bərabər-hüquqlu üzv olduğu beynəlxalq təşkilatdır. Ona görə də beynəlxalq hüquq normaları prinsiplərinə, hər bir dövlətin ərazi bütövlüyünə və tam müstəqilliyinə, suverenliyinə əməl edilməsi, bir-birinin işlərinə qarışmamaq MDB-nin bundan sonra möhkəmləndirilməsi və inkişafının əsasıdır. Biz bu prinsipləri əsas tutaraq Müstəqil Dövlətlər Birliyinə daxil olmuşuq, onun fəaliyyətində iştirak edirik. Hesab edirəm ki, möhz bu prinsiplərə əməl olunması bizim birliyin müvəffəqiyyətlə inkişafını, möhkəmlənməsini və genişlənməsini təmin edə bilər.

Bir də deyirəm, MDB-nin çoxlu müxtəlif təşkilatları var, biz onlarda iştirak edirik. Lakin ümumən birliyimizin və ona daxil olan hər bir ölkənin fəaliyyətini işıqlandıra biləcək, iqtisadi, elmi, mədəni, insani əlaqələrimizin möhkəmlənməsinə kömək edə biləcək ən təsirli, səmərəli təşkilat «Mir» Teleradio Şirkətidir. Şübhə yoxdur ki, bizim zəmanəmizdə televiziya və radio digər kütləvi informasiya vasitələri ilə müqayisədə misilsiz, müstəsna əhəmiyyətə malikdir. Televiziya və radionun rolu artır və artacaqdır. Dünyada çox iri şirkətlər var, onlar təkcə ayrı-ayrı ölkələrdə deyil, həm də bütün dünyada ictimai ovqat yaradırlar. «Mir» şirkəti də bu cür teleradio şirkəti olmaq imkanına malikdir.

Hesab edirəm ki, «Mir» şirkəti tam bərabərlik, qarşılıqlı anlaşma və təbii olaraq, hər bir respublikanın hüquqlarına hörmət edilməsi və onların mənafelərinin gözlənilməsi prinsipləri əsasında fəaliyyət göstərməlidir. Zənnimcə, Davud İmanov öz çıxışında heç bir qərəz güdmədən dedi ki, «Mir» Teleradio Şirkəti «imperiya» olacaqdır. Yox, bizə daha imperiyalar lazım deyildir. Bizə demokratik təşkilatlar gərəkdir.

Elə təşkilatlar ki, burada hamı bərabər hüquqlarla iştirak edir, hər bir respublikanın, hər bir xalqın, dövlətin suveren hüquqlarını təmin edirlər.

Ölkəmizdə demokratikləşdirmə prosesləri gedir, biz yeni dövlətlər qurulması yolu ilə irəliləyirik. Məsələn, biz Azərbaycanda demokratik, hüquqi, sivilizasiyalı dövlətin bərqərar olunması yolu ilə gedirik, bazar iqtisadiyyatının, sahibkarlığın, özəl təşəbbüsün, özəl mülkiyyətin, dünyanın bütün ölkələri ilə inteqrasiya xarakterli iqtisadi əlaqələrin inkişaf etdirilməsinə, xarici sərmayələrin ölkəmizə axınının təmin olunmasına yönəldilmiş iqtisadi islahatlar aparırıq. Bunların hamısı ümumiyyətlə, bütün sahələrin demokratikləşdirilməsi deməkdir. Buna görə də hesab edirəm ki, bu istiqamət, bu fəaliyyət «Mir» Teleradio Şirkətinin, o cümlədən onun Azərbaycan filialının proqramlarında xüsusi yer tutmalıdır. Bu proseslər birliyimizin ölkələrindən hər birində gedir, onların hər birinin öz təcrübəsi, maraqlı naliyyətləri, uğurları, bununla bərabər, nöqsanları və çatışmazlıqları da var. Odur ki, təcrübə mübadiləsi, ondan istifadə etməyimiz, demokratik islahatların aparılması, bir-birimizə kömək göstərmək sahəsində, ölkələrimizin həyatını demokratikləşdirmək işində «Mir» Teleradio Şirkəti olduqca böyük əhəmiyyətə malikdir və çox şey edə bilər.

Qıssası, bu gün biz «Mir» Beynəlxalq Teleradio Şirkətini üç il bundan əvvəl olduğuna nisbətən daha genişmiqyaslı təşkilat kimi təsəvvür edirik. Məsələn, Azərbaycana bu təşkilata qoşulmaq təklif edildikdə mən, sözün düzü, düşündüm ki, bu nə verəcək, bütün bunlar necə olacaq, nə kimi müsbət və mənfi hallar olacaqdır? Müəyyən dərəcədə imperiya təzyiqi təhlükəsi var idi. Şükürlər olsun, ötən illər göstərdi ki, bu təşkilat zəmanəmizin demokratik prinsiplərini əks etdirən, MDB-yə daxil olan bütün ölkələrin və ümumiyyətlə, birliyimizin rəhbər tutmalı olduqları həqiqi demokratik prinsiplərə əsaslanan əsl demokratik təşkilatdır.

Ona görə də mən indi bu mərasimdə məmnuniyyətlə iştirak edirəm. «Mir» Teleradio Şirkətinin sədri, qonağımız Şalahmetovu, onun müavini, çoxdan tanış olduğum Belikovu, MDB ölkələrinin buraya gəlmiş bütün nümayəndələrini salamlayıram. Birliyin, demək olar, bütün ölkələrinin nümayəndələrinin Azərbaycana gəlməsi tədbirinin özü də mühüm hadisədir. Ümidvaram ki, sizin Ba-

kıda birgə işiniz, Azərbaycanın bugünkü həyatı ilə tanışlıq ümumi işə fayda gətirəcək, qarşılıqlı fəaliyyətimizi, birliyimizi, habelə «Mir» Dövlətlərarası Teleradio Şirkətini möhkəmləndirəcəkdir.

Sizə uğurlar arzulayıram, sizi bu hadisə münasibətilə təbrik edirəm. Müstəqil Dövlətlər Birliyinin bütün xalqlarına, bütün dövlətlərə qarşılarında duran vəzifələrin həyata keçirilməsini, uğurlar və firavanlıq arzulayıram! Sağ olun.

TÜRKİYƏNİN TQRT TELEKANALININ «ÜZ-ÜZƏ» PROQRAMINA MÜSAHİBƏ

*Prezident Sarayı
13 noyabr 1996-cı il*

M ü x b i r : Cənab Prezident, axşamınız xeyir. Görüşümüz gec oldu, bir neçə saatdan sonra günəş doğacaq, azan oxunacaq.

C a v a b : Axşamınız xeyir.

S u a l : Cənab Prezident necəsiniz?

C a v a b : Yaxşıyam, sağ olun, siz necəsiniz?

S u a l : Sağ olun. Sizə cənaşığı arzulayıram. TQRT-yə xoş gəlmisiniz! İcazə verin, hörmətli tamaşaçılarımıza qısa bir məlumat verim. Azərbaycanın paytaxtı Bakıdayıq. Azərbaycandan hamınıza xeyirli axşamlar diləyirik. İndi Azərbaycanda gecə saat 1-dir. Bəli, üç saatdan sonra səhər azanı oxunacaq, dörd saatdan sonra günəş doğacaq. Gecənin bu saatında cənab Prezident Heydər Əliyev ilə «Üz-üzə»də bir yerdəyik. Cənab Heydər Əliyev önəmli bir şəxsiyyətdir. O, Naxçıvandan Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqı baş nazirinin birinci müavini vəzifəsində yüksələn bir yol, mənalı bir həyat yolu keçmişdir. Heydər Əliyev oradan təkrar Naxçıvana qayıtmış və hazırda Azərbaycan Respublikasının Prezidentidir. Bəli, Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqının ən parlaq dövründə görkəmli bir türk adlandırılan bu şəxsiyyət həmin imperiyanın dağılmasının şahididir. Biz həmin imperiyanın yüksəlişinin və süqutunun canlı şahidini bu gecə dinləyəcəyik.

Necəsiniz, cənab Prezident? Cənab Prezident, öz həyatınız haqqında qısa məlumat verərsinizmi ki, harada doğulmusunuz, atanız nə işlə məşğul idi?

C a v a b : Həyatım haqqında danışmaq üçün çox vaxt lazımdır. Buna bir saat bəs etməz. Amma qısa olaraq deyə bilərəm. Mən 1923-cü ildə Naxçıvanda anadan olmuşam.

S u a l : Yəni bizdə Türkiyə Respublikasının yaradıldığı ildə?

C a v a b : Bəli, Türkiyə Respublikasının yaradıldığı ildə mən anadan olmuşam.

S u a l : Cənab Prezident, Siz hansı ayda doğulmusunuz?

C a v a b : Mən may ayında doğulmuşam. Sizin cümhuriyyətiniz isə noyabr ayında yaranıbdir.

S u a l : Demək, bizim cümhuriyyətlə eyni yaşdasınız?

C a v a b : Bəli, elədir, eyni yaşdayam. Naxçıvanda böyümüşəm, orada orta təhsilimi almışam. Sovet sistemində orta təhsil on il oxumaqdır. O vaxtlar da, indi də belədir. On il oxuyandan sonra ali məktəbə daxil olmaq imkanı yaranırdı. Mən 1939-cu ildə Naxçıvanda onillik orta təhsil alanandan sonra Bakıda Texniki Universitetin memarlıq fakültəsinə daxil olmuşam. İkinci dünya müharibəsi başlandı. Sovet İttifaqı bu müharibəyə qoşuldu.

S u a l : Cənab Prezident, Sovetlər İttifaqının bu müharibəyə qoşulması haqqında danışmadan əvvəl istərdim ki, deyəsiniz, atanız nə işlə məşğul olurdu?

C a v a b : Mənim atam dəmir yolunda fəhlə işləyibdir. Keçmiş dövrlərdə Bakıda neft mədənlərində fəhlə olub, sonra Naxçıvanda dəmir yolunda işləyibdir.

M ü x b i r : Bəli, indi 1941-ci ilə qayıdaq.

C a v a b : O illərdə mən universitetdə oxuyurdum. Ancaq müharibə başlandı, təhsilim yarımçıq qaldı, həyatımız bu dünya müharibəsi ilə bağlandı. O vaxt Daxili İşlər Nazirliyində KQB deyilən bir təşkilat var idi, siz bunu bilirsiniz.

S u a l : Siz KQB-yə o vaxt qəbul olundunuz?

C a v a b : Bəli, gənc vaxtlarımda mən ali məktəbdə təhsil alırdım, oradan da bu təşkilata işə keçdim.

S u a l : Bu təşkilatda işləməyə necə keçdiniz, bu barədə qısa məlumat verə bilərsinizmi?

C a v a b : Universitetdə oxuyarkən məni oraya dəvət etdilər. Sonra orada zabit oldum.

S u a l : Yəni KQB-nin zabiti oldunuz?

C a v a b : Bəli, orada zabit oldum.

S u a l : O vaxt KQB-də türk zabit təkə Siz idiniz, yoxsa başqaları da var idi?

C a v a b : Türk var idi, ancaq az idi. Ruslar və başqa millətlərdən olanlar daha çox idi. Bu işdə türk millətindən çox az adam var idi.

S u a l : Lütfən, daha bir söz soruşum. Siz KQB-yə daxil oldunuz, nə işlə məşğul idiniz? Çünki bu, xəbəralma, yəni casusluqla məşğul olan bir təşkilatdır.

C a v a b : Bu elə bir casusluq deyil. Dünyada kəşfiyyat aparmaq casusluq deyil. Bilirsiniz, bunu kim hansı ölkəyə qarşı aparırsa, həmin ölkə ona casus deyir. Amma kimsə başqa bir ölkədə bunu edirsə, bu, casus deyil. O öz ölkəsinə xidmət edir, casus deyil. Bu, şərəfli bir vəzifədir. Türkiyədə də belə olubdur. O vaxtlar mən məktəbdə oxuyurdum. Türkiyədə MAH təşkilatı var idi. Siz cavansınız, bəlkə xatirinizdə deyil. O vaxt belə bir təşkilat var idi, ona MAH deyirdilər, indi onun adı MİT olubdur.

S u a l : O vaxt Siz orada rütbə aldınız. Əsasən hansı işlə məşğul olurdunuz?

C a v a b : Elə bir şey deyil ki, bu barədə geniş danışım. Geniş danışsam, görək sizinlə beş saat söhbət edək. Ona görə də vaxtınızı belə şeylərə itirməyin.

S u a l : KQB-də olduğunuz illər, aylar barədə qısaca məlumat verə bilərsinizmi?

C a v a b : KQB-də günlərim, aylarım çox olub. 25 yaşından başlayaraq orada 27-28 il işləmişəm. Ən kiçik zabit rütbəsindən – leytenantdan generaladək yüksəldim.

S u a l : Siz general idiniz?

C a v a b : Bəli, general idim. O vaxt sovet generalı olmaq çox şərəfli vəzifə idi. Bu rütbəyə hər adam çata bilməzdi.

S u a l : Türk dünyasından Sizdən başqa general çıxdımı?

C a v a b : Məndən sonra çıxdı, mənə qədər yox idi. Orduda vardı, amma KQB-də mənə qədər türk general olmamışdı.

S u a l : Siz KQB-də çalışırdınız. Təbii ki, bu təşkilata İkinci Dünya müharibəsindən sonra daxil olmuşdunuz. Türkiyə İkinci Dünya müharibəsinə qoşulmadı. Türkiyənin bu siyasəti o vaxt necə qarşılanırdı, necə qiymətləndirilirdi?

C a v a b : O vaxt biz Türkiyənin dünya müharibəsinə qoşulmasından çox qorxurduq. Yəni belə bir təhlükə var idi ki, Türkiyə dünya müharibəsinə qoşulsun. Amma Türkiyədə ağıllı adamlar oldular. Türkiyənin İkinci Dünya müharibəsinə qoşulmasına imkan vermədilər. Çünki Türkiyə bu müharibəyə qoşulsaydı, görək Qafqaz da qoşulardı. Necə olacaqdı – bunu demək mümkün deyil. Burada ordu çox idi. Mən o vaxt bu barədə düşünürdüm. Amma müharibədən sonrakı illərdə, yaşa dolandan sonra tarixə, bu işlərə baxanda gördüm ki, – mən Türkiyənin dövlət adamları ilə görüşlərimdə də bu

barədə dəfələrlə demişəm – çox vacib bir hal oldu ki, Türkiyə dünya müharibəsinə qoşulmadı.

S u a l : Əgər Türkiyə İkinci Dünya müharibəsinə girmiş olsaydı, müharibənin nəticəsi dəyişə bilərdimi?

C a v a b : Yox, dəyişə bilməzdi.

S u a l : Yəni demək istəyirsiniz ki, Türkiyə məğlub olacaqdı?

C a v a b : Türkiyə də Almaniyaya kimi məğlub olacaqdı. Amma bilirsiniz ki, Almaniyanın məğlubiyyətindən bir az əvvəl Türkiyə Almaniya müharibə elan etdi.

S u a l : O vaxt Sovetlər İttifaqındakı bir türk kimi, Siz yəqin ki, Türkiyənin müharibəyə girməsini istəmirdiniz?

C a v a b : Bəli, Türkiyənin müharibəyə girməsini istəmirdim. Əgər Türkiyə müharibəyə girsəydi, müharibə Qafqazda gedəcəkdi. Çünki almanlar gəlib Qafqaz dağlarında durmuşdular. Bakıya girə bilmirdilər. Bilirsiniz ki, o vaxt bütün Sovetlər İttifaqı ordusunun nefti Bakıdan gedirdi. Əgər Bakının nefti olmasaydı, Sovetlər İttifaqının qələbəsi bəlkə də mümkün deyildi. Müharibədə qələbənin əldə edilməsində Azərbaycan neftinin müstəsna, fəvqəladə xidməti, rolu var. Amma Türkiyə bu savaşa girsəydi, burada, Qafqazda müharibə başlayacaqdı. Burada kim müharibə edəcəkdi? Burada türk türklərə qarşı müharibə edəcəkdi. Burada sovet ordusu, rus ordusu da var idi. Amma burada türklər, azərbaycanlılar da yerləşirdi. Ona görə də Türkiyənin bu müharibəyə girməməsi tarixdə çox önəmli bir haldır.

S u a l : O vaxt eyni zamanda Siz kəşfiyyatçı idiniz. Stalinin o vaxt Türkiyəyə qarşı siyasəti necə idi? Çünki Siz illərlə bu işin içində olmusunuz.

C a v a b : O vaxt Türkiyəyə düşmən münasibəti bəsləniliirdi. Çünki Türkiyə Almaniyaya ilə bir blokda idi. Ona görə də Türkiyəni düşmən hesab edirdilər. Amma eyni zamanda Türkiyənin savaşa girməməsi Sovetlər Birliyi tərəfindən çox yaxşı qəbul olunurdu.

S u a l : Yəni Sovetlər Birliyi Türkiyənin savaşa girməsini istəmirdi?

C a v a b : Əlbəttə ki, istəmirdi.

S u a l : Kommunist Partiyasına Siz o vaxt daxil oldunuz?

C a v a b : Bəli, Kommunist Partiyasına müharibə vaxtı, 1943-cü ildə daxil olmuşam.

S u a l : Partiyaya Siz özünüz daxil oldunuz, yoxsa Sizi qəbul etdilər?

C a v a b : Bilirsiniz ki, o vaxt vəziyyət belə idi. Kommunist Partiyası elə bir hörmətli partiya idi ki, burada başqa bir partiya yox idi, hər bir gənc, yəni gənclərin əksəriyyəti – o vaxt komsomol, gənclər təşkilatı var idi – bu təşkilatdan sonra Kommunist Partiyasına daxil olmaq imkanı alırdısa, bu onun üçün şərəf idi. Mən də o vaxt istedadlı bir gənc idim, yəni tanınan bir gənc idim. Ona görə də mənim Kommunist Partiyasına daxil olmağım çətin olmadı.

S u a l : Naxçıvanda tanınırdınız, yoxsa bu bölgədə?

C a v a b : O vaxt partiya girəndə mənə ancaq Naxçıvanda tanınırdılar. Amma KQB-də, Azərbaycanda da tanınırdılar. Kommunist Partiyasına daxil olanda gənc idim. 20 yaşım var idi.

S u a l : Sizi kim qəbul etdi? Partiyaya özünüz daxil oldunuzmu?

C a v a b : O vaxt partiya komitəsi var idi. Onlar imtahan edirdilər, sual verirdilər. Partiyaya qəbul olunmaq asan iş deyildi.

S u a l : Parlaq zəkali insanları partiya qəbul edirdilər?

C a v a b : Bəli, zəkali, ağıllı, etibarlı insanlar o vaxt Kommunist Partiyasına qəbul oluna bilirdilər.

S u a l : Partiyaya qəbul olunan sonra Sizin ilk vəzifəniz nə oldu?

C a v a b : Partiyada elə bir vəzifəm olmadı. Mən KQB-də işləyirdim. Partiyanın üzvü o demək deyildi ki, gərək onun partiyada bir vəzifəsi olsun. KQB-də çalışırsan, amma Kommunist Partiyasının üzvüsen.

S u a l : Siz 20 yaşında Kommunist Partiyasının üzvü oldunuz. Xatirinizdədirmi ki, Siz bu işləri doğru və yaxud yanlış etmişiniz?

C a v a b : O vaxt mən hesab edirdim ki, mən bunları çox doğru etmişəm. İndi də hesab edirəm ki, doğru etmişəm.

S u a l : Nə üçün fikirləşirsiniz ki, doğru etmişiniz?

C a v a b : Çünki o vaxt həyat belə idi. Mən bu ölkədə doğulmuş, təhsil almış, böyümüş bir insanam, bu quruluşu, cəmiyyəti sevmiş bir adamam. Mən orada yanlış heç bir şey etməmişəm.

S u a l : O vaxt kommunist sistemi Sizə tərs görünürdü ki?

C a v a b : Xeyr, kommunist sistemi mənə tərs görünürdü. Bu nu dəfələrlə demişəm – həyatımın bütün mərhələləri mənə üçün əzizdir. Heç bir şeyi yanlış etməmişəm. Nə etmişəmsə, hamısını doğru etmişəm. Heç bir şeyə də heyifsilənmirəm.

S u a l : Sizdən daha başqa şeylər soruşmaq istəyirəm. O vaxtlar Sovetlər Birliyi və orada yaşayan insanlar, Kommunist Partiyası bizə çox soyuq görünürdü.

C a v a b : Kommunistlərin istisi də, soyuğu da var. Hər bir insan insandır. Kommunist olan insanı kommunist soyutmur ki, yəni onun istisini çıxarmır ki! O da insandır. Hər ölkədə insanın yaxşısı da var, pisi də var. Sizin dildə desək, iyisi də, kötüsü də var.

S u a l : İkinci dünya müharibəsi başa çatdı. Siz o vaxt KQB-də işləyirdiniz. O vaxtdan sonra Sizin həyatınızda hansı yeniliklər oldu?

C a v a b : Ondan sonra mən KQB sistemindəki ən yüksək məktəblərdə – Moskvada, Peterburqda oxudum.

S u a l : Bu məktəblərdə hansı ixtisaslara yiyələndiniz?

C a v a b : KQB, sonra Azərbaycan Dövlət Universitetinin tarix fakültəsində oxudum. Müharibədən əvvəl mən memar olmaq istəyirdim. Müharibəyə görə bu pozuldu. Sonra mən siyasətə qoşulduğuma görə tarix fakültəsini bitirdim, tarix elmini öyrəndim. KQB-nin ən yüksək məktəblərini bitirdim, hamısını da çox gözəl. Yəni mən hərdə oxumuşamsa – biz əla deyirik, sizdə isə ən yüksək deyirlər, qiymətlərlə oxumuşam.

S u a l : KQB-nin məktəblərində Siz hansı ölkənin, yaxud xalqın tarixini, türk tarixini, Osmanlı tarixini öyrəndiniz?

C a v a b : Orada bütün tarixləri – Osmanlı, rus, Avropa, qədim yunan, Çin tarixini də – hamısını öyrəndik.

S u a l : Bunların içərisində İslam tarixi də var idimi?

C a v a b : Bəli, İslam tarixi də var idi.

S u a l : Daha sonra Siz Azərbaycanda, Naxçıvanda partiyanın baş katibi vəzifəsinə yüksəldiniz, elədirmi?

C a v a b : Yox, Naxçıvandan 1948-ci ildə oxumağa getdim. Ondan sonra Bakıda çalışmağa başladım. Bakıda mən çox böyük pillələrdən keçdim.

S u a l : Hansı pillələrdən?

C a v a b : Bilirsiniz, KQB sistemində çox mərtəbələr var. Onlar onun daxilindədir. Mən çox gənc vaxtlarımdan ən yüksək mərtəbəyə qalxdım.

S u a l : Azərbaycanda, Bakıda olarkən Sizin vəzifəniz nə idi?

C a v a b : Burada mən böyük bir idarənin başçısı idim. Yəni, KQB-də həm xarici kəşfiyyat, həm də daxili kəşfiyyat sahəsinə rəh-

bərlək edirdim. Sonra Azərbaycanda KQB-nin sədr müavini, daha sonra isə sədri oldum.

S u a l : O vaxt kəşfiyyat sahəsində Sizi ən çox hansı ölkələr maraqlandırır – İran, Türkiyə...

C a v a b : Nə barədə?

S u a l : Yəni məlumat toplamaq baxımından ən çox maraq göstərdiyiniz sahə...

C a v a b : Hamısından – İrandan da, Türkiyədən də, Amerikadan da toplayırdıq.

S u a l : Ən çox hansı sahədə – siyasi, hərbi, iqtisadi sahələrdə məlumatlar toplayırdınız?

C a v a b : Ən çox hərbi məlumatlar. Bir də biz Sovetlər Birliyinə qarşı casusluq edib, məlumatlar toplayıb öz ölkələrinə vermək istəyənləri çox arayırdıq.

S u a l : Ələ keçirdiyiniz adamlar oldumu?

C a v a b : Bəli, çoxlarını yaxaladıq. Eyni zamanda digər ölkələrdə də bu işləri gördük.

S u a l : Heç Türkiyədən də yaxaladığımız adamlar oldumu? Məsələn, neçə nəfər yaxalandığı yadıңызdadırımı?

C a v a b : Xatirimdə deyil.

S u a l : O vaxt yaxaladığımız adamlar içində indi Türkiyədə yüksək vəzifə tutanlar varmı?

C a v a b : Yox, xatırlamıram. Bunlar çoxdan olub.

S u a l : Siz burada Azərbaycan KQB-sinin sədri idiniz...

C a v a b : Bəli, mən Azərbaycan KQB-sinin sədri idim. Bu, Azərbaycanlı, türk üçün çox əhəmiyyətli bir vəzifə idi. Çünki mənə qədər Azərbaycanda 1920-ci ildən bəri KQB-nin heç bir sədri Azərbaycanlı olmamışdır. Bu vəzifədə həmişə ruslar, ermənilər, yəhudilər və digər millətlərdən olan adamlar işləmişdilər. Mən ilk türk, Azərbaycanlı – Heydər Əliyev idim ki, KQB sədri olmuşdum.

S u a l : Bu vəzifədə Sızdən sonra kim oldu? Siz buradan Moskvaya getdiniz, deyilmi?

C a v a b : Yox, mən buradan Moskvaya getmədim. Mən KQB-nin sədrliyindən Azərbaycan Respublikasının rəhbəri oldum, yəni Azərbaycan KP MK-nin birinci katibi oldum. Birinci katib indiki mənada respublika prezidenti demək idi.

S u a l : Buradan Moskvaya, Siyasi Büroya getdiniz, deyilmi?

C a v a b : Bəli, buradan Moskvaya getdim.

S u a l : Orada uzun müddət yaşadınız. İndi gəlin, Moskvadan dünyaya baxaq.

C a v a b : Mən Moskvaya 1982-ci ilin dekabrında getdim. Bu belə oldu. Mən Bakıda işləyirdim, amma burada çalışarkən Moskvada Siyasi Büro üzvlüyünə namizəd idim. Bu da Azərbaycanın tarixində ilk dəfə baş vermişdi. Yəni Sovet hakimiyyəti qurulandan bəri Azərbaycan rəhbəri heç vaxt burada işləyən Moskvada Siyasi Büronun tərkibində olmamışdır – nə üzv, nə də üzvlüyə namizəd. Mən ilk dəfə 1975-ci ildə, burada rəhbər ikən Siyasi Büro üzvlüyünə namizəd seçildim.

S u a l : 1970-ci ildə rəhbər oldunuz, 1982-ci ildə isə...

C a v a b : Xeyr, mən 1969-cu ildə Azərbaycanın rəhbəri oldum. Rəhbər olmaq avtomatik surətdə Siyasi Büronun üzvü olmaq deyil. Məndən əvvəl də, sonra da, burada nə qədər rəhbərlər olmuşdu. Onların heç biri Siyasi Büro tərkibinə seçilmədi.

S u a l : Amma Siz seçildiniz.

C a v a b : Mən altı il Azərbaycana rəhbərlik etdikdən sonra, eyni zamanda, Siyasi Büro üzvlüyünə namizəd oldum. Bu o deməkdir ki, mən həm Azərbaycanın rəhbəri idim, həm də Siyasi Büro üzvlüyünə namizəd olduğum üçün SSRİ rəhbərliyinə daxil idim. 1982-ci ildə Brejnev vəfat etdikdən sonra Andropov Baş katib seçildi. O mənə Moskvaya dəvət etdi. Mənə müraciət etdi ki, Moskvaya gəlim, orada həm Siyasi Büronun üzvü, həm də baş nazirin birinci müavini işləyim. Baş nazirin 12 müavini var idi. Onlardan ancaq bir nəfəri birinci müavin idi. Siyasi Büronun isə cəmi 10 üzvü var idi. Amma mən həm Siyasi Büro üzvü, həm də baş nazirin birinci müavini olduğuma görə, o vaxt Sovetlər Birliyinin rəhbərliyində üçüncü-dördüncü şəxs idim.

M ü x b i r : 1982-ci ildən Sovetlər İttifaqı süquta uğramağa başladı.

C a v a b : Yox, süqut 1982-ci ildən başlamadı. Süqut 1985-1986-cı illərdən başladı.

S u a l : O zaman Siz bu sistemin çökdüyünü görürdünüzmü?

C a v a b : Bəli, artıq görürdüm. Mən 1987-ci ilin sonunda istefaya getdim.

M ü x b i r : Brejnev vəfat etdi, Andropov gəldi. Siz Moskvaya getdiniz. Qorbaçov gəlməzdən öncə orada idiniz.

C a v a b : Mən Qorbaçovla da bərabər işlədim.

S u a l : 1940-cı ildən etibarən Siz həm KQB-də, həm də partiya-da işlədiniz. 1969-cu ildən Azərbaycanın rəhbəri, 1982-ci ildən isə Sovetlər Birliyinin rəhbərlərindən biri oldunuz. Bu müddət ərzində sovet rəhbərlərindən Sizə ən çox kim təsir göstərmiş, onların ən ağıllısı, ən çalışqanı kim idi?

C a v a b : Bilirsiniz, bu məsələ belədir. Brejnev 18 il ölkəyə rəhbərlik etdi. 1982-ci ildə vəfat etdi. Brejnevin vaxtında mən Azərbaycana rəhbər seçildim. 1969-cu il idi, Brejnev məni Moskvaya çağırdı və təklif etdi ki, Azərbaycanın rəhbəri olum. Mən imtina etdim, istəmirdim. Çünki KQB əməkdaşı, general, bu işin mütəxəssisi kimi mən Azərbaycan Respublikasına rəhbərlik etməyi özüm üçün bəlkə də çətin hesab edirdim. Amma onlar xahiş etdilər. Mən də buna razılıq verdim. Mən Brejnevlə çox işlədim. 1969-cu ildən 1982-ci ilədək, yəni təxminən 14 ilə yaxın Brejnevin rəhbərliyi altında işlədim.

S u a l : Brejnevi ondan əvvəl tanıyırdınız mı?

C a v a b : Yox. Tanıyırdım, ancaq şəxsi tanışlığımız yox idi. 1969-cu ildə Azərbaycana rəhbər seçildəndən sonra Brejnevlə təmaslarımız çox oldu. Ondan sonra daim əlaqədə olurduq.

S u a l : Brejnev türk dünyasına necə baxırdı?

C a v a b : Brejnev də, Andropov da türk dünyasına, əslində Sovetlər İttifaqının rus olmayan xalqlarına çox normal münasibət bəsləyirdilər.

S u a l : Yaxşı, ən pis münasibət kimin dövründə oldu?

C a v a b : Qorbaçovun dövründə.

S u a l : Bəs Qorbaçovdan əvvəl?

C a v a b : Qorbaçovdan əvvəl Andropov bir il rəhbər oldu, öldü. Ondan sonra bir il Çernenko oldu, o da vəfat etdi. 1985-ci ildə biz Qorbaçovu seçdik. Qorbaçovu seçənlərdən, ona səs verənlərdən biri də mənəm.

S u a l : Bəli, Qorbaçov dövrü başlandı və Siz Moskvadasınız.

C a v a b : Moskvada Qorbaçovla birlikdə işləyirdik.

S u a l : Sovet sistemi yavaş-yavaş çökdü, deyilmi? Siz bunu ne vaxt hiss etdiniz?

C a v a b : 1986-cı ildə. Hiss etdim ki, sistem tədricən süquta uğrayır.

S u a l : Sizcə, bu sistem niyə çökdü?

C a v a b : O vaxt mən belə düşünmürdüm, amma sonrakı təhlillər göstərdi ki, bu məhz belə olmalı idi, sistemin çökməsi labüdü idi.

S u a l : Niyə labüdü idi?

C a v a b : Bilirsiniz, bu quruluş dünyadakı bütün quruluşlardan fərqli idi. Ya gerek bütün dünya sovet sisteminə keçəydi, ya da gerek sovet sistemi dağılaydı. Artıq sovet sistemi özünün bütün proqramlarını yerinə yetirə bilmirdi, Qərbdə isə getdikcə güclənirdi. Qərbdə iqtisadiyyat çox gücləndi, yüksəldi, Stalin dövründə Sovetlər Birliyi qapalı cəmiyyət idi, yəni dünya ilə heç bir əlaqəsi yox idi. İnsanlar xaricdə – Almaniyada, Fransada nələr baş verdiyini bilmirdilər. Elə bilirdilər ki, həyat elə budur, bundan artıq həyat yoxdur. Stalin öləndən sonra qapılar müəyyən qədər açıldı, insanlar xaricə getdilər, gəldilər, iqtisadi əlaqələr genişləndi. Get-gedə insanlar gördülər ki, Qərbdəki həyat bizdəkindən fərqlidir. Qərbdə hüriyyət var, burada o qədər yoxdur, iqtisadiyyat Qərbdə daha yaxşıdır. Bu fərq isə get-gedə çoxaldı. 20, 30, 40-cı illərdə insanları mübarizəyə qaldıran, səfərbər edən sovet quruluşu, sistemi artıq buxova çevrildi, işləmədi. Ona görə də sistem yavaş-yavaş çökməyə başladı.

S u a l : 1985-ci ildən Qorbaçovla bərabər işlədiniz?

C a v a b : Biz Qorbaçovla Brejnevin vaxtından bir yerdə çalışırıdım. O da Siyasi Bürodə idi, mən də, yan-yanə otururduq. Ancaq 1985-ci ildə biz onu Baş katib seçdik. Yəni də bərabər işləyirdik. Yəni Siyasi Büronun üzvü, baş nazirin birinci müavini Baş katiblə hər gün təmasda idi, o vaxt sistem belə idi.

S u a l : O vaxt Qorbaçovla Sizin aranızda narazılıq başladı. Bu nədən oldu?

C a v a b : 1986-cı ildə ilk dəfə Qorbaçov Sovetlər Birliyinin tərkibindəki türkdilli respublikaların rəhbərlərini çıxarıb, onların yerinə rusları və başqa millətdən olan adamları təyin etməyə başladı. Mən ona anladım ki, belə etmək olmaz. Onunla bir neçə dəfə belə söhbətim oldu. Nəhayət, 1986-cı ilin dekabrında Qazaxıstanın rəhbəri Kunayevə qarşı ədalətsizlik oldu. Kunayev qazax, türk idi. O, 22 il orada bu vəzifədə çalışmışdı. Onun vaxtı gəldi, yəni o, vəzifədən istefa verməli idi. Mən ona qarşı olan ədalətsizliyə etiraz etdim. Digər tərəfdən, o, istefa verəndən sonra onun yerinə Moskvadan, Qorbaçov yaxın, rus millətindən olan bir adamı təyin etdilər. Mən Qorbaçov

va söylədim ki, bunu etmək olmaz. Qazaxıstan böyük bir respublika-dır. Kunayev qazaxdır, o, 22 ildir ki, oraya rəhbərlik edib. Bundan əvvəl də bu respublikaya rəhbərlik edənlər qazaxlar olublar. Amma indi Qazaxıstana başqa millətdən olan bir adamı rəhbər göndərmək doğru deyil. O mənə dedi ki, qazaxlar özləri bunu rica ediblər. Ancaq yanlış deyirdi, əslində belə şey yox idi. Mən bildirdim ki, bunu qazaxların hamısı istəmir. Ola bilər, bəziləri istəsinlər, amma hamısı istəmir. Bu, doğru siyasət deyil.

Qazaxlar yeni təyin olunan adamı qəbul etmədilər. Orada gənclər ayağa qalxıb üsyan etdilər. Onların bir çoxlarını həbs etdilər, bəziləri həlak oldular. Sonra araşdırmalar aparıb «Qazaxıstan millətçiliyi» barədə qərar qəbul etdilər. Yəni qazax xalqına qarşı bir qərar çıxardılar. Mən buna qarşı da etiraz etdim.

Tək bu deyildi. Şimali Qafqazda bir çox kiçik müsəlman respublikaları var. Məsələn, Kabardin-Balkar muxtar Respublikasının rəhbəri Malbaxov da müsəlman idi. Qorbaçov onu çıxarıb, yerinə Sibir-dən bir rusu gətirib qoymaq istəyirdi. Mən buna da, digər belə məsələlərə də etiraz etdim. Siyasi Bürodə mənim – bir türkün, müsəlmanın olması onlar üçün əlverişli deyildi.

S u a l : Təbii ki, Siz bütün bunlara qarşı çıxdınız. Əlinizdə KQB kimi böyük bir kəşfiyyat təşkilatı var idi. Yəni Qorbaçov Qazaxıstandakı bu vəziyyəti kəşfiyyatdan aldığı məlumatlara görə idarə edirdi, yoxsa ona yanlış məlumatlar verilir? Siz bu işin içində idiniz, bu barədə Sizə etibarlı məlumatlar gəlmirdimi?

C a v a b : Qorbaçov doğru kəşfiyyat məlumatlarını yox, özü istədiyi məlumatları alırdı.

S u a l : Yəni o, oradakı vəziyyəti və KQB-nin üzvlərini özü istədiyi şəkildə istiqamətləndirirdi?

C a v a b : Bəli. O vaxt KQB məlumatları mənə vermirdi.

S u a l : Siz artıq kənardə qalmışdınız?

C a v a b : KQB kəşfiyyat məlumatlarını ancaq Qorbaçova verir-dilər.

S u a l : O da yəqin ki, bu məlumatlar əsasında hərəkət edirdi. Siz buna qarşı çıxdınız, sonra mübahisə etdiniz?

C a v a b : Yox, elə bir böyük mübahisə olmadı. Doğrudur, bir neçə mübahisəmiz oldu, sonra mən gördüm ki, işləmək mümkün deyil, istefa verdim.

S u a l : Siz istefa verdikdən sonra Naxçıvana döndünüz?

C a v a b : Yox, istefa verib, qalıb orada yaşadım. 1987-ci ilin sonunda Moskvada yaşamaqda davam etdim. 1988-ci ildə mənə qarşı kampaniya qaldırdılar ki, Heydər Əliyev Azərbaycanda bunu düzgün etməyib, onu düzgün etməyibdir; bu yanlış olub, o yanlış olub. Azərbaycan da bəzi pis adamlar Qorbaçova qoşuldular, məni ləkələ-mək, hörmətdən salmaq istədilər. Mənim haqqımda qəzətlərə yazdılar. Etiraz etmək istədim, amma buna imkan vermədilər.

Bax, o quruluşa mən sonralar nə üçün etiraz etdim? Çünki imkan vermədilər ki, mən öz hüquqlarımı qoruyum, müdafiə edim. Qəzətlərdə mənim əleyhimə yazılar yazırdılar. Mən qəzetin redaktoruna zəng edirdim – onların hamısı məni taniyir, mən də onları taniyirəm – deyirdim ki, mənə imkan ver, balaca bir cavab yazım. Deyir ki, olmaz. Televiziyada mənim haqqımda deyirlər, televiziyada mənim yaxın adamım olan, baş nazirin birinci müavini işləyərkən mənə tabe olan, yəni əlimin altında çalışan bir adama zəng edirdim ki, icazə ver, mən də beş dəqiqəlik cavab verim. Deyir ki, olmaz.

Yəni bir tərəfdən məni təhqir etmək, ləkələmək olar, ancaq mənim cavab vermək imkanım yoxdur.

M ü x b i r : Siz Sovetlər Birliyi baş nazirinin birinci müavini işləyərkən Azərbaycanın inkişafında mühüm rol oynamısınız. Neft sənayesinin, ölkənin sənayesinin inkişafı üçün, çoxlu fabriklər və zavodların, müəssisələrin tikilməsi üçün çox böyük işlər görmüsünüz.

C a v a b : Bilirsiniz, mən 1969-cu ildə Mərkəzi Komitənin birinci katibi olanda 14 il Azərbaycanda çox böyük xidmətlər göstərmişəm. Zavodlar, fabriklər, yollar, elektrik stansiyaları, binalar, xəstəxanalar, mədəniyyət sarayları, ali məktəblər, universitetlər tikilib. Bakıda hansı binaya baxsan, deyəcəklər ki, bunu Heydər Əliyevin vaxtında tikiblər. Bunun çoxunu mən burada işləyərkən etmişəm. Azərbaycanın rəhbəri olarkən Sovetlər Birliyinin vəsaitindən, imkanlarından çox faydalanıb respublikamızda, Bakıda, digər şəhərlərdə bu işləri gördüm. Gördüyünüz bu binanı da mən tikdirmişəm. Təkcə bu bina deyil.

14 il burada çalışdım. Beş ildən artıq Moskvada işləyərkən orada yenə də Azərbaycana daha çox vəsait ayırmaqla, respublikamızın işlərini daha da irəliyə aparmaqla məşğul oldum. Mən üst-üstə 20 il bu işləri gördüm. Ancaq 1987-ci ilin sonunda istefaya getdim. Vaxtı itir-

məmək üçün demək istəyirəm ki, 1990-cı ilədək Moskvada yaşadım. Mən Moskvada heç bir siyasi fəaliyyətlə məşğul olmadım.

O vaxt Sovetlər İttifaqında, Qorbaçov hakimiyyətində mənə qarşı çox mənfi münasibət yarandı. Onlar məni bir millətçi kimi ittiham etmək istədilər. Hətta məni təqib etməyə başladılar. Məni həbs etmək istədilər.

1990-cı ilin yanvarında Azərbaycana qarşı bir təcavüz edildi. Onda mən Moskvada idim. Mən o vaxt Moskvada bununla əlaqədar keçirilən mitinqə getdim. Orada Qorbaçovun, Kommunist Partiyasının, Sovetlər Birliyinin əleyhinə sözlər dedim. Onları məhkum etdim ki, siz Azərbaycana qarşı ədalətsizlik, təcavüz etmişsiniz, insanlar şəhid olub, qan tökmüsünüz, siz cinayətkarsınız. Bundan sonra məni həbs etməyə çalışdılar. Qəzetlərdə mənim əleyhimə yazılar yazdılar.

Mən Moskvada daha beş ay yaşadım. Məni həbs etməyə çalışdılar, oradan çıxıb buraya gəldim. Gələndə məni buraya buraxmırdılar. Azərbaycana rəhbərlik edənlər, yetirdiklərim, tələbələrım olan adamlar məni Azərbaycana buraxmırdılar. Azərbaycana gəlmək istəyəndə Moskvadan da, buradan da mənim qarşımı almaq istədilər. Mən gələndə Bakıda bir kişini, ziyalı bir insanı gecə öldürdülər. O, gəlib hava limanında məni qarşılayacaqdı. Onu vurub öldürdülər ki, məni qorxutsunlar. Dedilər ki, Heydər Əliyev gəlsə, onu da öldürəcəyik. Amma mən 10 gün keçəndən sonra Bakıya gəldim.

Burada – binaları, evləri qurduğum, yaratdığım şəhərdə mənə yaşamağa yer vermədilər. Üç gün qardaşımın evində qaldım. Ondan sonra mənə xəbərdarlıq etdilər ki, sən buradan çıxmalısən. Dedim ki, mən haraya çıxacağam? Bildirdilər ki, ya Moskvaya, ya da haraya istəyirsən qayıt. Mən Moskvaya qayıda bilməzdim. Buradan təyyarə ilə Naxçıvana getdim.

S u a l : Siz buradan Naxçıvana gizli, yaxud açıq getdiniz?

C a v a b : Yox, buradan Naxçıvana gizli getdim. 1990-cı ilin iyun ayında Naxçıvana gəldim. Naxçıvanda məni insanlar bağına basdı, qucaqladı. Bakıda da insanlar məni çox yaxşı qarşılayırdılar. Ancaq məni camaat arasına çıxmağa qoymurdular. Naxçıvanda bir il sərbəst yaşadım, heç bir şeylə məşğul olmadım. Amma insanlarla görüşürdüm. Onlara söyləyirdim ki, Sovetlər Birliyi, Kommunist Partiyası dağılacaqdır. Mən Kommunist Partiyasından Moskvada çıxmışdım. 1990-cı ilin 20 Yanvar hadisələri zamanı mən Kommu-

nist Partiyasını tərk etdim və Sovetlər Birliyinə qarşı çıxdım. Naxçıvanda Kommunist Partiyasının, Sovetlər Birliyinin əleyhinə və Azərbaycanın müstəqil dövlət olması ilə əlaqədar təbliğat aparmağa başladım.

S u a l : Siz Naxçıvanda olarkən Bakı ilə əlaqələriniz var idimi?

C a v a b : Heç bir əlaqəm yox idi. Yəni mən buraya gəlmirdim. Ancaq mənim yanıma buradan çox adamlar gəlirdi. Mənim gəlib-ətməyim yasaq idi. Mən Naxçıvanda yaşayırdım, onlar da məni qoruyurdular. Yenə də deyirəm, amma Bakıdan yanıma çox adamlar mənimlə görüşmək, bəzi şeyləri öyrənmək, məsləhət almaq üçün gəlirdilər. Mən də onlarla görüşürdüm. Alimlər, ziyalılar, elm adamları yanıma gəlirdilər.

1991-ci ilin sentyabrında Naxçıvan əhalisi ayağa qalxdı, meydanlarda dörd gün tələb etdi ki, Heydər Əliyev Naxçıvana rəhbər olmalıdır. Mən istəmirdim, çünki Sovetlər Birliyi kimi bir fəvqəldövlətin rəhbərliyində olmuş bir adam kimi gəlib Naxçıvana, kiçik bir muxtar respublikaya rəhbərlik etmək mənim üçün o qədər də yararlı bir şey deyildi. Mən bunu özümə sığışdırmırdım. Amma xalq gəlib məndən rica etdi, meydanlarda dörd gün bunu tələb etdi, mən də bunu qəbul etdim. Qəbul etməyim də çox gözəl, yaxşı oldu. Nə üçün? Çünki Ermənistan tərəfindən blokadaya alınmış Naxçıvan Azərbaycandan ayrılmış bir vəziyyətdə idi, Azərbaycanın yolu kəsilmişdi, elektrik işığı, istilik, qaz yox idi. Naxçıvan çox ağır bir şəraitdə idi.

Naxçıvanın rəhbəri olduğuma, hörmətimə, gördüyüm işlərə görə muxtar respublika ayağa qalxmağa başladı. Türkiyə ilə Naxçıvan arasında körpü tikdik. Körpü tikilib qurtarmamışdan əvvəl Süleyman Dəmirəl məni Ankaraya dəvət etdi. Süleyman Dəmirəllə mən 1968-ci ildən dost idik. Mən burada çalışarkən Türkiyənin baş naziri kimi o, ilk dəfə Azərbaycana gəlmişdi. Burada ilk görüşümüz olmuşdu, sonra isə əlaqələrimiz davam etmişdi. Mən Moskvada çalışanda da onunla əlaqələrimiz var idi. Ona görə də Naxçıvana gələn kimi, o mənə diqqət yetirdi, yəni qayğı göstərdi. Məni Ankaraya dəvət etdi. Süleyman Dəmirəl mənim üçün Naxçıvana təyyarə göndərdi. Ankaraya getdim, görüşdük. O, Naxçıvana yardım etdi. Biz körpünü istifadəyə verdik. Türkiyəyə yol açıldı. Sonra Türkiyədən elektrik xətti çəkdik. Digər elektrik xəttini isə İrandan çəkdik. Bundan sonra mən İrana dəvət etdilər. Rəfəncani də mənə təyyarə göndərdi. Tehra-

na getdim, onunla da əlaqə qurdum. Biz Naxçıvanı qaldırdıq, yaşatdıq.

S u a l : Naxçıvandan sonra Azərbaycanın paytaxtına gəldiniz?

C a v a b : 1993-cü ilin iyununda Azərbaycanda vətəndaş müharibəsi başladı. Gəncədən silahlı adamlar gəlib burada Elçibəy hakimiyyətini devirdilər. Bu zaman insanlar gəlib dedilər ki, Azərbaycan dağılır, qardaş qanı tökülür, vətəndaş müharibəsi başlayıbdır, mən Bakıya gəlməliyəm. Gəlmək istəmədim. Çünki doğrusunu deyim, mən Bakıdan küsmüşdüm. Burada bu qədər xidmət göstərməyimə baxmayaraq, mənə qarşı belə münasibət bəslənilməsinə görə küsdüm. Dedim ki, ömrümün sonunadək Naxçıvanda yaşayacağam. Əbülfəz Elçibəy dörd gün ərzində hər gün təyyarə göndərirdi, ancaq mən gəlmirdim. Nəhayət, gəldim görüm ki, burada işlər, vəziyyət necədir? Gəlib gördüm ki, Azərbaycan dağılır, parçalanır, qardaş qardaşı öldürür. Mən gələndən sonra bir həftə ərzində danışıqlar getdi, sonra parlament sədri seçilməyimə razılıq verdim. Amma iki gün sonra Əbülfəz Elçibəy buradan gizli olaraq qaçdı. Respublika prezidentsiz qaldı. Mən prezidentin səlahiyyətlərini üç-dörd ay icra etdim, ondan sonra mənə prezident seçildilər.

M ü x b i r : Beləcə, Azərbaycan xilas oldu, qardaş qanı tökülməsinin qarşısı alındı. Ermənistan-Azərbaycan müharibəsində atəşkəs əldə edildi.

C a v a b : Azərbaycan bu vətəndaş müharibəsindən xilas oldu. Sonra Ermənistanla müharibəni dayandırmaq lazım idi. 1994-cü ilin mayında buna da nail oldum. Atəşkəs haqqında saziş imzalandı. İndi iki il yarımdır ki, atəş yoxdur. Amma burada yenə də çevriliş etmək istədilər.

S u a l : Sizə qarşı neçə çevriliş cəhdi edilib?

C a v a b : Çox.

S u a l : Bu çevrilişləri kimlər etmək istəyirdi?

C a v a b : Mən Surət Hüseynovu baş nazir təyin etmişdim. O, Gəncədən gəlib Əbülfəz Elçibəy hakimiyyətini devirən adam idi. Amma o vaxt vəziyyət elə idi ki, onun əlində ordu, çoxlu silah var idi. Mən birlik yaratmaq, Azərbaycanı vətəndaş müharibəsindən xilas etmək üçün onu baş nazir təyin etdim. Gənc adam idi. Dedim ki, sən mənə qulaq as, öyrən, gələcəkdə bəlkə doğrudan da baş nazir oldun. Çünki indi baş nazir deyilsən. O bu vəzifədə bir il oldu, ancaq

bir şey edə bilmədi. Onun başında prezident olmaq iddiası var idi. Bir gün çevriliş etmək istədi ki, mənə devirsin. O vaxt mən televiziyaadan istifadə etdim, xalqa müraciət etdim ki, Azərbaycan təhlükədədir, çevriliş edirlər, kim Azərbaycan dövlətini qorumaq istəyirsə, bu meydana gəlsin. Bir-iki saatdan sonra bu meydana 500 min adam toplaşdı. Surət Hüseynov öz ordusu, silahları ilə heç bir şey edə bilmədi. Gəlib 500 min adamı öldürə bilməyəcəkdə ki! Qaçmağa çalışdı, qoymadım. İkinci gün bütün şəhərlərdən bir milyondan çox adam gəlib mənə dəstəkləmək üçün bu meydana toplaşdı. Bundan sonra mən Surət Hüseynovu işdən çıxardım. Surət Hüseynov qaçıb Moskvaya getdi.

Altı aydan sonra dövlət çevrilişinə yeni bir cəhd oldu. Burada bir Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsi var idi, adı OMON idi. Ona Rövşən Cavadov kimi yaramaz bir insan rəhbərlik edirdi. O, daxili işlər nazirinin müavini idi. O, bir çevriliş etməyə çalışdı. Buna özü tək cəhd göstərmədi, Moskvaya qaçmış keçmiş prezident Mütəllibov, Kələkidə oturan Əbülfəz Elçibəy və Xalq Cəbhəsindən olan bir neçə adam ona qoşuldular. Onun min nəfərlik bir silahlı dəstəsi var idi. Tələb etdi ki, mən istefa verim. İstefa verməsəm, öldürəcəyi ilə hədələdi. Bildirdim ki, istefa vermərəm, kim mənə öldürmək istəyirsə, gəlsin. Gecə saat 2-də buraya hücum etdilər. Mən bunun qarşısını aldım. Sonra səfərdən qayıdarkən mənim təyyarəmi raketlə vurmağa çalışdılar. Ondən da xilas oldum. Hava limanına gedən yolda 600 metrlik bir körpü var, onun altına çox güclü partladıcı maddələr qoydular ki, körpünü partlatınsınlar. Ukraynanın prezidenti Leonid Kuçma ilə mənə oradan keçərkən öldürmək istədilər. Onu da edə bilmədilər. Sonra yenə də bir-iki terror aktına cəhd göstərildi. Amma Allah mənə qorudu.

S u a l : Allah Sizi qorudu. İndi sakitlikdir, eləmi?

C a v a b : Bəli, indi sakitlikdir.

S u a l : İcazənizlə, Türkiyə-Azərbaycan əlaqələri məsələsinə toxunmaq. Çünki proqramımız sona çatmaq üzrədir. İndi Türkiyə ilə yaxın əlaqələriniz vardır. Bakı-Ceyhan neft kəmərinin çəkilib-çəkil-məməsi məsələsi tez-tez gündəliyə çıxır. Vəziyyət nə yerdədir?

C a v a b : Bilirsiniz, Türkiyə Azərbaycanda imzalanmış ilk neft müqaviləsinin iştirakçısıdır. Müqavilə imzalananda orada Türkiyənin payı 1,75 faiz idi. Müqavilə imzalanandan sonra mən Azərbayca-

nın payı hesabına bunu 5 faiz artırdım, 6,75 faiz oldu. İyun ayında biz «Şahdöniz» yatağının birgə işlənməsi barədə yeni bir müqavilə imzaladıq. Türkiyə bu müqavilənin də iştirakçısıdır. Orada Türkiyənin payı 9 faizdir. İlkən neftin ixrac edilməsi üçün iki neft kəməri marşrutunu müəyyənləşdirdik. Bu xəttin birincisi Rusiya ərazisindən keçərək Qara dənizin Novorossiysk limanına gedir, digəri isə buradan Gürcüstanın Qara dənizdəki Supsa limanına, Türkiyənin yaxınlığına çıxacaq. Böyük boru xəttinin çəkilməsi barədə danışıqlar gedir. Yəni biz bu boru xəttini iki-üç ilə müəyyənləşdirməliyik. Şübhəsiz, mənim ürəyimdən keçən – bu xətti Ceyhana çəkməkdir.

S u a l : Necə fikirləşirsiniz, bu boru xətti Ceyhana çəkiləcəkmi?

C a v a b : Onun çəkilməsi tək məndən asılı deyil. Bu konsorsiumda 11 neft şirkəti var. Burada Amerikanın da, Norveçin də, Rusiyanın da, İngiltərənin də şirkətləri var.

S u a l : Sizcə, buna kim mane olur?

C a v a b : Mane olan yoxdur. Bu məsələ hələ həll edilməyibdir. Mən kimin mane olduğunu deyə bilmərəm. Mən bilirəm ki, kimsə bunu istəmir.

S u a l : Bunu bilirsiniz?

C a v a b : Bəli, bilirəm. Amma bu məsələnin həll edilməsinin vaxtı hələ çatmayıb. Onun həlli üçün hələ vaxt var. İndi bu barədə danışmağın əhəmiyyəti yoxdur. Hər şeyi vaxtı gələndə həll edəcəyik.

S u a l : Türkiyənin iş adamları Azərbaycana sərmayə qoyurlar. Onlara deyəcəyiniz bir söz varmı?

C a v a b : Mən türkiyəli iş adamlarını buraya çox dəvət edirəm. Bu günlərdə Bakıda Azərbaycan-Türkiyə əməkdaşlıq şurasının iclası oldu. Türkiyənin dövlət naziri Namik Kamal Zeybək də bu iclasda iştirak edirdi. Azərbaycanın baş nazirinin müavini Abid Şərifov bizim tərəfimizdən bu işlərə rəhbərlik edir. Burada keçən iclasda araşdırmalar aparıldı. Mən türk iş adamlarının böyük heyətini qəbul etdim. Bu gün də televiziyadan istifadə edib deyirəm: Türkiyənin iş adamlarını Azərbaycana dəvət edirəm. Təkcə ticarət üçün yox, sərmayə qoymaq üçün. İndi dünyanın ən böyük şirkətləri Azərbaycana sərmayə qoyurlar, respublikamıza gəlirlər. Məsələn, Norveç kimi kiçik bir ölkənin 50 şirkətinin hazırda burada ofisi var. Amerikanın 60 şirkətinin, İngiltərənin 60 şirkətinin Azərbaycanda ofisi fəaliyyət

göstərir. Yaponiyalılar da Bakıya gəlirlər, onlar da burada ofis açıblar. Ona görə də Türkiyənin iş adamları buraya daha çox gəlməlidirlər. Azərbaycanın iqtisadiyyatının gələcəyi çox genişdir. Türkiyəli iş adamlarına bir daha deyirəm ki, gecikməyin, erkən gəlin, daha yaxşı yer tutun. Azərbaycana gələn iş adamlarına hər cür yardım edilir. Gələnlər çoxdur, amma bundan da çox iş adamlarının gəlməsi lazımdır.

M ü x b i r : Cənab Prezident, proqramımız sona yaxınlaşır. TQRT-nin rəhbərləri adından zati-alinizə plakat təqdim etmək istəyirik. Çox sağ olun, təşəkkür edirəm.

H e y d ər Ə l i y e v : Çox sağ olun, təşəkkür edirəm. Mən TQRT-yə uğurlar arzulayıram. Güman edirəm ki, sizinlə gələcəkdə yeni-yeni görüşlərim olacaqdır.

M ü x b i r : Cənab Prezident, proqramımız sona yetdi. Lütf edib bizi qəbul etdiniz. Artıq 53 dəqiqədir ki, Sizinlə söhbət edirik. Təbii ki, Sizinlə 53 saat da belə söhbət etmək kifayət deyildir. Çünki Siz bir tarixsiniz, tarixdə silinməz iz qoyan lidersiniz. Buna görə Sizə çox təşəkkür edirik. Azərbaycan televiziyasının əməkdaşlarına da minnətdarıq. Hamınıza təşəkkür edirik, çox sağ olun.

H e y d ər Ə l i y e v : Çox sağ olun, mən də sizə təşəkkür edirəm. Sizin bu imkanlarınızdan istifadə edib öz hörmətimi, ehtiramımı, salamlarımı Türkiyə Cümhuriyyətinin bütün vətəndaşlarına çatdırıram. Türkiyə Cümhuriyyətinə, dövlətinə, xalqına öz sevgimi, məhəbbətimi bildirirəm. Türkiyə ilə Azərbaycan arasında olan dostluq, qardaşlıq əlaqələri sarsılmazdır. Bunu artıq heç kəs sarsıda bilməz. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi yenilməzdir, dönməzdir, əbədidir. Azərbaycan əbədi müstəqil bir dövlətdir. Müstəqil dövlət kimi, Azərbaycan Türkiyəni özünə ən yaxın bir qardaş, dost ölkə kimi qəbul edibdir. Mən Türkiyədə olarkən demişəm ki, biz bir xalq, iki məmləkət – iki dövlət, bir xalqıq. Bu sözləri Türkiyədə indi çox adamlar təkrar edirlər. Bu sözləri bir daha deyirəm. Bu o deməkdir ki, xalqlarımız bir kökdən olan xalqlardır. Biz bir dildə danışan xalqlarıq. Ənənələrimizin, adətlərimizin hamısı eynidir. Adlarımız da, bütün həyatımız da eynidir. Xalqlarımız bu köklər əsasında əsrlərdən-əsrlərə dost kimi yaşayıblar. Məhəmməd Füzuli kimi böyük türk-Azərbaycan şairinin 500 illik yubileyini biz bu günlərdə qeyd etdik. Buraya bütün Türk dünyasının nümayəndələri topladılar.

Türk dünyasının ən böyük təmsilçiləri ilk dəfə olaraq, Azərbaycan torpağında Məhəmməd Füzulinin 500 illik yubileyinə toplaşdılar. Bunlar hamısı dostluğumuzu, qardaşlığımızı həm göstərir, həm də dünyaya nümayiş etdirir. Bu dostluğumuz da əbədidir.

M ü x b i r : Bu dostluğun əbədi qalması arzusu ilə Sizə çox təşəkkür edirəm. Hörmətli tamaşaçılar, TQRT telekanalı öz tarixində bu axşam daha bir yeni addım atdı. Azərbaycanın paytaxtı Bakıda, Prezident Sarayında hörmətli Prezident Heydər Əliyevin iştirak etdiyi ilk canlı yayımı, «Üz-üzə» proqramını sizə təqdim etdik. Bu proqram Azərbaycan televiziyasının birinci və ikinci kanalları ilə də birbaşa yayıldı.

Həminizə xeyirli gecələr arzulayıram. Sağ olun.

AZƏRBAYCAN VƏ TATARİSTAN RESPUBLİKALARI ARASINDA TİCARƏT-İQTİSADI, ELMİ-TEXNİKİ VƏ MƏDƏNİ ƏMƏKDAŞLIQ HAQQINDA SAZIŞ İMZALANDIQDAN SONRA BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSINDA BƏYANAT

Prezident Sarayı

21 noyabr 1996-cı il

Hörmətli xanımlar və cənablar, siz bilirsiniz ki, Tatarıstan prezident-i möhtərəm Mintimer Şaymiyev və onu müşayiət edən şəxslər mənim dövətimlə dünən axşam Azərbaycana rəsmi səfərə gəlmişlər. Mən prezident Mintimer Şaymiyevə minnətdaram ki, o, dövətimi qəbul etdi və Azərbaycana gəldi. Dünən axşamdan bəri biz fikir mübadiləsi etməyə, Azərbaycan Respublikası ilə Rusiya Federasiyası arasında, o cümlədən Azərbaycan ilə Tatarıstan arasında münasibətlərə dair bir çox məsələləri müzakirə etməyə imkan tapdıq.

Biz Azərbaycanın Rusiya ilə dostluq münasibətlərinə böyük əhəmiyyət veririk, bu münasibətlərin bütün sahələrdə inkişafı, dərinləşməsi və genişlənməsi üçün bütün səylərimizi göstərir və göstərəcəyik. Rusiya böyük ölkədir, federasiyanın bir çox subyektlərindən ibarətdir. Federalizmi inkişaf etdirmək prinsipi bu subyektlər üçün kifayət qədər müstəqilliyi və böyük səlahiyyətləri təmin etmişdir. Tatarıstan həmin subyektlər arasında mühüm yer tutur və bir respublika kimi Rusiyanın tərkibində çox yüksək səlahiyyətlərə, böyük hüquqlara malikdir. Bu hüquqlar Tatarıstan iqtisadiyyatının azad və müstəqil inkişafını, sosial problemlərin və mədəniyyət, elm, təhsil ilə bağlı bir çox digər məsələlərin həllini təmin edir.

Azərbaycan əsrlər boyu Tatarıstanla bağlı olmuşdur. Xalqlarımız eyni tarixi köklərə malikdir, ənənələrimiz, mənəvi dəyərlərimiz bir-birinə çox oxşardır, dinimiz eynidir. Bütün bunlar Azərbaycan və tatar xalqları arasında ötən dövrlərdə də, bu gün də sıx əlaqənin, əməkdaşlığın, dostluğun və qarşılıqlı anlaşmanın təməlidir.

Azərbaycan ilə Tatarıstan arasında iqtisadi əlaqələr də həmişə çox sıx olmuşdur. Keçmiş vaxtlarda bir-biri ilə əsasən Volqa və Xəzərdə

gəmiçilik vasitəsilə əlaqə saxlamış olan respublikalarımızın coğrafi mövqeyi də Azərbaycan ilə Tatarıstan arasında ticarəti təmin etmişdir. Respublikalarımız arasında ticarət əlaqələrinə dair bir çox faktlar tarixdən məlumdur. Azərbaycan və tatar xalqlarının bir çox nümayəndələri – mədəniyyət, elm, təhsil xadimləri dostluq etmiş, xalqlarımız arasında dostluğu və əməkdaşlığı möhkəmlətmişlər.

Sovet İttifaqı çərçivəsində biz neft və qaz, neft emalı, neft kimyası, maşınqayırma sənayesi sahəsində çox sıx əməkdaşlıq edirdik. Bir vaxtlar Azərbaycandan Tatarıstana və Tatarıstandan Azərbaycana bir çox mallar, avadanlıq göndərilirdi. Tatar millətindən olan bir çox şəxslər Azərbaycanın yerli sakinləridir və onlar elm və mədəniyyətimizin inkişafına böyük töhfə vermişlər. Bununla yanaşı, bir çox azərbaycanlı Tatarıstanı özünün vətəni hesab edir, onların neçə-neçə nəsiləri orada yaşamış və yaşayır, tatar xalqının bir hissəsidir. İkinci Dünya müharibəsindən sonra Tatarıstanda neft yataqları işlənməyə başladığında Azərbaycan neftçiləri bu yataqların kəşfinə və onlardan istifadə edilməsinə böyük töhfə vermişlər. Çoxları o vaxtdan bəri Tatarıstanda qalmış və yaşayırlar. O vaxtlar Tatarıstanı «ikinci Bakı» adlandırırdılar.

Bütün bunlar həmişə bizi yaxınlaşdırırdı, nümayəndə heyətlərimiz gedib gəlirdi. 1969-cu ildə Tatarıstanda Azərbaycan mədəniyyəti günlərinin uğurla keçməsi xatirəmədir. Tatarıstanın elm və mədəniyyət nümayəndələrinin Azərbaycanda görüşləri də müvəffəqiyyətlə keçmişdi. Yəni, ictimai-siyasi quruluşu, dövlət quruluşuna baxmayaraq, xalqlarımız sıx dostluq münasibətlərini qoruyub saxlayırdılar. Bu münasibətlər bu günədək də saxlanmışdır. Üstəlik, indi həmin münasibətləri inkişaf etdirmək və möhkəmləndirmək üçün imkan var. Bu məqsədlə mən və prezident Şaymiyev hesab edirik ki, respublikalarımız arasında bir çox sahələrdə əməkdaşlıq üçün daha sıx qarşılıqlı münasibətlər yaradılması zəruridir. Azərbaycan və Tatarıstan prezidentlərinin indicə imzaladıqları saziş də bu məqsədə xidmət edir.

Hesab edirəm ki, Tatarıstan prezidenti cənab Şaymiyevin Azərbaycana səfəri Rusiya-Azərbaycan münasibətləri tarixində, tatar və Azərbaycan xalqları arasında münasibətlərin tarixində mühüm hadisədir. Əminəm ki, bu gün gördüyümüz və gələcəkdə görəcəyimiz işlər Rusiya ilə Azərbaycandan, Tatarıstan ilə Azərbaycan arasında dostluğu və əməkdaşlığı möhkəmləndirəcək, xalqlarımızın rifahına xidmət edəcəkdir.

Tatarıstan nümayəndə heyətinin burada olduğu dövrdə Tatarıstanın müxtəlif iqtisadi strukturlarının nümayəndələrinin, rəhbərlərinin bizim nazirlərlə, Nazirlər Kabineti ilə, istehsal birliklərimizin rəhbərləri ilə fərdi görüşləri olacaqdır. Hesab edirəm ki, biz iqtisadi münasibətlərimizi bundan sonra da, daha uğurla inkişaf etdirmək üçün yaxşı zəmin yaratmaq bilirik. Biz bunu istəyirik və şəxsən mən belə hesab edirəm ki, Tatarıstan ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlığın perspektivləri çox əlverişli və ürəkəcandır. Qarşımızda duran məqsədlərə nail olmağı təmin etməkdən ötrü biz öz tərəfimizdən söylərimizi əsərgəməyəcəyik. Diqqətinizə görə sağ olun.

S u a l : Birinci sual Mintimer Şaymiyevdir. Enerji ehtiyatlarının işlənməsi sahəsində Tatarıstan rəhbərliyinin strateji xətti necədir? Siz öz qüvvənizə arxalanırsınız, yoxsa xarici investisiyaların cəlb olunmasına ümid bəsləyirsiniz? İkinci sual Azərbaycan Prezidentinədir. Tatarıstan prezidenti ilə danışıqlar zamanı neft hasilatı sahəsində ikitərəfli əməkdaşlıqla bağlı konkret məsələləri müzakirə etmisinizmi? Əgər etmisinizsə, onda ilk birgə layihələrin meydana çıxacağını gözləmək olarmı? Bununla əlaqədar iki neft şirkətinin prezidentlərinə hansısa konkret tapşırıqlar verilibmi?

M i n t i m e r Ş a y m i y e v : Bilirsiniz ki, sizin yataqlar kimi bizim yataqlar da, necə deyərlər, lap çox işlənmişdir. İndi biz əsasən yalnız laylara su vurmaq yolu ilə neft çıxarıq. Şübhəsiz ki, yeni texnologiyaya da ehtiyac var. Biz ayrı-ayrı texnologiyalar üzrə xarici firmalarla altı birgə müəssisə yaratmışıq. Onlar yaxşı işləyirlər, perspektivsiz quyuları bərpa edir, qazdan istifadə edilməsi ilə məşğul olur, bir sıra texniki problemləri həll edirlər. Demək lazımdır ki, «Tatneft» Birliyinin müəyyən nüfuzu var, dünya ekspert şirkətlərinin auditindən keçmişdir. «Tatneft»in başçısı cənab Qaliyev birliyin səhmlərinin Amerika birjasında keçiriləcək ilk hərracında iştirak etmək üçün buradan, Bakıdan Amerikaya gedəcəkdir. Hazırda orada həmin səhmlərin məzənnəsi çox yaxşıdır. Zənnimcə, gələn həftənin sonunda biz ilk nəticələri biləcəyik. Birlik bizim lokal yataqların işlənməsi üçün bankdan investisiya alır. Lakin bizim əlavə gücümüz də var. Təxminən 14-15 min nəfər növbə ilə işləmək üçün Sibire getmişdir, orada hasilat azalır və sərbəst iş yerləri var. Lakin bu, xüsusi danışıqların mövzusu deyil. Hesab edirəm ki, bu məsələ bu gün burada müzakirə olunacaqdır. Prinsip etibarilə biz sizin yataqların işlənməsində iştirak edə bilərdik, özü də yalnız podratçı kimi yox.

Heydər Əliyev: Mən Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin prezidenti Natiq Əliyevə, baş nazirin birinci müavini Rasizadəyə tapşırışam ki, birgə iş imkanlarını müəyyənləşdirmək üçün neft hasilatı problemi ilə bağlı məsələləri Tatarıstan Neft Şirkətinin prezidenti ilə müzakirə etsinlər. Bununla yanaşı, bizim müvafiq şəxslər bu gün danışıqlar aparacaq, neft maşınqayırma, neft kimyası sahələrində, neft və qaz xammalı ilə bağlı digər sahələrdə əməkdaşlıq məsələlərini müzakirə edəcəklər.

Sual: Cənab Şaymiyev, hörmətli Prezidentimiz Heydər Əliyev bugünkü görüşdə dedi ki, biz Ermənistan ilə Azərbaycan arasında münasibətlərin sülh yolu ilə aradan qaldırılmasına xüsusi əhəmiyyət veririk. Sizin böyük həyat təcrübənizi və siyasət sahəsindəki təcrübənizi, Rusiyaya olan hörməti nəzərə alaraq, bilmək istərdim ki, Rusiya Federasiyasının subyekti kimi Tatarıstan bu məsələnin həlli üçün nə edə bilər?

Mintimer Şaymiyev: Zənnimcə, Tatarıstan çox şey etmişdir. Biz Rusiyanın dövlət hakimiyyəti orqanları ilə ilk müqavilə imzalamağa nail olmuş və bununla da yeni Rusiyada yeni federativ münasibətlərin başlanğıcını qoya bilmişik. Bundan sonra o, özünün unitar dövlət kimi inkişaf etmək yolunu bağlamışdır. Lakin ən dəyərlisi budur ki, münasibət vəziyyəti Rusiya Federasiyasının bütövlüyü pozulmadan aradan qaldırılmışdır. Ona görə də istənilən demokratik dövlət qurmaq prosesində onun bütövlüyünü pozmadan çox şeyə nail olmaq mümkündür. Tatarıstanın dünyada «Tatarıstan modeli» adlandırılan nümunəsi digər regionların, respublikaların dövlət quruculuğunda da istifadə edilə bilər.

Sual: Möhtərəm Prezident Heydər Əliyev dəfələrlə bəyan etmişdir ki, Qarabağ probleminin həllinin açarı Moskvadadır. Hörmətli prezidentlər, necə bilərsiniz, bu açar tez tapılacaq və Azərbaycan ərazisində ədalətli sülh tez yaranacaqmı?

Heydər Əliyev: Siz hansı prezidentə müraciət edirsiniz?

Jurnalist: Həm Sizə, həm də cənab Şaymiyevə.

Heydər Əliyev: Onda cənab Şaymiyev cavab verməlidir. Çünki mən bu barədə çox danışmışam.

Mintimer Şaymiyev: Müəyyən bir müddət göstərmək mənim tərəfimdən əsla ciddi bir iş olmazdı. Lakin şübhəsiz, məsələnin daha sürətlə həllinə çalışmaq lazımdır, çünki onun yubadılmasından

adamlar əziyyət çəkirlər. Axı həyata keçirməyə çalışdığımız hər hansı işdə görək ön sıraya həmişə insanın maraqlarını çəkəsən. Lakin hər hansı münasibətlərin həllində asılılıq və ya qarşılıqlı əlaqə müəyyən miqyasa malikdir. Bununla yanaşı bu gün Heydər Əliyevin dediyi kimi Rusiya ilə xoş münasibətlər yaratmaq üçün göstərilən indiki sözlərlə məsələnin həlli yolu da tapılacaqdır. Hökmən tapılmalıdır.

Sual: Cənab Əliyev və cənab Şaymiyev, Xəzər-Volqa nəqliyyat arteriyasından istifadə barədə sizin konkret planlarınız və ya təklifləriniz varmı? Əgər varsa, onda siz Rusiya tərəfindən olan nəqliyyat məhdudiyətlərini nəzərə alaraq, bu planı necə həyata keçirmək fikrindəsiniz? Cənab Şaymiyev, Sizin Bakıya İrandan gəldiyinizi nəzərə alaraq, güman etmək olarmı ki, bu, üçtərəfli münasibətlərin başlanğıcı ola bilər?

Heydər Əliyev: Volqa və Xəzər vasitəsilə nəqliyyat əlaqəsi bir vaxtlar Azərbaycanla Tatarıstan arasında çox fəal olmuşdur. Mən cənab Şaymiyevlə Davosda ilk görüşümüz zamanı əməkdaşlıq məsələlərini müzakirə edərkən bu mövzuya toxundum. Biz ona bu gün danışıqlarımız zamanı da toxunduq. Hesab edirəm ki, Azərbaycan ilə Tatarıstan arasında Volqa və Xəzərlə nəqliyyat əlaqəsini sahmanlamaq üçün biz bütün tədbirləri görməliyik. Tatarıstan üçün bu, bütün Xəzəryanı ölkələrlə əlaqə saxlamaqdan ötrü vacibdir. Siz bilirsiniz ki, son iki ildə Çeçenistan hadisələri ilə əlaqədar Rusiyanın dövlət strukturları Dağıstanla sərhəddə nəqliyyat əlaqələrimizi kəsmiş, habelə Həştərxan və Mahaçkala limanlarına yolumuzu bağlamışlar. Biz danışıqlar apardıq və bu limanların bizdən ötrü açılmasına nail olduq. Volqa ilə hərəkət üçün razılığa isə hələlik malik deyilik. Mən bu barədə Rusiya hökumətinin sədri Viktor Çernomırdin ilə dəfələrlə danışmışam. Hesab edirəm ki, biz həmin sahədə əməkdaşlığın təmin edilməsinə hər halda nail olacağıq. Ümidvaram ki, Tatarıstan da, xüsusən onun prezidenti cənab Şaymiyev də səy göstərəcəkdir. Çünki bütün Xəzəryanı dövlətlərlə əlaqələr üçün bu nəqliyyat arteriyasının sahmanlanmasına və ondan fəal istifadə edilməsinə Tatarıstanın da iqtisadi marağı göz qabağındadır. Odur ki, biz bu istiqamətdə birlikdə işləyəcəyik.

Mintimer Şaymiyev: Heydər Əliyevin dedikləri ilə tamamilə razıyam. Yalnız onu əlavə edə bilərəm ki, biz bu niyyətlərin həyata keçirilməsinə əslində girişmişik və respublikamızda çay-dəniz tipli neftdaşıyan gemilərin inşasına başlamışıq. Elə gemilər ki, yol üz-

tündəki ştüzlərdən keçmək imkanı nəzərə alınmaqla, Volqa ilə dənizə çıxma bilsin. Əgər buna ehtiyacımız olmasaydı, biz elə bahalı layihənin həyata keçirilməsinə girişməzdik.

Dünən Bakıya gəldikdən sonra mən İran prezidentinin və Milli Məclis sədrinin Heydər Əliyevin ünvanına xoş arzularını, Azərbaycan xalqına təbrikini ona çatdırdım. Mən bu tapşırığı məmnuniyyətlə yerinə yetirdim. Biz ticarət, iqtisadiyyat və maliyyə nazirlikləri ilə iqtisadi əməkdaşlıq məsələlərini nəzərdən keçirərkən onlar üçtərəfli işin zəruri olduğu barədə fikir söylədilər, əmtəə mübadiləsi əməliyyatları aparılmasına, qarşılıqlı ödənişlər kimi çətin məsələlərin həllinə, təkçə Tatarıstanla deyil, Rusiyanın digər regionları ilə də qarşılıqlı surətdə mal göndərilməsinə, barter əməliyyatları aparılmasına dair öz təkliflərini bildirdilər. Biz bu təklifləri iş üçün qəbul etdik və hökumətimizin üzvləri onun necə həyata keçirilməsi barədə düşünməyə başlamışlar. Zənnimcə, burada işləmək üçün mövzu var.

H e y d ə r Ə l i y e v : Dünən prezident Şaymiyev İran tərəfinin bu təklifi barədə mənə danışdı. Hesab edirəm ki, təklif diqqətəlayiqdir. Biz müvafiq orqanlarımıza tapşırırmışq ki, onu praktikada necə həyata keçirmək barədə düşünsünlər. Hesab edirəm ki, bu təklif yaxşı nəticələrə gətirib çıxara bilər.

Diqqətinizə görə sağ olun.

«ŞƏRQ QAPISI» QƏZETİNİN KOLLEKTİVİNƏ

Əziz dostlar!

Sizi – Naxçıvan Muxtar Respublikasının «Şərqləpisi» qəzetinin bütün kollektivini qəzetinizin 75 illik yubileyi münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

75 illik şərəfli yaradıcılıq yolu keçmiş «Şərqləpisi» qəzeti öz səhifələrində muxtar respublikanın ictimai-siyasi, iqtisadi və mədəni həyatını, əhalisinin qayğı, istək və arzularını dolğun əks etdirməklə öz oxucularının rəğbətini qazanmışdır. Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra «Şərqləpisi» qəzetinin kollektivi öz fəaliyyətində əsaslı dönüş yaratmış, ölkəmizdə gedən yeni cəmiyyət quruculuğu və demokratik dəyişikliklərin həyata keçirilməsi prosesinə fəal qoşulmuşdur.

Əminəm ki, «Şərqləpisi» qəzeti Azərbaycanın azad və demokratik mətbuat sistemində layiqli yer tutaraq dövlətçiliyimizin möhkəmləndirilməsi yolunda bütün qüvvələri səfərbər etmək, hər oxucuda müstəqil Azərbaycanın sabahına inam yaratmaq üçün var gücünü sərf edəcəkdir.

Sizə bundan sonra da oxucu etibarına layiqlə olmağı arzulayıram, hər birinizə cansağlığı, xoşbəxtlik və yeni yaradıcılıq uğurları diləyirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

26 noyabr 1996-cı il

ATƏT-in ÜZVÜ OLAN ÖLKƏLƏRİN DÖVLƏT VƏ HÖKUMƏT BAŞÇILARININ LISSABON ZİRVƏ TOPLANTISINDA İŞTİRAK ETMƏK ÜÇÜN YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ BƏYANAT

30 noyabr 1996-cı il

Lissabon görüşünə gedirik. Bu təkcə bizə aid olan görüş deyildir. Lissabon görüşü Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatının üzvü olan dövlətlərin başçılarının görüşüdür. Orada Avropanın təhlükəsizliyinə, Avropada əməkdaşlığa aid, dünyaya aid məsələlər müzakirə olunacaqdır. Şübhəsiz ki, hər bir dövlət, hər bir ölkə həm ümumi məsələlərin həll olunmasında öz səyini göstərməyə çalışır, həm də öz ölkəsinə, dövlətinə, öz regionuna aid olan məsələlərin həllinə çalışır.

Biz istəyirik həqiqətən Avropada təhlükəsizlik, sülh, əmin-amanlıq olsun, eyni zamanda öz problemimizin həllini, yəni Qafqazda əmin-amanlıq, sülh olmasını Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin həlli bərsində müəyyən addımların atılmasını istəyirik. Bu barədə biz çox iş görmüşük, mən bunu bir neçə dəfə demişəm. Lissabon görüşü məhkəmə deyil ki, orada hansısa qərar çıxarılsın, yox. Sadəcə, bəzi prinsiplial məsələlərə münasibət bildiriləcəkdir. Bizim məqsədimiz ondan ibarətdir ki, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunması üçün Lissabon görüşünün sənədlərində yeni imkanlar açılsın. Məqsədimiz bundan ibarətdir, orada kiməsə qalib gəlmək, kimisə məhkum etmək deyildir. Bizim mövqeyimiz məlumdur. Minsk qrupu tərkibində, sonra da Helsinkidə, axır zamanlar Vyanada bir çox işlər aparmışıq. Neçə gündür ki, nümayəndələrimiz Lissabonda işləyirlər.

ATƏT-in əsas prinsipi – hər bir ölkənin ərazi bütövlüyü, suverenliyi, sərhədlərin toxunulmazlığı prinsipi Azərbaycan bərsində Ermənistan tərəfindən indiyə qədər tanınmır. Bizim məqsədimiz ondan ibarətdir ki, bu barədə müəyyən bir münasibət bildirilsin. Mən ATƏT-in üzvü olan dövlətlərin başçılarının hamısına müraciət etmişəm, məktublar göndərmişəm, bir çox ölkələrin başçılarından cavablar da almışam. Hamı bunu müdafiə edir. Ancaq hamı bir yerə toplaşanda konsensus olma-

lıdır. Necə olacaq, görürük. Hər halda mən hesab edirəm ki, hər bir belə görüş Azərbaycanın sülhsevər ölkə olmasını təsdiq edir, münaqişə başlayandan bəri dünyada Azərbaycan haqqında yaranmış mənfi fikrin aradan götürülməsinə və müsbət fikir yaranmasına doğru çox yaxşı nəticələr verir. Bu, bizim nailiyyətimizdir. Budapeştdən Lissabona qədər keçən dövrü də çox yaxşı qiymətləndirirəm.

LİSSABONA GEDƏRKƏN YOLÜSTÜ İSTANBULDA – ATATÜRK HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ BƏYANAT

30 noyabr 1996-cı il

Gün aydın, mən sizi salamlayıram və suallarınıza cavab verməyə hazırım. Öncə yəqin ki, bilmək istəyirsiniz ki, mən buraya, İstanbula nə üçün gəlmişəm. Mən Portuqaliyaya, Lissabona gedirəm, bilirsiniz ki, dekabrın 2-də orada ATƏT-in Zirvə görüşü başlanacaqdır. Bu gün axşama qədər mən oraya gedib çatmalıyam. Zirvə görüşü başlanana qədər orada bizim bir çox işlərimiz var.

Ancaq Türkiyəni həmişə özüm üçün doğma ölkə hesab edərək hər bir fürsətdən, imkandan istifadə edib Türkiyə torpağına ayağımı qoymağa çalışıram. Ona görə də mən bu yolu gedərkən bir saatlıq dayanmışam ki, İstanbula baxım, sizinlə, insanlarla görüşüm. Ola bilirdi ki, Lissabona birbaşa gedim, ancaq bura üçün çoxdan darıxmışdım, ona görə də istədim bir saat da burada qalım. Əgər sualınız, sözünüz varsa, buyurun.

S u a l : Qarabağdakı son «seçkiləri» necə izah edirsiniz?

C a v a b : Bilirsiniz, Qarabağdakı son «seçkiləri» biz seçki hesab etmirik. Çünki Qarabağın heç bir hüququ yoxdur. Dağlıq Qarabağ Azərbaycan torpağıdır və Ermənistanın Azərbaycana etdiyi təcavüz nəticəsində müvəqqəti olaraq bir qrup silahlı dəstələrin əlindədir. Onlar Azərbaycanın izni, icazəsi olmadan orada heç bir seçki keçirə bilməzlər. Dağlıq Qarabağ dövlət qurumu kimi təşkil olunmayıbdır, ona görə də orada «seçki» keçirilməsi sadəcə olaraq erməni separatçıların, Ermənistanın işğalçılıq, qəsbkarlıq siyasətinin yeni bir təzahürüdür. Odu ki, bu «seçki» qeyri-qanunidir, beynəlxalq hüquq normalarına tamamilə ziddir, biz bunu tanımırıq və heç bir beynəlxalq təşkilat, heç bir ölkə də bunu tanıya bilməz.

S u a l : ATƏT-in Lissabon toplantısında bu məsələni qaldıracaqsınız mı?

C a v a b : Bəli, çıxışında bu məsələni çox ətraflı deyəcəyəm. Azərbaycanın həyatında nə yeniliklər var, siz bunu hər gün bilirsiniz. Bir sözünüz yoxdurmu? Sağ olun.

ATƏT-in LİSSABON ZİRVƏ GÖRÜŞÜ BAŞA ÇATDIQDAN DƏRHAL SONRA MƏTBUAT KONFRANSINDA BƏYANAT

3 dekabr 1996-cı il

Xanımlar və cənablar! ATƏT-in Lissabon sammitinin iclası yenidən başa çatmışdır. Azərbaycan nümayəndə heyəti bütün məsələlər haqqında Lissabon sammitinin qərarlarından razıdır. Biz belə hesab edirik ki, Avropada təhlükəsizlik və əməkdaşlıq işində daha bir böyük addım atılmışdır.

Mən sizinlə görüşə Azərbaycanla, bütün regionumuzla bilavasitə bağlı olan məsələdə Azərbaycanın mövqeyini açıqlamaq üçün gəlmişəm.

Sizə məlumdur ki, Ermənistanla Azərbaycan arasında münaqişə artıq səkkiz ildir davam edir. Bu münaqişəyə Ermənistan Respublikası Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsini ilhaq edib Ermənistanla birləşdirmək məqsədilə başlamışdır. Münaqişəni aradan qaldırmaq üçün hələ 1992-ci ildə ATƏT çərçivəsində Minsk qrupu yaradılmışdır. Azərbaycan tərəfi bu münaqişənin dincliklə aradan qaldırılması mövqeyində durur. 1994-cü ilin mayında atəşin dayandırılması haqqında saziş imzalanmışdır. Bizim tərəfimizdən ona indiyədək əməl edilir. Təbii ki, biz ATƏT-ə böyük ümidlər bəsləmişik və bəsləyirik.

ATƏT-in Lissabon görüşünün hazırlanması prosesində biz öz təkliflərimizi verdik ki, onlar Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi məsələsi barədə Lissabon sammitinin bəyannaməsində öz əksini tapsın. Məsələn, biz buna nail olmağa çalışdıq ki, ATƏT-in ona üzv olan bütün ölkələrə, o cümlədən də Azərbaycana aid əsas prinsipləri ATƏT-in sənədlərində dəqiq qeyd edilsin. Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü nəticəsində Azərbaycanın ərazi bütövlüyü pozulmuş, ərazimizin 20 faizi Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən işğal olunmuş və zəbt edilmiş, bu torpaqlardan bir milyondan çox azərbaycanlı zorakılıqla didərgin salınmışdır. Onlar respublikamızın başqa bölgələrində çox ağır şəraitdə, çadır şəhərciklərində yaşayırlar. Biz belə hesab edirik ki, ATƏT-in başlıca prinsiplərindən birini əsas tutaraq, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tanınması münaqişəni aradan qaldırmaq üçün zəmin

ola bilər. Azərbaycana qarşı təcavüz törədən Ermənistan Respublikası Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü tanımaqdan imtina edir və bu da təbii olaraq danışıqlar prosesini çətinləşdirir.

ATƏT-in Minsk qrupunun Helsinkidə noyabrın 19-22-də keçirilmiş axırıncı iclasında Minsk qrupunun həmsədrləri tərəfindən təqdim olunmuş layihədə Ermənistan-Azərbaycan münacişesini aradan qaldırmağın formulu göstərilir. Buna oxşar layihəni ATƏT-in fəaliyyət göstərən sədri cənab Flavio Kotti bu ilin hələ fevralında irəli sürmüşdü. Bu layihə üç maddədən ibarətdir: Ermənistan Respublikasının və Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü, Azərbaycan Respublikası tərkibində Dağlıq Qarabağa öz müqəddəratını təyin etmə əsasında muxtariyyət və özünüidare statusu verilməsi, Dağlıq Qarabağın bütün əhalisinin təhlükəsizliyinə təminat verilməsi. Bu layihə Azərbaycan tərəfini tamamilə razı salmasa da, Helsinkidə Minsk qrupunun görüşündə Ermənistan tərəfindən rədd olunmuşdur. Həmin layihə ATƏT-in Lissabon sammiti bəyannaməsinin layihəsinə 20-ci maddə kimi daxil edilmişdir. Lakin erməni tərəfi ATƏT-in əsas prinsiplərinin ziddinə gedərək, bu maddəyə konsensus verməmişdir. Buna görə də sammitin hazırlanması dövründə keçirilmiş görüş və söhbətlər zamanı, onun keçirilməsi prosesində Azərbaycan Respublikası Lissabon sammiti bəyannaməsinin bütün mətni üçün konsensus verməkdən imtina etməli olmuşdur.

Bu, ATƏT-in üzvlərində böyük narahatlığa səbəb oldu, çünki belə halda sammit hər hansı bir sənəd qəbul edilmədən başa çatardı. Siz bilirsiniz ki, ATƏT-də konsensus prinsipi var. Odu ki, Azərbaycan Respublikası bu hüquqdan istifadə edərək, sammitin bütün sənədinə, bütün bəyannaməsinə konsensus vermədi. Buna görə də dünən, bu gün və hətta srağagün ATƏT-in üzvü olan ölkələrin dövlət başçıları, nümayəndə heyətlərinin təmsilçiləri Azərbaycan nümayəndə heyəti ilə intensiv danışıqlara başladılar. Onlar bizdən xahiş edirdilər ki, sammitin bəyannaməsinin bütün mətni ilə əlaqədar öz etirazlarımızı geri götürək. Lakin biz öz mövqeyimizi izah etdik. Bütün görüş və söhbətlər zamanı müsahiblərimiz bizim hərəkətlərimizin qanunauyğun olduğunu vurğulayırdılar. Biz isə öz tərəfimizdən izah edirdik ki, hərəkətlərimiz ATƏT-in prinsiplərinə tamamilə uyğundur. Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün Ermənistan tərəfindən tanınmasından imtina edilməsi ATƏT-in əsas prinsipindən imtina etmək deməkdir.

Dünən və bu gün bizimlə aparılmış intensiv danışıqlar zamanı ATƏT-in üzvü olan ölkələrin, Minsk qrupunun, Avropa Birliyinin nümayəndələri, ATƏT-in fəaliyyət göstərən sədri tələblərimizin ödənilməsi üçün müxtəlif alternativ variantlar təklif edirdilər. Azərbaycan nümayəndə heyəti sammitin əsas sənədinə son iclasadək konsensus vermədi. Bu iclasda belə bir təklif irəli sürüldü ki, ATƏT-in fəaliyyət göstərən sədri cənab Flavio Kotti ATƏT-in bütün üzvləri – sammit iştirakçıları adından bəyanat verəcək və bu sənəddə Dağlıq Qarabağ münacişesinin aradan qaldırılmasına dair həmin üç prinsipə təsdiq edəcəkdir. Mən dedim ki, bu halda biz sammitin əsas sənədinə qarşı öz etirazlarımızı geri götürməyə hazır olacağıq. Belə də oldu. Son iclasda ATƏT-in fəaliyyət göstərən sədri cənab Flavio Kotti bəyanat verdi və dedi ki, Dağlıq Qarabağ münacişesinə dair hər hansı bir razılıq əldə edilmədiyinə görə təəssüflənir və hesab edir ki, Dağlıq Qarabağ münacişesinin aradan qaldırılmasına həmin üç prinsip əsasında nail olmaq mümkündür, yəni Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tanınması, Azərbaycanın tərkibində Dağlıq Qarabağa yüksək muxtariyyət statusu və Dağlıq Qarabağın bütün əhalisinin təhlükəsizliyinə təminat verilməsi prinsipləri əsasında cənab Flavio Kottinin bəyanatında göstərilmişdir ki, bu prinsipləri və bəyanatı, bir ölkə istisna olmaqla, bütün sammit iştirakçıları – ATƏT-in üzvləri dəstəkləyirlər. Başqa sözlə desək, fəaliyyət göstərən sədrin bu bəyanatı Ermənistandan savayı, bütün sammit iştirakçılarının – ATƏT üzvlərinin iradəsinin ifadəsi olmuşdur.

Təbii ki, belə bir bəyanatla, bu məsələdə Azərbaycanın mövqeyinin müəyyən dərəcədə dəstəklənməsi ilə əlaqədar mən Lissabon sammitinin əsas sənədinə qarşı Azərbaycanın etirazlarını geri götürdüm, yəni bu sənədin qəbul edilməsi üçün konsensus verdim. Biz ondan razıyıq ki, Flavio Kottinin bu bəyanatı, Ermənistan istisna olmaqla, ATƏT-in bütün üzvləri adından verilmişdir. Biz həmçinin ondan razıyıq ki, bu bəyanatın dəstəkləndiyi barədə Avropa Birliyi adından çıxış edilmişdir. Rusiya Federasiyasının nümayəndə heyətinin başçısı, Rusiyanın baş naziri cənab Çernomurdin, Minsk qrupunun həmsədri, Finlandiya prezidenti cənab Ahtisaari və bəzi digər nümayəndə heyətlərinin üzvləri çıxış edərək bu bəyanatı dəstəklədilər.

Sammit, bax, beləcə, əsas sənədin qəbul edilməsi ilə başa çatdı. Biz ondan razıyıq ki, ATƏT-in sammiti Ermənistan-Azərbaycan münacişesinin aradan qaldırılması üçün ATƏT-in əsas prinsiplərini, xüsusən

Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tanınması baxımından bir daha dəstəklədi.

Bilirəm, sammitin əsas bəyannaməsinin layihəsi barədə mövqeyimizlə əlaqədar mətbuatda belə xəbərlər olmuşdur ki, guya Azərbaycan əsas sənədin qəbul edilməsinə əngəl törədir. Buna görə də nə üçün belə etdiyimizi aydınlaşdırmağı lazım bildim. Bu bizim qəti mövqeyimiz idi. Biz öz mövqeyimizdən yalnız ona görə geri çəkildik ki, fəaliyyət göstərən sədrin adından, sammitin bütün üzvləri – iştirakçıları adından məqbul bəyanat verilmişdir. Fəaliyyət göstərən sədr bəyan etmişdir ki, onun rəsmi yazılı bəyanatı ATƏT-in Lissabon sammiti sənədlərinin tərkibinə daxil edilir.

Demək istədiklərim bunlardır. İndi isə suallarınıza cavab verməyə hazırım.

S u a l : Cənab Prezident, Siz bu gün səhər Böyük Britaniyanın xarici işlər naziri Malkolm Rifkind ilə görüşdünüzmü? Bu görüş barədə bir neçə kəlmə deyə bilərsinizmi?

C a v a b : Bəli, bu gün səhər mən Böyük Britaniya Krallığının xarici işlər naziri cənab Rifkindlə görüşdüm. Demək olar, bütün görüşümüz, sizə danışdığım məhz həmin məsələlərə həsr edildi. Cənab Rifkind məni inandırmağa çalışırdı ki, sammitin əsas sənədinin qəbul olunmasına konsensus vermək lazımdır. Mən isə cənab Rifkində bu məsələdə mövqeyimizi, mülahizələrimizi şərh etdim. Deməliyəm ki, görüşdüyüm digər həmkarlarım kimi, cənab Rifkind də mövqeyimizin qanunauyğun və əsaslı olduğunu təsdiqlədi.

S u a l : Rusiya hökuməti Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin aradan qaldırılmasına hazırdırmı?

C a v a b : Bəli, Rusiya Federasiyası nümayəndə heyətinin başçısı, Rusiyanın baş naziri cənab Çernomırdın bu gün sammitin son iclasında çıxış edərək, ATƏT-in fəaliyyət göstərən sədri cənab Kottinin bəyanatını tamamilə dəstəklədi və bildirdi ki, o belə hesab edir ki, münaqişənin tezliklə aradan qaldırılmasına fəaliyyət göstərən sədrin bəyanatında göstərilmiş məhz həmin prinsiplər əsasında nail olmaq mümkündür. Deməli, o bildirmişdir ki, onlar bu məsələ ilə gələcəkdə də məşğul olacaqlar.

S u a l : Cənab Prezident, əgər Ermənistan öz ərazisi ilə Azərbaycan neftinin dünya bazarlarına nəql olunmasına icazə versə, bundan o, beynəlxalq meydanda bir şey qazanacaq mı?

C a v a b : Bilirsinizmi, bu sual çox mücərrəd sualdır. Azərbaycan neftin dünya bazarlarına nəql edilməsinə dair layihələrimiz, planlarımız var. Lakin bu, Ermənistanla qətiyyətlə bağlı deyildir. Başa düşürəm, siz bu məsələləri nə dərəcədə əlaqələndirmək istəyirsiniz. Mən burada qarşılıqlı əlaqələr görmürəm.

S u a l : Cənab Prezident, əvvəlcə bütün Azərbaycan jurnalistləri adından Sizi Lissabon sammitində qazandığınızı parlaq diplomatik qələbə münasibətilə təbrik etmək istərdim. Çünki biz hamımız onun şahidi olduq ki, Ermənistan tam diplomatik tənhalıqda və təkliddə qaldı. Bununla əlaqədar belə bir sualım var: Lissabon sammitinin qərarları danışıqlar prosesini canlandırmağa və Qarabağ probleminin dincliklə tənzimlənməsində müvəffəqiyyətə təsir göstərəcəkmə və hansı dərəcədə? Yeni bundan sonra Ermənistan tərəfindən hər hansı irəliləyiş və güzəştlər gözləmək olarmı?

C a v a b : Hesab edirəm ki, danışıqlar prosesi davam etdiriləcəkdir. Mən sammitdə çıxışım zamanı belə bəyanat verdim. Ermənistan Respublikasının prezidenti də bu cür bəyanat verdi. ATƏT-in fəaliyyət göstərən sədrinin bütün ATƏT üzvləri adından verdiyi bəyanat isə, onun dediyi kimi, ATƏT-in Lissabon sammitinin sənədidir və problemin dincliklə tənzimlənməsi üçün, təbii olaraq, danışıqlar prosesinin canlandırılması üçün çox yaxşı əsasdır.

S u a l : Cənab Prezident, dünən Levon Ter-Petrosyan sammitdə çıxışında dedi ki, Azərbaycanda – Bakıda, Sumqayıtda, Gəncədə «erməni qırğınları» Dağlıq Qarabağın təhlükəsizliyini təmin etməyə imkan vermir. Bu doğrudanmı belədir? O qırğınlara görə kim – Azərbaycan Respublikası, yoxsa keçmiş Sovet İttifaqı məsuliyyət daşıyır?

C a v a b : Prezident Ter-Petrosyanın dünən sammitdəki çıxışında dediyi sözlər yeni sözlər deyildir. Bu sözləri onlar, eləcə də Ter-Petrosyan bir neçə dəfə demişlər və dünən də bir daha təkrar etdilər. O zamanlar olmuş məsələlərin dəqiqliyinə varmadan demək istəyirəm ki, belə ittihamlar tamamilə əsassızdır, həqiqətdən kənardır. Biz Ermənistanda azərbaycanlılara qarşı olmuş soyqırımını haqqında və Dağlıq Qarabağda, Xocalıda ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törətdikləri qırğınlar haqqında ondan da çox faktlar və dəlillər götürə bilərik. Kimin və hansı ölkənin, hansı dövlətin həmin qırğınlara görə məsuliyyət daşması indi bizim bu məsələlərin həlli üçün əhəmiyyətli deyildir. Hesab edirəm ki, biz irəliyə baxmalıyıq və Azərbaycan-Ermənistan münaqişəsi-

nin aradan qaldırılması üçün bu gün Lissabon sammitində bəyan olunmuş prinsiplər əsasında danışıqlar aparıb sülh əldə etməliyik.

S u a l : Sammitdən əvvəl Azərbaycan ilə Ermənistan birbaşa danışıqlar aparmışlar və cənab Ter-Petrosyanın başqa liderlərlə görüşlər zamanı söylədiyi sözlərdən belə başa düşdük ki, bu danışıqlar Azərbaycan tərəfinin təsiri üzündən dayandırılmışdır. Azərbaycan tərəfi bu birbaşa danışıqları nə üçün kəsmişdir?

C a v a b : Prezident Ter-Petrosyan düz demir. Bu, birinci dəfə deyil ki, onlar ictimaiyyətə yalan məlumatlar verirlər. Azərbaycanla Ermənistan arasında ikitərəfli, yəni hər iki prezidentin nümayəndələrinin apardıqları birbaşa danışıqlar davam edir və son dəfə noyabrın 7-də Parisdə olmuşdur. Biz bu danışıqları kəsməmişik, bundan sonra da davam etdirəcəyik. Dünən axşam mən prezident Levon Ter-Petrosyanla görüşən zaman hər ikimiz eyni fikirdə olduq ki, danışıqlar davam etdirilməlidir. Danışıqları aparən Azərbaycan prezidentinin nümayəndəsi Vəfa Quluzadəyə və Ermənistan prezidentinin nümayəndəsi Libaridyana dünən axşam orada birbaşa göstərişlər verilibdir.

Daha sual yoxdur? Sağ olun.

PORTUQALIYA TELEVİZİYASI MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ

Lissabon

3 dekabr 1996-cı il

S u a l : Cənab Prezident, Dağlıq Qarabağ münaqişəsindən danışa bilərsinizmi?

C a v a b : Bəli, danışa bilərəm. Doğrudan da, onun haqqında Portuqaliyada az məlumata malikdirlər. İndi, Lissabon sammitindən sonra Portuqaliya ictimaiyyəti müəyyən dərəcədə təsəvvürə malik olacaqdır. Bu gün mən Portuqaliyanın baş naziri ilə xüsusi olaraq görüşdüm. Biz bu mövzuda söhbət etdik. Başa düşdüm ki, baş nazir artıq bu məsələni yaxşı bilir.

Bu münaqişə 1988-ci ildə Ermənistanın təsiri üzündən başlamışdır. Azərbaycanda Dağlıq Qarabağ adlı kiçik bir region var. Bir vaxtlar o, Azərbaycan Respublikasının tərkibində Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti adlanırdı. O vaxtlar bütün bunlar Sovet İttifaqının tərkibinə daxil idi. Sahəsi dörd min kvadratkilometr olan bu regionda təxminən 130 min əhali yaşayırdı. Onların 70 faizi erməni millətindən, 30 faizi Azərbaycan millətindən olan sakinlər idi. Bu region Azərbaycanın mərkəzində yerləşir və hər tərəfdən ancaq azərbaycanlıların yaşadığı məntəqələrlə əhatə olunmuşdur.

Beləliklə, Ermənistan Dağlıq Qarabağı ilhaq etmək məqsədilə bu münaqişəni törətmişdir. Münaqişə qan tökülməsinə, sonra da müharibəyə gətirib çıxarmışdır. Hərbi əməliyyatlar elə genişlənməmişdir ki, nəticədə çoxlu adam öldürülmüş və yaralanmışdır. Lakin müxtəlif obyektiv və subyektiv səbəblər üzündən və açığını deyək, Ermənistan və Azərbaycan hələ Sovet İttifaqının tərkibində olarkən erməni tərəfi Sovet İttifaqının rəhbərliyi, digər ölkələrin müəyyən dairələri tərəfindən dəstəklənmişdir, Azərbaycanda isə vəziyyət sabit deyildi. Bundan istifadə edən Ermənistan silahlı qüvvələri əvvəlcə Dağlıq Qarabağ ərazisindən bütün azərbaycanlıları qovmuş, sonra da öz təcavüzünü Dağlıq Qarabağın hüddudlarından kənar da genişləndirmişlər. Bütün bunlar isə nəticə etibarilə Azərbaycan ərazisinin 20 faizinin işğal edilməsinə gətirib çıxarmışdır.

Buraya Dağlıq Qarabağ və onun ətrafında yerləşən yaşayış məntəqələri, şəhər və rayonlar daxildir.

S u a l : Sizə elə gəlmirmi ki, Rusiya bu münaqişənin qarşısını ala bilmədiyi üçün təqsirin müəyyən hissəsi onun üzərinə düşür?

C a v a b : Əlbəttə, Sovet İttifaqının rəhbərliyi üçqat təqsirkardır və bunun üçün bilavasitə məsuliyyət daşıyır. O vaxtlar ölkə Rusiya deyil, Sovet İttifaqı adlanırdı.

M ü x b i r : İndi isə Rusiya məsuliyyət daşıyır.

H e y d e r Ə l i y e v : İndi nə Ermənistan, nə də Azərbaycan sözün əsl mənasında Rusiyaya tabe deyildir. Lakin Rusiya regionumuzda, şübhəsiz, təsirə malikdir. Onun Ermənistanda xüsusilə daha böyük təsiri var, Ermənistanla Rusiyanın bir çox əlaqələri olduqca fəaldır. Buna görə də Rusiya bu münaqişənin qarşısını ala bilərdi, bu qırğına yol verməyə bilərdi. Yeri gəlmişkən, Sovet İttifaqının, sonra, isə Rusiyanın rəhbərliyi öz səhvlərinin altını çəkir. Bu, Sovet İttifaqının ərazisində ilk münaqişə və bəlkə də Avropa qitəsində ilk münaqişə idi. Əgər vaxtında bu münaqişənin qarşısı alınsaydı, ola bilsin, sonralar gürcü-abxaz, gürcü-osetin, osetin-inquş, Dnestryanı bölgə – Moldova, nəhayət, çeçen münaqişələri də meydana gəlməzdi. Bir baxın, nə qədər münaqişə var, hamısı da bir-birinin yaxınlığında. Bunların hamısı Dağlıq Qarabağdan başlamışdır. Hamısı da ona görə ki, o vaxtlar Sovet İttifaqının rəhbərliyindəki ayrı-ayrı adamlar erməni separatçılara, millətçilərə havadarlıq edərək düşünürdülər ki, Dağlıq Qarabağı Azərbaycandan qoparmaq, onu Ermənistana birləşdirmək və buna görə yaxşı qazanc götürmək olar. Amma bu niyyət baş tutmadı. Mühəribəyə başladılar, ərazini ilhaq etmək mümkün olmadı. Budur, artıq səkkiz ildir ki, bu münaqişə gedir.

S u a l : Siz düşünürsünüzmü ki, münaqişə sona yetir?

C a v a b : O, hələ sona yetmir, amma düşünürəm ki, sona yetəcəkdir. Münaqişə uzun sürə bilməz. Bu gün ATƏT-in fəaliyyət göstərən sədrinin, Ermənistan istisna olmaqla, bütün ATƏT üzvləri adından prinsipləri – münaqişənin aradan qaldırılmasının əsasını təşkil etməli olan prinsipləri elan etməsi ona sübutdur ki, ATƏT, ona daxil olan ölkələr bu münaqişəni məhz həmin prinsiplər əsasında aradan qaldırmaq qərarını dəstəkləyirlər. Münaqişə ona görə həll olunmur ki, Ermənistan bu prinsiplərə əməl etmək istəmir, on-

ları tanımır. Lakin indi, ATƏT-ə daxil olan bütün ölkələr həmin prinsiplərə sadıq olduqlarını elan etdiyi bir vaxtda, zənnimcə, Ermənistan tərəfi düşünməlidir.

S u a l : Yəni səkkiz ildən sonra!

C a v a b : Nə etmək olar, bundan da çox davam edən münaqişələr olur.

DANİMARKA TELEVİZİYASI MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ

Lissabon

3 dekabr 1996-cı il

S u a l : Cənab Prezident, xahiş edirəm, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsindən danışsınız.

C a v a b : Bilirsiniz ki, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi Dağlıq Qarabağ üstündə yaranmışdır və bu münaqişəyə səkkiz il əvvəl Ermənistan Respublikası başlamışdır. Ermənistan Dağlıq Qarabağı ilhaq məqsədilə Azərbaycana qarşı hərbi təcavüz etmişdir.

Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın mərkəzində yerləşən kiçik bir regiondur və ərazisi dörd min kvadratkilometrdir. O vaxtlar orada təxminən 130 min adam yaşayırdı. Onların 70 faizi erməni millətindən və 30 faizi Azərbaycan millətindən olan sakinlərdir. Ermənistan Dağlıq Qarabağı zor gücünə qoparıb özünə birləşdirməyi qərara almışdır. Münaqişə də bax buna görə yaranmışdır. Bundan sonra hərbi əməliyyatlar başlanmış, qan tökülmüş, çoxlu adam həlak olmuşdur. Lakin Ermənistan silahlı qüvvələri müxtəlif səbəblərə görə Azərbaycanın bəzi rayonlarını, o cümlədən də Dağlıq Qarabağı işğal etmiş, oradan bütün azərbaycanlıları didərgin salmışlar, çünki onlar digər dövlətlərdən yardım alırdılar, elə keçmiş Sovet İttifaqının rəhbərliyi də Azərbaycana nisbətən Ermənistanı daha çox kömək göstərirdi. İndi Azərbaycan ərazisininin 20 faizi Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğalı altındadır, oradan bir milyon nəfərdən çox azərbaycanlı qovulmuşdur. Bu adamlar Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində çox ağır şəraitdə, çadırlarda yaşayırlar.

Lakin iki il yarım bundan əvvəl biz hərbi əməliyyatları dayandırdıq, atəşkəs haqqında saziş əldə etdik və sülh danışıqları aparırıq. Lakin bu danışıqlar hələlik bir nəticə verməmişdir. Lissabon sammitində biz bunun üçün müvafiq mandat almağa çalışdıq və hesab edirəm ki, onu aldıq. ATƏT-in fəaliyyət göstərən sədri cənab Flavio Kottinin xüsusi bəyanatı oldu. O bildirdi ki, ATƏT-in üzvü olan bütün dövlətlər Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin aradan qaldırılması üçün əsas prinsipləri dəstəkləyirlər. Bunlar Azərbaycanın ərazi bütövlüyü, Azərbaycanın

tərkibində Dağlıq Qarabağa yüksək muxtariyyət statusu və bütün Dağlıq Qarabağ əhalisinin təhlükəsizliyi üçün təminat verilməsi prinsipləridir. Biz hesab edirik ki, bu prinsiplər ATƏT-in prinsiplərinə uyğundur. Amma Ermənistan onları qəbul etmir. Halbuki bütün ATƏT üzvləri fəaliyyət göstərən sədrin bəyanatında öz əksini tapan bu prinsipləri dəstəklədiyini bildirmişlər. Bu bəyanat, ATƏT-in əsas sənədlərindən biri oldu. Biz bundan məmnunluq.

M ü x b i r : Çox sağ olun!

TÜRKİYƏ JURNALİSTİNƏ MÜSAHİBƏ

Lissabon

3 dekabr 1996-cı il

S u a l : Cənab Prezident, Lissabon Zirvə görüşünün yekunu barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Lissabon Zirvə görüşünün yekununu Azərbaycan üçün müsbət hesab edirəm. Bu görüşdə qəbul olunan bəyannamədə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi haqqında bir yazı olmasa da, ATƏT-in hazırkı sədri Flavio Kotti ATƏT-in üzvü olan ölkələrin dövlət və hökumət başçıları adından bir bəyanat verdi. Bu bəyanatda o, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin, Dağlıq Qarabağ probleminin yalnız üç prinsip əsasında həll edilməsini bəyan etdi. Bəyan etdi ki, ATƏT-in üzvü olan bütün dövlətlər – Ermənistan istisna olmaqla – bu prinsipləri dəstəkləyir. Bu üç prinsipdə Azərbaycanın ərazi bütövlüyü, Azərbaycan Respublikasının tərkibində Dağlıq Qarabağa yüksək muxtariyyət statusu verilməsi, Dağlıq Qarabağda yaşayan bütün əhalinin təhlükəsizliyinin təmin olunması öz əksini tapmışdır. Ona görə də mən hesab edirəm ki, bu Zirvə görüşünün yekunu Azərbaycan üçün müsbətdir.

S u a l : Cənab Prezident, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həlli sahəsində Türkiyənin Azərbaycana dəstəyini necə qiymətləndirirsiniz?

C a v a b : Yaxşı qiymətləndirirəm. Mən Lissabona gələn kimi, burada hörmətli prezident Süleyman Dəmirəl ilə görüşdük, bu işləri müzakirə etdik. ATƏT-in hazırkı sədri Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həlli barədə bu gün bəyanat verərkən Türkiyənin təmsilçisi də buna dəstək verdi.

RUSİYANIN «VESTİ» İNFORMASIYA-TELEVİZİYA PROQRAMINA MÜSAHİBƏ

Lissabon

3 dekabr 1996-cı il

S u a l : Heydər Əliyev, istərdik ki, ATƏT-in Dağlıq Qarabağa dair qərarını şərh edəsiniz.

C a v a b : ATƏT-in Dağlıq Qarabağa dair qərarı mükəmməl deyildir. Bununla yanaşı, ATƏT-in fəaliyyət göstərən sədrinin bütün sammit iştirakçıları – ATƏT üzvləri adından əsas prinsipləri, yəni Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin aradan qaldırılması üçün əsas tutulacaq prinsipləri elan etməsi Lissabon sammitinin müsbət nəticəsidir. Yeri gəlmişkən, mən böyük məmnunluqla bildirirəm ki, Rusiya Federasiyası nümayəndə heyətinin başçısı, Rusiyanın baş naziri hörmətli Viktor Stepanoviç Çernomirdin sammitdə çıxışında bu bəyanatı dəstəkləmişdir. O bildirmişdir ki, onun fikrincə, məhz bu prinsiplər əsasında danışıqlar prosesi davam etdirilməli və münaqişənin aradan qaldırılması haqqında saziş əldə olunmalıdır.

S u a l : Siz burada Ermənistan prezidenti ilə görüşdünüz mü?

C a v a b : Mən dünən onunla, habelə Rusiyanın baş naziri ilə görüşdüm.

S u a l : Ter-Petrosyanla görüş barədə bir şey deyə bilərsiniz mi?

C a v a b : Biz müxtəlif mövqələrdə idik, Viktor Stepanoviç Çernomirdinlə isə mövqələrimiz tamamilə uyğun gəldi.

S u a l : Hesab edirsinizmi ki, ATƏT Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllində fəal rol oynaya bilər?

C a v a b : Hesab edirəm ki, oynaya bilər. Bu münaqişə ilə məhz ATƏT məşğul olur. Lap əvvəldən belə olmuşdur. Minsk qrupu ATƏT-in tərkibindədir və o, məhz ATƏT-in qərarı ilə 1992-ci ildə yaradılmışdır.

M ü x b i r : Sağ olun.

BİRLƏŞMİŞ ƏRƏB ƏMİRLİKLƏRİ JURNALİSTİNƏ MÜSAHİBƏ

Lissabon

3 dekabr 1996-cı il

S u a l : Cənab Prezident, Lissabon Zirvə görüşündə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həlli məsələsinin müzakirəsi haqqında nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Mən belə hesab edirəm ki, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həlli ilə əlaqədar Lissabon Zirvə görüşündə bizim üçün məqbul olan bir sənəd qəbul edilə bilər.

S u a l : Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin gələcəyini necə görürsünüz?

C a v a b : Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi gələcəkdə aradan götürülməlidir. Ermənistanla Azərbaycan arasında sülh yaranmalıdır. Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmiş Azərbaycan torpaqları azad olunmalıdır, yerindən-yurdundan didərgin düşmüş Azərbaycan vətəndaşları öz evlərinə, doğma obalarına qayıtmalıdır.

S u a l : Cənab Prezident, İslam ölkələrinə çatdırmaq istədiyiniz bir sözünüz varmı?

C a v a b : Mən İslam ölkələrinə hörmət və ehtiramımı bildirirəm. Bütün müsəlmanlara mənim salamımı çatdırmağımızı xahiş edirəm. Müstəqillik qazanmasının 25 illik yubileyi münasibətilə Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri dövlətini təbrik edirəm. Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin prezidenti, mənim əziz dostum, cənab Şeyx Zəhidə cəsaqlığı və işlərində uğurlar arzulayıram.

ATƏT-in LISSABON ZİRVƏ GÖRÜŞÜNDƏN VƏTƏNƏ QAYIDARKƏN TƏYYARƏDƏ RESPUBLİKA JURNALİSTLƏRİNƏ MÜSAHİBƏ

5 dekabr 1996-cı il

Siz hamınız Lissabonda məni müşayiət etmişiniz, orada olan mühiti və apardığımız işi, danışıqları həm eşitmişiniz, həm də görmüşünüz. Ona görə də bu barədə sizə geniş məlumat verməyə ehtiyac yoxdur. Ancaq Lissabondan Vətənimizə qayıdarkən Zirvə görüşünün yekunları haqqında bir neçə söz demək istəyirəm.

Şübhəsiz ki, Lissabon Zirvə görüşü ATƏT-in tarixində özünəməxsus yer tutacaqdır. Hesab edirəm ki, Avropada hazırkı vəziyyət ilə əlaqədar Lissabonda aparılan işlər, Lissabon Zirvə görüşünün qəbul etdiyi qərarlar Avropada təhlükəsizliyin, əməkdaşlığın təmin olunması üçün öz xeyrini verəcəkdir.

ATƏT-in tərkibində olan bir dövlət kimi Azərbaycan, şübhəsiz ki, ATƏT-in bütün qərarlarına çox böyük maraq göstərir və onların hər birinin respublikamız üçün, Avropanın bir hissəsi olan Azərbaycan üçün çox əhəmiyyəti olduğunu dərk edir. Ona görə də Lissabonda olan hər bir şey bizim üçün həm maraqlı, həm də əhəmiyyətli idi. Mən bu baxımdan, Lissabon Zirvə görüşündə iştirak etdiyim və orada olduğum müddətdə məhz Azərbaycanın bu Zirvə görüşündən nə əldə edəcəyi haqqında düşündürdüm, buna çalışırdım.

Eyni zamanda məlumdur ki, ümumi, qlobal məsələlərlə yanaşı, hər bir ölkənin özünə aid olan məsələləri var. ATƏT çərçivəsində respublikamızın özünə aid olan məsələ Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsidir, Dağlıq Qarabağ problemi. Bilirsiniz ki, iki il bundan əvvəl ATƏT-in Budapeşt Zirvə görüşündə də bizim bu məsələ dövlət başçılarının diqqət mərkəzində olmuşdur. Hesab edirəm, Budapeşt görüşündə bu münaqişəyə aid əhəmiyyətli bir qərar qəbul edilmişdir. Ona görə də bizim arzumuz, məqsədimiz burada daha da irəliyə getmək idi. Çünki Budapeştdən Lissabona qədər bu iki il müddətində biz atəşkəs şəraitində yaşamışıq.

Həmin iki il müddətində görülən işlər nəticəsində daha da irəliləyib getmək arzusundayıq və bu məqsədi daşıyıyıq. Bütün görüşlərimiz, danışıqlarımız buna həsr olunmuşdur. Həm Lissabona hazırlaşarkən, həm birbaşa Lissabon Zirvə görüşü ərəfəsindəki dövrdə, yəni Helsinkidə, Vyanada və Lissabonun özündə görülən işlər, həm də bilavasitə mən noyabrın 30-da Lissabona gələn dəqiqədən sonadək apardığım işlər ən çox bu məsələlərə həsr olunmuşdur.

Demək istəyirəm ki, Lissabon Zirvə görüşünə gələrkən vəziyyət bizim üçün qeyri-münasib idi. Hazırlanmış bəyannamədə Ermənistan-Azərbaycan münəqişəsinə aid bir bənd var idi. Amma o, çox neytral xarakter daşıyırdı. Bizim əsas məqsədimiz orada əks olunmamışdır. Bizim əsas məqsədimiz isə məsələnin gələcəkdə ədalətli həll olunması üçün Lissabon Zirvə görüşündə ən məqbul formulanı təsdiq etdirmək, yaxud onun orada bəyənilməsinə nail olmaq idi.

Bilirsiniz, bu formula ondan ibarətdir ki, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü bütün ölkələr tərəfindən, o cümlədən Ermənistan tərəfindən tanınmalıdır, Ermənistan - Azərbaycan münəqişəsinin həlli yalnız Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tanınması çərçivəsində həyata keçirilməlidir. Ancaq bu tezisə Ermənistan daim əks çıxdığına və hazırlıq dövründə də bu tezisə qəti etiraz etdiyinə görə hazırlayıcı qrup bəyannamə layihəsinə bu anlayışların daxil edilməsinə nail ola bilməmişdir.

Orada belə bir bənd var idi ki, bəli, danışıqlar gedibdir, ancaq bir nəticə verməyibdir. Danışıqlar bundan sonra da aparılmalıdır, kompromis olmalıdır və məsələ sülh yolu ilə həll edilməlidir – onun ümumi məzmunu bundan ibarət idi.

Şübhəsiz ki, biz bununla razı ola bilməzdik. Ona görə də mən bir çox görüşlər, danışıqlar apardım, hazırlayıcı qrupun tərkibində olan nümayəndələrimizə qəti göstərişlər verdim. Bu göstərişlər də ondan ibarət idi ki, Minsk qrupunun həmsədrləri tərəfindən son dəfə Helsinkidə irəli sürülmüş bu layihədə münəqişənin həll edilməsi üçün məqbul olan bir formula var idi. O, üç bənddən, elementdən ibarət idi: Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tanınması, Azərbaycanın tərkibində Dağlıq Qarabağa yüksək muxtariyyət statusu verilməsi və Dağlıq Qarabağın bütün əhalisinin təhlükəsizliyinə zəma-

nət verilməsi. Məqsəd bu formulanın Lissabon sammitinin bəyannamə layihəsinə daxil edilməsinə nail olmaqdan ibarət idi.

Həddindən artıq gərgin iş aparıldı. Nəhayət, biz belə bir layihənin bəyannamə layihəsinə daxil edilməsinə nail olduq. Bu da 20-ci bənddə öz əksini tapmışdı. Doğrudur, o bənd bizi tam qane etmir. Ancaq biz gördük ki, bundan artığına nail olmaq mümkün deyil. Hesab edirdik ki, əgər o üç elementdən ibarət olan prinsip orada öz əksini taparsa, bu, gələcək danışıqlarda bunları əsas götürməyə imkan verəcəkdir.

Ancaq Ermənistan tərəfi bu 20-ci bəndin əleyhinə çıxdı, konsensusa imkan vermədi. Hazırlıq zamanı 20-ci bənd oradan çıxarılmalı idi. Belə olan halda mən bütün danışıqlardan, imkanlardan istifadə etdim. Bütün danışıqlarda dövlət başçıları, ayrı-ayrı ölkələrin yüksək səviyyəli nümayəndələri bizim tələblərimizin ədalətli olduğunu tamamilə bəyənirdilər və təsdiq edirdilər. Ancaq ATƏT-in konsensus prinsipi var. Əgər bir ölkə konsensus vermirsə, demək, o məsələ qəbul ediləcək sənədə daxil ola bilməz, bunun qarşısını heç kəs ala bilməz.

Ona görə də bütün imkanlar istənilən nəticəni vermədiyinə görə mən çox cəsarətli, çox da kəskin bir addım atmağa məcbur oldum. Mən bəyan etdim ki, belə olarsa, onda Azərbaycan bütünlüklə bəyannaməyə konsensus verməyəcəkdir. Bu o deməkdir ki, sammit heç bir sənəd qəbul edə bilməz. Bəlkə də əvvəlcə bəziləri belə hesab edirdilər ki, mənim bu addımın müəyyən qədər taktiki bir manevidir. Ancaq mən çox intensiv danışıqlar aparırdım, bu danışıqlar saatlarla yox, dəqiqələrlə ölçülürdü.

Son nəticədə dekabrın 2-də və 2-dən 3-nə keçən gecə səhərədək davam edən danışıqlar, dekabrın 3-də səhər tezdən başlanan danışıqlar onu göstərdi ki, Azərbaycan bu mövqeyindən geri çəkilməyəcək. ATƏT-in üzvü olan ölkələrin dövlət başçıları və sammiti təşkil edənlərin hamısı real təhlükəni gördülər ki, ola bilər, sammit heç bir sənəd qəbul etməsin. Ondən sonra vəziyyətdən çıxış yolu barədə mənə təkliflər gəldi. Mən dedim ki, yalnız və yalnız 20-ci maddənin qəbul edilməsi bu vəziyyətdən çıxış yolu ola bilər. Bildirdim ki, siz mənə iş aparmamalısınız, Ermənistan prezidenti ilə görüşməlisiniz və ona anlatmalısınız ki, o bu maddənin saxlanması razılıq versin. Dedilər ki, bu mümkün olmur. Bildir-

dim ki, onda sizin təkliflərinizi gözləyirəm. Bir neçə təklif gəldi. Mən onları qəbul etmədim, çünki onlar bizim üçün əlverişli olmadı.

Son təklifi Rusiya Federasiyası, Amerika Birləşmiş Ştatları və ATƏT-in indiki sədri, İsveçrənin xarici işlər naziri cənab Flavio Kotti və bir neçə böyük ölkənin nümayəndələri hazırladılar. O təklif, ATƏT-in sədrinin bəyanatı artıq sizə məlumdur. Həmin təklifi mənə sammitin son iclasına bir saat qalmış təqdim etdilər. Mən baxdım, bəzi düzəlişlər verdim. Bildirdim ki, yalnız ATƏT-in bu Zirvə görüşünü nəticəsiz etməmək üçün, əgər belə bəyanat qəbul edilərsə, onda mən öz etirazımı geri götürüb Lissabon Zirvə görüşünün bəyannaməsinə konsensus verə bilərəm. Belə də oldu.

Lissabon sammitinin son iclasını siz müşahidə edirdiniz, hamısını özünüzdə gördünüz. Mənə təklif olundu, bəyan etdim ki, öz etirazımı geri götürməyəcəyəm, 20-ci maddə qalmalıdır. Ermənistan prezidenti öz etirazını geri götürmədi. Ondən sonra müraciət edildi ki, əgər belə bir bəyanat qəbul olunarsa, mən nə edə bilərəm? Mən bildirdim ki, onda bəyanat oxunsun. Bəyanat oxunandan sonra bildirdim ki, əgər belə bir bəyanat qəbul olunarsa və o, ATƏT-in Zirvə görüşünün sənədləri içərisinə daxil olursa, onda mən bəyannamənin qəbul edilməsinə razılıq verə bilərəm. Belə də oldu.

Bilirsiniz ki, o bəyanat ATƏT-in sədri cənab Flavio Kotti tərəfindən elan olundandan sonra bu sənədin ATƏT-in bütün üzvləri tərəfindən dəstəklənməsi də bəyan edildi. Eyni zamanda Amerika Birləşmiş Ştatlarının nümayəndəsi xüsusi çıxış edib onu dəstəklədi. Bilirsiniz ki, Avropa Birliyi adından İrlandiyanın baş naziri çıxış etdi və bu bəyanatın Avropa Birliyinə daxil olan bütün dövlətlər tərəfindən dəstəkləndiyini bəyan etdi.

Minsk qrupunun həmsədrləri olan ölkələrin rəhbərləri çıxış etdilər. Rusiya nümayəndə heyətinin başçısı, baş nazir cənab Çernomırdın çıxış etdi və bəyanatı dəstəklədiyini bildirdi. O dedi ki, bu bəyanat əsasında sülh danışıqları aparılmalıdır. Sonra Minsk qrupunun ikinci həmsədri olan ölkənin – Finlandiyanın prezidenti cənab Ahtisaari çıxış etdi, Türkiyənin nümayəndə heyəti çıxış etdi, başqa nümayəndələr çıxış etdilər. ATƏT-in bütün üzvləri həmin bəyanatı dəstəklədilər. Beləliklə də biz Lissabon görüşündə hesab edirəm

ki, istədiyimiz sənədi aldıq, məqsədimizə nail olduq. Hesab edirəm ki, bu böyük bir nailiyyətdir, qələbədir. Çünki ilk dəfə ATƏT-in Zirvə görüşü səviyyəsində Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin həll olunması üçün ATƏT-in prinsiplərinə uyğun olan, bu münaqişənin həllinin əsasını təşkil edən prinsiplər bir sənəd kimi qəbul olundu. Yenə də deyirəm, bu prinsiplər Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün tanınması, Dağlıq Qarabağa Azərbaycan dövlətinin tərkibində yüksək özünüidarəetmə statusu verilməsi, bir də ki, Dağlıq Qarabağın bütün əhalisinə təhlükəsizlik zəmanəti verilməsidir.

Bilirsiniz ki, Ermənistanın prezidenti Ter-Petrosyan Lissabon Zirvə görüşündə çıxış edərkən qəti dedi ki, Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın tərkibində ola bilməz və bu məsələ yalnız öz müqəddəratını təyin etmə prinsipi ilə həll olunmalıdır. Azərbaycanın tərkibində olsa, guya ki, Ermənistanla qarşı, yaxud ermənilərə qarşı Azərbaycan tərəfindən soyqırımı ediləcəkdir. O, tamamilə əsassız olan bir bəyanatla çıxış etdi.

Amma bunun əksinə olaraq, ATƏT-in Zirvə görüşü belə bir sənəd qəbul etdi. Mən hesab edirəm ki, bu, gələcəkdə bizim sülh danışıqlarımız üçün, məsələnin sülh yolu ilə həll olunması üçün yaxşı bir əsasdır və biz Lissabon Zirvə görüşündən böyük məmnuniyyət hissi ilə qayıdırdıq.

Mən Lissabon Zirvə görüşündə çıxış edərkən də qeyd etmişəm və bu gün, Zirvə görüşü bitəndən və bizim üçün əhəmiyyətli sənəd əldə edildəndən sonra da deyirəm ki, Azərbaycan tərəfi məsələnin sülh yolu ilə həll olunması üçün bundan sonra da öz səylərini sərf edəcəkdir. Biz atəşkəs rejiminə sadıq qalacağıq, məsələnin sülh yolu ilə həll olunmasına çalışacağıq, Ermənistan ilə Azərbaycan arasında iki prezidentin nümayəndələri tərəfindən aparılan bilavasitə danışıqlar davam edəcəkdir. Hesab edirəm ki, indi, ATƏT belə bir sənəd bəyan edəndən sonra Minsk qrupu da danışıqları artıq bu sənədin çərçivəsində aparmalıdır. Mən hesab edirəm ki, gələcək işlərimiz üçün yaxşı əsas yaranıbdır. Bir də qeyd edirəm, Lissabon Zirvə görüşündən çox məmnun olduğumu bildirirəm və məmnuniyyət hissi ilə də vətənə qayıdıram.

S u a l : Cənab Prezident, bu Sizin böyük qələbənidir. Sizin həyatınız da qələbələrlə müşayiət olunan bir həyatdır. Bunu hansı

sa bir qələbə ilə müqayisə edərdinizmi, yoxsa bunun yeri tamamilə əlahiddədir?

C a v a b : Bilirsiniz, qələbəni hələ biz tam qələbə əldə etməyə deyəcəyik.

S u a l : Cənab Prezident, xarici mətbuat yazır ki, Azərbaycan prezidentinə çox təzyiq olub, ancaq onu mövqeyindən döndərmək mümkün olmayıb.

C a v a b : Təzyiq olub? Bunu kim təzyiq, kim müraciət, kim danışıqlar hesab edir, özü bilər. Ancaq şübhəsiz ki, mən bu qərarı qəbul edəndən sonra bir çox dövlət başçıları, nümayəndə heyətlərinin yüksək vəzifəli şəxsləri mənimlə xüsusi görüşlər keçirdilər və hər biri məndən təkidlə xahiş edirdi ki, qərarımı geri götürüm. Ancaq gətirilən bütün dəlillərin əvəzində, bunlara cavab olaraq mən onlara anladırıdım ki, bu mövqeyimdən geri çəkilməyəcəyəm. Onu da demək lazımdır ki, mənə olan bütün bu müraciətlərdə, kimsə bunu təzyiq adlandırsa, təzyiqlərdə hər bir dövlət başçısı, hər bir nümayəndə heyətinin təmsilçisi mənim bu qərarımın əsaslı olduğunu qeyd edirdi. Yəni, mənə heç də günahlandırmırdılar ki, niyə belə qərar qəbul etmişəm. Heç kəs bunu mənə irad tuta bilmirdi. Mənə deyirdilər ki, sizin buna haqqınız var, ancaq xahiş edirdilər ki, Lissabon görüşünü pozmayım. Mən də deyirdim ki, siz istəmirsiniz Lissabon görüşü pozulsun, mən də istəmirəm. Ancaq bizim vəziyyətimizi anlayın. Burada hər bir dövlət başçısı öz dövlətinin mənafeyi üçün çalışır. Mənim tələblərim ATƏT-in prinsiplərinə tam uyğundur, bu prinsiplərə zidd bir hərəkət etmirəm, odur ki, mənim bütün addımlarım tam hüquqidir. Ona görə də mənə təzyiq edirdilər, ya xahiş edirdilər, müraciət edirdilər – bunlar hamısı nəticəsiz qaldı. Əgər mənim belə mövqeyim olmasaydı, o sənəd də əldə olunmayacaqdı.

Onu bilin ki, bu prinsiplər indiyə qədər heç bir sənəddə öz əksini tapmamışdır. Minsk qrupunda nə qədər çalışırıdık ki, bu prinsipləri əsas götürək, Ermənistan tərəfi buna etiraz etdiyinə görə, Minsk qrupu da heç bir şey edə bilmirdi.

S u a l : Cənab Prezident, Ermənistan prezidentinin müşaviri Li-baridyan bildirir ki, Azərbaycan danışıqlarda Minsk qrupundan guya onlara qarşı istifadə edir.

C a v a b : Biz heç kimdən istifadə etmirik. Mən orada qəti mövqə göstərdim, mən çox kəskin mübarizəyə hazır idim və elə bir mübarizəyə də girişdim.

S u a l : Lissabon görüşünün əsas məsələləri ikinci planda qalmışdı, bütün müxbirlər ancaq Dağlıq Qarabağ məsələsindən yazırdılar.

C a v a b : Elə bunun özü Azərbaycan üçün böyük qələbədir. Əgər sənəddə qələbə Dağlıq Qarabağ, Azərbaycan məsələsi tamamilə unudulmuşdusa, iki-üç gün içərisində bu, bir nömrəli məsələyə çevrildi. Təkcə bu sənədə görə yox, ona görə ki, bütün dövlətlər dərk etdilər ki, bu məsələ nə qədər kəskin məsələdir və biz nə qədər geniş ictimai rəy yarada bildik. Bunun özü ən böyük qələbədir.

ATƏT-in LISSABON ZİRVƏ TOPLANTISININ YEKUNLARINA HƏSR OLUNMUŞ GÖRÜŞDƏN SONRA AZƏRBAYCANIN VƏ XARİCİ ÖLKƏLƏRİN KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN NÜMAYƏNDƏLƏRİ ÜÇÜN BƏYANAT

*Prezident Sarayı
6 dekabr 1996-cı il*

Hörmətli xanımlar və cənablar, axşamınız xeyir olsun!

Bu gün ictimaiyyətin nümayəndələri ilə geniş söhbətimiz oldu, ona görə də mətbuat konfransının keçirilməsi bir balaca ləngidi və bu, xüsusən respublikamıza gəlmiş jurnalistlər üçün müəyyən qədər çətinlik yaratdı. Ümidvaram ki, siz bunu üzlü səbəb sayacaqsınız. Lakin indi mən sizin qarşınızdayam və bütün suallarınıza cavab verməyə hazırım.

Doğrudur, mən Azərbaycanca danışmışam, tərcümə olunmasa da güman edirəm ki, verdiyim məlumatla müəyyən qədər tanışsınız. Ona görə də hesab edirəm ki, xüsusi bir bəyanat verməyə ehtiyac yoxdur. Yəqin ki, sizi maraqlandıran və narahat edən suallara dərhal cavab versəm, daha yaxşı olar. Buyurun.

S u a l : Hörmətli cənab Prezident, zaman Qarabağ probleminə yeni mövqelərdən yanaşmağı tələb edir. Təəssüf ki, bunu hamı başa düşmür və bəzi kütləvi informasiya vasitələrindən olan həmkarlarımız belə yazmışlar ki, Lissabonda Azərbaycan nümayəndə heyəti və Azərbaycan diplomatiyası guya məğlubiyyətə uğramışdır. Hörmətli cənab Prezident, xahiş edirəm, bu görüşün yekunlarından və mühüm sənədlərin imzalanmasından danışsınız.

C a v a b : Lissabon Zirvə görüşünün yekunları haqqında bu gün Azərbaycanca danışmışam. Təəssüflənirəm ki, danışdıqlarım tərcümə olunmadı. Buna baxmayaraq, sualınıza cavab verərək deyə bilərəm ki, əlbəttə, bizdə informasiya orqanları tamamilə müstəqildir və istədiklərini azad şəkildə yaza bilirlər. Lakin həqiqətdən uzağa getmək lazım deyildir.

Dövlət və hökumət başçılarının Lissabon görüşü bütövlükdə uğurla bitdi. Hesab edirəm ki, görüş Azərbaycan Respublikası üçün, Azərbaycan nümayəndə heyəti üçün də uğurla başa çatdı. Orada vəziyyət çox

mürəkkəb idi. Azərbaycan çalışırdı ki, Lissabon Zirvə görüşünün yekun sənədində xüsusi maddə olsun və bu maddədə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin dincliklə aradan qaldırılmasının əsas prinsipləri öz əksini tapsın. Bunlar Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü, Dağlıq Qarabağa Azərbaycan Respublikasının tərkibində öz müqəddəratını təyin etmə əsasında özünüidarə statusu verilməsi və Dağlıq Qarabağın, onun bütün əhalisinin təhlükəsizliyinə təminat verilməsi prinsipləridir. Layihədəki 20-ci maddə məhz bu prinsiplər nəzərə alınaraq tərtib edilmişdi. Lakin Ermənistan nümayəndə heyəti bu maddəni qəbul etmədi və öz veto, konsensus hüququndan istifadə edərək, onun qəbul olunmasına maneçilik törətdi. Hərçənd ki, bu maddə bizi də tam qane etmirdi. Buna baxmayaraq, biz belə hesab edirdik ki, əgər o qəbul edilərsə, onda bütün üç prinsip – ərazi bütövlüyü, Azərbaycanın tərkibində Dağlıq Qarabağın yüksək özünüidarə muxtariyyəti və Dağlıq Qarabağın bütün əhalisinin təhlükəsizliyinə təminat prinsipləri Lissabon Zirvə görüşünün yekun sənədində öz əksini tapacaqdır.

Lakin Ermənistan tərəfi öz vetosunu götürmədi. Onda biz bütün sənədə, yəni Lissabon Zirvə görüşünün bütün bəyannaməsinə veto qoyduq. Bu, dövlət və hökumət başçılarında çox böyük narahatlığa səbəb oldu. Ona görə ki, bu halda Zirvə görüşü hər hansı bir sənəd qəbul edilmədən başa çata bilirdi. Bizimlə çoxlu danışıqlar aparıldı. Bizə izah edirdilər ki, Zirvə görüşünün belə qurtarması arzuolunmazdır və çox kədərlidir. Bu zaman biz də öz mövqeyimizi izah edirdik. Axırncı iclasədək, hətta dekabrın 3-də günorta iclas başlanana qədər sənəd diplomatik dildə deyildiyi kimi, kvadrat mötərizələrdə qaldı. Yəni sənəd üçün Azərbaycan nümayəndə heyətinin konsensusu yox idi. Biz ona veto qoymuşduq.

Nəhayət, dövlət və hökumət başçılarının, müxtəlif nümayəndə heyətləri nümayəndələrinin bizimlə çoxsaylı görüşləri, danışıqları, söhbətləri və məsləhətləşmələri nəticəsində bizə alternativ variant, yəni artıq məlum olan və dərc olunan bəyanatı təklif etdilər – əgər Zirvə görüşünün bütün iştirakçıları, ATƏT-in üzvləri münaqişənin tənzimlənməsinin əsas prinsiplərini əks etdirən formulla razı olarlarsa, lakin Ermənistan veto qoyarsa, bu halda ATƏT-in qalan bütün üzvləri – bu isə 53 və ya 54 dövlətdir – bu barədə öz ümumi rəyini, ümumi iradəsini ATƏT-in indiki sədrinin xüsusi bəyanatında ifadə edə bilirlər. ATƏT-

in indiki sədri təşkilatın bütün üzvləri adından çıxış edəcək və bu forum onun bəyanatında əks olunacaqdır.

Biz bunu məqbul saydıq və bununla yalnız axırıncı iclasın başlanğıcında bir şərtlə razılaşdıq ki, bu, qəbul edilsin. İclasda təşkilatın indiki sədrinin məhz bu cür bəyanatı oxunduqda biz öz vetomuzu götürdük və Lissabon Zirvə görüşünün ümumi sənədi qəbul olundu. Bununla da, biz Zirvə görüşünün sənədini aldıq, çünki orada qeyd olunmuşdur ki, bu bəyanat Lissabon Zirvə görüşünün sənədlərinə daxil edilir. Zirvə görüşünün bu sənədində Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin aradan qaldırılmasının üç bənddən ibarət prinsipləri – Azərbaycan Respublikasının və Ermənistan Respublikasının ərazi bütövlüyü, Azərbaycan tərkibində Dağlıq Qarabağa ən yüksək dərəcəli özünüidarəetmə verən özünütəyinatmə əsasında Dağlıq Qarabağın sazişdə müəyyən edilmiş hüquqi statusu və Dağlıq Qarabağın, onun bütün əhalisinin təminatlı təhlükəsizliyi prinsipləri əks etdirilmişdir. Bəyanatda göstərilir ki, bu bəyanatı, Ermənistan istisna olmaqla, ATƏT-in bütün üzvləri dəstəkləyirlər və bu bəyanat ATƏT-in sənədlərinə daxil edilir. Biz həmin sənədlə geri qayıtdıq. Buna görə də kim necə istəyirsə, elə də hesab edir. Mən belə hesab edirəm ki, ATƏT bizim bu təşkilatda olduğumuz dövr ərzində və bu münaqişə ilə məşğul olduğu dövrdə biz ilk dəfə elə bir sənəd əldə etdik ki, burada Ermənistanla Azərbaycan arasındakı münaqişənin aradan qaldırılmasının əsas prinsipləri əks etdirilmişdir.

S u a l : Hörmətli Prezident, Siz Qafqazda və bütün dünyada sülh axtaran lidərsiniz. Bunun ən bariz nümunəsi Lissabon Zirvə toplantısıdır. Qafqazda sülhün, əmin-amanlığın və sabitliyin bərqərar olması üçün Azərbaycan qonşu ölkələrə və digər türk dövlətlərinə nə ilə kömək edə bilər? Təşəkkür edirəm.

C a v a b : Bildiyiniz kimi, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi artıq səkkiz ildir davam edir. Ermənistan Azərbaycana hərbi təcavüz edibdir, torpaqlarımızın 20 faizi Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunubdur, bir milyondan çox Azərbaycan vətəndaşı bu işğal olunmuş torpaqlardan zorla çıxarılibdir və indi çadırlarda ağır vəziyyətdə yaşayır. Biz 1994-cü ilin may ayında atəşi dayandırmışdıq, 2 il 7 aydır ki, atəşkəs rejimi mövcuddur. Biz atəşkəs rejimini bundan sonra da davam etdirmək fikrindəyik. Biz məsələni sülh yolu ilə həll etmək istəyirik.

Məsələni məhz sülh yolu ilə həll etmək üçün Lissabon Zirvə görüşündə bu sülh danışıqlarının əsas prinsiplərini əldə etmək istəyirdik ki, bu, tək bizim təklifimiz olmasın, həmin prinsiplər ATƏT-ə daxil olan dövlətlər üçün də məqbul olsun, yəni onlar bunu təsdiq etsinlər. Biz buna nail olduq. Biz bundan sonra da bu yolla getmək istəyirik. Mən bu gün artıq bəyan etmişəm və bir daha bəyan edəcəyəm ki, biz döyüşə yenidən başlamaq istəmirik, müharibə istəmirik. Biz tam sülh istəyirik. Hesab edirəm ki, biz bu münaqişəni həmin prinsiplər əsasında aradan qaldıra bilərik.

O ki qaldı başqa ölkələrdəki münaqişələrə, bəli, Qafqazda Gürcüstan-Abxaziya münaqişəsi var, Gürcüstan-Osetiya münaqişəsi varyaxud da Qafqazda Çeçenistan-Rusiya münaqişəsi var, bir balaca zəif olsa da çeçen-inquş münaqişəsi var. Bəli, Qafqaz bölgəsində bu münaqişələr var. Arzu edirəm ki, bu münaqişələrin hamısı sülh yolu ilə həll edilsin, müharibə olmasın, heç yerdə atəş olmasın. Biz həm öz münaqişəmizi, həm də qonşu ölkələrdəki münaqişələri sülh yolu ilə həll etmək üçün öz imkanlarımızdan bundan sonra da istifadə edəcəyik.

S u a l : Heydər Əliyev, Sizə sual verməzdən əvvəl demək istəyirəm ki, mən bu salonda bəlkə də yeganə adamam ki, Siz mənə borclusunuz. Bəli, dörd ildir ki, Siz mənə müsahibə borclusunuz. Biz Sizinlə Naxçıvanda söhbət edəndə mən Sizə dedim ki, vaxt gələcək, xalq Sizi Bakıya çağıracaq. Siz onda gülümsədiniz. Mən isə dedim: Onda mənə müsahibə verərsiniz. Buraya da məhz ondan ötrü gəlmişəm. Mən mətbuat konfransından sonra Sizin qərarınızı gözləyəcəyəm.

Hələlik isə sualım belədir – sənədi imzalamaq, yoxsa imzalamamaq kimi ən faciəli, ən incə məqamda Siz Rusiya hökumətinin başçısı Viktor Çernomırdinin və xarici işlər naziri Yevgeni Primakovun münasibətini necə hiss etdiniz – bu, diplomatik nəzakət, yoxsa Sizin mövqeyinizin güclü şəkildə dəstəklənməsi demək idi?

C a v a b : Hörmətli Korsunski, ən əvvəl mən sizi Azərbaycanda salamlayıram və şadam ki, siz respublikamıza gəlmisiniz. Söz yox ki, mən öz borcumu verəcəyəm və Siz məndən müsahibə alacaqsınız. Sizə minnətdaram ki, mənim üçün ağır dövrdə – 1990-cı və ya 1991-ci ildə, mən Naxçıvanda yaşadığım dövrdə siz həqiqətən Sankt-Peterburqdan Naxçıvana gəldiniz və mənimlə söhbət etdiniz. O dövrdə Naxçıvan blokadada idi – yeri gəlmişkən, indi də blokadadadır, lakin bu gün ona kömək göstərməyə hər halda imkanımız var – mən Moskvada və Bakı-

da məruz qaldığım təqiblərdən can qurtararaq oraya getmişdim və adi bir sakin kimi orada yaşayırdım. Yadımdadır, suallarınıza cavab verdim və sonra siz mənimlə müsahibəni «Ças pik» qəzetində dərc etdirdiniz. Mən sizə buna görə, həmçinin ona görə təşəkkür edirəm ki, siz söhbətimiz barəsində vicdanlı hərəkət etdiniz və hər şeyi dediyim kimi dərc etdirdiniz. Buna görə də mən sizinlə görüşməyə çox şadam. Güman edirəm ki, bu gün, ya da sabah sizinlə xüsusi olaraq görüşəcəyəm.

İndi də sizin sualınız barədə. Deməliyəm ki, Rusiya nümayəndə heyətinə başçılıq edən Rusiya Federasiyasının baş naziri cənab Çernomırdin və Rusiyanın xarici işlər naziri cənab Primakov bu prosesdə çox fəal iştirak etdilər. Mən onlarla sammitdən əvvəl də, sammit zamanı da görüşdüm. Onlar mənim mövqeyimi başa düşdülər və ümumi sənədə konsensus verməməyimə rəğbətə yanaşdılar. Lakin bununla yanaşı, digər nümayəndə heyətlərinin rəhbərləri kimi, onlar da çox narahat idilər ki, sammit sənəd qəbul edilmədən başa çata bilər. Bildiyiniz kimi Rusiya Minsk qrupunun həmsədridir, buna görə də Rusiyanın üzərinə xüsusi məsuliyyət düşürdü. Həmçinin Minsk qrupunun həmsədri olan Finlandiya ilə birlikdə Rusiya Lissabon Zirvə toplantısı ərəfəsində Helsinkiyə təklif irəli sürmüşdü və bu təklif sammitin yekun sənədinin 20-ci maddəsinin prinsipə əsasını təşkil etmişdi. Lakin Ermənistanın veto qoyması nəticəsində bu maddə qəbul olunmadı. Alternativ qərar axtarmağa başlandıqda Rusiya nümayəndə heyəti, cənab Çernomırdin və cənab Primakov bu işdə çox yaxından iştirak etdilər və buna görə mən onlara minnətdaram.

Rusiya nümayəndə heyətinin başçısı, baş nazir cənab Çernomırdin ATƏT-in fəaliyyətdə olan sədrinin Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi haqqında bəyanatı qəbul olunan zaman da çıxış etdi və zənnimcə, bu bəyanatı çox güclü dəstəklədi və əmin etdi ki, Rusiya bu münaqişənin aradan qaldırılması üçün hər şey edəcəkdir. Mən çox razıyam. Burada, sizin dediyiniz kimi, diplomatik nəzakət yox idi, real dəstək var idi.

S u a l : Bu gün Azərbaycanın dəqiq xarici siyasət strategiyası sayəsində Ermənistanın beynəlxalq meydanda təklənməsi artıq bir faktır. Odur ki, Yuqoslaviya barəsində görülmüş tədbirin ATƏT çərçivəsində Ermənistan barəsində də həyata keçirilməsi, yəni Ermənistanın ATƏT forumlarında səs hüququndan məhrum edilməsi mümkündürmü?

C a v a b : Bilirsiniz ki, mən ATƏT-in adından danışı bilmərəm. Lakin şəxsən mən istəməzdim ki, Ermənistan barəsində belə qərar qəbul edilsin. Mən bu gün də, Lissabonda da bildirmişəm ki, biz hər halda Azərbaycan ilə Ermənistan arasında qarşılıqlı anlaşma yaratmaq istəyirik. Ermənistan nümayəndə heyətinin Lissabonda özünü destruktiv aparmasına baxmayaraq, ümidvaram ki, ATƏT-in fəaliyyətdə olan sədrinin bütün ATƏT üzvləri adından məlum bəyanatı qəbul edildikdən sonra artıq Ermənistanda düşüncələr və qarşılıqlı anlaşmaya nail olmağımız, danışıqlar prosesini daha da gücləndirməyimiz, əlbəttə, sammitin bəyanatında öz əksini tapmış üç prinsip əsasında gücləndirməyimiz üçün yəqin ki, müəyyən addımlar atacaqlar.

S u a l : Cənab Prezident, Xəzəryanı dövlətlərin noyabrda Aşqabadda axırıncı görüşündə Xəzərin statusu haqqında qəti qərar yenə də qəbul edilmədi. Məni maraqlandıran budur ki, indi bu məsələnin həlli hansı mərhələdədir və statusun perspektivi necədir?

C a v a b : Bilirsinizmi, Xəzər dənizinin statusu haqqında indi hər hansı bir qərar qəbul etmək son dərəcə çətindir. Hətta deyərdim ki, əslində qeyri-mümkündür. Xəzərin statusunu müəyyənləşdirmək məqsədi ilə hər hansı bir əsas işləyib hazırlamaq üçün cəhdlər göstərilir. Məsələn, mən hesab edirəm ki, buna çox vaxt, bəlkə də illərlə vaxt gedəcəkdir. Azərbaycanın mövqeyinə gəldikdə, biz onu noyabrın 12-də Aşqabadda Xəzəryanı ölkələrin xarici işlər nazirlərinin görüşü zamanı bildirmişik. Azərbaycanın və Qazaxıstanın mövqeyi eyni olmuşdur – biz Xəzərin təkindən, onun mineral resurslarından istifadə olunması üçün Xəzər dənizini sektorlara bölməyi təklif edirik. Digər üç ölkə – İran, Rusiya və Türkmənistan başqa variant təklif edirlər. Bu variant nəinki təkcə bizim üçün, hesab edirəm ki, prinsipcə məqbul deyildir. Buna görə də orada heç bir qərar qəbul edilmədi. Belə bir ümumi bəyanat verildi ki, nazirlərin görüşü oldu və onlar Xəzər dənizinin statusu problemləri barədə fikir mübadiləsi apardılar. Doğrudur, orada Rusiya, İran və Türkmənistan Xəzər dənizinin bu ölkələrə aid sahil sularındakı resurslardan istifadə olunması üçün müştərəksirkət yaradılması haqqında saziş imzaladılar. Biz buna etiraz etmirik, yarada bilirlər – qoy yaratsınlar.

S u a l : Cənab Prezident, Azərbaycan NATO-nun üzvü olmaq niyyətindədirmi? Azərbaycan hansı təşkilatı regionda sabitliyin və sülhün təminatçısı, habelə bölgədəki mövcud regionlararası, millətlərarası münaqişələrin aradan qaldırılmasının təminatçısı hesab edir? Ermənistan-

la birbaşa dialoq barəsində Siz nə düşünürsünüz? Bu, mümkündürmü?

C a v a b : Birinci suala cavab olaraq deyim ki, biz 1994-ci ildə NATO-nun «Sülhə naminə tərəfdaşlıq» proqramını imzaladıq və bu proqram çərçivəsində NATO ilə əməkdaşlıq edirik.

O ki qaldı ikinci sualınıza, yəni Azərbaycanın hansı təşkilatı sabitliyin və münaqişəni aradan qaldırmağın təminatçısı hesab etməsi barədə suala, bilirsinizmi, indi Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin dincliklə həlli məsələsi müzakirə olunur. Bu məsələ ilə əlaqədar ATƏT-in və onun yaratdığı Minsk qrupunun, Minsk konfransının müvafiq tədbirləri həyata keçirilir. ATƏT Minsk konfransını 1992-ci ildə, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin aradan qaldırılması üçün xüsusi olaraq yaratmışdır. Biz belə hesab edirik ki, ATƏT-in Minsk qrupu, Minsk konfransı Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin tənzimlənməsinə nail olmaq üçün daha böyük imkanlara malikdir. Buna görə də biz ATƏT çərçivəsində Minsk qrupu ilə əməkdaşlığı davam etdirəcəyik, xüsusən də tənzimlənmənin əsas prinsiplərinin öz əksini tapdığı ATƏT bəyanatını, sənədini əldə etdikdən sonra. Əlbəttə, bununla yanaşı, biz danışıqlar prosesinin gedişinə müsbət təsir göstərmək üçün bütün beynəlxalq təşkilatlardan, o cümlədən BMT-dən, habelə başqa ölkələrə nisbətən buna daha böyük imkanları olan ABŞ, Rusiya kimi dövlətlərlə ikitərəfli münasibətlərimizdə də istifadə edəcəyik. Biz bu imkanlardan gələcəkdə də istifadə edəcəyik. Ancaq biz hesab edirik ki, indi ATƏT və Minsk qrupu Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin aradan qaldırılması üçün mühüm vasitədir.

Üçüncü sual ilə əlaqədar deyim ki, Ermənistanla Azərbaycan arasında bilavasitə dialoq, əlbəttə, kəsilməmişdir. Bu dialoqu Azərbaycan Prezidentinin nümayəndəsi Vəfa Quluzadə və Ermənistan prezidentinin nümayəndəsi Libaridyan aparmışlar. Lissabonda prezident cənab Ter-Petrosyanla görüş zamanı da biz razılığa gəldik ki, bu dialoq fəal surətdə davam etdirilsin. Yeri gəlmişkən, Ter-Petrosyan sammitin yekun iclasında da bu cür bəyanat vermişdir.

S u a l : Cənab Prezident, Azərbaycanın Avropa Şurasına daxil olması haqqında danışıqlar indi hansı mərhələdədir?

C a v a b : Siz bilirsiniz ki, bizi oraya, özlərinin dediyi kimi, dəvət olunmuş qonaq, yaxud Avropa Şurasına namizəd kimi qəbul ediblər. Ümidvarıq ki, təxminən gələn ilin əvvəllərində Azərbaycan Avropa Şurasına qəbul ediləcəkdir.

S u a l : Bundan əvvəlki Zirvə toplantısında – Budapeştdə Ermənistanın mövqeyi indiki kimi sərt olmamışdır. O vaxtdan iki il keçmişdir və elə təsəvvür yaranır ki, indi bütün atəşkəs dövrü ərzində ən gəgin günlər başlayır. Sizcə, bununla əlaqədar Lissabon sammiti yekunlarının real əhəmiyyəti nədən ibarətdir və dəyişmiş vəziyyətdə Rusiyanın rolu necə ola bilər?

C a v a b : Bilirsinizmi, sammitin yekunu ondan ibarətdir ki, onun son, əsas sənədində münaqişədən bəhs olunmur, çünki 20-ci maddə Ermənistanın təkdi ilə çıxarılmışdır. Lissabon sammitinin daha bir sənədi var – bu, fəaliyyətdə olan sədrin sammit adından verdiyi bəyanatdır. Mən deyiməm və təkrar edirəm – bu yaxşı zəmindir və hesab edirəm ki, mühüm sənəddir. Bu sənəd tam sülhə nail olmaq, münaqişəni aradan qaldırmaq üçün Ermənistanla Azərbaycan arasındakı danışıqlarda yeni mərhələ açır. Çünki Ermənistan Minsk qrupu çərçivəsində görüşlər zamanı Azərbaycanın ərazi bütövlüyündən söhbət gedən formulu qəbul etməkdən boyun qaçırdı. Son vaxtlar onlar hətta o dərəcəyə çataraq bildirmişlər ki, Dağlıq Qarabağ öz müqəddəratını Azərbaycanın tərkibindən kənarə təyin edə bilər – aydın deyil ki, harada və necə. Ona görə də indi, Ermənistan istisna olmaqla, sammitin bütün iştirakçıları, ATƏT üzvləri bu bəyanata səs verdiyi bir vaxtda – özü də bu bəyanat qəbul edilərkən Amerika Birlişmiş Ştatlarının da, Rusiyanın da, Finlandiyanın da nümayəndələri çıxış edib bildirdilər ki, onlar bu bəyanatı dəstəkləyirlər və danışıqlar məhz onun əsasında aparılacaqdır. Avropa Birliyinin 15 ölkəsi adından İrlandiyanın baş naziri çıxış etdi və bu üç prinsipi dəstəklədiyini bildirdi – bütün bunlar sülh danışıqlarının aparılması üçün tamamilə yeni səhifə, yeni mərhələ açır. Sammitdən sonra Ermənistan tərəfi öz mövqelərini yenidən nəzərdən keçirib müəyyən dərəcədə dəyişməlidir. Ümidvaram ki, biz dialoqu davam etdirəcək və sülhə nail olmaq üçün bu prinsiplər əsasında daha intensiv danışıqlar apara biləcəyik.

Rusiyanın roluna gəldikdə, Rusiya Minsk qrupunun həmsədri olaraq qalır. Finlandiya Minsk qrupunda bundan sonra həmsədr olmayacaq və onun yerini başqa dövlət tutacaqdır. Rusiya isə həmsədr olaraq qalır. Buna görə də həm Minsk qrupunun həmsədri, həm də Zaqafqaziya bölgəsinə, Ermənistanla və Azərbaycana çox yaxın münasibəti olan ölkə kimi Rusiya bu münaqişənin həllində, sülh əldə edilməsində, şübhəsiz, çox böyük rol oynaya bilər. Mən buna ümid bəsləyirəm.

S u a l : Hörmətli Prezident, Lissabonda çətin mübarizəniz zamanı Sizə ən çox hansı ölkə dəstək verdi? Türkiyənin mövqeyini necə qiymətləndirirsiniz? Lissabon Zirvə toplantısının prinsiplərinə uyğun olaraq qarşıdakı illərdə Azərbaycan xalqı Türkiyədən nə kimi yardım gözləyir? Bir də, Siz nə üçün rusca danışırsınız?

C a v a b : Mən rusca verilən suallara rusca cavab verirəm, buna görə də siz görək məni üzürlü hesab edəsiniz.

Mən sizə bildirmək istəyirəm ki, orada bizim mövqeyimizi, demək olar, bütün dövlətlər dəstəkləyirdilər. Ancaq aydındır ki, bu problemlə birinci növbədə məşğul olan Minsk qrupunun dövlətləridir. Onların arasında Amerika Birləşmiş Ştatları da, Rusiya da, Türkiyə də, Almaniyə də, Fransa da, Finlandiya da və başqa dövlətlər də var. Onların hamısı bizim mövqeyimizi dəstəkləyirdi. Başqaları da dəstəkləyirdi. Mən orada çox görüşlər keçirdim. Məsələn, ABŞ-ın vitse-prezidenti cənab Qor, Rusiyanın baş naziri cənab Çernomırdın, Almaniyanın xarici işlər naziri cənab Kinkel, Fransanın xarici işlər naziri cənab Erve de Şarett, Böyük Britaniyanın xarici işlər naziri cənab Rifkind və digər şəxslər – prezidentlər, baş nazirlər ilə görüşdüm. Ümumiyyətlə, biz çox görüşlər keçirdik. Türkiyənin cümhur başkanı, əziz dostum Süleyman Dəmirəl bizim bu məsələlərlə daim məşğul olur. Mən Lissabona gələn günü, yəni dekabrın 1-də Süleyman Dəmirəl ilə xüsusi görüş keçirdik. O məni Türkiyənin Lissabondakı səfirliyinə dəvət etdi. Orada biz bu məsələni də müzakirə etdik. Türkiyə bizim mövqeyimizi daim dəstəkləmişdir – keçmişdə də, Lissabonda da.

Biz Türkiyədən nə gözləyirik? Onu gözləyirik ki, Türkiyə bundan sonra da bizimlə birlikdə olsun, bizim yanımızda olsun. Türkiyənin cümhur başkanı Süleyman Dəmirəl də, ölkənin digər rəhbərləri də deyirlər ki, Azərbaycanın dərdi Türkiyənin dərdidir, Azərbaycanda güləndə Türkiyədə də gülürlər, Azərbaycanda kədərləndə Türkiyədə də kədərlənirlər. Bax, bu, doğrudan da, bizim dostluğumuzun, qardaşlığımızın prinsipidir. Biz dostluğumuzu məhz bu prinsip əsasında davam etdirəcəyik.

S u a l : Cənab Prezident, Siz sammitin birinci günündə edilən çıxışdan sonra Levon Ter-Petrosyanla keçirdiyiniz görüşdən danışırdınız. Sammitin əhəmiyyətini dərk edərək biz bu görüşün gedişini Portuqaliyadan peyk vasitəsilə birbaşa verilişdə izləyirdik. Sammit bitdi və bu zaman Sizin Ter-Petrosyanla kiçik bir dialoqunuz oldu. Maraqlıdır, bu

zaman nə danışırdınız? Sualımın davamı olaraq soruşmaq istəyirəm: Sizə elə gəlmirmi ki, diplomatiyanın güclü və ya zəif olması praktikası diplomatiya arxayınçılığına gətirib çıxarır? Çox sağ olun.

C a v a b : Siz sammit bitəndən sonra Ter-Petrosyanla olan görüşünüzü deyirsiniz? Bəli, həmin dialoq ondan ibarət oldu ki, biz bir gün övvəl danışırdıq və danışığımızın sonunda prezident Ter-Petrosyan da, mən də bəyan etdik ki, bir-birimizə qarşı sort çıxışlarımıza baxmayaraq, biz danışıqlar prosesini davam etdirəcəyik – Minsk qrupu çərçivəsində danışıqlar aparacağıq və birbaşa danışıqlar da davam etdiriləcəkdir. Həmin bir neçə saniyəlik görüşümüz də bunun təsdiqinə həsr olunmuşdu.

O ki qaldı diplomatiyanın güclü və ya gücsüz olmasına, bilirsinizmi, bunlar bir növ nəzəri fikirlərdir. Mən buna vaxt itirmək istəmirəm.

S u a l : Siz MDB-nin gələcəyini necə görürsünüz?

C a v a b : Mən MDB-ni indikindən daha təsirli birlik kimi görmək istərdim. Ona görə ki, MDB onu görmək istədiyim səviyyəyə hələ gəlib çıxmamışdır. Dünyada nümunə ola biləcək misallar var. Məsələn, Avropa Birliyi, digər ittifaqlar. Elə etmək lazımdır ki, MDB-nin fəaliyyətində qarşılıqlı münasibətlərdə demokratik prinsiplər üstünlük təşkil etsin. Görək MDB öz fəaliyyətinin üstün istiqamətlərini müəyyənləşdirsən, ayrı-ayrı sahələrə sərəf etməsin. Aydındır ki, MDB öz təşəkkül dövrünü yaşayır və bu dövrdə qarşıya olduqca çoxlu çətinlik çıxır. Onu da nəzərə almaq lazımdır ki, MDB öz müstəqilliyini yenidən əldə etmiş olan ölkələrdən ibarətdir. Hər ölkənin öz problemləri var, xüsusən də iqtisadi-sosial sahədə. Oudur ki, belə bir şəraitdə MDB-nin, məsələn, Avropa Birliyi səviyyəsində olması barədə düşünmək sadəlövhüklü olardı. Görünür, illər, bəlkə də çox-çox illər gərəkdir ki, biz bu səviyyəyə gəlib çataq. Lakin biz buna nail olmağa çalışmalı, bu yolla getməliyik. Misal üçün, Azərbaycan bunu istəyir.

S u a l : Hörmətli Prezident, iki ildən sonra ziyarət etdiyim Azərbaycan həqiqətən çox böyük nailiyyətlər əldə etmişdir. Buna neftdən əldə olunacaq gəliri də əlavə etsək, görürük ki, gələcəkdə Azərbaycanı daha böyük uğurlar gözləyir. Sualım belədir – boru kəmərləri ilə neft nə vaxt axacaq? Azərbaycan neftdən gəliri nə vaxt götürməyə başlayacaq? Təşəkkür edirəm.

C a v a b : Övvəla, təşəkkür edirəm ki, siz iki il bundan öncə gördüklərinizi indi müqayisə edərək ədalətli olaraq, Azərbaycanda baş

vermiş dəyişiklikləri görmüsünüz və bu barədə öz sözlərinizi dediniz. Təşəkkür edirəm. Ona görə ki, beşən ölkəmizə gələn bir para adamlar vəziyyəti düzgün qiymətləndirə bilmirlər. İkincisi, öz ölkəmizin daxilində elə adamlar var ki, onlar müxalifətdə olduqlarına görə Azərbaycanda baş verən hər şeyi qara eynəklə görürlər və hər bir şeyi də pis qiymətləndirirlər. Odur ki, bu müsbət qiymətinizə görə sizə təşəkkürümü bildirirəm.

Azərbaycanda iqtisadiyyat sahəsində baş vermiş dəyişikliklər doğrudan da mövcuddur. Bunlar Azərbaycanın yeritdiyi iqtisadi siyasətin, iqtisadi islahatlar aparılmasının, özəlləşdirmə prosesinə başlanmasının, torpaq islahatının həyata keçirilməsinin, torpağın şəxsi mülkiyyətə verilməsi haqqında qanun qəbul olunmasının, idxal-ixrac prosesinin liberallaşdırılmasının və ümumiyyətlə, iqtisadiyyatda liberallaşdırma prosesinin nəticəsidir.

Şübhəsiz ki, biz Azərbaycanın qapılarını açaraq xarici şirkət və firmaları ölkəmizə dəvət edirik. Ola bilsin ki, keçən illərdə sabitlik olmadığından Azərbaycana o qədər də etibar etmirdilər və çoxları da gəlmirdi. Artıq son iki ildə Azərbaycanda tam sabitlik var və bunu da xarici ölkələrin şirkətləri görür, nəticədə Azərbaycana qoyulan investisiyalar gündən-günə artır. Söz yox ki, bunlar bizim imzaladığımız neft müqavilələri ilə əlaqədar qoyulan investisiyalardır. Güman edirəm ki, bizim neft müqavilələrimiz vaxtında həyata keçirilir. Bir-iki ay bundan öncə mən bu barədə məlumatı dinlədim. Mənə verilən hesabat göstərir ki, nəzərdə tutulan proqram vaxtında həyata keçirilir. Biz heç bir şeydə gecikmirik. Azərbaycandan nefti ixrac etmək üçün Rusiyadan keçən boru kəməri bu ilin sonunda hazır olacaq. 1998-ci ilin sonunda isə Azərbaycandan Qərbi Gürcüstan ərazisi ilə Qara dənizin Supsa limanına gedən boru kəməri çəkilib başa çatdırılacaqdır. Bu boru kəmərinin inşasına 1997-ci ildə başlanacaqdır. Biz böyük boru kəməri barədə də düşünürük. Güman edirəm ki, 1997-ci ildə bu barədə qərar qəbul olunacaqdır.

Mən bilərəm, Türkiyə ictimaiyyəti maraqlanır ki, Bakı-Ceyhan boru kəməri olacaqmı? Mən istəyirəm ki, bu olsun və bunun üçün də çalışıram.

S u a l : Cənab Prezident, iki il bundan qabaq ağayı Həsənovla mənim müsahibəm oldu. O bildirdi ki, Azərbaycanın həm daxili, həm də xarici siyasəti onun neftindən asılıdır. İndiki vəziyyətdə Azərbaycanın

daxili siyasətində də, xarici siyasətində də birinci məsələ Qarabağ problemidir. Sizin fikrinizcə, Xəzər nefti Qarabağ probleminin həllinə nə dərəcədə kömək edəcək?

C a v a b : Mən bilmirəm, kim sizə deyib ki, Azərbaycanın daxili və xarici siyasəti Azərbaycan neftindən asılıdır. Deyirsiniz ki, bunu Həsənov bildirib? Mən belə hesab etmirəm, Həsənov da belə hesab etmir. Bizim xarici və daxili siyasətimiz heç bir şeydən asılı olmayan, Azərbaycan Respublikasının milli mənafeələrini qoruyan, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini təmin edən, Azərbaycanı Dünya Birliyində bərabər hüquqlu dövlət etməyə yönəldilən bir siyasətdir.

Daxili siyasətimiz Azərbaycanı demokratik hüquqi dövlət qurmaqdır, demokratik prinsipləri inkişaf etdirmək, bərqərar etmək, insan azadlığını, söz azadlığını, mətbuat azadlığını, vicdan azadlığını təmin etməkdir. Bunlar daxili siyasətimizdir və eyni zamanda iqtisadi islahatlar aparmaq, özəlləşdirmə proqramını həyata keçirmək, torpaq islahatı keçirmək, torpağı şəxsi mülkiyyətə vermək və beləliklə də bu iqtisadi islahatlarla Azərbaycanın iqtisadiyyatını canlandırmaqdır. Azərbaycanın böyük iqtisadi potensialı var. Hesab edirəm ki, Azərbaycanda torpaq islahatı başa çatdırılsa – bunun üçün 2-3 il lazımdır – Azərbaycanın təbii, ümumi torpaqları çox böyük məhsul verəcək və iqtisadiyyatımızın böyük bir hissəsini təşkil edəcəkdir. Azərbaycan, həmçinin böyük sənaye potensialına malikdir. Özəlləşdirmə həyata keçirildikdən sonra Azərbaycanın sənaye potensialı yeni bir mərhələyə qədəm qoyacaqdır. Bunun özü də böyük bir nəticə verəcəkdir. Gələcəkdə neft sənayesindən əldə edəcəyimiz nailiyyətləri də bunun üstünə əlavə edim. Bütün bunlar həm daxildə Azərbaycanın sosial-iqtisadi vəziyyətini xeyli yaxşılaşdıracaqdır, həm də xarici ölkələrlə ticarət əlaqələri üçün, iqtisadiyyatımızı dünya iqtisadiyyatına bağlamaq üçün şərait yaradacaqdır.

O ki qaldı Qarabağ məsələsinin həllinə neftin nə dərəcədə kömək edə biləcəyinə, ola bilər, kömək edə bilsin. Amma bunları bir-birinə birləşdirib bağlamaq olmaz.

S u a l : Ermənistan ərazisində Rusiya hərbi bazalarının yerləşdirilməsi haqqında saziş bağlanmışdır. Bu saziş çox uzun müddət nə Rusiya Dövlət Duması tərəfindən, nə də Ermənistan parlamenti tərəfindən təsdiq edilməmişdir, dünən Ermənistanın Konstitusiyası Məhkəməsi bu sazişin Ermənistan konstitusiyasına müvafiqliyi barədə vaxtından əvvəl

vəl qərar çıxarmış və onun təsdiq olunmasını tövsiyə etmişdir. Siz burada Lissabon sammitinin hər hansı bir nəticəsi olduğunu görürsünüz mü? Təşəkkür edirəm.

C a v a b : Verdiyiniz məlumata görə sizə təşəkkür edirəm. Mən bunu bilmirdim. Bəlkə də müəyyən bir qarşılıqlı əlaqə var. Mən bunu bilmirəm. Mən prinsipcə hesab etmişəm və edirəm ki, Rusiya Federasiyasının Zaqafqaziya ərazisində, xüsusən Ermənistanda hərbi bazalarının olmasına heç bir lüzum yoxdur. Onlar nəyə gərəkdir – mən başa düşmürəm. Məsələn, mən hesab edirəm ki, bu tamamilə lazım deyildir. Əgər Ermənistan saziş bağlayıb onu indiyədək təsdiq etməmişdirsə, dünən isə Konstitusiyaya Məhkəməsi sazişin təsdiqlənməsi barədə rəy vermişsə, bu, Ermənistanın daxili işidir. Mən Zaqafqaziya ərazisində Rusiya Silahlı Qüvvələrinin yerləşdirilməsinin prinsipcə əleyhinəyəm.

S u a l : Möhtərəm Prezidentimiz, Lissabon sammitində Azərbaycan nümayəndə heyəti nə mümkünsə, ona nail oldu, Budapeşt sammiti ilə müqayisədə irəliyə doğru önəmli addım atdı. Lakin bu dəfə də ermənilər Qarabağ münaqişəsinin həllində Azərbaycanın mövqeyindən düzgün nəticə çıxarmadılar. Bir sözlə, Dağlıq Qarabağa yüksək status verilməsi, Dağlıq Qarabağın bütün əhalisinin təhlükəsizliyinə təminat onları razı salmır. İndi hamını bir məsələ düşündürür: Bundan sonra ermənilərlə sülh danışıqları hansı yöndə aparılacaqdır?

C a v a b : Elə həmin yöndə aparılacaqdır. Yəni Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tanınması, Dağlıq Qarabağa Azərbaycan dövlətinin tərkibində yüksək status verilməsi prinsipləri Lissabon sammitində ATƏT-in üzvlü olan dövlətlər tərəfindən dəstəklənib, qəbul edilə bilər. Biz danışıqları da bu prinsiplər əsasında aparacağıq.

S u a l : Möhtərəm Prezident, Sizdən əvvəlki dövlət rəhbərləri Dağlıq Qarabağa bağlı keçirilən beynəlxalq görüşlərdə heç bir müsbət nəticə əldə edə bilməmişlər. Siz hələ Naxçıvanda blokada şəraitində olarkən Jeleznovodsk danışıqlarının uğursuz nəticələrini xalqa açıqlamışdınız. Siz dövlət rəhbəri olduqdan sonra bütün qüvvənizi Dağlıq Qarabağda sülh əldə olunmasına və Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün qorunmasına sərf edirsiniz. Atəşkəs və Lissabondakı qələbə buna bir daha sübutdur. Cənab Prezident, Lissabon Zirvə toplantısından sonra Azərbaycan xalqı Sizin siyasi müdrikliliyiniz sayəsində hansı qələbəni gözləyə bilər? Çox sağ olun.

C a v a b : Bilirsinizmi, biz məsələni sülh yolu ilə həll etmək istəyirik. Məsələnin sülh yolu ilə həll olunmasına «qələbə» sözü o qədər də uyğun deyildir. Qələbə adətən vuruşlarda, döyüşlərdə olur, kimsə kiməsə qalib gəlir. Ancaq məsələni sülh yolu ilə həll etmək üçün danışıqlar lazımdır, qarşılıqlı razılıq lazımdır, bir-birinə müəyyən güzəştlərə getmək lazımdır, müəyyən kompromislər lazımdır. Biz məhz belə halda, bu yolla sülh əldə edə bilərik. Sülhün əldə edilməsi heç kəsin qələbəsi deyildir – nə Azərbaycan tərəfinin, nə də Ermənistan tərəfinin. Bu, ümumi qələbədir. Sülh Azərbaycan üçün o deməkdir ki, Azərbaycanın işğal olunmuş əraziləri Ermənistan silahlı qüvvələrindən təmizlənməli, o silahlı qüvvələr oradan çıxarılmalı, didərgin düşmüş vətəndaşlarımız Azərbaycanın işğal olunmuş torpaqları təmizləndikdən sonra öz yerlərinə qayıtmalıdır. Ermənistanla Azərbaycan arasında sülh müqaviləsi bağlanmalı, bir-birinə qarşılıqlı inam yaranmalı, bir-birinə olan düşmənçilik, ziddiyyətlər aradan götürülməlidir, keçmiş əlaqələrimizi bərpa etməliyik. Yaralarımız nə qədər dərin olsa da, itkilərimiz nə qədər çox olsa da, bu itkilər bizə nə qədər ağır olsa da, biz irəliyə baxmalıyıq. Ermənistanla Azərbaycan arasında daim düşmənçilik münasibətləri saxlamaq olmaz. Mən bunu Lissabonda prezident Ter-Petrosyanla görüşdə ona da bildirdim və dedim: Əgər siz düşünürsünüz ki, Azərbaycanla Ermənistan daim düşmən olacaq – bu mümkün deyil, belə olmayacaqdır. Zaman keçəcək, biz sülh əldə edəcəyik, qonşuluq münasibətlərimiz, ticarət və iqtisadiyyat sahəsində əlaqələr bərpa olunacaqdır. Bu, həm Ermənistan, həm də Azərbaycan vətəndaşlarının, həm erməni xalqının, həm də Azərbaycan xalqının rifahı naminə olacaqdır.

Bu yolla getdikdə, şübhəsiz, qələbədən söhbət ola bilməz. Burada söhbət qarşılıqlı razılıqdan gedir. Biz bu yolla gedəcəyik.

S u a l : Son vaxtlar Qafqazdakı bütün münaqişə ocaqlarında prezident seçkiləri keçirilməsinə cəhd göstərilir, o cümlədən də qondarma «Dağlıq Qarabağ Respublikası»nda. Sizcə, bu, təsadüfdür, yoxsa hansısa böyük məqsədyönlü siyasətin tərkib hissəsidir?

C a v a b : Bilirsinizmi, buna birmənalı cavab vermək mümkün deyildir – bu, təsadüfdür, yaxud da məqsədyönlü siyasətin nəticəsidir. Ola bilər, təsadüf də var, ola bilər, məqsədyönlü bir siyasətdir. Bunun o qədər də böyük əhəmiyyəti yoxdur.

S u a l : Əgər Ermənistan ATƏT-in Lissabon sammitinin yekun bəyannaməsinə əlavə edilmiş bəyanatın prinsiplərinə tabe olmasa, onda

Azərbaycan hökuməti nə kimi tədbirlər görəcəkdir?

C a v a b : Bilirsinizmi, Ermənistan hətta sammitin iclasında da bəyanat elan olunduqdan sonra onun öleyhinə çıxdı. Odur ki, Ermənistan bu bəyanata öz münasibətini bildirmişdir. Buna görə də biz Ermənistanın bu bəyanata tabe olacağını çətin ki, gözləyək. Lakin Ermənistan yaranmış gerçəkliliklə hesablaşmaya bilməz. Axı bu bəyanatda göstərilmişdir ki, onu Minsk qrupunun bütün üzvləri və sammitin bütün iştirakçıları – ATƏT-in üzvləri dəstəkləyirlər. Əlbəttə, Ermənistan veto hüququndan istifadə edə bilərdi. Amma həmişə hamıya qarşı çıxış etmək onlar üçün yaxşı hal deyildir. Ermənistan bunu nəzərə almalıdır.

S u a l : Möhtərəm Prezident, vaxtınızı çox alsam da, bu münaqişədən ən çox zərər çəkmiş əhalinin mətbu orqanının – «Qarabağ» qəzetinin nümayəndəsi kimi bir neçə qısa və konkret sual verəcəyəm. Birinci sualım Lissabon sammiti ilə bağlıdır, yəni xalq, ayrılıqda götürsək qarabağlılar bu Zirvə toplantısına böyük ümidlər bəsləyirdilər. İkinci sualım: Atəşkəsin uzanması bu münaqişənin Fələstin-İsrail münaqişəsinə yaxınlaşmasına zəmin yaratdırmı? Azərbaycan tərəfi güzəştlərə getdikcə, güzəştlərin sayını artırıqca Ermənistan tərəfinin öz tələblərini daha da sərtləşdirməsini necə izah edə bilərsiniz və sərtləşmiş tələblərlə, yəni bizim güzəştlərimizlə barışmayan Ermənistanla danışıqlara getməyə dəyərmə? Üçüncü sualım sırf iqtisadi məsələlərlə bağlıdır. Azərbaycanda özəlləşdirmə prosesi artıq başlanmış və davam edir, eşitdiyimizə görə, aldığımız məlumatlara görə, 1997-ci ilin yanvarından vauçerlər paylanacaqdır. Bu baxımdan qaçqın əhali özəlləşdirmədən nə əldə edəcəkdir – itirilmiş torpaqları, dağıdılmış evləri, ləğv edilmiş mülkiyyəti və daha nəyi? Sağ olun.

C a v a b : Mən artıq dedim ki, Lissabon sammitində əldə olunmuş sənəd Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin həll edilməsi üçün yeni bir mərhələ açır. Bir daha təkrar edirəm, çünki bu sülh danışıqlarını aparmaq üçün əsas prinsiplər müəyyən olunub və onlar o sənəddə öz əksini tapıbdır. Ona görə də hesab edirəm ki, Lissabon sammiti bizi bu məsələnin həllinə daha da yaxınlaşdırıbdır.

İkinci sualımıza cavab verirəm. Siz dediniz ki, guya məsələnin uzanması Fələstin-İsrail münaqişəsi vəziyyətinə gətirib çıxara bilər və biz güzəştlərə getdikcə Ermənistan da öz tələblərini sərtləşdirir. Əvvəla, demək istəyirəm ki, biz heç bir güzəştə getməmişik. Kimsə hesab edirsə ki, biz güzəştlərə getmişik, o, səhv edir. Təklif etdiyimiz üç element-

dən ibarət formul əsla güzəşt deyil. Bu, Azərbaycanın mənaflərini tamamilə təmin edən bir formuldur. O ki qaldı məsələnin uzanmasına, məsələ nə qədər tez həll edilsə, şübhəsiz, bir o qədər yaxşı olar. Amma məsələnin uzanmasının da obyektiv səbəbləri var. Əgər vaxtilə Dağlıq Qarabağdan azərbaycanlılar çıxmasaydılar və rayonlarımız işğal edilməsəydi, şübhəsiz, münaqişəni daha asanlıqla aradan qaldırmaq mümkün olardı. Belə vəziyyət isə danışıqlar prosesini çox mürəkkəbləşdirir. Amma mən hesab edirəm ki, biz düz yoldayıq və məsələni də məhz bu yolla həll edə bilərik.

Özəlləşdirmə haqqında. Özəlləşdirmə iqtisadiyyatımızı canlandırmaq üçün əsas yoldur. Məlumdur ki, işğal olunmuş torpaqlardakı əmlakımız erməni işğalçıları tərəfindən tamamilə dağıdılıbdır. Ancaq o torpaqlar azad edildikdən sonra onların bərpası üçün xaricdən çox böyük kömək alacağıq. Bunun üçün beynəlxalq təşkilatlar, Ümumdünya Bankı bizə böyük vədlər veriblər. Bunun sayəsində həmin ərazilərdə hər şey bərpa ediləcək və insanlar öz yerlərinə qayıdacaq, orada olan öz əmlakından istifadə edəcəklər.

Vauçerlər isə yaşayış yerindən asılı olmayaraq, qaçqınlığından və ya öz daimi yerində yaşamasından asılı olmayaraq Azərbaycan əhalisinin hamısına veriləcəkdir. Hamı vauçerlərdən istifadə edəcəkdir, özü də hamı eyni hüquqla.

S u a l : Siz Qafqazda əmin-amanlıq və sabitlik olmasının vacibliyini ATƏT-in Zirvə toplantısından əvvəl də, bu görüş zamanı da daim vurğulamısınız. Sizin bu istəyiniz Türkiyə xalqı tərəfindən də dəstəklənir. Siz Lissabona gedərkən Türkiyədə bir nəqliyyat qəzası baş verdi. Mətbuatın yazdığına görə, qəza zamanı sabiq baş nazir, indiki xarici işlər naziri Tansu Çillərin əhatəsindən olan Abdulla Çatlı adlı birisi həlak olmuşdur. Bu adam Qafqazda, ən əvvəl Azərbaycanda bir sıra təxribatlar törətmişdir. Siz Abdulla Çatlının Azərbaycanda fəaliyyəti barədə hər hansı məlumata maliksinizmi?

C a v a b : Abdulla Çatlı da, onunla bağlı olan əhvalatlar da mənə məlum deyildir. Əgər Türkiyədə belə bir məlumat varsa və Abdulla Çatlı dediyiniz adam Azərbaycanda bir iş görübsə, yəni onun burada bir suçu varsa, mən sizdən də, bütün Türkiyədən də rica edərdim ki, araşdırıb bizə bir məlumat verəsiniz. Bir şey məlumdur ki, sizin televiziya-da və «Hürriyyət» qəzetində Fərman Dəmirqol adlı birisi bəyanatlar veribdir. O, Azərbaycanda həqiqətən bir neçə il yaşamışdır. Azərbaycan-

canda Xalq Cəbhəsi iqtidarda olan zaman onu parlamentdə işə götürmüşdülər. Sonra işə burada 1995-ci ilin mart ayında Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsi tərəfindən dövlət çevrilişinə cəhd göstərilmişdir. O dəstənin başçısı Rövşən Cavadov idi. Həmin dövlət çevrilişi cəhdində Fərman Dəmirqol da iştirak etmişdir. Dəmirqol bu işdə suçludur. Ona görə də yaxşı olardı ki, o öz günahından danışsın.

S u a l : Türkiyədə həm hökumət, həm də ictimaiyyət Azərbaycan da baş verən hadisələri çox yaxından izləyir. Siz söylədiniz ki, Lissabon toplantısında Türkiyə Qarabağ məsələsində Azərbaycanı dəstəklədi. Lakin Türkiyədə belə fikirlər də var ki, Türkiyənin bəzi siyasi dairələri Azərbaycanda daxili siyasi çekişmələrə qarışırlar. Bu xəbərlər Azərbaycanda necə qarşılanır?

C a v a b : Türkiyə ilə Azərbaycan arasında, dövlətlərimiz və xalqlarımız arasında çox gözəl dostluq və qardaşlıq əlaqələri var. Mən bu əlaqələrin bundan sonra daha da genişlənməsini və daha da güclənməsini istəyirəm. Bilirəm ki, Türkiyənin dövlət və hökumət başçıları da, xüsusən cümhur başqanı, əziz dostum Süleyman Dəmirəl də mənimlə eyni fikirdədirlər. Dediğiniz kimi, Türkiyənin ayrı-ayrı siyasi dairələrinin Azərbaycanın daxili işlərinə qarışması, şübhəsiz, yararsız bir şeydir. Belə olmamalıdır. Həmin Fərman Dəmirqolun və onunla əlaqədar olan bəzi məmurların gördükləri iş orada məlumdur. O siyasi dairələr bilməlidirlər ki, Azərbaycanın daxili işlərinə qarışmaq olmaz.

S u a l : Türkiyə bütün bu dövlət çevrilişi cəhdləri ilə bağlı hadisələri çox diqqətlə izləmişdir. Belə bir məlumat var ki, Siz bu dövlət çevrilişi cəhdi barədə Danimarkada olarkən Süleyman Dəmirəldən xəbər tutmuşdunuz. Əvvəla, bu belədirmi? İkincisi, Siz dediniz ki, Fərman Dəmirqol dövlət çevrilişi cəhdlərində iştirak etməkdə təqsirləndirilir. Amma o, Türkiyəyə xüsusi təyyarə ilə göndərilmişdir. Nə üçün o, məsuliyyətə cəlb edilməmişdir?

C a v a b : Doğrudur, Türkiyənin cümhur başkanı, hörmətli Süleyman Dəmirəl Azərbaycanda belə bir qəsdin hazırlanması barədə mənə məlumat vermişdi. Lakin o vaxt mən bilmirdim ki, bu qəsdə Fərman Dəmirqol və digər Türkiyə vətəndaşları da iştirak edirlər. Qəsdin qarşısı alındıqdan sonra Fərman Dəmirqolu biz həbs etdik. Amma o Türkiyə vətəndaşı olduğuna görə biz onu Türkiyəyə təhvil verdik.

S u a l : Bu, Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərinə necə təsir göstərir?

C a v a b : Bunların heç birisi əlaqələrimizə, Azərbaycan-Türkiyə əlaqələrinə heç bir təsir göstərə bilməz. Əlaqələrimiz sarsılmazdır. Ona görə də belə kiçik işlər bizim böyük işlərimizə mane ola bilməz.

S u a l : Hörmətli Prezident, bir az öncə Siz Fərman Dəmirqolun suçlu olduğunu söylədiniz. Onun günahkar olduğu barədə dəlil-sübut varmı?

C a v a b : Bəli, onun suçlu olması haqqında Türkiyənin müvafiq orqanlarına lazımi məlumatlar verilibdir.

S u a l : Hörmətli Prezident, biz Amerika-Azərbaycan əlaqələrini diqqətlə izləyirik. Sizinlə ABŞ prezidenti Bill Klinton arasında telefon söhbətləri, məktub mübadiləsi olur. Aranızda sıx bir təmas var. Bill Klintonun yenidən prezident seçilməsindən sonra onun siyasətində, daha doğrusu, ABŞ-in siyasətində yeni bir mərhələ olacaqmı, Amerikanın Azərbaycanı dəstəkləməsi davam edəcəkmı?

C a v a b : Mən Azərbaycan ilə Amerika Birləşmiş Ştatlarının əlaqələrinin çox yüksək səviyyədə olduğunu bildirmək istəyirəm. Biz bu əlaqələrimizi bundan sonra da davam etdirəcəyik. Mən cənab Bill Klintonun yenidən prezident seçilməsindən çox məmnunam. Çünki onunla bizim aramızda şəxsi əlaqələr yaranıbdir. Mən hesab edirəm ki, o, yenidən öz prezidentlik fəaliyyətinə başladıqdan sonra əlaqələrimizdə böyük tərəqqi olacaqdır.

Sağ olun, təşəkkür edirəm. Mən öz minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm ki, siz bizə qonaq gəldiniz. Əgər hər hansı narahatlıq olubsa, nəzərə alın ki, mən dünən axşam Lissabondan çox gec qayıtmışam, bu gün səhərdən işə bütün bu məsələlərlə məşğul olmuşam. Odur ki, siz səhər burda qalıb qonağımız ola bilərsiniz.

Mən çox məmnunam ki, Türkiyə mətbuatından Azərbaycana müxbirlər gəliblər. Sizin hər birinizə təşəkkür edirəm, siz bizim qonağımızsınız. Əgər sizlərdən kimsə mənimlə şəxsnə görüşmək istəyirsə səhər görüşə bilərik.

Hamınıza təşəkkür edirəm.

ARDNŞ İLƏ XARİCİ NEFT ŞİRKƏTLƏRİ ARASINDA MÜQAVİLƏNİN İMZALANMA MƏRASİMİ BAŞA ÇATDIQDAN SONRA BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSI

Gülüstan sarayı

14 dekabr 1996-cı il

S u a l : Cənab Prezident, bir sıra mütəxəssislər imzalanmış ikinci müqavilənin şərtlərini birinci müqavilənin şərtlərindən, üçüncü müqavilənin şərtlərini isə ikinci müqavilənin şərtlərindən daha əlverişli hesab edirlər. Bu məntiqi inkişaf etsə, deyə bilərik ki, bu gün imzalanan müqavilənin şərtləri əvvəlkilərdən daha əlverişlidir?

H ə y d ə r Ə l i y e v : Bəli, hesab edirəm ki, daha əlverişlidir.

S u a l : Bu əlverişliliyin komponentləri barədə bir neçə kəlmə demək istəməzdinizmi?

H ə y d ə r Ə l i y e v : Bunların haqqında Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin prezidenti Natiq Əliyev öz çıxışında dedi. Əgər onun gətirdiyi rəqəmlər sizi qane etmirsə, ona müraciət edin və o sizə daha geniş məlumat verər.

S u a l : Azərbaycanın neftlə bağlı siyasətinin strateji xətti necə olacaq? Yəne «Prodakşn Şerinq» tipli xəttə üstünlük veriləcək, yoxsa yeni bir xətt olacaq?

H ə y d ə r Ə l i y e v : Bilirsinizmi, bu barədə qəti bir fikir söyləmək mümkün deyildir. Hər bir konkret məsələ konkret vaxtda həll edilir. Gələcəkdə hansı üsuldən istifadə edəcəyimizi gələcək göstərəcəkdir.

S u a l : Cənab Prezident, Xəzərin sektorlara bölünməsi prinsipinin dəstəkləndiyi barədə. ABŞ-ın açıq bəyan olunmuş mövqeyi Xəzərin hüquqi statusunun müəyyən edilməsinə müsbət təsir göstərəcəmi və bu, Sizcə, Rusiya və İrənin mövqelərinin sərbəstləşməsinə gətirib çıxarmayacaqmı?

H ə y d ə r Ə l i y e v : Sualınızı tam anlamadım, amma belə başa düşdüm ki, söhbət Xəzər dənizinin statusundan gedir və bununla əlaqədar Rusiya, digər ölkələr öz mövqelərini sərbəstləşdirməyəcəmi? Bilirsiniz, Xəzər dənizinin statusu məsələsi çox vaxt tələb edən, olduqca böyük məsələdir. Biz status barədə lazım olan yerlərdə müvafiq danı-

şıqlar aparır, öz mülahizələrimizi, özmövqeyimizi bildiririk. Lakin bu müqavilənin imzalanması Xəzər dənizinin statusu ilə qətiyyətlə bağlı deyildir. Biz artıq dördüncü müqaviləni imzalayırıq, Xəzər dənizinin statusu məsələsini isə hələ çox müzakirə etmək lazımdır.

S u a l : Cənab Heydər Əliyev, neft layihələrində Amerikanın sənəballı firmalarının iştirakının fəallaşdığını nəzərə alaraq, Azərbaycan neft diplomatiyasından nə kimi dividendlər əldə etmək ümidindədir? Daha bir sual : Müqavilənin təsdiqlənməsi müddətini bu gün bildirmək mümkündürmü?

H ə y d ə r Ə l i y e v : Mən dərhal cavab verəcəyəm – texniki məsələlər qurtardıqdan, yəni müqavilə texniki cəhətdən hazırlanıb bizim Parlamenta təqdim edildikdən sonra, zənnimcə, Parlament müzakirəyə dərhal başlayacaq və əminəm ki, onu təsdiq edəcəkdir. O ki qaldı dividendlərə, sizi başa düşdüyüm kimi, ABŞ-dan gözlənilən dividendlərə, siz hansı dividendlərdən danışsınız?

S u a l : Mənim sualım Don Steysiyədir. Əgər mümkünsə, yeni yaradılmış konsorsiumun gələcək üçün yaxın planlarından danışın. Konsorsiumun ilkin proqramına nələr daxildir?

D o n S t e y s i : Biz ən əvvəl təşkilati məsələləri həll etmək istədik. Biz işçilər götürülməsi məsələsinə baxacaq, özümüz üçün ofis axtaracağıq. Biz konsorsiuma daxil olan bütün şirkətlərin nümayəndələrindən ibarət kollegial bir orqan yaratmalıyıq. Təbii ki, bütün bunlar Milli Məclis tərəfindən bəyənilməyincə edilməyəcəkdir.

S u a l : Mənim sualım Yaponiya hökumətinin nümayəndəsinədir. Yaponiya hökuməti Xəzərin statusu məsələsinin həllində hansı prinsiplərə üstünlük verir?

T o ş i r o T z u n o z a k i : Cənab Prezident Heydər Əliyevin dediyi kimi, bu barədə danışılar davam edir və biz də öz tərəfimizdən bu prosesi diqqətlə izləyirik.

S u a l : Cənab Kalitski, Xəzərin statusu ilə əlaqədar ABŞ-ın mövqeyi bəllidir: ABŞ Xəzərin sektorlara bölünməsi prinsipini müdafiə edir. Bu prinsipin reallaşması üçün Amerika dövləti öz tərəfindən Azərbaycana, eləcə də bu mövqedə dayanan ölkələrə nə kimi əməli dəstək verə bilər?

Y a n K a l i t s k i : Bu məsələdə Amerikanın mövqeyi tam aydın şəkildə bəyan edilmişdir. Bu məsələ məhz Xəzəryanı dövlətlərin maraqları ilə bağlıdır. Prezident Bill Klinton həmin məsələ barəsində bə-

yanatlarla dəfələrlə çıxış etmişdir, mən də öz bəyanatlarımda bu barədə dəfələrlə danışmışam.

S u a l : Cənab Kalitski, Xəzərin Azərbaycan sektorundakı neft yataqlarının istismarı ilə bağlı Amerika hökumətinin siyasəti müəyyənləşibmi? Əgər müəyyənləşibse, bu siyasət nədən ibarətdir? Azərbaycan neftinin ixracı sahəsində təhlükəsizliyin təmin edilməsində Amerika Azərbaycana necə yardımçı ola bilər?

Y a n K a l i t s k i : Mənə elə gəlir ki, cənab Prezident Heydər Əliyev bir az öncə çox aydın şəkildə bildirdi ki, bu mətbuat konfransı dördüncü konsorsiumun yaradılması haqqında müqavilə imzalanmasına həsr edilmişdir. Ona görə də, icazənilə, bu məsələlər barəsində qıscaq olaraq cavab verim ki, biz konsorsiumun yaradılmasını çox güclü şəkildə dəstəkləyirik.

S u a l : Cənab Prezident, ABŞ vitse-prezidentinin Sizə yazdığı məktubda xahiş olunur ki, Lissabon sammitindən sonra Azərbaycanın dövlət başçısı Ermənistan prezidentinə Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli ilə bağlı öz təkliflərini göndərsin. Bu münaqişənin həlli üçün Azərbaycanın təklifləri məlumdur. Ola bilmə ki, yeni təkliflər meydana çıxsın? Yəni Albert Qor «təkliflər» dedikdə nəyi nəzərdə tutur?

H e y d ə r Ə l i y e v : Bilirsinizmi, cənab vitse-prezident Albert Qorun məktubundakı «təkliflər» ifadəsi, mən belə hesab edirəm ki, ümumi xarakter daşıyır. Yəni bu o deməkdir ki, danışıqlar davam etməlidir və o üç prinsip – Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün təmin olunması, Azərbaycanın tərkibində Dağlıq Qarabağa status verilməsi və Dağlıq Qarabağın bütün əhalisi üçün təhlükəsizliyin təmin olunması prinsipləri əsasında konkret işlər görülməlidir. Bu işləri görmək üçün də lazımı addımlar atmaq gərəkdir. Təkliflər bundan ibarət olmalıdır.

S u a l : Cənab Prezident, neft yataqlarının işlənməsində Azərbaycanın gələcək strategiyası necə olacaq? Əgər belə bir strategiya yoxdursa, onu işləyib hazırlamaq planlaşdırılırmı?

H e y d ə r Ə l i y e v : Azərbaycanın neft yataqlarından istifadə olunması üçün Azərbaycan dövlətinin, Azərbaycan hökumətinin çox açıq-aydın strategiyası var. Məhz bu strategiyanın nəticəsidir ki, biz 1994-cü ildən indiyə qədər ardıcıl surətdə dörd böyük neft müqaviləsi imzalamışıq. Bu strategiya məlum və aydındır. Gələcək işlərimizi də bu strategiya əsasında davam etdirəcəyik.

Bugünkü mərasimdə iştirak etmiş bütün mətbuat işçilərinə, kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələrinə təşəkkür edirəm. Sağ olun.

UŞAQLARIN BEYNƏLXALQ TELEVİZİYA VƏ RADİO GÜNÜ, HABELƏ YUNİSEF-in 50 İLLİYİ MÜNASİBƏTİLƏ «UŞAQLAR DÜNYANIN SEVİNCİDİR» ŞƏNLİK MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞ

Bakı, Teleteatr

15 dekabr 1996-cı il

Əziz uşaqlar, əziz balalar, əziz övladlarımız!

Mən sizin hamınızı və televiziya vasitəsilə Azərbaycan Respublikasının bütün uşaqlarını, müstəqil Azərbaycanın bütün övladlarını salamlayıram, hamınızı Beynəlxalq Uşaq günü münasibətilə, beynəlxalq uşaq təşkilatının – YUNİSEF-in 50 illik yubileyi münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Bu gün sizin aranızda olmaqdan çox məmnunam: siz bizim Azərbaycanın əziz uşaqları, əziz övladlarıdır. Azərbaycanın gəncləri Azərbaycanın gələcəyidir. Doğma vətən – Azərbaycan, doğma ölkə, müstəqil Azərbaycanın dövləti sizin gələcəyiniz üçün çox işlər görür. Siz Azərbaycanın müstəqilliyinin ilk illərində oxumağa başlamısınız, təhsil alırsınız, Azərbaycanın gözəl gələcəyini görmək imkanınız var. Ona görə də siz bizim, Azərbaycanın xoşbəxt balalarıdır. Oxumağınız, təhsil almağınız, həyatda yaşamaq, işləmək, cəmiyyətdə özünüzdü göstərmək üçün hazırlaşmağınız sizin əsas vəzifənizdir.

Mən çox məmnunam ki, son illər xalqımız sülh, əmin-amanlıq şəraitində yaşayır. Sizə təhsil almaq, istedadınızı inkişaf etdirmək, özünüzdü gələcəyə hazırlamaq üçün daha da əlverişli şərait yaranıb. Bu sülh, əmin-amanlıq şəraiti, respublikamızın həyat tərzinin gündən-günə yaxşılaşması sizin hər birinizə gözəl imkanlar yaradır. Mən sizi şən, xoşbəxt, oxuyan-oyunayan, çalan-şənələnən görürəm. Bu məni həddindən artıq sevindirir və əminəm ki, bu gün Azərbaycanda televiziya ekranlarının qarşısında oturan analarınız, atalarınız, bacılarınız, qardaşlarınız və sizin kimi uşaqlar bu şənliyə, şən əhval-ruhiyyənizi, istedadınızı nümayiş etdirməyinizə çox sevinirlər, sizi alqışlayır, şən mahnlardan, rəqslərinizdən, şən əhval-ruhiyyəyinizdən ilham alırlar.

Mən buraya gəlməmişdən öncə, saat 2-dən televiziya ilə sizə baxır, mahnlarınızı dinləyir, rəqslərinizi müşahidə edirdim. Mən görürəm ki,

siz nə qədər istedadlısınız. Bugünkü çıxışlarınızı görərək fəxr edirəm ki, bizim Azərbaycanın bu qədər gözəl, göyçək, istedadlı balaları var, uşaqları, övladları var. Fəxr edirəm ki, Azərbaycanın gələcəyi bu qədər gözəl təməl əsasında qurulur. Siz bugünkü həyatınızla, təhsilinizlə, öz istedadınızı inkişaf etdirməklə Azərbaycanın gələcəyinin binasını qurursunuz, böyük binanı qurursunuz. Müstəqil Azərbaycanın, daim müstəqillik içində yaşayan Azərbaycanın böyük binasını qurursunuz. Mən çox sevinirəm. Çox sevinirəm ki, bu gün belə bir televiziya marafonu təşkil olunubdur. Mən çox sevinirəm ki, bu gün televiziya sizin sərncamınıza verilibdir. Mən çox sevinirəm ki, bu gün siz öz mahnlarımla, rəqslərinizlə, çıxışlarınızla, sözlərinizlə Azərbaycanın bütün vətəndaşlarını sevindirir, şadlandırırsınız. Sizi təbrik edir, hər birinizi cansağlığı, xoşbəxtlik arzu edirəm.

Siz uşaqsız, körpəsiniz, qarşınızda böyük həyat yolu var. Ümidvaram ki, siz bu həyat yolu ilə uğurla gedəcəksiniz, valideynlərinizi, doğma vətəninizi, doğma dövlətinizi sevindirəcəksiniz.

Son illər YUNİSEF təşkilatı Azərbaycanda çox gərəkli fəaliyyət göstərir, uşaqların qorunması, sağlamlığının təmin olunması, onlara təhsildə müəyyən imkanlar yaradılması üçün yardım, kömək göstərir, bir çox uşaq evlərinə himayəçilik edir. Ona görə də sizinlə birlikdə mən YUNİSEF-in Azərbaycanda fəaliyyət göstərən nümayəndəliyinə təşəkkürümü bildirirəm. Ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, YUNİSEF müstəqil Azərbaycanın uşaqlarının həyatına bundan sonra da qayğı və diqqət göstərəcək, burada fəaliyyətini gələcəkdə daha da genişləndirəcəkdir.

Əziz balalar, mən sizi sevirəm, hər birinizi bağrıma basır, qucaqlayıram, hər birinizi öpürəm. Sizə xoşbəxtlik arzulayıram. Valideynlərinizə xoşbəxt həyat, əmin-amanlıq arzu edirəm. Bugünkü bu gözəl mühitdə bütün Azərbaycan xalqına sizinlə birlikdə xoşbəxt həyat arzulayıram. Əminəm ki, Azərbaycan xalqının həyatı bundan sonra gündən-günə xoşbəxt, gözəl olacaqdır. Ölkəmiz gündən-günə yüksələcək, müstəqil dövlətimiz yaşayacaq və Azərbaycan xalqı Dünya Birliyində daim özünə layiq yerini tutacaqdır.

Sizi bir də təbrik edir, hamınıza cansağlığı, xoşbəxtlik arzulayıram.

FRANSA RESPUBLİKASINA RƏSMİ SƏFƏRƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ MÜSAHİBƏ

13 yanvar 1997-ci il

Bu səfər də əvvəlki səfərlərin davamıdır. Bilirsiniz ki, Fransanın prezidenti cənab Jak Şirak məni Fransaya rəsmi səfərə dəvət edibdir. Fransa ilə Azərbaycan arasındakı əlaqələr son illər, xüsusən üç il bundan öncə mən Fransaya ilk dəfə səfər edəndən, Fransa ilə Azərbaycan arasında dostluq və əməkdaşlıq haqqında saziş imzalandıqdan sonra inkişaf edir. İndiki səfər bu proses çərçivəsində yeni bir səfərdir. Mən hesab edirəm ki, bu həm Fransa, həm də Azərbaycan üçün əhəmiyyətlidir, lazımlıdır. Güman edirəm ki, bu, Fransa-Azərbaycan əlaqələrinin inkişaf etməsində yeni bir mərhələ olacaqdır.

FRANS-PRESS AGENTLİYİNİN MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ

Paris

14 yanvar 1997-ci il

M ü x b i r : Cənab Prezident Heydər Əliyev, mən Sizi salamlayıram və Sizinlə görüşmək imkanı qazanmağı özüm üçün şərəf hesab edirəm. Məni qəbul etdiyinizə görə, Sizə təşəkkür edirəm. Bu gün məni qəbul etməyinizin çox böyük əhəmiyyəti vardır. Mənim fikrimcə, fransızların çoxu Qafqazda olan vəziyyəti heç də dərinlən bilmir.

Mənə elə gəlir ki, Azərbaycandakı vəziyyəti fransızların dərinlən başa düşmələrində iki əsas amil mühüm rol oynayır. Bunlardan birincisi neft, ikincisi isə Ermənistanla münafişədir.

Cənab Prezident, icazə versəniz, mən Sizə məhz bu iki amil ətrafında suallar verərdim.

S u a l : Cənab Prezident, Fransanın iki neft şirkəti ilə Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin imzaladığı müqavilə belə bir fikir söyləməyə imkan verir ki, Siz neft sahəsində fəaliyyət göstərən şirkətlərin sayını artırırırsınız, müxtəlif edirsiniz. Bu o deməkdir ki, Siz neft istehsalı sahəsində yeni bir Avropa qütübü yaratmaq istəyirsiniz?

C a v a b : Bilirsiniz, biz respublikamızın qapılarını dünyanın bütün ölkələri üçün açmışıq. Şübhəsiz ki, biz birinci növbədə, dünyanın iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş dövlətləri ilə əməkdaşlıq etmək istəyirik. Təbii sərvətlərimizdən səmərəli istifadə etmək, iqtisadi potensialımızı müasirləşdirmək, modernləşdirmək və ondan səmərəli istifadə etmək üçün bizə birinci növbədə sərmayə, investisiya, ikincisi isə müasir, yüksək tələblərə uyğun olan texnika və texnologiya lazımdır. Şübhəsiz ki, bunlar da iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş böyük dövlətlərdə vardır.

Respublikamızın neft sərvətlərindən istifadə etməyə marağ göstərən ölkələr, şirkətlər çoxdur. Ancaq biz hər cəhətdən yararlı olan ölkələri, şirkətləri seçirik ki, bu da təsadüfi deyildir. Biz, eyni zamanda, həmin şirkətin mənsub olduğu ölkə ilə əlaqələrimizi əsas götürürük. Məsələn, biz Fransa ilə bütün sahələrdə olan əlaqələrimizi genişləndirmək, inkişaf etdirmək istəyirik. Keçmişdə respublikamızın Fransa ilə əlaqələri az olubdur. Ona görə də biz Fransanın böyük şirkətləri olan

«Elf Agiten»in və «Total»ın təkliflərini qəbul etdik. Ancaq bu, təkcə onların xahişi deyil. 1993-cü ildə mənim Parisə ilk dəfə rəsmi səfərim zamanı mərhum prezident Fransua Mitteran da məndən bu haqda xahiş etmişdi. Fransanın keçmiş baş naziri cənab Balladur da mənə bu barədə xüsusi məktub yazmışdı. Yəni demək istəyirəm ki, bu əlaqələr təkcə kommərsiya xarakteri daşımır, həm də ölkələrimiz arasındakı əlaqələrin inkişafına kömək edəcəkdir. Ona görə də «Elf Agiten» və «Total» şirkətləri artıq Azərbaycana gəliblər. Düənən Yelisey sarayında cənab Jak Şirakin və mənim iştirakımla bu müqavilə imzalandı. Demək, bu müqavilə təkcə iqtisadi əlaqələrə yox, həm də dövlətlərimiz arasındakı siyasi əlaqələrə təsir edir və təməlidir.

Fransanın bir çox başqa şirkətləri də son zamanlar Azərbaycana gəliblər. Biz artıq bir neçə sahədə birgə işə başlamışıq. Demək, Azərbaycanın neft sərvətlərinin istifadə olunmasında Fransa artıq özünəməxsus böyük yer tutubdur. Mən bunu müsbət hal hesab edirəm.

S u a l : Cənab Prezident, respublikamızın zəngin neft yataqları Dağlıq Qarabağ münafişəsini həll etmək üçün siyasi silah ola bilərmə?

C a v a b : Biz bu amildən istifadə etməyə çalışırıq. Çünki belə hesab edirəm ki, Ermənistan-Azərbaycan münafişəsini aradan götürmək üçün bütün vasitələrdən istifadə etmək lazımdır. Bu amil də çox mühümdür.

S u a l : Bu amildən Siz necə istifadə etmək niyyətindəsiniz?

C a v a b : Neft istehsalı sahəsində Azərbaycanla müştərək iş görməyə başlayan böyük ölkələr beynəlxalq təşkilatların üzvüdürlər və onların işində çox yaxından iştirak edirlər. Biz iqtisadi əməkdaşlığımızla əlaqədar həmin ölkələrin səylərini münafişənin aradan qaldırılmasına yönəltməyə çalışırıq. Çünki bu ölkələr öz beynəlxalq nüfuzlarından və imkanlarından istifadə edərək Ermənistanı başa sala bilərlər ki, o bu təcavüzkar hərəketindən əl çəksin. Bilirsiniz ki, müxtəlif bölgələrdəki münafişələrin aradan qaldırılmasında məhz dünyanın böyük dövlətləri beynəlxalq təşkilatlarla birgə fəaliyyət göstərirlər.

S u a l : İndi Fransa Minsk qrupuna rəhbərlik edir. Siz bu fikirdəsiniz ki, bu münafişənin həllində Fransa da müsbət rol oynaya bilər?

C a v a b : Fransanın Minsk qrupuna rəhbərlik etmək məsələsi hələ həll olunmayıb. Ancaq Fransa Minsk qrupunun üzvü kimi, şübhəsiz ki, bu işdə çox müsbət rol oynaya bilər.

S u a l : Cənab Prezident, bu o deməkdir ki, Siz Fransanın Minsk qrupuna həmsədrlik etməsinə razı deyilsiniz?

C a v a b : Məsələ onda deyil ki, biz Fransanın Minsk qrupuna rəhbərlik etməsinə razı deyilik. Bilirsiniz ki, bu məsələ bir qədər mürəkkəbləşib. Hələ yay aylarında Minsk qrupuna rəhbərliyə Finlandiyanın yerinə Almaniyaya nəzərdə tutulmuşdu. Biz ona razılıq vermişdik. Sonra Ermənistan və Rusiya etiraz etdiyinə görə, Almaniyanın namizədliyi aradan götürüldü. Bu vaxt Amerika Birləşmiş Ştatları bizə müraciət etdi ki, onlar Minsk qrupuna həmsədrlik etmək istəyirlər. Biz onlara razılıq verdik. Onlara razılıq verdiyimizə görə, biz öz qərarımızı dəyişdirə bilmərik. Məsələn, biz Almaniya razılıq vermişdik. Amma Almaniyaya öz namizədliyini geri götürəndə biz onu Minsk qrupuna həmsədrlik etməyə məcbur edə bilməzdik. Biz Almaniyanın həmsədr olmasını istəyirdik.

S u a l : Necə baxırsınız, Fransa həmsədr kimi, bu məsələnin həllində xüsusi rol oynaya bilməzmi, yoxsa Fransa Ermənistanla daha yaxın əlaqələr saxlayır?

C a v a b : Bilirsiniz, yenə də deyirəm, mən məsələni bu cür qoymaq istəmirəm. Etika qaydaları var. Əgər biz Amerika Birləşmiş Ştatlarına razılıq vermişikse, eyni zamanda başqa bir ölkəyə razılıq verə bilmərik. Məsələn, Almaniyanın namizədliyi olanda Amerika Birləşmiş Ştatları belə bir fikir bildirdi ki, bəlkə onlar da həmsədr olsun? Onlara dedik ki, biz Almaniya razılıq vermişik. Amma Almaniyaya öz namizədliyini geri götürəndən sonra Amerika bizə bir daha müraciət etdi. Şübhəsiz ki, Amerikanın namizədliyinə etiraz etməyə bizim əsasımız yox idi, ona görə də razılıq verdik.

S u a l : Cənab Prezident, bəlkə də səhv edirəm, mən bildiyimə görə, ATƏT Fransanın həmsədrliyi üçün razılıq vermişdir.

C a v a b : ATƏT razılıq verməyibdir. ATƏT-in bundan əvvəlki sədri cənab Flavio Kotti bunu bəyan edibdir. Amma o, Minsk qrupunun başqa üzvləri ilə, o cümlədən Azərbaycanla məsləhətləşməyib. O, məsləhətləşməmiş bunu bəyan etməməliydi. Biz münaqişədə olan bir tərəfik. Bizim fikrimizlə hesablaşmaq tamamilə düzgün ola bilməz.

S u a l : Mən yenə də Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllində Fransanın rolundan danışmaq istəyirəm. Fransanın prezidenti cənab Jak Şirak dünən bu məsələdə özünün tamamilə neytrallığını qeyd etdi. Bu Sizi tam qane edirmi?

C a v a b : Bilirsiniz, mən cənab Jak Şirakı çox inanıram. O, çox təcrübəli, böyük sınaqlardan keçmiş dövlət xadimi, siyasi xadimdir.

Ona görə də mənim onun şəxsiyyətinə böyük hörmətim var. Cənab Jak Şirakla dünənki söhbətimizdə mən öz fikirlərimi ona çox açıq şəkildə bildirdim. Mən ümid edirəm ki, cənab Jak Şirak və Minsk qrupunda Fransanın nümayəndəsi bundan sonra Minsk qrupunun üzvü kimi, bu məsələnin həllində daha da fəal olacaqlar. Ancaq açıq demək istəyirəm ki, Fransa Minsk qrupunun üzvü kimi – Minsk qrupu dörd ildir ki, fəaliyyətdədir – böyük fəallıq göstərməyibdir. Ümid edirəm ki, bizim dünənki danışıqlarımızdan, cənab Jak Şirak indi bu məsələyə qarışandan sonra Fransa Minsk qrupunun üzvü kimi, bu sahədə çox iş görə bilər.

Bilirsiniz ki, Fransa ilə Ermənistan arasında uzun illərdə dostluq əlaqələri var. Fransızların dediklərinə görə, cənab Jak Şirak da bir dəfə öz nitqində demişdir ki, Fransa üç yüz ildir Ermənistanla dostluq əlaqəsi saxlayır. Fransada çox erməni yaşayır. Erməni diasporu Fransanın siyasi həyatında da fəal iştirak edir. Təəssüf ki, burada olan erməni lobbisi obyektiv mövqə tutmur. Onlar məsələnin məzmununa varmadan, bu münaqişənin səbəbini araşdırmadan birtərəfli olaraq Ermənistanı dəstəkləyirlər. Azərbaycana qarşı çox mənfi münasibət göstərirlər. Burada erməni mənşəyindən olan adamların çoxu dövlət orqanlarında işləyirlər. Təəssüf ki, onların bir çoxu bu məsələdə çox qeyri-obyektiv mövqə tutur.

S u a l : Cənab Prezident, Sizin fikrinizcə, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli üçün əsas cəhətlər hansılardır?

C a v a b : Əsas cəhət ondan ibarətdir və Ermənistan bunu başa düşməlidir ki, bu məsələni zorla həll etmək olmaz. Lissabon Zirvə görüşündə ATƏT-in sədrinin bəyanatlarında irəli sürülən prinsiplər həyata keçirilməlidir. Bu prinsiplər üç bənddən ibarətdir: Ermənistanın və Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tanınması, Azərbaycan dövlətinin tərkibində Dağlıq Qarabağa yüksək səviyyəli özünüidarəetmə statusu verilməsi, Dağlıq Qarabağın bütün əhalisinin təhlükəsizliyinin təmin olunması. Lissabonda ATƏT-in üzvü olan ölkələrin hamısı bu prinsipləri dəstəklədi, təkcə Ermənistan buna etiraz etdi. Ermənistan bu pozucu mövqeyindən əl çəkməlidir.

S u a l : Bu o deməkdir ki, əvvəlki vaxtlarda olduğu kimi, Ermənistanla Azərbaycan arasında danışıqlar aparmaq mümkün deyil?

C a v a b : Yox, biz birbaşa danışıqlar aparırıq. Biz indi də bu danışıqları aparmağa hazırıq. Lissabon Zirvə görüşündən sonra biz təşəbb

büsdə olmuşuq ki, danışıqlar yenidən başlansın. Amma Ermənistan tərəfi bunu hələ ki, ləngidir.

S u a l : Mənə elə gəlir ki, Fransanın digər şirkətlərinin də indi Azərbaycana gəlmək və orada fəaliyyət göstərmək imkanları vardır. Bu isə Fransa ilə Azərbaycanın bir-birini yaxşı tanıması üçün geniş imkanlar yaradır.

C a v a b : Bəli, biz də bunu istəyirik.

M ü x b i r : Çox sağ olun, cənab Prezident.

FRANSANIN «TV ARTE» TELEVİZYAYA KANALININ MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ

Paris

14 yanvar 1997-ci il

S u a l : Cənab Prezident, Sizinlə bu görüş mənim üçün böyük şəərəfdir. Sizin müsahibənimiz bu axşam «Arte» kanalı ilə efirə buraxılacaq, fransız və alman dilində bütün Avropaya yayımlanacaqdır.

Cənab Prezident, mən Sizə 4-5 sual verəcəyəm və Sizdən çox xahiş edirəm, əgər mümkünsə, onlara qısa cavab verəsiniz ki, biz tərcümə etməyə macal tapaq. Siz Fransaya bu səfərinizə nə kimi ümidlər bəsləyir, ondan iqtisadi və siyasi sahədə nə gözləyirsiniz?

C a v a b : Mən həm iqtisadi, həm də siyasi sahədə Fransa-Azərbaycan əlaqələrinin inkişaf etməsini və genişlənməsini gözləyirəm.

S u a l : Siz bu səfəriniz zamanı iqtisadi sahədə əldə etdiyiniz nəticələr haqqında konkret olaraq məlumat verə bilərsinizmi? Bu nəticələr ölkəniz qarşısında nə kimi perspektivlər açır?

C a v a b : Ən böyük nəticə ondan ibarətdir ki, mən Fransa prezidenti cənab Jak Şirakla bütün məsələlər haqqında, Fransa-Azərbaycan əlaqələri haqqında ətraflı danışıqlar aparmışam, söhbət etmişəm. Mən bu görüşdən və danışıqlardan məmnunam. Bu görüşdən sonra mən belə fikrə gəlmişəm ki, Fransa prezidenti cənab Jak Şirak Azərbaycan haqqında daha dolğun və düzgün obyektiv məlumatla malik oldu və Azərbaycan-Fransa əlaqələrinin bütün sahələrdə, o cümlədən iqtisadi, mədəni və siyasi sahələrdə inkişaf etməsinə çox böyük maraq göstərir. Bu görüşün ən yüksək nəticəsi ondan ibarətdir ki, Fransanın böyük şirkətləri olan «Elf Agiten» və «Total» şirkətləri ilə Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti arasında uzunmüddətli müqavilə imzalanıb. Müqavilənin imzalanması mərasimi Yelisey sarayında keçirilib, Fransa və Azərbaycan prezidentləri bu mərasimdə iştirak ediblər. Bu müqavilə Azərbaycanda iki böyük neft yatağında işlərin «Elf Agiten» və «Total» şirkətləri ilə Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti arasında müştərək təşkil olunmasını təmin edir və 25 il müddətində o yataqların işlənməsi, oradan neft çıxarılması nəzərdə tutulur. Bu çox səmərəli bir müqavilədir.

S u a l : Cənab Prezident, məhz buna görə də Sizdən soruşmaq istərdim ki, indiki çətin böhrandan çıxmaq üçün Rusiya ilə müqayisədə Azərbaycan neftdən başqa, əlavə daha nə kimi imkanlara malikdir, hansı vasitələrdən istifadə edir?

C a v a b : Bəli, biz bu iqtisadi böhrandan çıxmaq üçün bütün vasitələrdən istifadə edirik, o cümlədən də bizim indiyədək imzaladığımız neft müqavilələri – yeri gəlmişkən, bu, xarici şirkətlərlə imzaladığımız beşinci müqavilədir – bir neçə ildən sonra öz iqtisadi faydasını verəcək və onlar da Azərbaycanı böhrandan çıxarmağa kömək edəcəkdir. Bu sahədə vəziyyətin Rusiyaya nisbətən necə olacağını deyə bilmərəm. Mən Rusiya ilə Azərbaycanı müqayisə etmək istəmirəm. Rusiya çox böyük bir dövlətdir.

S u a l : Sovet İttifaqının dağılmasından bir neçə il keçir, necə bilirsiniz, onun süqutu Azərbaycan üçün yaxşıdır, yoxsa pisdır?

C a v a b : Sovet İttifaqının dağılması çox yaxşıdır. Çünki bunun nəticəsində Azərbaycan dövlət müstəqilliyi əldə etdi, müstəqil bir dövlət oldu. Bu, Azərbaycan üçün tarixi bir nailiyyətdir.

S u a l : Siz öz ölkənizin gələcəyini düşündəndə hansı istiqamətə daha çox üstünlük verirsiniz – Avropaya tərəf, Rusiyaya tərəf, yoxsa Şərqi tərəf üz tutmağı üstün tutursunuz?

C a v a b : Biz müstəqil bir dövlət kimi, müstəqil siyasət yürüdürük, ona görə də nə o tərəfə, nə də bu tərəfə dönmək istəmirik. Biz bütün ölkələrlə bərabərhüquqlu və qarşılıqlı sürətdə faydalı əlaqələr qururuq və qurmaq istəyirik. Bu baxımdan biz həm qərbi ölkələri ilə, həm şərq ölkələri ilə, həm də Amerika Birləşmiş Ştatları və Rusiya ilə əlaqələrə eyni səviyyədə fikir veririk. Odur ki, biz Fransa ilə əlaqələrimizin inkişaf etməsinə çox yüksək qiymət veririk.

S u a l : Cənab Prezident, bilirəm ki, vaxtınız çox azdır. Ona görə də axıncı sualımı verirəm. Siz Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllində Fransadan nə gözləyirsiniz?

C a v a b : Onu gözləyirəm ki, Fransa Ermənistanla Azərbaycana eyni gözlə baxsın, bu münaqişənin həllində subyektivliyə yol verilməsin. Bu münaqişənin sülh yolu ilə həll edilməsi üçün dekabrın əvvəllərində ATƏT-in Lissabon sammitində prinsiplər müəyyən olunubdur. Bunlar, birincisi, Azərbaycanın və Ermənistanın ərazi bütövlüyünün tanınması, ikincisi, Dağlıq Qarabağa Azərbaycan dövlətinin tərkibində yüksək dərəcəli özünüidarəetmə statusu verilməsi, üçüncüsü, bütün

Dağlıq Qarabağ əhalisinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi prinsipləridir. Arzu edirəm ki, Minsk qrupunun üzvü kimi, Fransa bu prinsiplərin həyata keçirilməsinə kömək göstərsin və bu işdə fəal iştirak etsin.

M ü x b i r : Cənab Prezident, mən Sizə minnətdarlığımı bildirirəm. Səfərinizin uğurla başa çatmasını arzulayıram.

H e y d e r Ə l i y e v : Təşəkkür edirəm. Sağ olun.

FRANSANIN HƏFTƏLİK «PUAN» JURNALININ MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ

Paris

14 yanvar 1997-ci il

M ü x b i r : Cənab Prezident, bizi qəbul etdiyinizə və Sizinlə görüşmək şərəfinə nail olduğuma görə, öz minnətdarlığımı bildirirəm. «Puan» həftəlik jurnaldır, mənim Sizə bir neçə sualım vardır: Cənab Prezident, mənim birinci sualım Dağlıq Qarabağ münaqişəsi və Azərbaycanın coğrafi-siyasi vəziyyəti haqqındadır. Siz Fransada bu sahədə apardığınız danışıqlar barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Bunlar çox geniş mövzulardır. Sizi konkret olaraq hansı məsələ daha çox maraqlandırır?

S u a l : Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli sahəsində vəziyyət necədir?

C a v a b : Bilirsiniz ki, Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın bir hissəsidir. Ermənistan Azərbaycanın bu kiçik bölgəsini öz əlinə keçirmək, öz ərazisinə birləşdirmək üçün 1988-ci ildə respublikamıza qarşı hərbi təcavüz edibdir. Bu təcavüz nəticəsində, bəzi səbəblərdən, 1993-cü ilə qədər Ermənistanın silahlı qüvvələri Azərbaycanın həm Dağlıq Qarabağ hissəsini, həm də onun ətrafında olan rayonlarını – respublikamızın ərazisinin təxminən 20 faizini işğal edibdir. Bu torpaqlar indi Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğalı altındadır. İşğal olunmuş torpaqlarımızdan Azərbaycanın bir milyondan çox vətəndaşı öz yerindən, yurdundan zorla çıxarıldır. Onların hamısı indi Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində, əksəriyyəti çadırlarda yaşayır. Beləliklə, Azərbaycana həm maddi, həm də mənəvi cəhətdən böyük zərblər vurulubdur. Bir müstəqil dövlət kimi, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü pozulub. İşğal edilmiş ərazilərimizdə Azərbaycanın bütün varidatı dağılıb, tar-mar olunub, qan tökülüb, minlərlə insan tələf olubdur.

Bütün bunlara baxmayaraq, Azərbaycan bu məsələnin sülh yolu ilə həll olunmasına üstünlük verir. Bu məqsədlə 1994-cü ilin mayında Ermənistanla Azərbaycan arasında atəşin dayandırılması haqqında saziş əldə edilbdir. İki il səkkiz aydır ki, atəş yoxdur, biz atəşkəs rejimində yaşayırıq. Biz Ermənistan ilə Azərbaycan arasında səkkiz il-

dən çox davam edən münaqişədə bunu müsbət hal hesab edirik. Çünki biz müharibə etmək istəmirik. Biz bölgədə sülh yaratmaq istəyirik. Ancaq iki il səkkiz ay müddətində aparılan danışıqlar, xüsusən Minsk qrupu çərçivəsində gedən proses hələ ki, istənilən nəticəni verməyibdir.

Keçən il dekabrın əvvəlində Lissabonda ATƏT-in Zirvə görüşündə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi də müzakirə olunmuşdur. Orada Minsk qrupu ATƏT-in Zirvə görüşünə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunmasının əsas prinsiplərini göstərən bir layihə təklif etdi. Həmin prinsiplər bizim üçün tam əlverişli olmasa da, bu məsələnin sülh yolu ilə həll edilməsi üçün biz o prinsipləri qəbul etdik. Ancaq Ermənistan tərəfi Lissabonda pozucu bir mövqə tutdu. Onlar bu prinsiplərin qəbul edilməsinə mane olmağa çalışdılar. ATƏT-in Zirvə görüşündə sənədlər konsensus yolu ilə qəbul edildiyinə və Ermənistan bu sənədin qəbuluna konsensus vermədiyinə görə, Azərbaycan çox ciddi bir addım atdı, ATƏT-in bütün sənədinin qəbuluna konsensus vermədi. Gərgin bir vəziyyət yarandı. Sonra aparılan danışıqlar nəticəsində həmin prinsiplər ATƏT sədrinin xüsusi bəyanatında öz əksini tapdı. O sənəddə göstərildi ki, ATƏT-in bütün üzvləri bu prinsiplərlə razıdır, Ermənistandan başqa.

Bu prinsiplər nədən ibarətdir? Orada üç bənd var: birincisi, Azərbaycan və Ermənistan respublikalarının ərazi bütövlüyünün tanınması; ikincisi, Dağlıq Qarabağa Azərbaycan Respublikasının tərkibində yüksək dərəcəli özünüidarəetmə statusu verilməsi; üçüncüsü, Dağlıq Qarabağın bütün əhalisinə təhlükəsizlik təminatı verilməsi. Təsəvvür edin, əgər Ermənistan bu prinsipləri – ATƏT-in, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının beynəlxalq hüquq normalarına söykənən prinsipləri qəbul etmirsə, demək, özünün nə qədər təcavüzkar olduğunu dünyaya nümayiş etdirir. Biz hesab edirik ki, bu prinsiplər ATƏT-in və Minsk qrupunun üzvü olan bütün ölkələr tərəfindən dəstəkləndiyinə görə, indi danışıqları bunların əsasında aparmaq, bu prinsiplərin həyata keçirilməsinə nail olmaq lazımdır. Hesab edirəm ki, Minsk qrupunun üzvü kimi, Fransa da bu prinsiplərin həyata keçirilməsində fəal iştirak etməlidir. Mən bu barədə öz fikirlərimi dünən prezident cənab Jak Şirakla görüşrkən açıq-aydın bildirdim və ona öz təkliflərimi verdim.

Mən hesab edirəm ki, Dağlıq Qarabağ haqqında xeyli danışdıq.

S u a l : Azərbaycan çox böyük dövlətlərlə əhatə olunmuşdur və çox varlı bir ölkədir. İndi Siz respublikanızın qərb və şimal ölkələri ilə əlaqələrini necə qurursunuz?

C a v a b : Bilirsiniz, Azərbaycan müstəqil bir dövlətdir. Bizim qarşımızda duran əsas məqsəd, vəzifə Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini qoruyub saxlamaq və inkişaf etdirməkdən ibarətdir. Ona görə də biz Azərbaycanın təbii sərvətlərindən səmərəli istifadə etməyə çalışırıq. Məhz buna görə də biz bir neçə neft müqaviləsi imzalamışıq. Düənə burada, Parisdə Yelisey sarayında Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti ilə Fransanın «Elf Agiten» və «Total» şirkətləri arasında Xəzərin Azərbaycan sektorundakı iki neft yatağının işlənməsi haqqında yeni bir müqavilə imzalanmışdır.

Azərbaycanı əhatə edən ölkələrlə biz çox mehriban qonşuluq və dostluq əlaqələri yaradıırıq. Ermənistanla olan əlaqələrimiz haqqında mən sizə danışdım. Ancaq digər qonşu ölkələrlə bizim çox normal, mehriban dostluq əlaqələrimiz var. Şübhəsiz ki, bunlar hamısı ikitərəfli, qarşılıqlı surətdə faydalı münasibətlər əsasında qurulur və bunlar Azərbaycanın suverenliyinə, müstəqilliyinə heç vəchlə toxunmamalı və zərər gətirməməlidir.

S u a l : Axırıncı sualımı verirəm. Bilirəm ki, Sizin çox gərgin iş rejiminiz vardır.

İki il bundan əvvəl Siz müsahibə zamanı deyirdiniz ki, respublikamızda elə vəziyyət yaranıb ki, bəzi qrupları tərksilah etmək lazımdır. Bununla əlaqədar soruşmaq istəyirəm: elə vaxt olubmu ki, həyatınızdan qorxmusunuz? Eşitmişəm ki, Sizə qarşı çoxlu sui-qəsd cəhdləri olubdur.

C a v a b : Birincisi, mən həyatımdan heç vaxt qorxmamışam və qorxmuram. Əgər mən həyatımdan qorxmış olsaydım, bu qədər ağır məsuliyyəti – 1993-cü ildə Azərbaycanda vətəndaş müharibəsi mövcud olduğu halda – öz üzərimə götürməzdim. Təəssüflər olsun ki, Azərbaycanda 1989-cu ildə bir çox qeyri-qanuni silahlı dəstələr yaranmışdı. Bunlar heç də Azərbaycan torpaqlarının qorunmasına xidmət etməmişdir. Onlardan ayrı-ayrı mafioz qruplar öz məqsədlərinə nail olmaq və silah yolu ilə hakimiyyəti ələ keçirmək üçün istifadə etmişlər. Məhz bunların nəticəsində 1993-cü ildə Azərbaycanda vətəndaş müharibəsi baş vermişdir. Bunların qarşısını alandan və mən prezident seçildəndən sonra 1994-cü ilin oktyabrında Azərbaycanda yenidən silah

gücü ilə dövlət çevrilişinə cəhdlər göstərilmişdir. Biz onun qarşısını aldıq, cinayətkarları zərərsizləşdirdik. Bundan sonra 1995-ci ilin martında da böyük bir silahlı dəstə yenidən dövləti silah gücü ilə devirməyə çalışmışdı. Bunun da qarşısı alındı.

Son iki ildə apardığımız düzgün siyasət və qanunçuluğun möhkəmləndirilməsi, cinayətkarlığa qarşı mübarizənin gücləndirilməsi və xalqda, ictimaiyyətdə milli həmrəylik yaranması nəticəsində biz belə silahlı dəstələri, demək olar ki, aradan götürmüşük. Lakin onların bəziləri qaçıb ayrı-ayrı ölkələrdə gizlənilir, çoxları isə Rusiyada, Moskvada yerləşiblər və öz terror hərəkatlarından əl çəkmək istəmirlər. Son vaxtlar bəzi terrorçu dəstələri də Azərbaycana göndəriblər. Ancaq onlar bizim hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən yaxalanıb, ələ keçiriliblər.

Son iki ildə Azərbaycanda cəmiyyətdə, əhali arasında, respublikamızda ictimai-siyasi sabitlik yaranıb və indi də bərqərarlıdır. Bəzi cinayətkarların hərəkatına gəldikdə isə, bunlar ola bilər, ancaq biz onların hamısının qarşısını almağa qadirik. Mən inanıram ki, Azərbaycanda ictimai-siyasi sabitlik bundan sonra da möhkəmlənəcəkdir. Məhz buna görə də xarici ölkələrin böyük şirkətləri Azərbaycanla müştərək iş görməyə çox böyük maraq göstəriblər.

S u a l : Cinayətkar dəstələrdən söhbət getdi, onlar Moskvadan göndərilir? Onları Moskvada kimlər idarə edir?

C a v a b : Onları Moskvada gizlənən ayrı-ayrı cinayətkarlar, cinayətkar dəstələr idarə edir.

M ü x b i r : Cənab Prezident, çox sağ olun. Siz bu müsahibəni bizə çox böyük şərəf verdiniz.

FRANSANIN «EKSPANSION» JURNALININ MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ

Paris

14 yanvar 1997-ci il

S u a l : Jurnalımıza müsahibə verməyə razılaşdığınızı üçün Sizə təşəkkür etmək istəyirəm. Vermək istədiyim ilk sual belədir: Siz ölkənizdə böyük siyasi dəyişikliklər həyata keçirmisiniz, bunlar respublikanın iqtisadi vəziyyətinə necə təsir göstərmişdir?

C a v a b : Bunlar iqtisadi vəziyyətə birbaşa təsir göstərmişdir. Çünki bir tərəfdən Azərbaycanda yaranmış ictimai-siyasi sabitlik, digər tərəfdən isə iqtisadi islahatların həyata keçirilməsi bazar iqtisadiyyatının inkişafına, Azərbaycana xarici sərmayələr qoyulmasının həvəsləndirilməsinə yönəldilmiş bir sıra tədbirlər, şübhəsiz ki, Azərbaycanda sosial-iqtisadi şəraitə birbaşa və çox müsbət təsir edibdir. Bu özünü bir çox sahədə göstərir. İlk növbədə, insanlar deyə bilmərəm ki, yaxşı yaşayırlar, lakin əvvəlkindən yaxşı yaşamağa başlamışlar. Biz müasir maliyyə sistemi yarada bilmişik, öz milli valyutamız var. O, 1993-1994-cü illərdə inflyasiyaya məruz qalırdı. 1994-cü ildə inflyasiya təqribən 1700 faizə qalxmışdı. Keçən il aylıq inflyasiya bir faizdən az, ümumən il ərzində isə beş faizdən aşağı olubdur. Zənnimcə, bu, MDB-yə daxil olan ölkələr arasında ən yaxşı göstəricidir.

Siz yəqin ki, Moskva televiziyasına baxırsınız. Rusiyada əmək haqqı, pensiyalar və sairə vaxtında verilmir. Bizdə bu problemlər yoxdur. Milli valyutamız – manat möhkəmlənibdir, o sabitdir. Amerika dollarına nisbətən məzənnəsi təqribən 7 faiz qalxıbdir. Əslində inflyasiya yoxdur, biz heç bir emissiyaya yol vermirik. Bu, əsas malların, xüsusən orzaq məhsullarının qiymətlərinin aşağı düşməsinə təsir göstərmişdir. Belə vəziyyətdə əhalinin gəlirlərinin artması bəlkə də azdır, lakin qiymətlərin artımını qabaqlayır. Qiymətlər isə, demək olar, artmır.

S u a l : Cənab Prezident, Siz iqtisadi islahatlar haqqında danışdınız. Məhz hansı iqtisadi islahatları aparmısınız?

C a v a b : Birincisi, dövlət mülkiyyətinin özəlləşdirilməsinə başlanıbdir. İkincisi, 1995 və 1996-cı illərdə bir neçə qanun qəbul edilib və prezidentin bir neçə fərmanı verilibdir, bunlar xarici ticarəti tamamilə

sərbəstləşdirmişdir, iqtisadiyyat tamamilə sərbəstləşibdir. Aqrar bölmədə heyvandarlıq, demək olar, bütünlüklə özəlləşdirilib, torpaq islahatı haqqında qanun qəbul edilibdir. Bu qanun torpağın onu satmaq və digər şəxslərə vermək hüququ ilə xüsusi mülkiyyətə verilməsini nəzərdə tutur. Qarşıdakı iki il ərzində – məən 1997 və 1998-ci illəri nəzərdə tuturam – dövlət mülkiyyəti 70 faizə qədər özəlləşdiriləcəkdir. Azərbaycana sərmayə axını güclənibdir. İri neft müqavilələrinin imzalanması sizə məlumdur. Biz dünən beşinci müqaviləni – Fransanın «Elf Agiten» və «Total» şirkətləri ilə müqaviləni imzaladıq. Özü də imzalanma mərasimi Fransa prezidentinin və Azərbaycan prezidentinin iştirakı ilə Yelisey sarayında oldu. Bütövlükdə bu müqavilələrdən Azərbaycana 15 milyard Amerika dolları həcmində sərmayə qoyulmasını nəzərdə tutur. Şübhəsiz, bu müqavilələr bir neçə ildən sonra öz nəticələrini verəcəkdir. Hesab edirəm ki, məsələn, XX əsrin sonu – XXI əsrin əvvəli Azərbaycan üçün iqtisadi yüksəliş dövrü olacaqdır. Bir tərəfdən bu müqavilələr, digər tərəfdən isə iqtisadi islahatlarımız əməli nəticələrini verməyə başlayacaqdır.

S u a l : Başqa sözlə, indi Siz deyə bilərsinizmi xarici kapitalın bir hissəsi Azərbaycan iqtisadiyyatına müsbət təsir göstərir?

C a v a b : Şübhəsiz, məsələn, indi bu müqavilələr həyata keçirilir və ötən il birinci müqavilə üzrə konsorsium yarım milyard dollar kapital qoyubdur. Əlbəttə ki, bunun hamısı Azərbaycan iqtisadiyyatına yönəldilməyib, lakin layihə həyata keçirilir. Bir də ki, bu işləri yerinə yetirmək üçün çoxlu infrastruktur yaradılır, bu isə yeni iş yerləri deməkdir və şübhəsiz ki, insanların bir çox kateqoriyasına gəlir gətirir. Məsələn, Norveç kimi çox da böyük olmayan bir ölkənin 50-dən çox şirkətinin Azərbaycanda ofisləri var. Bu ofislərdə işləyən insanların isə əksəriyyəti bizim vətəndaşlarımızdır. Buna görə də sıx inteqrasiya gedir.

S u a l : Neft bölməsindən savayı daha hansı sahələrə diqqət yetirmək lazımdır?

C a v a b : Bizim kimya, neft kimyası sektoru çox mühümdür. Bu sahədə bizdə böyük kompleks var. Yeri gəlmişkən deyim ki, Fransa şirkətlərindən biri ilə polixlorvinil istehsalı sahəsində əməkdaşlıq edilir. Kimya sənayesi sahəsində digər ölkələrdə də əlaqələrimiz var. Fransa şirkətləri Azərbaycanda fəaliyyət göstərməyə, o cümlədən sement zavodunun yenidən qurulmasında iştirak etməyə başlayırlar. Dünən «Lafarj» sement şirkətinin prezidenti mənə öz layihəsini verdi – niyyət pro-

tokolu imzalamışlar – sement zavodunun yenidən qurulmasını 18 aya başa çatdırmağı vəd etdi. Bu bizim üçün çox mühümdür. Yaxud başqa misal: Fransanın «Sofreqaz» şirkəti bizim əhalini qazla təchiz edən konsern ilə əməkdaşlıq edir, başqa bir şirkət Bakının su təchizatı sisteminin yenidən qurulması layihəsində iştirak edir. Hesab edirəm ki, aq-rar bölmə xarici sərmayədarların diqqətini getdikcə daha çox cəlb edir. Burada da orta və kiçik müəssisələr yaratmaq üçün imkan var.

S u a l : Sovet İttifaqının bərpası haqqında Rusiya Kommunist Partiyasının lideri cənab Züqanovun keçən ilin oktyabrında seçkilər ərəfəsində verdiyi bəyanat Azərbaycanda necə qarşılanmışdır?

C a v a b : Bizim cəmiyyətimizdə buna münasibət ümumən mənəfidir. Bizdə buna sadəcə olaraq məhəl qoymurlar. Çünki prezidentin siyasətini, xəttini bilirlər. Ona görə də insanlarımız narahət deyillər ki, Sovetlər İttifaqını bərpa etmək və Azərbaycanı ona birləşdirmək mümkün olsun. Bu baxımdan xalq sakitdir.

S u a l : Hazırda Azərbaycanın Rusiya ilə, digər Qafqaz respublikaları ilə münasibətləri necədir?

C a v a b : Rusiya ilə münasibət normaldır, biz bunları inkişaf etdirir və istəyirik ki, daha da yaxşı, daha da dostcasına münasibətlər olsun. Gürcüstanla çox yaxşı dostluq münasibətlərimiz var. Ermənistanla münəfiqə vəziyyətdəyik. Digər qonşularımızla da yaxşı dostluq münasibətlərimiz var.

S u a l : Siz Fransa biznesmenlərinin Azərbaycanın iqtisadi bazarında iştirakı haqqında bir qədər danışdınız. Əsasən biznesmenlərdən, habelə Fransanın siyasətçilərindən ibarət olan oxucularımıza nə arzu edərdiniz?

C a v a b : Mən onlara arzu edirəm ki, gecikməsinlər, Azərbaycan da yerlər tutulacaqdır. Mən bunu prezident Jak Şiraka, görüşdüyüm sənaye və telekommunikasiya, xarici ticarət nazirlərinə də demişəm.

M ü x b i r : Çox sağ olun. İcazə verin, Sizə təşəkkür edim və uğurlar arzulayım.

«YEVRONYUS» BEYNƏLXALQ TELEKANALININ MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ

Paris

15 yanvar 1997-ci il

S u a l : Siz 1944-cü ildə, 23 yaşınızda Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının üzvü, 70-ci illərdə Azərbaycanın rəhbəri olmusunuz. Sonra Brejnev Sizi Moskvaya çağırmış, Siz Siyasi Büroya üzv seçilmiş ilk azərbaycanlı olmusunuz. Deyirlər ki, Siz Leonid İliç ilə dost idiniz. Onu necə xatırlayırsınız?

C a v a b : Sizin informasiyanızda bəzi dəqiqliklər var. Əvvəla, mən 1943-cü ildə Kommunist Partiyasının üzvü olmuşam, ikincisi, mən Moskvaya Leonid Brejnevin ölümündən sonra, 1982-ci ilin dekabrında dövlət edilmiş, Sov.İKP MK-nın üzvü və Sovetlər İttifaqı hökuməti sədrinin birinci müavini olmuşam. Leonid Brejnev barədə sualımıza gəldikdə isə, biz onunla uzun müddət birlikdə işləmişik. Mən 1969-cu ildə Azərbaycanın rəhbəri seçildim və təxminən 14 il, Moskvaya gedəndək həmin vəzifədə işlədim. Bütün bu illər ərzində Leonid Brejnevin rəhbərliyi altında işləmişəm. Bizim yaxşı, mehriban münasibətlərimiz var idi, biz işləyir və Sovetlər İttifaqı şəraitində Kommunist Partiyası rəhbərliyinin zəruri bildiyi hər şeyi yerinə yetirirdik.

S u a l : Cənab Prezident, Sizin Andropov ilə münasibətlərinizin yaxşı olması doğrudurmu?

C a v a b : Bəli, belədir. Mənim onunla yaxşı münasibətlərim var idi. Yeri gəlmişkən, deyim ki, mən məhz onun təşəbbüsü ilə Moskvaya dövlət olunmuş, Sov.İKP MK Siyasi Bürosunun üzvü seçilmiş və Sovet hökuməti sədrinin birinci müavini təyin edilmişdim.

S u a l : 1985-ci ildən, Qorbaçov Kremlə gəldikdən sonra Sizin siyasi karyeranız ləngidi. Doğrudurmu ki, Siz Mixail Sergeyeviç çox da xoşlamırdınız?

C a v a b : Bu o qədər doğru deyil, mən Mixail Sergeyeviç Qorbaçov ilə hələ 1970-ci ildən tanış idim və onunla yaxşı münasibətlərim var idi. Həmin dövrdə o, Stavropolda işləyirdi, mən isə Azərbaycanda. 1978-ci ildə Mixail Qorbaçov Moskvaya işə keçəndə mənim onunla yaxın münasibətlərim var idi və yaxşı əməkdaşlıq edirdik.

1982-ci ildə Andropovun təklifi ilə mən Moskvaya dəvət olunanda da bizim Siyasi Büronun üzvləri kimi, mövqeyimiz eyni idi və münasibətlərimiz normal idi, hər halda mən belə hesab edirdim. Bəlkə də o mənə qarşı münasibətində səmimi, vicdanlı olmayıb, lakin mən ona yaxşı münasibət bəsləyirdim. 1985-ci ildə Çermenkonun vəfatından sonra kimin Sov.İKP MK Baş katibi olması məsələsi qalxanda mən birmənalı şəkildə Qorbaçovun namizədliyinə tərəfdar çıxdım. MK-nın baş katibi vəzifəsində möhkəmləndikdən bir müddət sonra Qorbaçov çoxlu səhvlərə yol verməyə başladı. Mən onun səhvlərini deyirdim. Bununla əlaqədar bizim münasibətlərimiz soyudu, nəticədə mən onun bəzi hərəkətləri ilə razılaşmayaraq 1987-ci ildə MK Siyasi Bürosunun üzvü və hökumət sədrinin birinci müavini vəzifəsindən istefa verdim.

S u a l : Cənab Prezident, 1989-cu il noyabrın 9-da, bütün dünya Berlin divarının dağılmasına televiziya ilə baxan axşamı Siz harada idiniz və nə barədə düşündünüz?

C a v a b : Həmin vaxt mən Moskvada idim, Sovetlər İttifaqının hakimiyyət orqanları tərəfindən təqib olunurdum, işləmirdim və vaxtımın çoxunu televizorun qarşısında keçirirdim. O zaman hesab edirdim ki, dünyada böyük dəyişikliklər baş verir və bunu alqışlayırdım.

S u a l : 1994-cü ilin dekabrında Rusiya tankları Çeçenistana yeridildi. Bu Sizi daha çox sevindirdi, yoxsa narahat etdi?

C a v a b : Çeçenistanda vəziyyət ümumiyyətlə ziddiyyətli xarakter daşıyır. Çeçenistan Rusiya tərkibində müstəqillik iddiasındadır. Amma təbii ki, Rusiya Çeçenistana müstəqillik statusu verə bilməz, buna görə də hərbi əməliyyatlara əl atmışdır. Lakin Rusiya rəhbərliyi Çeçenistana qarşılıqlı münasibətlərdə 1994-cü ilin dekabrında da bir sıra səhvlərə yol verərək, oraya tanklar göndərdi. Qayda-qanun yarada bilmədi, bu da, zənnimcə, Rusiyanın məğlubiyyəti idi. Mən separatizmin əleyhinəyəm. Bu fikirdəyəm ki, hər bir dövlətin ərazi bütövlüyünə hörmət və onu müdafiə etmək lazımdır. Buna görə də hesab edirəm ki, çeçenlər başa düşməlidirlər ki, onlar Rusiyanın tərkibində yaşamaq, Rusiyanın tərkibində müvafiq özüünüidarə statusuna malik olmalı və döyüşməməlidirlər.

1990-cı ildə sovet rəhbərliyi daha ağır səhvə yol vermişdir. Bəlkə də siz bu barədə az bilirsiniz. O vaxt, 1990-cı ilin yanvarında Mixail Qorbaçovun sərəncamı ilə sovet qoşunlarının böyük bir kontingenti

Azərbaycana yeridildi, Bakının küçələri ilə şütüyən tanklar heç bir günah sahibi olmayan adamları basıb xıncım-xıncım etdi. O yanvar gecəsi çoxlu adam həlak oldu. Yeri gəlmişkən, Bakı faciəsinin bir neçə gündən sonra yeddi ili tamam olacaqdır. Bax, onda Bakıya iri qoşun kontingenti yeritməyə və dinc, müdafiəsiz əhalini məhv etmək üçün tankları Bakının küçələrinə buraxmağa heç bir əsas yox idi. Bu, təcavüz idi və mən o vaxt Moskvada olarkən bu təcavüzün əleyhinə çıxdım. Bununla əlaqədar daha böyük təqiblərə məruz qaldım.

S u a l : Siz 1993-cü ildən öz ölkənizin – 60-cı illərdəki kimi – yenidən tam sahibi oldunuz. Deyəsən, Azərbaycan xalqı Sizi çox sevir. Ötən il o Sizin partiyanızı, hakimiyyətinizi daha da möhkəmləndirən yeni konstitusiyaya elliklə səs verdi. Amma buradan baxanda adama elə gəlir ki, ölkənidə indiki siyasət 60-cı illərdə, Siz Bakıda DTK-ya başçılıq etdiyiniz illərdə yeridilmiş siyasətə kifayət qədər oxşayır. Bu bizə elə gəlir, yoxsa həqiqətən belədir?

C a v a b : Yox, sizə elə gəlir və yəqin ki, təəssüratımız yalan informasiyaya əsaslanır. İndi Azərbaycanda vəziyyət 1969-cu ildəki, mən Azərbaycanda Kommunist Partiyasının rəhbəri seçildiyim illəki vəziyyətlə müqayisədə bambaşqadır. 1993-cü ildə mənə Azərbaycan xalq dəvət etdi. Mən qovulmuşdum, Naxçıvanda idim. Bu, blokada olan kiçik bir respublikadır. Üç il orada çox ağır şəraitdə yaşadım. 1993-cü ilin iyununda Azərbaycanda vətəndaş müharibəsi başlandıqda, hakimiyyət böhranı yarandıqda Azərbaycanı idarə etmiş adamların hərsi bir yana qaçdıqda və camaat bir-birini öldürdükdə millətimizin ən yaxşı nümayəndələri mənə Bakıya dəvət etdilər. Mən oraya getmək istəmirdim, bu yüksək məsuliyyəti bir daha öz üzümə götürmək istəmirdim. Amma hiss etdikdə ki, ölkəm, xalqım ağır, fəlakətli vəziyyətdədir, dəvəti qəbul edib Bakıya gəldim və Azərbaycan parlamentinə başçılıq etdim. Bir neçə ay respublikaya rəhbərlikdə tək qaldım. Çünki prezident qaçmışdı, baş nazir istefa vermişdi və buna görə də Parlamentin sədri həm prezidentin, həm baş nazirin, həm də Parlament sədrinin vəzifələrini təkbaşına icra edirdi. Mən vəziyyətin gərginliyini zəiflədərək, vətəndaş müharibəsinin qarşısını almağa və çox çətin şəraitdə Azərbaycanda yavaş-yavaş qayda-qanun yaratmağa, qanunçuluğu təmin etməyə müvəffəq oldum. Məhz 1993-cü ildən əvvəlki son illər Azərbaycanda qanunsuzluqla cinayətkarlığın tüğyan etməsi, müxtəlif cinayətkar qrupların, silahlı quldur dəstələrinin əməlləri ilə səciyyələ-

nirdi. Bunların hamısını aradan götürmək lazım idi. Ona görə də bu tədbirləri gördüm. 1994-cü ilin oktyabrında Azərbaycanda hakimiyyəti və təbii olaraq məni silahlı yolla devirməyə yeni cəhd göstərildikdə mən heç nə etmədim, sadəcə olaraq televiziya ilə xalqa üz tutub yaranmış vəziyyəti ona izah etdim və gecədən keçmiş iki saat ərzində yarım milyon adam Prezident sarayının qarşısına topladı. Onlar bütün günü orada dayandılar və hakimiyyəti müdafiə etdilər. Bu ağır vəziyyəti, bax, bu yolla aradan qaldırmaq mümkün oldu.

İndi Azərbaycanda demokratik, hüquqi dövlət qurulur. Biz ümum-xalq səsverməsi yolu ilə konstitusiyaya qəbul etmişik, çoxpartiyalılıq əsasında parlament seçmişik. Parlamentdə müxalifət partiyaları var, onlar çıxış etmək hüququna malikdirlər. Azərbaycanda 300-dək qəzet çıxır, özü də böyük əksəriyyəti müxalifət qəzetləridir, nə istəyirlərsə, onu da yazırlar, yəni biz mətbuat azadlığı, şəxsiyyət azadlığı və siyasi plüralizm üçün şərait yaratmışıq. Bunların hamısı Azərbaycanda bərqərar edilməli olan demokratiyadır. Belə bir şəraitdə, görünür, kimsə Qərbə yalan informasiyalar yayır və ona görə də sizdə belə təsəvvür yaranır ki, Azərbaycanda bugünkü vəziyyət, ola bilsin, 1969-cu ildəki vəziyyətə bənzəyir. Bu, heç də belə deyildir.

S u a l : Siz indicə mətbuat azadlığından danışdınız. Lakin məsələn, «Reportyorlara sərbəhd yoxdur» təşkilatı kimi təşkilatlar var və onların nümayəndələri iddia edirlər ki, 1996-cı ildə müxalifət qəzetlərinin 90 nömrəsindən çoxu senzuraya məruz qalmışdır. Jurnalistləri Müdafiə Komitəsinin fikrincə, Azərbaycan Parlamentinin sədri deputatların fəaliyyətini tənqid edən müxbirləri akkreditədən məhrum edir. Mümkündürsə, azad mətbuatı necə təsəvvür etdiyinizi deyın.

C a v a b : Bəlkə də hansısa hallar olubdur. Lakin yenə də hesab edirəm ki, sizdə olan məlumat həqiqətə tam uyğun deyildir. Azərbaycanda mətbuat azaddır, heç bir senzura yoxdur. Dövlət sirrini açan hansısa materiallar hazırlandıqda isə, şübhəsiz ki, bunların dərc edilməsinə yol vermək olmaz. O ki qaldı Parlament sədrinin nəşə etməsinə, bu mənə məlum deyildir.

S u a l : Cənab Prezident, Sizin ölkənizi Qafqazın Küveyti adlandırırlar. Beynəlxalq Valyuta Fondu bildirir ki, bu əsrin sonunadək Azərbaycanda neft hasilatı iki dəfə, gələn əsrin əvvəlində isə 4 dəfə artacaqdır. Sizcə, Sovet İttifaqı bu potensialdan nə üçün bütünlüklə istifadə etməmişdir?

C a v a b : Sovetlər İttifaqı bundan ona görə bütünlüklə istifadə etməmişdir ki, o zaman onun digər, həm də az xərclə daha çox neft verən yataqları var idi. Məsələn, 80-ci illərdə mən Moskvada işləyəndə Sovetlər İttifaqında ildə 620-630 milyon ton neft çıxarıldı. Bu neftin çox hissəsi Sibirdə hasil edilirdi. Sibir neftinin çıxarılmasına, deyək ki, Xəzər dənizində, Azərbaycanda çıxarılan neftdən daha az investisiya lazım idi. Buna görə də, o zaman Sovetlər İttifaqı öz ehtiyaclarını Sibirdə çıxarılan neft ilə ödəyir və Azərbaycana, Xəzər dənizinə az diqqət yetirirdi. İndi isə, biz ayrıldıqdan sonra, Rusiya öz neftini Sibirdə çıxarır. Yeri gəlmişkən, orada hələ də böyük ehtiyatlar olmasına baxmayaraq, hasilatın həcmi azalmışdır. Biz isə nefti özümüzdə çıxarıyıq. Məsələnin mahiyyəti də bundan ibarətdir.

S u a l : İqtisadçılar Sizin ölkənizdə yaxın gələcəkdə istehsalın rekord səviyyədə, ildə 5 faiz, sonra isə 7 və 9 faiz artacağını söyləyirlər. Qəfil pul axınının təkçə zənginlik deyil, həm də problemlər gətirəcəyindən, cinayətkarlığı artıracağından, yeni gərginlik yaradacağından qorxmursunuzmu?

C a v a b : Gəlin, əvvəlcə pul əldə edək, sonra da bununla əlaqədar yaranan biləcəklər mənfi hallarla necə mübarizə aparmaq barədə düşünək.

S u a l : Sizcə, çəçen münafişinin baş verməsində neft nə kimi rol oynamışdır?

C a v a b : Ola bilsin, neft həlledici rol oynamamışdır.

S u a l : Xəzər dənizi ətrafında, xüsusən Xəzər nefti ətrafında bu gün çox mühüm strateji oyun gedir. Rusiya üçün Xəzər dənizi daxili göldür və onun sərvətlərini bölüşdürmək lazımdır. Belə başa düşürük ki, Siz Xəzəri onun sahilboyu ölkələri arasında beş sektora ayırmağı məqsədəuyğun hesab edirsiniz. Deyəsən, Amerika Sizin tərəfinizdədir. Lakin Rusiya, Qazaxıstan, İran da var. Diplomatik tarazlığı necə tapmaq olar?

C a v a b : Yeri gəlmişkən, indiki halda Qazaxıstanla Azərbaycan bir mövqə tutur, Rusiya ilə İran isə başqa mövqə, Türkmənistan Rusiya ilə İranın mövqeyinə qoşulur. Tamamilə qanunauyğun haldır ki, hər ölkənin öz mövqeyi var. Biz hesab edirik ki, bizim mövqə daha düzgündür, çünki Xəzər dənizinin mineral ehtiyatlarından istifadə üçün onun sektorlara bölünməsi artıq çoxdan yaranmış praktikadır və biz bu praktikadan istifadə edirik. Xəzər dənizinin statusu əvvəllər heç vaxt qaldırılmayıb. Əvvəllər heç kəs düşünmürdü ki, Xəzər necə adlansın – dəniz, göl, yoxsa daxili sututar. Kaspi özü üçün qalmaqda idi. İndi isə,

biz onun mineral ehtiyatlarından istifadə etməyə, müqavilələr imzalamğa başladıqda ona böyük maraq yaranmışdır və hələ öz xəttini yeritmək istəyir. Hesab edirik ki, bizim mövqeyimiz daha düzgündür.

S u a l : Düz bir il bundan əvvəl Siz Ermənistan prezidenti Levon Ter-Petrosyanla görüşdünüz. Minsk qrupu çərçivəsində danışıqlar aparılacağına ümid var idi. Son bir ildə Dağlıq Qarabağın hərbi, siyasi vəziyyətində nə dəyişmişdir?

C a v a b : Əslində heç nə dəyişməyibdir. 1996-cı il ərzində biz ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində də danışıqlar apardıq, Ermənistan prezidentinin və Azərbaycan prezidentinin xüsusi nümayəndələri vasitəsilə də birbaşa danışıqlar apardıq. Amma təəssüflər olsun ki, Ermənistanın pozucu mövqeyi danışıqlar prosesində irəliləməyə imkan vermir. Məsələ burasındadır ki, Ermənistan Dağlıq Qarabağ üçün müstəqillik statusuna nail olmağa çalışır və bununla da onu Ermənistanla iləq etməyə can atır. Biz bununla heç vaxt razılaşmayacağıq. Dağlıq Qarabağ Azərbaycan torpağıdır, Azərbaycan ərazisinin bir hissəsidir. Biz vəziyyətdən çıxış kimi Dağlıq Qarabağa Azərbaycan dövlətinin tərkibində yüksək özünüidare statusu verməyi təklif etdik, amma bir şərtlə ki, Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən işğal olunmuş Azərbaycan əraziləri tamamilə azad edilməlidir. Siz yəqin bilirsiniz ki, bu münəqışə nəticəsində onlar müxtəlif səbəblər üzündən Azərbaycan ərazisinin 20 faizini işğal etmişlər, oradan respublikamızın bir milyondan artıq sakini qovulmuşdur və onlar ölkəmizin müxtəlif bölgələrində çox ağır şəraitdə, çadır şəhərciklərində yaşayırlar. Biz Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən işğal olunmuş bütün torpaqlardan onların çıxarılmasını, adamların öz yaşayış yerlərinə qayıtmasını tələb edirik və həm də Dağlıq Qarabağa Azərbaycanın tərkibində yüksək özünüidare statusu verilməsini, Ermənistanla Azərbaycan arasında sülh yaranmasını və dövlətlərimiz arasında mehriban qonşuluq münasibətlərinin inkişaf etdirilməsini mümkün hesab edirik.

Biz düzgün mövqedə dayanmışıq, güzəştlərə gedirik, bu məsələyə konstruktiv surətdə yanaşırıq. Ermənistan isə öz hərbi üstünlüyündən, Azərbaycan ərazisinin 20 faizinin işğal altında olmasından istifadə edərək Azərbaycana təzyiq göstərir və hüquqa zidd əməllərindən əl çəkmir. Onların iddiaları beynəlxalq hüquq normalarına, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının, ATƏT-in prinsiplərinə tamamilə ziddir. Bax, buna görə də həmin problem 1996-cı il ərzində həll edilməmişdir.

S u a l : Cənab Prezident, qəzetlər yazır ki, Siz neft diplomatiyasının, yəni neft sərəvətlərindən xarici siyasətin xeyrinə istifadə etməyin ustasıdır. Doğrudanmı belə hesab edirsiniz ki, neftin sayəsində beynəlxalq yardım ala biləcəksiniz?

C a v a b : Azərbaycan gənc müstəqil dövlətdir, öz mövqeyini möhkəmləndirmək, müstəqilliyini qoruyub saxlamaq və dünya birliyinin təhüquqlu üzvü olmaq istəyir. Ona görə də dünya birliyində möhkəmlənmək üçün, dünya ölkələrinin, o cümlədən Fransa kimi bir ölkənin, Avropanın digər dövlətlərinin Azərbaycanı təkə diplomatik cəhətdən deyil, həm də qarşılıqlı surətdə faydalı əməkdaşlıq üçün tərəfdaş kimi tanımalarından ötrü biz bütün imkanlarımızdan istifadə edirik. Buna görə də, biz təbii ehtiyatlarımızdan, iqtisadi potensialımızdan istifadə edirik. Bizim iqtisadi siyasətimiz bazar iqtisadiyyatının bərqərar edilməsinə, Azərbaycanın bütün dünyaya açılmasına, ölkəmizə xarici sərmayələrin gəlməsinin həvəsləndirilməsinə yönəldilibdir. Əslində elə bundan ötrü də biz xarici şirkətlərə Azərbaycanın təbii ehtiyatlarından istifadə sahəsində birgə iş aparmaq üçün imkan yaradırdıq. Burada bir tərəfdən birbaşa kommersionə məqsədi var, digər tərəfdən isə hər hansı iqtisadiyyat siyasətin əsasıdır. Biz də belə siyasət yeridirik. Dağlıq Qarabağ münəqışəsinin həlli üçün bundan necə istifadə etməyin mümkünlüyünə gəldikdə isə, biz bunun üçün hər bir vasitədən istifadə etməyə çalışırıq. Biz bu münəqışəni sülh yolu ilə həll etmək istəyirik, hərbi əməliyyatların, müharibənin yenidən başlanmasını istəmirik, sülh istəyirik. Ona görə də əgər Dağlıq Qarabağ münəqışəsinin, Ermənistan-Azərbaycan münəqışəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılmasında həmin imkanlar da bizə kömək edəcəksə, bu yaxşıdır.

S u a l : Cənab Prezident, Sizin ölkəniz Avropa Şurasının üzvü olmaq niyyətindədir. Sizcə, Avropanın Şərq sərhədləri haradan keçir?

C a v a b : Bizim regionda Avropanın şərq sərhədləri məhz Azərbaycanın sərhədindən keçir. Biz Avropa kontinentinin ən ucqarındayıq.

S u a l : Cənab Prezident, şübhəsiz ki, biz hamımız Boris Nikolayeviç Yeltsinə tezliklə sağalmağı arzulayırdıq. Lakin digər tərəfdən özümüzlə sual veririk, həmin sualı Sizə də vermək istəyirik: indi Kremldə hakimiyyət kimlərin əlindədir?

C a v a b : Kremldə hakimiyyət Boris Yeltsinin əlindədir.

S u a l : Azərbaycan nə üçün MDB-nin strukturlarında tam iştirak etmək istəmir?

C a v a b : Ona görə ki, MDB-nin bezi strukturları milli dövlət müstəqilliyini, o cümlədən də Azərbaycanın milli və dövlət müstəqilliyini tapdalayır. Buna görə də biz həmin strukturlarda tam iştirak etmirik. Məsələn, burada mənə bildirdilər ki, guya Belarus Rusiya ilə yəni-dən birləşmək istəyir. Əlbəttə, bu onların işidir və biz buna etiraz edə bilmərik. Lakin bu, Azərbaycan üçün məqbul deyildir.

S u a l : Cənab Prezident, Siz NATO-nun şərqə doğru genişləndirilməsi barədə nə fikirdəsiniz?

C a v a b : Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli ilə bağlı qayğılarımız o qədər çoxdur ki, mən bu məsələnin mahiyyətinə o qədər də varmıram.

S u a l : Son illər ölkənizdə bir neçə dəfə qiyam cəhdi olmuşdur. Lakin İnsan Hüquqlarını Müdafiə Təşkilatı bildirir ki, Azərbaycanın hakimiyyət orqanları bu cəhdlərdə iştirak edən adamlarla o qədər də yaxşı davranırlar. Deyirlər ki, milis onları müntəzəm olaraq döymüş, onlara işgəncə verilmişdir, vəkil ilə görüşə icazə verilmir, həbsxanada qeyri-insani şəraitdə saxlanırlar. Bu belədir, ya yox?

C a v a b : Bu həqiqətə uyğun deyildir. Yalandır, tamamilə yalandır. Əllərinə silah götürüb terror əməli törətməyə, qanuni dövləti devirməyə cəhd göstərən adamlar cəzalandırılmalıdır və onlar cəzalarını çəkirlər. İstintaq, məhkəmə prosesi gedir. Bizdə məhkəmə prosesləri açıq aparılır və məhkəmə müvafiq qərar qəbul edir. Yerdə qalanlarının isə hamısı yalandır. Belə yalan məlumatla onlar öz vəziyyətlərini müəyyən dərəcədə yüngülləşdirmək istəyirlər.

S u a l : Söhbətimizi bitirməzdən əvvəl, mümkündürsə, bir sirri açın: Rusiya qəzetləri yazır ki, Qəbələ rayon mərkəzinin yaxınlığındakı radiolokasiya stansiyası olmasa, Yeltsinin nüvə çamadanı kor və kar olar. Deməli, şübhəsiz Moskva bu stansiya üzərində öz nəzarətini saxlamağa çox maraq göstərir. Siz isə stansiyanı ona verməyə hazır deyilsiniz. Bu o deməkdir ki, Rusiyanın təhlükəsizliyi Sizin əlinizdədir?

C a v a b : Qəbələ rayonundakı stansiya raket-nüvə zərbəsinin qarşısını almaq məqsədilə Yer kürəsinin böyük hissəsinə nəzarət edən iri radiolokasiya stansiyasıdır. Rusiyanın, ümumiyyətlə bütün kontinentin müdafiəsi üçün bu stansiyanın əhəmiyyəti çox böyükdür. Lakin ondan Rusiya istifadə edir, biz onu ələ keçirməmişik. Biz bu radiolokasiya stansiyasının statusunu müəyyən etməyə dair danışıqlar aparırıq. Rusiyanın həmin stansiyadan istifadə etməsinə maneçilik törətmirik.

S u a l : Cənab Prezident, Sizin mandatınız 1998-ci ildə qurtarıb. Prezident vəzifəsinə namizədliyinizi yenidən irəli sürməyi nəzərdə tutmusunuzmu və gələcək əsrdə ölkənizin başında kimi görürsünüz?

C a v a b : Birincisi, 1998-ci ilədək yaşayaq, ikincisi isə, əgər həmin vaxtadək yaşasaq, mən isə hesab edirəm ki, yaşayacağıq, onda növbəti seçkilərdə Azərbaycan prezidenti seçilmək üçün öz namizədliyimi irəli sürəcəyəm. XXI əsrdə Azərbaycanın başında kimi görməyimə gəldikdə isə, bunu gələcək göstərəcəkdir. Ümidvaram ki, o vaxtadək insanlar yetişəcəklər. Siz Qərbdə bilməlisiniz ki, keçmişdə Sovetlər İttifaqına daxil olan ölkələrdə, o cümlədən də Rusiyada dövlətlərin başçıları siyasi fəaliyyət, dövlət fəaliyyəti, iqtisadi fəaliyyət təcrübəsi və həyat təcrübəsi olan insanlar olmalıdır. Bunsuz belə ölkələrdə dövləti idarə etmək mümkün deyildir.

M ü x b i r : Sizə təşəkkür edirik.

H e y d ə r Ə l i y e v : Sağ olun.

FRANSADA AKKREDİTƏ OLUNMUŞ XARİCİ JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB

*Paris, «Bukets» kafesi
15 yanvar 1997-ci il*

S u a l : Cənab Prezident, Parisə səfərinizin ilk günlərindən və prezident Jak Şirak ilə görüşünüzdən sonra Sizdə bu cür təsəvvür yarandı mı ki, Fransa indən belə Azərbaycana daha geniş miqyasda gələcəkdir? Sizcə, Minsk konfransına aid məsələlərdə Fransanın dəstəyinə ümid bəsləyə bilərsinizmi?

C a v a b : Hörmətli xanımlar və cənablar. Öncə sizi salamlayıram. Sizin aranızda olduğumdan şadam. Mən jurnalistlərlə görüşlərə həmişə böyük əhəmiyyət vermişəm və verirəm, çünki onlar informasiya, təbliğat, hadisələrin izahı üçün çox iş görürlər. İstərdim ki, jurnalistlər öz missiyalarını həmişə obyektiv surətdə yerinə yetirsinlər. Mən sizin obyektivliyinizə və ədalətli olacağınıza ümid bəsləyirəm.

Bu gün mənim Fransaya rəsmi səfərimin üçüncü günüdür. Bir neçə saatdan sonra Parisi tərk edir, vətənimə qayıdıram. Deyə bilərəm ki, Parisə gəlmək imkanının yaranması məni olduqca sevindirir. Səfərimin necə keçməsindən, görüşlərdən, habelə Fransada, Parisdə olduğumdan razıyam. Mən buradan dərin məmnunluq hissi ilə gedirəm.

Görüşlərim və söhbətlərim çox olubdur. Lakin bunlarda əsas yeri Fransa prezidenti cənab Jak Şirak ilə olan görüş, danışıqlar və söhbətlər tutur. Biz onunla ilk növbədə ikitərəfli münasibətlərimizə aid olan çoxlu məsələlər müzakirə etdik. Yekdil fikrimiz belədir ki, bu münasibətlər daha uğurla inkişaf etməlidir, habelə Fransa Azərbaycana daha çox diqqət göstərəcək və ölkəmizə daha geniş miqyasda gəlməsi üçün tədbirlər görəcəkdir. Azərbaycan həmişə çalışmışdır ki, böyük siyasi sanbalı olan, Avropa və dünya siyasətində böyük rol oynayan Fransa kimi iri ölkə ilə mehriban, dostcasına, yaxşı münasibətlər saxlasın.

Biz belə bir rəyə gəldik ki, iqtisadi əməkdaşlığımızı genişləndirmək üçün böyük imkanlar var. Sağağın Fransa və Azərbaycan prezidentlərinin iştirakı ilə Yelisey sarayında Azərbaycan Milli Neft Şirkəti və Fransanın «Elf Agiten», «Total» şirkətləri arasında iri neft müqaviləsinin imzalanması da bunu təsdiq etdi. Müqavilə 25 il üçün imzalanmış

dır və Azərbaycanın iki iri neft yatağının işlənməsi və mənimisənilməsini nəzərdə tutur. Yəqin bilirsiniz ki, keçən ilin iyununda Bakıda Xəzər Azərbaycan sektorundakı «Şahdəniz» yatağının birgə işlənməsinə dair bezi fəvqəlmillə şirkətlərin, o cümlədən «Elf Agiten»in daxil olduğu konsorsium ilə böyük neft müqaviləsi imzalanıbdır.

Gördüyünüz kimi, Fransa iqtisadiyyatı Azərbaycana daxil olur. Biz buna sevinirik və Fransanın digər şirkətlərinin də ölkəmizdə əməkdaşlıq etmək imkanı almaları üçün hər şeyi edəcəyik. Yeri gəlmişkən, qeyd edim ki, bir neçə layihə var, onların barəsində prezident Jak Şirak da, mən də danışıqlıq və həmin layihələrin reallaşdırılması üçün tədbirlər görəcəyik.

İndi isə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin həllində Fransanın Azərbaycanı dəstəkləməsi məsələsi barədə. Bilirsiniz ki, münaqişənin səkkiz illik tarixi var və o, Dağlıq Qarabağı qoparmaq və Ermənistana birləşdirmək məqsədi ilə Ermənistan Respublikasının Azərbaycana qarşı etdiyi hərbi təcavüz nəticəsində başlanmışdır. Bu münaqişə böyük fəlakətlərə, qurbanlara, qan tökülməsinə və son nəticədə Azərbaycan ərazisinin 20 faizinin işğal olunmasına gətirib çıxarmışdır. Həmin ərazilərdən bir milyondan çox azərbaycanlı zorla qovulub çıxarılmışdır və onlar ağır şəraitdə çadır şəhərciklərində yaşayırlar.

Biz 1994-cü ildə atəşkəsə nail olmuşuq, hərbi əməliyyatları dayandırmışdıq və iki il səkkiz aydır ki, müharibə getmir, döyüş əməliyyatları yoxdur, qan tökülür. Lakin sülh də yoxdur. Qeyd etdiyim kimi, Azərbaycan ərazisinin bir hissəsi Ermənistan silahlı birləşmələrinin işğalı altındadır, bu torpaqlarda hər şey talan edilib, dağıdılıbdır. Azərbaycana çox böyük maddi və mənəvi zərər vurulub, ən başlıcası isə çoxlu insan həlak olubdur.

Bütün bunlara baxmayaraq, biz Ermənistan silahlı birləşmələrinin Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərindən çıxarılması, qaçqınların öz yaşayış yerlərinə qaytarılması və bu halda Dağlıq Qarabağa Azərbaycan dövlətinin tərkibində yüksək status verilməsi şərtilə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılması, Ermənistanla sülh bağlanması mövqeyində dayanırıq.

Bu münaqişənin həllinin əsas prinsipləri keçən il dekabrın əvvəlində ATƏT-in Lissabon sammitində ATƏT sədrinin bəyanatında, ATƏT-in sənədində öz ifadəsini tapmışdır. Həmin prinsiplər üç bənddən ibarətdir: Azərbaycan Respublikasının və Ermənistan Respublika-

sının ərazi bütövlüyünün tanınması, Dağlıq Qarabağa Azərbaycan dövlətinin tərkibində yüksək dərəcədə özünüidarə verilməsi, Dağlıq Qarabağın bütün əhalisi üçün təhlükəsizlik təminatı. Biz bu prinsipləri qəbul etmişik və hesab edirik ki, bunlar qəti qərar üçün, yəni Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılması üçün əsas ola bilər. Lakin Ermənistan tərəfi bu prinsipləri qəbul etmədi, Lissabon sammitində pozucu mövqe nümayiş etdirdi və həmin prinsipləri dəstəkləyən ATƏT-in bütün üzvlərinin, əslində, öleyhinə çıxan yeganə dövlət oldu. Məsələnin dinc yolla həllinə mane olan da Ermənistanın belə mövqeyidir.

Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin həlli ilə 1992-ci ildə ATƏT-də yaradılmış Minsk qrupu, Minsk konfransı məşğul olur. Minsk konfransı mövcud olduğu dörd ildə çox iş görüb, lakin əsas məqsədə nail ola bilməyibdir. İndi biz ümid edirik ki, Lissabon sammitindən sonra Minsk qrupu sammitin sənədlərində ifadəsini tapmış prinsiplər əsasında bu məsələ ilə daha fəal məşğul olacaqdır. Fransa Minsk qrupunun üzvüdür və biz ümid edirik ki, bu baxımdan o, həmin problemlə daha fəal məşğul olacaqdır. Onu da qeyd edim ki, təəssüflər olsun, biz indiyədək Minsk qrupunun işində Fransanın böyük fəallıq göstərməsini hiss etməmişik. Prezident cənab Jak Şirak, xarici işlər naziri cənab Erve de Şaret ilə apardığımız danışıqlar, söhbətlər hesab etməyə əsas verir ki, Fransa öz fəaliyyətini genişləndirəcək və biz Minsk qrupunun üzvü kimi, Fransa ilə əməkdaşlıq edəcəyik. Zənnimcə, sizin sualınıza cavab verdim.

S u a l : Sizin diplomatcasına dediklərinizdən görünür ki, Minsk qrupunun həmsədr kimi, Fransadan hər halda çox şey gözləmirsiniz?

C a v a b : Fransa Minsk qrupunun həmsədr deyil. Ancaq bu məsələ sizi maraqlandırarsa, deyə bilərəm ki, yarandığı vaxtdan etibarən Minsk qrupunun sədri bir ölkə – İtaliya, şəxsən isə bu ölkənin xarici işlər nazirinin müavini Rafaelli idi. Sonra Minsk qrupunun sədrliyi İsveçə həvalə edildi və bu işlə tanınmış diplomat cənab Yan Eliasson məşğul oldu. 1994-cü ilin dekabrında ATƏT-in Budapeşt sammitində Rusiya və ABŞ öz aralarında belə razılığa gəldilər ki, Minsk qrupunda bir yox, iki sədr olacaq, Rusiya və Finlandiya həmsədr olacaqlar. Finlandiya həmsədrlik vəzifəsindən çıxır, onda Minsk qrupunun həmsədr kimi, Almaniyanın namizədliliyi irəli sürüldü və biz buna razılıq verdik. Lakin məlum oldu ki, Rusiya və Ermənistan Almaniyanın na-

mizədliliyin öleyhinədir. Onda Amerika Birləşmiş Ştatları bizə müraciət edərək Minsk qrupunda həmsədr olmaq istədiyini bildirdi. Həmsədr olmadan da ABŞ-in Minsk qrupunun üzvü kimi, bu məsələ ilə yaxından məşğul olduğunu nəzərə alaraq, biz buna razılıq verdik və konkret surətdə cənab Stroub Talbottun namizədliliyini müdafiə etdik. Bu yaxınlarda Fransanın namizədliliyi məsələsi qalxıb. Biz onun bu prosesdə daha fəal iştirak etmək arzusuna böyük hörmətlə yanaşıırıq, ancaq biz öz rəyimizi bildirmiş və Amerika Birləşmiş Ştatlarının namizədliliyini dəstəkləmişik. Hesab edirəm ki, öz mövqeyimizi dəyişməyə əsasımız yoxdur. Ona görə də biz çox şadiq və fəal əməkdaşlıq edəcəyik ki, Fransa Minsk qrupunun üzvü kimi, açığı desək, indiyə qədər olduğu kimi yox, geniş fəaliyyət göstərsin.

S u a l : Cənab Prezident, bu, sırf formal xarakter daşıyan həmsədrlik məsələsindən əlavə, onu göstərir ki, Siz Ermənistanla başlanmış bilavasitə, birbaşa danışıqları Minsk qrupu çərçivəsində, ATƏT-in və ya hər hansı digər beynəlxalq təşkilatın rəhbərliyi altında aparılan beynəlxalq danışıqlardan daha üstün tutardınız?

C a v a b : Bizim qəti mövqeyimiz belədir ki, həm bu, həm də digər kanaldan istifadə etmək lazımdır. Yəni Minsk qrupu çox lazımdır, çünki ona 11 dövlət daxildir və fəal olacağı təqdirdə bu qrup vasitəsilə çox iş görmək mümkündür. Ancaq eyni zamanda biz Ermənistan Respublikası prezidentinin və Azərbaycan prezidentinin nümayəndələri tərəfindən aparılan birbaşa danışıqlara da böyük əhəmiyyət veririk. Bu elə mürəkkəb və çətin məsələdir ki, hansı başqa üçüncü kanal da olarsa, mən ondan da imtina etməyəcəyəm.

S u a l : Cənab Prezident, Siz səfərinizin ilk günü Fransanın «Fiqaro» qəzetində dərc olunmuş müsahibəinizdə belə bir fikir söyləmişiniz ki, Dağlıq Qarabağ münaqişəsində Rusiya Ermənistanla daha çox rəğbət bəsləyir, ümumiyyətlə Rusiyanın vasitəçilik söylərini, o cümlədən Minsk qrupu çərçivəsindəki söylərini necə qiymətləndirirsiniz? İcazənizlə, ikinci, Xəzər nefti ilə bağlı sualımı da verədim: dünən həmin neftin Çeçenistan ərazisi ilə nəqlinin mümkün olan variantlarından biri barədə xəbər verilmişdir. Xəzər neftinin Türkiyə vasitəsilə, Rusiya limanları ilə nəql olunması haqqında suala necə cavab verərdiniz?

C a v a b : Biz Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin aradan qaldırılmasında Rusiyanın roluna böyük əhəmiyyət veririk. Ancaq təəssüf ki, Rusiya bu sahədə özünün bütün imkanlarından istifadə etmir. Onun

Ermənistanda da, Azərbaycanda da böyük təsiri var və Minsk qrupunun iştirakı olmadan bu məsələni təkbəşinə həll edə bilər. Lakin Rusiyada ki hansısa qüvvələr bu problemi həll etməyə imkan vermir. Son vaxtlar Rusiya bu məsələ ilə daha fəal məşğul olur. Bir il bundan öncə, 1996-cı ilin yanvarında Rusiyanın xarici işlər naziri Yevgeni Primakov ilə – o bu vəzifəyə yenidən təyin edilmişdi – uzun çəkən görüşüm, habelə Rusiya prezidenti cənab Yeltsin ilə geniş söhbətim olmuşdur. Mən hiss etdim ki, Rusiya bu məsələdə dönüş edib və Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin aradan qaldırılması ilə daha fəal məşğul olmaq niyyətindədir. Bu, prezident Boris Yeltsin və xarici işlər naziri Yevgeni Primakovun mətbuat üçün verdikləri bəyanatlarda da öz ifadəsini tapmışdır. Lakin hələlik bu məsələdə irəliləyiş yoxdur.

Başla düşürsünüz, bu məsələnin həllinə Ermənistanın pozucu mövqeyi mane olur. Ermənistan bütün beynəlxalq hüquq prinsiplərinin əleyhinə çıxır və Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü tanımaq istəmir. Halbuki bu, beynəlxalq hüququn ən adi prinsiplərinə ziddir. Ermənistan çalışır ki, Dağlıq Qarabağ dövlət müstəqilliyi alsın. Biz buna heç vaxt razı olmayacağıq, dünya birliyi də bununla razılaşmayacağıq. Dünya Birliyi də onunla razılaşmayacaq ki, Fransanın tərkibində olan Korsika, yaxud deyək ki, Rusiyanın tərkibindəki Çeçenistan dövlət müstəqilliyi alsın. Mən Rusiyaya dair belə misalları çox çəkmə bilərəm. Rusiyada 20-dək milli qurum, federasiya subyektləri var, əgər Çeçenistana dövlət müstəqilliyi almaq imkanı verilə, onlar da dövlət müstəqilliyi əldə etmək üçün növbəyə dayanacaqlar. Ona görə dünya birliyinin mənafeyi, öz dövlətinin müdafiəsi naminə Rusiya Ermənistanı daha çox təsir göstərə bilər ki, o, ağıllı yol tutsun. Ermənistanda Rusiyanın böyük qoşun kontingentinin, Rusiya hərbi bazalarının olmasını, Rusiyanın Ermənistanı böyük maliyyə-iqtisadi kömək göstərməsini də nəzərə alsaq, yəqin ki, bu münaqişənin həlli üçün Rusiyanın çox iş görə biləcəyini başa düşmək çətin olmaz. «Fiqaro» qəzetinə müsahibə verərkən mən bunu nəzərdə tutmuşam.

O ki qaldı neftə, biz fəvqəlmillə şirkətlərlə beşinci müqavilə imzalamışıq. Düz bir il öncə, 1996-cı ilin yanvarında Moskvada Rusiyanın baş naziri Viktor Çernomyrdin və Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev Azərbaycan neftinin şimal marşrutu ilə Rusiya ərazisindən keçməklə Qara dəniz sahilindəki Novorossiysk limanına ixracı üçün neft kəməri haqqında Rusiya ilə Azərbaycan arasında saziş imzalamışlar. Bu neft

kəməri hazırdır və tezliklə onun istismarına başlayacağıq. Ancaq kəmərin həm də Çeçenistan ərazisindən keçir. Hesab edirəm ki, neft kəmərinin təhlükəsizliyinin təmin olunmasının qayğısına Rusiya qalmalıdır. Biz sazişi bir il əvvəl, Çeçenistanda qızgın döyüşlər gedərkən imzalamışıq. Güman edirəm, belə bir sazişi imzalayarkən Rusiya rəhbərliyi nəzərə almışdır ki, bütün bu məsələləri həll edəcəkdir. Lakin biz ikinci – qərb istiqamətində Gürcüstan vasitəsilə Qara dəniz sahilindəki Supsa limanına çıxan neft kəmərinə də çəkirik. Biz hər iki kəmərdən istifadə etmək niyyətindəyik. Doğrudur, ikinci neft kəməri 1998-ci ilin sonunda hazır olacaqdır. Məncə, bu məlumat kifayətdir.

S u a l : Cənab Prezident, bu heyətlə biz əvvəllər Sovet İttifaqının tərkibinə daxil olmuş ölkələrin bir çox siyasi xadimləri ilə görüşmüşük. Çox xoşdur ki, rus dilində danışmaq zəruriliyi Sizi həyəcanlandırmır. Çünki keçmiş Sovet İttifaqının bir sıra dövlətlərinin bəzi siyasi xadimləri rus dilini nədənsə çox tez unudublar. Sualım belədir: Azərbaycanda rus mədəniyyətinə, rus dilinə Azərbaycanın münasibəti, şəxsən Sizin münasibətiniz, bu baxımdan Sizin siyasətiniz necədir?

C a v a b : Qeyri-adi sualdır. Buna baxmayaraq, ona tam açıqlığı ilə, səmimi cavab verəcəyəm. Rus dili böyük bir xalqın dilidir. Rus dili dünyada yayılmış dillərdən biridir. Keçmişdə rus imperiyasına, sonralar isə Sovet İttifaqına daxil olmuş bir çox xalqların təhsilinin, mədəniyyətinin, elm və texnikasının inkişafında böyük rol oynamışdır. Şəxsən mən rus dilinə dərin hörmət bəsləyirəm. Onun köməyi ilə mən nəinki rus mədəniyyəti, həm də dünyanın bütün digər xalqlarının mədəniyyəti barədə çox şey öyrəndim. Azərbaycan əhalisinin əksəriyyəti də rus dilinə bu cür hörmət bəsləyir. Buna görə də mən mümkün olan yerdə bu dildən istifadə edirəm. Heyf ki, fransız dilini bilmirəm, yoxsa sizinlə bu dildə danışardım. Eybi yoxdur, fransız dilini də öyrənərdəm və gələndə də fransızca danışardım. Əvvəllər buna sadəcə olaraq ehtiyac yox idi. Sovet İttifaqı bizi sıxışdırır və başqa dilləri yaxşı öyrənməyə imkan verirdi.

Rus mədəniyyəti Azərbaycan mədəniyyətinin, elm və təhsilinin inkişafına olduqca böyük təsir göstərmişdir. Ona görə də bizdə rus dilinə hörmət var. Mən öz Azərbaycan dilimi çox sevirəm və rus dili kimi, ana dilimi də yaxşı bilirdim. Lakin burada Azərbaycan dilində danışmağa ehtiyac yoxdur, bunun üçün rus dilindən istifadə edirəm, bir də ona görə ki, burada oturanların yarısı rus dilini bilir. Mən sizə hörmət

edirəm və buradakılara hörmət əlaməti olaraq rusca danışırım. Siz cavabımdan razı qaldınız mı?

S u a l : Lap artıqlaması ilə razı qaldım, cənab Prezident. Lakin birinci sualın davamı kimi daha bir kiçik sual vermək istərdim: Rusiya ilə qarşılıqlı münasibətlərdə daha nə kimi problemlər var?

C a v a b : Azərbaycan gənc müstəqil bir dövlətdir, təxminən 200 il Rusiyanın tərkibində olmuşdur – əvvəlcə çar imperiyasının, sonra da Sovet İttifaqının. Bu da Rusiya idi və təbii ki, biz ayrıldıqdan sonra qarşımıza olduqca çox problem çıxdı, indi onları təcridən həll etmək lazımdır. Amma bunlar o qədər də böyük problemlər deyil. Ən böyük və ağır problem Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsidir. Yeri gəlmişkən, mən rusiyalıları həmişə demişəm və deyirəm: bu münaqişənin uğurla aradan qaldırılması həm də Rusiyanın cənub hüdudlarında təhlükəsizlik üçün təminatdır. Qafqazda sülh və əmin-amanlıq Qafqazın başqa ölkələri kimi, Rusiya üçün də böyük əhəmiyyətə malikdir.

S u a l : Yəqin əlavə etmək olar, Rusiya bundan o qədər də razı deyil ki, Azərbaycan NATO-ya yaxınlaşmaq istəyir və MDB-nin kollektiv təhlükəsizliyi haqqında müqavilənin üzvü olmaq istəmir?

C a v a b : Amma Rusiyanın özü də «Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramını imzalayıb. Onu Azərbaycan da imzalayıb. Aramızda fərq yoxdur. MDB-nin kollektiv təhlükəsizliyinə gəldikdə isə, təəssüflər olsun ki, orada ortaya elə məsələlər çıxır ki, biz onları qəbul edə bilmərik. Məsələn, mən hesab etmirəm ki, MDB hərbi ittifaq olmalıdır. Buna görə də kollektiv təhlükəsizlik haqqında müqavilə məsələsi ilə əlaqədar bizdə problemlər var. Bunun isə kimin xoşuna gəlib-gəlmədiyi artıq başqa məsələdir.

S u a l : Mən MDB barədə söhbəti davam etdirmək istərdim. Həmişə təxirə salınan MDB sammiti, Sizcə, nə vaxt keçirilə bilər?

C a v a b : Boris Nikolayeviç sağalib ayağa qalxandan sonra. Elan ediblər ki, Boris Yeltsin ayın axırınadək sağalacaq. Görünür, MDB sammiti də onda olacaqdır.

S u a l : Belarusla Rusiyanın mümkün inteqrasiyasına Sizin münasibətiniz?

C a v a b : Xəbərim yoxdur. Mən burada olanda aldığım məlumatlara görə, Belarusda elan ediblər ki, onlar Rusiya ilə birləşməyə razıdırlar. Bizim belə bir arzumuz yoxdur və Azərbaycan üçün tarixi nailiyyət olan öz dövlət müstəqilliyimizi itirmək istəmirik. Buna görə də heç

vaxt yol verməyəcəyik ki, nəse bizim müstəqilliyimizi poza bilsin.

S u a l : Cənab Prezident, Rusiyada indiki vəziyyət barədə nə düşünürsünüz və orada mümkün ola biləcək intizamsızlığın nəticələrindən ehtiyat etmirsiniz mi?

C a v a b : Rusiya dünyanın ən böyük dövlətidir və zənnimcə, indi hamının marağı var ki, orada sabitlik olsun. Məncə, bunu Fransa da, bütün Avropa da eyni dərəcədə istəyir. Buna görə də biz ən əvvəl istəyirik ki, Rusiyada vəziyyət sabit olsun, orada heç bir intizamsızlıq olmasın. Orada intizamsızlıq yaranmasının Rusiya üçün də, onunla bilavasitə əlaqədə olan digər ölkələr üçün də çox ağır nəticələri olacaqdır.

Biz Rusiyanı necə görmək istəyirik? Biz onu imperiya iddiaları olmayan, demokratik, azad, bütün MDB ölkələri ilə bərabərhüquqlu münasibətlər yaradan bir dövlət kimi görmək istəyirik. Mənə elə gəlir ki, Rusiyada sabitlik orada demokratik prinsiplərin nə dərəcədə bərqərar edilməsindən çox asılı olacaqdır. Biz Rusiyanı demokratik bir ölkə kimi görmək istəyirik.

S u a l : Cənab Prezident, Rusiya-Azərbaycan müstəqil komissiyası gələn ay görüş keçirməlidir. Bu görüşdə qarşılıqlı hesablama və neft sazişinin işlənilməsi məsələlərinə toxunulacaqdır. Siz qarşıdakı görüş üçün nə təklif edirsiniz?

C a v a b : Bakıda artıq bu cür görüş keçirilmişdir. Bizə Rusiyadan baş nazirin müavini cənab Serovun rəhbərliyi ilə böyük bir nümayəndə heyəti gəlmişdi. Biz bir çox məsələləri müzakirə etdik. Yeri gəlmişkən, sabah Moskvada MDB Ölkələri Hökumət Başçıları Şurasının iclası olacaqdır. Baş nazir başda olmaqla Azərbaycanın nümayəndə heyəti oraya yola düşür. Qarşılıqlı hesablama haqqında danışıqlar davam etdiriləcəkdir. Belə düşünürəm ki, artıq biz bu məsələnin optimal həlli yoluna çıxmışıq və ola bilsin ki, Moskvada qəti qərara gələcəyik.

O ki qaldı neft sazişinə, mən bilmirəm, siz nədən danışırsınız. Mən artıq neft kəmərinə söhbət açdım. Yeri gəlmişkən, Rusiyada neft kəmərlərinə rəhbərlik edən «Transneft» Səhmdar Cəmiyyətinin baş direktoru da bu yaxınlarda Rusiya nümayəndə heyəti ilə birlikdə Bakıda olmuşdur. Burada bizim böyük problemlərimiz yoxdur.

S u a l : Siz dediniz ki, qarşılıqlı hesablama barəsində optimal qərar tapılmışdır. Deyə bilərsiniz mi, bu hansı qərardır? İndi də neft sazişi haqqında. Mən ondan danışırdıqda Bakı-Novorossiysk marşrutu ilə nəql ediləcək neftin həcmi məsələsinin həllini nəzərdə tuturdum.

C a v a b : Qarşıqlıq hesablaşmalar barəsində Rusiyanın Azərbaycanı, Azərbaycanın da Rusiyaya borcu var. Hərçənd orada heç də hər şey aydın deyil. Lakin Sovet İttifaqı parçalandıqdan sonra lazımı qayda-qanun olmadı, ona görə də mən bu rəqəmlərə çox da inanmıram. Buna baxmayaraq, biz onları qəbul etdik və danışıqları da bu əsasda aparırıq. Güman ki, bir-birimizə nə qədər borclu olduğumuzu tezliklə müəyyənləşdirəcəyik. Bəlkə də borcumuz əllinin əlliyyə nisbətindədir. Bu, böyük problem deyildir.

Neft kəmərinə gəldikdə isə, mən dedim ki, biz nefti şimal boru kəməri ilə ixrac edəcəyik. Ancaq bu kəmərlə nə qədər neft göndərəcəyimiz barədə qəti razılaşma yoxdur. Nə qədər bacarsaq, o qədər də göndərəcəyik. Tam gücü ilə işləsə, həmin boru kəməri ilə ildə 5 milyon tonadək neft ixrac etmək olar.

S u a l : Ermənistan bu vədlərə inanmır. İkinci sualım belədir: Azərbaycan bir çox regionlarla həmsərhəd ölkədir. Fikirlişirsinizmi ki, Azərbaycanın hazırda İrənin tərkibində olan cənub hissəsi nə vaxtsa Azərbaycanın şimal hissəsi ilə birləşmək istəyəcək?

C a v a b : Öncə onu deyim ki, bizim bəyan etdiklərimizə inanmağa Ermənistanın əsası yoxdur. Dağlıq Qarabağ cəmi 80 min nəfər erməninin yaşadığı kiçik bölgədir və Azərbaycanın tərkibində yüksək dərəcədə özünüidarə əldə etməklə Azərbaycanın bu kiçik bölgəsi çox müvəffəqiyyətlə yaşaya bilər. Dağlıq Qarabağın təhlükəsizliyinə inanmaması, ya bundan narahat olması barədə Ermənistanın bəyanatı uydurmadır və Dağlıq Qarabağa müstəqillik statusu verilməsinə nail olmaq məqsədi daşıyır.

O ki qaldı Azərbaycanın İrənin ərazisində olan hissəsinə, demək istəyirəm ki, biz sərhədlərin dəyişdirilməsinin əleyhinəyik. Biz hər bir dövlətin ərazi bütövlüyü prinsipinə hörmət edirik. Ermənistanın da, Rusiyanın da, Fransanın da, İrənin də ərazi bütövlüyünü tamamilə tanıyıırıq. Hesab edirik ki, münəqişələr yaratmaqdan ötrü gah orada, gah da burada hansısa etnik qrupları fitvalamaq lazım deyildir.

S u a l : Cənab Prezident, mənim iki qısa sualım var. Azərbaycan Qərb şirkətləri qrupu ilə neft müqavilələri imzalamışdır. Sizcə, bu şirkətlərin mənsub olduqları ölkələr Dağlıq Qarabağa dair sazişin əldə edilməsi üçün Ermənistanı təzyiq göstərə bilirlərmi? İkinci sual: Türkiyə öz ölkəsinə neft və qaz nəql olunması haqqında Türkmənistan və İrənin yenidən saziş imzalamışdır. Siz orta müddətli perspektivdə

neftinin İrənin vasitəsilə Türkiyəyə nəqlini nəzərdə tutursunuzmu?

C a v a b : Birincisi, bütün bu fəvqəlmilli şirkətlərlə müqavilələr imzalayarkən biz qarşımıza öncə kommərsiya məqsədləri qoymuşuq. Həmin fəvqəlmilli şirkətlərin mənsub olduqları ölkələr Ermənistan-Azərbaycan münəqişəsinin ədalətli həllinə kömək etsələr, bu həm Azərbaycanın, həm də Ermənistanın xeyrinə olar. Biz beynəlxalq, dövlətlərarası münəqişətlərdə ədalətin olmasını istəyirik. Biz hər hansı böyük ölkənin öz nüfuzundan istifadə edərək hansısa kiçik bir ölkəyə təzyiq göstərməsinin əleyhinəyik. O ki qaldı qazın nəqlinə dair Türkiyə, İrənin və Türkmənistan arasındakı müqaviləyə, mən onlara uğurlar diləyirəm. İrənin ərazisi vasitəsilə Türkiyəyə neft nəql etmək barədə planlarımız yoxdur.

S u a l : Cənab Prezident, təkidlə Dağlıq Qarabağ mövzusunda qayıtdığımız üçün başışlayın. Ermənistanın tərslük mövqeyini, bu məsələdə hazırkı vəziyyəti necə, donmuş vəziyyət, geriləmə kimi, yoxsa az da olsa, hər halda irəliləyiş kimi qiymətləndirərdiniz. Sizcə, bu məsələnin nizama salınması üçün nə qədər vaxt lazım gələcəkdir?

C a v a b : Mən hesab edirəm ki, Ermənistan-Azərbaycan münəqişəsində vəziyyət ilişib qalmışdır. Minsk qrupunun həmsədri müəyyən edilən kimi, bu qrup işləməyə başlayacaqdır. Ümidvaram ki, indi Minsk qrupu daha fəal olacaqdır. Biz Ermənistanla birbaşa əlaqələrə tezliklə yenidən başlayacağıq. Bu əlaqələr Lissabon Zirvə toplantısı ərəfəsində dayandırılmışdır. O ki qaldı Ermənistanın pozuculuq mövqeyinə, bu, təzə hal deyildir. Belə düşünürəm ki, Ermənistan əgər hərbi əməliyyatlara yenidən başlanmasını istəmirsə, onda beynəlxalq hüquq prinsipləri və normaları ilə hər halda razılaşmağa məcbur olacaqdır. Məsələn, biz hərbi əməliyyatların yenidən başlanmasına heç vaxt razılıq verməyəcəyik və məsələnin dincliklə nizamlanmasına çalışacağıq.

S u a l : Cənab Prezident, bilmək istərdim, Çeçenistanda mühari-bəyə görə Rusiyanın Azərbaycanı qarşı qoyduğu blokada qalırımı? Bu blokada adamların hərəkətinə aid idimi, yoxsa Azərbaycanın ərzaq və mallarla təchizatı yolunu kəsirdi?

C a v a b : Yaxşı sualdır, sağ olun. İki il öncə Rusiya blokada qoydu, yəni Azərbaycanla sərhədi bağladı və bunu bəhanə gətirdi ki, Çeçenistanda döyüş əməliyyatları gedir və guya Azərbaycandan oraya hansısa yaraqlılar keçirlər. Bu düşünüləməmiş və ədalətsiz bir qərar idi.

Hər halda bu iki ildə heç kəs bir sübut gətirib təqdim edə bilmədi ki, Azərbaycan Çeçenistana hansı yaraqlılar keçib getmişlər. Halbuki faktlar var ki, Azərbaycanda layiqli cezadan gizlənən müxtəlif cinayətkar ünsürlər Rusiyada, sonra Çeçenistanda olmuş, oradan da Rusiya sərhəddçilərinin qoruduqları sərhəddən keçərək Azərbaycan ərazisinə soxulmuş və bizdə terror əməlləri törətməyə can atmışlar. Bu blokada ucbatundan Azərbaycana böyük iqtisadi zərər dəymişdir. Təəssüf ki, sərhəd indiyədək tamamilə açılmayıbdır. Biz onun açılmasına çalışırıq, çünki Rusiya ilə aramızda çox böyük iqtisadi əlaqələr var. Ümidvaram ki, sərhədi tezliklə açacaqlar.

S u a l : Cənab Prezident, icazə verin hər halda Fransaya səfərinizə qayıdaq. Haqqında danışdığımız 25 illik müqavilənin pul hesabı ilə həcmi nə qədərdir? Yəqin ki, bu müqavilədən başqa, Fransa ilə Azərbaycan arasında iqtisadi əməkdaşlıq haqqında digər maraqlı danışıqlar da aparılmışdır?

C a v a b : 25 il müddətinə bağlanan bu müqavilədə bütün tərəflərin kapital qoyuluşunun ümumi məbləği təxminən 1,5 milyard Amerika dollarına bərabərdir. İlk hesablamalara görə, 250 milyon barrel neft çıxarılacağı gözlənilir. Belə düşünürəm ki, müqavilənin əməli surətdə həyata keçirilməsi onu daha səmərəli edəcəkdir. Müqavilə istər Fransa şirkətləri üçün, istərsə də Azərbaycan üçün çox sərfəlidir. İndi Fransa şirkətləri ilə Azərbaycan arasında yaxşı əlaqələr yaranır. Məsələn, Fransanın «Lya farj» şirkəti bizim iri bir sement zavodunu yenidən qurmaq təşəbbüsü ilə sürmüşdür. Şirkətin prezidenti bu barədə öz təkliflərini mənə təqdim etmişdir. Fransanın «Sofreqaz» şirkəti Azərbaycanın qaz təchizatı sistemini təkmilləşdirmək məsələsi ilə məşğul olur. Kimya sənayemiz Fransanın «Teknik» və digər şirkətləri ilə böyük əlaqələrə malikdir. Fransanın başqa şirkətləri də bizə maraqlı göstərilir. Bir sözlə, yaxşı əlaqələr yaranır. Belə düşünürəm ki, iqtisadi əlaqələrimizin gələcəyi yaxşı olacaqdır.

S u a l : Cənab Prezident, görüşümüz sona çatır və mən Sizə tarixi səpkili sual vermək istərdim, çünki Siz təkəcə dünya siyasətinin müasir iştirakçısı deyilsiniz, həm də keçmişdə siyasətin iştirakçısı olmuşunuz, Sovet İttifaqı dövründə bir neçə il Siyasi Büronun üzvü olmuşunuz. Geriyə baxsaq, Siz ötən dövrü necə təsvir edirsiniz? Hesab edirsinizmi ki, Sovet İttifaqının dağılması başqa şəkildə ola bilərdi? Buna yol verməmək olardı? Bu hadisələrə necə baxırsınız?

C a v a b : Öz tərcümeyi-halım nöqtəyi-nəzərdən keçmişə böyük hörmətlə baxıram. Hesab edirəm, siz mənim tərcümeyi-halımı bilirsiniz. 14 ilədək Azərbaycan Respublikasına rəhbərlik etmişəm, ondan əvvəl uzun illər Dövlət Təhlükəsizliyi orqanlarında rəhbər vəzifələrdə işləmişəm, sovet generalı, Siyasi Büro üzvlüyünə namizəd, sonra onun üzvü olmuşam, beş ildən artıq Sovet hökuməti sədrinin birinci müavini işləmişəm. 1987-ci ilin sonunda Siyasi Büronun ayrı-ayrı üzvləri, o cümlədən Qorbaçov ilə aramızda olan bəzi ixtilaflara görə istefaya çıxmışam. Bundan sonra mən təqiblərə məruz qaldım. 1990-cı ilin yanvarında Azərbaycana böyük qoşun kontingenti yeridilib, heç bir günahı olmayan insanları əzəndə, tələfat olanda sovet rəhbərliyinin Azərbaycan xalqına qarşı qəbul etdiyi qərarların və praktiki tədbirlərin əleyhinə çıxdım. Elə həmin vaxt Kommunist Partiyasından çıxdım, bundan sonra Moskvada məni daha çox təqib etməyə, mətbuatda mənim haqqımda böhtanca məqalələr dərc etməyə başladılar. Mən həyatımın çox mürəkkəb dövrünü yaşadım. Moskvanı tərk etməyə məcbur oldum, həyatımın çox hissəsinin keçdiyi Bakıya gəldim. Ancaq kommunist təqibləri mənə burada da yaşamağa imkan vermədi, mən Naxçıvana – Azərbaycandan ayrı düşmüş, lakin ona məxsus olan kiçik muxtar respublikaya getdim. O zaman Naxçıvan blokadada idi, mən üç il orada son dərəcə ağır şəraitdə yaşadım. 1993-cü ildə Azərbaycanda, Bakıda vətəndaş müharibəsi başlayanda, hakimiyyət böhranı olanda xalq məni Bakıya dəvət etdi və prezident seçdi. Mən keçmişdəki bütün fəaliyyətim ilə fəxr edirəm. Mən çox yüksək vəzifələrdə olanda da, son dərəcə ağır şəraitdə yaşayanda da təqiblərə məruz qalmışam. Mən şadam, görünür mənim taleyim belədir. Mən Sovetlər İttifaqında nə olmuşdursa, hamısına qara yaxmağın, pisləməyin əleyhinəyəm. Orada yaxşı, gözəl şeylər çox olubdur. Mən həm Kommunist Partiyasının üzvü, həm də Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının rəhbərlərindən biri olanda da bu işə vicdanla və sədaqətlə xidmət etmişəm. Ancaq 1990-cı ildə, təcəvüzlərdən sonra məni çətinliklərin gözlədiyini bilib-bilə eyni qətiyyətlə və ləyaqətlə bu partiyadan çıxdım. Sovetlər İttifaqının dağılması tarixi proseslərin qanunauyğun nəticəsidir. Bu baş verməli idi və baş verdi. Mən bundan razıyam. Mən Sovetlər İttifaqının dağılmasını alqışlamışam və indi onun hər hansı şəkildə bərpasının əleyhinəyəm. Görürsünüz, mən Sovetlər İttifaqını möhkəmləndirmişəm, eyni zamanda əmin olanda ki, o, daha lazım deyildir, hesab edirəm öz mövqeyimi

düzgün və vicdanla müəyyən etmişəm. Ancaq Sovetlər İttifaqı da öz tarixi rolunu oynayıbdır. Faşizmin darmadağın edilməsində, bu əjdaha üzərində qələbə çalınmasında Sovetlər İttifaqının böyük rolu var. Bunların hamısını unutmaq, inkar etmək lazım deyil: Bizim tariximiz mürəkkəb, ziddiyyətlidir. XX əsr sona çatır, görünür bir müddətdən sonra tədqiqatçılar bu yüzillikdə baş vermiş hadisələrə daha ədalətli və düzgün qiymət verəcəklər. Mən hansısa nəticələr çıxarmıram, sadəcə olaraq bəzi mülahizələrin haqqında danışırım.

Müxbir: Son dərəcə açıq diskussiyaya, verdiyiniz cavablara görə çox sağ olun.

Heydər Əliyev: Çox sağ olun. Sizinlə Azərbaycanda görüşməyə şad olacağam. Yalnız bir şeyi əlavə etmək istəyirəm. Dünən axşam «Mond» qəzeti Azərbaycanın əleyhinə böhtanla dolu uydurmalarla bütöv bir səhifə həsr edibdir. Burada, Fransada səfərdə olduğum vaxt belə bir yazıdan çox təəssüfləndim. Burada ermənilərin böyük diasporunun olduğunu bilirəm. Mən Fransada yaşayan ermənilərin hamısına böyük hörmətlə yanaşıram. Ancaq Ermənistandakı, digər ölkələrdəki, o cümlədən də Fransadakı ekstremist, millətçi, təcavüzkar erməni dairələri qəzetlərdə böhtançı uydurmalar dərc edir, Fransa ictimaiyyətinə yalan məlumat verirlər. Bütün bunlara inanmayın. «Mond» qəzetində yazılanların hamısı başdan-başa iftirdir. Fransa prezidentinin dəvəti ilə burada rəsmi səfərdə olduğum vaxtda «Mond» qəzetinin bu cür qeyri-etik hərəkəti özünə rəva bilməsindən təəssüflənirəm. Sağ olun. Xudahafiz.

FRANSANIN «TV-5» TELEVİZİYA KANALININ MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ

Paris

15 yanvar 1997-ci il

Sual: Cənab Prezident, Siz tarixin canlı səhifəsiniz, Sovet İttifaqında yüksək vəzifə tutmuş şəxssiniz. Siz Fransanın neft şirkətləri ilə, o cümlədən «Elf Agiten»lə yenidən müqavilə imzaladınız. Fransaya səfərinizdən nə gözləyirsiniz?

Cavab: Mən Fransaya səfərimdən, ən əvvəl, ölkələrimiz arasında əməkdaşlıq proseslərinin sürətlənməsini gözləyirəm. Fransa böyük ölkədir, Avropada, bütün dünyada çox mühüm rol oynayır. Fransa zəngin tarixə və təbii olaraq, texnologiyalar sahəsində böyük imkanlara malikdir. Odur ki, Fransa ilə əməkdaşlıq, onunla dostluq münasibətlərinin möhkəmləndirilməsi ölkəmizin inkişafı üçün də, Avropa Birliyində, Dünya Birliyində Azərbaycanın mövqelərinin möhkəmlənməsi üçün də mühüm amildir.

Sual: Cənab Prezident, «Elf Agiten» və «Total» şirkətləri ilə imzalanmış müqavilə, görünür, çox mühümdür.

Cavab: Bəli, bu mühüm müqavilədir. O, bir çox ölkələrin transmilli şirkətləri ilə bağladığımız beşinci müqavilədir. Son iki ildə imzaladığımız bütün müqavilələr dünyanın 11 ölkəsini və 16 transmilli şirkəti əhatə edir. Bu müqavilələr üzrə kapital qoyuluşlarının, yəni investisiyaların ümumi məbləği 15 milyard dollara çatır. Buna görə də onlardan hər biri bizim üçün böyük iqtisadi əhəmiyyətə malikdir. Lakin bununla yanaşı, bunlar qarşılıqlı surətdə bizimlə bu müqavilələri imzalamış olan ölkələr üçün də böyük iqtisadi əhəmiyyətə malik faydalı müqavilələrdir. Məsələn, Fransanın «Elf Agiten» və «Total» şirkətləri ilə imzalanmış müqavilə həm Azərbaycana, həm də Fransaya böyük iqtisadi fayda gətirəcəkdir.

Sual: Siz imzalanmış müqavilədən Ermənistanla, Dağlıq Qarabağla mövcud münaqişənin həlli üsulu kimi istifadə etməyə ümid bəsləyirsinizmi? Görək ki, Sizdə əhalinin 20 faizini ermənilər təşkil edir?

Cavab: Azərbaycan əhalisinin 20 faizinin ermənilərin təşkil etməsi məlumatı doğru deyildir. Hazırda Azərbaycanda cəmi 80 min er-

məni var. Deyəsən, siz səhv salmışınız. Azərbaycan ərazisinin 20 faizi Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən işğal olunmuşdur. Lakin orada heç kəs yaşamır. Bu torpaqlardan bir milyondan çox azərbaycanlı didərgin salınmışdır, onlar çadırlarda yaşayırlar. Ermənistanla Azərbaycan arasında münafişənin yaranmasına səbəb olmuş Dağlıq Qarabağda isə hazırda erməni millətindən 80 min adam yaşayır. Ermənistanın bu təvəvüzü nəticəsində Dağlıq Qarabağdan bütün azərbaycanlılar qovulmuşdur. Bunu sizin sualınızı dəqiqləşdirmək üçün deyirəm. O ki qaldı sualın mahiyyətinə, təbii ki, bu müqavilələr regionumuzda, xüsusən Azərbaycanı çox geniş iqtisadi fəaliyyəti təmin edəcəkdir. Onlar Azərbaycanın qərb ölkələri ilə əlaqələrini möhkəmləndirəcəkdir. Biz ümidvarıq ki, bu ölkələr Azərbaycanla uzunmüddətli əməkdaşlığa başlayaraq – həmin müqavilələr 25-30 il müddətinə imzalanıb – regionumuzda sülhün bərqərar edilməsində maraqlı olacaqlar. Bu isə öz növbəsində Ermənistan-Azərbaycan münafişəsinin dincliklə tənzimlənməsinə kömək edəcəkdir. Biz müharibə istəmirik, biz təvəvüzə məruz qalmışıq. Mən dedim ki, Azərbaycanın ərazisinin 20 faizi Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən işğal olunubdur. Biz tələb edirik ki, onlar Azərbaycanın ərazisini tərk etsinlər, yurdlarından qovulmuş bir milyondan çox azərbaycanlı öz yerlərinə qayıtsın. Biz Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü bərpa etmək və Ermənistanla sülh şəraitində yaşamaq istəyirik. Hesab edirik ki, əgər Ermənistan bizimlə sülh yaradarsa, müharibəni dayandırarsa və Azərbaycanla iqtisadi əlaqələr saxlayarsa, bu müqavilələr ona da öz iqtisadiyyatını inkişaf etdirməkdə kömək göstərəcəkdir.

S u a l : Siz Ermənistanla birbaşa danışıqlara tərəfdarsınız mı?

C a v a b : Biz Ermənistanla birbaşa danışıqlara tərəfdarıq və bu danışıqları aparırıq. Son bir il ərzində bu danışıqları Ermənistan prezidentinin və Azərbaycan prezidentinin xüsusi nümayəndələri aparmışlar. Lissabon sammitinə hazırlaşmağımızla əlaqədar bu danışıqlar sammit ərəfəsində dayandırılmışdır. Lakin biz Ermənistan ilə Azərbaycan arasında birbaşa danışıqları tezliklə bərpa edəcəyik və biz buna böyük əhəmiyyət veririk.

S u a l : Siz Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tanınmasını tələb edirsiniz, ermənilər isə Dağlıq Qarabağ ərazisində özləri üçün beynəlxalq təminat tələb edirlər. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Biz bunun əleyhinə deyilik, yəni biz Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpa olunmasını tələb edirik, Dağlıq Qarabağa Azər-

baycan dövlətinin tərkibində yüksək dərəcədə özünüidarə statusu verilməsinə təminat veririk. Eyni zamanda biz Dağlıq Qarabağın bütün əhalisi üçün təhlükəsizlik tədbirlərinin zəruriliyi ilə razılışıq. Bu məsələdə müxtəlif variantları, o cümlədən də beynəlxalq təminatlarla bağlı variantları nəzərdən keçirmək olar.

S u a l : Azərbaycan ərazisinin işğalı adlandırdığınız vəziyyətə nə qədər dözəcəksiniz?

C a v a b : Şübhəsiz, bu bizim üçün çox ağırdır və buna dözmək istəmirik. Səkkiz ildir ki, münafişə davam edir. Dörd ildən çoxdur ki, Azərbaycan vətəndaşları öz yerlərindən zorla qovulmuşlar və hazırda çadırlarda yaşayırlar. Buna dözmək mümkün deyildir. Ancaq Ermənistan tərəfi bütün bu məsələlərə pozucu münasibət göstərir, o, münafişənin həlli ilə razılışmır və biz dözməyə məcburuq. Burada iki yol var: ya dözmək və məsələnin sülh yolu ilə həllinə nail olmaq, ya da hərbi əməliyyatlara yenidən başlamaq. Biz isə hərbi əməliyyatlara yenidən başlamaq istəmirik. İki il səkkiz aydır ki, barışqı mövcuddur, biz atəşkəs şəraitində yaşayırıq. Bu, həm Ermənistan, həm də Azərbaycan üçün yaxşıdır. Hərbi əməliyyatların başlanması yenidən qan tökülməsinə, insanların həlak olmasına gətirib çıxaracaqdır. Biz bunu istəmirik.

S u a l : Bu böhranda Rusiyanın rolu müsbət, yoxsa mənfidir?

C a v a b : Müsbət və ya mənfidir deyə birmənalı cavab vermək olmaz. Rusiya bu məsələdə, sözün tam mənasında, müsbət rol oynaya bilər. Ancaq təəssüf ki, o bu münafişənin aradan qaldırılması üçün hələ özünün bütün imkanlarından istifadə etmir. Biz istəyirik ki, birincisi, Rusiya fəal olsun, ikincisi isə ədalətli olsun, həm Ermənistan, həm də Azərbaycana eyni şəkildə yanaşsın və ədalət, obyektivlik əsasında bu münafişəyə real surətdə son qoyulmasına çalışsın.

S u a l : Çeçenistanda müharibə ilə əlaqədar Rusiya ilə sərhəddə Azərbaycanın blokadası davam edir. Amma indi Çeçenistanda müharibə sanki qurtarmışdır. Belə isə Siz bu problemin həllini görürsünüz mü?

C a v a b : Çeçenistan hadisələri ilə əlaqədar iki il bundan əvvəl Azərbaycana qarşı blokada qoyulması ədalətsiz bir tədbir idi. Rusiya dövləti və onun ayrı-ayrı məmurları ədalətsizliyə yol verdilər, çünki bu, qeyri-hüquqi qərar idi və Azərbaycanı ağır vəziyyətə saldı. Rusiya ilə bizim çox fəal iqtisadi əlaqələrimiz var. Odur ki, ölkələrimiz arasındakı yollarmın, bütün kommunikasiyaların bağlanması Azərbaycan iqtisadiyyatını, ümumiyyətlə, bütün həyatımızı çox ağır vəziyyətə saldı.

İki ildən sonra Rusiya yəqin etdi ki, Azərbaycandan Çeçenistana heç bir yaraqlı keçib getməmişdir və bu, Çeçenistanda münaqişənin həllində heç bir rol oynamamışdır. İndi orada müharibə dayanmışdır. Ümid edirik ki, Rusiya bu blokadanı götürəcəkdir. Biz bu barədə Rusiya rəhbərləri ilə danışıyıq. Onlar bizə vədlər verirlər. Ümidvarıq ki, öz vədlərini tezliklə yerinə yetirəcəklər.

S u a l : Siz Azərbaycanda vəziyyətin sabitliyini poza biləcək qanunsuz bölmələrin ölkəni daxil olmasının qarşısını almaqda Moskvanın roluna ümid bəsləyirsinizmi?

C a v a b : Əgər Rusiya Azərbaycanda layiqli cəzadan gizlənən cinayətkar qrupların orada yaşamasına və qalmasına imkan verməse, onda biz özümüz bu adamların öhdəsindən gələrik və Rusiyanın bizə heç bir köməyi lazım olmaz.

M ü x b i r : Siz sərt hökmdar kimi ad çıxarmısınız, Sizi hətta «ziyalı müstəbid» adlandırmışlar. Vəziyyətin qeyri-sabit ola biləcəyi müsləman dövlətində Siz özünüzü müxalifətlə kifayət qədər sərt aparırsınız. Amma bununla yanaşı, Azərbaycanda demokratiya var.

C a v a b : Bilirsinizmi, belə bir fikirlə razı deyiləm ki, mən sərt siyasət yeridirəm. Heç bir sortlik yoxdur. Qanunlara əməl edilməsi hamı üçün eynidir. Mən isə qanunlara ciddi əməl edilməsinə tərəfdaram. Qanunsuz, hüquqa zidd olan hallardan heç birisi dəstəklənə və ya onlara yol verilə bilməz. Müxalifətin bəzi adamları isə olduqca çox qanunsuz əməllərə əl atırlar. Onların bu fəaliyyətinin qarşısı alındıqda sortlikdən danışmağa başlayırlar. Sərtlik deyilən şey yoxdur. Yeri gəlmişkən deməliyəm ki, bizdə demokratiya yenidən başlayır. Biz cəmi beş ildir ki, dövlət müstəqilliyi şəraitindəyik. Fransa neçə əsrdir demokratiya şəraitində yaşayır, amma siz də şikayətlənirsiniz ki, tam demokratiya yoxdur. Buna görə də yenidən başlanan demokratiya öz təşəkkülünün təbii olaraq mürəkkəb dövrünü keçirir. Müxalifətdə dayanmış adamlar isə sadəcə olaraq başa düşməzlər ki, müxalifət sivilizasiyalı, siyasi müxalifət olmalıdır. Bizim bəzi müxalifətçilərimiz silaha əl atır, qanunsuz silahlı dəstələrdən istifadə edirlər. Təbii ki, biz bu cür müxalifətə qarşı qanunun müvafiq tədbirlərini görəcəyik. Ona görə də mən «sərt» və ya «müstəbid» fikri ilə razı deyiləm. Bu düz deyildir. Biz demokratiya mövqeyində möhkəm dayanmışıq. Biz Azərbaycanda demokratik, sivilizasiyalı və hüquqi dövlət qururuq və quracağıq. Qoy buna heç kəsin şəkk-şübhəsi olmasın.

S u a l : Siz Sovet tarixini bilən bir adamsınız. İndi isə, baş verən hadisələri nəzərə alaraq, müstəqil və çox güclü dövlətin rəhbərisiniz. XX əsrin hadisələri, o cümlədən Belqradada, Sofiyada baş verən hadisələr barəsində fikriniz necədir?

C a v a b : XX əsr çox mürəkkəbdir. Tezliklə biz XXI əsrə qədəm qoyacağıq və onda indiki yüzillikdə baş vermiş və baş verən hadisələrə daha düzgün qiymət vermək mümkün olacaqdır. Lakin bütün bu hadisələr ümumən qanunlardan və sairədən tez-tez kənara çıxsa da, görünür, xüsusən Avropada, keçmişdə totalitar rejim şəraitində olmuş ölkələrdə, o cümlədən Yuqoslaviyada, Bolqarıstanda, keçmiş Sovetlər İttifaqı ərazisində baş verən proseslərlə müəyyən dərəcədə əlaqədardır. Bu ölkələrdə keçmiş kommunist, sosialist rejimindən, totalitar, avtoritar rejimdən demokratiyaya keçid baş verir. Lakin bu keçid təəssüf ki, bəzi yerlərdə xoşagəlməz hadisələrlə müşayiət olunur.

S u a l : Müsahibənizə görə sağ olun. Nəhayət, sonuncu sual. Sizdən ötrü Fransa, Avropa nə deməkdir?

C a v a b : Bizim üçün Fransa, Avropa və dünya siyasətində çox böyük rol oynayan ölkə və şübhəsiz ki, böyük iqtisadi potensiala malik, Avropanın iqtisadi birliyində layiqli yer tutan ölkədir. Avropanın bir hissəsi olan Azərbaycan isə Avropa Birliyi ilə fəal əməkdaşlıq edir, Avropa Şurasına daxil olmaq istəyir. Yeri gəlmişkən deyim ki, bizi oraya qonaq sifəti ilə qəbul etmişlər, tezliklə isə Azərbaycanın Avropa Şurasına tamhüquqlu üzv qəbul edilməsi mərasimi olacaqdır. Buna görə də Azərbaycan Avropa Birliyinin tamhüquqlu üzvü olmaq istəyir. Fransa Avropada çox mühüm yer tutduğuna görə, onunla əməkdaşlığımız həm qarşılıqlı fayda baxımından, həm də Fransa ilə əməkdaşlığın Azərbaycanı Avropa dövləti kimi təsdiqləyəcəyi və onun Avropa Birliyində mümkün qədər tez bir vaxtda layiqli yer tuta biləcəyi baxımından bizim üçün əhəmiyyətlidir.

M ü x b i r : Sağ olun.

NATO-nun BAŞ KATİBİ HAVYER SOLANA İLƏ DANIŞIQLAR BAŞA ÇATDIQDAN SONRA MƏTBUAT ÜÇÜN BƏYANAT

*Prezident Sarayı
13 fevral 1997-ci il*

NATO-nun baş katibi Havyer Solananın Azərbaycana səfəri əlamətdar bir hadisədir, mən bunu yüksək qiymətləndirirəm. Xüsusən də ona görə ki, bu səfər təkcə Azərbaycana deyil, Zaqafqaziyada olan ölkələrə – Gürcüstan, Ermənistan və Azərbaycanadır. Güman edirəm ki, hörmətli qonağımız bu səfər zamanı regionumuzdakı vəziyyətlə şəxsən tanış olandan sonra regionun təhlükəsizliyi və burada əmin-amanlığın, sülhün yaranması üçün daha çox səylər qoyulmasına kömək edəcəkdir.

Biz «Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramının həyata keçirilməsi barəsində çox ətraflı fikir mübadiləsi apardıq və belə fikrə gəldik ki, indiyə qədər Azərbaycan onun üzərinə düşən vəzifələri yerinə yetiribdir. Amma eyni zamanda bir çox məsələlərin də həll olunması lazımdır. Biz bu əməkdaşlığı əhəmiyyətli hesab edirik, bunu davam etdirəcəyik və bu görüşdən, danışıqlardan sonra imzaladığımız proqram çərçivəsində bu əməkdaşlığın həyata keçirilməsi üçün lazım olan tədbirlərin görülməsini təmin edəcəyik.

Biz Avropada təhlükəsizliyin təmin olunması üçün NATO-nun apardığı işi əhəmiyyətli hesab edirik. Hesab edirik ki, Avropanın bir hissəsi olan Qafqazda, Zaqafqaziyada, o cümlədən Azərbaycanda da, onun ətrafında da təhlükəsizliyin təmin olunmasına bundan sonra daha çox diqqət yetirilməlidir. Ümidvaram ki, bu görüşdən və danışıqlardan sonra NATO ilə Azərbaycan arasında olan əlaqələr daha da genişlənəcəkdir. Bunlar hamısı yalnız və yalnız bizim bölgədə təhlükəsizliyin təmin olunmasına yönəldilmək məqsədi daşıyır.

Hörmətli baş katib, Azərbaycana səfərinizə görə sizə təşəkkür edirəm. Ümidvaram ki, sabah siz Azərbaycanın paytaxtı Bakı ilə az da olsa tanış ola bilərsiniz. Xəzər dənizini seyr edə, Azərbaycanın tarixi abidələrini də görə bilərsiniz. Azərbaycanın vətəndaşları ilə də istədiyiniz qədər görüşə bilərsiniz. Bir də qeyd etmək istəyirəm ki, siz burada hər yerdə mehriban əhval-ruhiyyə və qonaqpərvərlik hiss edəcəksiniz. Sizə bütün işlərinizdə uğurlar arzulayıram. Sağ olun.

AZƏRBAYCANA RƏSMİ SƏFƏRƏ GƏLƏN GÜRCÜSTAN PREZİDENTİ EDUARD ŞEVARDNADZENİN BİNƏ HAVA LİMANINDA QARŞILANMASI MƏRASİMİNDƏ BƏYANAT

18 fevral 1997-ci il

Hörmətli Gürcüstan prezidenti, əziz qardaşım Eduard Şevardnadze!
Hörmətli qonaqlar, dostlar!

– Sizi Azərbaycanda səmimi qəlbdən salamlayıram. Məmnunam ki, mənim dövətim qəbul olunub və əziz Eduard Amvrosiyeviç, Siz Azərbaycana rəsmi dövlət səfəri edirsiniz.

Əminəm ki, Sizin Azərbaycanda olmağınız, rəsmi səfəriniz Gürcüstan-Azərbaycan münasibətləri tarixində yeni mərhələ olacaq, əməkdaşlığımızın bundan sonra da müvəffəqiyyətlə inkişafını təmin edəcək, xalqlarımız və ölkələrimiz arasında dostluq və qardaşlığın möhkəmlənməsinə kömək göstərəcəkdir.

Azərbaycanda Sizi xoş görüşlər gözləyir. Ümidvaram ki, bizim dövlətlərarası münasibətlərimizə aid bütün məsələləri müzakirə etmək imkanımız olacaqdır. Siz burada Sizə dost olan xalqın əhatəsində olacaqsınız və Sizi hər yerdə səbirsizliklə gözləyirlər, Sizinlə görüşmək, Sizi görmək istəyirlər.

Siz Azərbaycana ilk dəfə gəlmirsiniz. Lakin indiki gəlişiniz müstəqil Gürcüstanın prezidenti kimi buraya ilk səfərinizdir. Əminəm ki, bu səfər bizim münasibətlərimizin daha da inkişaf edəcəyini və möhkəmlənməyini göstərəcəkdir.

Xoş gəlmisiniz! Mən şadam ki, Siz burada, Azərbaycan torpağında, Bakıdasınız!

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI VƏ GÜRCÜSTAN ARASINDA İKİTƏRƏFLİ SƏNƏDLƏR İMZALANDIQDAN SONRA GÜRCÜSTAN PREZİDENTİ EDUARD ŞEVARDNADZE İLƏ BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSINDA BƏYANAT

*Prezident Sarayı
18 fevral 1997-ci il*

Hörmətli Prezident, cənab Eduard Şevardnadze!

Möhtərəm qonaqlar, hörmətli informasiya orqanlarının nümayəndələri, xanımlar və cənablar! Bir az əvvəl biz Azərbaycan Respublikası və Gürcüstan arasında bir sıra mühüm sənədlərin imzalanmasının şahidi olduq. Bu sənədlər ölkələrimiz arasında əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsini zərurətə çevirir. 22 sənəd imzalanmışdır. Gürcüstan və Azərbaycan müstəqil dövlətlər olduğu vaxtdan bəri isə 32 sənəd imzalanmışdır. Beləliklə, respublikalarımız, dövlətlərimiz arasında 54 sənəd imzalanmışdır. Həm də bunlar dövlətlərimiz arasında əməkdaşlığın müxtəlif sahələrini əhatə edən çox mühüm sənədlərdir. Beləliklə, cəsarətlə demək olar ki, biz əməkdaşlığımızı daha da inkişaf etdirmək və genişləndirmək üçün qısa müddətə Gürcüstan ilə Azərbaycan arasında kifayət qədər müqavilə-hüquqi əsas yaratmağa müvəffəq olmuşuq.

Bütün sənədlər çox böyük əhəmiyyətə malikdir. Onlardan hər biri həm Gürcüstan, həm də Azərbaycan üçün həyati əhəmiyyətə malik sahələrə aiddir. Lakin Gürcüstan ilə Azərbaycan arasında strateji əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsi haqqında prezident Şevardnadze ilə mənim imzaladığım sənədlərin əhəmiyyətindən danışmaq istədim.

Biz xalqımızın iqtisadi, mədəni, elmi əlaqələrinin, dostluğunun zəngin tarixi olan qonşu dövlətlərlik, indi Gürcüstanın və Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi şəraitində strateji tərəfdaşlar olmuşuq və strateji tərəfdaşlığımızın və əməkdaşlığımızın daha da inkişaf etdirilməsi haqqında sənəd imzaladıq. Bu, Gürcüstanın və Azərbaycanın dövlət siyasətinə, ölkələrimizin və xalqlarımızın milli mənafehinə tam uyğundur. Sənəd ona yönəldilmişdir ki, gələcəkdə ölkələrimiz həqiqətən

strateji tərəfdaşlar kimi, əməkdaşlıq edərək, bir-birinə lazımı yardım və həyanlıq göstərə bilsinlər. Beləliklə, bu sənəd xalqlarımız arasında dostluqla, Gürcüstanda və Azərbaycanda yaşayan adamlar arasında münasibətlərlə bağlı tarixi zəminə malikdir. Bununla yanaşı, bu sənəd istər Gürcüstan üçün, istərsə də Azərbaycan üçün ciddi proqramdır və gələcək əməkdaşlığımızın aydın və dəqiq yolunu müəyyənləşdirir.

Əminəm ki, Azərbaycan Prezidentinin bir il əvvəl Gürcüstana rəsmi səfəri zamanı imzalanmış sənədlərin həyata keçirildiyi kimi, bu gün imzalanmış sənədlər də uğurla həyata keçiriləcəkdir. Bu gün razılıq hissələ demək olar ki, ötən il ərzində bizim imzaladığımız sənədlər artıq öz əməli nəticələrini verir. Əgər bir ildə ölkələrimiz arasında əmtəə dövriyyəsi iki dəfə artmışdırsa, bu çox şeyə dəlalət edir. Əlbəttə, mən bir il əvvəl imzalanmış sənədlərin əməli surətdə həyata keçirilməsini səciyyələndirən konkret faktlarla vaxtınızı almaq istəmirəm və yalnız bir fakt gətirdim. Lakin zənnimcə, bu fakt kifayət qədər inandırıcı surətdə göstərir ki, biz razılaşmaların, imzalanmış sənədlərin əməli surətdə həyata keçirilməsi ilə məşğul oluruq. Buna görə də əminəm ki, bu gün imzalanmış sənədlər və bütün dövlətlərarası sazişlər, indiyədək imzalanmış sənədlər uğurla həyata keçiriləcəkdir ki, bu da başlıca vəzifənin – ölkələrimiz arasında strateji əməkdaşlığın təmin olunması vəzifəsinin yerinə yetirilməsinə kömək edəcəkdir.

Bu gün imzalanmış sənədlər bir çox günlər və aylar ərzində hazırlanmışdır. Biz onların üzərində çox ciddi işləmişik. Bu gün də Gürcüstan və Azərbaycan nümayəndə heyətləri üzvlərinin böyük bir qrupu bu sənədləri qəti şəkildə dəqiqləşdirmiş və imzalamaq üçün təqdim etmişdir. Bu sənədlərin hazırlanması üçün həm Gürcüstan tərəfdən, həm də Azərbaycan tərəfdən səy göstərənlərin hamısına təşəkkür etmək, habelə əmin olduğumu bildirmək istədim ki, Gürcüstan və Azərbaycanın dövlətlərarası münasibətləri ilə bağlı olan bütün problemlər üzərində biz bundan sonra da belə səliqə ilə, dəqiq və səylə işləyəcəyik.

Ölkələrimizin qarşısında böyük və məsul vəzifələr durur. Biz bu gün bunların barəsində danışdıq. Gürcüstan prezidenti, mənim dostum və qardaşım Eduard Şevardnadze və Azərbaycan prezidenti arasında uzun sürən söhbət oldu. Biz iki saat yarımından çox təkbətək söhbət etdik, dövlətlərarası münasibətlərimizə dair, demək olar, bütün məsələlər barədə, ölkələrimiz, dövlətlərimiz arasında münasibətləri intensivləşdirməyin zəruriliyi ilə bağlı olan bütün məsələlər haqqında fikir

mübadiləsi apardıq. Eyni zamanda biz regional xarakterli bir çox məsələləri müzakirə etdik. Qafqaz dünyanın nadir regionudur. O özünün tarixi və bugünkü mövqeyi ilə Yer kürəsinin bir çox ölkələrinin diqqətini cəlb edir.

Biz, Qafqazda yaşayan, öz xalqları, öz dövlətləri üçün məsuliyyət daşıyan insanlar isə Qafqaz işlərinə daha böyük maraq göstəririk. Qafqaz problemi bu gün aramızdakı fikir mübadiləsinin böyük mövzusu olmuşdur. Başlıcası isə, biz yekdil fikirdəyik ki, Qafqaz sülh regionu olmalıdır, burada sabitlik təmin edilməlidir. Qafqazda ölkələr, dövlətlər və xalqlar arasında mehriban qarşılıqlı münasibətlər olmalıdır və biz buna nail olmaqdan ötrü hər şeyi etməliyik. Biz Qafqazda münaqişələrlə bağlı məsələləri, o cümlədən Gürcüstandakı, Azərbaycandakı münaqişələri ətraflı müzakirə etdik. Biz yekdil fikirdəyik ki, bu münaqişələri sülh yolu ilə, beynəlxalq hüquq normaları, BMT-nin və ATƏT-in prinsipləri əsasında, xüsusən də 1996-cı il dekabrın əvvəlində ATƏT-in Lissabon sammitində qəbul olunmuş sənədlər əsasında həll etmək lazımdır.

Biz MDB-də vəziyyət haqqında da fikir mübadiləsi apardıq, belə bir ümumi rəyimizi ifadə etdik ki, üzv olduğumuz Müstəqil Dövlətlər Birliyi daha səmərəli, daha demokratik orqan olmalıdır. Birliyimizin məhz belə olması üçün biz öz tərəfimizdən hər şeyi edəcəyik.

Şübhəsiz ki, Şimali Qafqazdakı vəziyyət də bizi narahat edir. Belə bir yekdil fikirdəyik ki, orada sülh və sabitlik olmalıdır.

Biz qonşularımızla qarşılıqlı münasibətlərimiz haqqında da danışdıq. Belə bir yekdil fikirdəyik ki, bütün qonşularımızla dostluq, sülh, mehriban əməkdaşlıq münasibətlərimiz olmalıdır. Bu, o cümlədən də xüsusən şimal qonşumuza – Rusiyaya da aiddir. Biz istəyirik ki, Rusiyada sabitlik olsun, Rusiyada demokratik islahatlar həyata keçirilsin, Rusiya demokratik dövlət olsun və onun ərazisində mövcud olan mürəkkəb problemlərin hamısı sülh yolu ilə həll edilsin.

Biz bir çox başqa problemlər haqqında da söhbət etdik. Ən başlıca məqsədimiz isə Qafqazda və Cənubi Qafqazda sülhə nail olmaqdan ibarətdir. Bunun üçün Gürcüstan və Azərbaycan fəal əməkdaşlıq edirlər və fəal əməkdaşlıq edəcəklər. Biz əvvəl də bu fikirdə idik və bu gün həmin yekdil mövqeyimizi bir daha təsdiq etdik.

Ancaq biz ölkələrimiz arasında münasibətlərin gələcək inkişafına dair problemlər haqqında daha çox danışdıq. Böyük məmnuniyyətlə demək istəyirəm ki, Gürcüstan ilə Azərbaycan arasında keçmişdə də

problem olmayıb və indi də heç bir problem yoxdur. Ölkələrimiz, dövlətlərimiz, xalqlarımız arasında münasibətlər dostluq, sıx əməkdaşlıq, qardaşlıq münasibətləri kimi səciyyələnir. Bu münasibətlərin daha da inkişaf etməsi üçün Azərbaycan tərəfi hər şeyi edəcəkdir. Hesab edirəm ki, bu baxımdan Gürcüstan prezidenti cənab Eduard Şevardnadzenin Azərbaycana rəsmi səfəri mühüm mərhələ olacaqdır. Biz öz tərəfimizdən hər şeyi edəcəyik ki, bu səfər nəticəsində nə əldə olunmuşsa və əldə olunacaqsas, hamısı reallaşdırılsın. Diqqətinizə görə sağ olun.

Sual: Mənim sualım hörmətli Gürcüstan prezidenti Eduard Şevardnadze cənablarındadır. Dövrümüzün iki görkəmli siyasi xadiminin – Sizin və Azərbaycan prezidenti hörmətli Heydər Əliyev cənablarının həm şəxsi əlaqələrinin, həm də siyasi, iqtisadi və mədəni əlaqələrimiz sayəsində xalqlarımız arasında olan münasibətlərdə yeni ab-hava yaranmışdır. Hörmətli Eduard Şevardnadze, Sizin Zaqafqaziya sülh ideyanıza ilk səs verən hörmətli Prezidentimiz Heydər Əliyev cənabları olmuşdur. Artıq bünövrəsi qoyulmuş həmin fikrinizi möhtəşəm sərəya çevirmək mümkün olacaqmı?

Eduard Şevardnadze: Bu suala görə təşəkkürümü bildirirəm. Məncə, bizim bugünkü görüşümüz əlaqələrimizdə doğrudan da yeni mərhələdir, yeni keyfiyyət kəsb edən bir görüşdür. Bünövrəmiz olmasa, həmin yeni mərhələ və strateji əməkdaşlıq haqqında danışmaq çətinidir. Bizim işimizin əsasını məhz tarixi ənənələr, dostluq, qardaşlıq əlaqələri, ənənələri təşkil edir. Əminəm, mən və Heydər Əliyev cənabları xalqlarımıza zəmanət verə bilirik ki, tariximizdə, xalqlarımızın əlaqələrində qiymətli olan bütün ənənələri gələcək nəsillərə çatdıracağıq. Əminəm, münasibətlərimiz elə səviyyəyə çatacaq ki, Güney Qafqazda – möhtərəm prezident burada Cənubi Qafqaz ifadəsi işlətdi – yaşayan bütün millətlər bir-birinə qardaş gözü ilə baxacaqlar.

Sual: Mənim sualım hər iki prezidentədir. Sizin bəyan etdiyiniz kimi, böyük neftin nəql edilməsi üçün variantlardan biri Gürcüstan ərazisidir. Başqa variantlar da varmı?

Eduard Şevardnadze: Mən sizə cavab verərdim, lakin təəssüf ki, bizim neftimiz yoxdur. Ona görə də Heydər Əliyev cavab verəcəkdir.

Heydər Əliyev: Bilirsiniz, nə qədər ki, variantlar yox idi, suallar da yox idi. Variantlar meydana çıxan kimi, saysız-hesabsız suallar da meydana çıxır, daha nə qədər variant lazımdır?

Əgər bu ifadəni düzgün işlətsək, hazırda iki variant var. Birincisi, Azərbaycandan neftin şimal marşrutu ilə Rusiya ərazisi vasitəsilə Novorossiysk limanına nəql olunması variantı, ikinci variant, ikinci neft kəməri xətti qərb marşrutu ilə Gürcüstan ərazisi vasitəsilə Qara dəniz sahilindəki Supsa limanına nəql olunmasıdır. Xəbər verə bilərəm ki, birinci marşrut üzrə hər şey hazırdır, yəni Azərbaycan tərəfi və konsorsium nə lazımdırsa, hamısını yerinə yetirmişlər və Azərbaycan ərazisində neft kəməri hazırdır. Biz nefti ixrac etməyə hazırıq. Rusiyanın «Transneft» şirkəti tərəfindən ləngimə var, lakin danışıqlar aparılır və hesab edirəm ki, məsələlər yoluna qoyulacaqdır.

O ki qaldı ikinci varianta, layihə işlərinin hamısı qurtarıbdır və tezliklə Gürcüstan ərazisindən Supsa limanına neft kəmərinin tikintisinə başlanacaqdır. Konsorsiumun Beynəlxalq Əməliyyat Komitəsinin rəhbərləri söz veriblər ki, bu neft kəməri 1998-ci ilin axırınadək hazır olacaq və nefti nəql etmək imkanı yaranacaqdır.

İndi bu azlıq edir, daha bir variant istəyirlər. Bəli, böyük neft kəməri variantı var. 1994-cü il sentyabrın 20-də Bakıda imzalanmış müqavilədə qeyd edilmişdir ki, böyük nefti ixrac etmək üçün neft kəməri çəkmək lazımdır. Hamı maraqlandır ki, bu kəmərdən haradan, hansı ölkələrin ərazisindən keçəcəkdir? Mənə belə gəlir ki, hökmən Gürcüstandan keçəcəkdir.

Eduard Şevardnadze: Bir-iki kəlmə əlavə edəcəyəm. Şübhəsiz ki, bu gün biz bu barədə danışmışıq. Heydər Əliyevə ən dərin minnətdarlıq sözlərimi çatdırmaq istəyirəm ki, o, ilkin neftin şimala və qərbə ixracı marşrutunun müəyyən edilməsində həlledici sözü dedi. Həmçinin böyük neftin marşrutunun müəyyənləşdirilməsi üçün kömək edəcəyinə görə də təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Mən nə deyə bilərəm? Təminat verirəm və həmkarlarım da bununla razılaşıblar ki, bu, tamamilə təhlükəsiz və tamamilə etibarlı istiqamət olacaqdır. Buna bizim marağımız var və buna təminat verə bilirik.

Bəlkə o qədər də nəzakətli görünməyən daha bir məsələ haqqında. Heç kimə qısqanmaq lazım deyildir. Biz hamımız – həm şimal, həm cənub, həm qərb dövlətləri Xəzər dənizinin dibindəki zəngin sərvətdən istifadə etmək istəyirik və istəyirik ki, bu istifadə prosesi tamamilə təhlükəsiz olsun. Ona görə də Heydər Əliyevin haqqında danışdığı həmin istiqaməti Azərbaycanın hansısa şəkildə dəstəkləmək qərarı bütün dövlətlərin, o cümlədən, şübhəsiz ki, Gürcüstanın da xeyrinədir.

Bu dəstəyə, belə mühüm qərarın qəbul edilməsinə görə, bir daha təşəkkürümü bildirirəm.

Sual: Mənim sualım Eduard Şevardnadzeyədir. Bu yaxınlarda Kiyevə səfəriniz zamanı belə bir məlumat yayılmışdı ki, guya Siz MDB sərhədlərində dövlətlərin hansısa yeni birlirini yaratmağı təklif etmişiniz. Əgər belədirsə, Siz bu birliriyə necə təsəvvür edirsiniz?

Eduard Şevardnadze: Belə söhbət olmayıb. Bu məlumat ortaya çıxdıqdan sonra Gürcüstan prezidentinin mətbuat katibi bəyanat verdi ki, həmin informasiya həqiqətə uyğun deyildir. Kiyevdə mən təxminən indiki kimi dedim ki, MDB-də hazırkı vəziyyət bizi, təbii olaraq, qane etmir. Buna görə də biz, bu birliriyə üzvü olan dövlətlərin hamısı onun işini və fəaliyyətini necə canlandırmaq barədə düşüncəliyəm ki, o, hər bir dövlət üçün gərəkli olsun, müstəqilliyin inkişafına, möhkəmlənməsinə və bu əsasında inteqrasiya proseslərinin inkişafına kömək etsin. Söhbət bundan gedir. Mən heç bir yeni təşkilatdan danışmamışam.

Sual: Cənab prezidentlər, icazənilə iki sualım var. Görüşdə siz qeyd etdiniz ki, yeni strateji tərəfdaşlıq barədə düşünmək vaxtı gəlib çatmışdır və bundan ötrü Qafqaz xalqlarının təcrübəsindən istifadə etmək lazımdır. Bu, vahid Qafqaz ideyası ilə nə dərəcədə bağlıdır? İkinci sual: Neft-qaz sənayesi sahəsində əməkdaşlıq haqqında müqavilədə «Əsrin müqaviləsi»nin həyata keçirilməsində iştirak edən ayrı-ayrı neft şirkətlərinin maraqları nə dərəcədə nəzərə alınmışdır?

Heydər Əliyev: Sözlün düzü, sualınızı o qədər də başa düşmədim. Biz nə deməliyik? Sualınızı dəqiq ifadə edin.

Müxbir: Siz dediniz ki, yeni strateji tərəfdaşlıq barədə düşünmək vaxtı gəlib çatmışdır.

Heydər Əliyev: Necə yəni gəlib çatmışdır? Biz ki, bəyannamə imzalamışıq. Bu isə vahid Qafqaz ideyasına əslə zidd deyildir. Ona görə ki, Gürcüstan ilə Azərbaycan arasında strateji əməkdaşlıq Qafqazda məhz sülhün və sabitliyin möhkəmlənməsi xeyrinədir. O ki qaldı ikinci sualınıza, bu gün imzalanmış müqavilənin neft şirkətlərinə heç bir dəxli yoxdur.

Sual: Mənim sualım prezident Eduard Şevardnadze cənablarına aiddir. Rusiyanın Gürcüstandakı hərbi bazalarının perspektivləri necədir? NATO-nun genişlənməsi barədə Sizin rəyiniz necədir və Xavyer Solananın Tbilisiyə axırıncı səfəri zamanı Gürcüstan ilə NATO arasında nə

kimi razılaşma öldə edilmişdir? Üçüncü sual hər iki prezidentədir: Siz Azərbaycan, Gürcüstan vasitəsilə və oradan da Ukraynaya Qafqaz neft dəhlizinin çəkilişinə necə baxırsınız?

Eduard Şevardnadze: Hərbi bazalar barədə suala gəl-dikdə, bu gün biz həmin mövzuda danışdıq. Mən dəfələrlə izah etməli olmuşam ki, nə üçün Gürcüstan birdən öz ərazisini digər dövlətin hər-bi bazaları üçün verməyə razılaşmışdır. Xahiş edirəm nəzərə alınız ki, bu gün bizim üçün ən aktual problem Gürcüstanın ərazi bütövlüyünün bərpa olunması problemidir. Bu, birincisi. İkincisi isə, milli ordunun formalaşdırılması problemidir. Məlumdur ki, Gürcüstan hadisələrindən sonra orada hərbi texnika, demək olar, qalmamışdı. Sovet İttifaqı dövründə nə vardısı, hamısı daşınub aparılmışdı. Buna görə də silahlı qüvvələr yaradılması problemi bizim üçün həyati əhəmiyyət-ə malikdir. Rusiya ilə nə kimi razılaşma var? Rusiya Gürcüstanın əra-zi bütövlüyünün təmin olunmasına kömək edir. Mən dəfələrlə demi-şəm ki, Abxaziya münaqişəsinin aradan qaldırılmasının açarı Rusiyanın əlindədir. Bu, birincisi. İkincisi, Rusiya bizə silahlı qüvvələrin yaradıl-ması prosesində texnika və silahla kömək edir. Əgər bunların hamısı həyata keçirilərsə, onda müqavilə təsdiqlənəcəkdir. Əgər belə olmasa, Rusiyanın köməyi ilə Gürcüstanın ərazi bütövlüyünün bərpa edilməsi mümkün olmasa, onda təbii ki, müqavilə təsdiqlənməyəcəkdir. Bax, belə məntiq və belə şərtlər var.

NATO-ya gəldikdə isə – mən və Heydər Əliyev bu təşkilatın Baş ka-tibi Havyer Solana ilə söhbət etmişik – hesab edirəm ki, Zaqafqaziya döv-lətlərinə NATO-nun marağı tamamilə əsaslıdır, çünki necə deyirlər, biz Ümumavropa məkanına daxilik. Avropa təhlükəsizlik strukturlarının ya-radılması prosesində Qafqaz, şübhəsiz ki, özünün müəyyən yerini tutur.

O ki qaldı NATO-nun bilavasitə genişləndirilməsinə, hazırda bu problem bizə aid deyildir. Lakin yeri gəlmişkən, Rusiya rəhbərliyinin cavab verdiyi kimi cavab verəcəyəm: bu və ya başqa dövlətin bu və ya digər beynəlxalq, yaxud regional təşkilatlara, o cümlədən də NATO-ya daxil olmasını qadağan etməyə heç kimin ixtiyarı yoxdur. Bu, birincisi. İkincisi, zənnimcə, mən bunu da Kiyevdə demişəm ki, bu problem həd-dindən artıq dramatikləşdirilir. Tamamilə əminəm ki, xüsusən «soyuq müharibə» qurtarıqdan sonra, bütün dünyanı bir-birindən ayıran qarşı-durma aradan qaldırıldıqdan sonra Rusiyanın və digər dövlətlərin mə-nafələri nəzərə alınmaqla hökmən güzəştli qərarlar tapılacaqdır.

Ukrayna Avrasiya dəhlizinin imkanlarından və Avropanı Asiya ilə, o cümlədən Mərkəzi Asiya ilə birləşdirən magistral yollardan istifadə etmək istəyir. Ukrayna Azərbaycan, Gürcüstan və Ermənistanla, digər ölkələrlə, xüsusən Mərkəzi Asiya ölkələri ilə ən yaxın münasibətlər yaratmağa maraqlı göstərir. Bu baxımdan Gürcüstan və Azərbaycan əsas ölkələrdir.

Ukrayna və NATO. Ukrayna prezidenti bu barədə çox danışmış və dəfələrlə çıxış edibdir. Zənnimcə, qərb dövlətləri – bu təşkilatın üzvləri NATO ilə əməkdaşlıqda Ukraynaya xüsusi yer verməkdə düzgün hərəkət edirlər.

Cavab uzun olduğuna görə bağışlayın. Amma sual da sadə deyildi.

Heydər Əliyev: Hesab edirəm ki, Transqafqaz magistralı barəsində öz rəyimi bildirməliyəm. Biz buna çox böyük əhəmiyyət veririk. Keçən ilin mayında Sərəxsədə Özbəkistan, Türkmənistan, Gürcüstan və Azərbaycanın imzaladıqları saziş həyata keçirilir. Transqafqaz magistralı fəaliyyət göstərir və deməliyəm ki, özünü tamamilə doğruldu. Qazaxıstan və Qırğızıstan da bu sazişə qoşulurlar. Ukraynanın müraciəti bizim tərəfimizdən müsbət qarşılanır. Hesab edirəm ki, yüklərin Qara dəniz sahilindəki Gürcüstan limanından Avropaya, habelə Ukrayna limanlarına göndərilə biləcəyi bu magistraldan Ukrayna istifadə edə bilər. Buna onlar da, biz də maraqlıyıq. Yəni vaxtilə imzaladığımız həmin sazişin genişləndirilməsi və dərinləşdirilməsindən söhbət gedir. Bu sazişin xeyrinə edilən hər şeyi Azərbaycan müsbət qarşı-layır.

Eduard Şevardnadze: Heydər Əliyev, əgər mümkündürsə, bir-iki kəlmə əlavə edim. İndi biz adətən yüklərin şərq-dən qərbə və əks istiqamətdə axımından danışırıq. Lakin demək istəyirəm ki, Abxaziya münaqişəsi aradan qaldırılmaqla Qafqazın böyük tranzit regionuna çevrilməsi Rusiyaya da bu axına qoşulmaq imkanı verir. O zaman yüklər şimaldan cənuba – Türkiyəyə, Yaxın Şərqlə və sairəyə, həm də əks istiqamətdə daşınacaqdır. Bir sözlə, Rusiya bu imkan-dan, şübhəsiz, yalnız həmin münaqişələr aradan qaldırılacağı təqdirdə istifadə edəcəkdir. Bu halda Abxaziyaya, Cənubi Osetiyaya dəmir yo-lu, avtomobil magistraları açılacaq və bütün dövlətlər üçün həqiqətən çox böyük imkanlar yaradılacaqdır.

Sual: Mənim sualım Heydər Əliyev cənablarındadır. Azərbaycan və Gürcüstanın oxşar, eyni problemləri var. Strateji əməkdaşlıq yolu

tutmuş iki qardaş ölkənin separatçılığa qarşı mübarizədə birgə fəaliyyəti mümkün ola bilərmi?

Heydər Əliyev: Separatçılıq həm Gürcüstanın həyatına, onun ərazi bütövlüyünə, həm də Azərbaycanın həyatına, onun ərazi bütövlüyünə çox böyük zərər vurubdur. Ona görə də biz separatçılığın həm əleyhinə, həm də separatçılığın aradan qaldırılmasını, ona son qoyulmasını tələb edirik. Bu baxımdan Gürcüstanla Azərbaycanın vəziyyəti bir-birinə çox bənzərdir. Ancaq fərq də var. Fərq ondan ibarətdir ki, Azərbaycanın qarşılaşdığı separatçılıq təkcə Azərbaycanın daxilində olan bir qurumun separatçılığı deyil, Ermənistanın dəstəyi nəticəsində meydana gəlib, Ermənistanın Azərbaycana hərbi təcavüzü nəticəsində baş veribdir. Gürcüstandakı separatçılıqları da başqa ölkələr tərəfindən gizli dəstəkləyənlər var. Bu münaqişələrin aradan götürülməsi yoluna gəldikdə isə, eşitdiniz ki, prezident cənab Şevardnadze münaqişənin Rusiya vasitəsilə həll olunmasına çalışır. Bu məqsədlə həmin münaqişə zonasına Rusiyanın sülhü mühafizə dəstələri yerləşdirilibdir. Amma Azərbaycanda belə sülhü mühafizə qüvvələri yoxdur. Azərbaycan münaqişənin ATƏT çərçivəsində, onun Minsk qrupu vasitəsilə sülh yolu ilə həll olunmasına çalışır. Biz bu sahədə fəaliyyət göstərə bilərik və hesab edirəm ki, fəaliyyət göstərməliyik. Bu da ondan ibarət ola bilər ki, biz bir-birimizə kömək edək, beynəlxalq təşkilatların, böyük ölkələrin bu münaqişələrə diqqətini daha da çox cəlb edək, təcrübə mübadiləsi aparaq, bir-birimizə öz təcrübəmizi çatdıraraq, beləliklə də əməkdaşlıq edək. Bir sözlə, bu sahədə əməkdaşlıq etmək imkanlarımız var və hesab edirəm ki, əməkdaşlıq etməliyik.

Sual: Cənab Şevardnadze, sizin milli məsələlər üzrə köməkçiniz fevralın 6-da «Nezavisimaya qazeta»nın müxbirinə bildirmişdir ki, onu regionda islam dövləti yaradılması çox narahat edir və bu, pravoslav Gürcüstanı və Qafqazın xristian dininə etiqad edən digər ölkələri üçün təhlükə törədir. Siz milli məsələlər üzrə öz köməkçinizin dediklərini necə şərh edə bilərsiniz? İkinci sual ATƏT-in cinah sazişi barədədir. Azərbaycan regionda Rusiyanın silahlarının artmasının əleyhinədir. Bu məsələdə Gürcüstanla Azərbaycanın mövqeyi uyğun gəlirmi?

Eduard Şevardnadze: Birinci sualı eşitmədim. Hansı köməkçidən söhbət gedir?

Müxbir: Milli məsələlər üzrə köməkçidən.

Eduard Şevardnadze: O nə deyib?

Müxbir: O deyib ki, regionda islam dövləti yaradılır və bu pravoslav Gürcüstanı və Qafqazın xristian dininə etiqad edən digər ölkələri üçün təhlükə törədir. Bu, 1997-ci il fevralın 6-da «Nezavisimaya qazeta»da dərc olunub.

Eduard Şevardnadze: Bilirsinizmi, mən də öz köməkçimə görə cavabdehəm, amma «Nezavisimaya qazeta»ya cavabdeh ola bilmərəm. O belə şey deyə bilməzdi, çünki köməkçilərim mənə fikirlərimlə, mövqeyimlə, hələlik ki, şərikdirlər. Mənə isə belə bir mövqeyim yoxdur ki, orada fikir dəqiq ifadə edilməsin və ya nəşə başqa bir şey düz olmasın. Mən bu məsələdə heç bir təhlükə görmürəm.

Tərsilaha, adi silahların azaldılması problemlərinə gəldikdə, bu təzə məsələ deyildir. Sizə bildirməliyəm ki, bütün danışıqlarda, o cümlədən Vyana danışıqlarında biz Azərbaycan nümayəndə heyəti ilə daim məsləhətləşir və mövqələrimizi uyğunlaşdırırdıq. Odur ki, gələcəkdə də bu ruhda hərəkət edəcəyik.

Heydər Əliyev: Vəssalam? Daha sual yoxdur? Sağ olun.

**UKRAYNA PREZİDENTİ LEONİD KUÇMANIN
DƏVƏTİ İLƏ RƏSMİ DÖVLƏT SƏFƏRİNƏ
YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ
HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN
SUALLARINA CAVAB**

24 mart 1997-ci il

Ukraynaya səfər Azərbaycan ilə Ukrayna arasında yaranmış sıx qarşılıqlı əlaqələrlə bağlıdır. Bilirsiniz ki, Ukraynanın prezidenti cənab Leonid Kuçma 1995-ci ildə Azərbaycanda rəsmi səfərdə olubdur. Biz yaxşı danışıqlar aparmış, çox mühüm sənədlər imzalamışıq. Həmin vaxt o məni Ukraynaya rəsmi səfərə dəvət etmişdi. Mən bu dəvəti qəbul etmişəm və indi oraya gedirəm. Hesab edirəm ki, orada yaxşı danışıqlarımız, birinci növbədə iqtisadi əməkdaşlıq barədə danışıqlarımız olacaqdır. Özü də təkcə iki ölkə arasında yox, ümumiyyətlə, Qafqaz bölgəsi, Ukrayna, Avropa ölkələri, Mərkəzi Asiya arasında. Bu ölkələrin bir-biri ilə əməkdaşlığı, xüsusən nəqliyyat və başqa sahələrdə əməkdaşlıq indi çox böyük aktuallıq kəsb edir. Bunların hamısını müzakirə edib əməkdaşlığımızın sonrakı perspektivləri və onların həyata keçirilməsi üçün konkret tədbirlərin görülməsi barədə danışıqlar aparacağıq. Mən bu səfərə çox yüksək qiymət verirəm. Çünki Ukrayna böyük dövlətdir, iqtisadi sahədə əməkdaşlığımıza çox böyük imkanlar var. Bu əməkdaşlığı edərkən həm Ukrayna, həm də Azərbaycan çox fayda götürə bilər. Ona görə də mən bu rəsmi səfərə gedirəm. Hesab edirəm ki, yaxşı olacaq.

Mən Ukrayna-Azərbaycan münasibətlərinin bütün istiqamətlərdə, bütün sahələrdə inkişaf edəcəyini gözləyirəm. İqtisadi, elmi-texniki əməkdaşlığı, təhsil sahəsində əməkdaşlığı inkişaf etdirmək üçün bizim geniş imkanlarımız var. Bu məsələlərə dair dövlətlərarası bir çox sənədlər hazırlanıb və biz bunları orada imzalayacağıq. Bir sözlə, səfərdən yaxşı nəticələr gözləyirik.

MDB dövlət başçılarının qarşısındakı görüşü ilə bağlı suala cavab olaraq onu deyə bilərəm ki, həmin görüşdə müzakirə olunacaq məsələlər hazırdır. Kimin hansısa rəyi varsa, ola bilər ki, biz bu barədə fikir

mübadiləsi aparaq. Ancaq görüşə hansısa birgə təklif çıxarmaq niyyəti yoxdur.

Gürcüstan kimi Ukraynanın da Azərbaycan üçün strateji tərəfdaş ola bilməsinin mümkünlüyü barədə suala qısaca belə cavab vermək olar: biz Ukrayna ilə də Gürcüstanla imzaladığımız bəyannaməyə bənzər bir sənəd imzalamaq niyyətindəyik.

UKRAYNA-AZƏRBAYCAN DÖVLƏTLƏRARASI SƏNƏDLƏRİN İMZALANMASI MƏRASİMİNDƏN SONRA MƏTBUAAT ÜÇÜN BƏYANAT

*Kiyev, Mariya Sarayı
24 mart 1997-ci il*

Hörmətli cənab prezident!
Möhtərəm xanımlar və cənablar!

Mən və məni müşayiət edən Azərbaycanlı gəlmiş şəxslər burada, Ukraynada, Kiyevdə olduğumuzla əlaqədar dərin sevinc və məmnunluq hissələri keçiririk. Buraya gəldiyimiz ilk dəqiqələrdən biz böyük qayğı və diqqətlə əhatə olunduq, səmimiyyətlə və qonaqpərvərliklə qarşılandıq. Bu, təbii, çünki ölkəmiz və xalqlarımız arasında son dərəcə xoş münasibətlər, dostluq münasibətləri yaranmışdır və bu münasibətlər Ukrayna prezidenti Leonid Daniloviç Kuçmanın 1995-ci ilin iyul ayında Azərbaycana səfəri zamanı, sonralar müxtəlif beynəlxalq təşkilatlarda görüşlərimiz və danışıqlarımız zamanı daha da inkişaf etdi. Bu münasibətlər Bakıda imzalanmış sənədlərdə və bu gün burada imzalanmış sənədlərdə də öz inkişafını tapmışdır.

Problemlər, ən əvvəl, ölkəmizin qarşılıqlı münasibətləri ilə bağlı problemlər barəsində, əməkdaşlığımız barədə, eyni zamanda ölkələrimizin istər Avropada, istər dünyada, istərsə də üzv olduğumuz MDB-də qarşılaşdığımız problemlər barəsində bu gün Ukrayna prezidenti, möhtərəm Leonid Daniloviçlə mənim aramda çox açıq, səmimi və mehriban söhbət oldu. Mən bütün deyilənlərlə razıyam və Leonid Daniloviçin belə bir fikrinə tam şərikəm ki, bütün məsələlər barəsində baxışlarımız tamamilə uyğun gəlir. Bu isə daha böyük inam verir ki, biz fəal əməkdaşlıq etməli, əməkdaşlığı genişləndirməli və dərinləşdirməliyik.

Ukrayna prezidenti və Azərbaycan prezidenti tərəfindən imzalanmış sənəd – Ukrayna ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlığı dərinləşdirmək və inkişaf etdirmək haqqında bəyannamə də məhz buna xidmət edir. Biz neft-qaz sənayesi sahəsində əməkdaşlıq haqqında imzalanmış sənədə çox böyük əhəmiyyət veririk. Təbii ki, qalan bütün sənədlər də böyük əhəmiyyətə malikdir və əməkdaşlığımızın uğurla həyata keçirilməsi üçün yaxşı hüquqi zəmin yaradır.

Bu gün imzalanmış çoxsaylı sənədlərlə yanaşı, əvvəlki dövrün də başlıca yekunu bundan ibarətdir ki, Ukrayna ilə Azərbaycan arasında dostluq münasibətləri təşəkkül tapmış və mövcuddur, buna görə də biz bu münasibətləri inkişaf etdirmək və möhkəmlətmək əzmindəyik. Bu münasibətlər ölkələrimizin dövlət müstəqilliyini, ölkələrimizin suverenliyini daha da möhkəmlətməyi və inkişaf etdirməyi, demokratik, hüquqi sivilizasiyalı dövlətlər qurmağı, habelə keçid dövrü ilə bağlı qarşıya çıxmış sosial-iqtisadi çətinlikləri bacardıqca tez bir zamanda aradan qaldırmaq üçün iqtisadi islahatlar aparmağı nəzərdə tutur.

Bütün bu məsələlərdə biz yekdillik, baxış və fikirlərimiz uyğun gəlir və bu gün imzaladığımız sənədlər bizə öz ölkələrimizdə işi daha uğurla aparmağa, dostluq münasibətlərimizi möhkəmlətməyə və inkişaf etdirməyə kömək edəcəkdir.

Leonid Daniloviç, bizim – mənim və məni müşayiət edən şəxslərin burada qarşılaşdığımız xoş qəbula, qonaqpərvərliyə, mehribanlığa və səmimiyyətlə görə Sizə təşəkkür edirəm. Sizi əmin etmək istəyirəm ki, biz bu dostluğa və imzalanmış bütün sazişlərə və sənədlərə sadıq olacağıq.

Diqqətinizə görə çox sağ olun.

S u a l : Bu qədər dövlətlərarası sənədlər imzalandıqdan sonra Ukrayna ilə Azərbaycan strateji tərəfdaşdırlarmı?

Leonid Kuçma : Xüsusən Heydər Əliyeviçin indiki səfərinə nəzərə alaraq Ukrayna ilə Azərbaycanın strateji tərəfdaşlar olduğuna mənə heç bir şübhə yoxdur. Strateji tərəfdaşlıq təkə iqtisadiyyatda deyil, yəqin ki, ən əvvəl, siyasətdədir. Bizim siyasətimiz isə məhz bundan ibarətdir ki, dövlətlərimizin yalnız deklarativ surətdə deyil, sözün əsl mənasında müstəqil dövlətlər olması üçün biz bir-birimizi bütün mövcud üsul və imkanlarla dəstəkləməliyik. Bundan ötrü isə biz iqtisadi imkanlarımızı sahmanlamalıyıq. Mən razılıq hissi ilə bir daha bildirirəm ki, Ukrayna məhz belə də edəcəkdir.

S u a l : İmzalanmış sənədlərlə əlaqədar olaraq Azərbaycan nefti vurulmuş ilk eşelon Ukrayna ərazisindən nə vaxt keçəcəkdir?

Heydər Əliyev : Görünür, suala mən birinci cavab verməliyəm... Bildiyimiz kimi, Azərbaycandan ilkin neftin dünya bazarlarına ixracı üçün iki neft kəməri çəkilir. Bir neft kəməri bizim tərəfimizdən, Azərbaycan ərazisində çəkilmişdir və bu kəmərlə nefti Rusiya Federasiyasının Qara dəniz sahilindəki Novorossiysk limanına qədər nəql etmək

nəzərdə tutulur. Rusiya tərəfi söz verir ki, yaxın vaxtlarda onlar da öz ərazilərində lazımi tədbirlər görəcəklər və bu neft kəməri işləməyə başlayacaqdır.

İkinci neft kəməri Gürcüstan ərazisi ilə çəkiləcək və o da Qara dəniz sahilindəki Supsa limanına gedəcəkdir. Onun inşasına bu ay başlanmışdır. Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı «Azəri» və «Çıraq» yataqlarında neft hasilatına dair bütün layihəni həyata keçirən beynəlxalq neft şirkətləri konsorsiumu bu boru kəmərinin inşasını 1998-ci ilin sonunadək başa çatdırmağı vəd edir. Boru kəməri hazır olan kimi neft neql edilməyə başlanacaqdır...

Leonid Kuçma: Heydər Əliyevlə ehtıflı danışdı ki, mən nəsə əlavə etməyə sözümlə yoxdur. Mən ancaq arzu edərdim ki, Azərbaycanda nəzərdə tutulmuş bütün planlar hökmən həyata keçirilsin. Mən yalnız daha bir məsələni açıqlamaq istərdim. Heydər Əliyevlə onu demədi. Həmin məsələ bundan ibarətdir ki, Azərbaycan tərəfi Xəzər bölgəsinin böyük imkanlarını nəzərə alaraq Ukrayna tərəfini gələcək layihədə bilavasitə iştiraka dəvət edir.

Təşəkkür edirəm.

AZƏRBAYCAN VƏ UKRAYNA PREZİDENTLƏRİNİN BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSINDA BƏYANAT

Kiyev, Mariya Sarayı

25 mart 1997-ci il

Çox hörmətli Leonid Daniloviç!
Möhtərəm xanımlar və cənablar!

Ukraynaya rəsmi səfərim başa çatır və indi hava limanına getməyə hazırlaşarkən mən bu səfərin baş tutduğuna, olduqca əlverişli şəraitdə, dostluq, yoldaşlıq şəraitində keçdiyinə, dövlətlərarası münasibətlərimizlə, ölkələrimiz və dövlətlərimiz arasında əməkdaşlığın gələcək inkişafı ilə bağlı bir çox məsələləri birlikdə müzakirə və bu məsələlər barəsində qərarlar qəbul etdiyimizə görə böyük məmnunluq hissi keçirirəm. Hörmətli Leonid Daniloviç, fürsətdən istifadə edərək dəvətinizə görə, qonaqpərvərliyə görə, mənə və mənimlə gəlmiş bütün Azərbaycan nümayəndələrinə göstərdiyiniz xoş hisslərinizə görə, getdiyimiz hər yerdə əhatə olduğumuz səmimi, həqiqətən mehriban mühiyyətə görə Sizə bir daha təşəkkürümü bildirirəm.

Leonid Daniloviç, mənə göstərdiyiniz yüksək şərəfə görə, diqqət və qayğıya görə, bununla yanaşı, Ukraynanın ali ordeni – Yaroslav Mudrı ordeni ilə təltif olduğuma görə Sizə bir daha təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Beləliklə, mən Azərbaycana Ukrayna mükafatı ilə qayıdaram. Mən bu mükafatı münasibətlərimizin daha da dərinləşməsinə və genişlənməsinə ifadə edən son dərəcə mühüm amil kimi qiymətləndirirəm. Leonid Daniloviç, 1995-ci ildə Siz Azərbaycana səfər etdiniz, indi isə mən cavab səfərinə gəlmişəm. Sizə üz tutaraq xahiş edirəm ki, Azərbaycan Respublikasına bir daha səfər etməyi planlaşdırasınız. Mən Sizin səfərinizi səbirsizliklə gözləyəcəyəm və düşünürəm ki, Siz elə ilk imkan düşən kimi onu həyata keçirəcəksiniz. 1995-ci ildə Bakıda da, bu günlərdə Kiyevdə də çox işlər görülməsinə, çox sənədlər hazırlanıb imzalanmasına baxmayaraq, hələ çox şey edilməlidir ki, strateji tərəfdaşlıq xarakteri daşıyan sənəd – Ukrayna ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlığın daha da dərinləşdirilməsi haqqında dünən imzaladığımız bəyannamə həyata keçirilsin. Bu bizim üzərimizə çox böyük vəzifələr qoyur, buna görə də sonrakı görüşlərə ehtiyac var. Bununla əla-

qədar olaraq mən Sizi Azərbaycanca rəsmi səfərə gəlməyə dəvət edirəm.

Ukraynanın və Kiyev şəhərinin bütün nümayəndələri ilə görüşlərdən aldığım ən xoş təəssüratlar barədə danışmağı lazım bilirəm. Nadir qoruq, Ukrayna xalqının qədim tarixinin, qədim mədəniyyətinin nadir abidəsi olan Kiyev-Peçora lavrası ilə tanışlıq mənə böyük təsir bağışladı. Şadam ki, bu tarix abidəsi ilə yenidən tanış ola bildim. Bu gün Kiyev Bələdiyyə İdarəsinə gətməyimə və Kiyevin fəxri qonağı adına layiq görülməyimə şadam. Kiyevin fəxri qonağı adına layiq görüldüyüm üçün təşəkkür edirəm. Görüşlərimizin yekunları və imzalanmış sənədlər barəsində Leonid Daniloviçin dedikləri ilə tamamilə razıyam. Bəyan edirəm ki, söhbətlər zamanı və ikitərəfli münasibətlərə, MDB, Avropa təhlükəsizliyi çərçivəsində, bütün beynəlxalq təşkilat və strukturlarda əməkdaşlığımıza aid məsələlərin müzakirəsi zamanı biz fikir və baxışlarımızın, mövqə və münasibətlərimizin tamamilə uyğun gəldiyini aşkara çıxardıq. Mənim üçün böyük əhəmiyyət kəsb edən başlıca məsələ bundan ibarətdir ki, Ukrayna iqtisadi bazar islahatları aparılması, demokratik dövlət quruculuğu, hüquqi cəmiyyət yaradılması yolu ilə gedir, öz dövlət müstəqilliyini qətiyyətlə qoruyub müdafiə edir. Biz də bu yolla gedirik, bütün bunlar ölkəmizdə də həyata keçirilir və Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi bizdən ötrü ən mühüm tarixi nailiyyətdir və biz bu nailiyyəti bundan sonra da qoruyacağıq.

Leonid Daniloviç, Sizə, Kiyevdəki, Ukrayna torpağındakı bütün dostlarımıza bir daha təşəkkür edirəm. Təbii ki, bizi dünən və bu gün müşayiət etmiş, indi də bizimlə olan mətbuata da təşəkkürümü bildirirəm. Sağ olun.

S u a l : Hörmətli prezidentlər, siz MDB-nin Zirvə toplantısı ərəfəsində birliyin perspektivlərini necə qiymətləndirirsiniz? Sual Leonid Daniloviçədir: Siz Rusiya hərbi texnikasının Ermənistanı əvəzsiz və gizli olaraq göndərilədiyi barədə Rusiyanın müdafiə naziri İqor Rodionovun təşdiqlədiyi faktı necə qiymətləndirirsiniz?

L e o n i d K u ç m a : Belə düşünürəm ki, martın 28-də keçiriləcək MDB-nin Zirvə toplantısının nəticələrindən görüş keçirildikdən sonra danışmaq olar. Lakin biz belə bir ümidlə gedirik ki, dünənki və gələcək MDB barəsində öz sözümlüyü deyə biləcəyik. Zənnimcə, MDB-nin mövcud olduğu indiki forma ona daxil olan tərəflərdən heç birini, ölkələrdən heç birini qane edə bilməz. Biz, hər şeydən əvvəl, bu

strukturu bərabərhüquqlu tərəflərin birliyi kimi görmək istəyirik. Elə bilirəm ki, burada hər bir ölkə ərazisinin həcmindən və əhalisinin sayından asılı olmayaraq eyni səsə malik olsun.

İkinci suala – o isə həqiqətən çox mürəkkəbdir – gəldikdə, mən Azərbaycana səfər zamanı qaçqınların məskunlaşdığı yerləri görmək imkanına malik oldum. Deməliyəm ki, bütün bunlara ürək ağrısı, sarsıntı və təəssüf hissələri keçirmədən baxmaq olmaz. Axı adamlar əslində hər şeylərini itirmişlər, onların gələcəyi bu gün çox problematik və qeyri-müəyyəndir. Buna görə də mən bunu əsas tuturam ki, bütün tərəflər Təhlükəsizlik Şurasının qərarlarına ciddi əməl etməlidirlər. Bu qərarlarda açıq-aydın yazılmışdır ki, nə kimi işlər görmək lazımdır. Mən öz tərəfimdən, Xarici İşlər və Müdafiə nazirliklərinə tapşırıram ki, həmin məsələni əlavə olaraq öyrənsinlər və bu problem barəsində rəsmi fikir hazırlasınlar.

H e y d ə r Ə l i y e v : Vaxtınızı almamaq üçün demək istəyirəm ki, Leonid Daniloviç Kuçmanın MDB barəsində söylədiyinin hamısı ilə tam razıyam. Mən də bu fikirdəyəm ki, birliyimiz demokratik, səmərəli olmalı və beynəlxalq standartlara cavab verməli, bütün üzvlərinin bərabərhüquqlu iştirakını təmin etməlidir. Təəssüf ki, buna nail olmaq hələlik mümkün olmayıbdır. Bununla belə, hesab edirəm ki, bu real surətdə mümkündür. Bundan ötrü lazımı şərait yaratmaq, MDB-nin fəaliyyətinin daha da təkmilləşdirilməsi mexanizmlərini müəyyənləşdirmək gərəkdir. Yəqin ki, biz bu fikirləri martın 28-də deyəcəyik. Ümid etmək istərdim ki, dövlət rəhbərlərinin görüşündən sonra birliyin fəaliyyəti əsaslı surətdə yaxşılaşmağa başlayacaqdır.

S u a l : Suallarım hər iki prezidentədir. Neft dəhlizi yaradılmasının həyata keçirilməsində Ukrayna və Azərbaycanın planlarına hər hansı üçüncü tərəf, xüsusən Rusiya mane ola bilərmi? Siz Belarusda baş verən hadisələri necə şərh edərdiniz?

H e y d ə r Ə l i y e v : Bilirsinizmi, bizə çox şeydə mane olmağa çalışırlar. 1994-cü il sentyabrın 20-də biz Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı neft yataqlarının birgə işlənməsi haqqında ilk iri müqavilə imzaladıqda çox etirazlar, narazılıqlar və müxtəlif cür uydurma əngəllər oldu. Onlar bu gün də mövcuddur, lakin onların heç bir əsası yoxdur. Biz müstəqil dövlət kimi, öz hüququmuzdan istifadə edərək, onda da tamamilə qanunauyğun hərəkət etdik və bu gün də düz hərəkət edirik. Odu ki, mane olmaq istəyəcəklər, amma zənnimcə, bunu bacarmayacaqlar.

Belarusda hadisələrə gəldikdə, mənəm bu barədə çox az məlumatım var. Eşitdiklərim və mənə məlum olanlar ancaq televiziya ilə gördüklərimdən ibarətdir. Lakin orda baş verən bütün hadisələr mənəm üçün anlaşılıq deyildir, dumanlıdır. Həqiqətən, orada nələr baş verir? Bəlkə bu barədə Leonid Daniloviç danışsın?

Leonid Kuçma: Birinci sual ilə əlaqədar mən Heydər Əliyeviçlə tam razıyam. Belə konkret nöqteyi-nəzərə görə minnətdaram. Buna bir neçə kəlmə əlavə edib demək istədim ki, baxır, Rusiya hansı mənafeləri əsas tutacaq – çar Rusiyasının mənafeələrini, yoxsa müasir demokratik dövlətin mənafeələrini. Axı biz görürük ki, indi Rusiyada neft hasilatı gündən-günə azalır və tezliklə onun təkə özündə deyil, kənar da əlavə neft mənbələrinə ehtiyacı ola bilər. Bəs belə isə nə üçün Rusiya hər yerdə öz dostu elan etdiyi qonşularına mane olur? Sağlam düşüncə müasir dünyada hər yerdə və hər şeydə qalib gəlməlidir.

O ki qaldı Belarusa, orada baş verən bəzi son hadisələr mənə dumanlı görünür. Lakin mən həmişə bunu əsas tuturam ki, hər bir xalq öz ölkəsinin inkişaf yolunu seçmə hüququna malikdir.

Bir sözlə, sağlıq olsun, görərik.

Sual: Sualım cənab Kuçmayadır: Ermənistan bəyan edir ki, Ukrayna Azərbaycana silah və hərbi texnika göndərmişdir. Bu bəyanata Sizin münasibətiniz necədir? İkinci sual hər iki prezidentədir: siz Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin aradan qaldırılmasında Ukraynanın iştirakı məsələsinə müzakirə etdinizmi, əgər etdinizsə, onda bu iştirak hansı formada olacaqdır?

Heydər Əliyev: Hesab edirəm ki, mən birinci suala cavab verə bilərəm və əgər lazım gələrsə, Leonid Daniloviç əlavə edə. Ukraynadan Azərbaycana gizli yolla heç bir silah göndərilməyib. Bu gün sizin qarşımızda, bütün dünya qarşısında bəyan edirəm ki, biz atəşkəs haqqında saziş imzaladığımız – bu, 1994-cü il mayın 12-də olub – vaxtdan bəri Azərbaycan heç yerdən bir dəne də silah almayıb. Rusiya Müdafiə Nazirliyinin səhih məlumatına cavab olaraq Yerevanda söylənilmiş fikirlər ağ yalandır, uydurma və böhtandır. Mən bunu qəti şəkildə deyirəm. Hesab edirəm ki, Leonid Daniloviç də belə deyəcəkdir.

Leonid Kuçma: Mən bunu təsdiq etməyə bilmərəm, çünki, bu doğrudur. Həmin müddətdə silah göndərilməsindən heç söhbət də getməmişdir.

Heydər Əliyev: O ki qaldı Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin aradan qaldırılmasında Ukraynanın iştirakı məsələsinə, biz onu Leonid Daniloviçlə müzakirə etdik, çünki bu bizim üçün müstəsna əhəmiyyətli məsələdir. Qafqazda sabitlik məsələsi isə Ukrayna üçün, şəbhəsiz, böyük əhəmiyyətə malikdir, axı Ukrayna Qafqaza coğrafi cəhətdən çox yaxındır və onunla bütün digər əlamətlərlə bağlıdır. Bundan başqa, hiss edirəm ki, Ukrayna, xüsusən onun prezidenti hörmətli Leonid Daniloviç çox böyük maraq göstərirlər ki, ölkələr sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşasınlar. Buna görə də biz bu məsələni müzakirə etdik və yekdil fikirdə olduq ki, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin dincliklə aradan qaldırılması haqqında, yəni dincliklə tənzimlənmənin prinsipləri – Azərbaycan Respublikasının və Ermənistan Respublikasının ərazi bütövlüyünün tanınması, Dağlıq Qarabağa Azərbaycanın tərkibində yüksək özünüidarə statusu və Dağlıq Qarabağın bütün əhalisi üçün təhlükəsizliyə təminat verilməsi prinsipləri haqqında Lissabon bəyanatı sülhə nail olmaqdan ötrü yaxşı əsasdır. Biz məsələni bax, bu ruhda müzakirə etdik.

Leonid Kuçma: Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə ciddi əməl edilməsinin zəruriliyindən başqa, bizim ayrı nöqteyi-nəzərimiz olmamışdır və yoxdur. Biz bunu əsas tutmuşuq və ATƏT-in Lissabon görüşündə də mövqeyimiz belə olmuşdur.

Sual: Hörmətli Heydər Əliyeviç, xahiş edirik, banknot fabriki ilə tanışlıqdan aldığınız təəssüratı bölüşəsiniz və izah edəsiniz ki, Azərbaycan tərəfinin bu müəssisəyə marağına səbəb nədir?

Heydər Əliyev: Sualınızın axırıncı hissəsinə dərhal cavab verəcəyəm. Mən hətta bilmirdim ki, Kiyevdə belə bir fabrik var. Buna görə də mənə ona bu cür yüksək maraq yox idi. Lakin buraya səfərimin programını mənə təqdim etdikdə və proqramda bu fabriyə getmək nəzərdə tutulduğunu gördükdə mən onunla çox maraqlandım və oraya böyük həvəslə getdim. Deməliyəm ki, fabrik mənə çox güclü təsir bağışladı. Bu müəssisə müasir texnologiya, texnika quraşdırılmış və beynəlxalq standartlara cavab verən yüksək keyfiyyətli məhsul buraxmağa qadir böyük bir kompleksdir. Çox şadam ki, Ukrayna belə müəssisəyə malikdir və qısa bir müddətdə bu cür istehsalat, özü də fəaliyyətini genişləndirmək üçün böyük perspektivləri olan istehsalat yarada bilmişdir. Bu, təsərrüfat-iqtisadi baxımdan belədir, dövlət baxımından, siyasi nöqteyi-nəzərdən isə, hesab edirəm ki, bu, Ukraynanın dövlət müstə-

qilliyinin mühüm atributudur. Ukrayna böyük ölkədir, böyük potensialla malikdir və öz qiymətli kağızlarını özü yaratmaq iqtidarındadır. O, belə də edir. Bu, Ukraynanın müstəqilliyinin rəmzidir. Mən bunu fabrikdə dedim və indi də deyirəm. Bununla yanaşı, mən Ukrayna Milli Bankının prezidentindən xahiş etdim ki, o, Azərbaycan Milli Bankının prezidenti ilə görüşsün. Biz bunu mütləq edəcəyik ki, o, banknot fabriki ilə tanış ola bilsin. Ola bilsin ki, onun xidmətlərindən istifadə edəcəyik.

S u a l : Sual Leonid Daniloviçdir: bu gün Ukraynanın kütləvi informasiya vasitələri xəbər vermişdir ki, iki layihəni – Transqafqaz nəqliyyat dəhlizinə dair və Xəzər neftinin Ukrayna ərazisi ilə Avropaya nəql olunmasına dair layihələri maliyyələşdirmək xahişi ilə Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankına Ukrayna, Azərbaycan və Gürcüstan prezidentlərinin ümumi müraciətinin layihəsi Sizin danışıqlarınız zamanı razılaşdırılmalıdır. Belə bir müraciət həqiqətən mövcuddurmu, əgər mövcuddursa, onun layihəsi hazırkıdır?

Leonid Kuçma : Bu məsələ ilk dəfə qaldırılmışdır. Ukrayna tərəfi bunu əsas tutur ki, əgər Xəzər neftinin Avropaya göndərilməsi üçün dəhliz qəti şəkildə müəyyən edilərsə, onda Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankına üç prezidentin bu cür müraciət imzalaması məqsədəuyğun olar. Bu bütün nöqteyi-nəzərlərdən əsaslandırılmışdır. Lakin onu əlavə olaraq öyrənmək lazımdır. Biz Heydər Əliyevlə bu barədə razılığa gəlmişik və yaxın vaxtlarda Ukrayna-Azərbaycan birgə komissiyası onun üzərində işləyəcəkdir.

S u a l : Leonid Daniloviç, Ukrayna nə dərəcədə ümid bəsləyə bilər ki, gələcəkdə Azərbaycan nefti Rusiyadan neft idxalına alternativ ola bilər? Heydər Əliyev, Siz Dağlıq Qarabağ «prezident»inin Ermənistan baş naziri təyin olunmasını necə şərh edirsiniz?

Leonid Kuçma : Siz görək bağışlayasınız, özgenin cibinə baxmaq yaxşı deyil. Mən bilən, Xəzərdə neftin kəşf edilmiş ehtiyatları təkcə Ukraynaya deyil, başqa ölkələrə də neft göndərilməsinin çox ciddi alternativ mənbəyidir. Biz bu regionun inkişafında bütün baxımlardan maraqlıyıq. Odur ki, bu neft Ukraynaya Rusiya nefti ilə paralel sürətdə gələ bilər.

Heydər Əliyev : Dağlıq Qarabağın erməni icmasının lideri Robert Koçaryanın Ermənistan baş naziri təyin edilməsini biz mənfi və anlaşılmaz fakt kimi qiymətləndiririk. Dağlıq Qarabağ Azərbaycan

Respublikasının bir hissəsidir. Ermənistan tərəfindən təcavüz nəticəsində Dağlıq Qarabağı, eləcə də onun ətrafındakı Azərbaycan torpaqlarını Ermənistan silahlı birləşmələri işğal etmişlər. Bu işğalda, bu qanlı müharibədə Koçaryan da fəal iştirak etmiş, fəal rol oynamışdır. O, son illərdə Dağlıq Qarabağın erməni icmasına başçılıq edir və ya qondarma «Dağlıq Qarabağ Respublikası»nın üzündənirə «prezidenti» adlanır. Bu, normal anlayışlara və adicə beynəlxalq hüquq normalarına heç cür uyğun gəlmir. Buna görə də bu təyinat bizim tərəfimizdən əsla qəbul edilə bilməz və müvafiq orqanlarımız bu məsələyə münasibətimizi bildirmişlər.

S u a l : Sual hər iki prezidentdir: siz Avropada adi silahlı qüvvələr haqqında müqaviləyə dair məsələni müzakirə etdinizmi və XXI əsrdə Avropa təhlükəsizliyinin modeli, sizcə, necə olmalıdır?

Leonid Kuçma : Siz cinah məhdudiyətlərinə dair sazişi nəzərdə tutursunuz? Bəli, müzakirə etdik. Mövqələrimiz indiki halda üst-üstə düşür. Bu problemin təkcə Azərbaycana və Ukraynaya deyil, həm də qonşularımıza – mən Moldova və Gürcüstanı deyirəm – aid olduğunu nəzərə alaraq, biz məsləhətləşmələri davam etdirmək, qəti olaraq qəbul etmək barədə razılığa gəldik.

Heydər Əliyev : Mən də bu fikirdəyəm. Biz bu məsələni müzakirə etdik və bu baxımdan fikirlərimiz uyğun gəlir. Biz bu məsələdə əvvəllər də eyni mövqə tuturuq, çünki o, təzə məsələ deyil və danışıqların bir neçə mərhələsində müzakirə olunmuşdur. Ukrayna ilə Azərbaycanın mövqələri bu baxımdan tamamilə üst-üstə düşür. Bu dəfə də, Leonid Daniloviçlə mənim aramda fikir mübadiləsi zamanı həmin məsələ müzakirə mövzusu idi. Biz öz mövqeyimizi təsdiqlədik və belə bir qərara gəldik ki, Ukrayna ilə Azərbaycan arasında, Gürcüstanla və Moldova ilə məsləhətləşmələri davam etdirmək lazımdır. Axı bu onlara da aiddir və bizim mövqələrimizə onların da mövqələri yaxındır.

İkinci məsələyə – XXI əsrdə təhlükəsizlik modeli məsələsinə gəldikdə isə, yəqin ki, siz bilirsiniz, ATƏT-in Lissabon Zirvə görüşündə dövlət başçılarının bu barədə xüsusi qərarı qəbul olunmuşdur, biz bu qərara səs vermişik. Hesab edirəm ki, XXI əsrdə Avropa təhlükəsizliyi modeli haqqında sənəddə şərh olunmuş prinsiplər real və həyata keçirilə bilən prinsiplərdir. Biz bu prinsipləri dəstəkləyirik.

Leonid Kuçma : Mən bu məsələdə Heydər Əliyevlə razıyam. Xüsusilə Avropaya aid olan bu problemin nə qədər müəkkəb

və məsuliyyətli problem olduğunu biz başa düşürük. Ona görə də ölkələrin bir-birinə yaxınlaşmaq üçün atdıqları addımı müsbət hadisə kimi qiymətləndirmək lazımdır. Mən Almanyanın Çexiya ilə barışıq haqqında müqavilə imzalamasını nəzərdə tuturam, Macarıstan Rumıniya ilə müqavilə bağlamışdır, Ukrayna da o cümlədən Rumıniya ilə müqavilə imzalamaq niyyətindədir. Mayda Polşa ilə də belə müqavilə imzalamğa hazırlaşırıq. Bir sözlə, bunların hamısı Avropa qitəsində təhlükəsizliyin gücləndirilməsinə yönəldilmişdir. Lakin hazırda elə bəlalər da var ki, biz bunlara əlac etməyin metodlarını hələ bilmirik. Bu, ilk növbədə separatizm bəlasıdır. Onun bütün səviyyələrdə, o cümlədən də Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş Məclisinin 50-ci sessiyası səviyyəsində pislənməsinə baxmayaraq, separatizm bəzən çox eybəcər formalarda güclənməkdə davam edir. Bu isə Avropanın və dünyanın bir çox nöqtələrində müşahidə olunan qeyri-sabitliyə gətirib çıxarır. Ona görə də ATƏT-in elan etdiyi prinsiplərin həyata keçirilməsinə çalışacağıq. Sağ olun.

FRANSAYA İŞGÜZAR SƏFƏRƏ YOLA DÜŞƏRKƏN BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB

26 mart 1997-ci il

Bu, çox qısamüddətli, işgüzar bir səfərdir. Mən sabah səhər Fransanın prezidenti Jak Şirakla, xarici işlər naziri Erve de Şarett ilə görüşəcəyəm. Ola bilər, başqa görüşlərim də olsun.

Prezident Jak Şirakin və böyük musiqiçi Mstislav Rostropoviçin dəvəti ilə günün ikinci yarısında, axşam Mstislav Rostropoviçin 70 illiyinə həsr olunmuş mərasimlərdə iştirak edəcəyəm.

Qondarma «Dağlıq Qarabağ Respublikası»nın «prezidenti» Robert Koçaryanın Ermənistanın baş naziri təyin edilməsi ilə bağlı suala cavab olaraq deməliyəm ki, bu məsələ məlumdur, Xarici İşlər Nazirliyi bizim bu barədə fikrimizi bildiribdir. Mənim Moskvada da görüşlərim olacaqdır. Levon Ter-Petrosyan ilə də görüşəcəyik. Biz Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin, Dağlıq Qarabağ probleminin sülh yolu ilə həll edilməsi məsələsi barədə danışıqlar aparacağıq. MDB-nin üzvü olan ölkələrin dövlət başçılarından sonra Rusiyanın prezidenti Boris Yeltsinlə də mənim görüşüm olacaqdır. Biz bir sıra məsələləri müzakirə edəcəyik.

FRANSANIN APARICI KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN NÜMAYƏNDƏLƏRİNƏ BƏYANAT

Paris, «Krión» mehmanxanası
27 mart 1997-ci il

Hörmətli qonaqlar, mən sizi salamlayıram. Bilirsiniz ki, mən Parisə dünən axşam gəlmişəm. Buraya gəlməyim bir neçə məsələ ilə bağlıdır. Mən bir saat bundan əvvəl Fransanın prezidenti cənab Jak Şirakla görüşdüm və çox ətraflı söhbət etdim. Bu gün saat 4-də xarici işlər naziri cənab Erve de Şarettilə görüşəcəyəm. Bu gün axşam isə görkəmli musiqiçi, böyük ictimai xadim, bizim dostumuz Mstislav Rostropoviçin 70 illiyinə həsr olunmuş mərasimlərdə iştirak edəcəyəm.

Bilirsiniz ki, Mstislav Rostropoviç Bakıda anadan olubdur. Onun valideynləri uzun müddət Azərbaycanda, Bakıda işləyiblər. O bizim yaxın dostumuzdur və 70 illik yubileyi münasibətilə mənə şəxsən bu mərasimlərə dəvət edibdir. Mən bu dostluq əlaqələrinə görə də bu gün onun 70 illik yubileyində iştirak edəcəyəm.

Gecə mən buradan Moskvağa gedəcəyəm. Sabah səhər saat 11-də Kremlin Müstəqil Dövlətlər Birliyinə daxil olan ölkələrin dövlət başçılarına görüşürəm. Şübhəsiz ki, mən bu görüşdə iştirak edəcəyəm. Sonra Moskvağa bir neçə digər görüşlərim olacaqdır. O cümlədən, Rusiyanın prezidenti Boris Yeltsinlə də görüşüm nəzərdə tutulur. Mən Parisə gələrkən Azərbaycanın Fransadakı səfiri xanım Hüseynova burada mətbuat nümayəndələri ilə görüşümü təşkil etmək istədiyi barədə mənə müraciət etdi. Mətbuat nümayəndələrinə həmişə böyük hörmət bəslədiyimə görə mən bu təklifi qəbul etdim və sizinlə bir yerdəyəm. Bilirəm ki, adətən siz suallar verirsiniz. Mən isə bu gün sizə yemək təşkil etmişəm.

J a k R u m e l a r (*Fransa Xarici İşlər Nazirliyi mətbuat xidmətinin rəhbəri*): Cənab Prezident, mən öz həmkarlarım adından Sizə «Fransaya xoş gəlmisiniz» demək istəyirəm. Biz ümid edirik ki, Sizin Parisə bu səfəriniz xoş keçəcəkdir. Bakıda anadan olmuş Mstislav Rostropoviçin sənətinə verdiyiniz qiyməti də biz sizinlə bölüşdürürük. Onu da qeyd edirəm ki, jurnalistlərin suallarında və onlara verəcəyiniz

cavablarda bizim ümumi marağımız vardır. Cənab Prezident, bizi buraya dəvət etdiyiniz üçün çox sağ olun.

Sonra Azərbaycan Prezidenti jurnalistlərin suallarına cavab verdi.

S u a l: Cənab Prezident, Jak Şirakla görüşünüz zamanı əsasən musiqi, yoxsa neft haqqında danışdınız?

C a v a b: Yox, musiqi haqqında danışmadıq. Musiqi barədə axşam danışacağıq. Neft haqqında bir az danışdıq. Ancaq əsas danışığımız Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin həll edilməsi məsələsinə həsr olunmuşdu.

Bilirsiniz ki, ATƏT-in üzvü olan ölkələrin dövlət başçılarından Lissabon Zirvə görüşündən sonra Fransa Minsk konfransının həmsədrlərindən biridir. Yanvarın 13-də Fransada rəsmi səfərdə olarkən mən prezident Jak Şirakla bu barədə ətraflı söhbət aparmışdım. İndi isə artıq Fransa Minsk konfransının həmsədridir. Bilirsiniz ki, Minsk konfransı Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin həll edilməsi üçün yaradılıb. Fransa Minsk konfransının həmsədr olduğuna görə biz söhbətimizi daha da konkretləşdirdik.

S u a l: Mənim sualım Minsk qrupu ilə əlaqədardır. Deyirlər ki, Azərbaycan, ümumiyyətlə, Minsk konfransında Amerika Birləşmiş Ştatlarının həmsədrliyinə üstünlük vermək istəyir.

C a v a b: Minsk qrupunun həmsədrliyində dəyişiklik bir prosesdir. Bilirsiniz ki, həmsədrlərdən biri Rusiya, digəri Finlandiya idi. Finlandiya bu həmsədrlikdən uzaqlaşandan sonra, şübhəsiz ki, onun yerini kimin tutacağı müzakirə olunurdu. Sevindirici haldır ki, bir neçə dövlət bu məsələyə çox böyük maraq göstərdi. Mən bunu çox müsbət qiymətləndirirəm. Demək, həmin dövlətlər bu münaqişənin həll olunmasını və bu prosesdə iştirak etmək istəyirlər. O cümlədən, Amerika Birləşmiş Ştatları da, Fransa da bu məsələdə öz namizədliyini irəli sürmüşdü. Almanyanın da namizədliyi var idi. Ona görə də bir müddət müzakirə getdi və sonra qərar qəbul edildi ki, üç həmsədr olsun. Rusiya əvvəldən də həmsədr idi. Sonradan isə həm Fransa, həm də Amerika Birləşmiş Ştatları həmsədr oldular. Bu çox yaxşı bir qərardır. Hesab edirəm, bu, yaxşı nəticə verməlidir. Biz bundan məmnunuq və əməli nəticələrə gözləyirik.

Təsəvvür edin, dünyanın üç böyük dövləti: Rusiya, Fransa, Amerika Birləşmiş Ştatları Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin aradan qaldırılması ilə məşğul olmağa maraq göstərmişlər və üzərlərinə məsuliyyət

götürmüşlər. Bu bizi sevindirir. Mən inanıram ki, bu üç ölkə məsələnin həll olunmasında həmsədr kimi çox yaxşı iş görə bilər və nəhayət, bu münəfişə son qoymaq olar.

S u a l : Cənab Prezident, bu mövzunu davam etdirərək Sizdən soruşmaq istəyirəm. Sabah Siz ermənistanlı həmkarınızı Moskvada görüşəcəksiniz. Dağlıq Qarabağın başçısının Ermənistanın baş naziri təyin edilməsinə Siz necə baxırsınız?

C a v a b : Cənab Ter-Petrosyanla sabah mən Moskvada görüşəcəyəm. Birincisi, dövlət başçılarının toplantısında biz birlikdə iştirak edəcəyik. Onunla telefonla danışmışıq və razılaşımışıq ki, toplantıdan sonra bizim fərdi görüşümüz olacaqdır. Ermənistanın baş nazirinin təyin olunmasına gəldikdə isə, biz onu Dağlıq Qarabağdakı erməni icmasının başçısı kimi tanıyıyıq. Koçaryanın Ermənistan baş nazir təyin edilməsi çox qeyri-adi bir haldır. Çünki Dağlıq Qarabağ Ermənistanın tərkibində deyil. Dağlıq Qarabağ hüquqi cəhətdən Azərbaycanın tərkibindədir. O, faktiki olaraq Azərbaycanın tabeliyindən çıxmış olsa da, dünyada heç kəs onu tanımır. Ona görə də Ermənistanın vətəndaşı olmayan bir şəxs – Azərbaycanın bir hissəsi olan Dağlıq Qarabağda erməni icmasına başçılıq edən, özünü qeyri-qanuni olaraq «prezident» elan etmiş bir şəxs Ermənistanın baş naziri təyin olunması mənfi bir haldır.

Mən məmnunam ki, Fransa hökuməti bu məsələyə öz münasibətini bildiribdir. Fransanın Xarici İşlər Nazirliyi bu barədə bəyanat veribdir. Bəyanatda da göstərilir ki, onlar bu hadisəni bəyənirlər. Cənab Jak Şirak da bu gün bu barədə mənə dedi. O qeyd etdi ki, qətiyyətlə imkan vermək olmaz ki, Koçaryan Ermənistanın baş naziri olaraq, eyni zamanda Dağlıq Qarabağın başçısı kimi qalsın.

S u a l : Cənab Prezident, indicə Siz üç böyük ölkənin – ABŞ-ın, Fransanın, Rusiyanın bu problemin həlli sahəsindəki söylərindən danışdınız. Sizdə belə bir təəssürat yaranmırmı ki, hazırda dünyada fəvqəldövlət vardır və o, hər bir şeyin həllində inhisarı öz əlinə almaq və hamıya öz hökmünü dikte etmək istəyir?

C a v a b : Bilirsiniz, bizdə belə bir təəssürat yoxdur. Şübhəsiz ki, Amerika Birləşmiş Ştatları böyük bir dövlətdir. Amma Fransa da, Rusiya da böyük dövlətlərdir. Dünya Birliyində hər bir dövlətin özünəməxsus yeri vardır. Dediğiniz fikirləri bəlkə də siz hiss edirsiniz. Amma biz kiçik bir dövlətik. Bizim üçün böyük dövlətlərin hamısı böyük

dövlətdir. Hansının daha böyük, hansının daha kiçik dövlət olmasının bizim üçün o qədər də fərqi yoxdur.

S u a l : Bu üç dövlətin Minsk qrupunda rəhbərliyindən Siz razısınızmı, onların neytral münasibəti Sizi qane edirmi? Yaxud bu dövlətlərdən hər hansı birinin Azərbaycana, Ermənistanla daha yaxın olacağı və ya üstünlük verəcəyi barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Bilirsiniz, mən deyə bilmərəm ki, indiyədək olan işlərdən tam razıyam. Əgər bu məsələ həll edilmiş olsaydı, onda deyə bilərdim ki, mən tam razıyam. Çünki 1994-cü ilin mayında, təxminən üç il bundan əvvəl biz Ermənistanla Azərbaycan arasında atəşin dayandırılması haqqında saziş imzalamışdıq. 1997-ci ilin mayında bunun üç il tamamlanmışdır. Üç ildir ki, atəş yoxdur. Qan tökülür. Bu yaxşı bir haldır. Ancaq bu üç il elə bir vaxtdır ki, bu müddətdə həmin münəfişəni həll etmək mümkün idi. Əgər bu münəfişəni həll edə bilməmişiksə, bizim özümüzün də, şübhəsiz ki, burada günahımız var, eyni zamanda bu məsələni həll etmək üçün yaradılmış Minsk qrupunun, xüsusən həmsədrlərin də günahı vardır.

Fransa ilə Amerika bu ilin fevral ayında həmsədr olmuşlar. Onlar hələ bir iş görə bilməyiblər. Ancaq prezident Jak Şirakla bugünkü danışğımızdan mən belə bir fikrə gəldim ki, Fransa bu məsələ ilə çox ciddi məşğul olmaq istəyir. Bunu nümayiş etdirən faktlardan biri də ondan ibarətdir ki, Fransanın xarici işlər naziri cənab Erve de Şarett bu ayın axırında bizim bölgəyə gələcək, Ermənistanda, Azərbaycanda və Moskvada olacaqdır. Həmsədr təyin olunandan sonra Fransanın xarici işlər nazirinin dərhal regiona səfər etməsinin özü müsbət haldır. Eyni zamanda çox ümidverici haldır.

Bir daha qeyd edirəm, prezident cənab Jak Şirakla bu gün bizim söhbətimizin əsas hissəsi bu mövzuya həsr olunmuşdu. Prezident Jak Şirakın fikirləri, mülahizələri mənə rahat etdi və çox böyük ümidlər verdi. Ona görə də mən gələcək aylara çox nikbinliklə baxıram. Hesab edirəm ki, Fransanın təşəbbüsü, yəni xarici işlər naziri cənab Erve de Şarettin regiona gəlməsi digər həmsədrlər üçün də nümunə olacaqdır.

S u a l : Gürcüstandan və Ermənistandan fərqli olaraq Siz rus qoşunlarının öz ərazinizdə qalmasına etiraz etmişsiniz. Bundan əlavə, bizə elə gəlir ki, Rusiya ilə sizin aranızda Xəzər dənizinin statusu ətrafında da müəyyən mübahisə vardır. Yəni Rusiya sizin ölkənizi öz təsir dairəsinə salmaq iradəsini göstərməkdən çəkinmir. Sabah Siz Müstəqil Döv-

l tl r Birliyinin Zirvə toplantısında olacaqsınız. Orada  z ölkənizin istədiyiniz xəttini qorumaq imkanını necə görürsünüz və bu xətti qoruyark n Sizi kim d st kl y c kdir, Siz kimə arxalanacaqsınız?

C a v a b : Ermənistandan, Gürcüstandan fərqli olaraq bizdə, Azərbaycanda Rusiya hərbi hissələrinin, qoşunlarının olmaması bizim tam müstəqilliyimizi nümayiş etdirir. Rusiyanın hərbi hissələrinin, qoşunlarının Azərbaycanda olmasına hazırda heç bir ehtiyac yoxdur. Mən hesab edirəm ki, bu hərbi hissələrin, bazaların Ermənistanda, Gürcüstanda olmasına da heç bir ehtiyac yoxdur. Mən bilmirəm, Rusiya n   c n Gürcüstanda, Ermənistanda hərbi hissələrinin saxlayır? Rusiyanın hazırda çox böyük problemləri, o cümlədən ordu sahəsində də problemləri vardır. Belə olan halda Rusiyanın  z ölkəsindən başıqa, digər müstəqil ölkələrdə – Ermənistanda, Gürcüstanda ordu saxlaması heç bir məntiqə uyğun deyildir. Ona görə də mən bunu düzgün hesab etmirəm. Hətta mən buna etiraz edirəm.

Xəzər dəniz məsələsində Rusiya elə bizim aramızdakı mübahisələrə gəldikdə isə, buna real yanaşırsınız, elə bir mübahisə yoxdur. Rusiyanın bəzi dairələrində dünyanın, Qərb ölkələrinin neft şirkətləri ilə Azərbaycanın müqavilə baėlamasına qısqanclıq edilir. Amma buna da əsas yoxdur.  unki indiyədək imzalanmış beş müqavilənin  c nd  Rusiyanın böyük neft şirkəti olan «LUKoyl» da iştirak etmişdir. N   c n qısqandıqlarını mən başıa düşmürəm. Nəhayət, Rusiya çox narahət idi ki, biz neftin dünya bazarına ixracı  c n  kilkil c k neft kəmərini başıqa istiqamətdə aparacaėıq. Biz isə qərar qəbul etdik ki, neftin dünya bazarına çıxarılması  c n eyni zamanda iki neft kəməri tikilsin, onlardan biri Rusiyanın  razisindən Qara dənizdəki Novorossiysk limanına, ikincisi Gürcüstanın  razisindən Qara dənizdəki Supsa limanına getsin. Yəni biz burada da Rusiyanın maraėını təmin etmişik. İş burasındadır ki, biz artıq şimal istiqamətində, Rusiyanın ərazisindən ke c c k neft kəmərinin Azərbaycandakı hissəsini tikmişik. Konsorsiuma daxil olan şirkətlər bu kəmərin tikintisində 50 milyon ABŞ dolları x rcleyibl r. Amma Rusiya tərəfi bu nefti qəbul etməyə hazır deyildir. Biz bu neft kəmərini nəinki tikmişik, hətta həmin borunun i erisini neftlə də doldurmuşuq. Biz Rusiya ilə  c aydır danışıqlar aparırıq ki, onlar bu nefti qəbul etsinlər. İki gün bundan əvvəl mən Ukraynada rəsmi səfərdə idim. Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin prezidenti də mənimlə Kiyevdə idi. Mən onu Moskvaya göndərdim ki, gedib Rusiya ilə danışıqlar

aparsın. Sabah mən Moskvaya gedən kimi o bu danışıqların nəticəsi barədə mənə məlumat verməlidir. Görürsünüz, biz  z müstəqilliyimizi, milli m nafel rimizi qoruyuruq. Ancaq qonşu dövlətlərin maraqlarına da imkan daxilində lazımı şərait yaradıırıq. Ona görə də Rusiya tərəfinin bu məsələ barəsində Azərbaycandan narazı olmaėa haqqı yoxdur.

S u a l : Cənab Prezident, Sizə bir sual da vermək istəyirəm. Açıq-aydın görünür ki, cənab Yeltsin NATO-nun genişlənməsindən söhbət gedəndə narazılıėını bildirir və xüsusən  c Baltıqyanı  lk y  NATO-nun genişlənməsini istəmir. Siz ukraynalı h mk rınızla g r şm s n z. O, bir qədər əvvəl Fransada olarkən dedi ki, NATO-nun genişləndirilməsinə tərəfdardır. Bəs şəxsən Siz NATO-nun genişlənməsinə necə baxırsınız? Sizə elə gəlirmi ki, cənab Yeltsin bu sahədə çox müqavimət göstərə bilər?

C a v a b : Cənab Boris Yeltsin cənab Bill Klintonla Helsinkidə g r şd . Bu məsələlər müzakirə olundu. Cənab Yeltsin bu məsələlər barəsində sabah bizə məlumat verməlidir. O bu məlumatı verəndən sonra mən bu barədə fikrimi deyə bilərəm.

S u a l : Cənab Prezident, mənim Sizə sualım Müstəqil Dövlətlər Birliyinin üzvü olan ölkələrin dövlət başıqlarının sabah keçiriləcək Zirvə toplantısı ilə əlaqədardır. Bilirsiniz ki, cənab Yeltsinin səhhəti ilə əlaqədar olaraq bu Zirvə toplantısının keçirilməsi vaxtı bir ne  dəfə deyifdirilmişdir. Mən bilmək istəyirəm ki, bu Zirvə toplantısında Azərbaycanın maraqları  z n  necə göstərir? Ümumiyyətlə, Siz necə düşünürsünüz, ölkənizin gələcək inkişafında Avropaya meyliniz daha çoxdur, yoxsa Rusiya ilə birlikdə qalsanız, Azərbaycanın milli maraqları  z həllini necə ta acaqdır?

C a v a b : Birincisi, MDB-nin üzvü olan ölkələrin dövlət başıqlarının Zirvə g r ş  həqiqətən çoxdandır ki, keçirilmir. Boris Yeltsinin səhhəti ilə əlaqədar olaraq bu toplantı bir ne  dəfə təxirə salınıbdır. Hesab edirəm ki, sabahkı Zirvə g r ş nd  geniş fikir mübadiləsi aparılacaqdır. Biz isə hər dəfə olduėu kimi, sabah da Azərbaycanın milli mənafelərini qoruyaraq, eyni zamanda Müstəqil Dövlətlər Birliyində  m kdaşlıėın inkişaf etdirilməsi  c n  z s yl rimizi göstərəcəyik.

Siz soruşdunuz ki, biz Rusiya ilə qalmaq, yaxud Avropaya meyl etmək istəyirik. Mən buna bir balaca aydınlıq vermək istəyirəm. Elə Rusiya da Avropadır. Azərbaycan Avropaya daxil olan bir ölkədir. Biz Avropanın bütün strukturlarına daxil olmaq istəyirik. Biz, məsələn, Av-

ropa Şurasına üzv olmaq istəyirik. Respublikamızı oraya xüsusi qonaq statusu ilə qəbul edirlər. Ancaq güman edirəm ki, bu ilin may-iyun aylarında bizim ona həqiqi üzv olmağımız məsələsi həll ediləcəkdir.

Keçən ilin aprel ayında biz Lüksemburqda Avropa Birliyi ilə əməkdaşlıq haqqında saziş imzalamışıq. Biz Avropa Birliyinin bütün strukturları ilə əməkdaşlıq etmək istəyirik. Biz Avropa Birliyinin İqtisadi Komissiyası ilə yaxşı əməkdaşlıq edirik. Bunlar bizim Müstəqil Dövlətlər Birliyi ilə, o cümlədən Rusiya ilə ikitərəfli, qarşılıqlı surətdə faydalı əməkdaşlığımıza heç də zidd deyildir. Biz müstəqil dövlətlik və istəyirik ki, müstəqillikdən irəli gələn bütün hüquqlarımızdan tam istifadə edək. Hesab edirəm ki, hansısa bir başqa dövlət buna mane olmalıdır.

S u a l : Cənab Prezident, mənim bildiyimə görə, bu günədək Azərbaycanın böyük ordusu olmayıb. Neft satışından gələn gəlirin müəyyən hissəsini belə ordu yaratmaq üçün istifadə etmək fikriniz varmı?

C a v a b : Yox! Biz neft istehsalından gələn gəliri ölkəmizin iqtisadiyyatının və xalqımızın sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasına yönəltməyə çalışırıq. Biz sülhsevər siyasət aparırıq və istəyirik ki, qonşu dövlətlərin hamısı ilə dostluq, mehribanlıq əlaqələrimiz olsun, Böyük ordu saxlanmasına ehtiyac olmasın. Ermənistan ilə münafişəni aradan qaldırdandan sonra bizim sülhsevər siyasətimiz daha da uğurlu ola bilər.

S u a l : Cənab Prezident, sizinlə qonşu olan bir dövlət də var, onun haqqında danışmamışıq. Bu, İran dövlətidir... Cənab Prezident, bilmək istərdim ki, İrana Siz necə baxırsınız, ümumiyyətlə, İrandan inqilabın ixrac edilməsi faktı, prosesi olubmu? Ümumiyyətlə, İranın gələcək inkişafını necə görürsünüz?

C a v a b : İran bizim böyük qonşumuzdur. Bizim İranla çox böyük sərhədimiz var. İranda da çoxlu azərbaycanlı yaşayır. Bəzi məlumatlara görə, İranda 30 milyona qədər azərbaycanlı yaşayır. Elə bilməyin ki, siz burada, Fransada hər şeyi bilirsiniz. Çox şeyi bilmirsiniz.

J u r n a l i s t : Siz bu 30 milyon deyəndə mənşəçə azərbaycanlı olan iranlıları nəzərdə tutursunuz?

C a v a b : Əlbəttə, azərbaycanlıları deyirəm. Necə mənşəçə? Bunlar həqiqi azərbaycanlılardır. Tarixən Azərbaycan keçmişdə bir olubdur. XIX əsrin əvvəlində Rusiya ilə İran arasında gedən müharibələr nəticəsində Azərbaycan iki yerə parçalanıb. Onun çox hissəsi İranın

tərkibində qalıb, indi də oradadır. Az hissəsi Rusiyanın tərkibində qalıb. Rusiyanın tərkibində olan həmin o Azərbaycan da indi bizim yaşadığımız Azərbaycandır. Bizim aramızda ancaq Araz çayı var. Bəzi yerlərdə heç Araz çayı da yoxdur. İranda olan kəndlə bizim kəndin arasında yüz metrədən çox məsafə var. Ona görə də sərhədimizin İran tərəfində olan əhalinin hamısı azərbaycanlıdır. Bunu siz bilməlisiniz.

Ancaq şübhəsiz ki, onlar İran vətəndaşlarıdır. Biz hər bir ölkənin ərazi bütövlüyünü tanıdığımız kimi, İranın da ərazi bütövlüyünü tanıyırdıq. Ona görə də İran ilə bizim aramızda yaxşı, mehriban dostluq əlaqələri var. Bir dinə mənsub olmağımız və ənənələrimizin də eyni olması bu əlaqələrimizi daha da yaxınlaşdırır.

O ki qaldı İslam inqilabının Azərbaycana təsirinə, bunun Azərbaycana heç bir təsiri yoxdur. Mənim təmsil etdiyim müstəqil Azərbaycan Respublikasının öz dövlət quruluşu, dövlət prinsipləri var. İran Respublikasının da öz dövlət quruluşu, öz yaşayış prinsipləri var. Biz onların daxili işlərinə qarışmırıq, onlar da bizim daxili işlərimizə qarışmamalıdırlar.

S u a l : Siz belə düşünürsünüzmü ki, ümumiyyətlə, Azərbaycanın gələcəyi Amerika Birləşmiş Ştatlarından keçir, yoxsa Orta Asiya ölkələri ilə əməkdaşlıqdan?

C a v a b : Nə oradan, nə o birindən. Azərbaycanın gələcəyi onun dövlət müstəqilliyindən keçir. Siz bilirsiniz ki, mən Azərbaycanın həyatında çox işlər görmüşəm və keçmişdə Sovetlər İttifaqı dövlətinin başçılarından biri olmuşam. Həyat təcrübəm və gördüklərim, bildiklərim məndə qəti bir fikir yaradıb: Azərbaycanın gələcəyi onun dövlət müstəqilliyi və milli azadlığı ilə bağlıdır.

Şübhəsiz ki, dövlət müstəqilliyini qoruyub saxlamaq asan bir şey deyildir. Amma sizə bildirmək istəyirəm ki, əhalimizin tam əksəriyyəti Azərbaycanı daim müstəqil dövlət kimi görmək istəyir. Şübhəsiz ki, biz bütün dövlətlərlə, o cümlədən, iqtisadi cəhətdən çox zəngin olan Amerika Birləşmiş Ştatları ilə əməkdaşlıq etmək istəyirik. İmzaladığımız neft müqavilələrinə əsasən, Amerikanın böyük neft şirkətləri artıq bizimlə müştərək iş görürlər. Mən bunu müsbət qiymətləndirirəm. Amma eyni zamanda bizim bu müqavilələrdə Böyük Britaniyanın «Bi-Pi», Norveçin «Statoyl» şirkətləri də çox böyük yer tuturlar, Fransanın «Elf Agiten» şirkəti də. Mən buraya gələndə Fransanın «Elf Agiten» şirkətinin prezidenti cənab Filipp Jafreni də gördüm, onunla görüşdüm. O da

sizinlə qonşu otaqda oturub söhbət edir. Yanvarda biz burada bir müqavilə imzaladıq, «Elf Agiten» şirkəti ilə bərabər «Total» şirkəti də oraya daxil oldu.

Bizim neft müqavilələrində Yaponiya da iştirak edir, Rusiya iştirak edir, İtaliyanın «ACIP» şirkəti, Səudiyyə Ərəbistanının «Delta», Türkiyənin «Türk petrolları» şirkətləri iştirak edir. Görürsünüz, əməkdaşlığımız nə qədər böyük çərçivədədir. Bizim müqavilədə İran da iştirak edir.

Biz istəyirik ki, sizin dediyiniz kimi, Orta Asiya ölkələri ilə də sıx əməkdaşlıq edək. Qonşu Gürcüstanla yaxşı əməkdaşlıq edirik. Məsələn, Amerikanın «Şevron» şirkəti Qazaxıstanın «Tengiz» yatağında neft çıxarır və onu ixrac etmək, xarici bazara çıxarmaq üçün Rusiyada olan neft kəmərinə istifadə edir, eyni zamanda Xəzər dənizindən və Azərbaycan, Gürcüstan ərazisindən keçməklə Qara dənizə də çıxarmaq istəyir. Biz buna da razılıq vermişik. Beləliklə, biz Qazaxıstanla da, «Şevron» ilə də əməkdaşlığa başlamışıq.

Nəhayət, keçən ilin mayında biz – Özbəkistan, Türkmənistan, Azərbaycan və Gürcüstan Mərkəzi Asiyadan yüklərin Avropaya Xəzər dənizi, Azərbaycan və Gürcüstan vasitəsilə daşınması üçün Transqafqaz magistralı haqqında böyük saziş imzalamışıq. Bu sazişə Ukrayna, Qazaxıstan, Qırğızıstan da qoşulublar.

Mən Ukraynada olarkən biz razılığa gəldik ki, gələcəkdə Xəzər dənizindən Azərbaycan neftinin Avropaya ixracının bir yolu da Ukrayna ərazisi ola bilər.

Beləliklə, mən Azərbaycanın gələcək inkişafını, bax, bu yollarda görürəm.

S u a l : Cənab Prezident, Sizə şəxsi sual vermək istəyirəm. Bu sualın Sizin söhbətinizdən alındı. Bayağ dediniz ki, Siz keçmiş SSRİ-nin rəhbərlərindən biri olmusunuz. O illərdə bir azərbaycanlı hissələri ilə SSRİ-nin rəhbəri olmaq arasındakı ziddiyyəti necə həll edirdiniz? Azərbaycanlıtək özünü bir vətənpərvər kimi görürdünüz, yaxud qarşınıza çıxan məsələlərdə bu iki qüvvə özünü necə göstərirdi?

C a v a b : O vaxt belə bir ziddiyyət yox idi. Azərbaycan Sovetlər İttifaqının tərkibində olan bir respublika idi. Onsuz da Azərbaycanın başçısı kimi mən Sovetlər İttifaqının rəhbər orqanlarına daxil olan şəxs idim. Moskvada işləyərkən, Sovetlər İttifaqının rəhbərlərindən biri olarkən, şübhəsiz ki, mən öz üzərimə düşən vəzifəni də həyata keçir-

məyə çalışırdım. Amma eyni zamanda azərbaycanlılığımı da heç vaxt unutmamışdım, milliliyimi və vətənpərvərliyimi də heç vaxt unutmamışdım. Əksinə, mən Moskvada işləyərkən, Sovetlər İttifaqının rəhbərlərindən biri olarkən çalışırdım ki, bu imkanlardan istifadə edib Azərbaycanın inkişafını daha da sürətləndirirəm.

Amma eyni zamanda Sovetlər İttifaqının rəhbərlərindən biri olmağım, Moskvada yüksək vəzifədə işləməyim də nadir, yəni o vaxta qədər olmayan bir hadisə idi. Tarixdə heç vaxt olmamışdı ki, azərbaycanlı, müsəlman, ya Rusiya imperiyasının, ya da Sovetlər İttifaqının başçılarından biri olsun. Bu onu göstərir ki, azərbaycanlı, müsəlman da belə mərtəbəyə çata bilərdi.

J u r n a l i s t : Hər halda, birinci başlayan gürcü olmuşdu.

C a v a b : Gürcü həmişə olubdur. Amma müsəlman olmamışdı. Gürcü xristiandır, siz bilin. Amma Rusiya heç vaxt müsəlmanı Moskvaya qoymamışdı. Gürcü təkəz Stalin deyildi, Stalindən başqaları da olmuşdur. Amma eyni zamanda mən orada işləyərkən razı olmadığım bir çox faktlarla da rastlaşdım. Bunların da nəticəsində mən 1987-ci ilin sonunda Moskvada vəzifələrimdən istefa verdim.

S u a l : Cənab Prezident, icazənilə iqtisadiyyata aid sual vermək istəyirəm. Siz indicə dediniz ki, neft sahəsində əməkdaşlıq etmək istəyən tərəflər çoxdur. Təhlilə görə mütəxəssislər deyirlər ki, 2005-2010-cu illərdə Azərbaycan gündə təxminən 700 min barrel neft verəcəkdir. Bu düzdürmü? İkinci sualın belədir: Siz dediniz və biz də yaxşı başa düşdük ki, neftdən gələn pulu güclü ordu yaratmaq üçün işlətməyəcək, ölkənin iqtisadi inkişafını, rifahını yüksəltmək üçün istifadə edəcəksiniz. Sizin üçün hansı sənaye sahələri daha vacibdir? Nəhayət, bu gün bizim xarici işlər naziri ilə görüşəcəksiniz. Bilmək istədik ki, Fransa hansı başlıca sahələrə kapital qoyuluşunda Sizə kömək edə bilərdi?

C a v a b : Birincisi, ikiminici ilin əvvəlində nə qədər neft çıxarılaçaq – bunu dəqiq deyə bilmərəm. Amma hesab edirəm ki, siz dediyiniz rəqəmdən çox olacaq. Şübhəsiz ki, maneçilik olmasa, yeni bir faciə üz verməyə, yəni işlər normal getsə. Güman edirəm, normal da gedəcəkdir. Kapital qoyuluşu ki deyinirsiniz, şübhəsiz, indi bizə xarici sərmayə əsasən neft-qaz sənayesi sahəsinə, infrastrukturaya gəlir. Bilirsiniz, indi Azərbaycanda Norveç kimi xırda ölkənin 60 şirkətinin ofisi var. Neft müqavilələri bunların həyata keçirilməsi üçün lazım olan yeni

böyük şirkətlərin yaranmasına gətirib çıxarıb. Ona görə də təkə neft müqaviləsi bağlamış şirkətlər deyil, o müqavilələri həyata keçirmək üçün dünyanın bir çox şirkətləri Azərbaycana gəlib yerləşirlər. Odur ki, indi infraqurata çox sərmayə qoyulur. Neft və qazın emalı və onlardan müəyyən məhsullar alınması sənayesi də çox inkişaf edəcəkdir. O cümlədən kimya sənayesi – çünki bu, neftlə, qazla çox bağlı olan sənayedir – maşınqayırma sənayesi də.

Bizim böyük kənd təsərrüfatı kompleksimiz var. Kənd təsərrüfatı məhsulları emal edilir, pambıq, tütün istehsal olunur, bunların emalı, son məhsul əldə edilməsi, meyvə, tərəvəz istehsalı, sənaye üsulu ilə emal olunması da çox inkişaf edibdir.

Azərbaycanda toxuculuq sənayesi, qara və əlvan metallurqiya, alüminium istehsalı var. İndi bizdə özəlləşdirmə proqramı həyata keçirilir. Ölkəmizdə çox böyük sənaye müəssisələri var. Özəlləşdirmədən sonra bunların çoxu modernləşdiriləcək və böyük bir iqtisadi potensial yaranacaqdır.

Biz Müstəqil Dövlətlər Birliyi ölkələri, yeni keçmiş Sovetlər İttifaqına daxil olmuş dövlətlər içərisində torpaq islahatı ilə əlaqədar ən radikal qanun qəbul etmişik – kolxozların və sovxozların ləğv olunması və bütün torpaqların kəndlilərə, insanlara verilməsi haqqında. Torpaq şəxsi mülkiyyətə verilir, torpaq sahibi onu sata, başqasına da verə bilər. Hesab edirik ki, bu islahat kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının sürətlə inkişafını təmin edəcəkdir.

Ümumiyyətlə, ölkəmizdə bazar iqtisadiyyatı, iqtisadi islahatlar bu il, gələnlərdə çox sürətlə həyata keçiriləcəkdir.

S u a l : Cənab Prezident, Sizə son sualımı vermək istərdim. Siz özəlləşdirmədən danışdınız. Elə bir orqan yaradacaqsınız ki, o, Şərqi Almaniyadakı kimi, torpağın özəlləşdirilməsi ilə məşğul olsun? Torpaq özəlləşdirildikdən sonra Siz torpaqdan kapitalizmdə olan üsulla istifadə mədəniyyətini öyrənmək üçün Avropa dövlətlərinin, yaxud başqa ölkələrin investisiyasına müraciət edəcəksinizmi?

C a v a b : Bəli, güman edirəm ki, biz bunların hamısından istifadə etməyə çalışacağıq. Həyat prosesləri bizi buna vadar edəcəkdir. Bir halda ki, biz özəlləşdirmə aparır, torpağı şəxsi mülkiyyətə veririk, ondan səmərəli istifadə olunması üçün tədbirlər də görməliyik. Avropada torpaqdan səmərəli istifadə etmək mədəniyyəti çox yüksəkdir. Sizin ölkədə, Fransada bu sahədə çox gözəl təcrübə, çox gözəl nailiyyətlər

var. Biz bütün bu təcrübələrdən, o cümlədən Fransanın təcrübəsindən istifadə etməyə çalışacağıq. Bir halda ki, bu yolla gedirik, bizdən qabaq bu yolla gedən ölkələrin sınaqdan keçmiş təcrübəsindən istifadə etməliyik.

Fransa Xarici İşlər Nazirliyi Mətbuat Xidmətinin rəhbəri Akrumelər Azərbaycan Prezidentinə təşəkkür edərək dedi: – Çox sağ olun, cənab Prezident. Qonaqpərvərlik üçün və bu gün bizə verdiyiniz izahatlar, gətirdiyiniz aydınlıqlar üçün Sizə minnətdarlığımızı bildiririk. Siz Fransa mətbuatına çox böyük məlumat verdiniz. Bir daha Sizə Fransada xoş səfər arzulayırıq.

H e y d e r Ə l i y e v : Sağ olun, təşəkkür edirəm. Mən bu görüşdən çox məmnunam, gələcəkdə də sizinlə hər dəfə görüşməyə hazırım. Sizin hamınızı, hər birinizi Azərbaycana dəvət edirəm. Vaxt tapın, Azərbaycana gəlin. Orada Azərbaycan haqqında daha çox məlumat toplaya bilərsiniz.

Sağ olun.

**MDB-nin ÜZVÜ OLAN DÖVLƏT
BAŞÇILARININ İCLASINDAN SONRA
BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSINDA
JURNALİTLƏRİN SUALLARINA CAVAB**

29 mart 1997-ci il

S u a l : Bu gün dəfələrlə bəyan edildi ki, dövlət başçıları arasında çox açıq söhbət getdi. Bilmək istərdik, Rusiya hərbi texnikasının Ermənistan əvəzsiz və gizli verilməsi müzakirə edildimi?

H e y d ə r Ə l i y e v : Bəli, bu məsələ müzakirə olundu. Daha doğrusu, o, Birlik ölkələrinin xarici işlər nazirlərinin görüşündə, müdafiə nazirlərinin görüşündə, baş nazirlərinin görüşündə müzakirə edildi və dövlət başçılarına belə bir məlumat vermək qərara alındı ki, qanunsuz surətdə hərbi texnika göndərilib və təhqiqaat aparılır.

**AZƏRBAYCAN-QIRĞIZISTAN İKİTƏRƏFLİ
SƏNƏDLƏRİNİN İMZALANMASI MƏRASİMİNDƏN
SONRA BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSINDA
BƏYANAT**

*Prezident Sarayı
23 aprel 1997-ci il*

Hörmətli Qırğızıstan prezidenti cənab Əsgər Akayev!
Hörmətli qonaqlar, hörmətli xanımlar və cənablar!

Bu gün Qırğızıstan prezidentinin, dostumuz cənab Əsgər Akayevin Azərbaycana rəsmi səfəri başlanmışdır. Artıq bir neçə saat keçibdir və böyük məmnunluq hissi ilə deyə bilərik ki, səfər uğurla keçir. Biz çox səmərəli, faydalı danışıqlar, söhbətlər apardıq və dövlətlərarası, hökumətlərarası sənədlər imzalanıbdir.

Gördüyünüz kimi, görüş, danışıqlar, söhbətlər ölkələrimiz arasında qarşılıqlı münasibətlər üçün xarakterik olan tamamilə dostluq, səmimiyyət şəraitində keçir.

İndinin özündə demək olar ki, Qırğızıstan prezidentinin Azərbaycana səfəri respublikamızın həyatında əlamətdar hadisədir, bu səfərin tarixi əhəmiyyəti var. Bu, Qırğızıstan Respublikası prezidentinin Azərbaycana ilk səfəridir və bu gün imzalanmış 13 sənəd müstəqil respublikalarımız arasında imzalanmış ilk sənədlərdir.

Qırğızıstan ilə Azərbaycan arasında dostluq və əməkdaşlıq haqqında müqavilənin xüsusi əhəmiyyəti var, o bizim dostluğumuzun, qardaşlığımızın, əməkdaşlığımızın möhkəm müqaviləli, hüquqi bünövrəsini qoyur. Ümidvaram ki, bu müqavilə xalqlarımız arasında dostluğun və qardaşlığın əbədiliyini bildirir. İmzalanmış digər bütün sənədlər də müxtəlif sahələrdə ölkələrimiz arasında əməkdaşlığın təşkili və həyata keçirilməsi üçün müstəsna əhəmiyyətə malikdir, respublikalarımızın qarşılıqlı münasibətlərinin yaxşı müqaviləli, hüquqi əsasını təşkil edir. Şübhəsiz ki, bütün bunlar əməkdaşlığımızı dərinləşdirmək və inkişaf etdirmək üçün yaxşı zəmindir.

Əməkdaşlığımızın bundan sonra da inkişaf etməsi, şübhəsiz, hökumətlərarası bir çox digər sənədlərin də hazırlanmasına və imzalanma-

sına gətirib çıxaracaqdır. Biz bunu edəcəyik. Ancaq bu gün imzalanmış sənədlər bünövrədir, yaxşı başlanğıcdır və tam əminlik var ki, münasibətlərimiz bu zəmində daha uğurla inkişaf edəcəkdir.

Prezident Əsgər Akayev ilə təkbətək söhbətimizdə, nümayəndə heyətləri arasında danışıqlar zamanı bir çox məsələlərə dair ətraflı fikir mübadiləsi aparıldı. Biz qarşılıqlı surətdə faydalı əməkdaşlığı, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının, ATƏT-in prinsiplərini, qırğız və Azərbaycan xalqlarının dostluq və qardaşlıq ənənələrinə əsaslanan prinsipləri rəhbər tutaraq ilk növbədə dövlətlərarası, hökumətlərarası məsələlərimizi müzakirə etdik. Regional məsələləri, Avropada, Asiyada, ümumən dünyada müasir vəziyyətə dair məsələləri müzakirə etdik. Qafqazda sülhün və sabitliyin təmin edilməsi ilə bağlı məsələlər diqqət mərkəzində olubdur. Biz belə bir yekdil fikirdəyik ki, Qafqazda, Zaqafqaziyada sülh və əmin-amanlıq yaratmaq üçün əlavə tədbirlər gərəkdir.

Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi barədə məsələ söhbət və danışıqlarımızın diqqət mərkəzində idi. Biz yekdil olduq ki, bu məsələ sülh danışıqları yolu ilə, ATƏT-in Lissabon Zirvə toplantısının sənədlərində əksini tapmış prinsiplər əsasında həll edilə bilər.

Yaradılmış Transqafqaz dəhlizinin əməli fəaliyyəti ilə bağlı məsələlər danışıqlarımızda mühüm yer tutdu. Qırğızistan bu sazişə qoşuldu və biz yekdil olduq ki, bu, iqtisadi cəhətdən son dərəcə səmərəli nəqliyyat dəhlizinin Qafqaz və Mərkəzi Asiya ölkələri arasında, Mərkəzi Asiya, Qafqaz və Avropa ölkələri arasında gələcək əməkdaşlıq üçün böyük əhəmiyyəti olacaqdır ki, bu da nəinki iqtisadi bəhrələr verəcək, həm də həmin nəqliyyat dəhlizindən istifadə edəcək ölkələrin əməkdaşlığını hərtərəfli genişləndirmək və dərinləşdirmək üçün müstəsna əhəmiyyət kəsb edəcəkdir.

Biz MDB ölkələri dövlət başçılarının görüşünün bu yaxınlarda, martın 28-də keçirildiyini və onların yayda yeni görüşə toplaşacağını nəzərə alaraq, MDB-nin vəziyyəti barədə fikir mübadiləsi apardıq. Biz yekdil olduq ki, MDB-nin fəaliyyətini təkmilləşdirmək üçün səmərəli tədbirlər gərəkdir. Biz bir çox digər məsələləri də müzakirə etdik. Bir daha demək istəyirəm ki, görüşlərimiz, söhbətlərimiz, danışıqlarımız səmimiyyət və dostluq şəraitində keçdi və bu gün ötən saatlar ərzində baş verənlərin hamısı sübut edir ki, Qırğızistan ilə Azərbaycan arasında sıx münasibətlər, dostluq münasibətləri möhkəm zəminə və yaxşı perspektivə

tivə malikdir. Biz daha da irəliləmək, gözəl gələcəyə doğru getmək əzmindeyik. Diqqətinizə görə sağ olun.

Sonra Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev və Qırğızistan prezidenti Əsgər Akayev jurnalistlərin suallarına cavab verdilər.

S u a l : Hörmətli Heydər Əliyev, Dağlıq Qarabağ probleminin həllində MDB-nin rolu nədən ibarətdir? Bu barədə Əsgər Akayev üçün də fikrini bilmək istərdim.

H e y d ə r Ə l i y e v : Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllində MDB-nin əslində heç bir rolu yoxdur. Rusiya vasitəçilik səyləri göstərir. ATƏT-in, Minsk qrupunun üzvü kimi, böyük ölkə kimi o, vasitəçilik vəzifəsini üzərinə götürübdür və 1994-cü ilin dekabrından ATƏT-in Minsk konfransını, xüsusi olaraq Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin aradan qaldırılması üçün yaradılmış konfransın həmsədridir. Rusiya bu müddət ərzində və ondan əvvəl də vasitəçilik funksiyalarını həyata keçirmişdir. Bir halda ki, sual verilir, bu imkandan istifadə edərək demək istəyirəm ki, Rusiyanın, Minsk qrupunun vasitəçiliyi və mayın 5-də Bişkekdə imzalanmış protokolun köməyi ilə 1994-cü il mayın 12-də Ermənistan ilə Azərbaycan arasında atəşkəs əldə olunmuşdur. O vaxtdan bəri döyüş əməliyyatları, atəş yoxdur. Bir sözlə, Rusiya vasitəçilikdə iştirak edibdir, 1994-cü ilin dekabrında Minsk qrupunun həmsədri olana qədər də münaqişənin aradan qaldırılmasında fəal iştirak edibdir. İndi, ATƏT-in Lissabon Zirvə görüşündən sonra Minsk qrupunun həmsədrliyi tərkibində dəyişiklik baş veribdir. Hazırda onun həmsədrliyi Rusiya, Amerika Birləşmiş Ştatları və Fransadır. Beləliklə, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin aradan qaldırılmasında Rusiyanın fəal rolu olduğunu deyə bilərəm. Ancaq təəssüf ki, bu məsələdə MDB-nin hansısa bir fəal iştirakı yoxdur.

Deməliyəm ki, MDB dövlət başçılarının 1993-cü ilin dekabrında Aşqabadda keçirilən növbəti görüşündə mən belə bir bəyanatla çıxış etdim ki, MDB çərçivəsində kollektiv təhlükəsizlik haqqında müqavilənin iştirakçısıyıq, bununla belə, MDB-yə daxil olan iki ölkə arasında hərbi münaqişə mövcuddur, bu, yolverilməzdir. O zaman fəal hərbi əməliyyatlar, müharibə gedirdi və mən təklif etdim ki, MDB məsələni müzakirə edib qərar qəbul etsin ki, MDB-yə daxil olan ölkələr bir-birilə hərbi münaqişə vəziyyətində ola bilməzlər. Əgər münaqişə baş versə, onu MDB-nin ümumi səyləri ilə aradan qaldırmaq lazımdır.

Ancaq təəssüf ki, MDB dövlət başçılarının Aşqabad görüşündəki bəyanatım diqqətdən kənar qaldı. Bu yaxınlarda, martın 28-də Moskvada MDB dövlət başçılarının görüşü zamanı müstəqil dövlətlərin bir çoxunun prezidentləri MDB məkanında hərbi münaqişələrin olmasını yolverilməz sayaraq, qapalı iclasda bu mövzunu qaldırdılar. Çoxlu təkliflər oldu ki, bu məsələni xüsusi olaraq nəzərdən keçirib münaqişələri ləğv etmək, onların yaranmasına yol verməmək üçün səmərəli tədbirlər görmək lazımdır. Mən də bu cür çıxış etdim, çünki ölkələrin öz daxilində, məsələn Rusiyada Çeçenistan, Gürcüstanda gürcü-abxaz və gürcü-oseetin, Moldovada Dnestryanı münaqişələr var, Zaqafqaziyada isə MDB-nin üzvü olan iki dövlət – Ermənistan ilə Azərbaycan arasında münaqişə var. Ona görə mən də bu mövzuda fəal çıxış etdim. Bəyan edildi ki, tədbirlər görülməyəcək, münaqişələrin həllinə dair hansısa bir komitə yaradıldı. Ümid edəcəyik ki, tədbirlər görülməkdir. Hələlik isə bu sahədə MDB-nin fəaliyyətini mən qənaətbəxş saymıram. Diqqətinizə görə sağ olun.

Əsgər Akayev: Bu suala Heydər Əliyev, mənə, ətrafı cavab verdi. Mən, əslində, heç nə əlavə edə bilmərəm, ancaq buna təəssüflənirəm ki, Müstəqil Dövlətlər Birliyi – mən onun möhkəmlənməsi naminə həmişə ardıcıl çıxış etmişəm – birlik daxilindəki bu cür regional münaqişələrin aradan qaldırılması üçün, yeni münaqişələrə yol verilməməsi üçün səmərəli mexanizm yaratmamışdır. Yeni münaqişələr də mümkündür, ona görə ki, əgər siz MDB-nin iclasına cəmi bir neçə gün qalmış, martın ya 26-da, ya da 27-də çıxmış «Nezavisimaya qazeta»nı oxumuş olsanız, görürsünüz ki, bu qəzet bax, beləcə millətlərarası ədavəti qızıdırmaq, yeni münaqişələr törətmək əhvalı oyadır, elə bil ki, indiki münaqişələr bizim üçün azdır. Buna görə də mən ancaq təəssüflənirəm ki, MDB bu cür səmərəli mexanizm işləyib hazırlamamışdır. Heydər Əliyev dedi ki, biz həmin məsələni müzakirə etdik və bu məqsədlə iyunda da görüşəcəyik. Mən də buna qoşulmaq və ümid etmək istəyirəm ki, səmərəli mexanizm kifayət qədər səlahiyyətlərə malik komitə olacaqdır. Elə bir komitə ki, MDB məkanında münaqişələr yaranmasının qarşısını qətiyyətlə ala bilsin, hər hansı formada, hər hansı təzahürdə və hər hansı yerdə separatçılığa, xüsusən təcavüzkar separatçılığa qarşı əzmlə mübarizə apara bilsin. Çünki münaqişələr də, separatçılıq da heç bir xalqa yaxşı heç nə gətirmir. Mən Heydər Əliyev üçün bu məsələ barəsindəki fikrinə şərikəm.

Sual: Sual hər iki prezidentədir. Hazırda MDB çərçivəsində gədən və fəvqəlmillə strukturlar, o cümlədən Qırğızstanın da üzv olduğu Gömrük İttifaqı kimi, yaxud Belarus-Rusiya İttifaqı kimi strukturlar yaradılmasına gətirib çıxaran inteqrasiya prosesləri, Sizcə, nə dərəcədə əsaslıdır?

Əsgər Akayev: Qırğızstan Gömrük İttifaqının üzvü olmağı həqiqətən istəyir, çünki bizim iki əsas mütəfiqimiz, ənənəvi ticarət-iqtisadi tərəfdaşımız – Qazaxıstan və Rusiya bu ittifaqa daxildirlər. Bu gün xarici iqtisadi fəaliyyətimizin, xarici ticarət dövriyyəimizin 50 faizi onların payına düşür. Əgər bu Gömrük İttifaqı bizim müəyyənləşdirdiyimiz, Sizə söylədiyim kimi, Mərkəzi Asiya İttifaqında – bu ittifaq sayəsində, Qırğızstan ticarətin həcmi təxminən iki dəfə artırmışdır – tətbiq olunan prinsiplər əsasında işləyəydi, onda biz başlıca ticarət-iqtisadi tərəfdaşımız olan Rusiya ilə ticarətin həcmi genişləndirə bilərdik. Amma təəssüf ki, belə olmadı. Bunun isə, bildiyiniz kimi, obyektiv və subyektiv səbəbləri olmuşdur. Gömrük İttifaqı haqqında sənəd imzalandıqdan sonra Rusiyada prezident, qubernator seçkiləri keçirildi və digər hadisələr baş verdi. İndi də hökumətin tərkibi təzələndi. Gömrük İttifaqına daxil olan dövlətlərin başçıları may ayında Moskvada görüşəcəklər. Əgər biz Gömrük İttifaqını işə salsaq, onda bu, Qırğızstana da, Qazaxıstana da, Rusiyaya da iqtisadi cəhətdən sərfəli olar. O ki qaldı Belarusa, onunla əlaqələrimiz azdır.

Belarusun Rusiya ilə ittifaqına gəldikdə, bu, iki dövlətin, iki xalqın öz işidir. Mən Rusiya Federasiyasının prezidenti Boris Nikolayevič Yeltsinin yalnız bu sözlərini xatırlatmaq istədim ki, inteqrasiya proseslərinin, xüsusən də maliyyə, bank sahəsində, digər çox mühüm sahələrdə bu proseslərin dərinləşdirilməsi məsələlərində hər hansı şəkildə irəliyə qaçmaq inteqrasiyanın dərinləşməsi prosesinə ancaq ziyan vura bilər. Mənə elə gəlir ki, bundan da yaxşı heç nə demək olmaz. Buna görə də biz yaxın illərdə vəzifəmizi bunda görürük ki, Gömrük İttifaqını yalnız iqtisadi əsasda işləsin. Sizdə heç şübhə qalmısan deyər, həmçinin nəzərə çatdırmaq istədim ki, biz MDB-nin tərəfdarıyıq, Qırğızstan həmişə birliyin tərəfdarı, onun möhkəmlənməsinin tərəfdarı olmuşdur. 1997-ci il martın 28-də istisnasız bütün prezidentlər yekdilliklə belə bir fikirdə olmuşlar: biz elə bir birliyin tərəfdarıyıq ki, o, yeni müstəqil dövlətlərin müstəqilliyinin, suverenliyinin möhkəmlənməsi naminə işləsin, regional münaqişələri aradan qaldırmağa, yenilərinin yaranması-

na yol verməməyə qadir olsun. Avropa Birliyindəki kimi, qarşılıqlı surətdə faydalı, bərabər hüquqlu əsasda iqtisadi əməkdaşlığa kömək etsin. Odur ki, Qırğızıstan fəvqəlmillə orqanlar yaradılacaq hər hansı ittifaqa daxil olmayacaqdır. Çox sağ olun.

Heydər Əliyev: Görünür, mən də bir-iki kəlmə deməliyəm, çünki bu sual mənə də verilib, sonra deməsinlər ki, cavabdan yayıram.

Azərbaycan Gömrük İttifaqına daxil deyil, ona görə də heç nə deyə bilmərəm. O ki qaldı Rusiya və Belarusun ittifaqına, bu onların işidir. Sağ olun.

Sual: Sualım prezident Əsgər Akayevdir. Lissabon Zirvə görüşünün iştirakçısı, ATƏT sədrinin bəyanatını dəstəkləyən dövlət başçısı kimi, Sizə müraciət edirəm. Həmin bu üç prinsipə, o cümlədən Azərbaycanın tərkibində Dağlıq Qarabağa muxtariyyət verilməsi prinsipinə Ermənistanla səfərinizdən sonra münasibətiniz necədir? İkinci sualım Ermənistanla Rusiyanın qanunsuz olaraq hərbi texnika göndərməsi ilə bağlıdır. Bununla əlaqədar Azərbaycan MDB-nin bütün ölkələrinə və ATƏT-ə müraciət etmişdir. Qırğızıstanın münasibətini bilmək istədim.

Əsgər Akayev: Birinci suala cavab verərkən, Ermənistanla münasibətlərimizin necəliyindən asılı olmayaraq, qəti, aydın mövqeyimizi bildirmək istəyirəm. Lissabonda ATƏT-in üzvü olan bütün ölkələr Heydər Əliyevin ifadə etdiyi üç prinsipə əsaslanan bəyanatı dəstəklədilər. Bu üç prinsip bütün beynəlxalq hüquq normalarına cavab verir, Yer kürəsinin bütün nöqtələrində bu cür münaqişələri aradan qaldırmaq üçün əsas rolunu oynayır. Ona görə də, şübhəsiz ki, bu bəyanat yekdilliklə dəstəkləndi. Məsələ yalnız həmin bəyanatı praktikada nə cür həyata keçirməkdədir. Heydər Əliyeviç artıq dedi ki, Lissabon Zirvə görüşündən sonra Qarabağda münaqişənin aradan qaldırılması üzrə ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrliyində dəyişiklik baş vermiş, üç böyük dövlət – Rusiya, Amerika Birləşmiş Ştatları və Fransa onun həmsədrləri olmuşlar. ATƏT-in və MDB-nin üzvləri kimi, biz hamımız ürəkdən arzu edirik və inanırıq, ümid bəsləyirik ki, bu üç böyük dövlət Lissabon bəyanatı əsasında həmin problemi həll edə biləcəkdir.

O ki qaldı ikinci suala, burada iki fikir ola bilməz, çünki bu məsələ Rusiyanın özündə də müzakirə edilmişdir. Bilirsiniz, Rusiya Federasiyasının prezidenti Boris Nikolayeviç Yeltsin qapalı iclasda, zənnimcə,

hətta ümumi iclasda da qəti şəkildə demişdir ki, Rusiyanın ən səlahiyyətli orqanlarına həmin məsələni araşdırmağı və bu qanunsuz əməliyyatda əli olanların hamısını cəzalandırmağı tapşırıq.

Sual: Cənab Akayev, Yerevana səfəriniz zamanı Siz 1915-ci il hadisələri ilə bağlı abidənin qarşısına əklil qoymusunuz. Əklili qoyanda bilirdinizmi ki, ermənilər bu abidəni bütün türk xalqlarına tarixi düşmənçilik kimi səciyyələndirirlər, yoxsa abidəyə Sizin münasibətiniz başqadır?

Əsgər Akayev: Demək istərdim ki, öziz dostlar, biz hamımız ümumbəşəri prinsipləri və ümumbəşəri dəyərləri rəhbər tutmalıyıq. Yeri gəlmişkən, bu gün biz danışıqlar apararkən sizin prezident Heydər Əliyev bu barədə çox yaxşı dedi ki, qarşılıqlılaşmaya səbəb olan, dünyanı parçalayan, vətəndaş müharibələrinə gətirib çıxaran amillərdən biri də insanları xristianlara, müsəlmanlara bölmək, dinləri bir-birinə qarşı qoymaqdır. Ona görə də biz hər halda ümumbəşəri prinsipləri əsas götürməliyik. Harada, hansı ölkədə baş verməsindən, kim tərəfindən törədilməsindən asılı olmayaraq, soyqırımına bəraət qazandırmamaq olmur. Hesab edirəm ki, bütün sivilizasiyalı bəşəriyyət, biz hamımız mümkün olan hər şeyi etməliyik ki, belə hallar heç vaxt baş verməsin. Azərbaycanın azadlığı, müstəqilliyi, bütövlüyü uğrunda həyatlarını qurban vermiş minlərlə azərbaycanlı oğlanın və qızın dəfn olunduğu Şəhidlər Xiyabanını bu gün ziyarət edəndə də mən xatirə kitabına bu sözləri yazdım. Ona görə də hesab edirəm ki, biz bu məsələdə Sizin dediyinizi əsas götürməliyik. Bilirsiniz, mənəm qarşımda həmişə Almaniyanın böyük kansleri Villi Brandt nümunə kimi dayanır, neçənci ildə olduğunu yada sala bilmirəm, Varşavada diz üstə çökərək öz xalqının törətdiyi soyqırımını pisləmişdir.

Müxbir: Hesab edirsiniz ki, türk xalqı doğrudan ermənilərə qarşı soyqırımını törətmişdir?

Əsgər Akayev: Bu məsələ barədə fikrimi bildirdim.

Sual: Hörmətli Heydər Əliyeviç, Azərbaycan Qərbə neft ixracına yaxın bir neçə ildə Şərquə ixracı da əlavə etməyi prənlaşdırırmı? Azərbaycanın neft biznesinin bu yeni istiqamətində Qırğızıstan bir növ ilk qaranquş olacaqmı? Sualım hörmətli Qırğızıstan prezidentinədir: Siz Azərbaycandan Qırğızıstanla neft, neft məhsulları, kimya sənayesi məhsulları göndərməsi baxımından əvvəlki əlaqələri bərpa etmək arzusunda olduğunuzu bildirdiniz. Əgər bu sazişlər imzalanarsa, Qırğızıstan

hesablaşmaları necə – sərbəst dönerli valyuta ilə, yaxud mal göndər-məklə aparmağı planlaşdırır? Əgər mal göndəriləcəksə, bu nədən ibarət olacaqdır. Başqa sözlə, hazırda Qırğızıstan Azərbaycandakı tərəf-daşlarına nə təklif edə bilər?

H e y d ə r Ə l i y e v : Azərbaycanın böyük nefti olanda – bu isə, şübhəsiz, olacaq, çünki biz beş müqavilə imzalamışıq və yəqin ki, bu işi indən belə də davam etdirəcəyik – biz Qərbdə də, Şərqdə də neft gön-dərə bilirik, Qırğızıstana isə ələlxüsus göndərə bilirik, çünki o dost, qardaş ölkədir. Axı Qırğızıstana nə üçün neft göndərilməsin? Bir söz-lə, qoy bu məsələyə heç kim şübhə etməsin.

Ə s g ə r A k a y e v : Demək istəyirəm ki, biz Azərbaycandan vax-tı ilə həmişə aldığımız neftin, neft məhsullarının idxalına çox maraq göstəririk. Xüsusilə yağları nəzərdə tuturam. Ona görə ki, benzini, diz-el yanacağını qonşuluqda da almaq mümkündür. Mən bu gün imkan-ları öyrənməyi və Qırğızıstana ildə bir milyon ton neft göndərilməsi haqqında uzunmüddətli saziş imzalamağı təklif etdim. Bu bizim üçün çox faydalı olardı, çünki hazırda neftin dərin emalı ilə məşğul olacaq neftayırma zavodu tikirik. Təkcə benzinə, dizel yanacağına deyil, həm də neftdən alınan kimya məhsullarına ehtiyacımız var. Ona görə də ma-raq göstəririk.

İndi isə necə hesablaşacağımız barədə. Bilirsiniz ki, Qırğızıstan mil-li gəliri az olan kiçik ölkədir, lakin hazırda biz bütün ölkələrlə yalnız dönerli valyuta ilə hesablaşırıq, iki ildir ki, Qırğızıstan somu da sərbəst dönerlidir. Siz Bişkekə istənilən sərbəst dönerli valyutanı soma və ək-sinə dəyişə bilərsiniz, heç bir məhdudiyət yoxdur. Som möhkəm valyutadır və bilirsiniz ki, biz onun məzənnəsini saxlaya bilmışıq. So-mu 1993-cü il mayın 10-da dövrüyyəyə buraxmışdıq və birinci il, əlbət-tə, məzənnəsini bir qədər itirdi. Biz dörd somu bir dollara bərabər gö-türməklə, tətbiq etmişdik. Birinci il 11 soma endi və bu məzənnəni əslində, üç il saxlaya bildik. Keçən il ödəmə balansımızı, ticarət balan-sımızı yaxşılaşdırmaq üçün onu azacıq devalvasiya edərək dollara nis-bətdə 18-ə endirdik. Bu məzənnəni saxlayacağıq. Bir sözlə, bizim valyutamız möhkəmdir və hesablaşmaları yalnız onunla aparırıq.

Təəssüf ki, bizimlə ticarətdə daha güclü dövlətlərdən belə münasi-bət görmürük. Onlar bizə barteri qəbul etməyə çalışırlar. Zənnimcə, barterdən uzaqlaşmaq lazımdır, əgər Bakıdan neft, neft məhsulları id-xal etsək, əvəzini valyuta ilə ödəməyə hazırıq. Azərbaycan bizim məh-

sulumuza, mallarımıza maraq göstərərsə, sivilizasiyalı ticarət aparmaq mümkündür. Qırğızıstan bu yolu çoxdan tutmuşdur. Başqa ölkələrin isə, təəssüflər olsun, buna hazır olmaması ayrı məsələdir, heç də hamı-nın sərbəst dönerli valyutası yoxdur və bizə barter təklif edir. Bu da bi-zim üçün faydalı deyildir. Sağ olun.

H e y d ə r Ə l i y e v : Qurtardı, daha sual yoxdur? Sağ olun.

QARA DƏNİZ İQTİSADI ƏMƏKDAŞLIQ TƏŞKİLATININ ÜZVÜ OLAN ÖLKƏLƏRİN İSTANBULDA KEÇİRİLƏCƏK BİZNES KONFRANSINDA İŞTİRAK ETMƏK ÜÇÜN TÜRKİYƏYƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ MÜSAHİBƏ

28 aprel 1997-ci il

Bildiyiniz kimi, İstanbulda Qara Dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının biznes konfransı keçirilir. Bu, çox əhəmiyyətli bir toplantıdır, çünki bu dəfə Qara dəniz hövzəsi ölkələri ilə iqtisadi əməkdaşlıq çərçivəsində ən çox xüsusi şirkətlərə, biznes nümayəndələrinə yer verilir. Bu ölkələrin bir çox dövlət başçıları, Dünya Bankının, Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankının, Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyasının, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının və bir sıra digər beynəlxalq təşkilatların nümayəndələri toplantıda iştirak edəcəklər. Hətta Qərb ölkələrindən, o cümlədən ABŞ-dan da iş adamları gəlmişlər. Ona görə də toplantıda Azərbaycan da təmsil olunur, orada respublikamızın da nümayəndə heyəti var. Ancaq Türkiyə prezidenti cənab Süleyman Dəmirəl mənə müraciət edərək dedi ki, mənim də oraya gəlməyim münasib olar, lazımdır, çünki bir neçə başqa ölkənin də prezidentləri oraya gəlirlər. Bu, birgünlük səfərdir, axşam vətənə dönəcəyəm. Mən bu səfəri əhəmiyyətli hesab edirəm. Biz bütün imkanlardan istifadə edib iqtisadiyyatımızın inkişafı və xarici sərmayənin cəlb olunması, bazar iqtisadiyyatının inkişaf etdirilməsi sahəsində yeni-yeni işlər görmək istəyirik.

S u a l : Konfransda Azərbaycandan keçəcək nəqliyyat yolları layihələrinin, yəni «Traseka» layihəsinin maliyyələşdirilməsi məsələsi müzakirə ediləcəkmə?

C a v a b : Ola bilsin ki, bu barədə məlumatlar veriləcək, lakin məsələ müzakirə edilib hər hansı qərar qəbul olunmayacaqdır. Bununla yanaşı, bu layihələr, xüsusən kommunikasiya layihələri, elektrik enerji sistemlərinin, habelə Avropa və Asiya qitələrinin bu cür sistemlərinin birləşdirilməsi və Xəzər dənizindən enerji daşıyıcılarının nəqli məsə-

lələri də orada müzakirə olunacaq, yəni bu barədə fikir mübadiləsi ediləcəkdir. Ola bilər ki, müəyyən layihələr də müzakirəyə çıxarılsın. Orada yeni bir qərar qəbul etmək nəzərdə tutulmayıb, ancaq bu məsələlərin irəlilədilməsi üçün, inkişaf etdirilməsi üçün fikir mübadiləsi, müzakirələr lazımdır, çox əhəmiyyətlidir.

MSTISLAV ROSTROPOVIÇIN 70 İLLİK YUBİLEY ŞƏNLİKLƏRİNƏ GƏLƏN KÜTLƏVİ İNFÖRMASIYA VASİTƏLƏRİ NÜMAYƏNDƏLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏ BƏYANAT

*Bakı, Prezident Sarayı
1 may 1997-ci il*

– Salam hörmətli qonaqlar, mətbuat nümayəndələri!

Qonaqlarımızın əksəriyyətinin rus dilini bildiyini nəzərə alaraq rus dilində danışacağam. Əgər kimin üçünsə ingilis dilinə və ya başqa bir dilə tərcümə etmək lazımdırsa, bizim tərcüməçimiz var.

Sözümə başlamazdan əvvəl sizə təşəkkür etmək istədim ki, həmyerlimiz, görkəmli musiqiçi Mstislav Rostropoviçin 70 illiyinə həsr olunmuş yubiley şənlikləri ilə əlaqədar Azərbaycana gəlmisiniz. Siz özünüz bu şənliklərin necə keçdiyinin şahidisiniz, buna görə də, zənnimcə, müəyyən izahat verməyə ehtiyac yoxdur.

Nəzərə çarpdırmaq istəyirəm ki, biz buna böyük əhəmiyyət veririk. Hər şeydən əvvəl, biz həmyerlimiz kimi, musiqi sənətinin, bütün mədəniyyətin inkişafında, ümumbəşəri dəyərlərin bərqərar edilməsində, ictimai-siyasi fəaliyyətdə çox böyük xidmətləri olan bir insan kimi, Mstislav Rostropoviçin şəxsiyyətinə yüksək hörmət bəsləyirik. Şəxsiyyət azadlığının müdafiəsi ilə, totalitarizmə qarşı etirazla, demokratiyanın, siyasi plüralizmin, söz azadlığının bərqərar edilməsi zəruriliyi ilə bağlı onun göstərdiyi səylər, gördüyü işlər məlumdur. Birlikdə götürüldə bütün bunlar Rostropoviçin şəxsiyyətini səciyyələndirir və buna görə də o, beynəlxalq aləmdə və bizdə belə böyük şöhrətə, nüfuzə malikdir. Biz iftixar hissi keçiririk ki, o, Bakıda, valideynlərinin yaşayıb yaratdıqları şəhərdə doğulmuşdur. Onun valideynlərinin Azərbaycanda ali musiqi təhsilinin yaradılmasında, ölkəmizdə musiqi mədəniyyətinin inkişafında böyük xidmətləri var.

Bu dediklərimə mənim Mstislav Rostropoviçə şəxsi münasibətim də əlavə edilir. Mən onu çoxdan tanıyıram. Onun sənətini həmişə qiymətləndirmişəm. 70-ci illərin əvvəllərində o, Bakıda olmuş, burada konsertlər vermişdir. Mən onunla həmin illərdə də, təbii ki, sonrakı

dövrədə də görüşmüşəm. Onun coşğun ictimai-siyasi fəaliyyəti məndə ona böyük hörmət hissi, onunla böyük həmrəylik hissi oyatmışdır. Ona şəxsi münasibətim bütün bunlarla bağlıdır.

Siz bilirsiniz ki, mən martın 27-də Parisdə onun yubiley gecəsində iştirak etmişəm. Bu onun arzusu ilə, onun dəvəti ilə olmuşdur. Bununla bərabər, bu həm də Fransa prezidenti cənab Jak Şirakin dəvəti idi. Çox şadam ki, mən bu dəvəti həyata keçirməyə müvəffəq oldum. Mən Parisdə qaldığım bir gündən olduqca böyük məmnunluq duyudum. Fransa ilə Azərbaycan arasında dövlətlərarası münasibətlərlə bağlı orada Fransa prezidenti cənab Jak Şirakla, bu ölkənin xarici işlər naziri Erve de Şarett ilə görüşlərim və söhbətlərim oldu. Mən Opera Teatrında da, Yelisey sarayında da yubiley şənliklərində iştirak etdim. Elə onda biz Mstislav Leopoldoviçin yubileyini Azərbaycanda da keçirmək üçün onu buraya dəvət etdik. O, dəvətimizi qəbul etdi, indi bu dəvət həyata keçirilir.

Bu, Azərbaycanın mədəni, ictimai-siyasi həyatında böyük hadisədir, çünki Rostropoviç nəinki böyük musiqiçi, bəstəkar, dirijordur, həm də öz vətəndaşlıq hərəkətləri ilə, azadlıq, ədalət, həqiqət, demokratiya uğrunda mübarizəsi ilə şöhrətlənmiş bir insandır.

İndi biz bu prinsipləri müstəqil Azərbaycan dövlətimizdə bərqərar edirik, buna görə də onun baxışları, mövqeyi, bütövlükdə keçmişdəki fəaliyyəti bizim üçün böyük əhəmiyyətə malikdir. Buna görə də Rostropoviçin Azərbaycanda olmasının və onun yubileyi ilə əlaqədar burada baş verən hər şeyin böyük ictimai-siyasi əhəmiyyəti var.

Siz görürsünüz ki, hər yerdə camaat onu böyük hörmətlə, ruh yüksəkliyi ilə qarşılayır. Bu, müəyyən dərəcədə həm də respublikamızda ictimai-siyasi əhval-ruhiyyəni, habelə mədəniyyət, təhsil sahəsində vəziyyəti əks etdirir, yəni xalqımızın bu keyfiyyətlərini səciyyələndirir. Buna görə də sizin burada olmağımız, zənnimcə, sizin üçün də faydalıdır. Bizim bunda marağımız var və sizi də buna görə dəvət etmişik.

Bizə təşrif gətirdiyinizə, bütün yubiley şənliklərinin iştirakçısı olduğunuza görə sizə bir daha təşəkkürümü bildirirəm. Ümidvaram ki, bu sizə respublikamızdakı indiki vəziyyətlə, təkcə Azərbaycanın deyil, eləcə də dünyanın bir çox ölkələrinin, xüsusən keçmişdə Sovet İttifaqının tərkibinə daxil olmuş ölkələrin keçirdikləri bu çətin dövrdə xalqımızın halı ilə daha yaxşı tanış olmağa imkan verəcəkdir. Rostropovi-

çin Azərbaycanda şəreflə qarşılınması ümumbəşəri dəyərlərə, dünya, Qərb və rus mədəniyyətinə xalqımızın, ictimaiyyətimizin münasibətinə də əks etdirir. Bunların hamısı bizim respublikamızda mövcuddur. Bunu bu günlərdə qonaqlarımız da yəqin edə bilərlər.

Söhbətlə daha vaxtınızı almaq istəmirəm. Sizi ona görə dəvət etmişəm ki, buraya gəlməyinizdən məmnunluq duyduğumu bildirim. Təbii ki, suallarınız olacaq, mən onlara ya burada, ya da sizinlə ayrı-ayrılıqda görüşərək cavab verə bilərim. Lakin mənə dedilər ki, sizlərdən bəziləri onları maraqlandıran suallara cavab almaq üçün mənimlə ayrıca görüşmək istəyirlər.

Yəqin ki, burada olan adamlar əsasən mədəniyyət, incəsənət, musiqi, təhsil məsələləri ilə maraqlanırlar. Lakin indi həyatımız təkcə bunlarla deyil, həm də bir çox digər olduqca mühüm amillərlə bağlıdır. Dediyim kimi, respublikamız keçid dövrünü yaşayır, biz müstəqil dövlət qururuq. Dövlət müstəqilliyimizin artıq altıncı ilidir. Biz həyatın bütün sahələrini demokratikləşdirmək yolu ilə gedirik, bütün iqtisadi sistemimizi bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinə keçirmək üçün iqtisadi islahatlar aparırıq. Əlbəttə, bu, böyük və mürəkkəb prosesdir, lakin biz bu yolla çox fəal və çox inamla gedirik.

Respublikamızda vəziyyəti son dərəcə mürəkkəbləşdirən və ölkəmizdəki vəziyyəti digər bu cür respublikalardakı vəziyyətdən fərqləndirən amil budur ki, 1988-ci ildən Ermənistan tərəfindən Azərbaycana qarşı hərbi təcavüz başlanmış, döyüşlər getmiş, çoxlu qan tökülmüş, erməni silahlı birləşmələri Azərbaycan ərazisinin 20 faizini işğal etmiş, bir milyondan artıq Azərbaycan vətəndaşı öz yaşayış yerlərindən didərgin salınmışdır, onlar ölkəmizin müxtəlif bölgələrində çox ağır şəraitdə, əksəriyyəti isə çadır düşərgələrində yaşayır.

Siz artıq bilirsiniz ki, atəşkəs əldə edilməsinin mayın 12-də üç ilə tam olur. İndi hərbi əməliyyatlar, müharibə yoxdur, amma hələ sülh də yoxdur. Tam sülhə nail olmaq üçün biz çox fəal danışıqlar aparırıq. Təbii ki, bu amil respublikamızdakı vəziyyəti keçmiş Sovet İttifaqının digər respublikalarındakı vəziyyətdən fərqləndirir. Burada bizim itkilərimiz, qurbanlarımız, çətinliklərimiz çoxdur. Biz bunların hamısını aradan qaldırmağa çalışırıq. Ən başlıca məqsəd və vəzifəmiz regionda sülhü bərqərar etməkdən, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü sülh yolu ilə bərpa etməkdən, qaçqınları öz yaşayış yerlərinə qaytarmaqdan və Ermənistanla keçmişdə olduğu kimi, mehriban qonşuluq münasibətləri

yaratmaqdan ibarətdir. Həmsərhəd olduğumuz digər ölkələrlə normal dostluq münasibətlərimiz var. Əgər biz həmin çox ağır amili – münasibəti aradan qaldıra bilsək, onda təbii olaraq görürük ki, azad respublika kimi, müstəqil dövlət kimi Azərbaycan Respublikasının çox gözəl və firavan gələcəyi var.

Havalər pis deyildir. Bahardır. Bu gün mayın biridir. Bu gün səhər mən Moskva televiziyasına baxırdım. O, günün daha tez başladığı Uzaq Şərqdə keçirilən nümayişləri göstərirdi. Bizdə belə şey yoxdur. Mən bilmirəm, mayın biri bizdə də qeyri-ış günüdür? İş günüdür. Siz məni bağışlayın, mənim üçün bütün günlər iş günüdür. Buna görə də bilmirəm, hansı gün iş günüdür, hansı gün iş günü deyildir. Bununla yanaşı, bilirəm ki, 1993-cü ildə dəyişmiş olan əvvəlki hakimiyyətin dövründə burada 9 May – Qələbə günü qadağan edilmişdir. Təbii ki, bu, müharibə veteranlarının çox böyük narazılığına səbəb oldu, mənə də narazılıq doğurdu. O vaxtlar mən Bakıda yox, Naxçıvanda yaşayırdım. Bakıya qayıtdıqdan sonra 9 May – Qələbə gününü bərpa etdim. 1-2 may isə bizdə bayram günləri deyildir. Bu günlər Rusiyada bayram günləridir, orada nümayişlər gedir və sairə. Bizdə xalq işləyir, rahat yaşayır. Buna görə də iş əhval-ruhiyyəsi hökm sürür. Lakin bununla yanaşı, hesab edirəm ki, bu sizin üçün də xoşdur. Hər halda, yəqin siz hər yerdə özünüzdə qarşı xoş münasibət hiss etdiniz.

Hesab edirəm ki, dediklərim kifayətdir. Yaxşısı budur ki, siz mənə suallar verin.

Sonra Azərbaycan Prezidenti jurnalistlərin suallarına cavab verdi.

S u a l : Biz Azərbaycan ilə Rusiya arasında münasibətlərin möhkəmlənməsi və inkişaf etməsi üçün daim göstərdiyiniz səylərə böyük hörmətlə yanaşırıq. Bugünkü mədəni əlaqələrimizin vəziyyətini necə qiymətləndirirsiniz və bu əlaqələrin perspektivləri necədir?

C a v a b : Belə yaxşı suallara görə sağ olun. Rusiya Azərbaycan üçün olduqca böyük əhəmiyyətə malikdir. Azərbaycan, demək olar, iki əsr Rusiyanın tərkibində olmuşdur. Bildiyiniz kimi, XIX əsrin əvvəllərində Azərbaycan çar Rusiyasının tərkibinə düşdü, XX əsrin 20-ci illərində Sovet hakimiyyəti Azərbaycana gəlib çıxan dövrdə isə Azərbaycan 1922-ci ildə təşkil edilmiş Sovet İttifaqının tərkibinə daxil oldu və təbii ki, Rusiya ilə bağlı idi. Bu əlaqələr Azərbaycan xalqına çox böyük fayda gətirdi. Bu barədə çox danışmaq olar. Lakin 20-ci illərin əvvəllərində Leopold Rostropoviçin buraya gəlməsi – təkcə o deyil, Rusiya-

dan Bakıya belə adamlar çox gəlmişdir, söz düşmüşkən, o, buraya Saratovdan köçmüşdür – burada onun bir neçə peşəkar musiqiçi-pedaqoqla birlikdə fəaliyyət göstərməsi, burada Musiqi Akademiyası – bu təhsil ocağı övəllər Konservatoriya adlanırdı – yaradılmasına kömək etməsi buna sübutdur ki, Azərbaycanda mədəniyyətin, təhsilin, elmin, bütün ictimai-siyasi həyatın inkişafında Rusiyanın çox böyük xidməti olmuşdur.

Azərbaycan da Rusiya üçün faydalı olmuşdur. Bizim neftimiz bütün Rusiya üçün zəngin sərvətə çevrilmişdi. Əgər XX əsrin övəllərində Rusiyanın malik olduğu bütün neftin 90 faizi Azərbaycanda çıxarılırdısa, artıq əsrin ortalarında, İkinci Dünya müharibəsi, Böyük Vətən müharibəsi dövründə Sovet İttifaqının neftinin 70 faizindən çoxunu Azərbaycan verirdi və çoxları deyirlər, mən də bu fikirdəyəm ki, əgər Azərbaycan nefti olmasaydı, müharibənin necə qurtaracağını təsəvvürə gətirmək çətindir. Aydın olur ki, Azərbaycan Rusiya üçün necə böyük əhəmiyyət kəsb edirdi. Yəni bu qarşılıqlı yardım, qarşılıqlı həyanlıq Rusiya üçün də, Azərbaycan üçün də çox böyük rol oynamışdır. Buna görə də Azərbaycan Rusiya ilə sıx tellərlə bağlıdır.

Rusiya dünyanın ən iri ölkəsidir, Azərbaycanla böyük sərhədə malikdir və onunla tarixi əlaqələrimiz ölkələrimiz arasında çox sıx münasibətlər, dostluq münasibətləri yaradılmasını tələb edir. Belə münasibətlər var, amma istərdik ki, bu münasibətlər daha yaxşı olsun. Biz öz tərəfimizdən hər şeyi edirik ki, Rusiya ilə Azərbaycan arasında münasibətlər ən səmimi, ən yaxın münasibətlər olsun, bütün sahələrdə fəal əməkdaşlıq etmək imkanımız olsun, başlıcası isə, övəlki böyük tarixi dövrdə xalqımızın əldə etdiyi əziz və qiymətli nə varsa, hamısını qoruyub saxlayaq.

Biz istəyirik ki, Rusiyada hər şey yaxşı olsun, əmin-amanlıq olsun. Biz orada baş verən prosesləri çox diqqətlə izləyirik. Siz bilirsiniz ki, Rusiya televiziyaının iki əsas kanalı: ictimai Rusiya televiziyaı və «Rusiya» kanalları burada bütünlüklə translyasiya edilir. Nəinki heç bir məhdudiyət yoxdur, əksinə, bu kanallara böyük maraq var. Yeri gəlmişkən, mən «NTV» telekanalından təkliflər almışam və yaxın vaxtlarda bu kanalın verilişləri də bizdə translyasiya olunmağa başlanacaqdır.

Azərbaycanda təxminən 400 min rus yaşayır, onlar Azərbaycanın tam hüquqlu vətəndaşlarıdır. Burada rusdilli əhali ilə bağlı müəyyən bir problem yoxdur. İcəzənizlə deyim ki, son illərdə Azərbaycanda mənim

söylərim sayəsində çox işlər görülmüşdür ki, milli mənsubiyyətimdən, dini etiqadından asılı olmayaraq, ölkəmizin bütün vətəndaşları özlərini azad və bərabərhüquqlu vətəndaşlar kimi hiss etsinlər. Zənnimcə, biz buna nail olmuşuq. Bizdə müsəlman dini ilə yanaşı, pravoslav və yəhudidinləri də fəaliyyət göstərir, bütün dinlər azaddır. Bunların hamısı Rusiya ilə Azərbaycan arasında münasibətlərin inkişaf etməsi və möhkəmlənməsi üçün yaxşı zəmindir.

Əlbəttə, biz istəyirik Rusiyada hər şey yaxşı olsun, Rusiya demokratik bir ölkə olsun. Biz Sovet İttifaqını, keçmiş imperiyanı və sairələri bərpa etmək üçün Rusiyanın bəzi dairələrində mövcud olan əhval-ruhiyyə ilə heç cür razılaşa bilmərik. Deməliyəm ki, bunlar perspektivsiz fikirlərdir, amma Rusiyanın bəzi dairələrində belə fikirlər var. Lakin bu, Rusiyanın daxili işidir. Biz buna qarşımızdır. Mən sadəcə olaraq öz münasibətimini bildirirəm. Çünki istəyirik ki, Rusiyada demokratiqləşdirmə prosesi fəal getsin, islahatlar fəal həyata keçirilsin. Biz Rusiyanı yeni, çiçəklənən, demokratik bir ölkə kimi görmək istəyirik. Bax, belə Rusiya ilə biz ən mehriban və yaxın münasibətlərə malik olmaq istəyirik.

S u a l : Bu yaxınlarda Azərbaycanda Rusiya mədəniyyəti günləri keçirildi. Bizcə, bu tədbir böyük müvəffəqiyyətlə keçdi və burada çıxış etmiş olan artistlərin hamısı Azərbaycan tamaşaçılarının onları çox gözəl qarşılmasına heyran qaldı. Siz özünüz Azərbaycanda Rusiya mədəniyyəti günlərini necə qiymətləndirirsiniz?

C a v a b : Deməliyəm ki, bu yaxınlarda Azərbaycanda Rusiya mədəniyyəti günləri bizim təşəbbüsümüzlə keçirildi. Biz Rusiya rəhbərliyinə müraciət edərək, Azərbaycanda Rusiya mədəniyyəti günləri keçirilməsini xahiş etdik.

1972-ci ildə Azərbaycanda Rusiya mədəniyyəti ongunlüyünü çoxları xatırlayır. O vaxtlar Azərbaycanda olmuş adamlardan bəziləri indi aramızda deyildir. Lakin bununla yanaşı, 25 il övəl həmin ongunlükdə iştirak etmiş olan bir çox adamlar o günləri indi böyük hörmət, məmnunluq hissilə xatırlayırlar. Məsələn, Şostakoviç dünyasını dəyişmişdir. O, burada olmuşdur. Nikolay Tixonov da aramızda yoxdur.

Bu yaxınlarda Moskvada Lyudmila Georgiyevna Zıkinanın yaradıcılıq fəaliyyətinin 50 illiyi münasibətilə təntənəli mərasim keçirildi. Mən onu təbrik etdim və onu Azərbaycanın adından təbrik etmək, mənim məktubumu ona təqdim etmək üçün mədəniyyət naziri Polad Bülbül-oğlunu xüsusi olaraq Moskvaya göndərdim və o, orada çıxış etdi. Axı

25 il əvvəl Lyudmila Georgiyevna respublikamızda Rusiya mədəniyyəti günlərinin iştirakçısı olmuşdu və ona Azərbaycanın xalq artisti adı verilmişdi. Bu adı o, indiyədək daşıyır. Biz fəxr edirik ki, o, Azərbaycanın xalq artisti adını daşıyır. Buna görə də bu əlaqələrin yaxşı tarixi var. Məsələn, 1972-ci ildə biz burada Sergey Yeseninin xatirə muzeyini açdıq. Yesenin 20-ci illərin əvvəllərində Bakıda yaşamış və öz məşhur əsərlərini burada yazmışdır. Yeri gəlmişkən, 1972-ci ildə açdığımız muzey Yeseninin ilk muzeyidir. Artıq bundan sonra onun vətəninə də bu cür muzey yaratmaq barədə düşünməyə başladılar.

Yəni bizim mədəni münasibətlərimizin tarixi, xüsusən son 30 ildəki tarixi zəngindir. Bütün bunları yenidən bərpa etmək arzusu ilə biz Rusiya hökumətinə Azərbaycanda Rusiya mədəniyyəti günlərinin keçirilməsi haqqında təklif verdik.

Mədəniyyət günləri keçirildi. Biz əlimizdən gələni etdik ki, bu, Rusiyanın və Azərbaycanın xalqları, rus və Azərbaycan xalqları arasında dostluğun möhkəmləndirilməsi günlərinə çevrilsin. Hesab edirəm ki, bu yaxşı iş idi və təkrar edirəm, bizdə mövcud olan ənənələri bir daha təsdiqləyir.

Bilirsiniz, hansı dövrdə və ya hansı ictimai-siyasi rejim, dövlət rejimi şəraitində baş verməsindən asılı olmayaraq, keçmişin yaxşı ənənələrini bir kənara atmaq və unutmaq lazım deyildir.

Bir sözlə, mən bunu yüksək qiymətləndirirəm və Rusiya hökumətinə minnətdaram, bu barədə Rusiya prezidenti Boris Nikolayeviç Yeltsinə də demişəm. Mədəniyyət günlərində iştirak edən Rusiyanın mədəniyyət xadimlərinə də minnətdaram. Təəssüf doğuran isə o oldu ki, mədəniyyət günləri haqqında Rusiya mətbuatında verilən xəbərlər çox az idi. Hesab edirəm ki, belə hadisələri mətbuatda, özü də tək cəzə qəzetlərdə deyil, həm də televiziya, radio ilə yaxşı işıqlandırmaq lazımdır. Ümidvaram ki, Rostropoviçin yubileyi ilə bağlı burada, bizdə baş verən hadisə Rusiyada kifayət qədər işıqlandırılacaqdır.

S u a l : Rusiyanın şirkət və müəssisələri ilə əməkdaşlıq üçün Azərbaycan iqtisadiyyatının hansı bölmələrinin daha perspektivli olması barədə Sizin rəyinizi bilmək bizim «Delovoy mir» qəzetinin oxucuları üçün maraqlı olardı.

Sizcə, bu əməkdaşlığa mane olan səbəblər hansılardır?

C a v a b : Azərbaycanın iqtisadiyyatı çoxsahəlidir, vaxtilə Sovetlər İttifaqı çərçivəsində, əsasən, Rusiyanın ehtiyaclarına bənd edilmişdi.

70-ci illərdə Sovet hakimiyyətinin təkidi ilə biz Azərbaycanda üzümçülüğü inkişaf etdirməyə başladığı ki, şərəbçilik məhsulu istehsal edək və onunla ilk növbədə Rusiyanı təchiz edək. Deməliyəm ki, 10 il ərzində biz üzüm istehsalını 10 dəfə artırdıq. Əgər 1970-ci ildə 200 min ton üzüm istehsal edirdikse, 1980-ci ildə 2 milyon ton istehsal etmişdik. Üzümün ilkin emalından sonra alınan şərəbın Rusiyanın müxtəlif regionlarına göndərildiyini, orada isə son məhsul kimi, yüksək keyfiyyətli şərəblərin istehsal olduğunu nəzərə alaraq, biz çoxlu ilkin şərəb emalı zavodları tikdik. Yeri gəlmişkən, Sovetlər İttifaqının o vaxtkı rəhbərləri deyəndə ki, xalqı həddən artıq araş istehlak etməkdən xilas etmək üçün yüksək keyfiyyətli şərəb lazımdır, zənnimcə, çox ağıllı mühakimə yürüdürlər. Tədqiqatlar isə göstərdi ki, böyük miqdarda üzüm və deməli, şərəbçilik məhsulu istehsal etmək üçün Azərbaycanda torpaq, iqlim şəraiti daha əlverişlidir.

Biz bunu etdik, üzüm plantasiyaları saldıq, çox böyük sayda ilkin şərəb emalı zavodları yaratdıq, külli miqdarda pul xərclədik. Yenidənqurma deyilən dövrdə, alkoqolizmə qarşı fərsiz mübarizə genişləndəndə bu plantasiyaların bir hissəsi dağıldı. İnsanlara həddən artıq içməyi ağıllı şəkildə tərgitmək əvəzinə, şərəbçilik məhsulları istehsalını azaltmaq və insanlara içməyə imkan verməmək üçün Azərbaycanda üzüm plantasiyalarını qırmağa başladılar. Adamlar isə içmək üçün digər imkanlar tapırdılar.

Plantasiyaların bir hissəsi sıradan çıxdı, çünki bizdə bazar yoxdur. Məsələn, Rusiyanın əvvəlki kimi, yenə də şərəbçilik məhsuluna ehtiyacı var. Yeri gəlmişkən, Azərbaycanda ərazisində 5 şərəb zavodu var, lakin indi elə iqtisadi maneələr qoyulmuşdur ki, biz şərəbçilik məhsullarını Rusiyaya ixrac edə bilmirik.

Bundan Rusiya da, biz də zərər çəkirik. Hazırda biz 2 milyon ton deyil, 250-300 min ton üzüm istehsal edirik. İlkin şərəb emalı zavodlarının əksəriyyəti işləmir.

Mən həmin sahədən başladım, göstərmək istəyirdim ki, o illərdə mövcud olan inteqrasiya bu gün bərpa edilə bilərdi və Rusiyaya da, Azərbaycana da qarşılıqlı surətdə fayda gətirərdi.

Bununla bərabər, Azərbaycan hər halda sənaye ölkəsidir. Sənaye kompleksimiz də Rusiyada sənaye məhsulları istehsalına yönəldilmişdi. Özü də bütün bunlar elə qurulmuşdu ki, Azərbaycanda yarımfabrikatlar istehsal edilirdi, son məhsul isə Rusiyanın bir çox zavodlarında

buraxılırdı. Bu zavodlar indiyədək qalmışdır. Ancaq integrasiya əlaqələri kəsilmişdir və bundan həm Rusiya sənayesi, həm də Azərbaycan sənayesi ziyan çəkir.

Söhbət neft maşınqayırmasından da gedir. Halbuki bir vaxtlar Sovet İttifaqının bütün neft sənayesi üçün neft-mədən avadanlığının – bu avadanlığın əsas hissəsi Rusiyada: Sibirde, Tatarıstanda, Başqırdıstanda və başqa bölgələrdə quraşdırılmışdır – 70 faizini Azərbaycan göndərirdi. Bizdə çox böyük miqdarda neft maşınqayırma zavodları var. Onlar ya boş dayanır, ya da öz güclərinin 20-30 faizi həddində işləyir.

Bizdə böyük kimya sənayesi var. O da Rusiya sənayesinin müvafiq sahələri ilə integrasiya edilmişdi. Bu əlaqələr də itirilmişdir. Bizdə digər sahələr də çoxdur.

İndi ən çox hansı sahəyə kapital qoymağa söy göstərildiyindən danışmalı olsaq, deməliyəm ki, bu, neft sənayesidir. Bizim neft sənayesi böyük imkanlara malikdir. Siz bilirsiniz ki, Azərbaycan dünyanın ən iri neft şirkətləri ilə bir sıra müqavilələr bağlamışdır. Bu müqavilələrdən bəzilərinə Rusiyanın «LUKOyl» kimi iri neft şirkəti də iştirak edir. Rusiyanın daha iki neft şirkətindən – «YUKAS»dan və digər iri neft şirkətlərindən təkliflər alınmışdır. Bu barədə Viktor Stepanoviç Çernomırdın mənə məktub göndərmişdir. Şübhə yoxdur ki, gələcək layihələrimizdə biz onlara müqavilələrimizin iştirakçıları olmağa imkan verəcəyik. Yəni bizim neft sənayesi dünya neft şirkətlərini getdikcə daha çox cəlb edir. Yaxşı ki, «LUKOyl» şirkətinin ardınca Rusiyanın daha iki şirkəti də bizə müraciət etmişdir.

Biz neft, kimya sənayesi, maşınqayırma, kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı, şərəbçilik, konserv sənayesi kimi sahələrdə Rusiya ilə əməkdaşlıq etmək istəyirik. Axı bir vaxtlar Azərbaycan, o zaman deyiləydi kimi, «Ümumittifaq bostanı» idi, Rusiyaya fəraş tərəvəz göndərirdi. İndi biz həmin torpaqlardan taxıl əkmək üçün istifadə edirik. Əvvəllər isə fəraş tərəvəz yetişdirir və təxminən aprel ayından Rusiyanın mərkəzi hissəsinə təzə tərəvəz göndərirdik. Amma indi Rusiya bunu istəmir. Buna görə də biz həmin torpaqlarda taxıl əkirik, özümüzü çövrəklə təmin edirik.

Bir sözlə, böyük imkanlar var. Mən Rusiyanın iş adamlarını buraya dəvət edirəm, qoy gəlib əməkdaşlığımızın sahələrini müəyyənləşdirsinlər.

S u a l : Siz Mstislav Rostropoviç ilə görüş zamanı dediniz ki, Ermənistan prezidenti Levon Ter-Petrosyanla söhbət etmişiniz. Əgər mümkünsə, bu söhbət barədə ətraflı məlumat verin.

C a v a b : Bu söhbət təxminən 3 gün əvvəl, aprel 28-də İstanbulda olmuşdur. Lakin biz onunla vaxtaşırı görüşürük. Siz, məsələn, bilirsiniz ki, biz onunla martın 29-da Moskvada MDB dövlət başçılarının görüşündən sonra, aprel 28-də isə İstanbulda görüşdük. Söhbətlərimizin başlıca mövzusu danışıqların prosesinin irəliyə aparılmasına, bizzə irəliləməyə imkan verməyən çətinliklərin aradan qaldırılmasına nail olmaqdır. Lakin son vaxtlar Minsk konfransının həmsədrləri – Rusiya, ABŞ və Fransa öz fəaliyyətini gücləndirməyə başlamışlar. Rusiya prezidentinin xüsusi nümayəndəsi, səfir Yukalov bizdə olmuşdur. Biz onunla görüşdük. Həmsədrlər, yəni ABŞ, Fransa və Rusiyanın nümayəndələri mayın 5-də Vaşinqtonda görüşüb hər hansı qarşılıqlı surətdə məqbul bir qərara gəlmək üçün bizimlə müzakirə olunmuş bəzi təklifləri müzakirə edəcəklər. Məsələ burasındadır ki, dekabrın əvvəllərində Lissabonda, ATƏT-in üzvü olan ölkələrin dövlət başçılarının görüşündə Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin dincliklə aradan qaldırılması prinsipləri haqqında qətnamə qəbul edilmişdi. Demək olmaz ki, bu qətnamə bizim üçün tamamilə məqbuldur, lakin tam sülhə nail olmaq üçün biz onunla razılaşdıq. Amma təəssüflər olsun ki, Ermənistan bununla razılaşmadı. Bu qətnamə üç bənddən ibarətdir. Birincisi, Azərbaycanın və Ermənistanın ərazi bütövlüyünün tanınması haqqındadır. Aydın olmaq üçün deyim ki, biz Ermənistanın ərazi bütövlüyünü tanımaqdan imtina etməmişik, özü də onun ərazi bütövlüyü pozulmayıbdır. Ermənistan Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü – beynəlxalq aləmdə qəbul olunmuş bu hüquq normasını, BMT-nin Helsinki sazişini, ATƏT-in bu prinsipini qəbul etməkdən indiyədək boyun qaçırır. Bax buna görə də birinci bənd məhz bundan – Azərbaycanın və Ermənistanın ərazi bütövlüyünün tanınmasından ibarətdir. İkinci bənd Azərbaycan Respublikasının tərkibində Dağlıq Qarabağa geniş muxtariyyət və ya yüksək dərəcədə özünüidarə verilməsi barədədir ki, bu da hələlik Ermənistan tərəfində etiraz doğurur. Üçüncü bənd isə Dağlıq Qarabağın bütün əhalisi üçün təhlükəsizlik təminatı haqqındadır.

Bu prinsiplər, başçıları Lissabon görüşündə iştirak edən 53 dövlət tərəfindən qəbul olunubdur. ATƏT-in üzvlərindən yalnız Ermənistan

bu prinsipləri qəbul etməkdən boyun qaçırmıdır. Biz çalışırıq ki, bu prinsiplər əsasında mövqelərin yaxınlaşmasına və sülh haqqında saziş əldə edilməsinə nail olaq. Bu məsələlər prezident Ter-Petrosyan ilə müzakirələrimizin mövzusu olmuşdur.

S u a l : Cənab Prezident, Mstislav Rostropoviçin yubileyinə bizi dəvət etdiyiniz üçün Gürcüstan televiziyası və Gürcüstanın mədəniyyət xadimləri adından çox sağ olun deyirəm, bu bizim üçün böyük şərəfdir. Sizcə, Qafqazda və Zaqafqaziyada coğrafi-siyasi vəziyyətdə Azərbaycan və Gürcüstan nə kimi yer tuturlar? Sizin fikrinizcə, Qafqazda baş verən bütün bu müəkkəb proseslərə bu iki ölkənin təsiri necədir? Üçüncü sualım zərərli xarakter daşıyır: Mstislav Rostropoviç bəliki olduğuna görə, Siz ona Azərbaycan vətəndaşlığı verməyə hazırlamırsınız ki?

C a v a b : Birinci sualınızın cavabında deyirəm ki, Gürcüstan ilə Azərbaycan arasında son dərəcə yaxşı dostluq, qardaşlıq münasibətləri var. Bu münasibətlər çoxdan mövcuddur, ötən dövrlərdə də beləcə olubdur. Son illərdə, Eduard Amvrosiyeviç Gürcüstanın prezidenti, Heydər Əliyev isə Azərbaycanın prezidenti olduğdan sonra isə bu münasibətlər xüsusilə dostluq xarakteri kəsb edibdir. Bəlkə də ona görə ki, keçmişdə biz Zaqafqaziyada çox mehriban işləmişik, ona görə ki, Eduard Amvrosiyeviç və mən bu münasibətlərin xalqlarımız üçün necə mühüm olduğunu hamıdan çox bilirəm, bir də ona görə ki, bizim müəyyən təcrübəmiz var. Münasibətlərimiz çox yaxşıdır. Siz bilirsiniz ki, Gürcüstanda təqribən 500 min azərbaycanlı yaşayır. Bu da yaxşı məlumdur ki, onlar Gürcüstan üçün heç bir problem yaratmırlar. Üstəlik, onlar Gürcüstan hökumətinin və Gürcüstan prezidenti Eduard Şevardnadzenin siyasi xəttini, dövlət fəaliyyətini bütünlüklə dəstəkləyirlər.

Ötən ilin martında mənim Gürcüstana rəsmi səfərim zamanı Tbilisidə və bu ilin fevralında Eduard Şevardnadzenin Azərbaycana rəsmi səfəri zamanı Bakıda imzalanmış sənədlərdə bu münasibətlər özünün müqavilə-hüquqi əsasını tapıbdir. Biz Tbilisidə Qafqazda sülh haqqında çox mühüm saziş, Bakıda strateji tərəfdaşlıq haqqında sənəd imzalamışıq.

O ki qaldı Gürcüstanın və Azərbaycanın Qafqazda, bu regionda nə kimi yer tutmasına, hesab edirəm ki, çox mühüm yer tuturlar. Gürcüstanın və Azərbaycanın təkə Qafqaz üçün deyil, həm də ümumən region üçün böyük əhəmiyyətini bəzi ölkələrdə bəlkə də qiymətləndirmirlər. Ancaq hesab edirəm ki, bu əhəmiyyət günbəgün və ilbəil hamı üçün daha bəli və daha aydın olur.

Siz bilirsiniz ki, ötən ilin may ayında Gürcüstan, Azərbaycan, Türkmənistan və Özbəkistan Transqafqaz dəhlizinin yaradılması haqqında çox mühüm sənəd imzalamışıqlar. Artıq bu dəhliz ilə Mərkəzi Asiyadan Avropaya və oradan Mərkəzi Asiyaya yüklər daşınır. Qazaxıstan, Qırğızıstan və Ukrayna da artıq bu sazişə qoşulmuşlar. Mən İstanbulda Rumıniya prezidenti ilə görüşdüm. O, Transqafqaz dəhlizinə böyük maraq göstərir. Sözlərim digər Avropa ölkələrinə də aiddir. Bu, son dərəcə mühüm məsələdir və yüklərin daşınması ilə bağlı bir çox problemləri, Asiya və Avropa arasında kommunikasiya xətləri ilə bağlı problemləri həll edir. Bu dəhliz Xəzər dənizindən, Azərbaycandan, Gürcüstandan və Qara dənizdən keçir.

Gürcüstanla Azərbaycanın Qafqazda necə böyük əhəmiyyətə malik olduğu barədə çox danışmaq olar. Hər iki ölkə dinc Qafqaz uğrunda, eləcə də öz ölkələrimizdə əmin-amanlıq yaradılması uğrunda çıxış edir. Biz Gürcüstana görə narahatlıq keçiririk, çünki orada da münasibətlər var, buna görə də istəyirik ki, münasibətlər tezliklə aradan qaldırılsın. Biz Gürcüstanın ərazi bütövlüyünü tamamilə dəstəkləyir və hesab edirik ki, hər hansı ölkənin ərazi bütövlüyü məsələsi birinci dərəcəli əhəmiyyətə malik məsələdir. Mən martın 29-da Moskvada Boris Nikolayeviç Yeltsinlə görüşərkən bu mövzu bizim diqqət mərkəzimizdə oldu. Mən ona dedim ki, Rusiyanın ərazi bütövlüyü sizin üçün nə dərəcədə vacibdirsə, Azərbaycanın da ərazi bütövlüyü Rusiya üçün bir o dərəcədə vacibdir. Rusiya dövləti Gürcüstanın və Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü qoruması, onda öz ərazi bütövlüyünü də müdafiə edə bilməz. Rusiyanın ərazi bütövlüyü Qafqazda və ölkənin digər bölgələrində müxtəlif separatçılıq hərəkatları ilə pozulur. Rusiya çoxmillətli ölkədir, çoxlu milli qurumlara malikdir, buna görə də ərazi bütövlüyü prinsipi Rusiya üçün olduqca böyük əhəmiyyət kəsb edir. Biz heç də təkə öz ərazi bütövlüyümüz, öz suverenliyimiz uğrunda deyil, həm də beynəlxalq hüquq normalarının pozulması uğrunda, BMT prinsipləri uğrunda, 1975-ci ildə Helsinkidə təsdiq edilmiş prinsiplər uğrunda, ATƏT-in prinsipləri uğrunda mübarizə aparırıq. Bununla əlaqədar, biz Gürcüstanın ərazi bütövlüyünün bərpa olunmasını istəyirik. Zənnimcə, Gürcüstanın ərazi bütövlüyü bərpa ediləcək və Gürcüstanda da, Azərbaycanda da, bütövlükdə Qafqazda da sülh olacaqdır, Gürcüstanla Azərbaycan bu baxımdan çox mühüm rol oynayır və oynayacaqlar.

Rostropoviç üçün vətəndaşlığa gəldikdə, axı o, dünya vətəndaşdır və ona istənilən ölkədə, o cümlədən də Azərbaycanda vətəndaşlıq vermək olar.

S u a l : İndi bəzi politoloqlar deyirlər ki, nəşə müəyyən bir ox, «Bakı-Tbilisi-Kiyev» üçlər ittifaqı yaranır. Belə üçlər ittifaqı barədə nə demək olar?

C a v a b : Deməliyəm ki, təəssüflər olsun, Rusiyanın bəzi kütləvi informasiya vasitələrində hər cür uydurma fikirlər söylənilir və bu fikirlər ölkənin ictimaiyyətini çəşdirir. Mart ayının axırlarında «Nezavisimaya qazeta»da hansısa bir mərkəzin aşkar fitnəkar, qızısqırdıcı, açığı-nı deyim, faşistpərəst hesabı dərc edilmişdi. Məgər belə şey etmək olar? Rusiyanı xilas etmək üçün Azərbaycanı, Gürcüstanı məhv etməyə çağırırlar. Yaxud başqa bir misal. Bu yaxınlarda hansısa təşəbbüslərin Ermənistan-Rusiya mərkəzi «Zavtra» qəzetində xalqların arasını vurmağa, onların arasına nifaq salmağa çağıran dəhşətli bir məqalə dərc edilmişdi. Bu heç yaxşı olan işdir? Onlar nə kimi məqsəd güdürlər? Bəlkə bununun sayəsində, sadəcə olaraq nəşə qazanmaq istəyirlər? Əgər onlar pul qazanmaq istəyirlərsə, onda qoy başqa, daha normal bir işdə pul qazansınlar. Yoxsa ki, ehtirasları çəşdurmaq, xalqları toqquşdurmaq, onlardan bəzilərini yaxşı, digərlərini isə pis kimi qələmə vermək olmaz.

Yaxud da, məsələn, bəziləri Moskva qəzetlərində yazırlar ki, Qafqazda hansı xalq xristian, hansı isə müsəlmandır. Bəli, Azərbaycan islam etiqad edən ölkədir. Bu bizim dinimizdir. Necə ki xristian dini xristianlar, iudaizm yəhudilər üçündür. İslam bizim dinimizdir, biz heç vaxt ondan imtina etməyəcəyik. Ancaq əgər bu dinə etiqad edən ölkə Rostropoviçin yaradıcılığına həsr olunmuş bax, belə təntənələr keçirirsə, bu kimin hansı dinə bağlı olduğunu deyil, başlıca, üstün cəhəti göstərir. Moskvada bəziləri yazır ki, Azərbaycanı sıxmaq lazımdır, çünki onlar müsəlmandırlar, ancaq başqaları xristiandırlar – bizə doğmadırlar.

Kimin xristian, kimin müsəlman olması barədə söz-söhbətə son qoymaq lazımdır. Biz hamımız bu Yer kürəsinin insanlarıyıq və hansı dinə, millətə mənsubluğumuzdan asılı olmayaraq, bir-birimizə hörmət etməli, bir-birimizi qiymətləndirməliyik. Rus xalqının da, erməni xalqının da, gürcü xalqının da, yəhudi xalqının da, Azərbaycan xalqının da mənəvi dəyərlərinə hörmət edilməlidir. Biz hamımız eyniyik və demək olmaz ki, bu birinci dərəcəli, bu ikinci dərəcəli, bu isə üçüncü dərəcəlidir.

Ona görə də sizin dediyiniz o Gürcüstan-Azərbaycan-Ukrayna oxu da qorxu yaratmaq istəyən insanların uydurmasıdır. Burada nə ox var? Belarus ilə Rusiyanın ittifaqı yaradılan kimi, kimsə Moskvada dərhal elan etdi ki, Belarus-Rusiya-Çin oxu meydana gəlir. İkinci Dünya müharibəsi ərəfəsində yaradılmış oxlardan bütün bəşəriyyət bəla çəkmişdir. Berlin-Tokio-Roma oxu xatirinizdədir, daha hansısa ox var idi. Məne belə gəlir ki, bu xurafatlardan uzaqlaşmaq lazımdır.

Burada heç bir ox yoxdur, yalnız mehriban əməkdaşlıq var. Bəli, Transqafqaz dəhlizi haqqında sazişi əvvəlcə Özbəkistan, Türkmənistan, Gürcüstan və Azərbaycan imzalamışlar. Sonra isə enerji daşıyıcıları olmayan Ukrayna bu sazişə marağ göstərdi. Mən Ukraynada rəsmi səfərdə olmuşam, danışıqlarımız çox yaxşı keçmiş, çox yaxşı sənədlər imzalamışdıq. Ukraynanın enerji daşıyıcılarına, neftə ehtiyacı var. Bizim isə neft hasilatında perspektivimiz böyükdür. Biz nefti ixrac edəcəyik. Axı nə üçün onu Ukraynaya göndərməyək? Biz isə oradan çoxlu başqa şeylər alacağıq. Bundan ötrü də Gürcüstan, Azərbaycan ərazisindən keçən magistral – ən qısa nəqliyyat xətti də var. Nəyə görə bu, ox adlandırılmalıdır? Mən bunu rədd edirəm. Hesab edirəm ki, bütün bu sazişlərin əsası iqtisadi əməkdaşlıqdır.

S u a l : Siz Azərbaycan ilə Çin arasında münasibətlərin vəziyyətini və perspektivlərini necə qiymətləndirirsiniz?

C a v a b : Çinlə bizim yaxşı münasibətlərimiz var. Çoxdandır ki, Azərbaycanda Çin səfirliyi, Pekində isə Azərbaycan səfirliyi fəaliyyət göstərir. Çin Xalq Respublikasının sədri cənab Szyan Szeinin dəvəti ilə mən 1994-cü ildə Çində rəsmi səfərdə olmuşam və səfər çox uğurlu keçmişdir. Pekindən əlavə, mən Şanxaya da getdim, orada yaradılmış azad iqtisadi zona ilə, son onilliklər ərzində Çində həyata keçirilən iqtisadi islahatların bir çox nəticələri ilə tanış oldum. Cənab Szyan Szeinin ilə bizim aramızda yaxşı münasibətlər yaranıb, mən onu və cənab Li Peni Azərbaycana dəvət etmişəm və onların buraya gəlişini gözləyirəm.

Çin ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlıq üçün çox böyük imkanlar var. Doğrudur, ola bilsin, bu əməkdaşlıq hələ çox böyük miqyas almayıbdır. Ancaq biz Çinlə fəal iqtisadi əməkdaşlıq etmək istəyirik. Çin də buna marağ göstərir. Yeri gəlmişkən, bizim neft yataqlarımıza Çində marağ göstərməyə başlayıblar. Məlumat üçün bildirmək istəyirəm ki, Yaponiya artıq bizim iki böyük neft müqaviləmizdə iştirak edir və

Azərbaycanın neft sənayesinin inkişafına investisiya qoyur. Bir sözlə, Yer kürəsinin həmin hissəsində yerləşən Çinin də belə imkanı var və biz bu imkanı ona veririk.

Bizim əməkdaşlığımız üçün yaxşı əsas ola biləcək digər sahələr də var. Biz Çin Xalq Respublikası ilə həm dostluq, həm də yaxşı əməkdaşlıq etmək istəyirik.

S u a l : İlk neftin çıxarılmağa başlanması ərəfəsində Qarabağda cəbhədə vəziyyətin kəskinləşməsinə gözləmək olarmı?

C a v a b : Mən vəziyyətin heç bir şəkildə kəskinləşməsinə istəməzdim. Baş tutmuş olan və artıq üç ildir davam edən atəşkəsi yüksək qiymətləndirirəm. Mən İstanbulda biznes konfransında öz çıxışında bir daha bildirdim ki, biz bu sazişə böyük sülh sazişi imzalanan vaxtdək sadıq qalacağıq.

Əlbəttə, belə bir hal bizdə böyük narahatlıq doğurdu ki, 1994-1996-cı illər ərzində Rusiyanın müxtəlif strukturları Ermənistan qanunsuz, gizli, qeyri-legal surətdə 1 milyard dollardan artıq məbləğdə olduqca böyük miqdarda silah göndərmişlər. Özü də bu silah növləri Rusiya mətbuatında elan edildikdə bu, Azərbaycanada böyük narahatlıq, həyəcan, açağını deyim, vahimə yaratdı. Bu nə üçün edilmişdir? Ermənistan bunu hansı məqsədlə edir? Görün, balaca, kiçik bir respublika nə qədər silah yığıb gətirir. Halbuki bu silah bir vaxt Ermənistanın özünü də partlada bilər. Nə üçün Rusiya oraya bu qədər silah göndərir? Məsələ də, bax, bundadır.

Siz bilirsinizmi ki, Dövlət Dumasında müzakirə oldu, Dövlət Duması materialları Rusiyanın Baş Prokurorluğuna göndərməyi qərara aldı. Bizə məlum olduğuna görə, prokurorluq təhqiqat aparır. Dövlət Dumasının Müdafiə Komitəsinin məruzəsi həm Baş Prokurorluğa, həm də Rusiya prezidenti Boris Nikolayeviç Yeltsinə göndərilmişdir. Mən ona həmin silahların Rusiyaya qaytarılmasını təmin etmək xahişi ilə rəsmi məktub göndərmişəm. İndi bizi o qədər də maraqlandırmır ki, bu cənabın kim törətmişdir və o, necə cəzalandırılacaq. Bu, Rusiyanın daxili işidir. Bizim üçün başlıcası budur ki, qanunsuz göndərilmiş bu silahların hamısı Ermənistan alınıb Rusiyaya qaytarılsın.

Rusiya tərəfindən Ermənistan verilmiş bu qədər böyük miqdarda silahın olması, habelə Ermənistan bundan əvvəl də malik olduğu silahlar çox böyük qorxu və təhlükə yaradır. Buna görə də hesab edirəm ki, atəşkəs rejiminin pozulmasına heç bir əsas vermək olmaz və əsla yol

vermək olmaz ki, bu atəşkəsi kimsə hansı məqsədlərlə pozsun. Biz öz tərəfimizdən əlimizdən gələni edəcəyik ki, bu atəşkəs pozulmasın.

S u a l : Heydər Əliyeviç, indi bütöv bir sıra kütləvi informasiya vasitələrində müharibədən «Torpağın neftlə mübadiləsi» yolu ilə, Qərbi politoloqlarının təbirincə desək, «məharətlə» çıxmağın mümkünlüyü məsələsi müzakirə edilir. Belə bir variant mümkündürmü ki, beynəlxalq zamanətlərlə neft kəmərlərindən biri Ermənistan keçsin və bu, işğal edilmiş Azərbaycan torpaqlarının qaytarılması üçün əsas olsun? Sizde bu məsələyə baxılmışdır?

C a v a b : Siz bilirsiniz ki, biz neft kəmərlərinin çökilişini qabaqcadan planlaşdırmışıq. Onlardan biri ilk neftin Rusiya ərazisi ilə nəql edilməsi üçün bizim ərazimizdən çökmüşdür. Amma deməliyəm ki, təəssüflər olsun, Rusiya tərəfi öz öhdəliklərini yerinə yetirməyib. Biz öz ərazimizdə Rusiya ilə sərhəddə neft kəməri çəkməli idik. O, neft şirkətləri konsorsiumu tərəfindən inşa edilmişdir. Lakin biz bilmirik, neft kəmərinin Dağıstanda sərhəddən başlayıb Novorossiysk limanına qədər Rusiya ərazisindən keçən hissəsi hansı vəziyyətdədir. Biz artıq indi bu neft kəməri ilə neft ixrac etmək istərdik və 1996-cı ilin yanvarında Moskvada cənab Çernomırdınla mən həmin neft kəməri haqqında saziş imzalayarkən belə bir razılığa olmuşdur.

İndi Rusiya tərəfi bunu oktyabrda etməyə söz verir. Biz oktyabr ayınadək də gözləyəcəyik. Amma ümid etmək istərdik ki, bu vəd yerinə yetiriləcək və biz Rusiya ərazisi vasitəsilə neft ixrac edə biləcəyik.

Bilirsiniz, qərribə vəziyyət yaranıb. 1994-cü ildə biz müqavilə imzalayanda və neft kəmərləri haqqında söhbət başlananda Rusiyanın bəzi dairələrində narazılıq yarandı: necə ola bilər ki, bu neft Rusiyanın ərazisindən deyil, hansısa başqa ölkələrin ərazisindən keçsin? Biz ilk neft kəmərinə məhz Rusiyaya istiqamətləndirdik, ancaq onun tərəfindən hazırlıq yoxdur. İkinci neft kəmərinə Gürcüstan ərazisindən Qara dənizə doğru çəkirik, 1998-ci ilin axırında hazır olacaqdır. Ancaq gələcək əsrin əvvəlində çıxardılacaq böyük nefti ixrac etmək üçün böyük neft kəməri lazımdır. Bu müqavilənin layihəsi üzrə həmin boru kəmərinin keçəcəyi marşrutun bir neçə variantı var. Sabitliyi, sülhü təmin etmək üçün, ancaq torpaqların qaytarılması əvəzində neft verilməsi üçün yox – mən məsələnin bu cür qoyulması ilə razı deyiləm – müharibəyə son qoymaq üçün, Ermənistanın da iqtisadi fayda götürməsi üçün bir

neft kəmərinin Ermənistan ərazisi vasitəsilə Türkiyəyə çəkilməsini də variantlardan biri kimi nəzərdən keçirmək olar.

S u a l : Bu ilin fevralında, Gürcüstan prezidenti Eduard Şevardnadzenin Azərbaycana səfəri zamanı o və Siz boyan etdiniz ki, MDB daha demokratik və səmərəli olmalıdır. Sizin fikrinizcə, MDB-nin demokratikliyi və səmərəliliyi nədən ibarətdir? MDB-də inteqrasiya necə olmalıdır?

C a v a b : Demokratiklik çox aydın məsələdir. Müxtəlif beynəlxalq ittifaqlar – Avropa Birliyi, ASEAN və bir çox başqaları mövcuddur. Onların demokratiklik sahəsində böyük təcrübəsi var. Bu ittifaqların demokratikliyi göstərir ki, birliyə daxil olan bütün ölkələr bərabər-hüquqlu olmalıdır, bir ölkənin öz iradəsini başqasına zorla qəbul etdirməyə ixtiyarı yoxdur və bunu etməməlidir. Gördüyünüz kimi, bu çox adi və aydındır. Söhbət bundan gedir. Bu isə MDB-də hələlik çatışmır.

O ki qaldı iqtisadi əməkdaşlığa, burada da bütün ölkələrə məsələyə eyni cür yanaşmağı, eyni modeli, eyni prinsipləri zorla qəbul etdirmək olmaz. Kimsə gömrük ittifaqı ilə razıdır, kim isə razı deyildir. Ancaq son nəticədə, əgər lazımdırsa ki, bu gömrük ittifaqı hamı üçün faydalı olsun, elə təklif verilməlidir ki, bütün ölkələri razı sala bilsin. Onda həmin gömrük ittifaqı – Avropa Birliyinin gömrük ittifaqı kimi – hamı üçün məqbul olacaqdır. Gömrük ittifaqı haqqında sənədi Rusiya, Belarus, Qazaxıstan və Qırğızıstan imzalayıblar, qalanları isə imzalamayıbdır. İndi Rusiya və Belarus hansısa bir ittifaq barədə sənəd imzalayıblar, onlar hələ öz aralarında mübahisə edirlər ki, bu necə bir ittifaqdır, necəliyini hələ özləri də bilmirlər. Ona görə də çox məsələ var, bunlar da məhz onu göstərir ki, MDB-ni təkmilləşdirmək lazımdır.

S u a l : Azərbaycanda qaçqınların vəziyyəti necədir, onlar necə yaşayırlar?

C a v a b : Azərbaycanda qaçqınlar çox ağır vəziyyətdədirlər. Beş il qaçqın vəziyyətində olmaq, öz mənzili olmadan, saxtalı qışda da, son dərəcə isti yayda da çadırdə yaşamaq, inanmı ki, çox ağırdır. Qaçqınların çadır düşərgələrində olmuş Qərb dövlətlərinin bəzi xadimləri oradan qayıtdıqdan sonra ağır təəssüratdan özlərinə gələ bilmirdilər. Məsələn, bir dəfə cənab Bjezinski buraya gəlmişdi, o da qaçqın düşərgələrində olmuşdu. Oradan qayıtdıqdan sonra mənimlə söhbət zamanı dedi ki, Fələstin qaçqınlarının, eqfan mücahidlərinin düşərgələrində, Afrikada olub, lakin belə vəziyyəti heç yerdə görməyibdir. Ancaq bizim

xalqımız dözümlüdür, ən başlıcası isə, bu insanlar bizim vədlərimizə inanırlar, inanırlar ki, Ermənistan silahlı birləşmələrinin işğal edilmiş torpaqlardan çıxarılmasına sülh yolu ilə, danışıqlar vasitəsilə nail olacağıq və qaçqınlar öz yaşayış yerlərinə qayıda biləcəklər.

Halbuki onların övvəllər yaşadıkları yerlərdə indi hər şey dağıdılmış, qarət edilmişdir. Lakin mən bu fürsətdən istifadə edib Ermənistan-Azərbaycan münasibətləri ilə bağlı ehtirasları qızıqsıdırmaq istəməzdim. Əksinə, hər şeyi etmək istəyirəm ki, sülh bərpa olunsun. Dünən konsert verilən muzeyin həyətində Azərbaycanın görkəmli adamları olan Üzeyir Hacıbəyovun, Bülbülün, Natəvanın tunc abidələri durur. Bu abidələr onların vətəninə, indi erməni silahlı birləşmələrinin işğalı altında olan Şuşada qoyulmuşdu. Bax, həmin abidələr gülləbaran edilmişdir. Sonra eşitdik ki, bu heykəlləri tunc kimi Gürcüstanın rayonlarından birində satırlar. Biz bu abidələri özümüə qaytarmaq üçün bəzi şəxslərə təxminən 500 min dollar verdik və onlar indi muzeyin ərazisindədir. Bir baxın, bu tunc heykəllər üzərində nə kimi vəhşilik törədilmişdir.

İşğal olunmuş torpaqlarda hər şey – yaşayış evləri də, məktəblər də, xəstəxanalar da, fabriklər də, zavodlar da, mədəniyyət sarayları da, kitabxanalar da dağıdılmış, qarət edilmişdir. Camaat bunu bilir, amma deyirlər ki, onlara doğulduqları, əcdadlarının yaşamış olduqları doğma torpaq gərəkdir. Deyirlər: «Biz bu cılpaq torpaqda yaşayıyıq, əvəzində hiss edirik ki, öz torpağımızdayıq».

Bir daha təkrar edirəm, qaçqınların vəziyyəti çox ağırdır. İstəsəniz, hətta Bakıda yataqxanalara gedə bilərsiniz, elə inzibati binalar var ki, biz onları qaçqınlara vermişik. Əlimizdən gələni etmişik. Əgər heç bir rahatlığı olmayan inzibati binanın kiçik bir otağında üç ailə və təxminən 10 uşaq qalırsa, onda siz bu adamların vəziyyətini təsəvvürünüə götürün. Hələ yaxşı ki, onlar çadırdə deyil, binada yaşayırlar. Bununla belə, vəziyyət çox ağırdır. Amma məsələnin dincliklə həllinə nail olmaq üçün biz də dözürlük, xalqımız da.

S u a l : Son illərdə Azərbaycan iqtisadiyyatında canlanma əmələ gəlmişdir. 1995-ci ildə iqtisadiyyatda durğunluq var idi və ümumən daxili məhsul 21 faiz azalmışdı, ancaq 1996-cı ildə 3,5 faiz artmışdır. İstehsalın həcmi kənd təsərrüfatında 3 faiz, neft kimyası sahəsində 1,5 faiz, maşınqayırmada 6 faiz artmışdır. Milli valyutanın – manatın məzənnəsi möhkəmlənmişdir. Bu o deməkdir ki, Azərbaycan iqtisadiyyatı böhrandan çıxmışdır?

C a v a b : Əvvəla, sağ olun ki, bizim rəqəmlərlə tanış olmusunuz. Yoxsa ki, mən onları imkan düşdükdə elan etmək istəyirdim.

Doğrudan da, siz dediyiniz kimidir. Amma deyə bilmərəm ki, Azərbaycan iqtisadiyyatı böhrandan çıxmışdır. Ərazinin 20 faizi işğal altında olduğu, 1 milyon adam qaçqın vəziyyətinə düşdüyü və onların böyük əksəriyyəti işsiz qaldığı, bir çox sənaye müəssisələrimiz qeyd etdiyim hallarla əlaqədar ağır vəziyyətdə olduğu bir vaxtda biz hər halda iqtisadi yüksəlişə nail ola bilməmişik və bu onu göstərir ki, böhrandan çıxırıq. Bu da 1994-cü, 1995-ci, 1996-cı illərdə həyata keçirdiyimiz və cari ildə də davam etdirdiyimiz iqtisadi siyasətin nəticəsidir. Təsəvvürə gətirin ki, biz öz büdcəmizi 1996-cı ildə yerinə yetirdik. Öyünmək istəmirəm, lakin Azərbaycanın cari il üçün dövlət büdcəsini 1996-cı ilin noyabrında təsdiq etdik. Həm də birinci kvartalın büdcəsi yerinə yetirilmişdir. Bilirəm ki, Rusiyada vergilərin toplanması uğrunda hər gün mübarizə gedir. Amma bizdə birinci kvartalda vergi yığılması planı artıqlaması ilə yerinə yetirilmiş və ötən ilin müvafiq kvartalı ilə müqayisədə vergilərin yığılması 50, yaxud 60 faiz artmışdır.

Bütün bunlar iqtisadi siyasətimizin, iqtisadiyyatı liberallaşdırmağın, özəlləşdirmənin, bir çox digər iqtisadi islahatların nəticəsidir. Siz yəqin bilirsiniz ki, biz torpaq islahatı haqqında, torpağın şəxsi mülkiyyətə verilməsi haqqında qanun qəbul etmişik. Bir az özümüzü tərifləyib deyə bilərəm ki, zənnimcə, digər MDB respublikalarında belə bir qanun hələ qəbul olunmayıbdır. Biz riskə getdik və hesab edirəm ki, bu öz nəticələrini verəcəkdir.

Özəlləşdirmə fəal gedir. Biz bütün xarici ticarətimizi liberallaşdırmışıq. Bütün bunlar da öz nəticələrini verir. Bəli, bizim manatın dollara nisbətən məzənnəsi möhkəmlənmişdir. 1994-cü ildə bizdə inflyasiya 1600 faiz olduğu halda, indi, demək olar, yoxdur.

Əlbəttə, demək istəmirəm ki, biz böhrandan çıxmışıq. Bizim hələ çox problemlərimiz var. Amma böhrandan yavaş-yavaş çıxırıq. Hesab edirəm ki, 1997-ci il bu baxımdan mühüm müsbət iqtisadi irəliləyişlər ili olacaqdır.

S u a l : Məlumdur ki, Rostropoviç dissident olan vaxtlar Siz DTK-nın generalı idiniz. Bu Sizin onunla münasibətlərinizə nə dərəcədə təsir göstərirdi? Ola bilsin ki, Siz o vaxtlar onun müqəddəratında müəyyən dərəcədə iştirak edirdiniz. Daha bir sual: Belə bir fikir var ki, SSRİ-də yenidənqurmaya məhz DTK başlamışdı.

C a v a b : Bəli, mən DTK-nın generalı olmuşam. Bu doğrudur. Bəziləri bunu həmişə mənim bioqrafiyamın mənfəi səhifəsi kimi qələmə verməyə çalışırlar. Hesab edirəm ki, mənim bütün bioqrafiyam müsbətdir. Mən öz bioqrafiyamın bir sətrindən də imtina etmirəm və keçmişdə mənim həyatımda nə olmuşsa, hamısı ilə fəxr edirəm. Mən cavan yaşlarımdan Kommunist Partiyasının üzvü olmuşam, dövlət təhlükəsizliyi orqanlarında olmuşam, burada uzun illər ərzində xidmət etmişəm, burada dövlət təhlükəsizliyi naziri, general olmuşam. Bunların hamısı olubdur. Lakin 1969-cu ilin iyul ayında mən Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi seçildim, Rostropoviç isə 1974-cü ildə dissident olmuşdur.

Nə deyə bilərəm? Azərbaycanın Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsinə işlədiyim dövrdə də, respublikaya rəhbərlik etdiyim 14 il ərzində də Azərbaycanda dissidentlər olmayıbdır. Soruşa bilərsiniz: niyə? Dissidentlər olmağına olmuşdur, amma biz onları dissident hesab etmirdik. Yəni onları dissidentlik halına gətirib çıxarmırdıq, sadəcə olaraq dissidentlər axtarmırdıq.

Bizim gənc yazıçılarımız – indi onlar Azərbaycanın görkəmli yazıçılarıdır – var idi ki, onları 60-70-ci illərdə dissident etmək istəyirdilər. Mən hələ DTK-da işləyərkən Rüstəm İbrahimbəyov, Eldar Quliyev «Bir cənub şəhərində» adlı film çəkmişdilər, lakin yerli hakimiyyət orqanları filmin ekrana çıxarılmasını qadağan etmişdilər. Mən onda respublikanın rəhbəri deyil, DTK-nın sədri idim. Mübahisələr gedirdi, onlar ərizələr yazmağa başladılar və mənə müraciət etdilər. Mən kinostudiyaya gedib bu filmə baxdım və dedim ki, onu ekrana buraxmaq lazımdır. Bunu respublikanın o vaxtkı rəhbərliyinə çatdırdım. Mən bu filmə yol verdim. Lakin sonra SSRİ-nin daxili işlər naziri Şolokov etirazını bildirdi, filmin qadağan olunmasına çalışdı, çünki bu filmdə millis işçilərinin rüşvətخورluğuna dair epizodlar var idi. Dissident filmi hesab edilən bu filmi mən ekrana buraxdım, halbuki filmin yaradıcılarını da dissident adlandırmaq istəyirdilər.

Yaxud başqa bir misal. Mən artıq respublikanın rəhbəri olarkən Rüstəm İbrahimbəyov «İstintaq» filmini çəkdi. Yeri gəlmişkən, bu filmə baş rolu, müstəntiq rolunu Kalyagin oynayır. Respublikada bir çox rəhbər işçilər bu filmə baxıb dedilər ki, film onları gözəndirir, rüsvay edir, film göstərir ki, Azərbaycanda korrupsiya, rüşvətخورluq var və əgər onu bütün Sovet İttifaqında göstərsələr, deyəcəklər: «Azərbaycanda belə hallara yol verilir». Halbuki rüşvətخورluq hər yerdə var.

Mən dedim: bilirsinizmi, olan şeyə nə demək olar. Belə isə, biz bunu niyə gizlətməliyik? Nə qədər çox gizlətsək, rüsvətxorluq üçün bir o qədər çox imkan olacaq. Qoy bilsinlər.

O vaxtlar bu film Dövlət mükafatına layiq görüldü və nəinki Sovet İttifaqının, hətta bir çox digər ölkələrin ekranlarına çıxarıldı. Demək istəyirəm ki, mən bu adamlara heç də dissident kimi baxmırdım, eləcə də hesab etmirdim ki, Rostropoviç dissidentdir. Mən belə düşündürdüm ki, o, düz hərəkət edir. Lakin o vaxtlar Rostropoviç və Qalina Vişnevskaya haqqında qəbul olunmuş qərara təsir göstərməyə haqqım və imkanım yox idi. Onları vətəndaşlıqdan məhrum etdilər və sair. Lakin sizə təəccüblü görünərsə də, DTK generalı kimi, mən həmin instansiyalarla, yəni Rostropoviçi dissident hesab edən instansiyalarla eyni rəyde deyildim.

Sizin ikinci sualınıza – yenidənqurma barədə sualınıza gəldikdə isə bu, mürəkkəb sualdır. Prinsip etibarını ilə Andropov cəmiyyəti həqiqətən əsaslı şəkildə demokratikləşdirmək istəyirdi. Mən Andropov ilə yaxın idim. Mən Moskvaya işə dəvət ediləndə onunla bir il işlədim. Onun demokratikləşdirməyə dair həqiqətən çox xeyirxah arzuları, niyyətləri, planları var idi, çoxlu layihələri vardı. Təəssüf ki, sonralar bütün bu iş deformasiyaya uğradı və yenidənqurma sizin bildiyiniz şəkəldə düşdü.

S u a l : Muxalifətlə Sizin qarşılıqlı münasibətləriniz necədir?

C a v a b : Respublikada muxalifətin olmasını normal hal sayıram. Bir halda ki, biz demokratik dövlət, cəmiyyət qururuq, deməli, burada hamı eyni cür ola bilməz. Şübhəsiz ki, müxtəlif baxışlar, fikirlər, münasibətlər və sairə olmalıdır. Ona görə də bizdə muxalifət var, çoxlu muxalifət qəzetləri çıxır, partiyalar çoxdur, 30-a qədəri qeydiyyatdan keçmişdir, elə partiyalar da var ki, qeydiyyatdan keçməyib, ancaq özlərini partiya elan edirlər və heç kim də onlara demir ki, partiya deyilsiniz. Bir neçə nəfər partiyada cəmləşib, özlərinin qəzeti var.

Muxalifətə mənim münasibətim normal, sakitdir. Ancaq istəyirəm ki, muxalifət sivilizasiyalı, normal olsun, Azərbaycanın qanunları və Konstitusiyası çərçivəsində fəaliyyət göstərsin. Lakin təəssüf ki, Azərbaycanda bu muxalifətçilik lap əvvəldən başqa xarakter almışdır. Bizdə müxtəlif silahlı qruplar meydana çıxmışdır və təkəcə adi deyil, həm də silahlı muxalifət, necə deyərlər, hərbi muxalifət var idi və mən burada onunla qarşılaşdım. Siz bilirsiniz, 1993-cü ildə burada Vətəndaş

müharibəsi başlandı. İş elə gətirmişdi ki, əvvəlki, kommunist hakimiyyətini devirərək hakimiyyətə gəlmiş və respublikada bir il hakimiyyətdə olmuş Xalq Cəbhəsi bu hakimiyyətə müəyyən dərəcədə həm də silah gücünə gəlmişdi. Sonra isə o, dövlət sistemini yaratmaq əvəzinə, həm bu, həm də digər tərəfdən olan müxtəlif qanunsuz silahlı dəstələr saxladı. Bu isə ona gətirib çıxardı ki, onların arasında hakimiyyət arzusunda olan insanlar 1993-cü ilin iyununda hakimiyyəti devirmək istədilər. Bu hakimiyyət isə özünü qorumağa qadir deyildi və Vətəndaş müharibəsi başlandı. Məhz bu ağır dövrdə mənə Bakıya dəvət etdilər, buraya gəldim və iyunun 15-də Azərbaycan parlamentinin sədri vəzifəsini öz üzərimə götürdüm.

Ancaq adamlarda bu xəstəlik qalmışdır. Hətta özlərini muxalifət hesab edənlər də, silahlı yolla hakimiyyəti yenidən devirməyi mümkün sayanlar da qalmışdır. İş belə gətirdi ki, 1994-cü ilin oktyabrında mən bu silahlı muxalifətlə, dövlət çevrilişi cəhdi ilə qarşılaşdım. Mən bu silahlı muxalifətə qarşı xalqın gücü ilə çıxış etdim. Siz yəqin bilirsiniz ki, mən gecə yarısı televiziya ilə xalqə müraciət etdim və saat yarımından sonra bax, bu meydana yarım milyon insan toplaşdı. Qadınlar, kişilər, uşaqlar gəldilər, bir çoxları ayaqyalını idi. Adamlar silahsız gəldilər və silahlı qruplar heç nə edə bilmədilər. Doğrudur, sonra hərəsi bir yana qaçdı, bir çoxu Moskvada, Rusiyada və başqa yerlərdə yuva saldı.

Altı aydan sonra silahlı muxalifət başqa bir cəhd göstərdi. Dövlət strukturu olan XTPD hakimiyyətin tabeliyindən çıxdı və malik olduğu silahla, böyük miqdarda silahlı adamlar vasitəsilə hakimiyyəti devirməyi qərara aldı. Mövcud siyasi partiyaların, demək olar, hamısı – bundan əvvəl devrilmiş Xalq Cəbhəsi, Müsavat partiyası, digər partiyalar, Moskvada olan Mütəllibov öz qrupları ilə və başqaları XTPD-yə qoşuldular. Onların hamısı XTPD-nin rəisi polkovnik Rövşən Cavadovun ətrafında birləşərək ümid edirdilər ki, o, Əliyevi, qanuni konstitusiya hakimiyyətini devirəcək və onlar Cavadovla birlikdə gəlib bu hakimiyyəti bölüşdürəcəklər. Bizim muxalifətin xarakterik xüsusiyyəti budur. Onlar silahlı yolla və ya terror yolu ilə hakimiyyətə gəlməyin mümkün olması fikrindən hələ indiyədək daşınmamışlar.

Məhkəmə gedir, onlar həbs olunmuşlar. Biz onları zorərsizləşdirə bildik. Onların bir qismi də Rusiyada idi. Həm Moskvada oturan həmin adamlar tərəfindən, həm də buradakı muxalifətçi adamlar tərəfindən birləşdirilmiş və istiqamətləndirilən böyük bir qrup – yeri gəlmişkən,

bu qrup omonçulardan ibarət idi – ötən ilin dekabrında Dağıstandan kəçib Azərbaycanca soxulmuş və prezidentə hücum etməyə, onu öldürməyə və hakimiyyəti ələ keçirməyə çalışırdı. Amma şükürlər olsun ki, bütün bunları zərərsizləşdirməyə indi bizim kifayət qədər qüvvə və imkanlarımız var. Biz 50-dək adamı həbs etdik. Onlar nəinki günahlarını boyunlarına aldılar, həm də bütün bunları necə hazırladılarını açıb danışdılar.

Yaxud, götürək Surət Hüseynovu. 1993-cü ildə o, burada Xalq Cəbhəsinin hakimiyyətini devirməyə müvəffəq oldu və 1994-cü ildə dövlət çevrilişi etməyə cəhd göstərdi. O qaçıb Moskvada gizləndi. Bir ay, yaxud ay yarım bundan əvvəl biz Surət Hüseynovu Rusiyada yaxaladıq – yeri gəlmişkən, Rusiyanın Daxili İşlər Nazirliyinə bizə kömək etdiyinə görə sağ ol deyirik – buraya gətirdik. İndi istintaq gedir. Bilirsinizmi, bax bu bizim müxtəlif müxalif qrup və qüvvələrimizin mənfi cəhətidir. Əgər onlar bu xəstəlikdən xilas olsalar, başa düşürlər ki, Azərbaycanda hakimiyyətə silah gücünə gəlmək olmaz, əgər hakimiyyət uğrunda sivilizasiyalı yolla mübarizə aparmaq istəyirlərsə, qoy yaşasınlar, mübarizə aparsınlar.

Axırda, hər halda demək istərdim ki, mən bütün müxalif qüvvələrlə çox normal münasibətdəyəm, amma yalnız demokratiya, sivilizasiya, konstitusiyaya çərçivəsində fəaliyyət göstərən normal müxalifətlə.

Vəssalam. Çox sağ olun.

TÜRKİYƏ RESPUBLİKASINA RƏSMİ SƏFƏRƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ BƏYANAT

5 may 1997-ci il

Rəsmi səfər Türkiyənin prezidenti cənab Süleyman Dəmirəlin dəvətiylədir. Mən Türkiyədə son dəfə 1994-cü ildə rəsmi səfərdə olmuşam. Doğrudur, bu müddətdə həm Türkiyədə, həm Azərbaycanda, həm də beynəlxalq təşkilatların toplantılarında Türkiyə rəhbərləri ilə çox görüşürəmiz olubdur və indiyə qədər dövlətlərarası, hökumətlərarası bir çox sənədlər də imzalamışıq. Ancaq indi belə bir rəsmi səfərin həyata keçirilməsi zərurəti həm Türkiyə, həm də Azərbaycan tərəfindən qərara alınmışdır. Ona görə də mən rəsmi səfərə gedirəm. Bütün sahələrdə – həm iqtisadi əməkdaşlıq sahəsində, həm də elmi, mədəni və başqa sahələrdə ikitərəfli Türkiyə-Azərbaycan əlaqələrinin daha da genişlənməsi, inkişaf etməsi ilə bağlı geniş danışıqlar aparacaq və bir çox sənədlər imzalayacağıq. Hansı sənədlər olacağını imzalayanda görəcəksiniz. Mən bu dəvəti çox böyük məmnuniyyətlə qəbul etmişəm və çox böyük hörmət, ehtiram hissi ilə Türkiyəyə səfər edirəm.

TÜRKİYƏ RESPUBLİKASINA RƏSMİ SƏFƏRƏ GƏLƏRKƏN QARŞILANMA MƏRASİMİNDƏ MƏTBUAT ÜÇÜN BƏYANAT

Ankara, Çankaya köşkü
5 may 1997-ci il

– Hörmətli cənab prezident, əziz dostum, qardaşım Süleyman Dəmirəl! Hörmətli dostlar, qardaşlar!

Sizə Azərbaycan xalqından, Azərbaycan Respublikasından ən səmimi salamları və xoş arzuları çatdırıram. Əziz dostum cənab Süleyman Dəmirəlin dövləti ilə Türkiyə Cümhuriyyətinə rəsmi səfər etmək imkanı əldə etdiyimə görə çox məmnunam və Türkiyə torpağına gəldiyimə çox sevinirəm.

Türkiyə bizim dost, qardaş ölkəmizdir. Türkiyə ilə Azərbaycan arasında dostluq, qardaşlıq əlaqələrinin ən dərin kökləri var. Bizim keçmiş əlaqələrimiz və son illərdə sürətlə inkişaf edən əlaqələrimiz indi Türkiyə-Azərbaycan münasibətlərini yüksək səviyyəyə qaldırır. Azərbaycan bundan çox məmnunluq duyur. Azərbaycan xalqı, respublikamızın bütün vətəndaşları Türkiyə Cümhuriyyətinə, Türkiyə xalqına öz qardaş ölkəsi kimi, daim sevgi, məhəbbət hisslərini bildirirlər.

Biz son illər tez-tez görüşürük. Ancaq hesab edirəm ki, bu rəsmi səfər, görüşlər zamanı əldə etdiyimiz nailiyyətlər əsasında Türkiyə-Azərbaycan əlaqələrini daha yüksək səviyyəyə çatdırmaq imkanına malik olacağıq. Hesab edirəm ki, bütün sahələrdə əməkdaşlığımızı genişləndirmək və dərinləşdirmək üçün imkanlarımız var. Bir müstəqil dövlət olaraq Azərbaycan Respublikası buna çox böyük ehtiyac duyur. Bu günlərdəki görüşlərimiz zamanı mən bu sahələrdə danışıqlar aparmaq istəyirəm. Şübhəsiz ki, Türkiyə ilə Azərbaycan arasında strateji əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi haqqında sənədin imzalanması da indiyədək əlaqələrimizin inkişafı yolunda atdığımız addımların ən dəyərlisi olacaqdır.

Azərbaycanın ən böyük dərdi – Ermənistan tərəfindən Azərbaycana edilmiş təcavüz və bunun nəticəsində torpaqlarımızın işğal olunması, işğal edilmiş ərazilərdən bir milyondan artıq Azərbaycan vətəndaşının didərgin düşməsidir. Biz bu məsələnin sülh yolu ilə həll olun-

masına çalışırıq. Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü başlandıqdan indiyə qədər Türkiyəni bu məsələdə həmişə Azərbaycanla bir olubdur, biz Türkiyənin dəstəyini, yardımını hiss etmişik. Güman edirəm ki, bu səfər günlərində də Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin, Dağlıq Qarabağ probleminin keçən ilin dekabrında ATƏT-in Zirvə görüşündə qəbul olunmuş prinsiplər əsasında sülh yolu ilə həll edilməsi sahəsində də danışıqlar aparıb məsələnin həlli üçün səylər göstərəcəyik.

Bir daha qeyd edirəm ki, Türkiyə bizim üçün dost, qardaş ölkədir. Biz – mən və mənimlə bərabər buraya gələnlər özümüzü öz məmləkətimizdə hiss edirik. Buraya ayaq basdığımız andan indiyədək bizə göstərilən hörmət və ehtiram, çox dostcasına, hərarətli münasibətə görə də həm sevinir, həm də təşəkkür edirik. Əziz dostum, hörmətli prezident Süleyman Dəmirəl, dövlətinizə görə Sizə bir daha təşəkkür edir və ümidvar olduğumuzu bildirmək istəyirəm ki, bizim görüşlərimiz ölkələrimiz, xalqlarımız arasında olan əlaqələri daha da yüksəklərə qaldıracaqdır. Təşəkkür edirəm.

Türk dünyasının görkəmli xadimi Mustafa Kamal Atatürkün məqbərəsinə ziyarət etdikdən sonra fəxri qonaqlar üçün xatirə kitabına ürək sözləri: «Bu müqəddəs yeri, Türkiyə Cümhuriyyətinin banisi böyük Mustafa Kamal Atatürkün məzarını yenidən ziyarət edərkən onun ruhu qarşısında baş əyirəm. Onun ölməz xatirəsinə, bəşər tarixindəki xidmətlərinə dərin hörmət və ehtiramımı bildirirəm. Azərbaycan xalqı böyük Atatürkün xatirəsinə qəlbində yaşadır, daim yaşadacaqdır. Allah rəhmət eləsin».

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI İLƏ TÜRKİYƏ RESPUBLİKASI ARASINDA SƏNƏDLƏRİN İMZALANMASI MƏRASİMİNDƏ MƏTBUAT ÜÇÜN BƏYANAT

*Ankara, Çankaya köşkü
5 may 1997-ci il*

Hörmətli mətbuat nümayəndələri!
Hörmətli xanımlar və cənablar!

Bu gün mən prezident cənab Süleyman Dəmirəlin dəvəti ilə Türkiyəyə rəsmi səfər etməyimdən və buraya gəldiyim ilk dəqiqədən indiyədək Azərbaycan nümayəndə heyətinə, şəxsən mənə göstərilən qonaqpərvərlikdən və dostluq münasibətindən məmnun olduğumu bildirmək istəyirəm.

Bu gün biz çox səmərəli danışıqlar apardıq, çox əhəmiyyətli məsələləri müzakirə etdik, geniş fikir mübadiləsi apardıq.

Bunlar hamısı Türkiyə Cümhuriyyəti ilə Azərbaycan Respublikası arasında yaranmış dostluq və qardaşlıq əlaqələrinin parlaq təzahürüdür. Bizim ölkələrimizi, xalqlarımızı tarixi köklərimiz, tarixi keçmişimiz, ənənələrimiz, mədəniyyətimiz, dilimiz, dinimiz birləşdiribdir.

Azərbaycan müstəqil dövlət olandan indiyədək respublikamızın bütün dövlətlərlə qurduğu əlaqələr içərisində Türkiyə ilə əlaqələri xüsusi yer tutur və xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Çünki Türkiyə həmişə Azərbaycanı dəstəkləmiş, Azərbaycanın müstəqil dövlət olması yolunda ölkəmizə daim öz rəğbətini bildirmiş və Azərbaycan öz müstəqilliyini elan edən kimi ilk dəfə respublikamızı tanıyan dövlət olmuşdur.

O vaxtdan indiyədək əlaqələrimizin artıq zəngin tarixi vardır. Bizim əlaqələrimiz demək olar ki, sürətlə inkişaf edir. Bunların hamısının da səbəbi Türkiyənin Azərbaycana göstərdiyi xüsusi qayğı və dostluq münasibətidir. Bu qayğını, münasibəti bütün türk xalqı, Türkiyənin dövlət adamları göstərirlər. Türkiyənin prezidenti, mənim əziz dostum, qardaşım Süleyman Dəmirəl Azərbaycana xüsusi qayğı və münasibət göstərir.

Bu gün qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan dövlət müstəqilliyini əldə edən zaman respublikamızın dövlət müstəqilliyinin tanınmasında hörmətli prezident Süleyman Dəmirəlin xüsusi rolu olmuşdur. O dövrdən indiyədək, Azərbaycan ilə Türkiyə arasındakı əlaqələrdə prezident Süleyman Dəmirəl xüsusi rol oynayıb və xidmətlər göstəribdir.

Mən bu gün bu fürsətdən istifadə edib bunlara görə hörmətli prezident Süleyman Dəmirələ hörmət və ehtiramımı və bütün Azərbaycan xalqı adından təşəkkürümü və minnətdarlığımı bildirirəm.

Azərbaycan nümayəndə heyətinə və şəxsən mənə bu gün göstərilən bu münasibətə görə də təşəkkür edirəm. Əziz dostum Süleyman bəy, mənim haqqımda və Azərbaycanın indiki ağır dövründə bir prezident kimi mənim gördüyüm işlər barədə dediyiniz xoş sözlərə görə də sizə təşəkkür edirəm.

Əziz dostlar, əmin ola bilərsiniz ki, Azərbaycan xalqı dövlət müstəqilliyini və milli azadlığını göz bəbəyi kimi qoruyur və bundan sonra da qoruyacaqdır. Dövlət müstəqilliyi Azərbaycan xalqının tarixi nailiyyətidir və bu tarixi nailiyyəti qoruyub saxlamağı biz özümüzə ali vəzifəmiş, ən yüksək borcumuz hesab edirik. Türkiyə ilə əlaqələrimiz bu baxımdan xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. İkitərəfli əlaqələrimiz, ümumiyyətlə, məsələlərin müzakirəsində çoxtərəfli əməkdaşlığımız fəvqəladə dərəcədə qiymətlidir.

Azərbaycan ilə Türkiyə arasında indiyədək bir çox müqavilələr imzalanmışdır. Amma bu gün imzalanan sənədlər də bizim əlaqələrimizin normativ-hüquqi bazasını daha da genişləndirir, gücləndirir. Xüsusən Azərbaycan və Türkiyə prezidentlərinin imzaladıqları «Azərbaycan ilə Türkiyə arasında strateji əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi haqqında» bəyannamə çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu, Azərbaycan ilə Türkiyə arasındakı əlaqələrin yeni bir mərhələyə, səviyyəyə çatdığını göstərir. Ümumiyyətlə, bu görüşlər, danışıqlar, imzalanan sənədlər Türkiyə-Azərbaycan əlaqələri tarixində yeni bir mərhələ, səhifə açır. Ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, biz də bu imkanlardan bundan sonra da səmərəli istifadə edəcəyik.

Böyük məmnuniyyət hissi ilə qeyd edirəm ki, respublikamızın böyük dərddə olan Ermənistanın Azərbaycana etdiyi təcavüz və bu təcavüz nəticəsində ölkəmizin torpaqlarının 20 faizinin işğal olunması, bir milyondan çox vətəndaşımızın doğma yurdundan didərgin düşməsi və ağır vəziyyətdə yaşaması məsələsi Türkiyəni daim narahat edir və həmişə

Türkiyə xalqının, ictimaiyyətinin diqqət mərkəzindədir. Türkiyənin dövlət, hökumət başçılarının diqqət mərkəzindədir. Bu məsələyə bu gün də göstərilən münasibət və Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin keçən ilin dekabrında ATƏT-in üzvü olan ölkələrin dövlət başçılarının Lissabonda keçirilən Zirvə görüşündə qəbul olunmuş prinsiplər əsasında həll edilməsi barəsində apardığımız danışıqlar, məsləhətləşmələr və Türkiyənin bu barədə qəti mövqeyi bizim üçün böyük dəstəkdir, da-yaqdır.

Ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, biz bu məsələnin sülh yolu ilə həll edilməsinə bizim dostumuz, qardaşımız Türkiyə ilə bərabər nail olacağıq.

Mən ümidvaram ki, bugünkü görüşlər davam edəcək və Türkiyə-Azərbaycan dostluğu, əməkdaşlığı günü-gündən inkişaf edəcəkdir. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

TÜRKİYƏ CÜMHURİYYƏTİNİN «DÖVLƏT NİŞANI»NİN TƏQDİM OLUNMASI MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞ

*Ankara, Çankaya köşkü
5 may 1997-ci il*

Hörmətli prezident, əziz dostum, qardaşım Süleyman Dəmirəl!
Türkiyə Cümhuriyyətinin hökumət üzvləri, dövlət adamları, mətbuat nümayəndələri!

Hörmətli dostlar, xanımlar və cənablar!

Bu gün biz Türkiyəyə gəlməyimizə, bu torpaqda olmağımıza çox sevinirik və məmnunuq. Türkiyə bizim üçün müqəddəs bir yerdir. Hər bir azərbaycanlı üçün Türkiyə sevimli bir ölkədir. Buna görə Türkiyəni ziyarət etmək özü hər bir insanın həyatında böyük bir hadisədir, xoşbəxtlikdir. Bizə bu xoşbəxtlik nəsib olmuşdur. Bu gün mən həddindən artıq həyəcanlıyam. Ona görə ki, Türkiyə Cümhuriyyətinin «Dövlət nişanı»nı mənə əziz dostum Süleyman Dəmirəl təqdim etdi. Mən Türkiyənin bu yüksək dövlət mükafatına layiq görülmüşəm.

Mən çox həyəcanlıyam. Doğrusu, belə bir yüksək mükafatı heç də gözləməirdim. Çünki Türkiyə ilə Azərbaycan arasındakı əlaqələri inkişaf etdirmək, genişləndirmək, günü-gündən irəliləyərək aparmaq bir azərbaycanlı, bir vətəndaş kimi mənim müqəddəs borcumdur.

Artıq dörd ilə yaxındır ki, mən Azərbaycana rəhbərlik edirəm. Bu müddətdə daim çalışmışam ki, Türkiyə ilə Azərbaycan arasında olan əlaqələr inkişaf etsin, genişlənsin, yüksəlsin. Çünki mən həm Azərbaycan üçün, həm də Türkiyə üçün bunun nə qədər faydalı olduğunu bilirəm. Bunun Azərbaycan üçün nə qədər gərəкли, faydalı olduğunu həmişə dərk etmişəm. Çünki uzun illər biz Türkiyədən ayrı düşmüşük, xalqlarımız 70 il bir-birindən ayrı düşmüşdür. Bu illər ərzində tək biz yox, bizdən əvvəl yaşamış nəsillər də Türkiyənin həsrətində olublar. Türkiyə ilə qovuşmaq, görüşmək, əl-ələ vermək, Türkiyənin əlini sıxmaq həsrəti ilə yaşayıblar.

Nəhayət, biz 1990-cı ilin əvvəllərində buna nail olduq. Bunun özü hər bir Azərbaycan vətəndaşının həyatında, o cümlədən mənim həyatımda böyük bir xoşbəxtlikdir. Buna nail olandan sonra bu əlaqələri in-

kıfəf etdirmək, xalqlarımızı bir-birinə yaxınlaşdırmaq, qarşılıqlı fayda əldə etmək, şübhəsiz ki, bizim vəzifəmiz olubdur və mən bu vəzifəni yerinə yetirməyə çalışmışam. Əgər mənim gördüyüm bu işlər Türkiyə Cümhuriyyəti, dövləti tərəfindən bu qədər yüksək qiymətləndirilsə, mən çox xoşbəxtəm, məmnunam.

Məni sevindiren bir də odur ki, bu mükafat məhz Türkiyə Cümhuriyyətinin mükafatıdır. Bu, böyük öndər Mustafa Kamal Atatürkün öl-kəsinin, onun yaratdığı cümhuriyyətin mükafatıdır.

Mustafa Kamal Atatürk sizin üçün nə qədər əziz və hörmətli olub-sa, o qədər də azərbaycanlılar üçün belədir. Ona görə də Türkiyə, de-mokratik, Atatürk Türkiyə Cümhuriyyəti bizim üçün doğma bir ölkədir. Biz buranı öz diyarımız, məmləkətimiz hesab edirik.

Mən bu sözləri demişəm, bu gün bir daha təkrar edirəm: biz bir xal-ıq, iki dövlətik. Bir xalq olan bir dövlətin başçısının o biri dövlətin yüksək mükafatını alması böyük şərəfidir.

Mən sizi əmin edirəm ki, bu böyük etimadı, şərəfi həyatımın sonu-na qədər doğrultmağa çalışacağam. Mən onsuz da bunu edirəm və edəcəkdəm. Ancaq bu mükafat mənim üzərimə çox böyük məsuliyyət qo-yub, vəzifəmi daha da artırıbdir.

Əmin olun ki, mən bu vəzifəmi layiqincə yerinə yetirməyə çalışaca-ğam. Əmin olun ki, Azərbaycan daim müstəqil olacaqdır. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi, milli azadlığı sarsılmazdır, dönməzdir. Əmin olun ki, Azərbaycan demokratiya, azadlıq yolu ilə gedəcəkdir. Azər-baycanın tutduğu yol – demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət qurmaq yo-lu bizim yolumuzdur. Biz bu yoldan heç vaxt dönməyəcəyik. Bu yolla sona qədər gedib Azərbaycanı Dünya Birliyində layiqli bir səviyyəyə gətirib çıxaracağıq.

Azərbaycan-Türkiyə dostluğu və qardaşlığı əbədidir, sarsılmazdır. Biz çalışacağıq ki, bu dostluğu, qardaşlığı gündən-günə möhkəmlədək və yüksəklərə qaldıraq.

Əziz dostum, qardaşım, sizə bir daha təşəkkür edirəm. Çox sağ olun.

* * *

Sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev jurnalistlərin suallarına cavab verdi.

S u a l : Cənab Heydər Əliyev, Bakı-Ceyhan xətti barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Bu gün imzaladığımız strateji əməkdaşlıq haqqında bə-yannamədə bütün bu məsələlər öz əksini tapıbdır.

S u a l : Azərbaycan nefti 2000-ci ildə Türkiyəyə gəlib çıxacaqmı?

C a v a b : Azərbaycan nefti Türkiyəyə nə vaxt gəlib çatacaq, – bu-nu zaman göstərəcəkdir. Amma yaxın vaxtlarda olacaqdır.

S u a l : Mətbuatdan məlumdur ki, Rusiya Ermənistanı xeyli silah verir. Türkiyə-Azərbaycan danışıqlarında bu məsələ müzakirə olun-dumu?

C a v a b : Bilirsiniz ki, Ermənistan gizli olaraq Rusiyadan çoxlu miqdarda silahlar, sursatlar alıbdır. Rusiyanın paytaxtı Moskvada rəsmi elan edilib ki, Rusiya Ermənistanı gizli olaraq bir milyard dollarlıq si-lah verir. Bu, çox böyük təhlükə doğurur. Ona görə də bu gün biz bu barədə ətraflı danışıqlar, müzakirələr apardıq. Şübhəsiz ki, bu hadisə bizim hamımızı düşünməyə dəvət edir. Düşünmək lazımdır. Əgər bu sahədə iş birliyi lazım olsa, bunu da etmək olar.

S u a l : Cənab Prezident, Siz bəyan etmişiniz ki, Azərbaycanın tər-kibində Dağlıq Qarabağa yüksək muxtariyyət verilməsinə tərəfdarsı-nız. Ermənistan Azərbaycandan nə istəyir?

C a v a b : Ermənistan Dağlıq Qarabağa müstəqillik istəyir. Biz bu-nu heç vaxt verə bilmərik. Azərbaycan öz torpağının bir qismini, bir metrini də heç kəsə verməz. Ermənistan torpaqlarının bir qisminin keç-miş zamanlarda Azərbaycana məxsus olmasına baxmayaraq, biz başqa-larının torpağını istəmirik. Biz 1991-ci ildə Azərbaycan müstəqillik qa-zandıq zaman Birləşmiş Millətlər Təşkilatı tərəfindən qəbul olunmuş sərbədlərimiz çərçivəsində torpaqlarımızı qoruyacağıq və heç kəsə verməyəcəyik.

TÜRKİYƏNİN TANINMIŞ JURNALİSTLƏRİNƏ MÜSAHİBƏ

Ankara
6 may 1997-ci il

– Mən sizi salamlayıram. Əslində bu gün mən keçirilən tədbirlərdə çox danışmışam və bu tədbirlərdə siz də iştirak etmişiniz. Onlara əlavə etməyə bir şey yoxdur. Bu gün siz Türkiyə Böyük Millət Məclisində olmusunuzsa, orada mən çox məsələlər haqqında danışdım, istədiklərimi dedim. Ona görə də mən Türkiyəyə nədən ötrü gəldiyim, Azərbaycan-Türkiyə əlaqələri barədə danışmayacağam, çünki siz bunları artıq bilirsiniz. Nə sözünüz varsa, buyurun, mən sizi dinləyirəm.

S u a l : Cənab Prezident, dünən Azərbaycanla Türkiyə arasında bir çox sənədlər imzalandı, o cümlədən «Azərbaycan Respublikası ilə Türkiyə Respublikası arasında strateji əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi haqqında bəyannamə» imzalandı. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Bu çox əhəmiyyətli bir bəyannamədir. Çünki bu, Azərbaycan-Türkiyə əlaqələrinin strateji xarakter daşdığını göstərir. Yəni biz artıq strateji partnyorluq. Bunun həm Türkiyə, həm də Azərbaycan üçün məsuliyyəti böyükdür. Eyni zamanda, biz dünyaya da bildiririk ki, Azərbaycan ilə Türkiyənin əlaqələri xüsusi xarakter daşıyır. Yəni bu əlaqələr bu gün, sabah üçün deyil, daimidir. Şübhəsiz ki, bu, eyni zamanda bir çox məsələlərdə həm Türkiyənin, həm də Azərbaycanın beynəlxalq aləmdə baş verən məsələlərdə eyni mövqedə olmasını, məsləhətlər aparmağımızı və bir-birimizə dəstək verməyimizi də nəzərdə tutur. Ona görə də bu bəyannamə İndiyə qədər imzalanmış sənədlərə rəğmən Azərbaycan-Türkiyə əlaqələrini daha da yüksəklərə qaldırır.

S u a l : Cənab Prezident, bu bəyannamə iki ölkədən birinin savaşa girməsi zamanı onların bir-birinə dəstək verməsini nəzərdə tuturmu?

C a v a b : Bəyannamədə bu məsələ nəzərdə tutulmur. Bunun üçün əsgəri iş birliyi anlaşması lazımdır. Bu gün mən Böyük Millət Məclisində söylədim, ancaq sizə bir daha bildirmək istəyirəm ki, məsələ, Rusiya ilə Ermənistan arasında əsgəri iş birliyi anlaşması vardır. Bu

əsgəri iş birliyi anlaşmasında onlar öz üzərlərinə vəzifə götürüblər. Əgər bir ölkəyə hücum və ya başqa bir hadisə olsa, o biri ölkə ona yardım edəcəkdir. Mən bilmirəm ki, Ermənistan Rusiyaya nə yardım edəcəkdir? Amma Rusiyanın Ermənistanına nə yardım edəcəyi aydındır, məlumdur.

Bizim imzaladığımız bəyannamədə isə belə bir maddə yoxdur.

S u a l : Hörmətli Prezident, bu anlaşmadan sonra əsgəri bir anlaşma imzalana bilərmə və bunu necə qiymətləndirirsiniz?

C a v a b : Ola bilər.

S u a l : Siz buradakı danışıqlarınızda əsgəri bir anlaşmanın bağlanması barədə müzakirələr apardınız mı?

C a v a b : Bilirsiniz, biz çox məsələlər haqqında danışmışıq. Amma bir halda mən dedim ki, ola bilər, bu hər şeyə cavab verir.

S u a l : Bu bəyannamə ilə əlaqədar gələcəkdə daha bir sənədin imzalanması nəzərdə tutulurmu?

C a v a b : Bu bəyannamənin özü çox uzunmüddətlidir. Yəni onun vaxtı yoxdur, daimidir. Ola bilər iş birliyimiz, strateji tərəfdaşlığımız daha da dərinləşsin və müəyyən bir zamandan sonra bu anlaşmanı daha da dərinləşdirən bir sənəd imzalayaq. Bu ola bilər. Ancaq indiki zaman üçün bu bizi təmin edir.

S u a l : Cənab Prezident, indi Türkiyə qəzetlərində Türkiyənin Ermənistanına dair siyasətində bir yumşalma müşahidə edilməsi, Yerevan-Trabzon xəttində təyyarələrin uçması barədə yazılar dərc olunur. Həmin yazılarda Türkiyə iş adamlarının Ermənistanla ticarət əlaqələrindən də söhbət açılır. Siz bu barədə, ikincisi isə Bakı-Ceyhan neft kəməri və Rusiya ilə münasibətləriniz barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Birinci sualınız çox maraqlı sualdır. Bu gün sadəcə, vaxtım olmadı. Yəni mənim Türkiyə Böyük Millət Məclisindəki çıxışım bir saatdan çox oldu, ona görə də istəmədim ki, millət vəkillərinin vaxtını çox alım. Amma bu məsələ fikrimdə idi ki, onu söyləyim. Sadəcə, vaxt çatmadı. Amma indi bu fürsətdən istifadə edib demək istəyirəm ki, Türkiyədə bəzi dairələr ticarəti hər şeydən üstün tuturlar. Amma heç bilmirlər ki, ticarət nə nəticə verəcəkdir. Yəni Türkiyə ilə Ermənistan arasındakı ticarət bir qazanc gətirəcək deyə, Ermənistanla Türkiyə arasındakı sərhədlərin açılması, sərhəd rejiminin yumşaldılması və başqa bu kimi hərəkətlər meydana çıxır. Mən hörmətli xanım Tansu Çillərə söylədim ki, bir il və ya ondan da əvvəl siz məsələni be-

lə qoydunuz ki, «H-50» hava yolunu açandan sonra Ermənistanla təsir etmək üçün bizim əlimizdə bir əsas olacaqdır və Ermənistan da yumşalacaqdır, bu da ümumi işə yardım edəcəkdir. Biz buna razı deyildik. Amma Türkiyə bunu istədi və biz də inandıq ki, bəli, doğrudan da belədir. Amma bu hava yolunu açdınız, nə oldu? Birincisi, bəs bu əsas haradadır, ondan nə üçün istifadə etmirsiniz? İkincisi, Ermənistanın yumşalması baş verdi mi? Olmadı, yoxdur. Ona görə də, indi Ermənistanla Türkiyə arasında ticarət əlaqələri lazımdır mı?

Yerevandan Trabzona təyyarələr uçar. Bunu biz sizin qəzetlərdən bilirik. Sizin qəzetləriniz bunu yazdı, biz də Bakıda bunu bildik. Biz bu barədə Türkiyə hökumətinə öz etirazımızı bildirdik. Mən düşünən də bu barədə danışdım. Söyləyirlər ki, bu, özəl uçaqdır, təyyarədir. Amma indi uçaqların hamısı özəldir. İndi hansı uçaq dövlətinindir? Bir də ki, fərqi nədir – özəldir, ya qeyri-özəldir?

Ona görə də bu cür hərəkətlər bizi çox rahatsız edir. Bir il bundan əvvəl də belə şeylər, Ermənistanla Türkiyə arasında sərhədin açılması məsələsi olmuşdu. Məsələn, Gürcüstanın xarici işlər naziri bir-iki ay bundan əvvəl Azərbaycana gəlmişdi. O söyləyirdi ki, guya Türkiyə deyir ki, Gürcüstanla Türkiyə arasındakı sərhəddə iki qapı var, üçüncüsünü də açmaq lazımdır. Bunu Türkiyə istəyir? Nə üçün? Çünki həmin üçüncü qapı Gürcüstanın ermənilər yaşayan sərhəndindədir. Demək, bu, ermənilərə lazımdır. Mən gürcülərdən soruşdum ki, iki qapı sizə yetərliymi? Dedilər ki, bizə yetərli, üçüncü bizə lazım deyil. Amma bunu bizdən Türkiyə istəyir, biz də sizinlə məsləhətləşirik, soruşuruq – sizin fikriniz necədir? Biz buna etiraz etdik. Bilmirəm, bizim etirazımızı qəbul olundu, yoxsa yox.

Bilirsiniz, Türkiyədə heç bir şeyi unutmayın. Mən Türkiyədəki bütün qardaşlarıma, bacılarıma deyirəm ki, bunu unutmayın. Bu gün mən Türkiyə Böyük Millət Məclisində də dedim. Kimsə, hansısa tacir nəse qazanacaq-qazanmayacaq – Allah bilir. Ancaq milli mənafeyi, bizim böyük milli işlərimizi ona qurban vermək olmaz. Yaxud, bəzi tacirlər deyirlər ki, «onsuz da Türkiyənin mallarını İran alır, aparıb Ermənistanla satır, qazanır. Biz özümüz satırıq, özümüz də qazanırıq». Birincisi, biz bunu araşdırırdıq. Bu, doğru deyil. Türkiyənin bəzi şirkətləri gizli olaraq Gürcüstanın üstündən Ermənistanla ticarət edirlər. Ancaq öz işlərini gizlətmək üçün bu yalanı ortaya atıblar ki, guya onu İran alıb, aparıb Ermənistanla satır. İrana, İran tacirlərinə Türkiyə mal-

larını alıb aparıb Ermənistanla satmaq lazım deyil. Çünki İranın özünün çox mali var və o mali də Ermənistanla gen-bol satır. İran ilə Ermənistan arasında əlaqələr indi o qədər açılb, genişlənb, o qədər güclənibdir ki, bu iki ölkə arasındakı 40 kilometrlik kiçik sərhəddə qısa müddətdə böyük bir körpü tikiblər, həmin körpüdən İranın gündə 100 yük maşını keçir. İranlılar Ermənistanın bütün bazarlarını malla doldurublar. Ona görə də iranlıya lazım deyil ki, Türkiyə malını aparıb Ermənistanla satsın. O öz malını aparıb satır.

Bax, bu cür hərəkətlər bizi çox incidir. Mən hörmətli prezident Süleyman Dəmirələ də, hörmətli baş nazir Nəcməddin Ərbakana da, hörmətli xanım Tansu Çillərə də bu barədə fikirlərimizi bildirmişəm. Bu gün sizə də bildirirəm. Türkiyənin ictimaiyyətinə bildirmək istəyirəm ki, onlar görək Ermənistanla belə güzəştlər edilməsinə heç vaxt imkan verməsinlər. Əgər Ermənistan Azərbaycanın işğal olunmuş torpaqlarından çıxsa və Azərbaycanın 1 milyondan artıq vətəndaşı – sizin bacılarınız, qardaşlarınız, türklər öz yerlərinə-yurdlarına qayıtsa, əgər Ermənistan öz torpaq iddialarından, o cümlədən Türkiyəyə olan torpaq iddialarından geri çəkilsə, onda şübhəsiz ki, Ermənistanla da bir normal ticarət əlaqələri yaratmaq olar. Mən bunu inkar etmirəm. Hesab etmirəm ki, hər şeyi ömürlük qapamaq lazımdır. Ancaq bir halda ki, Ermənistan bu cür hərəkət edir, onun müqabilində Türkiyə tərəfindən ona münasibəti yumşaltmaq, onu açmaq, orada bir «kızır» əldə etmək siyasəti nəticəsiz siyasətdir.

Sən ikinci sual da vermişdin – Bakı-Ceyhan boru xətti barədə. Bilirsiniz, Rusiyanın təsiri barədə fikirləri siz unudun. Bizim üzərində Rusiyanın təsiri yoxdur. Rusiyanın bizim üzərimizə basqısı, hər şeyi var. Biz müstəqil dövlətlik, amma bizim üzərimizə basqı yapırırlar. Şübhəsiz ki, 1994-cü ildə biz ilk müqaviləni imzalayanda başımıza nə işlər gətirdilər – bizim insanları terror etdilər, öldürdülər. Rusiyanın kəşfiyyat orqanları bizim həbsxanalardan dörd cinayətkarı çıxardılar, apardılar. Çox işlər gördülər.

Bakı-Ceyhan xətti barədə mən hər yerdə demişəm, bu gün Böyük Millət Məclisində bir daha demişəm. Bizim istəyimiz odur, onu da edəcəyik. Biz çox şeyləri demişik, istəmişik, həyata da keçirmişik. Bunu da həyata keçirəcəyik.

S u a l : Hörmətli Prezident, Dağlıq Qarabağda müstəqillik elan ediblər. Buna necə baxırsınız?

C a v a b : Dağlıq Qarabağın müstəqilliyi ola bilməz.

S u a l : Amma ermənilər bunu istəyir?

C a v a b : Ermənilər ancaq bunu istəyirlər.

S u a l : Cənab Prezident, əgər Dağlıq Qarabağın müstəqilliyi de-fakto elan edilərsə, Azərbaycanın taleyi nə ola bilər?

C a v a b : De-fakto bu müstəqilliyi indi də yaradırlar. Ancaq bunu heç kəs tanımır. Onlar da məsələnin bu cür bitdiyini hesab etmirlər.

S u a l : Əgər onlar bu işə cəhd göstərərlərsə?

C a v a b : Bunu gələcək göstərəcək.

S u a l : Hörmətli Prezident, Siz bütün çıxışlarınızda Mustafa Kamal Atatürkün Türkiyə xalqı qarşısındakı xidmətlərini bir daha yüksək qiymətləndirirsiniz. Atatürkün adını tez-tez çəkməyiniz nə ilə əlaqədardır?

C a v a b : Bilirsiniz, mən XX əsr tarixinin çoxunu şəxsən yaşamışam. XX əsr sona çatır. Bu dövrdə mən Türkiyənin həyatını izləmişəm. Azərbaycanın həyatı mənim həyatım olubdur, mən bu tarixi yaxından hiss etmişəm, görmüşəm, oxumuşam. Mən öz fikirlərimi söyləyirəm. Mən Türkiyə haqqında, Türkiyə Cümhuriyyəti, onun keçdiyi yol barədə sadəcə olaraq öz fikirlərimi deyirəm. Mən bu ölkəyə gəlmişəm, gərək bu ölkənin tarixi, keçmiş, bugünü, gələcəyi haqqında öz fikirlərimi söyləyəm. Mən dostam, qardaşam. Mustafa Kamal Atatürk haqqında dediklərim sözlər yetərlidir. Əgər istəyirsiniz, yenə də deyim.

S u a l : Türkdillil respublikalar, o cümlədən Azərbaycan öz müstəqilliyini qazananda demişdilər ki, Türkiyə Respublikasını model kimi götürəcəklər.

C a v a b : Bəli, bunu mən bu gün də söyləmişəm. Amma bu o demək deyildir ki, bu modeli olduğu kimi götür, istifadə et. Yəni buradakı təcrübədən hansı Azərbaycana uyğundursa, münasibdirsə, biz onu götürürük, qəbul edirik. Türkiyə ilə Azərbaycan nə qədər yaxın olsa da, bizim fərqlərimiz də var. Bilirsiniz, Türkiyəni götürün: Osmanlı imperatorluğu olub, o dağılıb, dağılmış imperatorluğun yerində Türkiyə Cümhuriyyəti qurulub. Türkiyə Cümhuriyyəti də 70 ildən çoxdur yaşayır. Amma XX əsrdə Azərbaycanın başına nə işlər gəlir? XIX əsrin əvvəlində Azərbaycan Rusiyanın istilasına altın düşüb. Sonra – XX əsrin əvvəllərində Rusiyada Oktyabr inqilabı oldu. Bu inqilabdan sonra Rusiya dağıldı, yeni bir dəyişiklik əmələ gəldi.

Azərbaycan bu fürsətdən istifadə edib 1918-ci ildə demokratik bir cümhuriyyət yaratdı. Ancaq bu cümhuriyyət çox yaşamadı. Çünki Ru-

siyada yaranmış Sovet hakimiyyəti keçmiş çar imperatorluğunun bütün ərazisinə yayıldı. Ona görə də Azərbaycan Sovetlər Birliyinin içində qaldı. 70 il biz belə olduq. 70 ildən sonra müstəqilliyimizi əldə etdik. Müstəqilliyimizi hansı şərtlər içində əldə etdiyimizi mən bu gün Böyük Millət Məclisindəki nitqimdə dedim. Bunu təkrar etməyə ehtiyac yoxdur.

Yəni XX əsrdə Türkiyənin, Azərbaycanın tarixinin nədən ibarət olması arasında fərq çoxdur. Bunlar bir-birindən çox fərqlənir, elədirmi? Ona görə də Türkiyə cümhuriyyət, demokratiya, insan hüquqları və digər ümumbəşəri dəyərlərin hansından ki, istifadə edibdir və çox yaxşı nəticələr əldə edibdir, bunları bizim Türkiyədən götürməyimiz daha faydalıdır, nəinki Almaniyadan, Fransadan götürməyimiz. Çünki Türkiyə ilə Azərbaycan eyni millətdir, eyni dinə, ənənələrə malik olan bir xalqdır. Türkiyə bu demokratiya yolunu keçibdir, biz də onu götürürük. Amma hansı yerə qədər, necə demokratiyanı? Bu sizdə bu cür, bizdə başqa cür ola bilər. Heç siz də iddia etməyin ki, sizdəki demokratiya gəlib Azərbaycanda da eyni olmalıdır.

S u a l : Cənab Prezident, bəs dünyəvilik baxımından necə?

C a v a b : Əlbəttə, sübhəsiz ki, bu mütləq olmalıdır. Biz bunu bəyan etmişik. Biz müstəqilliyimizi əldə edən kimi bəyan etmişik ki, Azərbaycanda demokratik, hüquqi, dünyəvi, yəni layiqli dövlət quruculuğu gedir. Bu bizim əsas prinsipimizdir. Bu prinsip bizim üçün dəyişməzdir. Siz bunu dəyişdirirsiniz, yoxsa necə?

S u a l : Cənab Prezident, Türkiyə qəzetləri vaxtilə Azərbaycanda dövlət çevrilişinə olmuş cəhdlər barədə çoxlu yazılar dərc edirlər. Siz də Böyük Millət Məclislərindəki nitqinizdə bu barədə geniş danışdınız və Azərbaycandakı bu çevriliş cəhdlərində Türkiyə vətəndaşlarının da iştirak etdiyini söylədiniz. Siz nitqinizdə həmçinin dediniz ki, həmin adamlar söyləmişdilər ki, Türkiyəyə gedəndən sonra səssizcə oturacaqlar. Ancaq onlar tez-tez televiziyaçı çıxıb həmin çevriliş cəhdləri barədə müsahibələr verirlər. Siz buna necə baxırsınız?

C a v a b : Böyük Millət Məclisindəki çıxışında mən bu barədə bütün fikirlərimi səmimi olaraq dedim. Güman edirəm ki, hökumət adamları hamısı orada idi.

S u a l : Cənab Prezident, Siz Türkiyə iş adamlarının Azərbaycana sərmayə qoymasının vəziyyətindən razısınızmi? Türkiyə ilə Azərbaycan arasında iqtisadi əlaqələrin daha da inkişaf etdirilməsi üçün bir çox layihələr mövcuddur. Amma əslində Azərbaycanda Türkiyənin böyük

şirkətləri yoxdur. Olanların hamısı kiçik və orta özəl şirkətlərdir. Ona görə də bir çoxları ölkələrimiz arasındakı iqtisadi əlaqələrin lazımı səviyyədə olmadığını söyləyirlər. Siz bunu doğru hesab edirsinizmi?

C a v a b : Xeyr, doğru deyil. Azərbaycanda Türkiyənin böyük şirkətləri yoxdur. Respublikamıza Türkiyənin əsasən kiçik və orta şirkətləri gəlirlər. Ancaq böyük şirkətlərin nə üçün gəlmədiyini bilmirəm. Doğrudur, biz neft müqavilələrimizdə «Türkiyə petrolları» şirkətinə yer verdik. Bu başqadır. Amma böyük şirkətlər gəlib respublikamızda iş görmürlər. Nə üçün görmürlər, deyə bilmərəm.

S u a l : Cənab Prezident, Siz bunun səbəbini bu günlərdəki danışıqlarınızda soruşmadınız?

C a v a b : Mən bunu dəfələrlə söyləmişəm. Amma bu şirkətlər hökumət dairələrinə tabe deyillər, onların hər biri sərbəstdir.

S u a l : Məgər dövlət onlara təsir göstərə bilməz?

C a v a b : Bəli, təsir edilə bilsə, edilsin. Güman edirəm, bu şirkətlər çox səhvə yol verirlər. Mən bilərəm ki, onlar başqa ölkələrə daha çox gedirlər. Məsələn, Türkmənistan, Orta Asiyanın başqa ölkələrinə daha çox sərmayə qoyurlar. Amma onlar Azərbaycana sərmayə qoymurlar. Nə üçün, bilmirəm.

S u a l : Türkiyənin böyük şirkətləri iddia edirlər ki, guya Azərbaycanda onların fəaliyyət göstərməsi üçün hüquqi baza yoxdur. Onların iddiaları var. Siz bunu doğru hesab edirsinizmi?

C a v a b : Doğru deyil, Azərbaycanda hər şey var. Azərbaycanda hüquqi baza, qanunlar, bütün şərait var. Amma kim gəlmirsə, ududur. Eybi yoxdur, bu gün gəlməsə də, sonra gələcək.

S u a l : Cənab Prezident, Türkiyə Azərbaycan barədə öz üzərinə götürdüyü öhdəlikləri yerinə yetirirmi? Hiss edilir ki, Türkiyədən incimisiniz...

C a v a b : Mən nə vaxt dedim ki, incimişəm? Siz onu necə hiss edirsiniz?

S u a l : Bundan qabaqki görüşlərinizdən biz bunu hiss etdik. Yəni demək istəyirəm ki, Siz Türkiyənin Ermənistanla qarşı münasibətinin yumşalmasından incimisinizmi?

C a v a b : Bəli, Ermənistanla münasibət məsələsində həqiqətən incimişəm. Mən bunu açıq deyirəm. Çünki bəzi vəzifəli adamlar belə şeylər söyləyirlər. İndi də mən xəbərdarlıq edirəm ki, belə şeylərə yol verilməsin.

S u a l : Siz Türkiyədən iqtisadi yardım istəmisiniz. Türkiyə bu yardımı ayıracaqmı?

C a v a b : Bilirsiniz, yardım etmirlər. Mən söylədim ki, son üç ildə Rusiya Ermənistanla bir milyard dollar dəyərində silah veribdir. Amma tək silah deyil. Ermənistanla böyük bir atom elektrik stansiyası vardı. 1990-cı ildə onu bağladılar. Çünki Ukraynanın Çernobil şəhərindəki atom elektrik stansiyasında böyük bir fəlakət oldu. Çernobil faciəsindən 11 il keçib, amma insanlar indiyə qədər şikəstdirlər, əlildirlər. Buna görə bu, təhlükəli bir şeydir. Ermənilər 1990-cı ildə atom elektrik stansiyasını tamam bağladılar. Amma sonra, iki il bundan əvvəl Rusiyadan həm böyük maliyyə, həm də texniki yardım verdilər, onların müdaxissizləri, alimləri gəlib həmin atom elektrik stansiyasını bərpa etdilər, işə saldılar.

Bu atom elektrik stansiyası, ümumiyyətlə Ermənistan üçün də, Türkiyə üçün də təhlükəlidir. Bunu bilin, əgər orada bir qəza baş versə, Türkiyənin yarısı gedəcəkdir. Ona görə də mən hesab edirəm ki, Türkiyə buna etiraz etməlidir. Ancaq Rusiya bu stansiyanın işə salınmasına kömək edir. Rusiya başqa şeylər də edir.

1992-ci ildə Amerika Azərbaycana qarşı embarqo qoyubdur. Konqres qərar çıxarıbdir. Orada qanuna bir 907-ci düzəliş var ki, guya Azərbaycan Ermənistanı blokadağa aldığına görə ABŞ-dan Azərbaycana yardım qadağandır. Heç bir yardım yoxdur. Amma Amerikanın qanununa görə keçmiş Sovetlər Birliyinə mənsub olmuş, indi müstəqil ölkələr olan dövlətlərə Amerika yardım edir. Amerika Ermənistanla daha çox yardım edir, amma Azərbaycana yardım etmir. Yəni də deyirəm, oradan Amerika Azərbaycana embarqo qoyubdur, yardım etmir. Amma Ermənistanla yardım edir; oradan Rusiya Ermənistanla həm bir milyard dollar dəyərində silah verir, həm də başqa yardımlar edir. Amma Azərbaycana heç kəs, Türkiyə də yardım etmir. Mən bunu söylədim.

S u a l : Siz yardım almaq barədə müraciət etdiniz, nə cavab aldıınız?

C a v a b : Söylədilər ki, bu məsələyə baxacaqlar.

S u a l : Cənab Prezident, deyirlər ki, «Eksimbank» Azərbaycana krediti artırıcaq. Bu doğrudurmu?

C a v a b : Bilirsinizmi, «Eksimbank»ın krediti bizim başımıza bir bəla olubdur. Biz 71 milyon kredit almışıq. Onun da çox hissəsini buğdaya vermişik. Azərbaycanın çörəyə ehtiyacını ödəmək üçün buğdaya

götürülməli idi. İndi biz o krediti geri qaytara bilmirik. Son iki ildə 7 milyon dollar faiz vermişik. Əgər krediti geri qaytara bilməsək, biz 2000-ci ilədək 20 milyon dollar faiz verəcəyik. Krediti də qaytara bilmirik. Mən o vaxt Azərbaycana gec gəldim. Bu mənim Azərbaycana rəhbərlik etdiyim vaxtdan əvvəl alınan kreditdir. Mən bilsəydim belə olacaqdı, heç bu krediti də almazdıq, necə olsa yaşayacaqdıq.

S u a l : Məgər bu kreditin vaxtı uzadılmayıb?

C a v a b : Onun vaxtının uzadılmasını neyləyirəm? Biz bu krediti almışıq, amma onu geri qaytara bilmirik. Belə kredit mənə nədən ötrü lazımdır? Belə kredit lazım deyil.

S u a l : Cənab Prezident, neftə görə indi Qərb ölkələrinin, xüsusən Amerika Birləşmiş Ştatlarının Azərbaycana böyük marağı vardır. «AMOKO», «Britiş Petroleum» və digər nüfuzlu şirkətlər Azərbaycanda fəaliyyət göstərir. Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi aradan qaldırılmadığına görə bəzi adamlar fikirləşir ki, bu cür böyük neft şirkətləri nə üçün öz ölkələrinin başçılarına və müxtəlif dairələrə bu münaqişənin həlli ilə əlaqədar təsir göstərmirlər? Əgər gələcəkdə Azərbaycan işğal olunmuş torpaqlarını müharibə yolu ilə azad etmək istəsə, bu neftin taleyi necə olacaqdır?

C a v a b : Bilirsiniz, sizin bu sualınız «O belə olsa, bu belə olacaq, bu belə olsa, o belə olacaq»dan ibarətdir. Bu suala sən özün cavab tap.

S u a l : Cənab Prezident, Siz İstanbulda Ter-Petrosyanla 45 dəqiqəlik görüş keçirdiniz. Bu görüşün nəticəsi nə oldu?

C a v a b : Görüşümüzün məqsədi odur ki, biz Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həlli imkanını tapaq. Biz deyirik ki, bunun yolu Lissabon Zirvə görüşündə qəbul olunmuş prinsiplərdir. Onlar bu prinsipləri qəbul etməyiblər. Amma nə istediklərini bilmirəm. Ola bilər, Ter-Petrosyanla yenə görüşüm. Güman etməyin ki, hər görüşdən böyük bir nəticə ola bilər. Bu o qədər mürekkəb, o qədər çətin məsələdir ki, bir-iki görüşlə heç bir nəticə almaq olmaz. Amma görüşmək lazımdır.

Sağ olun!

TÜRKİYƏNİN «SAMANYOLU» TELEVİZİYASINA MÜSAHİBƏ

Ankara

6 may 1997-ci il

S u a l : Cənab Prezident, bir neçə gündən sonra 74 yaşınız tamam olacaqdır. Bu münasibətlə Sizi təbrik edir, Sizə uzun ömür, cansağlığı arzu edirəm. Cənab Prezident, Siz Böyük Millət Məclisində çox tarixi bir nitq söylədiniz. Azərbaycan ilə Türkiyə arasındakı mövcud iqtisadi iş birliyindən razısızımı?

C a v a b : Bilirsiniz, iş birliyindən mən məmnunam. Çünki – mən bunu Məclisdə də dedim – son üç ildə Türkiyə ilə Azərbaycan arasında ticarət üç dəfə artıb. Ancaq mütləq rəqəmi götürəndə bu o qədər də böyük deyil. Mən bu artımdan məmnunam, amma hesab edirəm ki, Türkiyə ilə Azərbaycan arasında iqtisadi iş birliyinin daha böyük imkanları vardır. Bu imkanlardan istifadə etmək lazımdır. Biz də öz tərəfimizdən çalışmalıyıq. Mən Türkiyənin iş adamlarını Azərbaycana dəvət edirəm, gəlsinlər, respublikamızın imkanlarından istifadə etsinlər. Onlar bir çox ölkələri gəzir, amma qonşuluqda yerləşən və Türkiyə üçün ən yaxın dost olan Azərbaycanı unudurlar. Mən onları Azərbaycana dəvət edirəm.

M ü x b i r : Dünyanın hər yerində yaxşı bilirlər ki, Azərbaycanda iqtisadi əlaqələr üçün çox geniş imkanlar, zəngin neft yataqları vardır.

C a v a b : Bəli, Qərb ölkələrindən bizə çox böyük şirkətlər gəlib.

S u a l : Bəs Türkiyədən?

C a v a b : Türkiyədən böyük şirkətlər Azərbaycana gəlmir.

S u a l : Cənab Prezident, indi Türkiyədə xeyli azərbaycanlı tələbə təhsil alır. Son illər Azərbaycanda xeyli türk təhsil ocaqları fəaliyyətə başlamışdır. Azərbaycan dövləti bunu necə qiymətləndirir?

C a v a b : Mən həmişə buna dəstək vermişəm və bu gün də dəstək verirəm. Mən güman edirəm ki, bunlar Azərbaycan-Türkiyə dostluğunun və əməkdaşlığının inkişaf etməsinə kömək edəcəkdir.

S u a l : Cənab Prezident, neft kəmərləri haqqında Sizə çoxlu sual verilib. İcazə versəniz, mən də «Samanyolu» televiziya adından Sizə bir sual verərdim. Sizcə, bu neft kəməri borusunun Türkiyədən keçməsi şansı böyükdür mü?

C a v a b : Mənim könlüm həmişə Türkiyə ilə birləşdir. Ona görə də çalışacağam ki, bu kəməri Türkiyədən keçsin.

S u a l : Cənab Prezident, Siz Gürcüstan və Ukrayna ilə strateji əməkdaşlıq barədə bəyannamə imzalamısınız. Bu bəyannamələrin Azərbaycan üçün faydası əsasən nədən ibarətdir?

C a v a b : Bilirsiniz, biz Türkiyə ilə də strateji əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi barədə bəyannamə imzaladıq. Biz Gürcüstanla və Ukrayna ilə də belə bir sənəd imzalamışıq. Bu, Azərbaycanın Gürcüstanla, Ukrayna ilə əlaqələrinin daha da genişləndirilməsi və gələcək üçün çox faydalıdır, əhəmiyyətlidir.

M ü x b i r : Hörmətli Prezident, bu gün cənab Süleyman Dəmirəl Sizə «Dövlət nişanı»nı təqdim etdi.

C a v a b : Bu nişan Türkiyə Cümhuriyyətinin ən böyük mükafatıdır. Mən bu «Dövlət nişanı»nı çox böyük məmnuniyyətlə qəbul etdim. Türkiyə Cümhuriyyətinin, dövlətinin belə bir hörmətli nişanına layiq olmaq, şübhəsiz ki, böyük şərəfdir. Mən bunu fərəh hissi ilə qəbul edirəm. Hesab edirəm ki, bu mənim xidmətlərimə verilən ən böyük qiymətdir, eyni zamanda Azərbaycan-Türkiyə dostluq əlaqələrinin yüksəlməsinə xidmət edir.

S u a l : Son zamanlar Ermənistan sürətlə silahlanır. Ermənistanın belə sürətlə silahlanması təkcə Azərbaycan üçün təhlükəlidir?

C a v a b : Təkcə Azərbaycan üçün təhlükəli deyil. Mən Böyük Millət Məclisində bu məsələ barədə ətraflı danışdım. Rusiyanın Ermənistanı verdiyi 1 milyard dollar məbləğində silah təkcə Azərbaycanın əleyhinə işlətmək üçün deyil. Ümumiyyətlə Ermənistan Rusiyanın böyük sayda əsgərlərinin və hərbi bazasının, silahlı dəstələrinin olması təkcə Azərbaycan üçün yox, o cümlədən Türkiyə üçün təhlükəlidir.

S u a l : Ölkə xaricində, başda Azərbaycan olmaqla türk dünyasında bizim xeyli tamaşaçımız vardır. «Samanyolu» televiziya barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Sizə birinci növbədə uğurlar diləyirəm, bu televiziyanı yaradanlar bir neçə ildir ki, mənimlə yaxşı ünsiyyət qurublar. Mən bu televiziyanın yaradılmasına dəstək vermişəm, yardım etmişəm və bundan sonra da edəcəyəm. Sizə uğurlar diləyirəm.

M ü x b i r : Hörmətli Prezident, biz Sizi anadan olduğunuz gün münasibətilə bir daha ürəkdən təbrik edir və Sizə daha böyük uğurlar, möhkəm cansağlığı arzulayırıq.

TÜRKİYƏNİN NTV TELEVİZİYASINA MÜSAHİBƏ

Ankara

6 may 1997-ci il

S u a l : Cənab Prezident, bilirsiniz ki, Rusiya Ermənistanı hər cür yardım göstərir, ona görə də Ermənistan-Azərbaycan münasibəti hələlik öz həllini tapmır. Rusiya Ermənistanı gizli yolla silah verir. Bununla əlaqədar Azərbaycan ilə Türkiyə arasında bu sahədə bir iş birliyinin yaradılması faydalı deyildirmi?

C a v a b : Bildiyiniz kimi, bu gün mən Böyük Millət Məclisində də söylədim, Ermənistan Rusiyanın hərbi bazası, əsgəri dəstələri vardır. Bundan başqa, Rusiya ilə Ermənistan arasında hərbi iş birliyi barədə anlaşma imzalanıb. Bu anlaşma artıq həm Ermənistanın, həm də Rusiyanın parlamentlərində təsdiq olunub. Rusiyanın rəsmi orqanlarında – Müdafiə Nazirliyində, Parlamentin bir neçə komissiyası tərəfindən aparılan araşdırmalar nəticəsində hər şey aydın oldu, sənədlər tapıldı ki, Rusiya Ermənistanı son üç il müddətində bir milyard dollar dəyərində ağır silahlar vermişdir. Bu, təkcə Azərbaycan üçün yox, bütün bölgə, o cümlədən Türkiyə üçün çox təhlükəlidir. Mən bu gün Böyük Millət Məclisindəki nitqimdə də bunu anladım.

S u a l : Cənab Prezident, bu səfəriniz zamanı belə bir anlaşma bağlanması barədə müzakirələr apardınız mı?

C a v a b : Biz bu məsələni müzakirə etdik və gələcəkdə də müzakirə edəcəyik.

S u a l : İkinci sualım iqtisadiyyatla əlaqədardır. Bir neçə il bundan əvvəl Türkiyənin «Eksimbank»ı Azərbaycana 250 milyon dollarlıq kredit vermişdi. Lakin bu kreditin çox az bir hissəsi ayrıldı. Bu kreditdən istifadə olunması üçün hansı layihələr vardır?

C a v a b : Bilirsiniz, bu kredit açılmışdır. Lakin ondan istifadə edilməsi Azərbaycana heç bir xeyir verməmişdir. Bu vəsaitin 71 milyon dolları xərclənib. Onun böyük bir qismi o illər, yəni 1993-1994-cü illərdə – Azərbaycanda ağır vəziyyət olan vaxt buğda alınmasına sərf edilirdi. Demək, insanlara çörək vermək üçün buğda alınıb. Böyük bir qismi də o vaxt digər məsələlər üçün istifadə edilib. Amma respublika-

mız bu kreditdən elə bir fayda götürməmişdir. Bu krediti geri qaytarmaq imkanımız yoxdur. Amma biz 10 milyon dollar da onun faizini verməyə məcburuq. Demək, 71 milyon dollar götürmüşük. Əgər ondan bir şey qazansaydıq, başqa məsələ. Amma bir şey qazanmamışıq. Bu vəsait adamların çörəyə olan tələbatının ödənilməsinə xərclənib. Demək, biz 10 milyon dollar faiz ödəmişik, indi 71 milyon dollar da qalıb. Mən hörmətli prezident Süleyman Dəmirəldən, baş nazirin müavini, xarici işlər naziri xanım Tansu Çillərdən, baş nazir Nəcməddin Ərbakandan xahiş etdim ki, bu məsələyə baxsınlar. Bunu yardım kimi silsənlər. Böyük ölkələr başqa dövlətlərə nə qədər yardımlar edir.

S u a l : Bu kreditin qalan hissəsi hansı şərtlərlə verilməlidir?

C a v a b : Əgər qalan hissəsi də bu şərtlərlə verilməyəcəksə, bunu almaq heç lazım deyil. Çünki belə şərtlərlə biz nə edə bilərik?

S u a l : Hörmətli Prezident, Yuxarı Qaradağ münafişesinin həlli ilə əlaqədar bəzi söhbətlər yayılır. Guya Siz demisiniz ki, Yuxarı Qarabağ Ermənistan Silahlı Qüvvələrinin işğalından azad olunsaydı, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü təmin ediləydi, neft kəmərlərindən biri Ermənistanın ərazisindən keçə biləydi. Siz necə baxırsınız, ermənilər bu şərtlə razılaşa bilərdi?

C a v a b : Dağlıq Qarabağ Azərbaycan torpağıdır. İndi Ermənistan silahlı dəstələri oranı sadəcə olaraq işğal ediblər. Amma bu, Azərbaycan torpağıdır və Azərbaycanın torpağı olaraq qalmalıdır. Ancaq söhbət Ermənistan-Azərbaycan münafişesinin sülh yolu ilə həllindən gedir. Ötən ilin dekabrında ATƏT-in Lissabon Zirvə görüşü keçirilmişdir. Orada bu məsələnin sülh yolu ilə həll edilməsinin əsas prinsipləri ATƏT-in üzvü olan 53 dövlət tərəfindən qəbul olunmuşdur. Bu prinsipləri təkə Ermənistan qəbul etməmişdir.

Biz belə hesab edirik ki, münafişə bu prinsiplər əsasında həll olunmalıdır. İndi ATƏT-in Minsk qrupunun üç həmsədri müəyyən edilə bilər. Rusiya, Amerika, Fransa, Azərbaycan və Ermənistanla birlikdə çalışmalıdırlar ki, bu prinsiplər həyata keçirilsin, tətbiq edilsin, beləliklə, bu məsələ sülh yolu ilə aradan qaldırılsın.

O ki qaldı neft boru kəmərinin Ermənistandan keçməsi məsələsi, buna baxmaq olar. Biz şübhəsiz ki, bunu Ermənistanla hədiyyə kimi vermə bilmərik. Böyük neft borusu elə bir məsələdir ki, bu kəməri hansı ölkənin ərazisindən keçsə, o ölkə daim qazanacaqdır. Ona görə də Ermənistanla qazanc vermək üçün görək Ermənistan da bunun müqabilində bir iş görsün. Bu məsələ müzakirə edilməlidir.

S u a l : Ermənistan-Azərbaycan münafişesinin həllində Türkiyənin səylərini necə qiymətləndirirsiniz?

C a v a b : Türkiyə çalışır. Hörmətli prezident cənab Süleyman Dəmirəllə biz Lissabonda çox sıx danışıqlar apardıq, məsləhətləşdik. Mən dünənki və bugünkü söhbətlərimdə də rica etdim ki, Türkiyə bu məsələlərə daha çox diqqət yetirsin.

S u a l : Cənab Prezident, Bakı-Ceyhan xətti çəkiləcəkmidi? Azərbaycan nefti Türkiyəyə nə vaxt gəlib çatacaqdır?

C a v a b : Bakı nefti mütləq Türkiyəyə gəlib çatacaq. Ola bilər, ilk neft bu istiqamətə, yəni Qara dənizdə Gürcüstanın Supsa limanına gələn ilin noyabr ayında gəlib çatsın.

S u a l : Neft kəmərinin öz ərazisindən keçməsinə yəqin ki, çox ölkələr maraqlıdırlar. Buna görə də Bakı-Ceyhan xətti gerçəkləşəcəkmidi?

C a v a b : Gerçəkləşəcəkdir.

S u a l : Bilirsiniz, neft kəmərinin Türkiyədən keçməsi bizim arzumuzdur. Amma bu məsələdə müəyyən sıxıntılar da var. Rusiyanın bu məsələdə öz marağı var. Azərbaycan bu təsirin qarşısında dayanıb ləccəkmidi?

C a v a b : Əlbəttə, bunlar çətin işlərdir. Ümid edirəm ki, biz bu məsələnin həllini tapacağıq.

S u a l : Cənab Prezident, Ankaraya rəsmi səfərinizdə nəzərdə tutduğunuz məsələlər öz həllini tapdımi? Parlamentdəki çıxışınızda mən Sizin Türkiyədən incidiyinizi anladım. Doğrudanmi Siz Türkiyədən incimisiniz?

C a v a b : Parlamentdəki nitqimdə mən hər şeyi açıq dedim ki, 1995-ci ilin martında Azərbaycanda ikinci böyük çevriliş cəhdi oldu. Yəni bu dövlət çevrilişi cəhdlərindən birincisi 1994-cü ilin oktyabr ayında olmuşdur, ikincisi ondan altı ay sonra, martda baş verdi. Parlamentdəki nitqimdə mən bu barədə çox geniş danışdım. Təəssüf ki, bu çevriliş cəhdinin hazırlanmasında və icra olunmasında Türkiyə vətəndaşları da iştirak etmişdilər. Yəni Türkiyə vətəndaşları bu çevriliş edənlərdən olmuşdular. Çox təəssüf ki, Türkiyənin bir sıra vəzifəli şəxsləri də bu işdə iştirak etmişdilər.

1995-ci il martın 17-də dövlət çevrilişinə cəhd göstərənlər gecə hücum etdilər ki, Prezident Sarayını zəbt etsinlər, prezidentə qarşı terror etsinlər. Biz bunun qarşısını aldıq. Şübhəsiz ki, bizim əsgəri hissələrlə onların arasında atışma oldu. Bozi insanlar qırıldı. Nəhayət, saba-

hı gün oradan bəzi məktublar, kağızlar aşkar edildi. Məlum oldu ki, Azərbaycanda Fərman Dəmirqol kimi bir insan yaşayırmış. O, Türkiyədən gəlib, Türkiyə vətəndaşdır. Xalq Cəbhəsinin hakimiyyəti dövründə onu gətirib Parlamentdə müşavir vəzifəsinə qoymuşdular. Amma o, müşavirlik etməyibdir. Bəzi adamlar da ona çox dəstək veriblər, sonra da Azərbaycan Universitetinin müəllimi ediblər, amma müəllimlik də etməyibdir, sizdə bir TİKA təşkilatı var, eyni zamanda onun təmsilçisi olubdur. Türkiyənin böyük elçisi Altan Karamanoğlu hər ay Fərman Dəmirqola TİKA-nın maaşını verirmiş ki, guya o, TİKA-ya xidmət edir və maaş alır.

Çevriliş cəhdi ərəfəsindəki dörd-beş ay içərisində o, həmin polis polkovniki və digərləri ilə birlikdə bu çevrilişi hazırlamışdı. Onu hazırlayanlardan biri olmuş və hətta Türkiyəyə gəlib buradan bəzi təlimatlar almışdı. Sonra Naxçıvanın Kələki kəndinə getmişdi. Bilirsiniz ki, keçmiş respublika prezidenti Əbülfəz Elçibəy 1993-cü ilin iyun ayında qaçandan orada, dağda yerləşən doğulduğu Kələki kəndində yaşayır. Gedib onunla görüşmüş, danışmışdı ki, çevriliş ediləcək, Heydər Əliyev terror yolu ilə öldürüləndən sonra Azərbaycanda Dövlət Şurası yaradılacaqdır. Dövlət Şurasına bir neçə nəfər daxil olacaq, onun başında isə həmin polis polkovniki duracaqdır. Orada Əbülfəz Elçibəy də, Fərman Dəmirqol da yer alacaqlar, keçmişdə Azərbaycanda az bir müddət respublika prezidenti olub – Ayaz Mütəllibov, o, beş il bundan öncə qaçıb və beş ildir Moskvada yaşayır – o da olacaqdır. Müsavat Partiyasının bir üzvü var, Tofiq Qasimov, o, Xalq Cəbhəsinin hakimiyyəti zamanı Azərbaycanda xarici işlər naziri olubdur. O da bu çevrilişin hazırlanmasında iştirak edibdir.

Onlar hazırlamışdılar ki, silahla, qan tökməklə, Azərbaycan prezidentini terrorla qətlə yetirməklə hakimiyyəti ələ alsınlar. Fərman Dəmirqol da bunun ən fəal iştirakçılarından biri idi.

Amma biz bunu bilmirdik. Polis polkovnikinin şəhərdə bir bazası vardı, silahlı polis dəstəsini orada toplamışdı, çoxlu silahları da var idi. Mən bunu bildirdim. Ora şəhərin mərkəzində, yaşayış binalarının ortasında olan bir yer idi. Yəni orada atəş açılrsa, həmin ərazidə yaşayan insanlara da çox zərər gətirə bilərdilər. O bazadakılar da bundan sui-istifadə edərək orada özlərini qoruyurdular.

Mən bildirdim ki, o polkovnik bu işlərlə məşğul olur və bir neçə dəfə danışmaq üçün dəvət etmişdim, bəzi adamlar gedib onunla danış-

maq istəmişdilər. Onun atası da mənə yanıma gəlmişdi, atasına anladım ki, qoy bu cinayətdən əl çəksin. Atası da gedib onunla danışmışdı. O vaxt onun yanında çox adamlar vardı, amma mən bildirdim ki, Fərman Dəmirqol kimi bir adam var.

Onlar yaxalanandan sonra bir çox sənədlər ortaya çıxdı, bunların arasında bir kağız da var idi, ondan gördüyü ki, Fərman Dəmirqol bu işdə iştirak edibdir. Ancaq bu zaman o, yaxasını qurtarıb aradan çıxıb bilmişdi. Biz bir çoxunu həbs etdik, bəziləri həlak oldu, amma o, qaçaqzənə bilmişdi. Türkiyənin Azərbaycanda olan bəzi məmurları onu gizlətməmişdilər. Sonra mənə müraciət oldu ki, Türkiyənin adının ləkələnməməsi üçün bu məsələ açılmasın və onu gizli olaraq Türkiyəyə verdik. Onda mən hesab etmirdim ki, bu məsələ açılmalı, yayılmalıdır. Çünki Türkiyə ilə Azərbaycan arasındakı dostluq əlaqələri bizim üçün hər şeydən üstündür. Əgər belə bir hadisə olmuşsa, biz onun qarşısını aldıqsa, zərərsizləşdirdiksə, bunu açaq Türkiyə-Azərbaycan əlaqələrini ləkələmək lazım deyildir. Mən belə fikirdəyəm.

Bu hadisə iki il öncə, 1995-ci ilin martında oldu. Bu adam buraya gəlib bir müddət yaşadı, amma sonra televiziyanın «32-ci gün» programında, qəzetlərdə rəsmi verdilər, elan etdilər. Ona görə mən bu gün deməyə məcburam. Mən demək, bildirmək istəmirdim. Ancaq bir halda Türkiyənin özündə hesab edirlər ki, bunu söyləmək olar, mətbuatda vermək olar – mən ona görə dedim. Amma o, tək deyil, orada Türkiyənin digər bir vətəndaşı da var, Kənan Gürel – o həbs edildi, məhkəmə oldu, cəza aldı, həbsxanadadır. Türkiyənin bəzi məmurları da bu işdə iştirak etmişlər.

M ü x b i r : Buna görə üzüntünüz varmı?

C a v a b : Yox, keçdi-getdi, bitdi. Türk xalqına sevgi-məhəbbətimizi bildirmək istəyirəm. İki gündür ki, mən burada, Ankaradayam. Mən və mənimlə bərabər buraya gələn Azərbaycanın təmsilçilərinə çox gözəl qonaqpərvərlik, çox hərəarətli münasibət göstərilir. Bu günlər Türkiyə-Azərbaycan dostluq və qardaşlıq tarixinin yeni parlaq, gözəl səhifələri kimi tarixə daxil olacaqdır. Mən bundan çox məmnunam. Hər iki ölkənin xalqına səadət arzulayıram, uğurlar diləyirəm.

İSTANBULDA MƏTBUAT NÜMAYƏNDƏLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏ BƏYANAT

7 may 1997-ci il

– Hörmətli mətbuat nümayəndələri!

Siz bilirsiniz ki, Türkiyənin prezidenti hörmətli cənab Süleyman Dəmirəlin dəvətilə mən üçüncü gündür Türkiyədə rəsmi səfərdəyəm. Burada keçirdiyim görüşlərin hamısını izləyir, bilirsiniz. Ona görə də mən bu barədə ətraflı danışmaq fikrində deyiləm.

Ancaq onu bildirmək istəyirəm ki, Ankarada və bu gün İzmirdə – indi İstanbulla gəlmişik – görüşlərimizin hamısı çox yüksək səviyyədə, dostluq və mehribanlıq şəraitində keçibdir. Türkiyə Cümhuriyyəti, Türkiyə xalqı, ölkənin dövlət, hökumət rəhbərləri tərəfindən Azərbaycan prezidentinə, Azərbaycan nümayəndə heyətinə çox böyük diqqət və maraq, qonaqpərvərlik göstərilir. Belə bir dostluq və qardaşlıq şəraitində biz, hesab edirəm ki, çox səmərəli işləyə bilmişik və çox yaxşı nəticələr əldə etmişik. Nəticələr ondan ibarətdir ki, həm Türkiyə tərəfi, həm də Azərbaycan tərəfi müəyyən etmişik ki, dostluğumuz, qardaşlığımız indiyə qədər hər iki ölkə üçün faydalı olmuşdur və bu dostluq, qardaşlıq əlaqələrini bundan sonra da irəliyə aparmalıyıq. Bu məqsədlə biz Türkiyə Cümhuriyyəti ilə Azərbaycan Respublikası arasında strateji əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi haqqında müqavilə, anlaşma imzalamışıq. Hesab edirəm ki, bu anlaşma çox tarixi əhəmiyyət daşıyır, əlaqələrimizi daha yüksək səviyyəyə çatdırır, onun məzmununu, keyfiyyətini daha da irəli aparır.

Bununla yanaşı, bir neçə başqa müqavilə də imzalamışıq. Bunlar hamısı iqtisadi əlaqələrimizin daha səmərəli aparılması məqsədi daşıyır. İndiyə qədər Azərbaycan ilə Türkiyə arasında çox müqavilələr, anlaşmalar, sazişlər imzalanıb. Bu günlərdə imzalanmış sazişlər də Türkiyə ilə Azərbaycan arasında əlaqələr üçün çox geniş normativ-hüquqi baza yaradıb. Güman edirəm ki, əməkdaşlığımız üçün normativ-hüquqi sənədlər var, sadəcə olaraq, biz əməli işlə bu əməkdaşlığı daha da irəliyə aparmalıyıq.

Bir daha deyirəm, bu danışıqların, görüşlərin məqsədi Türkiyə-Azərbaycan əlaqələrini daha yüksəklərə qaldırmaqdır. Hesab edirəm

ki, biz buna nail olmuşuq. Çünki bu, həm Türkiyə tərəfinin, həm də Azərbaycan tərəfinin istəyi, arzusudur. Bunlar da Türkiyə prezidentinin və Azərbaycan Prezidentinin imzaladıqları müqavilədə öz əksini tapıb-dır.

Biz bu günlərdə Türkiyədə olmağımızdan, keçirdiyimiz görüşlərdən çox razıyıq. Bir də qeyd edirəm, bizə çox gözəl qonaqpərvərlik, çox hərarətli münasibət, dostluq, qardaşlıq münasibəti göstərilir. Bunlara görə də Türkiyənin cümhur başkanı, Türkiyə hökumətinə təşəkkürümü, minnətdarlığımı bildirirəm.

Bu günlərdə Türkiyənin mətbuat nümayəndələri daim yanımızdadır, görüşlərimizi izləyirlər. Oxuya bilməmişəm, amma eşitdiyimə görə qəzetlərdə məqalələr yazıblar, televiziya verilişlər verilib. Bunlara görə təşəkkür edirəm. İndi isə suallarınıza cavab verməyə hazırım.

S u a l : Birinci sualın belədir: Din azadlığı haqqında qanun son ilə də üç dəfə dəyişmişdir. Müsəlman icmaları bundan şikayətlənirlər, bu qanun praktikada onların dini azadlıqlarına toxunur. Deyə bilərsinizmi, bu qanun hansı dəyişikliklərə uğrayıb və nə üçün?

C a v a b : Hörmətli dostum, siz səhv edirsiniz. Azərbaycanda din azadlığı haqqında qanun heç vaxt dəyişməyibdir. Sadəcə olaraq din haqqında qanun qəbul edilib və bu qanuna əsasən Azərbaycanda bütün dinlər azaddır. Vicdan azadlığı bizim Konstitusiyamızda əks olunub, qanunlarımızda da öz əksini tapıb. Bilirsiniz ki, Azərbaycanda əhəlinin əksəriyyəti islam dininə itaət edir. Eyni zamanda Azərbaycanda xristianlar, xristian konfessiyası və iudaizm itaət edənlər, sinaqoq da var. Beləliklə, Azərbaycanda nəinki din azadlığı var, həm də müxtəlif dinlərin birlikdə fəaliyyəti mövcuddur. İslam dini, xristian dini və yəhudi dini birlikdə, yəni hərsi öz sahəsində fəaliyyət göstərilir. Din tamamilə azaddır və Azərbaycanda dinə qarşı heç bir qeyri-qanuni hərəket yoxdur.

S u a l : Cənab Əliyev missionerlərin hərəketlərindən narahatdırmı?

C a v a b : Missionerlərin nə hərəketi ola bilər? Mən hiss etməyirəm ki, Azərbaycanda missionerlərin elə bir hərəketi var.

S u a l : Sayın Əliyev, Ankaradakı çıxışlarınızda bütünlükdə türk ordusunu çox təriflədiyinizi gördük. Bunun nə ilə əlaqədar olduğunu bir qədər açıqlaya bilərsinizmi?

C a v a b : Bilirsiniz, bu heç bir şeylə əlaqədar deyildir. Türkiyə Cümhuriyyəti bizim üçün dost, qardaş ölkədir. Siz mənim danışıqları-

mı izləmişinizsə, hər yerdə, o cümlədən Böyük Millət Məclisindəki çıxışında, nitqində Türkiyənin cümhuriyyət dövründə keçdiyi şanlı, çox şərəfli yol haqqında danışmışam. Türkiyə Cümhuriyyətinin 70 ildən artıq bir dövrdə yaşamasında Türkiyə xalqının yüksək səviyyəyə çatmasında, şübhəsiz ki, türk ordusunun mühüm rolu var. Buna görə də mən Türkiyə Cümhuriyyətinə çox böyük hörmət, ehtiram bəsləyərək, eyni zamanda onun həyatının, cəmiyyətinin, dövlətinin bütün sahələrinə hörmət və ehtiramımı bildirirəm. Mən quru qoşunları məktəbinə getmişdim, bilirsiniz ki, oraya həm Azərbaycan diasporu toplaşmışdı, həm də polis akademiyasında, quru qoşunları məktəbində təhsil alan azərbaycanlılar var idi. Onların hamısını salamladım, hörmət və ehtiramımı bildirdim. Bunun heç bir başqa səbəbi yoxdur.

S u a l : Bu sahədə Azərbaycanda qayğılarınız varmı?

C a v a b : Azərbaycanda qayğılarımız çoxdur. Ona görə də sualını zı birbaşa belə versəydiniz, özünüzdən də, mənim də vaxtımı almazdınız.

Qayğılarımız çoxdur, ən böyük qaygımız odur ki, – mən bunu bu günlərdə hər yerdə deyirəm və bu gün də sizə çatdırmaq istəyirəm – Azərbaycan qonşu Ermənistan tərəfindən 1988-ci ildən başlayaraq hərbi təcavüzə məruz qalmışdır. Bu hərbi təcavüz nəticəsində Ermənistan silahlı qüvvələri bəzi ölkələr tərəfindən onlara göstərilən yardımdan istifadə edərək, eyni zamanda Azərbaycan daxilində olan bəzi səbəblərə görə Azərbaycan torpaqlarının, ərazisinin 20 faizini işğal edibdir. İşğal olunmuş torpaqlardan bir milyondan artıq Azərbaycan vətəndaşı zorla yerindən-yurdundan qovulub, didərgin düşübdür. İndi onların əksəriyyəti Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində çadırlarda yaşayır. İnsan ola bilər bir ay, iki ay çadırda yaşasın, ancaq illərlə – dörd, beş il çadırda yaşamaq nə qədər dəhşətlidir, bunu təsəvvür edə bilərsiniz.

Şübhəsiz ki, Ermənistanın təcavüzünə qarşı Azərbaycan öz torpaqlarını qorumaq məcburiyyətində olmuşdur. Döyüşlər getmiş, qan tökülmüşdür, şəhidlər vermişik. Ancaq Azərbaycan sülhsevər dövlət olduğuna, sülh tərəfdarı olduğuna görə, üç il bundan öncə atəşin dayandırılması haqqında təşəbbüs irəli sürmüşdük. Ermənistan tərəfindən də bu təşəbbüs olmuşdu və 1994-cü il mayın 12-də atəşkəs haqqında saziş imzalanıbdır. O vaxtdan indiyə qədər – bir neçə gündən sonra üç il tamam olacaqdır – atəş yoxdur, yeni savaş yoxdur, müharibə getmir. Amma eyni zamanda sülh, barış da yoxdur, torpaqlarımız işğal altında qalır.

Biz bu üç il müddətində məsələnin sülh yolu ilə həllinə çalışmışıq, bu sahədə çox səylər göstərmişik. Bu məsələdə cürbəcür beynəlxalq təşkilatların imkanlarından istifadə etməyə çalışmışıq. Amma bu məsələ ilə ən çox ATƏT-in Minsk qrupu məşğul olur, onun vasitələrindən istifadə etməyə çalışmışıq.

Nəhayət, keçən ilin dekabrında Lissabonda ATƏT-in Zirvə görüşündə Ermənistan-Azərbaycan münafiqəsinin sülh yolu ilə həlli üçün bəyanat qəbul edilib, yeni bunu sülh yolu ilə həll etməyin prinsipləri orada əks olunubdur. ATƏT-in bütün üzvləri – 53 ölkənin dövlət başçıları bəyanatın qəbul olunmasına səs verib, ona tərəfdar çıxıblar. Amma Ermənistan əleyhinə çıxıb, bunu qəbul etməyibdir. Buna baxmayaraq, 54 dövlətdən 53-ü bunu qəbul edib, belə bir sənəd qəbul olunubdur. İndi Minsk qrupu yeni bir mərhələdə işə başlayıbdır. Hazırda Minsk qrupunun üç həmsədri var – Rusiya, Amerika Birləşmiş Ştatları, Fransa. Biz onlarla danışıqlar aparmışıq. Onlar da bu münafiqənin yalnız və yalnız ATƏT-in Lissabon Zirvə görüşündə əldə olunmuş prinsiplər əsasında həll edilməsini nəzərdə tuturlar.

Şübhəsiz ki, əgər Ermənistan tərəfi konstruktiv mövqə tutsaydı, normal münasibət göstərsəydi, bu məsələ həll oluna bilərdi. Çünki Lissabon Zirvə görüşündə qəbul olunan prinsiplər Ermənistanın xeyrinə olan prinsiplərdir. Biz burada bir çox güzəştlərə getmişik. Prinsiplər bundan ibarətdir ki, Ermənistanın və Azərbaycanın ərazi bütövlüyü tanınmalıdır. Bilirsiniz ki, Ermənistan Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü indiyə qədər tanımır. Bütün beynəlxalq təşkilatlarda, sənədlərdə separatçılıq pislənirsə, qınanırsa, qeyri-qanuni hesab olunursa, Ermənistan o sənədə qol çəkməyibdir. Beləliklə, Ermənistan beynəlxalq hüquq normalarına zidd olaraq separatçılığa tərəfdar çıxır. Çünki Dağlıq Qarabağda olan ermənilər Ermənistanın köməyi ilə separatçılıq yolu ilə gedib Azərbaycanda məhz belə bir şərait yaradıblar. Ona görə də bu prinsiplərin birinci bəndi Ermənistanın, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü tanımasından ibarətdir. Biz Ermənistanın ərazi bütövlüyünü tanıyırdıq və onun ərazisinin heç bir hissəsinə iddia etmirik. Baxmayaraq ki, Ermənistanın indiki ərazisindəki torpaqların çoxu keçmişdə Azərbaycana mənsub olubdur. Ancaq biz beynəlxalq hüquq normalarına tabe oluruq və 1991-ci ildə Azərbaycan və Ermənistan öz müstəqilliyini əldə edərkən Birləşmiş Millətlər Təşkilatı tərəfindən qəbul olunmuş, təsdiq olunmuş sərəhədlər çərçivəsində həm Ermənistanın ərazi bütövlüyünü tanıyırdıq, həm də istəyirik

ki, Ermənistan Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü tanırsın. İkinci prinsip, ikinci bənd Dağlıq Qarabağa Azərbaycan Respublikasının tərkibində yüksək səviyyəli muxtariyyət, özünüidarəetmə hüququ verilməsi bərdədir. Bu, doğrudan da Azərbaycan üçün o qədər də münasib prinsip deyil, çünki biz öz torpağımızın, ölkəmizin, respublikamızın bir hissəsinə xüsusi status verməliyik. Ancaq biz münaqişəyə son qoymaq üçün sülh yolu ilə gedərək buna razı olmuşuq. Üçüncü prinsip, Dağlıq Qarabağın bütün əhalisinin – həm erməni, həm azərbaycanlı əhalisinin gələcəkdə təhlükəsizliyini təmin etməkdir. Biz hesab edirik ki, bu üç prinsip əsasında 1997-ci ildə münaqişə həll oluna bilər. Ancaq bunun üçün çox iş görmək lazımdır. Fürsətdən istifadə edib demək istəyirəm ki, Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü başlayandan indiyə qədər Türkiyə Azərbaycanın haqq, ədalət işini həmişə dəstəkləyib, müdafiə edibdir. Türkiyə Minsk qrupunun, ATƏT-in üzvü olaraq bütün beynəlxalq təşkilatlarda Azərbaycanın ədalətli işini daim dəstəkləyib, müdafiə edibdir. Lissabon Zirvə görüşündə də biz bu prinsiplərin qəbul olunmasına çalışarkən Türkiyə Cümhuriyyəti, xüsusən hörmətli prezident cənab Süleyman Dəmirəl ilə sıx əməkdaşlıq edirdik. Bu günlərdəki görüşlərimizdə də Türkiyə yenə öz mövqeyini çox qətiyyətlə saxlayır və hesab edirik ki, Türkiyə Minsk qrupunun üzvü kimi, eyni zamanda beynəlxalq aləmdə böyük nüfuz, hörməti olan ölkə kimi bundan sonra da bu məsələlərin həllində daim bizimlə bərabər çalışacaq, iştirak edəcəkdir.

Ancaq təəssüflər olsun ki, bu məsələnin sülh yolu ilə həll edilməsinə maneçilik göstərən amillər də var. Bunlar təkcə Ermənistanın Lissabon Zirvə görüşündə qəbul olunmuş prinsiplərin əleyhinə çıxması deyildir. Bu amillərdən biri son iki-üç ayda aşkar olubdur. Bu da Ermənistanın qeyri-qanuni silahlanmasıdır. Üç ildir ki, biz atəşi dayandırmışıq. Demək, yenidən silahlanmaya heç bir ehtiyac yoxdur. Ancaq iki-üç ay öncə Rusiyada, Moskvada aşkar oldu ki, bu müddətdə son üç il içərisində Rusiyanın bəzi dairələri tərəfindən Ermənistanı gizli olaraq, qeyri-qanuni yolla çoxsaylı silahlar, özü də ağır, çox dəhşətli silahlar verilibdir. Rusiya Ermənistanı 1 milyard dollar dəyərində silahlar verir. Bunların içərisində 84 ədəd T-72 tankı – onlar ən müasir tanklardır – habelə zirehli maşınlar, uzaqvuran raketlər – o raketlər ki, bunları Rusiya Kiprə satmışdı və bu, Türkiyədə böyük narahatlıq doğurmuşdu – toplar var, hətta son vaxtlar aşkar olub ki, on kimyəvi silah kompleksi də verilibdir.

Bu çox böyük təhlükə doğurur. Azərbaycanda da təhlükə doğurur, ümumiyyətlə, Qafqazda sülhün, əmin-amanlığın saxlanması üçün çox təhlükəlidir. Hesab edirəm ki, təkcə Qafqaz ölkələri üçün yox, Türkiyə üçün də təhlükəlidir. Bilirsiniz ki, Ermənistanı Rusiyanın hərbi bazaları, ordu hissələri var. Bu ordu hissələri ola-ola, orada Rusiyanın özünəməxsus silahları mövcud olduğu halda, Ermənistanın ordusuna da, Dağlıq Qarabağın silahlı qüvvələrinə də çox güclü silahlar veriblər. Bu bizi narahat edir, güman edirəm, Türkiyəni də narahat etməlidir və ümumiyyətlə, bizim bölgədə vəziyyəti çox gərginləşdirir. Şübhəsiz ki, bunlar hamısı Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həllinə mane olan amillərdir. Bunlara diqqət yetirmək lazımdır. Hesab edirəm ki, sizin sualınıza tam cavab verdim.

S u a l : Rusiya Ermənistanı silahlandırır. Sizcə, bu işdə Rusiyanın uzunmüddətli məqsədi nə ola bilər? İkinci sualım isə belədir: Siz Türkiyə ilə strateji əməkdaşlıq müqaviləsi imzaladınız. Belə müqavilə bölgədəki başqa ölkələrdə də imzalana bilərmi və bunun bir məqsədi də Ermənistanın, dolayısı ilə həm də Rusiyanın yolunu kəsməkdirmi?

C a v a b : Bilirsiniz Rusiyanın hədəfi nədir – mənim üçün bunu sizə xırdalamaq lazım deyildir. Əgər Rusiya Ermənistanı hərbi baza, böyük ordu hissələri saxlayırsa, nə üçün saxlayır? Konsert vermək, yaxud da toy etmək, ticarət etmək üçün saxlamır ki! Əgər bir ölkə başqa bir ölkədə ordu saxlayırsa, bunun məqsədi aydındır, bunu sizə deməyimə ehtiyac yoxdur. Rusiya təkcə Ermənistanı yox, Gürcüstanda da böyük ordu hissələri saxlayır. Rusiyanın Ermənistanı olan ordu hissələrinə son zamanlar hərbi baza statusu verilibdir. Bu anlaşma da həm Rusiyanın parlamentində, həm də Ermənistanın parlamentində təsdiq edilə bilər. Demək, Rusiya burada öz silahları ilə uzun müddət qalmaq fikrindədir. Bundan siz özünüz nəticə çıxarın.

O ki qaldı bizim Türkiyə ilə imzaladığımız strateji əməkdaşlıq haqqında anlaşmaya, belə anlaşma Gürcüstanla, Ukrayna ilə də imzalanmışdır. Əgər bizim üçün başqa münasib tərəfdaş olsa, onunla da anlaşmağa hazırıq.

S u a l : Böyük neftin nəqli üçün Bakı-Ceyhan boru kəməri bərdə sual verəcəyəm. Bilirəm ki, Sizin bu səfərinizə qədər heç bir hökumət qəti təklif verməmişdir. İndiki səfəriniz zamanı Türkiyə hökuməti Bakı-Ceyhan neft kəmərinin çəkilməsi haqqında dəqiq təklif veribmi?

C a v a b : Sizin sualınız bir az aydın deyil, amma mən çalışaram buna cavab verim.

S u a l : Məncə, Azərbaycan hökuməti özü qərara almalıdır ki, bu neft kəməri İrəndən keçsin, yoxsa Türkiyədən. Bu barədə heç bir hökumət Sizə qəti təklif verməmişdir. Bu görüşlər zamanı Türkiyə hökuməti Sizə dəqiq təklif veribmi və əgər veribse, bunu necə qiymətləndirirsiniz?

C a v a b : Siz səhv edirsiniz, bizə təklif verənlər çoxdur. Böyük neft kəmərinin kürbəcür marşrutları barədə arzulalarını bildirənlər və müraciət edənlər də çoxdur. Ona görə də bu neft kəmərinin bir çox variantı var, ancaq biz isə strateji əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi haqqında imzaladığımız anlaşmada bunu əks etdirmişik – çalışırıq və çalışacağıq ki, böyük neft kəməri Türkiyənin ərazisindən Ceyhan limanına keçsin.

S u a l : Bakı-Ceyhan boru kəmərinin çəkilməsi üçün Türkiyədə yatırım qoyulmasını gözləyirsinizmi?

C a v a b : Əgər Bakı-Ceyhan boru kəməri çəkiləcəksə, onun üçün böyük yatırım da qoyulacaqdır. Bu böyük layihəni yatırmasız həyata keçirmək olmaz.

S u a l : Türkiyə ilə Ermənistanın əlaqələrinin genişləndirilməsini necə qiymətləndirirsiniz?

C a v a b : Son vaxtlar Türkiyə ilə Ermənistanın əlaqələri genişləndirilibdir. Biz sülhsevər dövlətlik və heç bir ölkə ilə düşmənçilik etmək istəmirik. Ermənistanla qarşı heç vaxt nə hərbi təcavüz etmişik, nə də bir düşmənçilik hərəkəti etmişik. Ermənistan təcavüzkarıdır, Azərbaycana təcavüz edibdir. Azərbaycan övladlarının qanını töküüb, işğal olunmuş torpaqlarda Azərbaycanın bütün varidatını dağıdıbdir. Əsrlərlə insanların yaratdıqları mülklər, Azərbaycanın mülkiyyəti dağıdılıbdir, o yerlərdə bizim tarixi abidələrimiz, müqəddəs dini abidələrimiz dağıdılıbdir. Yəni Azərbaycana böyük həm maddi, həm də mənəvi zərər vurulubdur. Buna baxmayaq, görürsünüz ki, biz üç ildir atəşkəs əldə etmişik və məsələni sülh yolu ilə həll etmək istəyirik. Ancaq bunun şərti var. Şərti də ondan ibarətdir ki, Ermənistan silahlı qüvvələri Azərbaycan torpaqlarından çıxmalı, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü təmin olunmalıdır. Ermənistanla Azərbaycan arasında sülh yaranmalıdır. Belə olan halda, ümumiyyətlə, bu bölgədə iqlim tamamilə dəyişər və Ermənistan da bölgədəki bütün dövlətlərlə əməkdaşlıq edə, əlaqələrini genişləndirə bilər.

Türkiyə Azərbaycanın yaxın dostu, qardaşı olduğuna görə, həmişə Ermənistanın bu təcavüzünün ölcəyinə çıxıb və ona dəfələrlə deyibdir ki, siz Azərbaycanın işğal olunmuş torpaqlarından çıxmasanız, təcavüzə son qoymasanız, Türkiyə heç vaxt Ermənistanla əlaqələrini bərpa etməyəcəkdir. Biz bunu məmnuniyyətlə qəbul edirik. Məmnuniyyətlə qəbul edirik ki, Türkiyə ilə Ermənistan arasında diplomatik əlaqələr yoxdur, heç bir başqa dövlətlərarası əlaqələr yoxdur. Bu belə də olmalıdır. Çünki Azərbaycanda qırılan insanlar sizin – türklərin qardaşları, bacılarıdır. Azərbaycan torpağı, Türkiyə torpağı, xalqlarımız bir-biri ilə bağlıdır. Ermənistan gəlib Azərbaycan torpağında qan töküüb, insanlarımızı qırıb və Türkiyə Ermənistanla əlaqə saxlasa, bu, anlaşılmaz olar, türk xalqı özü buna yol verməz, Türkiyənin ictimai rəyi buna yol verməz – bunu mən bilirəm.

Ancaq təəssüflər olsun ki, son vaxtlar Türkiyədə bəzi adamlar qazanc əldə etmək, yaxud başqa məqsədlər üçün kürbəcür yollarla Ermənistanla əlaqələr yaratmaq istəyirlər. Bir müddət öncə çox təkid etdilər ki, Ermənistanın «H-50» hava yolu var, ona imkan vermək lazımdır. Biz buna etiraz etdik. Amma Türkiyə hökuməti tərəfindən bizə müraciət etdilər ki, bunu açsaq, bəlkə Ermənistan yumşalar, bəlkə belə olar, elə olar. Yaxşı, biz buna razılıq verdik, «H-50» yolu açıldı. Amma Ermənistanın mövqeyində heç bir müsbət dəyişiklik olmadı.

İndi son zamanlar bizə məlumatlar gəlir, sizin qəzetlərdə yazırlar ki, Ermənistanın təyyarələri Trabzona gəlib-gedir. Biz buna etiraz edirik. Hesab edirik ki, bu, Türkiyə-Azərbaycan əlaqələrinə çox zərər gətirər və mən bu barədə fikrimi Türkiyənin dövlət, hökumət başçılarına demişəm. Yaxud da ki, Türkiyənin bəzi adamları Ermənistanla ticarət qurmaq istəyirlər. Məsələn, İqdir vilayətinin valisi Ermənistanı ziyarət edib, hətta orada dini mərkəz var, ibadət edib, yaxud nə edib – özü bilirlər, mən bilmirəm, sizin qəzetlərdə var idi. Ermənistan televiziyası da bunu veribdir – biz Ermənistan televiziyasını izləyirik, seyr edirik. Bəzi tacirlər gedib-gəlirlər, guya Ermənistanla ticarət edəndə kimsə nə isə qazanacaqdır. Ola bilər, kimsə nə isə qazanacaq, ancaq Türkiyə ilə Azərbaycan arasında olan əlaqələr qazanc, para üzərində qurulmamalıdır. Bizim ölkələrimizin böyük mənəvi kökləri var, bunları bir-birinə bağlayan milli köklər var. Bu milli, mənəvi mənafeyi ayrı-ayrı şəxslərin qazancına qurban vermək olmaz. Ona görə də mən bu barədə öz fikrimizi və etirazımızı Türkiyənin bütün dövlət və hökumət başçılarına bildirmişəm. Biz bildirmişik ki, buna yol vermək olmaz.

Məsələn, buradan bəzi tacirlər Ermənistanla gediblər, sonra gəlib burada təbliğ ediblər ki, Ermənistanla ticarət aparmaq lazımdır. Yaxud da mən dünən, srağagün danışıqarkən bəzi şəxslər deyirlər ki, bilirsiniz, Türkiyə tacirləri deyir ki, guya iranlılar bizim mallarımızı alır, sərhəddən keçirib Ermənistanda sataraq para qazanırlar. Yaxşı olar, elə özümüz aparıb sataq və paranı da qazanaq.

Birincisi, bu yanlış fikirdir. İranlılar özləri Ermənistanla çox geniş əlaqə yaradıblar, çox geniş ticarət aparırlar, ona çox yardım edirlər, oraya elektrik, qaz xətti çəkirlər, əməkdaşlıqları çox genişdir. Biz bu barədə İran hökumətinə öz etirazımızı bildirmişik. Ancaq təəssüflər olsun ki, İran hökuməti bizim bu sözlərimizə diqqət verməmiş və öz ticarətini, iqtisadi əlaqələrini aparır. Əgər Ermənistanla getsəniz – sizin bəzi müxbirlər bəzən Ermənistanla gedirlər, türk, yaxud ermənidirlər, bilmirəm, bunu özünüz bilirsiniz, gedirlər, hətta Qarabağa da gedirlər – əgər ədalətli idilərse, onlarda ədalət prinsipi və doğrudan türk qanı varsa, görürlər ki, Yerevanın, Ermənistanın, Dağlıq Qarabağın bütün yollarında İran yük maşınları, avtomobilləri doludur. Yəni İran tacirlərinin Türkiyədən mal alıb, aparıb Ermənistanda satmağa ehtiyacı yoxdur. Onlar öz mallarını satırlar, çalışırlar ki, öz malları üçün xarici bazar tapsınlar. Niyə gəlib Türkiyənin malını alıb Ermənistanda satacaqlar? Sadəcə olaraq Türkiyənin ayrı-ayrı tacirləri gizli surətdə – bunu bilirik – Ermənistanla ticarət edir və sizin dövlət adamlarına deyirlər ki, guya bu malları iranlılar gəlib buradan alaraq aparırlar.

Sizə bir şeyi də demək istəyirəm. Biz İranın dövlət adamları ilə danışıqarkən onlar deyirdilər ki, niyə bizi qınayırsınız ki, mal aparıb Ermənistanda satırıq, gedin Ermənistanın, Yerevanın bazarlarına, görün, nə qədər türk malları var. Bunu bizə iranlılar deyirlər. İndi gəlin araşdırın, türk malları oraya necə gedib çıxır – iranlılar aparırlar, yoxsa Türkiyə tacirləri özləri gizli olaraq satırlar. Bu fikirlər – guya İran tacirləri aparıb sataraq pul qazanırlar, amma Türkiyə tacirləri qazana bilmirlər – yanlış, aldadıcı fikirlərdir. Bunları qətiyyənlə qəbul edə bilmərik. Bir də deyirəm ki, Türkiyə-Azərbaycan, Azərbaycan-Türkiyə əlaqələrinin mədəni, milli kökləri var, bunları heç bir paraya, heç bir dollara, heç bir lirəyə dəyişmək olmaz. Mən xahiş edirəm, bunu biləsiniz.

Mən Türkiyədə olan insanların belə hərəkətlərini qınayıram, bunlara çox etiraz edirəm və güman edirəm ki, Türkiyədəki qardaşlarımız, türk xalqı özü, Türkiyənin ictimai rəyi gərək belə hallara yol verməsin.

Bəzən belə danışıqlar gedir ki, Ermənistanla qapı açmaq. Nə üçün qapı açasınız? Qoy Ermənistan Azərbaycanın işğal olunmuş torpaqlarından çıxсын, ondan sonra birlikdə oturub fikirləşək ki, qapını haradan açmaq lazımdır. Yaxud, bu yaxınlarda Gürcüstan tərəfindən bizə belə bir məlumat gəldi ki, Türkiyə ilə Gürcüstan arasında iki qapı var, Türkiyədən Gürcüstanla təklif olunub ki, üçüncü qapı da açmaq lazımdır. Bizimlə məsləhət edirlər ki, bu işə siz necə baxırsınız? Biz soruşuruq ki, bu qapı haradadır? Bu qapı Gürcüstanda ermənilərin birgə yaşadığı Cavaxeti deyilən yerdədir, demək, onu – üçüncü qapını ermənilər üçün açırlar. Gürcülərdən soruşduq ki, sizə iki qapı yetərlidirmi? Üçüncüyə ehtiyacımız varmı? Dedilər ki, yetərlidir, ehtiyacımız yoxdur. Bəs kimə lazımdır? Dedilər ki, Türkiyə tərəfindən bizə belə təklif gəlib. Biz buna da etiraz etdik. Çünki bu, Gürcüstan üçün deyildi, Gürcüstanda Cavaxetidə bir yerdə yaşayan ermənilər üçün idi.

Bilirsiniz, mən bunu açıq deyirəm – bəzən siz jurnalistlər mənə sual verirsiniz ki, burada incimisinizmi – əlbəttə, belə şeylərdən inciyərəm və dost dostdan, qardaş qardaşdan inciməlidir. Mənə yaxın olmayan başqa bir ölkədən, yaxud xalqdan inciməyə haqqım yoxdur. Çünki onun mənim qarşımda heç bir öhdəliyi yoxdur, mənim də onun qarşısında heç bir öhdəliyim yoxdur. Amma Türkiyədən, türk xalqından, Türkiyə hökumətindən və Türkiyədə bu işlərə gedən bəzi insanlardan inciməyə haqqım var. Bu mənim inciməyim deyil, Azərbaycan xalqının inciməyidir, Azərbaycan xalqı bundan çox narahatdır. Ona görə də istərdim ki, bunlardan nəticə çıxarasınız.

Yaxud qəzetlərdən bir müxbiriniz Dağlıq Qarabağa gedib və dünən elə biz burada olanda iki səhifəlik reportaj veribdir. Erməni təcavüzkarlarına yaxşı xidmət edirsiniz, cləyin.

S u a l : Ermənistan-Azərbaycan sərhədində yenidən atəş başlayırmı? Bu, ilkin neft kəmərinin çəkilməsi ilə hansısa şəkildə əlaqədardır?

C a v a b : Belə hallar olur, bəzən atəşkəs pozulur. Son vaxtlar Ermənistan tərəfdən Azərbaycanın məhz Qazax, Tovuz bölgələrində atəşkəsi pozmağa cəhd edirlər. Sizə deyə bilərəm ki, sərhəddə atışmalar bəzən üç-dörd saat davam edir və o tərəfdən də, bu tərəfdən də insanlar həlak olubdur. Bu o yerdirdi ki, indi biz Bakıdan Gürcüstandakı Supsa limanına oradan ikinci neft kəməri çəkirik. Bilirsiniz ki, birinci neft kəmərinə Bakıdan Rusiya ərazisindən keçməklə Qara dənizin Novorossiysk limanına çəkirdik. Bu, ilkin neftin ixracı üçündür. Supsa li-

manı Türkiyəyə çox yaxın limandır. Belə fikirlər söyləyirlər, mətbuatda belə yazılar gedib ki, məhz boru xəttinin çəkilməsinə mane olmaq üçün orada atəşkəsi pozurlar. Belə fikirlər var.

S u a l : Cənab Prezident, Türkiyə qəzetlərinin yazdığına görə, Levon Ter-Petrosyanın Türkiyəyə səfəri gözlənilir və o, işgüzar dairələrlə əlaqələri sıxlaşdırmaq istəyir. Ola bilmə ki, işgüzar dairələr vasitəsilə Ermənistan rəsmi Ankaraya təsir göstərmiş olsun? Rəsmi Ankaradan nə kimi zəmanət aldınız? Gürcüstan ilə Türkiyə arasında üçüncü qapı açılması məsələsi dövlətlərarası məsələdir. Rəsmi Ankaranın buna münasibəti necədir?

C a v a b : Mən sizə dedim, gürcülər bizə müraciət etmişdilər. Biz etirazımızı bildirdik, sonra nə olacaq – bu, Türkiyə ilə Gürcüstanın işidir. Amma biz buna etiraz edirik.

Ter-Petrosyanın səfəri barədə mənim məlumatım yoxdur və Türkiyənin dövlət və hökumət rəhbərləri mənim dediyim bu fikirlərlə razıdılar. Söz verirlər ki, onlar heç bir hərəkətə yol verməyəcəklər, heç bir qapı açılmayacaq və belə halların qarşısını alacaqlar. Söz veriblər və ümid edirəm ki, verdikləri sözü yerinə yetirməlidirlər.

S u a l : Mən yenə Türkiyə qəzetlərinə istinad edirəm. Yazırlar ki, İstanbulda keçirilən biznes forumunda Azərbaycan və Türkiyə tərəfindən Ermənistan prezidentinə neft kəmərinin Ermənistandan keçməsi təklif edilib ki, Ermənistan da öz qoşunlarını Azərbaycan ərazisindən çıxarsın. Bu fikirlərə Sizin münasibətinizi bilmək istərdim.

C a v a b : Türkiyə tərəfindən mənə belə bir təklif olmayıb. Qəzetlər haradan götürürlər, bunu bilmirəm.

S u a l : Belə bir məsələ – neft kəməri və ərazi məsələsi reallaşa bilərmə?

C a v a b : Bilirsiniz, neft kəməri və ərazi – mən sözün belə qoyuluşu ilə razı deyiləm. Ancaq bizim bu neft kəməri haradansa keçəcəkdir, elədirmi? Əgər doğrudan da neft kəməri bölgədə sülhün yaranmasına kömək edə bilərsə, bunu müzakirə etmək olar. Bölgədə sülh təkcə bizim üçün deyil, hamı üçün lazımdır. Türkiyə üçün də lazımdır. Mən bunu Türkiyənin bütün ictimai rəyinə çatdırıram – qoy Türkiyədə fikirləşməsinlər ki, bütün bu hadisələr Türkiyəyə toxuna bilməz. Əgər Ermənistanda o qədər silah toplanırsa, Türkiyə də düşünməlidir, fikirləşməlidir. Ona görə də bu bölgədə, Qara dəniz, Xəzər dənizi bölgəsində sülhü təmin etmək üçün bütün vasitələrdən istifadə etmək lazımdır.

S u a l : Hörmətli Prezident, atəşkəs haqqında sazişdən sonra Ermənistan silahlanmışdır. Buna qarşı Azərbaycan dövləti nə kimi tədbirlər görməkdədir?

C a v a b : Azərbaycan dövləti Rusiyanın prezidentinə məktublar göndərib. Ermənistanla gizli, qeyri-qanuni silah verildiyinə görə mən Rusiyanın prezidenti cənab Boris Yeltsinə üç dəfə məktub göndərmişəm, müraciət etmişəm. Xahişim də ondan ibarət olubdur ki, Rusiya dövləti tərəfindən təcili tədbirlər görülsün. Ermənistanla qeyri-qanuni, gizli surətdə verilmiş silahlar Rusiyaya qaytarılsın. Mən Moskvada olarkən, martın 28-29-da Müstəqil Dövlətlər Birliyinə daxil olan ölkələrin prezidentlərinin görüşü zamanı bu məsələ müzakirə edildi. Mən bu məsələni qaldırmışam və bütün dövlət başçılarına, o cümlədən Rusiyanın prezidentinə öz fikirlərimi bildirmişəm. Rusiya prezidenti ilə müzakirə etdiyimiz məsələlərdən biri də Ermənistan-Azərbaycan münacişinin sülh yolu ilə həll olunmasında Rusiyanın fəaliyyətinin artırılmasıdır – çünki sizə dediyim kimi, Rusiya Minsk qrupunun həmsədridir – eyni zamanda Rusiyanın bəzi dairələri tərəfindən Ermənistanla gizli, qeyri-qanuni olaraq silahların verilməsidir. Boris Yeltsin mənə bildiribdir ki, o bu məsələni araşdırmaq barədə göstəriş veribdir. Moskvada mətbuat konfransında da biz – Boris Yeltsin, başqa respublikaların prezidentləri, o cümlədən mən bir yerdəydik. Orada sual verildəndə mən bildirdim ki, Boris Yeltsin söz verib ki, bu məsələnin araşdırılmasını nəzarət altında saxlayacaq və məsələ araşdırılan kimi lazımı tədbirlər görəcəkdir.

Bilməlisiniz ki, Rusiya parlamenti bu məsələ barəsində qərar çıxarıb, onu Rusiyanın baş prokuroruna göndəribdir. İndi baş prokuror tərəfindən istintaq, araşdırma aparılır. Parlamentin qərarı Rusiya prezidentinə də göndərilibdir. Biz gözləyirik. Amma gözləməyimizin məqsədi bir o deyil ki, orada kimi işə cəzalandırınsınlar – bu, Rusiyanın daxili işidir. Məqsədimiz odur ki, Ermənistanla qeyri-qanuni verilmiş silahlar geri qaytarılsın və bundan sonra Rusiya Ermənistanla heç bir silah verməsin.

S u a l : Hörmətli Prezident, indiyə qədər Bill Klinton ilə üç dəfə görüşmüşünüz. Onu da bilirəm ki, Almaniyanın, İngiltərənin xarici işlər nazirləri Bakıya gəldilər, Azərbaycan ilə Ermənistan arasındakı münaciş barədə Sizin mövqeyinizə yaxın olan mövqələrini bildirdilər. Azərbaycan hökuməti Xəzər neft yataqlarının işlənməsinin böyük his-

səsini Qərb şirkətlərinə vermişdir. Qərb ölkələri isə öz şirkətlərinin mənafeyini qorumağa çox həssasdırlar. Qərb ölkələri ermənilərə təsir göstərə bilirlər. Bu baxımdan Azərbaycan torpaqlarının işğaldan qurtarılmasında ABŞ, Fransa və digər Qərb ölkələri nə üçün daha çox fəallıq göstərmir, bu işğala son qoyurlar?

C a v a b : Birincisi, sən bunu onlardan soruş, onların əvəzinə cavab verə bilmərəm. Ancaq onu demək istəyirəm ki, bəli, mən Amerika prezidenti cənab Bill Klintonla da görüşürkən, onunla telefonla da danışarkən, Fransa prezidenti ilə görüşəndə də – son üç ayda onunla iki dəfə görüşmüşəm – artıq dedim ki, Rusiya prezidenti ilə bir ay öncə görüşmüşəm. Almanyanın həm prezidenti, həm kansleri, həm də xarici işlər naziri ilə görüşmüşəm – hamı söz veribdir. Xüsusən indi, Rusiya, Amerika, Fransa Minsk qrupunun həmsədrləri olduğu zaman üçü də söz verib ki, bu işə fəal qoşulacaqlar və bu məsələnin həlli ilə məşğul olacaqlar. Onlar bəyan ediblər ki, Lissabon Zirvə görüşündə qəbul olunmuş prinsiplər bu danışıqların əsasını təşkil edəcəkdir.

S u a l : Rusiya iqtisadi çətinliklər içərisindədir və böyük həcmdə silah satır, əl altından da satır. Siz Rusiyanın dövlət başçısının verdiyi sözə inanırsınız?

C a v a b : Sizin qəzet niyə Ermənistanla belə əməkdaşlıq edir?

J u r n a l i s t : Azərbaycanla da əməkdaşlıq edər, başqa yerlə də. Bizim əleyhimizə olan xəbərləri də veririk.

C a v a b : Əgər sən Azərbaycanla Ermənistanı bir gözlə görürsənsə, bir münasibət göstərirsənsə, çox sağ ol. Sən türksən? Amma mən istəmirdim ki, türklər belə olsunlar, açıq danışsın. Rusiya, Rusiyanın prezidenti söz veribdir və güman edirəm ki, o, sözünü yerinə yetirməlidir. Əgər Türkiyənin qəzeti özünü bu cür apararsa, onda mən Rusiyanın prezidentindən nə gözləyə bilərəm? Sağ olun, təşəkkür edirəm.

TÜRKİYƏNİN «TRT», «TQRT», «SAMANYOLU», «NTV» TELEVİZİYƏ KANALLARININ RƏHBƏRLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ

*İstanbul, «Çırağan» oteli
8 may 1997-ci il*

– Hörmətli cənablar!

Mən sizi salamlayıram. Türkiyədə televiziya çox inkişaf edibdir, çoxlu televiziya kanalları var. Onların bəziləri Azərbaycanda da birbaşa yayılır. Azərbaycanda Türkiyənininki qədər başqa bir ölkənin televiziya kanalları yayılır. Bunlara Azərbaycanda çox böyük maraq hissi ilə baxılır. Çünki birincisi, Türkiyənin həyatı Azərbaycanı daim maraqlandırır. İkincisi, Türkiyə televiziyası vasitəsilə bir çox dünya məlumatları Azərbaycan vətəndaşlarına çatır. Üçüncüsü də, Türkiyə televiziya-sının məlumatı həm dünya məlumatıdır, həm də insanların həyatıdır. Türkiyə ilə Azərbaycanın həyatı bir-birinə çox yaxın olduğuna görə, mədəniyyətimiz, adət-ənənələrimiz bir-birinə çox yaxın olduğuna görə insanlar bu verilişlərə çox böyük maraqla, hörmət və məhəbbətlə baxırlar. Ona görə mən bu televiziya kanallarına təşəkkür edirəm ki, onlar öz verilişlərini Azərbaycanda da yayırlar.

İndi Azərbaycan televiziyası ilə Türkiyənin televiziya kanalları arasında əməkdaşlıq da var, ancaq bu, istənilən səviyyədə deyildir. Məsələn, insanların bir çoxu belə fikirdədir ki, Azərbaycan televiziyasının verilişləri Türkiyənin televiziya kanalları vasitəsilə burada da yayılsın. Azərbaycanın bir televiziyası, dövlət televiziyası var. Özəl televiziya da var, onlar kiçikdir. Azərbaycan televiziyasının proqramları Türkiyədə yayılsa, yaxşı olardı. Türkiyədə insanlar televiziya alışıblar, onu sevirlər. Ona görə belə imkan olsa, Türkiyə üçün də, Azərbaycan üçün də çox xeyirli olar.

Bilirəm ki, bunun texniki problemləri var, müəyyən maliyyə problemləri də var, ancaq hesab edirəm ki, əgər Türkiyə tərəfi müəyyən çəhrə, yol tapıb bunu edə bilsə, çox yaxşı olar. Siz də bilərsiniz, biz də bilirik ki, Azərbaycanın musiqisini, şərqlərini, mədəniyyətini Türkiyədə çox sevirlər. Əgər bizim televiziyanın burada yayımları olsa, Türkiyə tamaşaçıları bütün bunlarla daha yaxından tanış ola bilərlər.

Əlbəttə, bunları siz həll edə bilməzsiniz, ancaq bizim hörmətli dostumuz, dövlət naziri Namiq Kamal Zeybək, ola bilər, bu işlərə diqqət yetirsin və Azərbaycanca çox böyük hörmət və ehtiram hissi bəslədiyinə görə – ölkəmiz dövlət müstəqilliyini əldə edən zamandan indiyə qədər Azərbaycanla çox əlaqəli olub – güman edirəm, bunu edə bilər.

Bizim teleşirkətdən mənə dedilər ki, bəzən bir saatlıq proqram Türkiyənin «TQRT» kanalı vasitəsilə verilir. Bəzən Azərbaycan televiziyaında olan olunur ki, bizim vaxtla səhər saat 8.30-da «TQRT» ilə veriliş yayımlanacaqdır. Bizim vaxtla səhər saat 8.30-da Türkiyədə səhər saat 6.30 olur, bilmirəm insanlar bu vaxt yuxudan ayırlarmı? Təşəkkür edirəm ki, belə bir addım atılıb, ancaq bunun vaxtını dəyişsəniz, daha yaxşı olar. Hər bir televiziyaçı həmişə hesablayır ki, onun nə qədər tamaşaçısı var. Hər şey onunla ölçülür. Bəzi proqramlar hazırlanıb buraya göndərilir və Türkiyədə də «TQRT» vasitəsilə verilir, amma bunun vaxtı dəyişsə, daha yaxşı olar. Mən bunu müzakirə etmək istəmirəm, sadəcə, belə bir problemin olduğunu deyirəm, baxın, görün. Bizim teleşirkətin rəhbəri Nizami Xudiyevi göndərə bilərəm, gəlib sizinlə görüşsün, danışsın. Hesab edirəm, əlverişli yollar tapa bilərsiniz. Mən sadəcə bu problemin olduğunu deyirəm.

Hacı Təsün («Samanyolu» televiziyaının baş direktoru) : Bir zaman Qarabağ məsələsi başlayanda televiziyaımız yox idi. Onda Qarabağ hadisələrinə aid bir sərgi açdıq, xaricilər bu sərgiyə baxdılar. İndi ictimai rəy bu problemi sanki unutmuşdur. Biz arzu edirik ki, bu problem sülh yolu ilə həll edilsin. Zati-aliləriniz də bunu dəfələrlə dilə gətirdiniz. Bu məsələ türk ictimai rəyində sanki unudulmuşdur.

Heydər Əliyev : Onu çox doğru buyurursunuz, çox doğru fikirdir. Qarabağ problemi Türkiyədə unudulur, dünyada unudulur, çünki üç ildir barışdır, savaşı getmir. Adətən, belə problemlər kəskin savaşı getdiyi zaman daha da çox qoyulur. İndi savaşı getmir. Ancaq eyni zamanda bu problem həll olunmayıbdır. Bu problemi unutmaq olmaz, heç bir şeyi unutmaq olmaz. Ümumiyyətlə, bu bölgədə – bu günlərdə bunu bir neçə dəfə demişəm – Ermənistan amilini unutmaq olmaz. Son üç ildə Rusiya Ermənistanı 1 milyard dollarlıq silahlar veribdir. Nə üçün veribdir? Bunu da unutmaq olmaz. Yaxud da ki, Ermənistanda, Gürcüstanda, yəni sizin sərhədlərinizdə, bizim sərhədlərimizdə Rusiyanın əsgəri bazaları, hərbi hissələri yerləşibdir – bunu da unutmaq olmaz. Belə şeyləri unutmaq olmaz. Doğrudur, dünən mən burada mətbuat

konfransında dedim – sizdə bəzi adamlar, qəzetçilər Yerevana, hətta Dağlıq Qarabağa da gedirlər, sonra gəlib burada təbliğat aparırlar ki, Ermənistanla da ticarət edək. Bir neçə ildən sonra deyəcəklər ki, Dağlıq Qarabağa da ticarət aparaq. Çünki sizin qəzet yazıb ki, «Dağlıq Qarabağ indi de-fakto bağımsızdır». Bu gün belə yazan on gündən sonra deyəcək ki, «Bağımsız dövlət kimi, gəlin onunla əlaqələr yaradaq».

Ona görə də sizin fikrinizi çox bəyəniyəm, çox gözəl fikirdir və rica edərdim ki, bu mövzu heç vaxt unudulmasın. Biz unutmuruq. Bilirsiniz, biz türk dünyası haqqında danışırıq, elədimi? Burada da, Ankarada da, İzmirdə də hamımız böyük iftixar hissi ilə deyirik ki, türk dünyası qalxır, heç vaxt olmadığı kimi bir-birinə yaxınlaşır. Amma bu türk dünyası böyük bir yurddursa, orqanizmdir, bunun yaralı yeri haradır? Yaralı yeri Azərbaycanıdır. Hesab edin ki, insanın bədənində harası yaralıdır – qolu, qıçı, ya qafası yaralıdır. Qarabağ məsələsi, Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü təkcə Azərbaycana qarşı olan təcavüz deyildir. Bunu dəfələrlə çox böyük ehtiram hissi ilə qeyd etmişəm – böyük Mustafa Kamal Atatürk deyib ki, Azərbaycanın dərdi bizim dördümüz, Azərbaycanın sevinci bizim sevincimizdir. Bu sözləri unutmaq lazım deyildir. Bu gün Azərbaycanın dərdi var, demək, bu, Türkiyənin də dərdir. Türkiyənin təbliğat orqanlarında – televiziyaında, qəzətlərində bu dərddin ağrısı unudulmamalıdır.

Mən demirəm ki, bu dərd var, oturub gözümlərinizi yaşını tökək – yox. Amma dərdi aradan götürmək üçün nə işlər görmək, nə etmək lazımdır və bu işlərin görülməsinə kim, nə üçün mane olur – bunlar unudulanda hissiyyatlar korşalır. Hissiyatlar korşalanda isə insan bəzən çox şeylərdə yanlışlıqlar buraxır.

Məsələn, Azərbaycanda yerindən-yurdundan didərgin düşmüş bir milyondan artıq insanlar, qaçqınlar var. Bu sözləri o qədər demişik ki, insanların qafası buna öyrənib, beş il, iki-üç il əvvəl olduğu kimi, hissiyyatlı qəbul etmirlər. Ancaq kənardan, yabançı ölkələrdən Azərbaycana gələn insanlar gedib çadırlarda qaçqınları bu vəziyyətdə görəndə, qışda da, yazda da, yayda da görəndə – dəhşətə gəlirlər. Xatirəmdir, bir il, ilyarım bundan öncə məşhur Amerika siyasətçisi Bjezinski Azərbaycana gəlmişdi, vertolyotla çadırlar olan yerə getdi. Gələndən sonra axşam mən onunla görüşdüm. Bilirsiniz, höyəcənindən özünə gələ bilmirdi. Deyirdi ki, mən dünyanın hər yerində qaçqın düşərgələrində olmuşam, fələstinlilərin, əfqan mücahidlərinin düşərgələrində

gələrində, Afrikada da olmuşam, amma belə dəhşətli hal görməmişəm.

Şübhəsiz, bu barədə Azərbaycanın özü də çox günahkardır ki, bunu geniş yaya, təbliğ edə bilmir. Bizim imkanımız azdır, kiçik ölkəyik, ancaq böyük təbliğat maşını, orqanları olan Türkiyə bunu etməlidir. Yəni biz öz günahımızı bilirik və ümumiyyətlə, sizə deyim ki, Türkiyə, Azərbaycan, yaxud türklər – hamımız birlikdə bu işlərdə zəiflik.

Ermənilər 1915-ci ildən indiyə qədər dünyanın hər yerində təbliğat aparırlar ki, «Türklər bizi qırdı, öldürdü, soyqırımı etdilər». Bunu hər yerdə yayırlar. Amma bunun müqabilində türklər ermənilərin Türkiyə ərazisində nə qədər cinayət etdiklərini, xəyanət etdiklərini demirlər. Siz, sadəcə, müdafiə mövqeyindəsiniz, yəni fikirləşirsiniz – deyirlər, desinlər, bizə heç bir şey edə bilməzlər, böyük dövlətlik, ölkəyik. Amma onlar öz işlərini görürlər. Hər il Amerika Konqresində istəyirlər ki, Türkiyənin ermənilərə qarşı soyqırımı haqqında qərar çıxarılmasına nail olsunlar, amma edə bilmirlər. Ancaq hər il aprel ayında ölkələrin ictimai rəyinə səs salırlar ki, türkləri vəhşi kimi, soyqırımı edən kimi göstərsinlər.

Amma onlar doqquz ildir azərbaycanlıları, türkləri qırırlar. Xocalıda nə qədər vəhşətlər, soyqırımı etdilər – bunu bir dəfə, iki dəfə dedik, orada-burada göstərdik. Biz bunu heç də unutmamışıq. Bu, qəlbimizdə, bədənimizdə daim qanı tökülən, qan sızan yaradır. Amma ümumiyyətlə, bu bizim passivliyimizdir, ermənilərin fəallığı bizim passivliyimizdən çoxdur. Azərbaycanın da, türklərin də passivliyi çoxdur, ona görə də ermənilər bundan istifadə edirlər. Sizin dediyiniz sözlərin üstünə gəlib çıxıram ki, əqər bu bir milyon qaçqın haqqında daim bizdə də, sizdə də, Avropada da verilişlər getsə, unudulmaz.

Məsələn, 20 Yanvar hadisələrini bizim Azərbaycanın özündə bəziləri unudurlar. Bilirsiniz, mən 1993-cü ildə Bakıya qəldim. 20 Yanvar hadisəsində Azərbaycanın o vaxtkı başçıları da günahkar idilər, ona görə də bunun üstünü örtüb basdırdılar. Neçə il idi ki, bu məsələ müzakirə olunmurdu. Düzdür, o vaxt Azərbaycanda müxalifətdə olan qüvvələr, məsələn, Xalq Cəbhəsi, filan bunu qaldırırdılar. Bilirəm, burada Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin pərəstişkarları var. Amma siz də bilməlisiniz ki, Xalq Cəbhəsi 1992-ci ildə hakimiyyətə gəldi, ondən sonra 20 Yanvar hadisələrini unuttu. Əgər sən müxalifətdə olanda hakimiyyətdəki adamın boğazından tutmuşdunsa ki, 20 Yanvar hadisəsində günahkarsan, filan-beşməkansan, indi hakimiyyət sənə öləndədir, aç bu məsələni, açmadılar!

1992-ci il də, 1993 -cü il də keçdi. 1993-cü ildə mən Bakıya gəldim. 1994-cü il yanvarın 20-də, bu hadisənin dördüncü ilində mən bu məsələni qaldırdım.

Parlamentdə bir ay müzakirə getdi. Bir çox insanlar deyirdilər ki, nəyə lazımdır bunu yenidən qaldıraq, nə üçün qaldıraq? Bunu o işdə günahkar olan, vaxtilə kommunist rejiminin başında duran adamlar da edirdilər. Amma təəssüf ki, vaxtilə müxalifətdə olan və 20 Yanvar hadisəsində doğru, düzgün mövqedə duran adamlar da dedilər ki, bunu nə üçün müzakirə edək?

Mən özüm də gedib Parlamentdə oturdum ki, dinləyim. Hətta Xalq Cəbhəsindən olan bir millət vəkili – gənc adamdır, özü də bizim naxçıvanlıdır, konserv zavodunda kiçik bir iqtisadçı işləmiş adamdır, sonra gəlib oturmuşdu orada, bunlar belə idilər, Xalq Cəbhəsindən olanlar hər biri özünü dahi hesab edirdi – mənə deyir ki, siz bunu düz etməirsiniz, çünki belə hadisələri bir 50 ildən sonra araşdırmaq olar, indi araşdırmaq olmaz. Bizim başqanımız Əbülfəz Elçibəy də deyir ki, 50 ildən sonra araşdırmaq olar. Dedim ki, 50 ildən sonra nə sən olacaqsan, nə o, nə də mən olacağam. Şahidlər də olmayacaqdır. Bu, birincisi. İkincisi, əgər biz bu gün araşdırma biliriksə, nə üçün araşdırmayacağıq? Nə üçün belə deyirdilər? Çünki hamının bu işdə barmağı vardı – biri o tərəfdən, biri bu tərəfdən.

Amma xalqın, millətin mənafeyini hər bir kəsin mənafeyindən üstün tutmaq lazımdır. Əgər xalqın, millətin mənafeyinə görə mən də cəzalanmalıyamsa, cəzalanmalıyam. Ona görə mən 20 Yanvar hadisəsini qoymuram unudulsun. 1994-cü ildən indiyə qədər hər il – bu il də – bir ay Azərbaycan televiziyasında bütün bu məsələlər yenidən qaldırılır. Buna Moskvada çox pis baxırlar. Çünki Moskvada o vaxt vəzifədə olan bəzi adamlar bu işin günahkarlarındandırlar. Əgər mən də özümü o tərəfdən də, bu tərəfdən də qorumaq istəsəm, deyərəm ki, niyə bunu edim, oradan da, buradan da mənə pis baxacaqlar, niyə başımı ağrıya salım? Azərbaycanda belə bir söz var: ağrımayan başımı niyə ağrıdım. Sizdə belə söz varmı? Hesab edirəm ki, əgər mənim başım ağrırsa, millətin faciəsi ilə bağlı qoy on dəfə də ağrısın. Amma bunu unutmaq olmaz. Biz televiziya da, qəzetlərdə bir ay bunu veririk.

Mən belə fikirdəyəm ki, nə qədər millətimiz yaşayır, 20 Yanvar hadisələrini unutmaq olmaz, çünki bu, xalqımızın başına gətirilən hadisədir. Təsəvvür edin. Sovetlər Birliyinin tarixində – onun daxilində on

beş respublika var idi, o cümlədən Azərbaycan, bu tarixi mən yaxşı bilirəm – heç bir xalqın, heç bir ölkənin başına o qədər faciə gətirilməmişdi. Amma bizim millətin də passivliyi olub. 1989-cu ildə Gürcüstanın paytaxtı Tbilisidə də xalq ayağa qalxmışdı, meydanda mitinq etmək istəyirdi. Gürcüstanda olan sovet əsgərləri onları bir az sıxışdırdı, on beş-on altı adam öldü. Gürcülər dünyaya hay qaldırdılar. Moskvadan gürcü xalqından üzr istəməyi tələb etdilər. Moskva hakimiyyəti, yeni Sovet hakimiyyəti gürcü xalqından üzr istədi.

Ondan bir il sonra, 1990-cı il yanvarın 20-də Azərbaycanın başına bəla gəldi. Bizim azərbaycanlılar bu işi nəinki qaldırmadılar, hətta susdular, buna görə də nə bizdən üzr istəyən oldu, hətta çoxlarının fikrincə, bu, belə də olmalı idi.

Bax, buna görə də yenə sizin sözlünüzə qayıdıram – çox doğrudur ki, Qarabağ məsələsini unutmamaq olmaz. Əgər indi savaş getmirsə, bunun cürbəcür problemləri var, bunları daim vermək lazımdır. Çadırlarda yaşayan insanların vəziyyəti barədə həftədə bir dəfə Türkiyənin televiziyyasında məlumat verilsə – deyirsiniz ki, TQRT dünyanın yarısını əhatə edir, amma elə vaxtda verin ki, hamı baxa bilsin – insanlar görəcəklər ki, bu qədər vəhşilik var. Amma bunlar unudulduğuna görə Avropada da, Amerikada da, Rusiyada da hesab edirlər ki, nə olub, ermənilər Azərbaycanda bir şey etməyiblər ki...

Yunus Şən (NTV) : Ermənistan prezidenti ilə son görüşlərinizdə bir nöqtəyə gələ bildinizmi?

Heydər Əliyev : Bilirsiniz, bu, mürəkkəb prosesdir. Ona görə hər bir görüşdən nəticə gözləmək də real deyildir. Keçən dəfə Qaradəniz iş birliyinə gələndə İstanbulda məndən də çox soruşurdular. Danışırıq, fikir mübadiləsi gədir, amma istənilən nəticə olmadığına görə deyilən şeyləri də açmağa ehtiyac yoxdur.

Danışmaları bundan sonra da davam etdirəcəyik, mən hər dəfə imkan olan yerdə – ya burada, Moskvada, ya Avropada, yaxud Amerikada görüşürəm və hesab edirəm ki, bu lazımdır. Çünki bir halda ki, biz məsələni sülh yolu ilə həll etmək istəyirik, bu sülh iki tərəfin razılığı ilə ola bilər. Bizim prinsiplərimizi, yeni Lissabon Zirvə görüşündə qəbul olunmuş prinsipləri Ermənistan qəbul etmir. Eyni zamanda onlar deyirlər ki, bu məsələni sülh yolu ilə həll etmək lazımdır.

Bəli, sülh yolu ilə həll etmək lazımdır. Ancaq əgər sülh, barış yolu ilə həll ediriksə, bunun yolu budur, gəlin bu yolla gedək. Bilirsiniz, bu

proses 1988-ci ildən başlanmış bir şeydir və özü də bu proses zamanı o qədər səhvlər, yanlışlıqlar buraxılıbdır ki, ola bilər, o tərəfdən də, bu tərəfdən də olubdur, amma hər tərəf hesab edir ki, doğru hərəkət edib, o birisi səhv buraxılıbdır, bunları aradan götürmək üçün, görünür, hələ çox görüşlər olmalıdır. Bunların istənilən nəticəsi olmadığına görə mən də bunu çox açmıram və güman edirəm ki, bunu belə də anlamaq lazımdır.

Yunus Şən : Sayın Əliyev, bir neçə gündür Türkiyədəsiniz, görüşlər keçirdiniz. İstər iqtisadi, istər siyasi və digər sahələrdə düşüncələriniz nə dərəcədə gerçəkləşdi?

Heydər Əliyev : Bilirsiniz, istədiyim olsa da, olmasa da, Türkiyədən daxilən həmişə rahatam. Çünki Türkiyəyə mənim və Azərbaycan xalqının o qədər məhəbbəti var ki, ola bilər, bir şeylə razı olasan, ya olmayasan, razı olmamağın da bu məhəbbəti pozmur. Deyirik ki, Türkiyə və Azərbaycan qardaşdırlar. Bu adi söz deyil, həqiqətən dərin mənə kəsb edir. Ola bilər, bu qardaş o qardaşdan pul istəsin, o bunu verməsin. O, bununla razı olmur, amma onun qardaşlıq hissiyyatı o qədər güclüdür, əzizdir ki, razı olmasa da, ola bilər, inciyir, ancaq sonra üstündən keçir. Bu belədir. Başqa, yad adamdan, yaxud da bağlı olmadığı, yeni qan bağlılığı olmayan adamdan sən bunu istədin – o vermədi və sən bu sözü dedin, o sənənlə razı olmadı. Sən ondan hom küsürsən, həm də onunla düşmən olursan, tamam inciyirsən. Bu, tamamilə fərqli şeydir.

İndi siz də deyirsiniz, dünən də dedilər ki, mən incidim. Bilirsiniz, dost dostdan inciyər. Azərbaycanda bir söz var, insan uman yerdən küsər. Bu söz sizdə varmı – uman yerdən küsərlər? Ummayan yerdən mən niyə küsürəm? Küsdüm-küsmədim, onun üçün də, mənim üçün də bunun əhəmiyyəti yoxdur, uman yerdən küsərlər. Azərbaycan Türkiyədən çox şey umur. Bütün xalqımızda, o cümlədən məndə də belə fikir var ki, Türkiyə böyük dövlətdir, böyük imkanlara malik olan dövlətdir. Türkiyə bizim qardaşımızdır, qan qardaşımız, can qardaşımızdır. Qan qardaşı olan da, Azərbaycanda yenə bir söz var, öz boğazından kəsib qardaşına verir. Lazımdır ki, xalqımızın milli adət-ənənələri dövlətlərimizin arasında da olsun.

Yaxşı, 1992-1993-cü illərdə «Eksimbank» 250 milyon dollar kredit ayırıb, onun da cəmi 70 milyon dolları verilib. Bu 70 milyon dollara da o vaxt buğda alıb veriblər, çünki insanlar ac idi, buğda yox idi. Başqa

şeyə verməyiblər. Əgər yatırma veriblərsə, para götürüblərsə, gəl, parasını apar! Dərmana veriblər – çünki bizim döyüşçülər qan içində idilər, buğdaya veriblər, başqa bir şeyə verməyiblər. İndi Türkiyə boğazımızdan tutub ki, bunu qaytar. Qaytara bilmirəm, 20 milyon dollar da faiz vermişəm. Mən bundan inciməydim?

Bilirsiniz, vaxtilə mən Sovetlər İttifaqının başında olan adam olmusam. O vaxtlar Sovetlər İttifaqı özünə dost ölkələr yaratmaq üçün – Asiyanın keçmiş müstəmləkə ölkələri, yaxud Afrika, ərəb ölkələri – bunlara nə qədər kredit verir, sonra çoxunu da bağışlayırdı. Düzdür, onlarla nə din bir idi, nə məslək bir idi, amma özünə dəstəkli ölkələr yaratmaq istəyirdi.

Sosialist ölkələrindən savayı, başqa ölkələr də var idi, «Üçüncü dünya» ölkələri hesab olunurdu – bilirsiniz də, bloklara qoşulmayan ölkələr – onlara nə qədər kreditlər verirdi. Elə İraqın Sovetlər İttifaqına, indi Rusiyaya nə qədər borcu var, həddindən artıq borcu var. O vaxtlar verib, çünki İraqla əlaqəsi vardı, indi qaytarmır. İraq indi silah satır ki, bəlkə bir şey əldə etdi. Axı mən bu şeyləri görmüşəm, yəni böyük dövlətin kiçik dövlətə yardımını, köməyini görmüşəm. Bunu gördüyümə görə anlaya bilmirəm ki, niyə belədir.

Amerika Birləşmiş Ştatları Ermənistanı gecə-gündüz yardım edir. Biz Amerika Birləşmiş Ştatlarının Azərbaycandakı iqtisadi maraqlarını çox genişləndirmişik. Amma 1992-ci ildə, bizim Xalq Cəbhəsi hakimiyyətdə olduğu zaman Amerika Birləşmiş Ştatlarının Konqresi qərar çıxarıb ki, – 907-ci maddə var, şiz bunu Amerikaya da deməmişiniz ki, nə üçün bu maddəni Azərbaycana tətbiq ediblər – guya Azərbaycan Ermənistanı blokadaya götürübdür. Ona görə də Azərbaycana Amerikadan yardım göstərilməsi qadağan olunubdur. Mən indiyə qədər vuruşuram, bu qadağanı, 907-ci maddəni götürə bilmirəm. Bir belə şirkətlər gəldi, müqavilələr imzaladıq, Klintonla bir neçə dəfə görüşmüşəm, danışıbmışam, digərləri ilə də görüşmüşəm. Klinton da deyir ki, bəli, bu ədalətsizlikdir, amma Konqresə təzyiq göstərə bilmirəm.

Baxın, biz Amerikanın şirkətlərinə o qədər böyük imkanlar yaratmışıq, Amerika isə bizə yardım etmir. Amma Amerika keçmiş Sovetlər İttifaqına daxil olan, indi müstədil dövlət olan ölkələrin hamısına yardım edir. Ən çox da Ermənistanı yardım edir – oraya ildə 100 milyon dollardan artıq yardım gedir, amma Amerika bizə yardım etmir.

O vaxtlar ki, buğda yox idi, insanlar ac idi, biz «Eksimbank»ın krediti ilə gedib orada-burada buğda axtarırdıq, Amerika birbaşa Ermənistanı buğda göndərirdi. İndi də göndərir. Amerika Ermənistanı bu köməyi edir. Amerikada, Fransada, başqa yerlərdə olan erməni diasporu, zəngin adamlar kömək edir, hamı kömək edir. Amma Türkiyə Azərbaycana heç bir kömək etmir – mən maddi köməyi deyirəm. Bir dəfə kredit verib, indi də tutub boğazımızdan. Üç-dörd ildən sonra krediti də verə bilməyəcəyik, faizi də o kreditə bərabər olacaqdır. Belə də şey olarmı?

Keçmişdə mən bu barədə bir neçə dəfə müraciət etmişdim, eləcə qaldı. İndi bu dəfə də rəhbərlərə müraciət etmişəm. Axı mən bilirəm ki, hansı ölkə hansına nə yardım edir. Azərbaycana heç kəs yardım etmir. Rusiya Ermənistanı nə qədər yardım edir. Ermənistanın atom elektrik stansiyası var. Bilirsiniz ki, 1992-ci ildə onu bağladılar. Ukraynadakı Çernobil atom elektrik stansiyasında böyük qəza, faciə oldu, ona görə Ermənistan stansiyasını bağladı. Amma gördü ki, elektrik enerjisi olmadığından boğulur, Rusiyadan mütəxəssislər gətirdi. Rusiya oraya çox para qoydu, elektrik stansiyasını bərpa etdi, yenidən işə saldı. Rusiya olmasaydı, Ermənistan bunu edə bilməzdi. Rusiyanın parası, mütəxəssisləri, mühəndisləri, alimləri gəlib bunu işə saldılar.

Azərbaycana nə Rusiya yardım edir, nə Türkiyə, nə İran, nə Amerika yardım edir. Torpağımızın 20 faizi işğal altındadır, bir milyon da qaçqın var. Mən bunları deməməliyəm? Başqa şeylər də deyə bilərəm, ancaq bunlar bəsdir.

Sağ olun.

TÜRKİYƏDƏN RƏSMİ SƏFƏRDƏN VƏTƏNƏ QAYIDARKƏN İSTANBULUN ATATÜRK HAVA LİMANINDA MƏTBUAT KONFRANSINDA BƏYANAT

8 may 1997-ci il

– Hörmətli mətbuat nümayəndələri!

Türkiyə Cümhuriyyətinə dörd günlük rəsmi səfərim başa çatdı.

Mən artıq hava limanındayam, bir neçə dəqiqədən sonra Bakıya yola düşürəm. Səfərimə yekun vuraraq məmnuniyyət hissi ilə qeyd etmək istəyirəm ki, bu səfər Azərbaycan üçün çox uğurlu oldu. Mən bu səfərdən, aparılan danışıqlardan, imzalanan sənədlərdən, Türkiyənin dövlət, hökumət başçıları ilə görüşlərimdən və bütün başqa görüşlərdən çox məmnunam. Mən Türkiyə Cümhuriyyətinin həyatının bir sıra mühüm səviyyələrində apardığım görüşlərin, danışıqların hamısından çox razıyam.

Birinci növbədə hesab edirəm ki, ölkələrimiz, dövlətlərimiz, xalqlarımız arasında əlaqələrin daha da yüksəlməsi və genişləndirilməsi üçün biz müştərək gərəklə iş gördük. İkincisi, Türkiyə ictimaiyyəti, eləcə də Azərbaycan ictimaiyyəti – xalqımız televiziya vasitəsilə mənim bu rəsmi səfərim barədə geniş məlumatlar alır – bir-biri ilə dost, qardaş olduğunu bizim bu görüşlərimiz nəticəsində daha da yaxından hiss etdi. Bu dostluq, qardaşlıq hissiyyətləri, nəinki dövlətlərimizin, hökumətlərimizin arasında, xalqlarımız, millətlərimiz arasında olan dostluq, qardaşlıq əladələri daha da möhkəmləndi. Bunlar hamısı birlikdə Türkiyə-Azərbaycan dostluğunun, qardaşlığının, əməkdaşlığının gələcəkdə daha da irəliyə aparılması üçün gözəl təməl olubdur, yaxşı zəmin yaradıbdir.

Mən Türkiyə Cümhuriyyətinə, onun prezidenti hörmətli Süleyman Dəmirələ, Türkiyə hökumətinə, xalqına bizə göstərilən hərətli dostluq, qardaşlıq münasibətinə, çox gözəl qonaqpərvərliyə, diqqətə, qayğıya görə təşəkkür edirəm. Türk xalqına bir daha öz hörmət və ehtiramımı, sevgi və məhəbbətimi bildirirəm.

Bu günlər hər yerdə Türkiyənin mətbuat nümayəndələri bizi müşayiət ediblər, əziyyət, zəhmət çəkiblər, çox iş görüblər. Ona görə də si-

zə və sizin simanızda bu günlər bizimlə bərabər olan, çalışın, zəhmət çəkən Türkiyə mətbuatının nümayəndələrinə hörmət və ehtiramımı bildirirəm, təşəkkür edirəm.

Hamınıza cansağlığı arzulayıram. Türk xalqına səadət, xoşbəxtlik, Türkiyə Cümhuriyyətinin dövlətinə, hökumətinə qarşıda duran bütün vəzifələrin həyata keçirilməsində uğurlar diləyirəm.

Sağ olun.

Sonra Prezident Heydər Əliyev jurnalistlərin suallarına cavab verdi.

S u a l : Cənab Prezident, Azərbaycanla Ukrayna və Gürcüstan arasında strateji əməkdaşlıq barədə bəyannamə imzalanıb. Siz burada rəsmi səfərdə olduğunuz zaman Türkiyə ilə Azərbaycan arasında da strateji əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi barədə bəyannamə imzladınız. Bu birgə bəyannamələrin gələcəyi barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Bilirsiniz, biz hansısa bir dövlətlər mövqeyi yaratmaq istəmirik. Şübhəsiz ki, Azərbaycan ilə Türkiyə arasında strateji əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi haqqında bəyannamə imzalanıbdir. Biz bundan əvvəl Ukrayna və Gürcüstanla da belə bəyannamələr imzalamışıq.

Bizim ölkələrimiz coğrafi cəhətdən bir-birinə çox yaxın ölkələrdir. Bunlar hamısı onu göstərir ki, biz çox yaxşı məqsədlər daşıyıyıq. Hesab edirəm ki, bunlar ölkələrimizin ümumiyyətlə əlaqələrini daha da genişləndirmək üçün bir vasitədir.

S u a l : Cənab Prezident, Azərbaycan və Türkiyə qardaş ölkələrdir. Bu qardaşlığın daha da möhkəmləndirilməsi üçün hər iki ölkə tərəfindən vizaların verilməsinin asanlaşdırılması məsələsini qaldırmaq lazım deyilmi?

C a v a b : Hələ görüşləri işləmiş çoxdur. Həll ediləsi məsələlər çoxdur, edəcəyik.

S u a l : Cənab Prezident, Azərbaycanın ali təhsil haqqında diplomları Türkiyənin bir çox dairələrində nəzərə alınmır. Ona görə də Azərbaycandan Türkiyəyə işləməyə gələn mütəxəssislər ciddi çətinliklə üzləşirlər. Siz buradakı danışıqlarınızda bu məsələyə toxundunuzmu?

C a v a b : Mən bunu bilmirəm, bu barədə birinci dəfədir eşidirəm. Əgər Türkiyədə Azərbaycanın ali təhsil barədə diplomları qəbul edilmirsə, bu necə qardaşlıqdır? Belə qardaşlıq olmaz ki! Azərbaycanın ali məktəblərinin diplomları çox yüksək diplomlardır. Onlar qəbul edilməlidir, əqər qəbul edilmirsə, dövlət naziri Namiq Kamal Zeybək bu məsələyə baxmalıdır.

Bizim universitetlərimiz çox yüksək təhsil verir. Təsəvvür edin, Bakı Dövlət Universitetinin 77 yaşı vardır. Bizim Dövlət Tibb Universitetində Türkiyədən çoxlu gənclər təhsil alırlar, bu universitetin də 65 yaşı vardır. Yaxud başqa universitetlər də belədir. Bizim çox güclü professorlarımız, elm adamlarımız vardır.

S u a l : Hörmətli Prezident, bu səfəriniz zamanı ölkələrimiz arasında imzalanan və gələcəkdə imzalanması nəzərdə tutulan sənədlər barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Mən sizə dedim ki, bu rəsmi səfərim zamanı imzaladığımız birinci sənəd strateji əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi barədə bəyannamədir. Bu, 50 sənədin imzalanmasına bərabərdir. İkincisi, bundan da əlavə 8 sənəd imzalanıbdir. İndiyədək Azərbaycan ilə Türkiyə arasında 50-yə yaxın sənəd imzalanıbdir. Bunlar hamısı iki ölkə, dövlət arasında olan əlaqələrin hüquqi-normativ əsaslarını yaradıbdir. Bu çox böyük məsələdir.

Daha sualınız yoxdur? Sağ olun. Azərbaycana gəlin.

İQTİSADI ƏMƏKDAŞLIQ TƏŞKİLATININ (İƏT; EKO) ÜZVÜ OLAN ÖLKƏLƏRİN DÖVLƏT BAŞÇILARININ NÖVBƏDƏNKƏNAR AŞQABAD ZİRVƏ GÖRÜŞÜNƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ MÜSAHİBƏ

13 may 1997-ci il

Bu, növbədənəknar toplantıdır, əsasən nəqliyyat, kommunikasiya məsələlərinə həsr olunubdur. Xüsusi bəyannamə – Aşqabad Bəyannaməsi hazırlanıbdır və mən hesab edirəm ki, bu, çox əhəmiyyətlidir. Şübhəsiz ki, əvvəlki görüşlərdə də çox iş görülbüdü. Ancaq bu bəyannamədə İƏT regionundan, ona daxil olan ölkələrdən həm Şərqə, Qərbbə, həm də Şimala, Cənuba gedən bütün nəqliyyat, kommunikasiya vasitələrinin yaranması, tikilməsi və bununla da iqtisadi əlaqələrin inkişaf etdirilməsi məsələsi müzakirə olunacaqdır. Hesab edirəm ki, bu çox əhəmiyyətlidir. Çünki İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının əsas vəzifəsi iqtisadi əlaqələri inkişaf etdirməkdir. Bunu inkişaf etdirmək üçün, şübhəsiz, nəqliyyat, kommunikasiya çox böyük rol oynayır. Ona görə də mən bunu əhəmiyyətli hesab edir və oraya gedirəm.

S u a l : Ermənistan-Azərbaycan münacişəsində üç il sürən atəşkəs rejimi dövründə aparılan sülh danışıqlarının Ermənistanın günahı ucbatından lazımı nəticə verməməsi davam edərsə, yenidən müharibə təzahürü özünü göstərə bilərmə?

C a v a b : Bu gün mayın 13-dür. Üç il tamam olubdur ki, Ermənistan ilə Azərbaycan arasında atəşkəs mövcuddur. Bu üç il müddətində atəşkəsin saxlanması, qorunması və atəşin yenidən başlanmasına imkan verilməməsi, hesab edirəm ki, böyük nailiyyətdir. Bu, həm Azərbaycan tərəfinin, həm də Ermənistan tərəfinin məsələnin həqiqətən sülh yolu ilə həllinə həm meyillərini, cəhdlərini, həm də arzularını göstərir. Ona görə də mən bu gün fürsətdən istifadə edərək, birinci növbədə, üç il müddətində atəşkəsin saxlanmasına çox yüksək qiymət verir. Eyni zamanda bəyan edirəm ki, Azərbaycan tərəfi bundan sonra da atəşkəsi qoruyub saxlayacaq və böyük sülh müqaviləsi əldə edilənə qədər buna sadıq olacağıq.

O ki qaldı danışıqların aparılmasına, indi danışıq prosesi başlanıbdir. Bu gün, ya sabah Vaşinqtonda Minsk qrupunun Fransa, Rusiya, Amerika Birləşmiş Ştatlarından olan sədrləri görüşürlər. Özü də görüşlər yüksək səviyyədə keçəcəkdir. Bundan əvvəl bizimlə də, başqa tərəflərlə də görüşlər aparıblar. Güman edirəm ki, onlar orada bir yeni addım ata biləcəklər. Ona görə də mən hesab etmirəm ki, bundan sonra atəş başlaya, atəşkəs pozula bilər. Doğrudur, Ermənistanla sərhədlərdə və xüsusən son vaxtlar, təəssüf olsun ki, Qazax-Tovuz bölgəsində Ermənistan tərəfdən atəş açırlar. Mən buna atəşkəsi pozmaq demək istəmirəm, bir-iki saat atəş açırlar. Şübhəsiz ki, bizimkilər də bununla əlaqədar lazımı tədbirlər görürlər. Bəzən tələfat da olub, ancaq mən bunları atəşkəsin pozulması kimi qiymətləndirmirəm, sadəcə sərhəd hadisəsidir. Təsəvvür edin, heç bir yerdə, heç bir bölgədə, dünyada belə şey olmayıb ki, bir-biri ilə bir neçə illər müharibə aparan iki qüvvə üz-üzə durmuş olsun, ortada heç bir ayırıcı, yaxud da vasitəçi, xüsusi qoruyucu qüvvə olmadan atəşkəsi saxlaya bilsin. Bunun özü böyük bir hadisə, yəni nailiyyətdir. Belə bir nailiyyət əldə olunduğu zaman orada-burada yarım saat, bir saat, özü də kiçik silahlardan atəş açılmasını o qədər də təhlükəli hal hesab etmirəm. Baxmayaraq ki, bunun özü bizi narahat edir və hər dəfə bunların qarşısını almağa çalışırıq və ala da bilirik.

Mənim narahatçılığım yoxdur ki, atəş yenidən başlaya bilər, əksinə, hesab edirəm ki, 1997-ci ildə sülhün əldə olunması üçün dəyərli addımlar ata bilirik. Bilirsiniz ki, mən mayın 10-da Amerika Birləşmiş Ştatlarının prezidenti cənab Bill Klintondan böyük məktub almışam. Məktubda birinci növbədə məni Amerika Birləşmiş Ştatlarına dəvət edirlər. Mən bu dəvəti qəbul etmişəm, gedəcəyəm. İkincisi də Adi Silahlı Qüvvələr haqqında Müqaviləyə yenidən baxılması prosesi gedir. Cənab qərarı ilə əlaqədar prezident Bill Klinton bir daha bizə müraciət edib ki, öz mövqeyimizi müəyyən qədər ümumi istəyə uyğun edək. Burada bizim mövqeyimiz çox prinsiplidir, indiyə qədər də prinsipli olubdur. Mən dünən cənab Bill Klintonu cavab məktubu göndərmişəm, bizim fikirlərimizi, mülahizələrimi də bildirmişəm. Beləliklə, qarşıda həmin görüş də var. Güman edirəm ki, belə bir vəziyyətdə atəşkəs pozulmalıdır və biz çalışacağıq ki, pozulmasın.

ALMATIYA RƏSMİ SƏFƏRƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB

10 iyun 1997-ci il

Bu, Azərbaycan Prezidentinin Qazaxıstana ilk rəsmi səfəridir. Bildiyiniz kimi, keçən ilin sentyabrında Qazaxıstan prezidenti Nursultan Nazarbayev Azərbaycan rəsmi səfərdə olmuşdur. Biz dövlətlərarası, hökumətlərarası bir çox müqavilələr, sazişlər imzalamış və çox səmərəli danışıqlar aparmışdıq. Son illər Qazaxıstan ilə Azərbaycan arasında əlaqələr bütün sahələrdə yaxşı inkişaf edir, iqtisadi əlaqələrin inkişafına da çox böyük imkanlar var. Həm bölgədə, həm Müstəqil Dövlətlər Birliyi tərkibində, həm də beynəlxalq təşkilatlarda bir çox məsələlərdə bizim mövqelərimiz bir-birinə yaxındır, yaxud eynidir, üst-üstə düşür. Bunlar hamısı ölkələrimiz arasında əməkdaşlığın daha da inkişaf etməsinə tələb edir. Biz Xəzər dənizi vasitəsilə Qazaxıstanla qonşuyuq. Son illər məhz Azərbaycanın təşəbbüsü nəticəsində Xəzər dənizinin enerji ehtiyatlarından istifadə olunması sahəsində görülən işlər artıq digər Xəzərtrafi ölkələri də bu işə cəlb edib, Qazaxıstan da bu işlərlə məşğul olur. Transqafqaz nəqliyyat dəhlizi haqqında keçən ilin mayında Sərəxsədə imzaladığımız sazişə Qazaxıstan da qoşulub və bu iş geniş miqyas alır. Bunların hamısı bizim əməkdaşlığımızın bundan sonra daha geniş və uğurlu olmasına əsas verir. Məhz bunlara görə mən Qazaxıstan prezidenti cənab Nursultan Nazarbayevin dəvəti ilə oraya rəsmi səfərə gedirəm. Hesab edirəm ki, bu həm ikitərəfli əlaqələr üçün, həm də Azərbaycan üçün əhəmiyyətlidir.

«Bu yaxınlarda ATƏT-in Minsk konfransı və Minsk qrupunun həmsədrləri Bakıda olarkən onların təklif etdikləri variantlar əsasında 1997-ci ildə sülh əldə etməyin mümkünlüyünə əminsinizmi?» – sualının müqabilində Azərbaycan rəhbəri bildirdi ki, bu başqa mövzudur, mən hələ Qazaxıstan haqqında danışıram.

«Qazaxıstandan Xəzər dənizi vasitəsilə Azərbaycana boru kəmərinin çəkilməsi Bakı-Ceyhan marşrutunun mövcud olacağı imkanını artırırımı?» – sualına cavabında Prezident Heydər Əliyev dedi:

– Yəqin ki, biz əvvəlcə Qazaxıstandan Xəzər vasitəsilə Azərbaycana, buradan da Gürcüstana, Qara dəniz sahilinə boru kəmərinin çəkilməsi haqqında sənəd imzalayacağıq. Sonra isə baxarıq.

BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSI

Almatı

10 iyun 1997-ci il

İkitərəfli dövlətlərarası və hökumətlərarası sənədlər imzalandıqdan sonra prezidentlərin birgə mətbuat konfransı başlandıqdan əvvəl Azərbaycan və Qazaxıstan rəhbərlərinin mətbuat üçün qısa bəyanatları

QAZAXISTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ NURSULTAN NAZARBAYEVİN BƏYANATI

– Hörmətli Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev! Mən Sizi Qazaxıstan torpağında səmimi salamlayıram. Ötən ilin sentyabrında mənim ilk rəsmi səfərim Azərbaycanda qarşılıqlı münasibətlərimizin möhkəm bünövrəsini qoydu. O vaxt mühüm sənədlər imzalandı. İndi 16 protokol və sazişdən ibarət olan sənədlər paketi iqtisadiyyatlarımızın və dövlətlərimizin əməkdaşlığı yolundakı bütün sədləri aradan qaldırdı. Ümumi kökləri, qədim tarixi və mədəniyyəti olan xalqlarımız – qazax və Azərbaycan xalqları öz aralarında yaxınlığı və qardaşlıq münasibətini həmişə hiss etmişlər. Mən belə düşünürəm ki, Xəzər dənizi vasitəsilə birləşmiş olan dövlətlərimiz indi, müstəqillik əldə etdikdən sonra iqtisadi əməkdaşlıq üzrə çox yaxın tərəfdaşlara çevrilmişlər. Hər iki dövlətin potensialından hələ qədərincə istifadə edilməmişdir. Sizin bugünkü səfəriniz, nümayəndə heyətinizin üzvlərinin, hökumətinizin üzvlərinin bizim hökumətimizlə gördükləri iş yeni əsasın bünövrəsini qoymuşdur və belə deməyə əsas verir ki, bu, dövlətlərimiz arasında mehriban qonşuluq münasibətlərinin daha da inkişaf etməsinə yeni təkan verir. Regional siyasət məsələlərində, beynəlxalq siyasət məsələlərində, MDB-də və həmsərhəd dövlətlərdə baş verən hadisələr barəsində Qazaxıstanla Azərbaycan eyni mövqeyə malikdirlər. Bütün bunlar belə deməyə əsas verir: güman etməyə hər cür əsas var ki, münasibətlərimiz öz gözəl inkişafını tapacaqdır. Sizin gəlişinizi alqışlayıram, Heydər Əliyev, sözü Sizə verirəm.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN BƏYANATI

– Hörmətli Prezident Nursultan Nazarbayev! Qazaxıstana gəlmək, Qazaxıstan Respublikasına rəsmi səfər etmək dəvətinə görə Sizə təşəkkürümü bildirirəm və bunu Qazaxıstan-Azərbaycan münasibətlərinə, Azərbaycanın həyatında mühüm hadisə hesab edirəm. Hörmətli Nursultan Abişoviç, Sizin ötən ilin sentyabrında Azərbaycana rəsmi səfəriniz Qazaxıstan ilə Azərbaycan arasında yeni münasibətlərin, həqiqətən bünövrəsini qoydu. Xalqlarımız ümumi tarixi köklərə, zəngin birgə tarixə, zəngin yaxın və oxşar ənənələrə malikdirlər. Bizi keçmişdə birgə tariximizdə olanlar da birləşdirir. Lakin Qazaxıstan və Azərbaycan dövlət müstəqilliyi əldə etdikdən sonra ölkələrimizin həyatında və xalqlarımızın həyatında tamamilə yeni mərhələ başladı. Nursultan Abişoviç, bu yeni mərhələdə Sizin Azərbaycana səfəriniz ölkələrimiz arasında, dövlətlərimiz arasında bütün sahələrdə fəal əməkdaşlığın yeni dövrü oldu.

O vaxtlar Bakıda imzalanmış mühüm sənədlər indi işləyir və əməkdaşlığımıza xidmət edir. Burada – Qazaxıstanda, Almatıda bugünkü görüş də Sizin Azərbaycana səfərinizlə əlaqədar başlanmış işin davamıdır.

Nursultan Abişoviç, mən Sizinlə tamamilə razıyam ki, biz bütün sahələrdə, xüsusən iqtisadi sahədə fəal əməkdaşlıq üçün böyük imkanlara malikik. Xəzər vasitəsilə ümumi sərhədimiz və keçmiş iqtisadi əlaqələrimiz, Azərbaycan və Qazaxıstan arasında iqtisadi əməkdaşlıq bizə olduqca çox imkanlar verir, bundan ötrü çox yaxşı zəmin vardır. Elə bu gün imzalanmış sənədlər də məhz bu işə xidmət edir. Mən Qazaxıstan Prezidenti və Azərbaycan Prezidenti tərəfindən imzalanmış iki sənədə daha böyük əhəmiyyət verirəm. Əlbəttə, digər sənədlərin də çox böyük əhəmiyyəti var və ümumiyyətlə, Sizin əlavəniz nəzərə alınaraq 16 deyil, 17 sənəd imzalandı. Artıq bu, əməkdaşlığımızın müqavilə-hüquqi əsası üçün böyük potensialdır və mən əminəm ki, hər iki tərəf bu imkanlardan əməkdaşlığın inkişafı və dərinləşməsi üçün fəal istifadə edəcəkdir.

Nursultan Abişoviç, mən Sizin fikirlərinizlə tamamilə razıyam ki, bir çox beynəlxalq məsələlərdə, regional məsələlərdə, MDB-də və

MDB ətrafında həll edilən problemlərdə Azərbaycanla Qazaxıstan eyni mövqeyə malikdirlər və bu eyni mövqə bizə öz milli məsələlərimizi həqiqətən həll etməyə və eyni zamanda istər Avrasiya regionunda, istərsə də MDB məkanında əməkdaşlığa fəal kömək göstərməyə imkan verir.

Qazaxıstana dəvət olduğuma görə Sizə bir daha təşəkkürümü bildirmək istəyirəm və ümidvaram ki, bu gün də, sabah da qarşıdakı saatlar ölkələrimiz üçün, xalqlarımız üçün daha çox yeniliklər və yaxşılıqlar gətirəcəkdir.

* * *

Sonra Prezident Heydər Əliyev və Prezident Nursultan Nazarbayev jurnalistlərin suallarına cavab verdilər.

S u a l : Cənab Nazarbayev, Azərbaycan ilə Qazaxıstan arasında strateji tərəfdaşlıq nə ilə əlaqədardır və yenice imzaladığımız bəyannamə nə kimi perspektivlər açır? İqtisadi prosesləri ləngidən Qarabağ münaqişəsinin həlli bütün regionda təhlükəsizliyin və sabitliyin təmin edilməsinə nə kimi töhfə verə bilər?

N u r s u l t a n N a z a r b a y e v : Əvvəla, dövlətlər kimi, Qazaxıstanla Azərbaycan arasında, xalqlarımız arasında heç bir səbəb yoxdur ki, dostluq etməyək.

Bizim heç bir əsasımız yoxdur ki, nədəsə, haradasa bir-birimizdən narazı olaq. Biz bir-birini tamamlayan iqtisadiyyatlara malikik. Tutaq ki, Azərbaycanın neft hasilatı, neft məhsullarının emalı, neft avadanlığı və texnologiyası istehsalı, xüsusən dənizdə neft çıxarılması sahəsində çox böyük təcrübəsi var. Qazaxıstanlılar neftin birgə kəşfiyyatı və emalı zamanı, neft maşınqayırmasında bu çox böyük təcrübədən niyə istifadə etməsənlər? Biz çoxlu kimya məhsulları alırdıq, bəzi ərzaq malları istehsal edirdik və Azərbaycana daim taxıl, ət məhsulları, əlvan metallar xammalı, ferroərıntilər və sair göndərirdik. İndi bu əlaqələr qırılmışdır, ticarətin həcmi cəmi təxminən 40 milyon dollardır. Biz bu həcmi on dəfə, yüz dəfə artırmalıyıq. Bizim buna imkanlarımız var, ən əvvəl neft sahəsində.

Gələn əsrdə, XXI əsrin elə birinci onilliyində Qazaxıstanın dünya bazarına çıxmaq üçün Şimali Qafqaz neft kəmərinə savaşı, daha iki-üç neft kəmərinə ehtiyacı olacaqdır. Buna görə də mən Aşqabadda olarkən biz yüklərimizin Qafqaz dəhlizi ilə daşınmasına tamamilə tə-

rəfdar çıxdıq. Öyrəndik ki, indi bu dəhliz ilə təxminən 200 min ton Qazaxıstan nefti nəql edilmişdir. Gələcəkdə biz Bakı vasitəsilə Qara dəniz sahəsinə, Türkiyə yaxınlığına neft nəql etmək istəyirik. Biz Qazaxıstan neftinin bilavasitə öz sərhədimizdən Xəzər dənizinin dibi ilə Bakıyaqəd və oradan Aralıq dənizinədək nəql olunması məsələlərini nəzərdən keçirməyə və bu sahədə əməkdaşlıq etməyə hazırıq. Yəni maliyyə məsələsi həll edilərkən bütün bu variantlar hökmən qazaxıstanlıların iştirakı ilə nəzərdən keçiriləcəkdir, çünki belə layihələr üçün çoxlu neft gərəkdir. Neft Azərbaycanda da çoxdur. Lakin sərmayədarlar istismar üçün daha uzunmüddətli imkanlar tələb edəcəklər. Odur ki, bizim olduqca böyük marağımız iqtisadi baxımdan məhz bundan ibarətdir.

Bəs təhlükəsizlik nədir? Təhlükəsizlik o zaman olur ki, dövlətlər öz aralarında, tutaq ki, Azərbaycan Qazaxıstanla və ya Qazaxıstan Özbəkistanla, Qazaxıstan Rusiya ilə, Qazaxıstan Çinlə ticarət edir. Bu dövlətlər arasında yaxşı ticarət olduqda, yaxşı iqtisadi əlaqələr olduqda hər iki dövlət istəyəcəkdir ki, bu əlaqələr və ticarət davam etdirilsin. Deməli, yaxşı ticarət edən dövlətlər qonşu dövlətlərə sabitlik, sülh və əməkdaşlıq arzulayacaqdır. Buna görə də Sizin dediklərinizin hamısı danışıqlarımızda var və hamı tərəfindən qarşılıqlı anlaşma, razılıqla qarşılır.

S u a l : Cənab Nazarbayev, Siz MDB-nin axırıncı Zirvə toplantısında çox fəal çıxış edərək, MDB ölkələri arasında münasibətlər haqqında fikrinizi kəskin şəkildə söylədiniz. Məlum olduğu kimi, elə həmin toplantıda Rusiya silahlarının Ermənistanla təmənnəsiz göndərilməsi məsələsi də müzakirə edildi. Siz Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinə nəzərə almadan, həmin məsələyə necə baxırsınız? Çox sağ olun.

N u r s u l t a n N a z a r b a y e v : MDB ölkələrinin kütləvi informasıya vasitələri mənim mövqeyimi yaxşı bilirlər. Əgər siz Qarabağ hadisələrini nəzərdə tutursunuzsa, biz hamımız MDB üzvləri, həm də ATƏT-in üzvləriyik. ATƏT-in Helsinki aktında və Paris xartiyasında əsas bənd dövlətlərin ərazi bütövlüyündən ibarətdir, onlar separatçılığın əleyhinə çıxırlar. Əgər separatçılıq bütün yer üzündə inkişaf etsəydi, onda elə bir dövlət tapılmazdı ki, o, müharibə alovlarına bürünmüş olsun. Buna görə də mən separatçılığın hər hansı növlərinin qəti əleyhinəyəm. Bilirəm ki, Rusiya rəhbərliyi də separatçılığın əleyhinə çıxır. Odur ki, bu məsələdə mənim mövqeyim sizə məlum idi. Belə he-

sab edirəm ki, MDB daxilində əgər biz dövlətlər birliyiyyə – münəqişələr olmamalıdır. Ötən Zirvə toplantısında, iclasın qapalı hissəsində mən təklif irəli sürdüm ki, MDB daxilində – MDB dövlətləri arasında və MDB daxilində bütün münəqişələri aradan qaldırmaq üçün dövlət başçıları arasında xüsusi komitə yaradılsın. Mən hesab edirəm ki, belə münəqişələri aradan qaldırmaq üçün potensial var. Biz bunu edə bilsək, bu, dövlətlərimizin daha çox yaxınlaşmasına xidmət edir. Üstəlik, birlik dövlətlərindən birinin zərərinə olaraq digərinə ayrılıqda və ya gizlincə, kontrabanda yolu ilə silah verilməsi yaxşı hal deyil, bu heç bir əndəzəyə sığmır. Ümidvaram ki, Rusiya rəhbərliyinin etirafı öz nəticələrini verəcəkdir. Rusiya rəhbərliyi söz vermişdir ki, onlar bu işlə məşğul olacaqlar və prokurorluq məşğul olur. Düşünürəm ki, biz hamımızı bu hadisələrin son nəticələrindən nə vaxtsa xəbərdar tutacağıq.

S u a l : Sual Azərbaycan Prezidentinədir. Aydındır ki, bu gün Siz neftin nəql olunması məsələlərini həll etdiniz, habelə bir sıra sazişlər imzalandı. Siz iqtisadiyyatın daha hansı sahələrində öz aranızda əməkdaşlıq edəcəksiniz? Mən Xəzər dənizinin statusu məsələsini də nəzərdə tuturam.

H e y d ə r Ə l i y e v : Bunlar bir-biri ilə bağlıdır. Biz elə Xəzər dənizinin statusu məsələsində əməkdaşlıq edirik və deməliyəm ki, Xəzər dənizi məsələsində Qazaxıstanla Azərbaycanın mövqeləri oxşardır. Son iki ildən artıqdır ki, Xəzər dənizinin statusunu müəyyənləşdirmək üçün müxtəlif məsləhətləşmələr, görüşlər keçirilir, danışıqlar aparılır. Xəzər dənizinin statusunu prinsipçə müəyyən etmək lazımdır, lakin eyni zamanda artıq çox şey müəyyən olunmuşdur. Hələ Sovet İttifaqı dövründə, Xəzər dənizi əslində tamamilə Sovet İttifaqına məxsus olan dövrdə Xəzər dənizinin sektorları müəyyən edilmişdir – bu dəniz Qazaxıstan, Azərbaycan, Türkmənistan, Rusiya, İran sektorlarına bölünmüşdür. Biz belə hesab edirik ki, hər bir Xəzəryanı dövlət işi, xüsusən Xəzər dənizinin dibindəki mineral ehtiyatlardan istifadə olunması işini bu sektorlar daxilində aparmalıdır. Təkrar edirəm, şadam ki, bu baxımdan Qazaxıstanla Azərbaycanın mövqeyi uyğun gəlir. Düşünürəm ki, biz bu məsələni gələcəkdə də birgə söylərimizlə həll edə biləcəyik.

O ki qaldı digər sahələrdə əməkdaşlığa, bu gün biz 17 sənəd imzaladıq. Prezident Nazarbayev Bakıda olarkən 12 sənəd imzalamışdıq. Bu sənədlər həm Qazaxıstanın, həm də Azərbaycanın həyatının müxtəlif

sahələrinə aiddir və əməkdaşlığı zəruriyyətə çevirir. Odur ki, biz bu əməkdaşlığı həyata keçirəcəyik.

S u a l : Türkdilli xalqların və dövlətlərin birliyi, o cümlədən Dağlıq Qarabağdakı vəziyyət haqqında nə deyə bilərsiniz?

H e y d ə r Ə l i y e v : Şübhəsiz ki, birlik olmalıdır. Siz bunu istəyirsiniz, hə? Hesab edirəm ki, hazırda türkdilli xalqlar tarixi ənənələr, dil birliyi əsasında, bir çox mədəni dəyərlərin, mənəvi dəyərlərin ümumiliyi əsasında əməkdaşlıq etmək üçün böyük imkan əldə ediblər. Bu iş türkdilli dövlətlərin başçılarının görüşləri çərçivəsində görülür və mən buna böyük əhəmiyyət verirəm. Qazaxıstan, Özbəkistan, Qırğızıstan, Türkmənistan və Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi əldə etməsi böyük tarixi hadisədir və məhz bu, artıq müstəqil, suveren dövlətlər olan türkdilli dövlətlərlə öz aralarında bilavasitə münasibətlər yaratmaq, əməkdaşlıq etmək və türk həmrəyliyinə nail olmaq imkanı verir. Mən bu cür prinsipləri tamamilə dəstəkləyirəm və öz siyasətimdə bundan sonra da bu yolla gedəcəyəm.

N u r s u l t a n N a z a r b a y e v : Mən demək istədim ki, biz əvvəl-axır sosialist sindromundan imtina etməliyik. Əgər Minskdə görüşürlərsə, deməli, slavyanlardır. Əgər Almatıda, yaxud Bakıda görüşürlərsə, bundan «pantürkizm və ya panislamizm» havası gəlir. Bu, büsbütün cəfəngiyatdır. Dövlətlərimizdən heç biri bir imperiyadan çıxdıqdan sonra başqa bir imperiyaya girmək fikrində deyildir. Başqa məsələdir ki, totalitar sistem bizi ümumi köklərimizdən ayrı salmışdı və sadəcə olaraq bizi məcbur edirdi ki, eyni mənşədən olduğumuzu unudaq. Təbii ki, bu xalqlar bir-birinə meyli edirlər. Gəlin xatırlayaq ki, Əl-Fəribədən və ya Füzulidən başlayaraq bütün məşhur şəxsiyyətlər bu xalqların hamısının xadimləridir. Onlar hamıya məxsusdurlar. «Qorqud baba» bütün türk dünyasına məxsusdur. Bax, bu tarixə nəzər salaraq, vahid kök, vahid tarix, vahid mədəniyyət əsasında insanların, onların böyük qrupunun yaxınlaşmasına nəyin xidmət etdiyini yada salın. Ona görə də bu cür istənilən birlik ümumən bütün MDB xalqlarının bir-birinə yaxınlaşmasına xidmət etməlidir. Asiya inteqrasiyası, Avropa inteqrasiyası – axı heç kim demir ki, onlar hansısa prinsip üzrə görüşürlər. Ona görə bu cür istənilən görüşlər, istənilən sazişlər, hər hansı etimad hissələri, məhrəm hissələr bütünlükdə bəşəriyyətə xidmət edir, mənim fikrimcə, insanların yaxınlaşmasına və hər cür gələcək münəqişələrə qarşı qoruyucu işə xidmət edir.

S u a l : İndi siz neftin nəqli sahəsində əməkdaşlıq haqqında memorandum imzaladınız. Deyə bilməzdinizmi, nefti Azərbaycan ərazisi vasitəsilə necə göndərməyi planlaşdırırsınız? Yeni boru kəməri çəkməyi planlaşdırırsınızmi və Azərbaycan bundan nə kimi mənfəət götürəcəkdir? Siz hər il nə qədər neft göndərməyi nəzərdə tutursunuz?

Nursultan Nazarbayev : Sovet İttifaqı mövcud olanda Qazaxıstan Xəzər dənizi vasitəsilə Bakıya 7 milyon ton neft göndərirdi. İndi heç biriniz bunu bilmirsiniz, unutmusunuz. Hazırda biz Aktau limanını bərpa edirik, bundan ötrü xüsusi vəsait ayrılacaq, burada bərə nəqliyyatı və iri tankerlər üçün neftdoldurma qurğuları işləyəcəkdir. Biz dənizlə 10 milyon tonadək neft göndərməyi nəzərdə tuturuq. Onu Qafqaz dəhlizi vasitəsilə Qara dəniz sahilinə nəql etmək üçün Bakıya göndərmək lazımdır. Bu neftin istehlakçısı kim olacaq – Bolqarıstan, Ukrayna, bəlkə də Türkiyə olacaq, bəlkə də Bosfor vasitəsilə aparılacaq. Zənnimcə, nefti qəbul etmək üçün Supsa limanı da yenidən qurulur, orada böyük terminal tikilir. Bu, bir məsələdir.

Bunun özü də azdır, çünki Qazaxıstan böyük neft hasilatçısı olmaq fikrindədir. Ona görə də nefti əvvəl beləcə, indi dediyimiz kimi göndərməkdən söhbət gedir, sonra isə birbaşa Qazaxıstanın sərhədindən Bakıya tərəf Xəzər dənizinin dibi ilə boru kəməri çəkmək lazımdır. Bütün dünyada belə edilir. Orada Xəzərin dərinliyi 100 metrdir, heç kimə əsla mane olmur. Yəni birbaşa boru kəməri çəkmək və sonra neftin Türkiyə, Aralıq dənizi vasitəsilə, yaxud yenə də Qara dəniz vasitəsilə nəqli məsələsini həll etmək gərəkdir – bizi istənilən variant qane edir. Biz sənəd imzalamışıq ki, belə variantı dəstəkləyirik, başqa sözlə, dünya sərmayədarlarına işarə edirik ki, belə şey mümkündür və həmin boru kəmərinə böyük neft olacaqdır. Bu hamı üçün faydalı olacaqdır.

Faydaya gəldikdə isə, bu, beynəlxalq aləmdə olduğu kimidir. Kimin ərazisindən nə qədər neft keçir, hər barrel üçün nə qədər ödənilməlidir – bunlar da məlumdur.

S u a l : Haqqında danışdığınız o planlarda Rusiyaya hansı yer verilmişdir?

Nursultan Nazarbayev : Əvvəla, Xəzər dənizinin şəlfindən istifadə üçün tenderə bütün dövlətlərlə birlikdə ən əvvəl Rusiya şirkətləri dəvət edilir. Onlar bilməlidirlər ki, bu gün Rusiyanın «LUKOyl» şirkəti «Tengiz» layihəsinin 200 milyon dollara alınmış bir hissəsinə malikdir. İndi «LUKOyl» şirkətinin Qazaxıstanda təxminən

yarım milyard Amerika dolları məbləğində mülkiyyəti var və bu mülkiyyəti o, tenderlərdə udmuşdur. Xəzər boru kəməri konsorsiumunda (XBK) Qazaxıstan, Rusiya, Oman və başqa dövlətlər iştirak edirlər. Məsələn, mən əminəm ki, neft kəmərlərinin məhz bu Cənub qollarından da, XBK-dən də Rusiya tamamilə istifadə edə bilər. Qazaxıstan ərazisi ilə çəkilmiş istənilən qaz kəmərlərindən rusiyalılar olduqca böyük fayda ilə tam istifadə edə bilərlər. İndi Sərəxs-İran-İran körfəzi marşrutu ilə keçən dəmir yolundan artıq Rusiya da istifadə edir. Rusiya yükləri «Drujba» stansiyasından keçib gedir. Bir sözlə, biz Azərbaycan və Qazaxıstandan danışırıq, çünki biz buradayıq, əgər hamı burada olsaydı, onda hamının haqqında söhbət açardıq. Burada heç bir təklənmə yoxdur, əksinədir. Siz ki Qazaxıstanın siyasətini bilirsiniz – qapılarımız hamının üzünə açıqdır.

H ə y d ə r Ə l i y e v : Mən də hesab edirəm ki, Rusiyaya bütün bu işlərdə və layihələrdə böyük yer verilmişdir. Məsələn, biz 1994-cü ilin sentyabrında xarici şirkətlərlə imzalanmış kontraktı üzrə ilkin neftin ixracı üçün Rusiya ərazisi ilə Novorossiysk limanına xüsusi neft kəməri çəkmişik. Deməliyəm ki, bu neft kəməri Azərbaycan ərazisində artıq bir neçə ay bundan əvvəl hazır olmuşdur, Rusiya ərazisində isə hələlik hazır deyildir, halbuki bizim razılaşmaya görə biz həmin neft kəməri ilə neftin ixracına artıq başlamalı idik. Biz Rusiya rəhbərliyi ilə bu barədə danışıqlar apardıq. Onlar söz verdilər ki, neft kəməri oktyabr ayınadək hazır olacaqdır. Odur ki, konsorsiumun kontraktı üzrə ilkin neftin ixracı üçün ilk neft kəməri məhz Rusiya ərazisi ilə Qara dəniz sahiliindəki Novorossiysk limanına yönəldi. Azərbaycanda neft şirkətlərinin beynəlxalq konsorsiumları ilə beş kontrakt imzalanmışdır. Bu kontraktlarda Rusiyanın iri neft şirkəti olan «LUKOyl» fəal iştirak edir, böyük paya malikdir. Bu yaxınlarda «Rosneft» şirkəti bizə müraciət etmişdir və biz «Rosneft»in və Rusiyanın digər neft şirkətinin bu işlərdə iştirakı haqqında danışıqlar aparırıq. Müxtəssəri, Rusiya tamamilə təmsil olunmuşdur.

S u a l : Siz sənədlərin ümumi paketinə daxil edilmiş əlavədən danışdınız. Söhbət nədən gedirdi?

N u r s u l t a n N a z a r b a y e v : Neft maşınqayırmasında əməkdaşlıqdan. Məlum olduğu kimi, bütün Sovet İttifaqında ən güclü, ən yaxşı neft maşınqayırma müəssisəsi orada, Bakıda idi. Bu sahəni biz özümüz də inkişaf etdiririk. Amma bir-birinə mütəxəssislər, texnolo-

giya göndərilməsi, lazımi ehtiyat hissələr və neft hasilatı üçün maşınlar alınması çox vacibdir. Mən belə hesab edirəm.

S u a l : Siz «Komsomolskaya pravda»nın müxbiri ilə müsahibənizdə demişdiniz ki, Qazaxıstanda sərmayədarlara son dərəcə əlverişli şərait yaradılıb. Deyə bilərsinizmi, nə kimi şərait yaradılıb?

N u r s u l t a n N a z a r b a y e v : Bizimkilərin hamısı bilir, buna görə də vaxtı çox almaq istəməzdim. İqtisadiyyat üzrə köməkçim buradadır. O, xarici sərmayələrə aid qanunlarımızı sizə verir. Bizim üçün üstün olan obyektlərdə işləyəcək xarici sərmayədarlara güzəştlər veririk. Bu, neft və qaza, digər faydalı qazıntılara da aiddir.

S u a l : Xəzərin statusunun müəyyən olunması prosesi getsə də, Qazaxıstan və Azərbaycan Xəzər dənizində özlərinin hesab etdikləri sektorlarda kifayət qədər fəal işləyirlər. Heydər Əliyev, xahiş edirəm deyəsiniz, Xəzər dənizinin sektorlarını müəyyənləşdirmək üstündə Türkmənistanla aranızda düşmüş mübahisələr sizə mane olur, ya yox?

H e y d ə r Ə l i y e v : Mübahisələr var, ola da bilər, lakin mübahisələr bizə mane olmur və ola bilməz. Çünki biz öz sektorumuzu tanıyıyıq və bilin ki, hələ 40-cı illərdən başlayaraq Xəzər dənizində Azərbaycan neftçiləri, alimləri, geoloqları əsas yataqları kəşf etmiş və Azərbaycanda hansı yatağın harada, hansı sektorda olduğunu dəqiq bilirlər. Buna görə də mübahisələr ola bilər, lakin onlar bizə maneçilik törətmir.

BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSI

Bakı, Prezident Sarayı

13 iyun 1997-ci il

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev və Moskvanın meri Yuri Lujkov Prezident Sarayında birgə mətbuat konfransı keçirdilər.

Azərbaycanın və Moskvanın rəhbərləri jurnalistlərin suallarına cavab verməzdən əvvəl bəyanatlarla çıxış etdilər.

AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN BƏYANATI

– Hörmətli xanımlar və cənablar!

Bu gün Moskvanın meri, Moskva hökumətinin başçısı cənab Yuri Mixayloviç Lujkovun və Moskva şəhərinin nümayəndə heyətinin Azərbaycana səfəri başlanmışdır.

Bu, Moskva ilə Azərbaycan arasında, Rusiya Federasiyası ilə Azərbaycan Respublikası arasında qarşılıqlı münasibətlərdə əlamətdar hadisədir. Bu, bir tərəfdən işgüzar görüşdür, digər tərəfdən isə, Moskvanın mədəniyyət xadimləri ilə birlikdə Moskvanın nümayəndə heyətinin səfəri Moskvanın 850 illiyi münasibətilə Azərbaycanda mədəniyyət günlərinin keçirilməsi ilə bağlıdır.

Rusiya ilə Azərbaycan arasında dostluq münasibətləri, mehriban, yaxşı əməkdaşlıq mövcuddur və biz bunu dərinləşdirmək, genişləndirmək üçün tədbirlər görürük. Bu kontekstdə Rusiya Federasiyasının ən böyük subyektlərindən olan Rusiya paytaxtı ilə – Moskva hökuməti ilə Azərbaycanın birbaşa əməkdaşlığının əhəmiyyəti böyükdür. Bu əməkdaşlıq, indiyə qədər olduğu kimi, bir sıra sənədlər imzalandıqdan sonra da çoxtərəfli xarakter daşıyacaqdır. İmzalanmış sənədlər isə fəal əməkdaşlıq üçün, bu əməkdaşlığın daha səmərəli və qarşılıqlı surətdə faydalı olmasından ötrü həm Azərbaycanın, həm də Moskvanın böyük imkanlarından istifadə etmək üçün normativ-hüquqi baza yaradır.

Əməkdaşlıq iqtisadi sahəni əhatə edir, buna Azərbaycanda da, Moskvada da böyük ehtiyac var. Elm, təhsil, mədəniyyət, səhiyyə sahəsində də müvafiq sənədlər imzalanmışdır.

Lakin təkcə bu sahələrdə əməkdaşlıqdan deyil, Moskva ilə Azərbaycan arasında çoxtərəfli əlaqələrdən söhbət gedir. Bu əlaqələr bir çox onillərdir ki, mövcuddur və iqtisadiyyatı, mədəniyyəti, elmi, təhsili və səhiyyəni inkişaf etdirməkdə Azərbaycan xalqına çox böyük kömək göstərmişdir.

Moskva indi də dünya miqyaslı çox böyük elm, mədəniyyət mərkəzidir. Orada çoxsaylı iri elmi idarələr, ali məktəblər, elmi tədqiqat institutları, o cümlədən səhiyyə, mədəniyyət, təhsil sahəsində tədqiqat idarələri cəmləşmişdir. Elm, ali təhsil, mədəniyyət sahəsində Moskvanın çox böyük potensialı var. Azərbaycan xalqı, Azərbaycan Respublikası əvvəlki dövrdə bütün bunlardan istifadə etmişdir. Rusiyanın da, Azərbaycanın da suveren, müstəqil dövlətlər olduğu indiki vaxtda bu münasibətlər nəinki qırılmamalı, əksinə, qorunmalı, genişləndirilməli və dərinləşdirilməlidir. Şübhəsiz, indi bu münasibətlərin xarakteri başqadır. Ancaq xarakterindən asılı olmayaraq, bunlar Rusiya üçün də, Azərbaycan üçün də, həm Moskvadan ötrü, həm də Azərbaycandan ötrü lazımdır və faydalıdır.

Ona görə də biz bugünkü görüşə, imzalanmış sənədlərə, eləcə də Azərbaycanda Moskvanın, bu gözəl şəhərin 850 illiyinə həsr olunmuş mədəniyyət günlərinin keçirilməsinə böyük əhəmiyyət veririk.

Bu gün Yuri Mixayloviç Lujkov ilə mənim aramda, nümayəndə heyətlərimiz arasında keçirilmiş görüşlərdən, aparılmış söhbətlərdən və danışıqlardan son dərəcə məmnun qaldığımı bir daha bildirmək istəyirəm. Ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, bunlar bütün sahələrdə münasibətlərimizi inkişaf etdirmək üçün yaxşı əsas olacaqdır. Diqqətinizə görə çox sağ olun.

MOSKVANIN MƏRİ YURİ LUJKOVUN BƏYANATI

– Çox hörmətli Heydər Əliyev! Azərbaycan Respublikası hökumətinin, Bakı şəhəri rəhbərliyinin hörmətli üzvləri, əziz həmkarlar! Hörmətli mətbuat nümayəndələri!

Keçmiş sovet məkanında yaranmış yeni şəraitdə qarşılıqlı əlaqələrimizin mühüm məsələlərini həll etmək üçün biz burada birinci dəfə görüşürük. Heydər Əliyev, iqtisadi, humanitar, sosial və mədəni sahələrdə qarşılıqlı əlaqələrə dair iqtisadi sistemlərimiz qarşısında, vətəndaşlarımız qarşısında duran ümumi məsələləri qiymətləndirdiyinizə görə Sizə çox minnətdaram.

Bu gün biz bir sıra sənədlər imzalamışıq və bunlar həmin qarşılıqlı əlaqələri genişləndirmək üçün konkret tədbirlərdir. Bu ona görə lazım oldu ki, biz birlikdə gördük ki, sabitliyin artması, dövlətçiliyin, qayd-qanunun möhkəmlənməsi və iqtisadi məqsədlərin və niyyətlərin reallaşdırılmasında daha çox aydınlığın olduğu şəraitdə – Azərbaycanda da, Moskvada da, Rusiyada da bunun aşkar şahidiyik – bəzi sahələrdə qarşılıqlı əlaqələr üçün daha böyük imkanlar yaranmışdır. Əgər iqtisadiyyatdan danışmalı olsaq, indi bizim maraqlarımız var və bunlar həm yeni iş yerləri yaradır, həm məhsul istehsalını asanlaşdırır, həm də birgə investisiyalar, birgə iri layihələrin reallaşdırılması sahəsində yeni imkanlar açır.

İqtisadi baxımdan Moskva sabit sistemdir, özünün müstəqil büdcəsi, dövlətdən asılı olmayan büdcəsi var və bu mənada Rusiya Federasiyası qanunlarının bizə verdiyi hüquqlara uyğun olaraq, əslində bütün iqtisadi məsələləri heç kimlə razılaşdırmadan və ya yuxarılardan icazə almadan müstəqil surətdə həll etmək imkanımız var. Bu, Moskvanın imtiyazı deyil, Rusiya Federasiyasının bütün subyektlərinin hüququdur. Bunlar yeni dövrdə, keçmiş sovet məkanında həyatımızın suverenləşməsi, demokratikləşməsi prosesləri, cəmiyyətimizdə təsərrüfat müstəqilliyinin artması və bazar dəyişiklikləri nəticəsində cəmiyyətdə yaranmış yeniliklər sayəsində verilmişdir. Bütün bunlar Rusiyanın müvafiq qanunları ilə təsdiq olunmuşdur və biz həmin qanunlara tam əməl etməklə işləyirik, özü də bu qanunlar bizə hər cür təşəbbüs göstərməyə imkan verir.

Zənnimcə, ticarət-iqtisadi əlaqələri, humanitar sahədə qarşılıqlı əlaqələri genişləndirmək üçün tarixin indi bizə verdiyi fürsətdən istifadə edirik. Moskvada Azərbaycan məktəbinin açılmasından, ənənələr, adətlər, mədəniyyət, din sahəsində o prosesləri inkişaf etdirməkdən söhbət gedir ki, bunlar Moskvadakı və Rusiyadakı Azərbaycan diasporuna lazımdır.

Sizin ölkənizdə rus, Rusiya diasporu üçün şəraitin təmin olunmasından ötrü qəbul edilən qərarlara, Azərbaycan rəhbərliyinin apardığı siyasətə görə biz çox minnətdarıq. Biz bunu qiymətləndiririk, son vaxtlar Azərbaycanda rüsdilli məktəblərin sayının artmasını da qiymətləndiririk. Bu bizə çox şey deyir, şəksiz mehriban münasibətdən xəbər verir, hər bir dövlətdə sülhü, əmin-amanlığı və tərəqqini yalnız bu cür millətlərarası qarşılıqlı əlaqə vasitəsilə təmin etməyin mümkün olduğunu başa düşməsinə göstərir.

Biz inkişaf və genişlənmədən danışıq, amma Azərbaycanda orta məktəbi qurtaran və Moskvanın, Rusiyanın ali məktəblərini bitirənlərə verilən beynəlxalq parametrlərə və beynəlxalq nüfuzla müvafiq olan diplomlar almaq üçün Moskvada oxumaq istəyən gənclərdən ötrü əvvəllər mövcud olmuş potensialı bərpa etmək haqqında danışmaq düzgün olardı.

Biz səhiyyə sahəsində qarşılıqlı əlaqə saxlamaq üçün achiğiq və bu gün imzalanmış saziş də, xüsusən dava-dərman göndərilməsi və sairə məqsədlər baxımından konkretidir.

Moskvada nəşr olunan dərsliklərin verilməsi sahəsində humanitar kömək göstərilməsi ayrıca bir məsələdir. Moskva dərsliklərlə təmin etməkdə Bakıya, buradakı rus diasporuna kömək etməyə başlamışdır. Mədəniyyət sahəsində yeni imkanlarımız yaranır və dərk edilir ki, bizi, cəmiyyətimizin intellektual həyatını, cəmiyyətin dəstəklənməsini və inkişafını özünə qapanıb qalmaq, təcrid olmaq deyil, qarşılıqlı əlaqə, mədəniyyətin imkanlarından qarşılıqlı istifadə edilməsi zənginləşdirir.

Zənnimcə, problemlərin siyahısından bizə aydın oldu ki, ilk növbədə iqtisadi sahədə qarşılıqlı əlaqəni, aksizlərin, gömrük rüsumlarının, tariflərin və sairənin azaldılmasını təmin edən əlavə əlverişli şərait yaradılması haqqında – hətta azad ticarət və onun genişləndirilməsi barədə şüarların bəyan edildiyi vaxtda da bizim bütün niyyətlərimizi bunlarsız reallaşdırmaq mümkün deyildi – dövlətlərin rəhbərləri qarşısında məsələ qaldırmaq lazımdır.

Heydər Əliyeviq, bu problemlərin həllinə çox diqqətlə, müdrikliliklə yanaşdığımız üçün bir daha təşəkkür edirəm. Əminəm ki, bütün bu istiqamətlərdə öz vətəndaşlarımız üçün real, faydalı işlər görə bilirik.

Sonra Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev və Moskvanın məri Yuri Lujkov jurnalistlərin suallarına cavab verdilər.

S u a l : Bəzilərinin Moskvada etnik cinayətkarlıq, başqalarının isə antiqafqaz əhval-ruhiyyələri adlandırdıqları, Azərbaycan vətəndaşlarına birbaşa dəxli olan problem, o cümlədən yaxın xaricədən olan vətəndaşların Moskvada hökmən qeydiyyatdan keçməsi qaydası Sizin görüşünüz zamanı müzakirə edilibmi?

Y u r i L u j k o v : Yox, bu problem müzakirə olunmayıb, çünki Heydər Əliyeviq Moskvada əvvəlki görüşlərindən birində belədiyyəyə

gəldi və bir münaqişə ilə əlaqədar məsələ qaldırdı ki, bu işdə tam aydınlıq yaradılsın, Azərbaycan vətəndaşlarının Moskvada özlərinin iqtisadi və digər məqsədlərini reallaşdırmaları üçün normal şəraiti təmin edən tədbirlər görülsün. Həmin söhbətin nəticələrinə əsasən biz öz tərəfimizdən tədbirlər görmüşük və bunlar Moskvada həmin fəaliyyət üçün böyük əlverişli şərait rejimini təmin edir. Digər tərəfdən, əlbəttə, biz o zaman birgə söylər barədə də razılığa gəldik ki, bunlar Moskva kimi böyük bir şəhərdə Azərbaycan vətəndaşları tərəfindən hüquqa zidd fəaliyyəti, ümumiyyətlə istisna etsin. Bu mənada vəziyyətin müəyyən qədər, hətta əməlli-başlı sakitləşməsi göz qabağındadır və biz indən belə də bu yolla gedəcəyik.

Eyni zamanda ümumi etimad mühiti yaratmaq da vacibdir. Hələlik bu sahədə hər şeyin yaxşı olduğunu, təəssüf ki, deyə bilmərik. Zənnimcə, bütün bunlar xalqlarımızın hələ də qarşılaşdıqları iqtisadi problemlər və çətinliklərlə də bağlıdır.

S u a l : Cənab Lujkov, Siz Rusiyadan uzaqlara da nöinki əla təsərrüfatçı, həm də ən mürəkkəb siyasi məsələlər barəsində açıq və prinsipial fikirlərinizlə seçilən parlaq siyasətçisiniz. Ona görə də ümid edirəm ki, zənnimcə, Rusiya üçün kifayət qədər incə məsələ olan sualına da beləcə prinsipiallıqla və açıq cavab verəcəksiniz: Ermənistanı qanunsuz olaraq Rusiya silahının satılması faktlarına münasibətiniz necədir və bu məsələnin Rusiyanın rəsmi strukturlarında təhqiqatının hansı mərhələdə olduğunu bilirsinizmi? Ümumiyyətlə, Sizcə bu mürəkkəb məsələnin həlli necə olmalıdır?

Y u r i L u j k o v : Belə başa düşürəm ki, mənim barəmdə dediyiniz «parlaq siyasətçi» sözləriniz daha çox saçlarıma aiddir.

Zənnimcə, bizim xeyirxahlıq, sülh və əmin-amanlıq məqsədlərimizi əsas götürsək, hər hansı gərginliyin mövcud olduğu yerdə silah satmaq tamamilə yolverilməzdir. Çünki kimsə silahlanırsa, böyük silah potensialına malik olmağa başlayırsa, onda hökmən, xüsusən də haqqında söhbət gedən belə qızgın temperamental insanlarda bu silahdan istifadə etmək arzusu doğacaqdır. Ümumiyyətlə, silah istehsal edən dövlətdə də, beynəlxalq müqavilələr səviyyəsində də, ola bilsin hətta MDB çərçivəsində də öhdəliklər, müvafiq qanunlar, yaxud normativ sənədlər qəbul etmək lazımdır ki, bunlar hansısa gərginliyin yarandığı və ya belə meylin olduğu yerlərə silah satmasının mümkünliyünün özünü istisna etmiş olsun.

O ki qaldı təhqiqata, mən bu məsələləri izləmirəm və sizə bu barədə mötəbər heç nə deyə bilmərəm. Lakin Sizin verdiyiniz sual barədə tamamilə qəti fikrimi dedim.

S u a l : Birinci sualım hər iki tərəfə aiddir: bu görüşdən sonra Azərbaycan-Rusiya Neft Konsorsiumunun yaradılması haqqında nə deyə bilərsiniz? Yuri Mixayloviç, ikinci sualım Sizədir: Rusiya ilə Azərbaycan arasında münasibətləri normal və konstruktiv sayırsınız, əgər saymırsınızsa, bunun günahı kimdədir?

H e y d ə r Ə l i y e v : Mən neft şirkəti barəsində cavab verəcəyəm. Əslinə qalanda, Rusiyanın «LUKoyl» neft şirkəti buraya gəlib, Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin beynəlxalq neft şirkətləri konsorsiumları ilə imzaladığı bəzi müqavilələrdə iştirak edir. «Rosneft» şirkəti bizə müraciət edir və onun təklifini nəzərdən keçiririk. Çox hörmətli Yuri Konstantinoviç Şafranikin təmsil etdiyi yeni Rusiya şirkəti də Azərbaycanın neft yataqlarında birgə iş təşkil etmək üçün danışıqlar aparır. Biz bunların hamısını dəstəkləyirik və gələcəkdə də dəstəkləyəcəyik.

Y u r i L u j k o v : Siz Rusiya-Azərbaycan münasibətlərindən danışırsınız, ancaq bu sualı Moskvanın marağı verirsiniz. Ümumiyyətlə, belə sualları Rusiya dövlətinin rəhbərlərindən kiməsə vermək lazımdır.

Mən yalnız öz təəssüratım barədə deyə bilərəm ki, əslində biz bu görüş, qarşılıqlı əlaqələr barədə nə üçün razılığa gəlmişik. Qəti deyə bilərəm ki, Azərbaycan Respublikası ilə bizim – bu, Moskvaya da, Rusiyaya da aiddir – qarşılıqlı münasibətlərimiz tamamilə qeyri-qonaq-bəxşdir. Azərbaycanın, onun rəhbərliyinin keçmiş sovet məkanındakı potensialına, nüfuzuna görə, bu regionda indiyədək mövcud olan mövqelərə və problemlərə görə iqtisadi, mədəni, siyasi sahələrdə qarşılıqlı əlaqələrin fəallığı əsla kifayət deyildir. Deməli, bir halda ki, bu münasibətlərdə hansısa boşluqlar varsa, onda aydındır ki, gərginlik yarandır və bu boşluq əlverişsiz amillərlə dola bilər.

Ona görə də, zənnimcə, bu münasibətləri normal məcrada inkişaf etdirmək imkanlarından danışırsınız, şübhəsiz ki, belə imkanlar var. Haqqında Heydər Əliyeviçin də söz açdığı bünövrədən danışsaq, bu da var. Bu əlaqələri hər sahədə, o cümlədən dövlətlərarası səviyyədə genişləndirmək üçün intensivliyin vaxtı gəlib çatmışdır və mənə, bu mütləq olacaqdır.

S u a l : Cənab Lujkov, neft sahəsində əməkdaşlıq etmək üçün Moskva hansı konkret layihələri təklif edir və nə kimi imkanları var?

Y u r i L u j k o v : Biz Moskvada Mərkəzi Yanacaq Şirkəti yaradaraq, Moskva Neftayırma zavodunun səhm nəzarət paketini dövlətdən satın alaraq Moskva ərazisində neft məhsullarının bölüşdürülməsi, saxlanması və istehlakının nəhəng sisteminə malik olmuşuq. Moskva ildə təqribən 10 milyon ton neft məhsulları, 29 milyard kubmetr qaz işlədir. Gəlin, Azərbaycanın potensialını xatırlayaq, müqayisə edək və görəcəyik ki, Moskva nəhəng neft bazarıdır, yanacaq hasil edən dövlətlər üçün də maraq doğurur, onlar neft göndərə və sata bilərlər. Digər tərəfdən, bizim yanacaq şirkətinin neft gətirilməsi ilə bağlı hələlik güclü, möhkəm, daimi əlaqələri yoxdur. Azərbaycan nefti bizi ona görə çox maraqlandırır ki, başqa mənbələrdə hasil olunan neftlə müqayisədə o, şübhəsiz güclü üstünlüklərə malikdir – mən bunu Qubkin adına Moskva Neft İnstitutunu bitirmiş adam kimi deyirəm. Ona görə də təklif etmişik ki, haqqını ödəməyin və sərfəliliyin müvafiq meyarları ilə bizə neftin kəşfiyyatı və hasilatına dair işlər aparmaq üçün müəyyən yer verilsin. Mən minnətdaram ki, bu məsələ Moskvaya üçün xeyirxahlıqla həll olunur. Neft hasilatı və neft göndərilməsi sahəsində bizim qarşılıqlı əlaqələrimizdə işlərin vəziyyəti belədir.

S u a l : Yuri Mixayloviç, Moskva ilə Azərbaycan arasında iqtisadi əməkdaşlığın xüsusiyyətləri nədədir?

Y u r i L u j k o v : Hazırda Azərbaycanın iqtisadi potensialını digər dövlətlərin potensialından fərqləndirən xüsusiyyətlərdə və Moskvanın xüsusiyyətlərindədir və bunlar hamımıza aydındır. Azərbaycanın xüsusiyyəti – güclü neft və qaz hasilatı potensialıdır. Azərbaycanın xüsusiyyəti ondadır ki, fəraş tərəvəz və meyvə yetişdirmək üçün güclü imkanları olan dövlətdir və bu bizim üçün, şimal şəhəri, paytaxt üçün çox maraq doğurur. Azərbaycanın xüsusiyyəti – birbaşa nəqliyyat əlaqəsidir, o cümlədən heç bir yükləmə-boşaltma olmadan, yükləri nəqliyyatın bir növündən digərinə yükləmədən Cənubdan Şimala su nəqliyyatı yoludur. Azərbaycanın xüsusiyyəti odur ki, şərabçılıq materialları və konyak məhsulları istehsalında son dərəcə güclü potensialı var. Bu bizi çox maraqlandırır və Azərbaycandan Moskvaya bunların geniş surətdə göndərilməsini bərpə etmək istəyirik. Axı əvvəllər kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalçıları konkret nöqtələrə, bazalara təhkim olunmuşdular və onlara öz məhsullarını göndərirdilər. Azərbaycanın xüsusiyyəti onun güclü sənaye potensialındadır, bu işə şəhər təsərrüfatında istifadə olunan avadanlıq, nasos-kompressor, hasilat avadanlığı-

dir. Su vurulması və başqa sahələrdə bizim avadanlığa çox böyük ehtiyacımız var. Bu avadanlığı almaq istəyirik, elə etmək istəyirik ki, o, keyfiyyətinə görə dünya səviyyəsinə çatdırılsın, qiyməti isə indi xeyli ucuzdur.

Əlbəttə, biz öz məhsulumuzu da göndərmək istəyirik. Razılığa gəlmişik ki, burada bizim «ZIL»in məhsulunu nümayiş etdirək, bunlar beynəlxalq tələblərə cavab verən yaxşı maşınlardır, zənnimcə, qiymətinə görə Azərbaycana tamamilə uyğundur, həm də ona görə ki, bu maşınların və texnikanın əvəzində biz indi hamıda çatışmayan pul yox, mal almaq istəyirik. Beləliklə, Azərbaycanda əlavə iş yerləri də açıldı. Azərbaycanın xüsusiyyəti – həm də güllərdir.

S u a l : Çox hörmətli Heydər Əliyev, hamıya məlumdur ki, MDB ölkələrinin iqtisadi cəhətdən təşəkkülündə problemlər çoxdur. Bununla əlaqədar belə bir sual vermək istəyirəm: Sizcə, başlıca cəhət nədir ki, onun vasitəsilə birlik ölkələrinin iqtisadiyyatını bütünlüklə ayağa qaldırmaq olar?

H e y d ə r Ə l i y e v : Başlıca həlqə Müstəqil Dövlətlər Birliyini təkmilləşdirmək, onu daha səmərəli fəaliyyət göstərən beynəlxalq təşkilata çevirməkdir.

S u a l : Rusiyada belə bir çağırış ortaya atılmışdır: «Rusiya malını alın». «Delovoy mir» qəzeti bunu dövlətlərarası səviyyəyə çıxarmışdır. Lakin bu hələlik yalnız çağırışdır. Sizcə, sözdən işə necə keçmək olar? Dövlətlərarası iqtisadi komissiya və başqa dövlətlərarası strukturlar nə etməlidirlər ki, bu çağırış real şəkildə alsın?

H e y d ə r Ə l i y e v : Bir halda ki, prezident buna çağırır, siz lütfən ona əməl etməyə çalışın.

S u a l : Hər halda, birliyin dövlətlərarası strukturları haqqında söhbət gedir. Onlar nə etməlidirlər ki, bu çağırış işdə həyata keçirilsin?

H e y d ə r Ə l i y e v : Bilirsiniz, Rusiya prezidentinin çağırışı Rusiyaya, Rusiya vətəndaşlarına, təşkilatlarına aiddir, sizin üçün yol açılar ki, bunu edəsiniz. Bizə bunun dəxli yoxdur.

Y u r i L u j k o v : Zənnimcə, MDB dövlətlərinin sabitləşməsinə və hətta iqtisadi potensialının inkişafını təmin edəcək şərt Yeri küresinin bu hissəsində ümumi bazarın analoquunu yaratmaqdır. Biz tam müstəqillik, tam muxtariyyətləşdirmə, tam dövlətçilik şəraitində, suverenliyin bu məsələlərinə toxunmadan ümumi iqtisadi məkan yaratmalı, daha doğrusu onu bərpa etməliyik. Hazırda bu məkan dağıdılmışdır və

nədənsə siyasi suverenləşdirmə vasitəsilə vaxtilə keçmiş ittifaqın vahid iqtisadi məkanda mövcud olan kooperasiyasını, əksər malların vahid istehsal texnologiyasını dağıtmışdır. Əminəm ki, əgər yeni şəraitdə biz maneəşərsiz, vahid iqtisadi məkan yaratsaq, bu gün olduğumuz səviyyəyə dərhal, bəlkə də hətta hər il 10 faiz əlavə edə bilərik.

H e y d ə r Ə l i y e v : Mən də bir-iki kəlmə əlavə etmək istəyirəm. Azad bazar iqtisadiyyatı şəraitində bu çağırışı həyata keçirmək çox çətin olacaqdır. Mən bunu sizə deyirəm.

S u a l : Heydər Əliyev, Siz mötəbər işgüzar informasiyanı hardan alırsınız? Bütün keçmiş sovet məkanında sahibkarlığın ictimai informasiya dəstəyini təmin etmək üçün nə etmək lazımdır?

H e y d ə r Ə l i y e v : İndi bizim informasiya mənbələrimiz çoxdur. Onu bizə Moskvanın və Rusiyanın informasiya agentlikləri, mətbuat orqanları verir, müxtəlif ölkələrdən çoxlu informasiya alır. Ona görə də indi bu məsələdə qıtlıq yoxdur.

S u a l : Cənab Lujkov, bu gün Azərbaycanın baş naziri ilə görüşünüz zamanı Azərbaycan və Rusiya arasında «Çay-dəniz» gəmiləri vasitəsilə yük göndərilməsinin məqsədəuyğun və sərfəli olduğunu bəyan etdiniz. Volqa-Don kanalında Rusiya tərəfdən blokadanın olduğu şəraitdə bu imkanları necə reallaşdırmaq olar? Bu istiqamətdə Moskva hansı təşəbbüsləri irəli sürür?

Y u r i L u j k o v : Bu imkanlardan istifadə etmək lazımdır. Çünki Üyahəzrət iqtisadiyyat zərif xanımdır və ona qulluq etmək, onun üçün müəyyən əlverişli şərait yaratmaq lazımdır. Bunlar isə Rusiya ilə Azərbaycan arasında dövlətlərarası qərarlar sahəsinə aiddir. Şübhəsiz, bir sıra məsələlərdə Rusiyanın rolu üstündür və baxmaq lazımdır ki, bu maneələri böyük həcmdə kim yaratmışdır. Onların ölçüsünü kiçiltmək, vahid iqtisadi məkan yaratmaq, buna qayıtmaq baxımından azaltmaq lazımdır. Zənnimcə, «Çay-dəniz» gəmilərinin hərəkəti üçün yol açıq olmalıdır. Əminəm ki, birbaşa mal gətirən gəmilərin hərəkətinin qadağan olunmasına izah edə biləcək heç bir şərt yoxdur. Bu nədir, hansısa müharibədir, düşmənçəsinə münasibət, yaxud hansısa fəlakət təhlükəsidir? Əsla yox. Bu hansısa məmurların axmaqlığıdır.

S u a l : Cənab Lujkov, Sovet İttifaqı dağıldıqdan sonra Moskva hansı ciddi çətinliklərlə qarşılaşır?

Y u r i L u j k o v : Burada haqqında kifayət qədər bəhs etdiyimiz iqtisadi problemlər barədə yenidən danışmayacağam. Başlıca çətinlik –

yadlaşmadır. Əgər kimsə Sovet İttifaqı dağıldıqdan sonra ötən bu illər ərzində baş verən hər şeyi və mənəvi, ictimai baxımdan bizim rastlaşdığımız başlıca xoşagəlməz cəhətləri ümumiləşdirməyə cəhd göstərsə, onda aydın olar ki, bunların hamısı insanlar, millətlər arasında yadlaşma ilə bağlıdır. Bunun Moskvanın özünə fəlakətli dərəcədə təsir etdiyini deməyə bilmərəm. Biz millətlərarası sülhü qoruyub saxlaya bilmişik, qızğın münaqişələr olmamışdır – Moskvada 141 millət yaşayır – mən ayrı-ayrı nümayəndələr deyil, diasporanı nəzərdə tuturam – bizdə 27 müxtəlif din, dini cərəyan və sairə var. Moskvada insanların fəlakətli şəkildə yadlaşması olmamışdır. Lakin biz hiss edirik ki, dağılan dünyamızda mərkəzdənqaçma meyilləri, özünütəcrid, yadlaşma, milli maneələrin yaranması güclənmişdir. Zənnimcə, əgər meyllərdən danışıq olsaq, bizim vəzifəmiz yeni, tamamilə başqa zəminə – könüllü şəkildə anlamaq zəminində ünsiyyəti və qarşılıqlı əlaqəni qaytarmaqdır. Ünsiyyət, qarşılıqlı əlaqə, xeyirxahlıq və dostluq qalmalıdır, qayıtmalıdır. Mənə elə gəlir ki, ən başlıcası yadlaşmanı aradan qaldırmaqdadır, bunun naminə də biz buraya gəlmişik.

Heydər Əliyev: Sağ olun.

BİR QRUP QAÇQIN VƏ TELEJURNALİST İLƏ GÖRÜŞ

Bakı, Prezident Sarayı

16 iyun 1997-ci il

– Mən sizi son vaxtlar televiziya göstərilən arxiv lentlərində görmüşəm. Ona görə də çox maraqlandım ki, sizinlə görüşüb tanış olum və Nizami Xudiyevdən xahiş etdim ki, əgər bizim bu vətəndaşlarımızın, insanların imkanı olsaydı, görüşmək istərdim.

O arxiv lentləri, televiziya videolentləri Azərbaycanın faciəli hadisələri ilə əlaqədardır – Xocalı soyqırımı, Laçın, Şuşa rayonlarında gərgin vəziyyət yaranan dövrlə bağlıdır. Bunlar hamısı 1992-ci ilə aiddir. Özü də 1992-ci ilin əvvəlləri, may ayıdır – mən belə gördüm. İndi 1997-ci ildir, üstündən beş il keçibdir. Sizin o vaxtkı həyəcanınız – doğma torpaqlarınız, doğma vətəniniz ilə əlaqədar həyəcanınız, vətənpərvərliyiniz və xalqı, milləti, öz torpağınızı qorumaq üçün etdiyiniz çağırışlar o vaxt da çox qiymətli olub, indi də çox təsiredici səslənir.

Eyni zamanda o vaxt siz hadisələrin içində olarkən, o ağır şəraitdə olarkən Azərbaycanın nə üçün belə vəziyyətə düşməsinə bəlkə də başqalarından çox, siz orada hiss edirdiniz, dərk edirdiniz. Şübhəsiz ki, siz o vaxtlar həm torpağı qorumaq, xalqı xilas etmək üçün çox işlər görmüsünüz, çalışmışınız, çarpışmışınız, vuruşmuşunuz və güman edirəm ki, həm də bu məsələlərlə əlaqədar fikirlər söyləmiş, sözlər də demisiniz. Ancaq bizə gəlib çatan – mənim televiziya vasitəsilə gördüyüm o kadrlardır. O kiçik kadrlar özü də o zaman, 1992-ci ildə Azərbaycanın əziz bir bölgəsi olan Qarabağda vəziyyətin nə qədər gərgin olduğunu göstərir. Ermənistan silahlı qüvvələrinin Azərbaycana etdiyi təcavüzün nə qədər qəddar, vəhşi hərəkət olduğunu göstərir. Eyni zamanda, təəssüflər olsun ki, respublikamızı, xalqımızı, torpağımızı, ölkəmizi qorumaq üçün məsul olan şəxslərin fəaliyyətsizliyini – indi artıq ona xəyanət deyirik – xəyanətini, satqınlığını göstərir.

Bir də deyirəm, şübhəsiz ki, siz o dövrü, illəri, ayları yaşamış adamlarsınız, bu barədə çox bilərsiniz. Amma qiymətli cəhət ondan ibarətdir ki, televiziya işçiləri o vaxt kadrları qoruyub saxlaya biliblər. Düzdür, o vaxt o kadrları göstərməyə imkan verilməyib, ancaq həqiqəti həmişə

göstərmək lazımdır. Ona görə yox ki, mənfi və ya müsbət nöqteyi-nəzərdən kiməsə aiddir, ona görə ki, həqiqətdir. Aşkar olanda hər bir məsələyə çarə tapmaq asan olur. O vaxt bəlkə də bizim məğlubiyyətimizin, xalqımızın başına gələn bu faciələrin əsas səbəblərindən biri o olub ki, həqiqət gizlədilib, xalqa, ictimaiyyətə, millətə çatdırılmayıb. Bu baxımdan bizim televiziya işçilərinin fədakarlığı nəticəsində bu kadrların qorunub saxlanması tarixi indiki və gələcək insanlara müəyyən qədər düzgün çatdırmaq üçün çox əhəmiyyətlidir. Hər halda mənim üçün o kadrlar çox maraqlı idi.

Birincisi, bunlar o günlərdə Şuşada, Laçında, Xocalıda, Ağdamda baş vermiş hadisələri çox əyani surətdə əks etdirir. O vaxtlar mən Naxçıvanda yaşayırdım, televiziya müəyyən vaxt baxmaq mümkün idi, sonralar elektrik olmadığına görə televiziya verilişləri kəsilmişdi. Ancaq o kadrları, yaxud da onlara bənzər kadrları həmin dövrdə Azərbaycan televiziyası göstərmirdi. Ona görə də bu baxımdan onları görmək çox maraqlı, əhəmiyyətli, vacibdir. Bir də ki, bir tərəfdən bütün sahələrdə ədalətsizlik olduğu halda, digər tərəfdən sizin kimi sadə adamların cəsarətlə ədalətli söz deməsi çox əhəmiyyətli, çox maraqlıdır.

Ona görə də mən o televiziya kadrlarına çox böyük maraqla baxmışam. Sonra, şübhəsiz ki, televiziya gördüyüm adamları, söz demiş adamları görmək, onlarla tanış olmaq istədim və Nizami Xudiyevdən xahiş etdim ki, əgər mümkün olsa, görüş təşkil etsin. Bu gün belə bir görüş var. Düzdür, bəziləriniz o vaxta nisbətən dəyişilmişsiniz, yəni o vaxt faciəli vəziyyətdə idiniz, amma indi sakit vəziyyətdəsiniz. Mən çox məmnunam ki, bu gün sizinlə görüşürəm. Çünki o faciəli, ağır şəraitdə sizin cəsarətli, ədalətli sözləriniz vətənə, xalqa, millətimizə nə qədər böyük qayğı göstərdiyinizi sübut edir. Ona görə də mən çox məmnunam.

O vaxtlar məni də yada salmışınız. Doğrudur, o vaxtlar məni yada salanlar çox idi, amma o döyüş zamanı, faciəli, ağır bir şəraitdə məni yada salmağınız mənim üçün xüsusilə qiymətlidir. Çünki o vaxt mən sizdən uzaq idim, Naxçıvanda yaşayırdım. Mən təsəvvür etmirdim ki, siz bilirsiniz mən Naxçıvandıyam, necə yaşayıram. Çünki mən bilirdim ki, onda Qarabağda vəziyyət çox ağır idi, hərə öz aqibəti ilə məşğul olurdu. Düşünmək ki, Heydər Əliyev haradadır, onu dəvət etmək, yaxud ona müraciət etmək lazımdır – mən bunu təsəvvür etmirdim. Am-

ma ki, çox yərdən, döyüş bölgələrindən xəbər gəlib çatırdı, bəzən məktublar da gəlirdi. Bilirdim ki, bəziləri məktub göndərirlər, ancaq məktubları buraxmırdılar. Necə ki, o vaxtlar televiziya kadrlarını göstərmirdilər, eləcə də Naxçıvana, mənə gələn məktubları buraxmırdılar. Hətta xarici ölkələrin nümayəndələri çətinliklərin öhdəsindən gəlib Naxçıvanda mənimlə görüşmək deyirdilər ki, neçə dəfə zəng etmişik – verməyiblər, məktub göndərmişik – buraxmayıblar. Belə hallar çox olubdur.

Ancaq eyni zamanda, görürsünüz, bütün bu çətinliklərə baxmayaraq, beş il keçsə də, o televiziya kadrları yaşayıb, indi çox şeylərə aydınlıq gətirir. Sizə vətənpərvərliyinizə, cəsarətinizə görə təşəkkür edirəm. Beş il öncə siz ağır vəziyyətdə idiniz, indi də hamımız o illərin ağrısını çəkirik, çünki işğal edilmiş torpaqlar azad olunmayıbdır. Ancaq insanlar sakit yaşayırlar. Beş ildən sonra sizinlə görüşürük, mən çox şadam.

ÖZBƏKİSTANA RƏSMİ SƏFƏRƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB

18 iyun 1997-ci il

S u a l : Cənab Prezident, məlumdur ki, Azərbaycanda AXC hakimiyyəti dövründə respublikamızla Özbəkistan arasında əlaqələr tamamilə kəsilmişdi. Yalnız Siz hakimiyyətə qayıdıandan sonra bu əlaqələr bərpa olunubdur. Özbəkistana səfərinizdən nə gözləyirsiniz?

C a v a b : Həqiqətən belə olubdur. Azərbaycan və Özbəkistan dövlət müstəqilliklərini əldə edən anlardan təəssüf ki, respublikamızda Özbəkistana qarşı qeyri-sağlam münasibət olmuşdur. Ona görə də Özbəkistanın başçıları buna öz müvafiq münasibətlərini bildirmişdilər. Bizim ölkəmizin uzun illər çox yaxın əlaqələri olmasına baxmayaraq, hər iki respublika müstəqillik qazandığı ilk illərdə heç bir əlaqə saxlamamışdır. 1991-1992-ci illərdə respublikamızın dünyanın bir çox ölkələri ilə diplomatik əlaqələr qırmasına baxmayaraq, Özbəkistanla Azərbaycan arasında diplomatik əlaqələr də yox idi. Şübhəsiz ki, mən bunu həm Azərbaycan, həm də Özbəkistan üçün çox zərərli bir hal hesab etdiyimə görə 1993-cü ilin sonlarından, 1994-cü ilin əvvəllərindən Özbəkistanla əlaqələri bərpa etməyə çalışdım.

Özbəkistana qarşı ədalətsiz hərəkətlərə görə bu ölkədə Azərbaycana böyük inamsızlıq yaranmışdı. Mən Özbəkistanın rəhbərləri ilə keçmiş zamanlardan tanış olmuşdum, bir yerdə işləmişdik, əlaqələrimiz var idi. Ancaq onlarda Azərbaycana qarşı o qədər inamsızlıq əmələ gəlmişdi ki, bizim ölkələrimizin hətta diplomatik əlaqələri də yox idi. Biz diplomatik əlaqələrimizi yalnız 1995-ci ilin sonunda yarada bildik. Nəhayət, 1996-cı ilin əvvəllərində Azərbaycanın Özbəkistanda səfirliyini yaratdıq və o, indi öz fəaliyyətini uğurla davam etdirir.

MDB-nin üzvü olan ölkələrin, türkdilli dövlətlərin başçılarının toplantılarında Özbəkistanın prezidenti ilə mən görüşlər keçirirdim və bu əlaqələrin bərpa edilməsinə cəhdlər göstərirdim. Bilirsiniz ki, bu əlaqələr quruldu. 1996-cı ilin mayında Özbəkistan prezidenti İslam Kərimov Azərbaycana rəsmi səfərə gəldi. Bu səfər çox uğurlu oldu. Biz 19 sənəd imzaladıq. 1996-cı ilin oktyabrında Əmir Teymurun yubileyi

münasibətilə mən Daşkənddə oldum. Bu, çox yaxşı səfər oldu.

Mən çox məmnunam ki, Özbəkistan kimi böyük ölkə və o cümlədən əsrlər boyu tarixi əlaqələri olmuş bir xalq ilə bu gün bizim dövlətlərarası əlaqələrimiz bərpa olubdur. Bunların da nəticəsi olaraq, Özbəkistan prezidentinin dəvəti ilə indi mən Daşkəndə rəsmi səfərə gedirəm.

Bu səfərdən nə gözləyirəm? Gözləyirəm ki, biz ölkələrimizin əlaqələrinin mövcud vəziyyətini və perspektivlərini birlikdə müzakirə edəcəyik, nəzərdə tutulduğu kimi, bir çox müqavilələr imzalayacağıq.

Görülən bütün bu tədbirlər nəticəsində biz həm Mərkəzi Asiya, həm də Qafqaz ölkələri üçün çox əhəmiyyətli olan böyük nailiyyətlər əldə etdik. Bilirsiniz ki, Transqafqaz magistralı, dəhliz yaradılması barədə biz keçən ilin mayında saziş imzaladıq. Bu magistralı, dəhliz artıq fəaliyyətdədir. Hesab edirəm ki, onun çox böyük gələcəyi vardır. Başqa sahələrdə də əlaqələrimiz yaxşı inkişaf edir. Ona görə də bu səfərimin də uğurlu olacağına ümid bəsləyirəm.

Azərbaycanın ilkin neftinin ixrac kəməri marşrutlarına Özbəkistanın münasibəti barədə suala cavabında dövlətimizin başçısı dedi:

– Özbəkistan bu məsələdə çox maraqlıdır və bizim bu sahədəki işlərimizi dəstəkləyir. Doğrudur, Özbəkistan Xəzəryanı ölkə deyildir. Amma imkanlardan istifadə etməyə çalışır və bu sahədə onun özünəməxsus planları vardır.

Prezident Heydər Əliyev ilkin neftin nəqli barədə Azərbaycan, Rusiya və Çexistan arasında guya saziş imzalanacağı haqqında Rusiya mətbuatının xəbərləri ilə əlaqədar suala cavab verərək dedi:

– Bizim saziş imzalamaya ehtiyacımız yoxdur. Biz 1996-cı ilin yanvarında Moskvada saziş imzalamışıq. İmzaladığımız bu sazişi Rusiya yerinə yetirə bilmir. Mən elan etmişəm ki, biz Şimal istiqamətində neft kəməri yaratdıq, ancaq indi nefti ixrac edə bilmirik. Bu, Rusiya ilə Çexistanın münasibətlərindəki çətinliklərdən irəli gəlir. Onlar son vaxtlar danışıqlar aparıblar, razılığa gəliblər.

Bilirsiniz ki, Rusiyanın prezidenti cənab Boris Yeltsinin dəvəti ilə iyulun 3-də mənim Moskvaya ilk rəsmi səfərim olacaqdır. Güman edirəm ki, o vaxta qədər bu məsələlər tamamilə həll ediləcək və biz bu işə əməli surətdə başlayacağıq.

«ABƏŞ-in rəhbər komitəsinin son iclasının nəticələrini necə qiymətləndirirsiniz?» – sualına cavabında respublikamızın rəhbəri dedi:

– Mən bu nəticələri yaxşı qiymətləndirirəm. Onların işində bəzi geriliklər olmuşdu. Rəhbər komitədə bu barədə müzakirələr aparılmışdır. Hesab edirəm ki, ümumi işimiz, xüsusən Azərbaycanın gələcəkdə bu sahədə nailiyyətlər qazanması üçün yaxşı qərarlar qəbul olunubdur.

Minsk qrupu həmsədrlərinin bölgəyə səfərinin nəticələri barədə Ermənistan mətbuatında dərc edilən yazılarla əlaqədar suala cavabında dövlətimizin başçısı dedi ki, biz bu məsələləri qapalı aparırıq. Bu nə qədər qapalı olsa, o qədər də nailiyyət əldə edilə bilər. Ermənistan öz işinə, biz də öz işimizə cavabdehik. Biz verdiyimiz sözə sadıq. Əgər onlar verdikləri sözü pozurlarsa, özləri cavabdehirlər.

Azərbaycan haqqında «ANS» televiziya xəbərlərinin dünyaya yayılması ilə bağlı suala cavabında dövlətimizin başçısı dedi:

– «ANS» tam sərbəst fəaliyyətdədir. Əgər siz bu sahədə daha da çox iş görürsünüzsə, çox sağ olun. Ölkəmizin dünya miqyasında hörmətini qaldırmağa hamı çalışmalıdır. «ANS» sərbəst televiziya şirkətidir, imkanları var. Çalışın, bu sahədə nə bacarırsınız, edin.

AZƏRBAYCAN-ÖZBƏKİSTAN SƏNƏDLƏRİNİN İMZALANMASI MƏRASİMİNDƏN SONRA BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSINDA BƏYANAT

Daşkənd

19 iyun 1997-ci il

– Hörmətli Prezident İslam Kərimov! Hörmətli dostlar, xanımlar və cənablar!

İlk öncə Özbəkistana rəsmi səfər etmək üçün dəvət etdiyinə görə prezident İslam Kərimova təşəkkürümü bildirmək istəyirəm və şadam ki, bu səfər başlanmışdır və biz bu gün səhərdən xeyli iş görmüşük. Bu səfər prezident İslam Kərimovun keçən ilin mayında Azərbaycana rəsmi səfərinin davamıdır. Bu gün biz nə etmişiksə, bunların hamısı Özbəkistan ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlığı təmin etmək üçün birlikdə qoyduğumuz əsasın məntiqi davamı, inkişaf etdirilməsidir. Nümayəndə heyətimizə göstərilən qonaqpərvərliyə, səmimi qəbula görə hamıya təşəkkür edir və demək istəyirəm ki, biz özümüzü burada evimizdəki kimi hiss edirik, çünki belə diqqət və dostluq mühiti ilə əhatə olunmuşuq.

Prezident İslam Kərimov bizim söhbətlərimiz, danışıqlarımız və imzalanmış sənədlər haqqında ətraflı danışdı. Hesab edirəm ki, bunları təkrar edib vaxtınızı almağa ehtiyac yoxdur. Mən onun dediklərinin hamısı ilə tam razıyam. Ən başlıcası budur ki, Özbəkistanla Azərbaycan sadıq, etibarlı tərəfdaşlar kimi çıxış edirlər və tərəfdaşlıq münasibətlərimizi, əməkdaşlığımızı, dostluğumuzu daha da inkişaf etdirməyin və möhkəmləndirməyin konkret yollarını imzalanmış sənədlərdə müəyyənləşdirmişlər.

Qısa bir müddətdə – mən Özbəkistanın və Azərbaycanın müstəqillik əldə etmələrindən sonrakı dövrü nəzərdə tutaram – ölkələrimiz arasında yaranmış münasibətlər bizim istədiyimiz münasibətlər deyildir. Bu, Azərbaycan tərəfinin təqsiri üzündən, Azərbaycanın o dövrdəki bəzi rəhbərlərinin günahı üzündən baş vermişdi, mən bundan təəssüflənirəm. Mən dəfələrlə demişəm ki, o zaman Azərbaycanda höqiqətən təsadüfi olaraq hakimiyyət başına gəlmiş bəzi insanların tutduqları

mövqeyini nə Azərbaycan xalqı, nə də Azərbaycan cəmiyyəti dəstəkləməmişdir. Onlar bütünlükdə Azərbaycan Respublikasına böyük zərər vurmuş, o cümlədən Özbəkistan ilə Azərbaycan arasında münasibətləri mürəkkəbləşdirmişdilər.

Dediklərimlə əlaqədar bir çox illər itirdiyimizi nəzərə alsaq, az müddət ərzində münasibətlərimizin və əməkdaşlığımızın intensiv inkişafını təmin edə bilməmişik. Keçən ilin mayında Bakıda 19 sənəd imzalanmışdır və birinci sənəd Özbəkistan ilə Azərbaycan arasında dostluq və əməkdaşlıq haqqında müqavilədir. Bu gün 19 sənəd imzalanıb, bunların arasında İslam Abduqəniyeviçin və mənə imzaladığımız sənədin – Özbəkistan ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsi, dostluq və tərəfdaşlıq münasibətlərinin möhkəmləndirilməsi haqqında sənədin çox böyük əhəmiyyəti var. Bütün başqa sənədlərin də müstəsna əhəmiyyəti var və onların hamısı birlikdə Özbəkistan ilə Azərbaycan arasında uğurlu əməkdaşlıq üçün güclü, mən deyərdim ki, fundamental müqavilə-hüquqi əsas yaradır. Bizim heç bir şübhəmiz yoxdur ki, bu sazişlərin hamısı reallaşdırılacaq və yaxın illərdə əməkdaşlığımızın coşğun inkişafının şahidi olacağıq, bu isə həm Azərbaycana, həm də Özbəkistana eyni dərəcədə böyük fayda verəcəkdir.

Mən xüsusi vurğulamaq istəyirəm ki, – bu barədə İslam Abduqəniyeviç də dedi – müzakirə olunan bütün məsələlər, o cümlədən son dərəcə mühüm siyasi əhəmiyyəti olan məsələlər barəsində baxışlarımızın tam birliyinin, mövqələrimizin eyniliyinin, oxşarlığının şahidi olduq. Etibarlı tərəfdaşlığı təmin etmək üçün bu, çox, son dərəcə mühümdür. Həm regional xarakter daşıyan, həm də beynəlxalq həyatda ümumi mövqələrimizlə bağlı bir çox ümumi mənafeələrimiz nəzərə alınmaqla bu etibarlı tərəfdaşlıq Özbəkistan üçün də, Azərbaycan üçün də çox gərəklidir.

Mən hər bir dövlətin ərazi bütövlüyünün qorunması və təmin edilməsinin zəruriliyi barədə prezident İslam Kərimovun bildirdiyi və bu gün də təkrar etdiyi mövqeyi, separatizm, terrorizm, fundamentalizmə qarşı yönəldilmiş mövqeyi, daxili işlərə qarışmamaq mövqeyini, hər hansı ölkənin suverenliyinə və müstəqilliyinə qəsd etmək cəhdlərinə qarşı yönəldilmiş mövqeyi yüksək qiymətləndirirəm. Biz də belə mövqələrdə möhkəm dururuq və bu baxımdan mövqələrimizin – mən Özbəkistanı və Azərbaycanı nəzərdə tuturam – üst-üstə düşməsinin bi-

zim tərəfdaşlıq münasibətlərimizin gələcək inkişafı üçün də fundamental əhəmiyyəti var.

Bizim Azərbaycanda əldə etdiyimiz müstəqillik bir çox çətinliklərdən və sınaqlardan keçmişdir: Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzü, Ermənistan silahlı birləşmələrinin Azərbaycan ərazisinin 20 faizini işğal edərək ölkəmizin ərazi bütövlüyünü pozması, işğal edilmiş torpaqlardan Azərbaycanın bir milyondan çox sakininin zorla qovulub çıxarılması – indi onlar müxtəlif bölgələrdə, əksəriyyəti çadırlarda, son dərəcə ağır şəraitdə, qaçqın vəziyyətində yaşayırlar – Azərbaycanın özündə, daxildə bir çox illər vəziyyətin qeyri-sabit olması, müxtəlif silahlı dəstələr, qruplar, siyasi partiyalar arasında hakimiyyət uğrunda mübarizə getməsi.

Bütün bunların fonunda biz dövlət müstəqilliyimizi və milli azadlığımızı çox yüksək qiymətləndirir və əziz tutur. Bu bizə çox baha, torpaqlarımızı erməni işğalçılarından müdafiə edərək verdiyimiz çoxlu qurbanlar hesabına, 1990-cı ilin yanvarında sovet qoşunları tərəfindən Azərbaycan xalqına qarşı hərbi təcavüz törədilən zaman verdiyimiz çoxlu qurbanlar hesabına və Azərbaycanda daxili siyasi mübarizə prosesində verdiyimiz çoxlu qurbanlar bahasına başa gəlmişdir. Biz bu çətinliklərdən, bu qurbanlardan keçərək indi malik olduğumuz sabit vəziyyətə, müstəqilliyə, suverenliyə gəlib çıxmışıq. Biz bunu çox qiymətləndirir və əziz tutur, öz müstəqilliyimizi bundan sonra da möhkəmləndirəcək və inkişaf etdirəcəyik.

Bu cəhətdən baxışlarımızın, mövqələrimizin – mən Özbəkistan prezidenti ilə Azərbaycan prezidentinin baxış və mövqələrini nəzərdə tuturam – uyğun gəlməsi müstəsna əhəmiyyətə malikdir, həqiqətən etibarlı tərəfdaş olmağımız bunun üçün yaxşı zəmindir. Biz Azərbaycanda Özbəkistanla etibarlı tərəfdaşlıq münasibətlərinə malik olmaq istəyirik və hər şey edəcəyik ki, bu münasibətlər olsun, onlar inkişaf edib möhkəmlənsin.

Diqqətinizə görə sağ olun.

RUSIYA XİN-in MƏTBUAT MƏRKƏZİNDƏ KEÇİRİLƏN MƏTBUAT KONFRANSINDA JURNALİTLƏRİN SUALLARINA CAVAB

S u a l : İcazənizlə, mənim iki sualım var. Birincisi, Sizin səfəriniz zamanı Xəzər haqqında söhbət getdimi? Əgər getdisə, onda mümkündürsə, bu barədə bir qədər ətraflı danışasınız. İkincisi – Siz buraya səfərinizdən bilavasitə əvvəl Çeçenistan nümayəndə heyəti ilə görüşdünüz. Görüşlərin bu cür növbəliliyi sırf təsadüf idimi, yoxsa iş rejiminiz təsadüfən belə tərtib edilmişdir, yaxud bu növbəlilik hansı səbəblərlə əlaqədar müəyyən edilmişdir? Əgər belədirsə, onda bu səbəblər hansılardır? Sağ olun.

H e y d ə r Ə l i y e v : Bilirsinizmi, mən vaxtı çox almaq istəmirəm. Söhbətlərimiz zamanı məsələlərimiz çox olmuşdur, o cümlədən Xəzərin enerji ehtiyatlarından istifadə edilməsi problemi danışıqlar, müzakirələr və fikir mübadiləsi mövzusunda çevrildi. Siz bilirsiniz, bu məsələ barədə Moskva mətbuatında yalan materiallar tez-tez verilir. Azərbaycanın bəzi transmilli neft şirkətləri ilə əlaqələr yaratması, istər quruda, istərsə də dənizdə Azərbaycana məxsus olan neft və qaz yataqlarının birgə işlənməsi üçün sərmayələr cəlb edilməsi ilə əlaqədar müxtəlif saxtakarlıqlar, müxtəlif aldadıcı materiallar meydana gəlmişdir.

Buna görə də dünən bunların elə hamısı aydınlaşdırıldı. 1994-cü ilin sentyabrından başlayaraq biz Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı neft və qaz yataqlarının birgə işlənməsi haqqında transmilli şirkətlərlə 5 iri müqavilə imzalamışıq. Rusiyanın «LUKOyl» neft şirkəti bu beş müqavilədən ilk üç müqavilədə iştirak edir, özü də sanballı paya malikdir. Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı daha bir yataq haqqında dünən Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti ilə «LUKOyl» şirkəti arasında müqavilə imzalandı. Bu mərasim Kremlə Rusiya və Azərbaycan prezidentlərinin iştirakı ilə keçdi. Bu gün mən Rusiya hökuməti sədrinin birinci müavini Boris Yefimoviç Nemtsovun iştirakı ilə neft şirkətlərinin prezidentləri və maliyyə mərkəzlərinin rəhbərləri ilə görüşərkən bizim yanımızda Azərbaycan neft şirkəti ilə Rusiyanın «LUKOyl» və «Rosneft» neft şirkətləri ilə «Kəpəz» yatağının birgə işlənməsi haqqın-

da daha bir müqavilə imzalandı. Bu yataq da Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda yerləşir.

Diqqət yetirin, Rusiya Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı neft və qaz yataqlarından istifadə olunmasında necə fəal iştirak edir. Mən bu gün söhbət etdim, görə ki, Tümdə olan «Yukos» şirkəti, habelə «Sidanko» şirkəti bizə gəlmişdir. Bu gün biz başqa şirkətlərlə də görüşdük. Biz onlarla danışıqlar aparacağıq. Ona görə də bu məsələ burada müzakirə edildi, amma məhz belə bir yönümdə ki, biz birgə iş aparırıq. Təbii ki, indi bir çox Amerika şirkətləri, «Britiş Petroleum», Fransa şirkətləri, Norveç şirkətləri, Yaponiya, Səudiyyə Ərəbistanı, İran, Türkiyə şirkətləri Azərbaycanda güclü fəaliyyət göstərir və bizimlə iş görürlər. Layihələrimizdə təxminən 12 ölkədən 17 şirkət iştirak edir. Əlbəttə, Rusiya da iştirak edir.

Daha bir mühüm məsələ. 1996-cı ilin yanvarında burada, Moskvada Azərbaycandan neftin Rusiya ərazisi ilə Qara dənizə, Novorossiysk limanına nəql edilməsi haqqında saziş imzalanmışdı. Bu saziş Rusiya hökumətinin sədri, baş nazir Viktor Stepanoviç Çernomırdın tərəfindən və mənim tərəfimdən imzalanmışdır. Güman edirdi ki, Bakıdan Novorossiyskə gələn neft kəməri bərpa olunacaq və 1997-ci ilin təxminən əvvəllərində neft daşınmağa başlanacaqdır. Biz Azərbaycan ərazisində bu neft kəməri inşa etmişik – deməliyəm ki, xarici neft şirkətlərinin konsorsiumu bunun üçün 50 milyon dollar xərcləmişdir – bu kəməre neft vurmuşuq, lakin Rusiya tərəfi onu qəbul etməyə hazır olmamışdır. Biz bu məsələ ilə əlaqədar Rusiya hökumətinə müraciət etdik, ancaq məsələ həll olunmadı. «Transneft» bizə vəd verdi, lakin vədinə əməl edə bilmədi.

Moskvaya səfərim ərəfəsində İçəriyaya Çeçenistan Respublikasının prezidenti Aslan Məshədov Bakıya gəldi və biz onunla görüşdük, bir çox məsələlər barəsində söhbət etdik. Lakin başlıca məsələ məhz bu neft kəməri ilə bağlı idi. Çünki o, bundan əvvəl həm baş nazir Çernomırdınla, həm baş nazirin birinci müavini Anatoli Borisoviç Çubaysla, həm Boris Yefimoviç Nemtsovla, həm də başqaları ilə danışıqlar aparmışdır. Amma məsələ həll edilməmişdi. Çünki sazişi iki ölkə imzalamışdı, bu sazişdə Çeçenistan da iştirak etmək istəyir, ona görə də dünən biz bu məsələni müzakirə etdik, belə bir yekdil rəyə gəldik ki, üç şirkət – «Transneft», Azərbaycan Neft Şirkəti və Çeçenistan Neft Şirkəti bu neft kəmərlərindən istifadə olunması haqqında kommersiya sazişi imzalasınlar. Bu saziş ya bu gün, ya da sabah imzalanacaqdır.

S u a l : Cənab Prezident, səfərinizin gedişində Qəbələ RLS-nin statusu haqqında məsələ barədə tərəflərin mövqelərini yaxınlaşdırmaq mümkün oldumu və Azərbaycan tərəfi bu məsələnin həllini Ermənistanla satılmış silahların Rusiyaya qaytarılması məsələsi ilə bağlamaq niyyətindədirmi? Sağ olun.

H e y d ə r Ə l i y e v : Bilirsiniz, biz Rusiya ilə danışıqlar aparanda mən bunu demək istəyirəm ki, hamı bilsin – heç bir şərt qoymuruq. Heç bir şeyi heç nə ilə bağlamırıq, çünki Rusiya ilə bizim dostluq münasibətlərimiz var. Biz Rusiya tərəfindən dostluq münasibətlərinə, bizi başa düşəcəklərinə ümid bəsləyirik. Başa düşürsünüz, indi biz Rusiya ilə çekişmək istəmirik ki, bilirsiniz nə var, siz Ermənistandan silahları qaytarın, onda biz də Qəbələ haqqında məsələni həll edərək. Biz məsələyə belə yanaşmırıq. Hesab edirəm ki, Rusiya ilə Azərbaycan arasında mehriban münasibətlərin mövcud olduğu, eləcə də Rusiyanın demokratik ölkəyə çevrilməkdə olduğu, hər cür imperiya əhval-ruhiyyəsindən imtina etdiyi bir şəraitdə Rusiya MDB-yə daxil olan bütün ölkələrə – Ermənistanla, Azərbaycana da – bərabər münasibət bəsləməlidir, müxtəlif strukturlar tərəfindən törədilmiş cinayətləri Rusiya özü araşdırmalı və tədbirlər görməlidir. Bu həтта Rusiyanın nüfuzu, onun dövlət nüfuzu üçün də lazımdır. Ancaq bununla belə, Qəbələ haqqında, Qəbələ RLS-nin statusu haqqında məsələni biz müzakirə etdik və zənnimcə, indi də bunun müzakirəsi gedir.

Bilirsiniz ki, Qəbələ çox güclü radiolokasiya stansiyasıdır, o, Rusiyanın strateji nüvə hücumundan, raket-nüvə hücumundan müdafiəsi üçün çox zəruridir. Ona görə də bu stansiya Rusiyaya lazımdır. Eyni zamanda o, Azərbaycanın mülkiyyətidir. O, Azərbaycanın ərazisindədir. Bütün bu illər ərzində biz həmin stansiyanın fəaliyyətinə mane olmamışıq, o, normal işləyir. Orada Rusiya silahlı qüvvələrinin şəxsi heyəti, digər işçilər var. Normal fəaliyyət göstərmək üçün onların bütün imkanları var. Ancaq eyni zamanda, bu stansiyanın indən belə hansı prinsiplər əsasında mövcud olacağını qəti şəkildə müəyyənləşdirmək lazımdır. Bu məsələ barədə danışıqlar gedir.

S u a l : Hörmətli Heydər Əliyev, mən «Qolos Rossii»dən Armen Aruşanovam, bakılıyam, Sizi də yaxşı xatırlayıram və tanıyıram. Sizinlə 13 il işləmişik, yaxşı, çox gözəl işləmişik, mən bunu hər yerdə, bütün səviyyələrdə deyirəm və bunu heç kim inkar edə bilməz. Heydər Əliyev, Ermənistan-Azərbaycan münasibətinin aradan qaldırılması

yolunda Sizin böyük töhfəniz, nəhəng töhfəniz hamıya məlumdur. Bunu inkar etməyə heç kimin ixtiyarı yoxdur. Bundan çıxış edərek, mən belə bir sual vermək istərdim. Ermənistan ilə Azərbaycan arasında qarşılıqlı münasibətləri daha da sabitləşdirməyin amili kimi, gələcəkdə Ermənistan ərazisindən neft kəmərlərinin çəkilməsi nəzərdə tutulurmu? Keçmiş dostum Həsən Əzizoviç Həsənov burada olmadığına görə ikinci sual da verirəm: Siz bilirsiniz ki, Moskva ərazisində bakılılar xüsusilə çoxdur, onların hamısı Bakıda yaşadıkları günləri xatırlayırlar və heç vaxt unutmayacaqlar. Bizim bu və ya başqa sənədlərlə, deyək ki, doğum, nikah haqqında şəhadətnamə və sairə ilə bağlı bəzi məsələlərimiz olur. Bəlkə göstəriş verərdiniz ki, biz bu məsələləri müvafiq orqanlar, konsul şöbəsi və s. vasitəsilə həll edə bilək.

H e y d ə r Ə l i y e v : Sizi, keçmiş bakılı eşiitmək mənə xoş oldu, biz birlikdə işləmişik, mehriban yaşamışıq və ona görə də siz təsdiq edə bilərsiniz ki, Azərbaycanda, Ermənistanda da, Dağlıq Qarabağda da ermənilərlə azərbaycanlılar arasında necə yaxşı, dostluq şəraiti vardı. Mənildə neçə dəfə Dağlıq Qarabağda, hər bir kənddə, hər bir şəhərdə, hər bir yaşayış məntəqəsində olurdum. Biz Dağlıq Qarabağda nə qədər çox mühüm tikililər, yaşayış evləri də, fabriklər də, zavodlar da, yeri gəlmişkən, indi Dağlıq Qarabağı elektrik enerjisi ilə təchiz edən hidroelektrik stansiyası da inşa etmişdik. Tərtərçayın üstündəki Sərsəng SES-i deyirəm. O mənim təşəbbüsumlə tikilmiş və mənim iştirakımla təntənəli açılışı olmuşdu. Bu böyük bayram idi. Nə qədər işlər görülmüşdü!

Amma təəssüflər olsun, ayrı-ayrı adamlara bunların hamısını dağıtmaq lazım idi. Ancaq mən belə düşünürəm ki, sizin kimi adamlar xeyirli, yaxşı nə olmuşdursa, onların bərpə edilməsinə hər halda çalışmalıdırlar. Mən hesab edirəm ki, xalqlara – mən erməni və Azərbaycan xalqlarını nəzərdə tuturam – yanaşı yaşamaq tələyin hökmü ilə müəyyən edilmişdir, heç kəs heç yerə köçən deyildir, oradan nə ermənilər köçüb gedəcəkdilər, nə də azərbaycanlılar. Allah onlara yanaşı yaşamağı buyurmuşdur, yanaşı yaşayırdılar da. Tarixdə münasibətli dövrlər olmuşdur, lakin onlar başa çatmış, unudulmuşdur və insanlar dostluq etməyə başlamışlar. Bizim Bakıda nə qədər qarışıq nikahlar var. Nəzərinizə çatdırıram ki, Bakıda 30 mindən çox erməni yaşayır – bunlar azərbaycanlılara ərə getmiş qadınlardır. Bir diqqət yetirin, bu qarışıq nikahlardan, 30 min birgə nikahdan nə qədər uşaq dünyaya gəlmişdir – biz-

də ailələr adətən çoxuşaqlı olur, azərbaycanlılar çoxlu uşağa malik olmağı sevirlər, bu, pis cəhət deyildir – hər belə nikahdan azı 3 uşaq doğulduğunu götürsək, birdən-birə 90 min nəfər də əlavə edilir. Bilirsinizmi, bəzən bu adamların, atası azərbaycanlı, anası isə erməni olan adamların halına çox acıyırım, onlara yazığım gəlir, onlar haradasa özlərini küskün hesab edir, özlərinin tam ləyaqətli olmadığını düşünürlər. Yeri gəlmişkən, mən Bakıda mətbuatda, televiziya ilə bildirdim ki, erməni millətinə mənsub olan bu adamlar, eləcə də onların uşaqları Azərbaycanda, o cümlədən də Bakıda heç vaxt heç bir halda sıxışdırılmamalıdır. Bu münaqişədə onların heç birinin təqsiri yoxdur və onlar zillət çəkməməlidirlər.

Odur ki, Moskvada yaşayan bakılılar – siz deyirsiniz ki, onlar çoxdur, lakin onların arasında da vicdansızlar var, mən onları da tanıyıram, çünki Allaha şükür, mən Moskvada da yaşamışam – söylərini birləşdirə bilərdik. Gəlin, söylərimizi birləşdirək.

O ki qaldı neft kəmərinə, bilirsinizmi, indi neft kəmərinin çox marşrutları müəyyən edilir, məsələn, müəyyən edildiyinə görə, onlardan biri Rusiya ərazisi ilə keçib Novorossiyskə gedəcəkdir. Biz başqa neft kəmərinə Gürcüstan ərazisi ilə Qara dənizin Supsa limanına çəkirik. Başqa neft kəmərləri də olacaqdır. Ona görə ki, bizim hövzədə neft ehtiyatları olduqca böyükdür. Özü də təkcə bizdə yox, Qazaxıstan sektorunda da böyükdür, mən bu yaxınlarda Qazaxıstanda rəsmi səfərdə oldum. Təngizdə olduqca böyük ehtiyatlar var, Xəzər dənizinin Qazaxıstan sektorunda olduqca böyük ehtiyatlar var. Ehtiyatlar Türkmənistan sektorunda da böyükdür. Bunların hamısını beynəlxalq bazarlara çıxarmaq lazımdır. Buna görə də neft kəməri bir deyil, iki deyil, üç deyil, çox olacaqdır. Əlbəttə, sülh olarsa, bir neft kəməri də Ermənistandan keçəcəkdir. Sülh olmasa, heç bir neft kəməri də olmayacaqdır.

Sual: İrənlə münasibətləriniz necədir?

Heydər Əliyev: Biz İrənlə böyük sərhədə maliklik. İran bizim dost ölkədir. Bizi İrənlə tarixi keçmiş bağlayır. Bəzi məlumatlara görə, İrəndə təxminən 30 milyon azərbaycanlı yaşayır. Buna görə də İrənlə bizim aramızda çox mehriban və yaxşı münasibətlər var. Bizdə rejimlərin müxtəlif olması – onlarda bir rejim, bizdə başqa bir rejim var – daxili işdir. Biz başqa ölkələrin işlərinə qarışmırıq. Kim hansı quruluşu yaradır, kim hansı xətlə gedir – bu onun daxili işidir. Ona görə də istəyirik ki, heç kəs bizim daxili işimizə qarışmasın. Mən hələ keçmiş

vaxtlardan, sovet dövründən xatırlayıram, Moskvada, Rusiyada həmişə islam təməlciliyi ilə qorxudurdular, deyirdilər ki, İrəndən gələn bu təməlcilik Azərbaycan vasitəsilə Rusiyaya keçə bilər. Deməliyəm ki, bunlar boş sözlər idi. Təəssüf ki, sovet dövründə burada bəzi Şərqi mütəxəssisləri, bəzi politoloqlar var idi ki, onlar Şərqi nə demək olduğunu, İranın nə demək olduğunu, Azərbaycanın nə demək olduğunu çox az bildirdilər. Müxtəlif sözlər söyləyirdilər, camaat da heç nəyə varmadan onlara inanırdı. Doğrudur, İrəndə təməlcilik var, çünki İran özünü İslam Respublikası elan etmişdir. Orada din hakimiyyət başındadır, İran dini dövlətdir. Lakin bizim dövlətimiz dünyəvi, demokratik dövlətdir və demokratiya yolu ilə gedir. Buna baxmayaraq, biz dostluq münasibətləri saxlarıq. Bizdə istər orada, istərsə də burada qohumluq əlaqələri olan adamlar çox-choxdur, insani əlaqələr çox böyükdür, mədəni əlaqələr çox böyükdür, ticarət çox genişdir.

İrən xarici ticarət dövrümüzədə birinci yeri tutur. Buna görə də İrənlə çox yaxşı münasibətlərimiz var. Lakin məlumdur ki, son vaxtlar Rusiyada da İrənlə münasibət dəyişmişdir – onların arasında çox mehriban münasibətlər, əməkdaşlıq və hətta, zənnimcə, hərbi əməkdaşlıq nəzərə çarpır. Amma bu, İranın və Rusiyanın öz işidir. Mən bu işlərə qarışmıram. Nə gizlədəsən, bunlar da var. Budur, mənə sizə dediklərim.

Sual: Heydər Əliyev, məlumdur ki, Moskvada və ümumiyyətlə, Rusiya ərazisində yaşayan bir sıra adamlar barəsində Azərbaycanla cinayət işləri açılmışdır. Məsələn, belə bir sual vermək istərdim, sabiq Azərbaycan prezidenti Ayaz Mütəllibovun verilməsi məsələsi müzakirə edildimi və bu məsələ qaldırılacağı, bu yaxınlarda verilmiş Sürət Hüseynovun taleyi nə yerdədir, onun məhkəməsi olubmu? Sağ olun.

Heydər Əliyev: Ümumiyyətlə, deməliyəm ki, Rusiya başqa ölkədə cinayət törədən və burada olan cinayətkarları gizlətməklə düz iş görmür. Rusiyanın özünün cinayətkarları bas edir, belə isə özge cinayətkarları sizin nəyinizə görədir? Soruşmaq istəyirəm, nəyinizə görədir? Ona görə də cinayətkarlar buraya gəldikdə onları gizlətmək yox, buradan qovmaq lazımdır. Amma təəssüflər olsun, qəddar cinayətlər, terror əməlləri, hərbi cinayətlər, digər cinayətlər, qətlər törətmiş bəzi cinayətkarlar Rusiya ərazisində gizlənilir. Lakin deməliyəm ki, son vaxtlar, xüsusən 1996-cı ildən başlayaraq Rusiyanın Da-

xili İşlər Nazirliyi ilə Azərbaycanın Daxili İşlər Nazirliyi arasında, Rusiya Baş Prokurorluğu ilə Azərbaycanın Baş Prokurorluğu arasında çox yaxşı işgüzar qarşılıqlı münasibətlər yaranmışdır. Deməliyəm ki, Azərbaycanda cinayət törətmiş bir çox cinayətkarlar bu sağlam, işgüzar, yaxşı əməkdaşlıq nəticəsində əskara çıxarılmış, Azərbaycana verilmiş və onların əməlləri ilə əlaqədar təhqiqat aparılmışdır. Bəziləri artıq məhkəmə tərəfindən mühakimə edilmişlər, bəzi işlər üzrə təhqiqat gedir, o cümlədən sizin xatırladığımız Sürət Hüseynovun işi üzrə təhqiqat aparılır. O, bir il baş nazir oldu, buna görə də indi onu baş nazir kimi tanıyırlar. Ümumiyyətlə, narkobiznesə qurşanmış bu adamın ən yüksək vəzifəsi ilkin yun emalı fabrikinin direktoru vəzifəsi olmuşdur. O, hər cür cinayətlər, kriminal işlər hesabına, təəssüflər olsun, Azərbaycanda Xalq Cəbhəsi hakimiyyətdə olan dövrdə baş nazirin müavini, korpus komandiri, sonra isə Azərbaycan prezidentinin Qarabağ üzrə xüsusi müvəkkili vəzifəsində gəlib çıxmışdı, başqa vəzifələr də almışdı, Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdü, əlbəttə, bunların hamısı saxta idi. Amma olmuşdu. 1993-cü ildə məhz o, Azərbaycanda vətəndaş müharibəsinin bəislərindən biri olmuşdur. Bu müharibə çox böyük zərər vurdu. Bununla əlaqədar olaraq Xalq Cəbhəsi hakimiyyətdən getmək məcburiyyətində qaldı. Elə onda xalq məni Bakıya dəvət etdi və mənə etimad göstərərək prezident seçdi.

Buna görə də bu adam diqqətə layiq deyildir. Amma bir halda ki, soruşursunuz, deməliyəm ki, o, bəli, Azərbaycanda çox ağır cinayətlər törətmişdir, Rusiyada gizlənirdi. Rusiyanın Daxili İşlər Nazirliyi, Rusiyanın Baş Prokurorluğu sağ olsun ki, onu bizim adamların iştirakı ilə tutub Azərbaycana verdilər. İndi o, istintaq altındadır. O, çox cinayətlər törətmişdir və bunların hamısını açmaq lazımdır. Təbii ki, o, məhkəmə qarşısında cavab verməlidir.

Təəssüf ki, cinayət törədib indi burada yaşayan başqa adamlar da var. Onlardan bəziləri Rusiya vətəndaşlığı almağa müvəffəq olurlar. Mən bunu başa düşmürəm. Mən bunu düzgün hesab etmirəm. Rusiya belə adamlara Rusiya vətəndaşlığı verməməlidir ki, onlar Rusiya vətəndaşının bu statusu ilə gizlənə bilsinlər. Mən bunu düzgün hesab etmirəm. Bu, münasibətlərimizə ziddir.

Mütəllibova gəldikdə, o sizin ona yetirdiyiniz diqqətə heç layiq də deyildir. O, 5 il bundan əvvəl Rusiya qoşunlarının hərbi təyyarəsinə minib Azərbaycandan qaçmışdır. Həmin vaxtlarda o, prezident idi.

Əgər kimisə prezident seçib etimad göstərmişlərsə, o bu etimadı doğrultmalı və bu vəzifədə qalaraq ölkəni idarə etməli, öz xalqının təhlükəsizliyini təmin etməlidir. Amma ona etimad göstərmişdilər – doğrudur, o, saxtakarlıqla prezident olmuşdu, bu, özlüyündə aydın idi, lakin buna baxmayaraq, formal surətdə prezident elan edilmişdi – o isə Rusiya təyyarəsinə minib öklmişdir və 5 ildir burada gizlənir. Belə isə o, ümumiyyətlə, danışıq üçün hansı mənəvi hüquqa malikdir və ona kömək və yardım göstərməyə ayrı-ayrı Rusiya strukturlarının nə kimi mənəvi haqqı var? Kimsə dedi ki, – mən bilmirəm, bu məlumat rəsmi deyildir – guya Mütəllibov özünə siyasi sığınacaq verilməsi haqqında ərizə ilə müraciət etmişdir. Hansı siyasi sığınacaq? Onun nəyi siyasi cinayətkardır? O öz respublikasından öklüb qaçmışdır. Hesab edirəm ki, Rusiya belə adamlara siyasi sığınacaq verməməlidir. Siyasi sığınacaq bir ölkə tərəfindən digər ölkənin vətəndaşına, siyasi fəaliyyətə görə təqib edilən vətəndaşına verilə bilər. Amma bir ölkənin digəri ilə münasibətləri Azərbaycanla Rusiya arasındakı belə münasibətlər kimi olmalıdır. Rusiya ilə Azərbaycan arasında dostluq münasibətləri var. Rusiyada isə Azərbaycandan qaçmış bu və ya digər adamlara siyasi sığınacaq verməyə cəhd göstərilir – bu, Rusiya-Azərbaycan münasibətlərini müəyyənləşdirən prinsiplərin hamısına ziddir.

S u a l : Heydər Əliyev, mənim Sizə iki hissədən ibarət olan bir sualım var. Məlum olduğu kimi, Rusiya ilə birləşmək üçün son vaxtlar Ermənistanda müxtəlif səviyyələrdə bəyanatlar verir və hətta imzalar toplayırlar. Siz bu cür birləşməni alqışlayardınız? İkinci sual: Azərbaycanda belə meyillər varmı, Siz daha sıx yaxınlaşmaq məsələsini rusiyalı həmkarınızla müzakirə etdiniz? Üstəlik, dünən Boris Yeltsin dedi ki, iki dövlət arasında daha heç bir problem yoxdur. Sağ olun.

Heydər Əliyev : Üzr istəyirəm, siz hansı agentliyi təmsil edirsiniz?

M ü x b i r : Mən erməni jurnalını təmsil edirəm. Bu jurnal Parisdə çıxır.

Heydər Əliyev : Bəs sizdə, Ermənistanda imza toplayırlarmı?

M ü x b i r : Toplayırlar, bir neçə qrup təşəbbüs irəli sürmüşdür. Mənim sualım belədir – bu birləşməyə məhz Sizin münasibətiniz necədir?

Heydər Əliyev : Bilirsinizmi, mən artıq dedim ki, hər bir respublika öz məsələlərini, öz prinsiplərini əsas tutaraq həll edir. Birinin daxili işlərinə qarışmamaq prinsipi MDB tərkibində münasibətlərimi-

zin təməl prinsipidir. Buna görə də biz Rusiyanın, Belarusun işlərinə qarışmırıq. Rusiya ilə Belarusun ittifaqı Rusiyanın öz işidir, Belarusun öz işidir, onlar bu ittifaqı lazım bilirlərmi, bilirlər, yaradırlarmı, yaradırlar. Biz bu işə qarışmırıq. Ermənistanda imzaları bu ittifaqa qoşulmaq üçün toplayırlar – bu, Ermənistanın işidir, sizin işinizdir. Bizdə heç kəs belə imzalar toplamır və bizdə belə əhval-ruhiyyə yoxdur. Biz Rusiya ilə öz münasibətlərimizi suverenlik əsasında, dövlət müstəqilliyi və dostcasına əməkdaşlıq, strateji tərəfdaşlıq əsasında qururuq. Bu, əməkdaşlığın çox yüksək dərəcəsidir. Mən bilmirəm, bundan da artıq daha nə lazımdır.

S u a l : Siz bir mahnının sözlərinin ədalətli olduğunu əyani surətdə nümayiş etdirirsiniz: əgər böyük məqsədlərə can atırsansa, illər sənin üçün mənasızdır. Sual belədir – Siz Rusiyada gənc, çox gənc siyasətçilərin yüksək vəzifələrdə çox olmasına necə baxırsınız?

H e y d ə r Ə l i y e v : Bilirsiniz, ümumiyyətlə, həmişə, hətta sovetlər vaxtında da deyirdilər ki, gənclərə yol açmaq, qocalara ehtiram göstərmək lazımdır, doğrudur, zənnimcə, bu prinsip indi də qüvvəsində qalır.

S u a l (Hüseynov – maliyyə-sənaye qrupunun İsvaçra nümayəndəsi): Mənim sualım iqtisadi xarakterlidir. Şübhəsiz, hamıya məlumdur ki, Azərbaycanda dərin demokratik dəyişikliklər gedir və bu istiqamətdə Sizin şəxsi töhfəniz də hamıya bellidir. Siz əvvəlki suala cavabınızda buyurdunuz ki, Azərbaycanda fəvqəlmillə şirkətlərlə bir neçə müqavilə imzalanıb, xarici sərmayədarlar cəlb olunur. Sualım bu məzmunundadır: Mənim bildiyimə görə, Azərbaycanda iqtisadiyyatın müxtəlif sahələri – metallurgiya, kimya sənayesi və s. inkişaf etmişdir. Bu istiqamətdə investisiyalar cəlb olunurmu və həmin investisiyaların mənafeyinin qorunması, yaxud Milli Məclis və ya hökumət səviyyəsində hansısa normativ aktlar mövcuddurmu?

H e y d ə r Ə l i y e v : Bilirsinizmi, bizə investisiya gəlməsinin səbəblərindən biri də budur ki, xammal ehtiyatlarımızın və sairənin olması ilə yanaşı, biz sərmayədarlar üçün, xarici investisiyalar üçün son dərəcə əlverişli, güzəştli şərait yaratmışıq. Bizdə ən aşağı vergi tarifi var. Qərar qəbul etmişik ki, Azərbaycanda qanunlarda hansı dəyişikliklər olmasından, hakimiyyətin birdən dəyişməsindən – bilirsiniz, Azərbaycanda iki-üç dəfə dövlət çevrilişi cəhdi olub, daha nə isə ola bilər, amma arxayın ola bilərsiniz, indən belə olmayacaq – hansısa yeni qa-

nunlar qəbul edilməsindən asılı olmayaraq xarici sərmayədarlar üçün investisiyalar haqqında bağlanmış sazişlərin şərtləri dəyişməz qalır. Biz xarici sərmayədarların gəlirləri üçün immunitet yaratmışıq. Xarici sərmayədarlar öz gəlirlərini sərbəst şəkildə ölkədən çıxarıb apara bilərlər. Ona görə də bizdə xarici investisiyalar üçün şərait çox güzəştli, çox əlverişlidir və bu, bir də deyirəm, xarici investisiyaların bizə fəal surətdə gəlməsinin səbəblərindən biridir.

S u a l : Hörmətli Heydər Əliyev, Sizə belə bir sualım var. Deyirlər ki, Siz əsas nefti üç marşrutla – Gürcüstan vasitəsilə və Türkiyəyə doğru, habelə Rusiya vasitəsilə Novorossiyskə qədər nəql etmək ideyasını dəstəkləyirsiniz. Nə üçün məhz belədir, əsas neft üçün nə üçün məhz bu üç marşrut olmalıdır?

H e y d ə r Ə l i y e v : Bu təbiidir. Çünki mən artıq dedim ki, neft hasilatının perspektivi çox böyükdür. Təkcə bizim sektorda deyil, həm də Qazaxıstanda – Tengizdə də çox neft hasil ediləcək, Xəzər dənizinin Qazaxıstan sektoru da neft ehtiyatları ilə çox zəngindir. Bunlar hamısı olacaq. Bu nefti beynəlxalq bazarlara çıxarmaq lazımdır. Bir marşrut, bir boru kəməri buna qadir deyildir. Bundan əlavə, həmin kəmərlərin diversifikasiyası da iqtisadi cəhətdən çox sərfəlidir. Şübhəsiz ki, biz bunu edirik və edəcəyik. Bu tamamilə qanunauyğundur. Bəlkə hansısa dördüncü marşrut da olacaqdır. Bu, iqtisadi sərfəliliyin xeyrinədir.

S u a l : Heydər Əliyev, Azərbaycan haqlı olaraq çoxillik əla konyakları, nadir üzüm sortlarından çəkilmiş şərabları, bir vaxtlar bütün Sovet İttifaqının ləzzətli içdiyi şampan şərabı ilə məşhurdur. İndi vahid iqtisadi məkan dağıldığına görə Azərbaycan bir çox bazarlardan, o cümlədən Rusiya bazarlarından məhrum olub və milyonlarla dekalitr konyak və şərab anbarlarda yatıb qalıb. Halbuki biz Rusiyada Azərbaycanın adına çıxılan, amma əslində onunla heç bir əlaqəsi olmayan hər cür saxta zəqqumu içirik. Rusiya süfrəsində Azərbaycanın içkilərinin yenidən öz layiqli yerini tutmasına nə mane olur? Bundan ötrü nə etmək lazımdır? Sağ olun.

H e y d ə r Ə l i y e v : Çox yaxşı sualdır. Təşəkkür edirəm sizə. Belə, bir vaxtlar Azərbaycanda üzümçülük və şərabçılıq inkişaf edirdi. Azərbaycanda üzüm istehsalını 3 milyon tonadək çatdırmaq proqramı vardı. O vaxtlar bütün Sovet İttifaqında cəmi 5 milyon ton üzüm istehsal edilirdi. Yadımdadır, biz Azərbaycanda üzüm istehsalını təxminən 1982-1983-cü illərdə, hər halda, 2 milyon tona çatdırdıq. Bütün bu iş-

lər Rusiyanı, ən əvvəl bütün Sovet İttifaqını şərabçılıq məhsulu ilə, yüksək keyfiyyətli şerablarla – süfrə şerabları, konyaklar, keyfiyyətli şampan şerabları ilə təmin etmək üçün görüldü. Xatirimdədir, o vaxtlar avadanlıq almaq, Bakıda şampan şerabları zavodu tikmək üçün Sovet hökumətinin ehtiyatlarından on milyonlarla dollar ayrılmışdı. Bu zavod indi də durur, gözəl zavoddur, əla şampan şerabı və konyaklar istehsal edir. Siz çox düzgün deyirsiniz. Amma təəssüflər olsun ki, biz Rusiya bazarını itirdik. Əvvəla, Qorbaçovun və onun kimlərinin ağılsız antiakkoql siyasəti Azərbaycana olduqca böyük ziyan vurdu. Üzüm bağlarına balta çalmağa və Azərbaycanın təbiətini korlamağa başladılar. Sonra da yüksək aksizlər, yüksək dəmir yol tarifləri və bir çox başqa məsələlər Azərbaycanın çıxır-araq məmulatının Rusiyada satışına əngəl törədir. Halbuki uzaq-uzaq ölkələrdən gətirməkdənsə, Azərbaycandan gətirmək Rusiya üçün həm sərfəli olar, həm də ucuz başa gələr.

Belə düşünürəm ki, indi bu səfərdən sonra, biz sənədlər imzaladıqdan sonra bu məsələni həll etməyə bir daha çalışacağıq ki, Rusiyaya böyük miqdarda keyfiyyətli şerablar, konyaklar, şampan şerabları ixrac edə bilək. Biz bunu istəyirik. Bu bizim üçün iqtisadi cəhətdən sərfəlidir. Lakin bunun Rusiya üçün də iqtisadi və digər əhəmiyyəti var.

S u a l : Xəzər neftinin nəqli ilə əlaqədar ilin əvvəlində Sizin qeyd etdiyiniz anlaşılmazlıqda «Transneft»in dəlillərindən biri bu idi ki, Azərbaycan şərtləşdirilmiş və müqavilələrə daxil edilmiş yataqlardan çıxarılmalı olan nefti deyil, Azərbaycanın həmişə neft çıxartdığı ərazilərdən çıxarılan nefti göndərməyi təklif edir. Razılığa əsasən, Bakı-Novorossiysk marşrutu ilə neft oktyabrda nəql edilməyə başlandıqda qarşıya məhz belə bir problem çıxmayacaqmı?

H e y d ə r Ə l i y e v : Əgər belə dəlillər olmuşdursa, onlar əsassızdır. Çünki biz Rusiya hökuməti ilə Azərbaycan hökuməti arasında saziş imzalayarkən – dediyim kimi, onu Viktor Stepanoviç Çernomirdinlə mən imzalamışam – orada «Azərbaycan nefti» yazılmışdı. Mən hətta sizə deməliyəm ki, biz oraya «Konsorsium tərəfindən çıxarılaçaq neft» terminini daxil etmək istədikdə buradakı bəzi ağıllı adamlar – sənədin hazırlanmasında onların iştirakı olmuşdu – dedilər, biz buna yol vermə bilmərik, çünki biz onları tanımırıq.

Başla düşürsünüzmü, yazılmışdı: «Azərbaycan nefti». Orada yazılmamışdı ki, xarici şirkətlər konsorsiumu tərəfindən çıxarılaçaq neft.

Bu, birincisi. Əgər kimsə, nə isə yayırsa, bununla onlar öz səriştəsizliyini doğrultmaq istəyirlər.

İkincisi, sizin nəzərinizə çatdırım ki, avqustda transmilli şirkətlərin konsorsiumunun məhz birinci müqaviləsinin layihəsindən ilk neft çıxarılaçaq və Azərbaycanın özünün çıxardığı neft kimsə keyfiyyətsiz görünürsə, oktyabrda biz dəniz neftini nəql etmək imkanına nail olacağıq.

S u a l : Heydər Əliyev, Siz Azərbaycan neftinin nəqli variantlarından, neftin Gürcüstan və Ukrayna ərazisi ilə nəqlindən bəhs edərkən haqqında danışdığımız marşruta qayıtmaq istədim. Sırr deyildir, Kiye və Sizin səfəriniz zamanı və marşrutun müzakirə olunduğu görüşlər zamanı – Rusiyada bunu çox böyük diqqətlə izləyirdilər və bu marşrutun başlıca olaraq siyasi cəhətdən əsaslandırılmasından danışırdılar – deyirdi ki, çox güman, bu marşrut Rusiyadan yan keçəcəkdir. Elə Rusiyanın bir çox mütəxəssisləri də iddia edirdilər ki, bu, iqtisadi baxımdan məqsəduyğun marşrut deyildir və hər şeydən əvvəl, istər Azərbaycan üçün, istərsə də Ukrayna və Gürcüstan üçün alternativ energetika yolu yaratmaq istəyi ilə bağlıdır. Belə şərtlər barəsində nə düşünürsünüz?

H e y d ə r Ə l i y e v : Bu şərtlər əsassızdır. Lakin aydın olsun deyə, bildirim ki, Rusiya ərazisindən keçən Azərbaycan-Novorossiysk neft kəməri haqqında saziş 1996-cı ilin yanvarında imzalanmışdır. Odur ki, biz dərhal öz ərazimizdən keçən neft kəmərinə inşaa etməyə başladığımız. Nəzərdə tutulmuşdu ki, bu boru ilə neft 1997-ci ilin əvvəllərində nəql ediləcəkdir. Amma belə olmadı. Bunda bizim təsirimiz yoxdur. İkinci marşrut – Gürcüstan ərazisindən keçən Qərb marşrutu haqqında saziş Moskvada saziş imzalandıqdan dörd ay sonra imzalandı. Bunlar bir-birinə zidd deyildir. Bu sazişdə elə bir neft kəmərinin inşası nəzərdə tutulur ki, onun çəkilişi 1998-ci ilin axırlarına yaxın başa çatacaqdır. Bu boru ilə, Qərb marşrutu ilə neftin nəqli ancaq 1998-ci ilin axırlarında mümkün olacaqdır.

Kimsə, bütün bunlara siyasi don geyindirmək xoş gəlir. Amma belə yaramaz. O ki qaldı bu neftdən Ukraynanın istifadə edib-ətməyəcəyinə, deyirəm, bəli, istifadə edə bilər. Niyə də istifadə etməsin? Bu neft Supsa limanına, Qara dəniz limanına vurulacaq, oradan dünya bazarlarına ixrac ediləcəkdir. Ukrayna müstəqil, suveren ölkədir, çox böyük miqdarda neft məhsulları işlədir. Nə üçün başqa ölkələr bu nefti ala bilərlər, amma Ukrayna ala bilməz? Bir sözlə, bu, tamamilə qa-

nunauyğun haldır ki, ondan Ukrayna da istifadə edə bilər. Özü də təkcə Ukrayna deyil, istəyə Bolqarıstan da istifadə edə bilər. Bolqarıstanın da nefti yoxdur. Bu neftdən başqa hər hansı bir ölkə də istifadə edə bilər. Mən belə düşünürəm ki, bunların hamısı tamamilə doğrudur. Hər iki boru kəməri lazımdır, bəlkə də digər hər hansı boru kəməri də gərəkdir.

S u a l : Cənab Prezident, Sizə belə bir sualım var. İyulun 1-də Çin hökuməti Syanqan üzərində suverenlik müəyyən etdi. Siz bu hadisəni necə qiymətləndirirsiniz? Ümumiyyətlə, Çin ilə Azərbaycan arasında indiki münasibətlər necədir? Sağ olun.

H e y d ər Ə l i y e v : Bilirsinizmi, Mən Çin Xalq Respublikasının sədri Tszyan Tszemini cənablarına təbrik teleqramı göndərdim və onu bu hadisə münasibətilə təbrik etdim. Çin-Azərbaycan münasibətlərinə gəldikdə, bu münasibətlər çox yaxşıdır, səmimidir. Azərbaycanda Çin səfirliyi, Çində isə Azərbaycan səfirliyi fəaliyyət göstərir. 1994-cü ildə Çin Xalq Respublikasının sədri Tszyan Tszeminin dəvəti ilə mən Çin Xalq Respublikasında rəsmi səfərdə oldum. Çin ilə Azərbaycan arasında dostluq və əməkdaşlıq haqqında saziş, müqavilə və bir çox digər iqtisadi sənədlər imzalandı. Yeri gəlmişkən, Çinin Azərbaycandakı səfiri bu yaxınlarda mənə dedi ki, Çinin neft şirkətləri Azərbaycanın neft, energetika ehtiyatlarına maraq göstərilir və tezliklə Çin şirkətinin nümayəndələri Bakıya gəlməlidirlər. Mən buna müsbət cavab verdim. Yaponiyanın «İtoçu» şirkəti Xəzər dənizindəki yataqla bağlı müqaviləmizdə iştirak edir. Bəs nə üçün Çin geri qalır?

S u a l : Heydər Əliyev, SSRİ dağılana qədər Rusiya Azərbaycanın məişət texnikasının, soyuducularının və kondisionerlərinin çox böyük satış bazarı sayılırdı. Dünən Siz Yuri Mixayloviç Lujkov ilə görüşdünüz. Söhbət zamanı Azərbaycana «Moskviç» və «Zil» avtomobillərinin göndərilməsi haqqında da məsələ müzakirə olundu. Bu kondisionerlərin Moskvaya göndərilməsi də nəzərdə tutuldu mu? Bunlar açıq-aşkar azlıq edir, hətta bu salonda da çatışmır.

H e y d ər Ə l i y e v : Bilirsiniz, mən srağagün Yuri Mixayloviç Lujkov ilə görüşdüm və çox yaxşı söhbətimiz oldu. Yeri gəlmişkən deyim ki, bu yaxınlarda Azərbaycanda Moskvanın 850 illiyinə həsr olunmuş Moskva günləri keçirildi, çox böyük nümayəndə heyəti, Rusiyanın, Moskvanın görkəmli incəsənət xadimləri gəlmişdi. Azərbaycan xalqı onları böyük səmimiyyətlə, dostluq hissləri ilə qarşıladı. Yu-

ri Mixayloviç Lujkov ilə çox yaxşı söhbətlərimiz oldu, Azərbaycan hökuməti ilə Moskva hökuməti arasında bir neçə saziş imzalandı. Buna əlavə olaraq, srağagün axşam söhbətimiz zamanı biz Azərbaycandan Moskvaya meyvə və bəzi kənd təsərrüfatı məhsulları, habelə, siz düz deyirsiniz, məişət kondisionerləri və soyuducular göndərilməsi məsələlərini həqiqətən müzakirə etdik. Şübhəsiz ki, o, «Moskviç», «Zil» maşınlarının Bakıda satışının mümkünliyi haqqında məsələ qaldırdı. Mən bizim hökumətə tapşırıq vermişəm, onlar bu işlə məşğul olurlar və biz bu məsələləri həll etməyə çalışacağıq. Ancaq nəzərə alın ki, indi azad bazar iqtisadiyyatıdır. İndi dövlət bu işdə heç nəyi tənzimləyə bilməz, biz yalnız kömək edə, bu və ya başqa işdə ancaq imkan yarada bilərik. Qalan hər şeyi bazar müəyyənləşdirir, ona görə də əgər avtomobillər Azərbaycanda rəqabətə tab gətirərsə, şübhəsiz ki, bunların Azərbaycana gətirilməsini, satılmasına imkan yaradacağıq.

S u a l : Heydər Əliyev, Siz hələ dünən bizə deyirdiniz ki, hər halda Azərbaycan gəmilərini Volqa-Don hövzəsi akvatoriyasına buraxmaq istəməyən Rusiya tərəfdən bəzi problemlər olduğuna görə dəniz gəmiçiliyinə dair saziş imzalamamışdır. Bu gün səhər Boris Nemtsov bizə bəyan etdi ki, guya bu məhdudiyətlər götürülmüşdür. Bu o deməkdir ki, dəniz gəmiçiliyinə dair bu gün hər halda hansısa saziş imzalanıb, yoxsa bu nə isə bir şifahi vəddir?

H e y d ər Ə l i y e v : Siz bilirsiniz, bizə belə izah etdilər ki, icazə rejimi mövcuddur. Həmin bu icazə rejimi də Azərbaycana tətbiq olunmurdu. İndi bu icazə rejimi Azərbaycana tətbiq olunacaq və Azərbaycan bu icazə rejimindən istifadə edərək Volqa-Don gəmiçiliyində öz gəmilərindən istifadə imkanını əldə edəcəkdir. Bəli, onlar vəd etdilər.

S u a l : Sualımın davamıdır. Zəhmət olmasa, deyin, nə üçün çeçen diasporu mənafehlərin lobbiləşdirilməsində və məhz sizin meyvələrin satışının artırılmasında iştirak etmək istəmir? O, banan, kivi satışını uğurla mənimsəyib, ancaq Azərbaycan üzümünü satmır. Siz bunu necə şərh edərdiniz?

H e y d ər Ə l i y e v : Bilirsiniz, siz sualı düz qoymursunuz, mən sizi yenə o fikrə qaytarmaq istəyirəm ki, bazar sərbəstdir. Kim nəyi bacarırsa, onu da satır. Ancaq lazımdır ki, azərbaycanlılar da Moskvada Azərbaycan narını sata bilsinlər. Yeri gəlmişkən deyim ki, nar çox faydalı meyvədir və müalicə əhəmiyyəti var. Xatırlıdır, mən Azərbaycanda işləyəndə burada rəhbər vəzifələrdə olan insanların bir çoxu

soruşurdular ki, keyfiyyətli nar göndərmək olarmı? Çünki həkimlər deyiblər ki, bu, nə bilim qanı təmizləyir, yaxud ömrü uzadır, ya da da ha hansısa təsiri var. Ona görə də mən sizin hamınıza, moskvalılara narı təbliğ edirəm. Azərbaycanlılar, ticarətçilər işə buyursunlar, bu imkandan istifadə etsinlər və Moskvaya, Rusiyaya nar getirib satsınlar. Bizdə nar çoxdur. Yeri gəlmişkən deməliyəm ki, bu çox dadlı meyvədir.

Sağ olun, sizin hamınızı Azərbaycana dəvət edirəm.

«EXO MOSKVL» RADIOSTANSİYASINA MÜSAHİBƏ

*Moskva, «Exo Moskvi» radiostansiyası
4 iyul 1997-ci il*

Sergey Korzun: Danışır «Exo Moskvi» radiostansiyası. Moskva vaxtilə saat 19.03 radələrində. Bizim bugünkü qonağımız Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevdir. Gün aydın, Heydər Əliyevçi.

Heydər Əliyev: Gün aydın.

Sergey Korzun: Bu proqramın sahibi kimi birinci sualı mən verirəm. Siz səhhətinizlə əlaqədar on il bundan əvvəl SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini vəzifəsindən istefa vermişsiniz. Bunu belə əsaslandırmışdılar. İndi özünüzü necə hiss edirsiniz?

Heydər Əliyev: Özümü yaxşı hiss edirəm. Söz xatirinə demirəm, həyat fəaliyyətimin necə olmasından görünür. Özümü yaxşı hiss edirəm.

Sergey Korzun: Çox sağ olun ki, bu studiyaya gəlməyə razılıq verdiniz. Vaxtı itirməyə. Proqramın iştirakçılarını təqdim edirəm: Aleksey Venediktov, Vyaçeslav Terexov.

Sual: Heydər Əliyevçi! Azərbaycan Respublikasının Prezidenti kimi, Sizin Rusiya Federasiyasına ilk rəsmi səfəriniz bu gün başa çatır. Bu, ilk rəsmi səfərdir. Zəhmət olmasa, deyin, o vaxtların – SSRİ-nin həsrətini çəkməyi demirəm, Siyasi Büronun – üzvü, yaxud Siyasi Büronun üzvü Əliyev və Siyasi Büro üzvlüyünə namizəd Yeltsin paytaxtdan-paytaxta gəlmədən, haradasa sakit guşədə, bir fincan qəhvə içə-çə məsələləri həll edə bildikləri vaxtların həsrətini çəkirsinizmi? İndiki vaxtda gəlmək lazımdır, indi məsələlər ağırdır...

Heydər Əliyev: Bilirsiniz, yaşadığımız və işlədiyimiz həmin rejim, həmin sistem baxımından ümumən ötən vaxtların həsrətini çəkmirəm. Hesab edirəm ki, biz bu sistemdən ayrıldıq və həmişəlik ayrıldıq. Amma insanlarla ünsiyyət, əlaqələr həsrəti qalıbdır. Mən burada, Moskvada işləyərkən çoxlu insanlarla, o cümlədən işlə əlaqədar çoxları ilə ünsiyyətdə olurdum. Onlar çox yaxşı, mehriban insanlar idilər. Elm, mədəniyyət, incəsənət xadimlərinin çoxları ilə ünsiyyətdə olurdum. Bir də ki, ümumiyyətlə, Moskva gözəl, yaxşı şəhərdir. Hətta

Moskvada yaşadığım zaman da şəhərdəki vəziyyət, həyat mühtinin özü həmişə xoşuma gəlirdi. Şübhəsiz ki, Moskvada yaşadığım dövrdə mən bu şəhərə, bu həyata alışmışdım. Ona görə də nə isə bir həsrət var, lakin bu, sırf şəxsi, subyektiv xarakter daşıyır.

S u a l : Boris Nikolayeviç gözünü nəcə dəyirdi – son vaxtlar bəzi məqalələr çıxır ki, guya Boris Nikolayeviç danışıqlarda da özü qərar qəbul etmir, qoca, xəstə adamdır. Doğrudur, siz ondan 10 yaş böyüksünüz, ancaq bununla belə, həmsöhbət, tərəfdaş, bilmək istəyirsinizsə, rəqib kimi gözünü nəcə dəyirdi?

H e y d ər Ə l i y e v : Əvvəla, 10 yaş yox. Mən yaşca bir az böyüyəm, amma ümumiyyətlə böyüyəm. Bilirsiniz, mən onu çox yaxşı formada gördüm. Sonuncu dəfə onunla martın 27-28-də, burada MDB dövlət başçılarının toplantısı keçiriləndə görmüşdüm. Elə onda da yaxşı təsir bağışlayırdı, amma bu dəfə xüsusilə xoşuma gəldi. Axı mən dünən uzun müddət onunla birlikdə idim. Biz təkbətək danışıqlar apardıq, sonra nümayəndə heyətlərinin bir-birilə danışıqları oldu, daha sonra – axşam isə Kremlə, Qranovit palatasında Azərbaycan Prezidentinin şərəfinə ziyafət verildi. Biz yanaşı oturmuşduq, yeyir, içir, musiqiyə qulaq asır və söhbət edirdik. Onun vəziyyəti çox yaxşıdır və qərarları özünü qəbul etməməsi barədə deyilənlər isə hesab edirəm ki, uydurmadır. O, danışıqlar aparmış, mənimlə söhbət etmişdir. Biz təkbətək təxminən saat yarım söhbət etmişik. Sonra nümayəndə heyətləri ilə söhbət etmişik, sənədlər imzalamışıq. Sənədlərin imzalanmasından sonra o, bəyanat verdi, mən bəyanat verdim. Biz jurnalistlərin suallarına cavab verdik. Bunların hamısı insanların gözü qarşısında olub, ona görə də bəzi adamların dedikləri uydurmadır. Hesab edirəm ki, onun vəziyyəti yaxşıdır, zənnimcə, sağlamlığını bərpa edibdir. Dünən nahar vaxtı mən ona dedim ki, arıqlayıb, bunun özü də yaxşıdır. Xəstələnməzdən əvvəl çox, həddən artıq kök idi, köklük heç kimə, o cümlədən ona da lazım deyil. Bir sözlə, onun vəziyyəti yaxşıdır.

S u a l : Siz baş prokuror Skuratov ilə görüşəndən sonra buraya gəlmisiniz. Hətta bir saat ləngidiniz. Deyə bilərsinizmi, söhbətiniz nə barədə idi və hansı qərarlarla gəldiniz?

H e y d ər Ə l i y e v : Bilirsiniz, bu, baş prokurorla mənim ilk rəsmi fərdi görüşüm idi. Hər şeydən öncə hesab edirəm ki, Rusiyanın yaxşı baş prokuroru var. O, alim, ziyalı adamdır. Mənə belə gəlir ki, özünün savadı, ziyalılığı ilə o, prokurorluğun işinə yeni və müsbət çox

şey getirir. Mən bunu kənardan hiss edirdim, sonra söhbət zamanı da gördüm. Bu, ilk təəssüratdır.

Onunla nə barədə danışdıqımıza gəldikdə isə, birincisi, söhbətimizin ilk mövzusu Rusiya və Azərbaycanın prokurorluq orqanları arasında qarşılıqlı əlaqəni gücləndirməyin zəruriliyi haqqında idi. Çünki dünən biz həm də çox mühüm sənəd – dostluq, əməkdaşlıq və qarşılıqlı təhlükəsizlik haqqında müqavilə imzalamışıq. Deməli, bütün dövlət strukturları bir-birilə yaxşı qarşılıqlı əlaqə saxlamalıdır. Bu, söhbətimizin birinci əsas məsələsidir. Sonrakı məsələ isə – bu barədə mətbuat konfransında da sual verdilər – Azərbaycanda ağır cinayətlər, qətlərlə, terrorlarla və hansısa digər ağır hadisələrlə bağlı cinayətlər törətdikdən sonra Rusiya ərazisində gizlənen şəxslərin aşkar edilib tutulması və Azərbaycana verilməsi haqqında məsələ idi. Mən mətbuat konfransında cavab verdim ki, son vaxtlar, xüsusən 1996-cı ilin ikinci yarısından, bəlkə də, 1996-cı ilin əvvəlindən başlayaraq Rusiya Prokurorluğu ilə Azərbaycan Prokurorluğu arasında, Rusiya DİN ilə Azərbaycan DİN arasında yaxşı əlaqələr yaranıb. Hesab edirəm ki, bu işdə baş prokuror kimi Skuratovun da, daxili işlər naziri kimi Kulikovun da böyük xidmətləri var. Məsələn, biz onların respublikamıza münasibətdən də, Rusiya ərazisində gizlənen şəxslərin məhz aşkara çıxarılması ilə bağlı fəaliyyətdən də razıyıq. Mən deməliyəm ki, belə insanların artıq bir çoxu tutulub və Azərbaycana verilib, onların işləri üzrə təhqiqat aparılıb və hətta bu insanların bir çoxu mühakimə edilib, özü də bizdə məhkəmə iclasları açıq keçirilir. Ona görə biz bu mövzunu da müzakirə etmişik, çünki bu problemlər hələ qalır, hələ məsələlər var və mən inanıram ki, Skuratov şəxsən özü indən belə də bu məsələləri qarşılıqlı anlaşma ruhunda həll edəcəkdir.

S u a l : Yəni, o Sizi başa düşdü?

H e y d ər Ə l i y e v : Bəli, mən onu başa düşdüm və o da məni başa düşdü. Ümidvaram ki, bu yaxşı olacaq.

S u a l : Heydər Əliyeviç, Mütəllibovla bağlı məsələni həll etmək mümkün oldumu? Çünki bu heç kimin dilindən düşmür.

H e y d ər Ə l i y e v : Bilirsiniz, biz bu məsələni heç müzakirə də etmədik. Mən bir daha demək istəyirəm: bu, haqqında heç danışıla, üstəlik də sizin studiyada xatırlanması adam deyildir. O buna layiq deyildir. Sadəcə olaraq Rusiya Federasiyasındakı bəzi insanların günahıdır ki, Mütəllibov kimi cinayətkarlara himayədarlıq edirlər. Əgər bu adam prezident vəzifəsində olarkən cinayət törətmiş və Rusiya Federasiyası

nın hərbi təyyarəsində gizlənilib Moskvaya gəlmiş və artıq 5 ildir burada yaşayır – elə bunun özü onun kimliyindən xəbər verir. Yaxşı, deyək ki, bacarmadı, deyək ki, əkildi, qaçdı. Özü bilər! Lakin atılıb-düşmə! Amma o, burada hər şeyə burnunu soxur, orada isə ayrı-ayrı insanları şikəst edir. Nə cür şikəst edir? Adamları öz cinayətkar fəaliyyətinə cəlb edir, terrorçuluq tapşırıqları ilə Bakıya, Azərbaycana göndərir, orada isə onları tuturlar, onlar həbsxanaya düşürlər, şübhəsiz ki, cəza alırlar. Hesab edirəm ki, o bu insanları şikəst edir. Ola bilsin, bu insanlar nə dərəcədə onun təsiri altına düşdüklerini bəlkə o qədər də başa düşməzlər, anlamırlar.

Lakin o bu işlə məşğul olur. Əgər belə işlərlə məşğul olmasaydı, bizə əsla lazım deyil, Azərbaycan onsuz daha təmizdir. Daha bir əlaqə otunu Azərbaycana aparmağımıza nə ehtiyac var? Harada olmasından – dəmir barmaqlıq arxasında və ya öz mənzilində oturmasından asılı olmayaraq, o bizə görə deyildir.

S u a l : İndi Azərbaycanda hakimiyyət uğrunda leqal mübarizə mövcuddurmu?

H e y d ə r Ə l i y e v : Nə danışırırsınız. Yoxdur. Onun tərəfindən?

M ü x b i r : Yox, ümumiyyətlə Azərbaycanda.

H e y d ə r Ə l i y e v : Gəlin, Mütəllibov barədə sözümlü tamamlayım. Biz Yuri Skuratov ilə bu mövzuda danışdıq. Mən ona dedim ki, zəhmət olmasa, hamıya çatdırın: Qoy o, dinc otursun, öz işləri ilə məşğul olsun, ancaq cinayət törətməklə məşğul olmasın. Yox, əgər o bunlarla məşğul olacaqsız, ya siz onu tutmalıyıq, yaxud da onu burada tutub Azərbaycana gətirəcək adamlar tapılacaqdır. Bax belə. O ki qaldı hakimiyyət uğrunda mübarizə barədə sizin sualınıza, bilirsinizmi, bu baxımdan Azərbaycan, təəssüflər olsun, bir növ yoluxucu xəstəliyə düşmüşdür. Özünüz diqqət yetirin: hakimiyyət uğrunda 1992-ci ildə də mübarizə olmuşdur. Mütəllibov istefaya getdi, qaçıb aradan çıxdı. Hakimiyyət uğrunda bu mübarizə nəticəsində Xalq Cəbhəsi hakimiyyətə gəldi. Ancaq bir ildə o öz nüfuzunu tamamilə itirdi, çünki hakimiyyətə qeyri-qanuni yolla gəlmişdi. Bilirsinizmi, xalq başa düşdü ki, bu adamlar, bu qüvvələr ölkəni idarə etmək iqtidarında deyildirlər. Onlara müəyyən dərəcədə inanmışdılar, çünki onlar küçə və meydanlarda təsirli sözlər söyləyirdilər. Amma ölkəni idarə etməyə başlayan kimi səhvlər buraxmağa başladılar, öz bacarıqsızlıqlarını nümayiş etdirdilər, təxminən bir neçə aydan sonra xalq onlara olan etimadını itirdi.

Hakimiyyət uğrunda mübarizə aparən ayrı-ayrı adamlar bundan istifadə edərək onları devirməyə çalışdılar və vətəndaş müharibəsi başlandı. Bu, məhz 1993-cü ilin may-iyun aylarında oldu.

Belə bir çətin vəziyyət yarandıqda Azərbaycan ziyalılarının, Azərbaycan xalqının bir çox nümayəndələri, eləcə də respublikanı daha idarə edə bilməyən Azərbaycan rəhbərləri mənə müraciət etdilər. Mən Naxçıvanda, blokada şəraitində olan bir vilayətdə yaşayırdım. Bilirsinizmi, Naxçıvan təcrid olunmuşdu. Mən Bakıya gəldim və xalq mənə etimad göstərdi, mənə prezident seçdi.

Bilirsinizmi, hakimiyyət uğrunda mübarizə terrorla keçir. Mənə qarşı terror törətməyə çox cəhdlər göstərilmişdi. 1994-cü ilin oktyabrında elə həmin Sürət Hüseynov Əliyevi devirməyi qərara almışdı. 1993-cü ildə Vətəndaş müharibəsinin bəisi məhz bu adam olmuşdur, mən onu Azərbaycanın baş naziri təyin etmişdim, o isə öz silahlı qüvvələrini başına toplamışdı. Lakin onun cəhdi baş tutmadı. Mən xalqa müraciət etdim və xalq mənim arxamda durdu. Xüsusi təyinatlı polis dəstəsi komandirinin rəhbərlik etdiyi adamlar altı aydan sonra əl-ələ verərək öz böyük hərbi qüvvələrindən istifadə etdilər və Əliyevə qarşı terror törətməyi, hakimiyyəti devirməyi qərara aldılar. Ancaq biz bunun da qarşısını aldıq və onları yerində oturtduq. Onların çoxu həbs edilmişdir, lakin bu adamların bir qismi qaçıb aradan çıxmış, Rusiya və başqa ölkələrin ərazisində gizlənmişdir.

Sonra biz Ukrayna prezidenti Kuçma ilə hava limanına gedərkən körpünü partlatmağa cəhd göstərildi, ancaq biz bunu da aşkara çıxardıq. Oradan 160 kiloqram trotil və müxtəlif məfillər, digər materiallar tapıldı. Mən Rumıniyaya rəsmi səfərdən sonra evə qayıdarkən raketlə mənim təyyarəmi vurmağa da cəhd göstərildi. Amma biz bunun da qarşısını aldıq. Təəssüflər olsun ki, bütün bunlar o vaxtlar burada olmuş şəxslər tərəfindən təşkil edilmişdi. Onlardan bəziləri hələ də Rusiya ərazisində gizlənilirlər. Elə indi də bəziləri hakimiyyətə can atırlar. Amma bilin ki, Əliyev olan yerdə belə şeylər mümkün deyildir. 1998-ci ildə ölkəmizdə növbəti prezident seçkiləri keçiriləcəkdir. Mənim prezidentlik müddətim bitir. Bax, onda kim istəyirsə, buyurub öz namizədliyini irəli sürə bilər.

S u a l : Heydər Əliyev, Siz öz namizədliyinizi verəcəksinizmi?

H e y d ə r Ə l i y e v : Əlbəttə, verəcəyəm. Mən işə ona görə girməmişəm ki, bunu kiməsə verim.

S u a l : Səfərinizin çox mühüm nəticələrindən biri budur ki, Siz Minsk qrupunun işini gücləndirməyi qərara aldınız. Bəyan edildi ki, beş prezident – dinləyicilərimizə xatırladım ki, bunlar Azərbaycan, Rusiya, Ermənistan prezidentləridir, habelə ABŞ və Fransa prezidentləridir – çoxdan mövcud olan bu problemi yerindən tərpətmək üçün toplaşmağa hazırdırlar. Sizin fikriniz necədir, bu görüşdə Dağlıq Qarabağ, Dağlıq Qarabağın nümayəndələri hər hansı şəkildə iştirak etməlidirlərmi?

Heydər Əliyev : Bilirsinizmi, siz irəli qaçırsınız.

M ü x b i r : Mən buna çalışıram.

Heydər Əliyev : İrəli qaçmaq lazım deyildir. Əvvəlcə ona nail olmaq lazımdır ki, Boris Nikolayeviçin dediyi kimi olsun. Bunun vaxtı çatdıqda, baxarıq, biz oraya nə ilə gedəcəyik. Biz oraya danışmaq üçün mü, növbəti bəyanat vermək üçün mü gedirik, yoxsa məsələnin konkret həlli üçün mü gedirik? Əgər məsələnin konkret, real həlli olarsa, onda çox şey bəzində düşünməyə dəyər. Odur ki, irəli qaçmaq gərək deyildir.

S u a l : Heydər Əliyeviç, Siz nəyə qadir olduğunuzu Çeçenistanda nümayiş etdirmiş Boris Berezovski kimi münəcişə məsələləri sahəsində mütəxəssisi Qarabağ probleminin həllinə cəlb etmək istərdinizmi?

Heydər Əliyev : Bilirsinizmi, mən burada olarkən eşitmişdim ki, Boris Abramoviç Berezovski Tbilisi ilə Suxumi arasında vəsi-tçilik səfərləri həyata keçirir və orada nəyisə həll edir. Mən çox istərdim ki, orada nə isə bir şey həll edilsin. Doğrudur, bu iki həftədə informasiya ilə daha ətraflı tanış olmağa imkan olmayıbdır. Odur ki, Bakıya qayıdan kimi bu məsələ ilə maraqlanacağam. Əgər o, orada hər hansı irəliləyişə, məsələnin hər hansı şəkildə həllinə nail olarsa, onda imkanlardan nə üçün də istifadə etməyə. Ümumiyyətlə, mən bu məsələyə real kömək – gözdən pərdə asmaq üçün deyil, məhz real kömək göstərə biləcək hər hansı bir şəxsə yardımından və ya xidmətlərindən istifadə etməyə hazırım.

S u a l : Heydər Əliyeviç, son vaxtlar keçmiş Sovet İttifaqı məkanında, məsələ, Rusiya ilə Belarusiya arasında ittifəq kimi əlavə qurumlar yaradılmağa başlanmışdır. Bildiyiniz kimi, dünən Ukrayna, Moldova və Rumıniya prezidentləri hansısa bir saziş imzalamışlar. Bu yaxınlar-da Avropa Şurası isə – sizin ölkəniz Avropa Şurasına daxil olmağa na-

mizəddir – federasiya olmasa da, Zaqafqaziya İttifaqı, bir növ Avropa-nın Zaqafqaziya Şurasını, Parlament Assambleyasını yaratmağı təklif etmişdir. Ümumiyyətlə, Siz belə bir inteqrasiyanı, əgər bilmək istəsəniz, regional inteqrasiyanı – Ermənistan, Gürcüstan və Azərbaycan arasında inteqrasiyanı yaratmağa necə baxırsınız?

Heydər Əliyev : Siz bilirsiniz ki, Zaqafqaziya tarixən çox sıx bağlı olan regiondur. Mən Gürcüstanı, Azərbaycanı və Ermənistanı nəzərdə tutaram. Amma təəssüflər olsun, Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzü ilə əlaqədar bunların hamısı pozulmuşdur. Əgər Ermənistan öz təcavüzkar əməllərindən əl çəksə, əgər Ermənistanın qoşunları, silahlı qüvvələri Azərbaycan ərazisindən çıxarılsa – siz bilirsinizmi, Azərbaycan ərazisinin 20 faizi erməni silahlı birləşmələrinin işğalı altındadır, oradan bir milyon nəfərdən çox Azərbaycan sakini qovulmuşdur, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü pozulmuşdur, işğal edilmiş Azərbaycan ərazilərini azad etmək, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü bərpa etmək mümkün olarsa, əlbəttə, Dağlıq Qarabağa Azərbaycan Respublikasının tərkibində yüksək dərəcədə özünüidarə statusu vermək məsələsini həll etmək şərti ilə və Ermənistan ilə Azərbaycan arasında sülh bərqərar edilərsə – biz isə bunu çox istəyirik – Zaqafqaziya respublikaları arasında iqtisadi əməkdaşlıq və ümumiyyətlə əməkdaşlıq keçmişdəkinə nisbətən, zənnimcə, görünməmiş miqyas alacaqdır. Keçmişdə isə biz hamımız müttəfiq respublikalar olmuşuq. Mərkəzə – Moskvaya çox güclü bağlı olmuşuq, xüsusən bir müstəqilliyimiz yox idi. İndi isə, müstəqil, suveren dövlətlər olan Gürcüstan, Azərbaycan, Ermənistan arasında yaxşı münasibətlər olarsa, sizi əmin edirəm ki, bu, təkcə Zaqafqaziyaya deyil, eləcə də bütün Qafqaza çox böyük fayda gətirəcəkdir. Yeri gəlmişkən, bizimlə Gürcüstan arasında çox yaxşı münasibətlər var. Yaxşı iqtisadi və mədəni əməkdaşlıq edirik. Bilirsinizmi, Gürcüstanda yarım milyona yaxın azərbaycanlı yaşayır, onlar Gürcüstanın tamhüquqlu vətəndaşlarıdır, biz onlarla yaxşı əlaqələr saxlayırıq. Amma istərdik ki, Ermənistan da öz təcavüzkar əməllərindən əl çəksin, nəhayət, başa düşsün ki, bu məsələni zor gücünə həll etmək mümkün deyildir. Üç ildən çoxdur ki, aramızda atəşkəs rejimi qüvvədədir. Biz bu rejimə əməl edirik və edəcəyik. Ümidvaram ki, Minsk qrupunun, xüsusən Rusiya prezidentinin, ABŞ prezidentinin, Fransa prezidentinin simasında həmsədrlər – dünyada onlardan da iri olan ölkələr yoxdur – bu prezidentlərin simasında bu işə, dünən Boris Niko-

layevici dediği kimi, lazımcına girişəcəklər. Biz ümid edirik ki, 1997-ci il münaqişənin məhz sülh yolu ilə aradan qaldırılması və təbii olaraq, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpa edilməsi ilə əlamətdar olacaqdır.

S u a l : Heydər Əliyev, mümkün olan müttəfiqlər haqqında söhbət davamı kimi soruşmaq istəyirəm. Azərbaycan ənənəvi islam ölkəsidir. Birincisi, dinin rolu nə dərəcədə yüksəkdir, Siz bu roldan necə istifadə edirsiniz və bununla bağlı nə iş görürsünüz? İkincisi isə, ənənəvi islam ölkələri ilə əlaqələriniz necə inkişaf edir?

Heydər Əliyev : Bilirsiniz, Azərbaycanda demokratik hüquqi dünyəvi dövlət qurulur. Biz bu prinsipi əsas götürərək öz daxili və xarici siyasətimizi aparırıq. Bu prinsipi əsas götürərək bütün ölkələrlə münasibətlər yaradıırıq. O ki qaldı islam dininə, bəli, bu, yeddinci əsrdən başlayaraq azərbaycanlıların etiqad etdikləri dindir. Din hər bir xalq üçün mənəvi dəyər, mənəvi sərvətdir, xristian dini, islam dini və s. kimi.

Ancaq bilirsiniz ki, Sovet hakimiyyəti illərində dini qadağan etmişdilər, xüsusən islam dini çox güclü qadağan olunmuşdu. Mən keçmişə xatırlayıram, burada, Moskvada kimlərsə belə hesab edirdi ki, guya xristian dini dünyəvi dindir, müsəlman, islam dini isə pis dindir. Mən isə hesab edirəm ki, dinləri hansısa kateqoriyalara bölmək olmaz. Keçmişdə belə idi. Allaha şükür ki, indi belə deyil. İslam dini Azərbaycanda öz mövqeyini bərpa edib, Azərbaycanda rus pravoslav kilsəsi, yəhudi sinaqoqu var və bu üç konfessiya bir-birilə çox yaxşı əməkdaşlıq edir, Azərbaycan sakinlərinin, vətəndaşlarının dini ehtiyaclarını ödəyirlər. Hansısa təməlcilik təhlükəsi olmamışdır. Ümumiyyətlə, hər cür təməlcilikdən söhbət düşəndə, nədənsə islam təməlciliyi haqqında danışırlar. Ümumiyyətlə, islam dininə hələ indiyədək özünü göstərən bu cür münasibəti mən yolverilməz sayıram. Hər bir dinin yaşamağa hüququ var və yaşayır. Axı sovetlər dövründə ateizm təbliğatı ilə nə qədər məşğul olsalar da, bir şey çıxmadı. Görün, İsa məbədi necə tikilir! Amma bir vaxtlar onu dağıtmışdılar. Eləcə də Azərbaycanda məscidləri dağıtmışdılar, indi yenilərini tikirlər. Bu təbii haldır. Mənim dinə münasibətim çox yaxşıdır, lazım olanda, əlamətdar günlərdə məscidə gedirəm, dindarlar qarşısında çıxış edirəm. Mən rus pravoslav kilsəsinin başçısı ilə də və yəhudi sinaqoqunun başçısı ilə də çox yaxşı münasibətlər saxlayıram.

İrana gəldikdə isə, İranın öz dövlət rejimi var, o, islam dövlətidir. Amma bizdə, Azərbaycan dünyəvi dövlətdir. Ancaq biz dost ölkələrlik, böyük sərhədimiz var, çox böyük birgə tariximiz var, ənənələrimiz bir-birinə çox bənzəyir. İranda 30 milyona qədər azərbaycanlı yaşayır. Yəni gəlmişkən, bu hissə İran Azərbaycanı adlanır. Ona görə də münasibətlərimiz mehriban, yaxşıdır, dediyim fərqlər bir-birinə əsla mane olmur.

S u a l : Heydər Əliyev, Sizin hər bir cavabınız bir neçə yeni sual doğurur. İndi mən bunları cəmləşdirməyə çalışacağam. Siz İran barəsində danışdınız. Bu barədə əslində heç yerdə yazılmayıb və nədənsə hər iki prezident də bu barədə danışmadılar, bəlkə indi Siz deyəsiniz. Axı bir vaxt İran-Azərbaycan sərhədinin birgə qorunması məsələsi dururdu və Rusiyanın bir çox yüksək vəzifəli xadimləri və hərbciləri belə hesab edirdilər ki, İran-Azərbaycan sərhədinin yeganə sahibinin birgə qorunması Rusiyanın təhlükəsizliyi üçün qorxuludur. Bununla əlaqədar dərhal ikinci sualı vermək istəyirəm – bu necə olur ki, iki prezident iki hərbi nazirə, iki hökumət başçısı müavininə tapşırıdılar ki, razılığa gəlsinlər və bu gün, bir saatdan sonra Siz yola düşəndə Qəbələ müşahidə stansiyası haqqında məsələni həll etsinlər, lakin nə hər iki hərbi nazir, nə də hər iki hökumət başçısı müavinini bunu yerinə yetirmədilər?

Heydər Əliyev : Haradan bilirsiniz ki, yerinə yetirməmişik? Bax, indi yerinə yetirməliyik. Mən baş nazirimizə tapşırıq vermişəm ki, dündənən bəri hazırladıqları sənədi imzalasın.

S u a l : Bəs problem nədən ibarətdir?

Heydər Əliyev : Bilirsinizmi, problem çoxdur, onları bir söz-lə ifadə edə bilməzsən. Hər halda sənəd hazırdır və iqamətgahdan buraya yollanarkən Azərbaycan baş nazirinin birinci müavininə göstəriş verdim ki, sənədi imzalasın.

O ki qaldı sualınızın birinci hissəsinə, yaxşı sualdır. Kim düşünüb ki, bir suveren dövlətin sərhədini digər dövlətin qüvvələri ilə birlikdə qorumaq lazımdır? Bir deyin görüm, bunu haradan götürüblər, bunu kim düşünüb ortaya atmışdır? Biz bununla razı deyilik, bu, uydurma bir şeydir. «MDB-nin xarici sərhədi» kimi termini burada, Rusiyada bəzi strukturlar uydurmuşlar. Mənə aydın deyildir, «MDB-nin xarici sərhədi» nə deməkdir? Əgər MDB Müstəqil Dövlətlər Birliyidirsə, onda hər bir müstəqil dövlət öz sərhədini qoruyur. Nə kimi xarici sərhədlər ola bilər? Məgər Avropa Birliyində xarici sərhədlər varmı? Yaxud region

ölkələrinin daxil olduqları bu cür qurumlarda xarici sərhədlər varmı? Heç bir xarici sərhəd yoxdur. Bu, uydurmadır. Bilirsinizmi, bu, keçmişin qalıdır. Adamlar keçmişin qalıqlarından, imperiya ovqatından əl çəkməyincə, bərabər hüquqlu əməkdaşlıq ola bilməz. Buna görə də biz «MDB-nin xarici sərhədləri» terminini rədd edirik. Biz hesab edirik ki, öz sərhədimizi qorumaq iqtidarındayıq və öz sərhədimizi qoruyuruq. Yeri gəlmişkən, Rusiya ilə Azərbaycan arasında sərhədi Dağıstan sahəsində Rusiya sərhədçiləri qoruyurlar. Orada çox böyük miqdarda Rusiya sərhədçiləri var. Bizim sərhədçilər də var, onlar sərhədi bizim tərəfdən qoruyurlar. Bəs Rusiya sərhədçiləri nə üçün belə qoruyurdular? Onlar hesab edirdilər ki, Azərbaycandan Çeçenistana guya yaraqlılar keçib gedirdilər. Belə isə onlar bu yaraqlıları niyə buraxırdılar? Ona görə ki, yaraqlılar yox idi, Azərbaycan ərazisindən keçib getmirdilər. Bütün bunların hamısını uydurmuşdular. Elə gütrək Aslan Məshədovu. Mənim buraya səfərim ərəfəsində o, Bakıya gəldi. Ona sual verdilər ki, Rusiyanın informasiya orqanlarında bildiriblər ki, Azərbaycandan silah, döyüş sursatı və sair gəlir. O cavab verib dedi: «Bu, başdan ayağa yalandır. Biz silahı Rusiya ordusundan, Rusiyanın hərbi hissələrindən alırıq. Orada hər şey satılır və satın alınır». Bax, o, beləcə də demişdir.

Sual: Ermənistan kimi?

Heydər Əliyev: Nə dediniz?

Sual: Silahı Rusiya hissələrindən satın alırdılar?

Heydər Əliyev: İndi məlum olduğu kimi, Ermənistan silahları, təəssüf ki, satın almırdı. Satın alsaydı, dörd yarı idi, Rusiya xəzinəsinə pul daxil olardı. Təxminən bir milyard dollarlıq silahı, özü də çox ağır silahı, vahiməli silahı, o cümlədən raketləri – uzaqı uzaqı raketlərini, eləcə də T-72 markalı müasir tankları, habelə müasir artilneriya toplarını, «Qrad» qurğularını və bir çox digər silahları pulsuz, qanunsuz olaraq, qeyri-leqal surətdə veriblər. Biz baş prokuror Skuratovla bu mövzuda da danışdıq, çünki onlar təhqiqat aparırlar. Onlar məsələni aydınlaşdırmalıdırlar. Elə sizin qəzetlərdə sərəncamların surətləri dərc edilmişdir. Bu sərəncamları Rusiya ordusu baş qərargahının rəisi Kolesnikov vermişdir ki, oraya filan qədər silah göndərsin. Yoxsa siz oxumamısınız? Bunlar sizin qəzetlərdə yazılıbdır. Ona görə də bu göstərişlərin hamısı qanunsuzdur. O da qanunsuzdur, bu da qanunsuzdur. Hamısı qanunsuzdur.

Sual: Heydər Əliyev, xahiş edirəm deyəsiz, Azərbaycana qanunsuz olaraq göndərilmiş Rusiya silahları varmı? Çeçenistan məsələsi barədə – belə şeylər doğrudurmu ki, digər hansısa ölkələrlə birlikdə Azərbaycan Çeçenistanın müstəqilliyini rəsmən tanımağa hazırdır?

Heydər Əliyev: Birinci sualınıza cavab verib deyim ki, Rusiyadan Azərbaycana bir dənə də olsun silah gəlib çıxmayıb. Mən bunu bəyan edirəm, çünki Ermənistana silahların qanunsuz olaraq verilməsi ilə əlaqədar aşkara çıxarılmış ciddi cinayətlərlə bağlı indi müxtəlif şeylər uydururlar ki, bunun üstünü pərdələsinlər. Mən bəyan edirəm, əgər haradasa faktlar, sənədlər varsa, qoy onları kimse üzə çıxarıb stolun üstünə qoysun. Bu, tamamilə istisna edilir.

O ki qaldı Çeçenistanın tanınmasına, biz heç vaxt belə bəyanatlar verməmişik. Çeçenistan Rusiya Federasiyasının subyektidir. Odur ki, biz heç vaxt belə bəyanatlar verməmişik. Yeri gəlmişkən, Aslan Məshədov Bakıda olarkən mənə hətta belə bir sual da vermədi. Bunu da kimse uydurur, yayır.

Sual: Heydər Əliyev, elə isə necə izah etmək olar ki, neft haqqında saziş üç müxtəlif dövlətin üç neft şirkətinin nümayəndələri tərəfindən imzalanmalıdır? Mən bu gün və ya sabah imzalanmalı olan sazişi nəzərdə tuturam.

Heydər Əliyev: O saziş bu gün, bəlkə də sabah imzalanmalıdır. Bu, yenə də Rusiya ilə Çeçenistan arasında olan işdir. Çünki bu danışıqlar aparılmışdır. Siz bilirsiniz ki, 1996-cı ilin yanvarında burada, Moskvada biz Azərbaycan neftinin Novorossiysk limanınaqədər marşrutla nəql edilməsi haqqında saziş imzalamışdıq. Biz nefti hələ bu ilin əvvəllərində ixrac etməli idik. Biz öz ərazimizdən Dağıstanadək, sərhəddək boru kəməri çəkdik, bu iş biz yox, beynəlxalq neft şirkətlərinin konsorsiumu 50 milyon dollar sərf etdi. Bu borunu neftlə doldurduq, amma Rusiya tərəfindən nefti qəbul etmirlər. Odur ki, problemlər yarandı və bu problemlər barəsində danışıqlar aparıldı. Danışıqları Viktor Stepanoviç Çernomırdinin özü Soçidə olarkən apardı. Aslan Məshədov oraya getdi. Bu gün Anatoli Borisoviç Çubays dedi ki, onlarla danışıqlar aparıb. Bunu mənə Boris Yefimoviç Nemtsov da dedi. Nəticədə dünən dedilər ki, saziş imzalanacaqdır. Həmin Rusiya-Azərbaycan sazişi qüvvədə qalır, lakin üç şirkətlə – Rusiyanın «Transneft» şirkəti ilə Çeçenistan və Azərbaycanla kommertiya sazişi imzalanır. Nə deyirəm, bizim etirazımız yoxdur.

S u a l : Daha bir olduqca qısa sual. Bu sual ortaya çıxmamışdır. Siz iyulun 8-9-da keçiriləcək NATO-nun Zirvə görüşünə gedəcəksinizmi?

H e y d ə r Ə l i y e v : Mən dəvət edilmişəm və gedəcəyəm.

S u a l : Siz həmişə demisiniz ki, Azərbaycan bu gün hər hansı ayrıca hərbi bloklara daxil olmaq niyyətində deyildir. Bəs nə üçün bu Zirvə görüşünə getməyi qərara almısınız?

H e y d ə r Ə l i y e v : Bu, hərbi blok deyildir. Bu, NATO-nun və Şimali Atlantika İttifaqının iclasıdır. Onlar «Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramını elan etdikdə bu proqrama Rusiya da, digər MDB ölkələri də qoşuldular. Biz də qoşulduq. Brüsseldə bu proqramı mən özüm imzalamışam. Onlar məhz «Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramını imzalamış olan ölkələri dəvət ediblər. Bunun nəyi pisdirdi? Mən oraya onun üçün gedirəm ki, görün orada nə baş verir.

S u a l : Heydər Əliyev, ən axırıncı sual – insan iqtisadiyyatı. Neft, borular – bunların hamısı aydırdı. Amma bu, adi insana heç də həmişə aydın olmur. Azərbaycan «Kaqor»u və ya konyakı Sizin səfərinizdən sonra Moskvada yenidən görünəcəkmimi?

H e y d ə r Ə l i y e v : Bilirsinizmi, biz Rusiyaya nə qədər istəsəniz, Azərbaycan konyakı, «Kaqor», əla Azərbaycan şerabları – ağ, qırmızı, şampan şerabları göndərə bilərik. Amma hökumətinizə deyirik ki, qoy belə aksizlər və belə tariflər tətbiq etməsin. Yoxsa, bununla siz özünüzü həqiqətən əla içkilərdən məhrum etmiş olursunuz. Həlbuki heç bilmirəm, haradansa çox keyfiyyətsiz şeylər daşıyıb gətirirsiniz. Bu baxımdan bizim məhsul həm keyfiyyətlidir, həm də mənim əzizim, sizin üçün yaxın və ucuzdur. Çalışın ki, biz onları ixrac edə bilək.

S u a l : Çox sağ olun. Xatırladım ki, «Exo Moskva» radiosunun studiyasında birbaşa efridə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevdir. Sağ olun ki, gəldiniz. Sizə uğurlar arzulayırdı!

Birbaşa efridən sonra Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev daha bir sıra suallara cavab verdi:

M ü x b i r : Siz MDB-də ən yaşlı prezidentsiniz?

H e y d ə r Ə l i y e v : Yaşca ən yaşlı prezidentəm və fəxr edirəm ki, mən bu yaşdayam. Mən 1993-cü ildə prezident seçilmişəm, çoxdan seçilənlər də var.

S u a l : İdmanın hansı növü ilə məşğul olursunuz?

H e y d ə r Ə l i y e v : Mən tennislə məşğul olmuram. Mən normal gimnastika ilə məşğul oluram.

S u a l : Heydər Əliyev, Azərbaycan Prezidentinin iş rejimi necədir?

H e y d ə r Ə l i y e v : Mənim iş rejimim ağırdır. Mən bütün günü axşamadaq işləyirəm.

S u a l : Bəs nə vaxt yuxudan durursunuz?

H e y d ə r Ə l i y e v : Mən səhər təxminən saat 8-in yarısında dururam. Artıq saat 10-da işdəyəm. Gecədən keçəndə işləyirəm. Nəhar fasiləm axşam təxminən saat 8-də olur. Sonra daha gecəyədək işləyirəm.

S u a l : Üzr istəyirəm, bəs ailəniz? Sizin indi yəqin ki, nəticələriniz var?

H e y d ə r Ə l i y e v : Bəli, nəvələrim var.

S u a l : Bəs nəticələriniz yoxdurmu?

H e y d ə r Ə l i y e v : Xeyr, nəticələrim yoxdur. Mənim nəvələrim, qızım, oğlum var. Mən onları çox sevirəm. Mən çox ailəcanlı adamam. Amma nə etmək olar, mən buradan qovulandan sonra neçə il işsiz qaldım, indi isə işləmək lazımdır.

S u a l : O illərin əvəzini çıxmaq üçün? Əmək stajını doldurmaq üçün? Siz özünüzü bu gün təmin edilməmiş adam hesab edə bilərsinizmi?

H e y d ə r Ə l i y e v : Nə mənada?

S u a l : Deyirlər ki, «təmin edilmiş adam»ın ailəsi heç nədən korluq çəkmir...

H e y d ə r Ə l i y e v : Bilirsinizmi, mən istefaya getdikdə, son illərdə böyük maddi çətinliklər çəkdim. Əgər sizi bu maraqlandırsa, bir çox digər məişət çətinliklərim də olurdu. Naxçıvanda yaşayarkən qohumlarımgildə qalırdım, əslində, onların öhdəsində idim, çox ağır şəraitdə yaşayırdım. İndi isə prezidentə nə düşürsə onunla dolanıram. O ki qaldı təmin olunmağa, mən bu barədə heç vaxt düşünməmişəm. Mən özümü mənəvi cəhətdən təmin olunmuş adam hesab edirəm. Bu isə hər şeydən üstündür.

M ü x b i r : Heydər Əliyev, sağ olun!

NATO-nun ÜZVÜ OLAN ÖLKƏLƏRİN DÖVLƏT VƏ HÖKUMƏT BAŞÇILARININ MADRIDDƏ KEÇİRİLƏN SAMMİTİNDƏ İŞTİRAK ETMƏK ÜÇÜN İSPANIYA PAYTAXTINA YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB

8 iyul 1997-ci il

Azərbaycan-NATO əlaqələrinin gələcəyi barədə suala cavabında Prezident Heydər Əliyev dedi:

– Bu gələcəyi indidən demək olmaz. Bilirsiniz ki, NATO 1995-ci il-də «Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramını elan edibdir. Azərbaycan da bu «Sülh naminə tərəfdaşlıq» proqramına daxil olub, qoşulubdur. Bilirsiniz ki, biz o proqramı imzalamışıq. Ondan sonra da NATO ilə Azərbaycan arasında əlaqələr inkişaf etməyə başlayıbdır. Bilirsiniz ki, NATO-nun Baş katibi Havyer Solana Azərbaycanda olub, görüşlərimiz olubdur, Brüsseldə də onunla görüşlərimiz olubdur. Bunlar hamısı uzunmüddətli prosesdir. Bu proses də Avropada təhlükəsizliyi, sülhü təmin etmək üçündür. NATO-nun da əsas məqsədlərindən biri Avropada təhlükəsizliyi təmin etməkdir. Ona görə də biz bu proseslərdə iştirak edirik. Bunun gələcəyi nə cür olacaq – onu zaman göstərəcəkdir.

NATO-nun genişlənməsinə Rusiyanın münasibətindən fərqli olaraq, Azərbaycanın münasibətinə dair suala dövlətimizin başçısı belə cavab verdi:

– Bilirsiniz, biz bu məsələlərə o qədər qarışmırıq. Rusiya ilə NATO arasında olan münasibətlər NATO ilə başqa ölkələr arasında olan münasibətlərə bənzəmir. Çünki NATO-nun Şərqi tərəf genişlənməsi Rusiyada böyük etiraz doğurur. Bunun ola bilər, bəzi obyektiv səbəbləri var. Ona görə bunları bir-birinə bənzətmək olmaz.

Madrid görüşündə Azərbaycanın diqqəti hansı problemlərə yönəltmək fikrində olması barədə suala Prezident Heydər Əliyev belə cavab verdi:

– Orada dövlət başçıları qısa çıxış edəcək, bu görüşə hərə öz münasibətini bildirəcəkdir. Biz də bunu edəcəyik. Ancaq bu toplantı zamanı

mənim orada bir neçə ikitərəfli görüşlərim olacaqdır. Mən bu görüşlərə də çox əhəmiyyət verirəm. Onların bir neçəsi artıq müəyyən olunubdur. Bilirsiniz ki, bu bizim siyasətimizdə çox mühüm rol oynayır və yer tutur. Çünki hər bir belə beynəlxalq toplantıda, ikitərəfli görüşlərdə biz çox məsələləri müzakirə edirik, razılığa gəlirik, öz təkliflərimizi veririk, mövqələrimizi açıqlayırıq. Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunması bizim əsas məqsədimiz, əsas problemimizdir. Ola bilər, bununla əlaqədar mən Minsk qrupuna daxil olan böyük ölkələrin başçıları ilə də görüşüm. Şübhəsiz, mən bundan istifadə etməyə çalışacağam.

İçəriya Çeçen Respublikasının prezidenti Aslan Məshədovun bu yaxınlarda Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev ilə görüşü zamanı bəyan etdiyi «Qafqaz öz problemlərini özü həll etməlidir» ideyasına Azərbaycanın münasibəti haqqında suala cavabında respublikamızın rəhbəri dedi:

– Aslan Məshədov bunu bəyan edir və yəqin ki, onu da həyata keçirməyə çalışır. Amma Qafqaz çox müəkkəb regiondur. Əlbəttə, Qafqaz çalışmalıdır ki, öz problemlərini özü də həll etsin. Amma düşünmək ki, Qafqazın problemlərini ancaq Qafqaz özü həll edə bilər, hesab edirəm ki, bu bir az səthi fikirdir.

Madriddə Ermənistan prezidenti ilə görüşün olub-olmayacağı barədə suala Azərbaycan Prezidenti belə cavab verdi:

– Bilmirəm, o, orada olacaq, yoxsa yox, çünki prezidentlərin hamısı oraya gəlir. Bilmirəm, olacaqdır, ya olmayacaqdır. Bilirəm ki, Şevardnadze olacaq, onunla görüşəcəyəm. Ancaq Ermənistan prezidentinin orada olub-olmayacağı barədə mənim məlumatım yoxdur.

BİNƏ HAVA LİMANINDA KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN NÜMAYƏNDƏLƏRİNƏ MÜSAHİBƏ

27 iyul 1997-ci il

– Şübhəsiz, bu, Amerika-Azərbaycan əlaqələrində çox əlamətdar hadisədir, bəlkə də tarixi hadisədir. BMT Baş Məclisinin sessiyasında iştirakımla əlaqədar Amerika Birləşmiş Ştatlarına səfərlərim olubdur. Amerika prezidenti ilə Nyu-Yorkda, başqa ölkələrdə görüşlərim olubdur. Ancaq indiki səfər müstəqil Azərbaycan Respublikası Prezidentinin, dövlət başçısının ABŞ prezidenti cənab Bill Klintonun dəvəti ilə Amerika Birləşmiş Ştatlarına ilk rəsmi səfəridir. Bu, yenə də deyirəm, şübhəsiz ki, əlamətdar, tarixi hadisədir və hesab edirəm ki, bizim əlaqələrimizdə yeni mərhələ olacaqdır.

Proqramda çox əhəmiyyətli görüşlər, danışıqlar var. Birinci növbədə, prezident cənab Bill Klinton ilə, vitse-prezident cənab Qor, dövlət katibi xanım Olbrayt ilə, başqa dövlət rəhbərləri ilə görüşlər keçirəcəyəm. Bundan əlavə, Birləşmiş Millətlər Təşkilatında yeni Baş katib ilə, bütün ölkələri təmsil edən səfirlərlə, Təhlükəsizlik Şurasında görüşlərim olacaqdır. Şübhəsiz ki, Amerika ilə əməkdaşlığımızda neft şirkətləri çox böyük əhəmiyyət kəsb etdiyinə görə onların bir çoxu mənimlə görüşmək istəyir, məni dəvət edirlər. Nyu-York, Vaşinqton, Hyuston, Çikaqo şəhərlərində olacağam. Mətbuat mərkəzlərində mətbuat işçiləri ilə, institutlarda, tədqiqat mərkəzlərində görüşlərim olacaqdır. Hər halda, çox əhəmiyyətli görüşlər, danışıqlar keçiriləcəkdir. Hesab edirəm ki, Amerika-Azərbaycan əlaqələrinə aid sənədlər olacaqdır. Bunların hamısı Azərbaycanın müstəqilliyinin daha da möhkəmlənməsi və əlaqələrimizin inkişaf etməsi üçündür. Bunların içərisində ən əsas məsələ Ermənistan-Azərbaycan münəqişəsinin sülh yolu ilə həll edilməsində Minsk qrupunun həmsədri kimi, Amerika Birləşmiş Ştatlarının iştirakı barəsində olacaqdır. Bu məsələ bizim danışıqlarımızda mərkəzi yer tutur və tutacaqdır. Bilirsiniz ki, bu il bu sahədə müəyyən addımlar atılıbdır və biz orada da həmin məsələni ətraflı müzakirə edəcəyik.

Yəqin ki, mətbuatdan xəbəriniz var – son zamanlar 907-ci maddənin aradan götürülməsi haqqında Amerika Birləşmiş Ştatlarının özündə, bizim xəbərimiz olmadan, çox güclü iş gedir. Bilirsiniz, dünən mətbuatda verilmişdi – Konqresin Beynəlxalq Əlaqələr Komitəsi sədrinin müavini 907-ci maddənin ləğv olunması haqqında qanun layihəsi veribdir. Bu da mənim səfərim ərəfəsində çox sevindirici haldır. Bu barədə də həm konqresdə, həm də Amerika hökumətində danışıqlarımız olacaq və o maddənin aradan götürülməsi üçün mən orada bütün cəhdləri göstərəcəyəm.

Ermənistan-Azərbaycan münəqişəsinin Amerika-Azərbaycan danışıqlarında həll oluna biləcəyi barədə ümidlərlə bağlı suala Prezident Heydər Əliyev belə cavab verdi:

– Həll oluna bilər, yoxsa yox – buna hələ baxmaq lazımdır. Ancaq biz çalışacağıq ki, həll edilsin.

– Səfərdən nə gözlənilir? – sualının cavabında dövlətimizin başçısı dedi:

– Çox şey gözləyirəm. Birincisi, əlaqələrimizə dair ümumi normativ sənədlərin yaranması, əlaqələrimizin inkişaf etdirilməsi üçün yeni təkanlar və ümumiyyətlə, Amerika Birləşmiş Ştatlarında Azərbaycan həqiqətlərinin daha da geniş təbliğ olunması, yayılması. Təəssüflər olsun ki, ötən illərdə ABŞ-da və dünyanın bir çox başqa ölkələrində Azərbaycan haqqında doğru-düzgün, ədalətli, obyektiv məlumatlar olmayıbdir. Biz bu işləri görmüşük, vəziyyət, demək olar, dəyişib, ictimai fikir də dəyişibdir. Amerika Birləşmiş Ştatlarının mötəbər qəzetlərində ölkənin ayrı-ayrı çox böyük siyasətçilərinin Azərbaycan həqiqətləri haqqında verdikləri məlumatlar, məqalələr, fikirlər və Konqresin, prezidentin qarşısında irəli sürdükləri təkliflər göstərir ki, biz bu illər ərzində Azərbaycan həqiqətlərini ABŞ-da sübut edə bilmişik. Ancaq hələ çox iş görmək lazımdır və hesab edirəm ki, mənim bu səfərim zamanı bunlar görülecəkdir.

Rusiyanın Ermənistan qanunsuz surətdə silah göndərilməsi məsələsinin təhqiqatı barədə Klinton hökuməti avqustun 1-də Senata məlumat təqdim etməlidir. Səfərin gedişində bu məsələnin qaldırılıb-qaldırılmayacağı barədə suala cavabında Prezident Heydər Əliyev dedi:

– Senatın qərarı ilə əlaqədar bu məsələ barəsində nə edildiyini prezident Bill Klinton deməlidir. Təbii ki, mən bu məsələni qaldıracağam.

Səfər başa çatdıqdan sonra Prezidentin Londona gedib danışıqlar aparacağı haqqında fikri dəqiqləşdirmək üçün verilən sualla əlaqədar dövlətimizin başçısı bildirdi:

– Ola bilər, çünki Böyük Britaniyada yeni hökumət var. Mən baş nazirlə Madriddə görüşmüşəm, onlar arzu edirlər ki, imkan olsa, qısamüddətli görüş keçirilsin. Mən hələ bunu dəqiq deyə bilmərəm, amma ola bilər.

Sağ olun.

DÜNYA MƏTBUATININ DIQQƏT MƏRKƏZİNDƏ

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin Amerika Birləşmiş Ştatlarına rəsmi dövlət səfəri xarici ölkələrin kütləvi informasiya vasitələrində böyük maraq doğurmuşdur.

ABŞ-in nüfuzlu qəzetlərindən sayılan «Vaşinqton post» yazır ki, Amerika prezidenti Bill Klintonun Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin tələblərinə əməl etməsi bu ölkənin qonşusu və düşməni olan Ermənistanə neftin gücünü bir daha göstərir. Prezident Əliyev Amerika hökumətində və Azərbaycanın tərəfdarları arasında öz ölkəsinin sabitliyi üçün zəruri olan böyük nüfuz qazanmışdır. O, iqtisadi islahatlar apararaq və İrənin mövqeyinə baxmayaraq Amerikanın neft şirkətlərini Xəzərdəki yataqların işlənməsinə cəlb etmişdir. Prezident Əliyev Amerika Birləşmiş Ştatlarına gəlməzdən əvvəl əsas məsələlərdən birində – ölkəsinə yardım göstərilməsinə Konqres tərəfindən qoyulmuş qadağanın ləğvi məsələsində ABŞ hökumətinin dəstəyini əldə etmişdir.

«Vaşinqton post» həmçinin bildirir ki, Klinton hökuməti 907-ci düzəlişi ləğv etmək üçün çox cəhdlər göstərmişdir və güman ki, bu, Yerevanın Bakı ilə danışıqlara getməsi ilə nəticələnəcəkdir.

«İNSTITUYUŞNAL İNVESTOR» JURNALININ NÜMAYƏNDƏLƏRİ İLƏ MÜSAHİBƏ

Nyu-York

27 iyul 1997-ci il

Jurnalist: Cənab Prezident, çox sağ olun ki, vaxt tapıb bizi qəbul edirsiniz. Yəqin, səfərdə çox yorulmusunuz, amma buna baxmayaraq bizi qəbul edirsiniz. Ona görə də biz çox şadq və Sizinlə görüşmək bizim üçün çox böyük şərəfdir.

Heydər Əliyev: Çox sağ olun.

Jurnalist: Cənab Prezident, icazə versəniz, müsahibədən əvvəl bir qədər özüm haqqında danışardım. Mən qısa dövrdə, 10 gün müddətində Bakıda səfərdə olmuşdum. Bakıya getməyimə səbəb isə Vaşinqtonda keçirilmiş, Azərbaycanda bank və maliyyə işlərinə həsr olunmuş konfransda iştirak etməyim idi. Bu konfransda mən Azərbaycan dövlətini təmsil edən nümayəndələrlə görüşdüm və respublikanızdakı iqtisadi vəziyyət haqqında məlumat aldım.

Oxucularımıza sizin region və Azərbaycan haqqında məlumat vermək imkanları açılıb. Qeyd etdim ki, mən Azərbaycanda, Bakıda 10 gün qaldım və bu müddətdə ayrı-ayrı şirkətlərin nümayəndələri ilə görüşdüm, bir sıra nazirliklərdə oldum. Ümumiyyətlə, Sizin ölkəniz haqqında bir qədər məlumat toplaya bildim.

Biz sentyabrda Azərbaycan haqqında raport dərc edəcəyik. Bu raport Beynəlxalq Valyuta Fondunda, Dünya Bankında nəşr olunacaqdır. Biz maliyyə mövzularında məqalələr dərc edirik. Oxucularımızın ümumi sayı 140 min nəfərə qədərdir.

Sizin bu səfəriniz gözəl imkandır. Azərbaycanda iqtisadiyyatın inkişafı bu cür raport yazmağa yaxşı imkan yaradır və mən elə bilirəm ki, bu, oxucular arasında marağa səbəb olacaqdır.

Vaxtınızı çox almaq istəmirəm, suallara keçək.

Sual: Cənab Prezident, Amerika Birləşmiş Ştatlarına xoş gəlmisiniz! Sizə bir neçə sual vermək istəyirəm. Bu suallar Azərbaycanda iqtisadiyyat və maliyyə imkanları, Azərbaycana investisiyaların, sərmayələrin cəlb edilməsi haqqındadır.

Cənab Prezident, birinci sualım belə olacaq: Amerika Birləşmiş Ştatlarına rəsmi səfərə gəlməkdə əsas məqsədiniz nədən ibarətdir?

Cavab: Təşəkkür edirəm. Mən jurnalınız haqqında müəyyən məlumatlar almışam və sizin Azərbaycanda olduğunuzu bilirəm. Hesab edirəm ki, sizin jurnal həqiqətən çox hörmətli bir jurnaldır. Əgər siz jurnalınızda Azərbaycan haqqında materiallar dərc etmək istəyirsinizsə, mən bunu məmnuniyyətlə qəbul edirəm.

Sualınızın cavabında isə deyə bilərəm ki, mən Amerika Birləşmiş Ştatlarına prezident cənab Bill Klintonun dəvəti ilə rəsmi səfərə gəlmişəm. Nyu-Yorkda ilk görüşüm sizinlədir.

Sual: İkinci sualım belədir. Azərbaycanda geniş imkanlar vardır. Azərbaycan neftlə zəngindir, kəşf olunmuş yataqlar çoxdur. Sənaye, kənd təsərrüfatı, energetika sahəsində də ölkəniz geniş imkanlara malikdir. Ancaq məlumdur ki, indi Azərbaycan, sərmayəçiləri özünə daha çox cəlb edir. Sizin Dövlət Neft Şirkətiniz bir sıra xarici ölkələrin neft şirkətləri ilə müqavilələr imzalamışdır. Bu cür inkişafı Siz necə davam etdirmək fikrindəsiniz?

Cavab: Elə siz gördüyünüz kimi də davam etdirmək istəyirik. Yeni biz öz daxili imkanlarımızdan özümüz istifadə edirik. Ancaq indiki mərhələdə Azərbaycana xarici sərmayənin gəlməsini ölkəmizin iqtisadi potensialının inkişaf etdirilməsi və respublikamızın bundan mənfəət götürməsi üçün çox əhəmiyyətli hesab edirik.

Bizim iqtisadiyyatımız çoxsahəlidir. Bu sahələrin bir çoxu artıq xarici sərmayəçilərin diqqətini cəlb edibdir. Belə bir marağa görə biz də öz təkliflərimizi veririk. Ölkəmizin neft və qaz yataqları xarici sərmayədarları daha çox cəlb edir. Bilirsiniz ki, biz Azərbaycanın neft və qaz yataqlarının müştərəkləşməsi üçün bir çox xarici şirkətlərlə müqavilələr imzalamışıq.

Sual: Mən bilən, Siz üç belə müqavilə imzalamısınız, doğrudurmu?

Cavab: Xeyr, altı böyük müqavilə imzalanıbdir. Yəni bu müqavilələr bir çox xarici şirkətlərin daxil olduqları konsorsiumlar ilə imzalanmış müqavilələrdir.

Sual: Xarici tərəfdaşlarınız Azərbaycana kifayət qədər investisiya qoyacaqlarını, yoxsa Siz başqa yollar axtaracaqsınız?

Cavab: Xeyr, başqa yollar axtarmağa ehtiyac yoxdur. Çünki bizimlə müştərəkləşmək istəyənlər ölkəmizə sərmayə qoymaq istəyirlər.

təyirlər və artıq bu sərmayəni qoyurlar. Hər bir müqavilənin öz şərtləri vardır. Bu şərtlərin də əsas məzmunu ondan ibarətdir ki, xarici şirkətlər sərmayə qoyurlar və həmin sərmayənin nəticəsində biz müştərək iş görürük. Əldə olunan gəlir burada hasilatın pay bölgüsü prinsipi əsasında bölünür. Hazırda ölkəmizə xeyli sərmayə qoyulubdur. Bizim dünyanın bir çox ölkələrinin şirkətləri ilə bağladığımız müqavilələrə təxminən bir milyard dollar məbləğində sərmayə qoyulmuşdur.

S u a l : Yəqin bu hələ başlanğıcdır?

C a v a b : Bəli. Biz birinci müqaviləni 1994-cü ilin sonunda imzalamışıq. Qoyulan bu sərmayə hələ başlanğıcdır.

S u a l : Bəziləri Sizin ölkəni «ikinci Küveyt» adlandırırlar. Bu, həqiqətdirmi?

C a v a b : Bilirsiniz, ölkəmizin özünün adı var, onun adı Azərbaycandır. Vaxtilə keçmiş Sovetlər Birliyində Azərbaycan neft istehsal edən ilk, yeganə və ən böyük bir ölkə idi. Sonrakı illərdə, təxminən 1940-1950-1960-cı illərdə Sovetlər İttifaqının başqa bölgələrində yeni neft yataqları açıldı. Bu yataqların açılmasında və istismar olunmasında Azərbaycan neftçiləri, alimləri, geoloqları iştirak etdilər. Bu yataqlar Tatarıstanda, Başqırdıstanda, sonra Rusiyanın Orenburq vilayətində, Sibirdə, Tümen vilayətində açıldı. Onların adlarına isə «İkinci Bakı», «Üçüncü Bakı», «Dördüncü Bakı» dedilər. Ona görə də bizim ölkəmizin adı başqa yerlərdə həkk olunubdur. Biz qədim neft ölkəsi kimi, adımızı Küveytə, yaxud başqa adlara dəyişə bilmərik.

Mən başa düşürəm ki, siz bu sualı niyə verirsiniz. Yəqin hasil ediləcək neftin miqdarına görə deyirsiniz. Bu mənada şübhəsiz ki, biz bəlkə Küveytdən də artıq neft istehsal edəcəyik.

S u a l : Son rəqəmlərə nəzər saldıqdan sonra görürəm ki, üç milyard barrel neft istehsalı, hətta onun dörd milyard barrele qalxacağı haqqında söhbətlər gedir. Bunlar doğru rəqəmlərdirmi?

C a v a b : Bilirsiniz, bizim neft ehtiyatlarımız boldur. Mən sizə bir şey deyə bilərəm. 1994-cü ilin sentyabr ayında imzaladığımız ilk neft müqaviləsində – ona «Əsrin müqaviləsi» də deyirlər – nəzərdə tutulubdur ki, üç yataqdan 511 milyon ton neft istehsal ediləcəkdir. Ancaq biz indi qazma işləri apararkən məlum olubdur ki, oradan 640 milyon ton neft hasil olacaqdır. Bu, təkcə bir müqavilənin həcmidir. Amma mən sizə dedim ki, altı müqaviləmiz vardır. Ona görə də indi dəqiq rəqəmi demək mümkün deyil. Ancaq onu müşahidə edirik ki, orada əvvəlcə-

dən hesablanmış, nəzərdə tutulmuş, bizim geoloqların verdiyi rəqəmlərdən daha çox neft hasilatı gözlənilir. Hər halda, Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda çox neft vardır. Bütün Xəzər dənizində isə neft həddindən artıq çoxdur və o, gələcəkdə dünyanın ən zəngin neft hasilatı olan bir nöqtəsinə çevriləcəkdir.

S u a l : Möhtərəm Prezident, Sizin cavabınız məni digər bir sual – Xəzər dənizinin bölünməsi haqqında sual verməyə təhrik edir. Mübahisələr gedir ki, Xəzər göldür, yoxsa, dənizdir? Bu anlaşılmazlıqlar, bu ölkələrin arasında narazılıqlar necə həll ediləcəkdir?

C a v a b : Doğrudan da, belə mübahisələr gedir. Məsələ ondan ibarətdir ki, keçmiş zamanlarda Xəzər dənizi bir ölkəyə – Sovetlər İttifaqına mənsub olubdur. İrani çıxmaq şərti ilə Xəzəryanı ölkələrin hamısı Sovetlər İttifaqının tərkibində olan respublikalardan ibarət idi. Amma bilməlisiniz ki, o vaxt bizim bir dövlətin tərkibində olmağımıza baxmayaraq, Xəzərin bütün sahəsindən neft çıxarılması geniş yayıldığına görə Sovetlər İttifaqı hökuməti o vaxt Xəzər dənizini neft istehsalı üçün sektorlara bölübür. Bu 1970-ci ildə olubdur. Ümumiyyətlə, o vaxtlar Xəzər dənizində neft istehsalı ilə məşğul olan təşkilat Azərbaycanda idi. O illər Xəzərin Azərbaycan sektorundan başqa, Türkmənistan sektorunda da neft istehsal edilirdi, bunu da Azərbaycana mənsub olan idarə həyata keçirirdi. Ancaq Xəzər dənizi o sektorlara bölündüyünə görə Azərbaycan sektorunda hasil edilən neft Azərbaycanın hesabına yazılırdı, Türkmənistan sektorunda hasil olunan neft isə Türkmənistanın hesabına yazılırdı.

Bu prinsip son illərə qədər davam edibdir. Xəzəryanı heç bir ölkə bu prinsipi şübhə altına almayıb, yaxud buna öz narazılığını bildirməyibdir. 1994-cü ilin sentyabr ayında Azərbaycan dünyanın böyük neft şirkətləri ilə ilk müqaviləni – öz sektorunda olan yataqlar üzrə ilk müqaviləni imzalayandan sonra Xəzər dənizinin statusu haqqında məsələlər ortaya atıldı.

Vaxtilə heç kim fikirləşməirdi ki, Xəzər göldür, dənizdir, yaxud başqa bir su hövzəsidir. Ancaq biz bu işə başlayandan sonra bəziləri ayıldılar ki, bəlkə bu prinsip onlar üçün əlverişli deyildir. Ona görə də bu məsələ müzakirə olunur, Xəzəryanı ölkələrin nümayəndələri, ekspertləri tez-tez görüşürlər, danışıqlar aparırlar. Fikirilər müxtəlifdir. Biz hesab edirik ki, Xəzər dənizinin mineral ehtiyatlarından, yəni dənizin dibində olan ehtiyatlardan yalnız sektorlar prinsipi əsasında istifadə olun-

malıdır. Qazaxıstan da bizimlə eyni fikirdədir. Amma Rusiya, İran başqa fikirdədirlər. Türkmənistan isə Rusiya və İranın fikrinə tərəfdar çıxır. Ona görə də bu məsələ gələcək müzakirələr nəticəsində həll olunacaqdır. Hələlik isə biz dünya təcrübəsindən bəhrələnərək mövcud olan üstünlükdən istifadə edirik. O da ondan ibarətdir ki, – mən sizə dedim – təqribən 30 il bundan öncə müəyyən olunmuş Xəzər dənizi sektorundan istifadə edirdik.

S u a l : Cənab Prezident, deyə bilərsinizmi ki, bu neft kimə məxsusdur, kimin sektorundadır?

C a v a b : Sizə deyirəm ki, bizim sektorda olan neft bizə məxsusdur. İndiyə qədər belə olubdur. Hesab edirəm ki, bu gün də belə olmalıdır, gələcəklə də belə olacaqdır.

S u a l : Qeyd etmək lazımdır ki, bütün dünya şirkətləri neft sənayesinə böyük maraq göstərirlər. Başqa sənaye sahələrində vəziyyət necədir? Oraya maraq artırmı? Amerika Birləşmiş Ştatlarının şirkətləri bu sahələrə maraq göstərirləmi? Bəlkə başqa ölkələr də maraq göstərirlər?

C a v a b : Göstərirlər, göstərirlər. İndi təbii sərvətlərimizdə başqa bir sahə də var – bizim qızıl yataqlarımız var. Amerika şirkətləri Azərbaycanın qızıl yataqlarına da maraq göstərirlər. Biz onlarla danışıqlar aparmışıq, ola bilər ki, bu yaxınlarda bu barədə müqavilə imzalayaq.

S u a l : Sənayenin daha hansı sahələrində imkanlar vardır?

C a v a b : Kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı ilə əlaqədar sahələrdə, kimya sənayesində, metallurgiya sahəsində imkanlar çoxdur.

S u a l : Ümumi bir sual verim: Sizin ölkə Amerika sərmayəsini əsas nə ilə cəlb edə bilər?

C a v a b : Nə barədə? Çox şey ilə cəlb edə bilər. Birinci növbədə mineral ehtiyatlarla, ikincisi, sənayenin bir çox sahələri ilə – telekommunikasiya, infrastruktur və bir çox digər sahələr ilə.

S u a l : Amerika Birləşmiş Ştatlarından olan sərmayəçiləri Azərbaycana nə ilə cəlb edirsiniz, digər ölkələrdən fərq nədədir? Burada vergi sistemi daha yaxşıdır, islahatlar daha yaxşı həyata keçirilirmi? Nə üçün sərmayəçilər Azərbaycana başqa ölkələrə nisbətən daha həvəslə gəlirlər?

C a v a b : Bilirsiniz, mən deyə bilmərəm ki, digər ölkələrdən fərqi nədədir. Hər ölkənin özünəməxsus imkanları var. Ancaq onu deyə bilərəm ki, Azərbaycanın təbii sərvətlərinin, iqtisadi potensialının im-

kanları və bu imkanlardan istifadə etmək üçün əlverişli şərtləri vardır – həyata keçirilən iqtisadi islahatlar, Azərbaycanın bütün dünya investisiyaları üçün açıqlığı, vergi sisteminin çox əlverişli olması. Məsələn, xarici sərmayəçilər üçün xüsusi şərait yaratmaq məqsədilə bizim qanun nəzərdə tutur ki, xarici sərmayəçi Azərbaycana sərmayə qoyduğu halda, əgər Azərbaycanın qanunlarında hansı bir dəyişiklik olarsa və bu, sərmayəçiyə zərər gətirərsə, on il müddətində o dəyişikliklər bu sərmayəçiyə tətbiq olunmur. İnvestorların gəlirlərinin repatriasiya olunması üçün xüsusi şərtlər var. Məsələn, gömrük vergisi bizdə çox aşağıdır. Bütün mallara gömrük vergisi 15 faizdən yuxarı deyildir.

Bir çox başqa şərtlər də vardır. Azərbaycanda indi özəlləşdirmə gedir. Hər bir xarici şirkət gəlib özəlləşdirmədə iştirak edə, Azərbaycanın sənaye müəssisələrini öz idarəsinə götürə bilər. Məsələn, biz Gil-torpaq zavodunu Böyük Britaniya şirkətinin, tütün istehsal edən böyük bir fabriki isə Amerika şirkətinin idarəsinə vermişik.

S u a l : Cənab Prezident, özəlləşdirmə haqqında söhbət getdi. Məlumdur ki, yerli şirkətlərlə birlikdə xarici şirkətlər də özəlləşdirmədə iştirak edə bilərlər. ABŞ-in iri və ortahəcmli şirkətlərin özəlləşməsinə də rolu necə ola bilər?

C a v a b : İstədiyini kimi. Biz onları özəlləşdiririk, satınq və kim o şərtlərlə gəlib onu ala bilsə, alar.

S u a l : Bu özəlləşdirmə «Prodakşn Servis Limited» əsasında olacaqmı?

C a v a b : Əgər şirkətlər böyük bir müəssisəni, fabriki, zavodu, istehsal müəssisəsini alacaqlarsa, onların şəxsi mülkiyyəti olacaqdır.

S u a l : Bu, auksionda həyata keçiriləcəkdir?

C a v a b : Bəli, auksionlar indi keçirilir. Şirkətlər gəlib iştirak edə bilərlər.

S u a l : Hər bir şirkət iştirak edə bilərmi?

C a v a b : Bəli.

S u a l : Cənab Prezident, məlumdur ki, pay bölgüsünə əsaslanan imzalanmış neft müqavilələrinə görə 5 ildə Azərbaycanın gəlirləri birdən-birə xeyli artacaqdır. Əldə olunan gəlirlərdən Siz necə istifadə edəcəksiniz?

C a v a b : Gəlir olandan sonra ondan istifadə etmək yolları çətin deyildir və burada heç bir problem yoxdur.

S u a l : Onları hansı zonalara, sahələrə daha çox yönəldəcəksiniz?

C a v a b : Şübhəsiz ki, bu gəlinin bir hissəsi yeni istehsalat yaratmaq üçün istifadə olunacaqdır. İndi biz xarici sərmayələr cəlb edirik, ancaq gələcəkdə, gəlirimiz çox olanda, ola bilsin ki, xarici sərmayəyə ehtiyacımız olmasın. Eyni zamanda bu, respublika iqtisadiyyatının inkişaf etdirilməsinə, əhalimizin yaşayışının yaxşılaşdırılmasına sərf olunacaqdır.

S u a l : Bu sualın Sizin səfəriniz haqqındadır. Məlumdur ki, bu Sizin Ağ Evə ilk rəsmi səfərinizdir. Sualım 907-ci maddə haqqındadır. Məlumdur ki, 907-ci maddənin Amerika Birləşmiş Ştatlarının sərmayələrinə mənfi təsiri olubdur. Bu maddə aradan götürülsə, vəziyyət necə olacaqdır?

C a v a b : Bilirsiniz, bu, Amerika Birləşmiş Ştatlarına bizim ən böyük müraciətimizdir, xahişimizdir. 907-ci maddə 1992-ci ildə Azərbaycanla qarşı təbiiq olunubdur, bununla Amerika Birləşmiş Ştatlarının Konqresi tərəfindən Azərbaycana qarşı ədalətsizlik edilmişdir. ABŞ burada çox şey itiribdir. Əgər 907-ci maddə olmasaydı, bizim iqtisadi əlaqələrimiz daha da genişlənərdi, ABŞ şirkətləri və hökuməti də Azərbaycanla iqtisadi əlaqələrindən daha çox mənfəət götürərdi. Ancaq son vaxtlar ABŞ-ın özündə və xüsusən hökumətində, Konqresin özündə də 907-ci maddənin ədalətsiz tədbir olduğunu dərk ediblər və bunun aradan götürülməsi üçün Amerika Birləşmiş Ştatlarında da təkliflər irəli sürüldü. Bir neçə gün bundan öncə konqresmen Kinq 907-ci maddənin ləğv olunması üçün xüsusi qərar layihəsi təqdim edibdir. Mən konqresmen Kinqə çox təşəkkür edirəm.

Dövlət və hökumət rəhbərləri ilə qarşıdakı görüşlərimdə, o cümlədən Konqresdə və Ağ Evdə də bu məsələ bizim danışıqlarımızın əsas mövzularından biri olacaqdır.

S u a l : Məlumdur ki, Siz Amerikaya rəsmi səfərə gəlmisiniz. Vaxtında rəsmi görüşləriniz olacaqdır. Azərbaycanın neft şirkətləri ilə yaxşı əlaqəsi olan Çikaqoya, Hyustonla gedəcəksiniz. Adlarını çəkdiyiniz digər sənaye sahələri haqqında söhbətləriniz olacaqdır.

C a v a b : Tək neft sahəsində yox, başqa sahələrdə də söhbətlərimiz olacaqdır.

S u a l : Neft sənayesindən başqa, hansı sənaye sahəsinə çox sərmayə axını olmasını istərdiniz?

C a v a b : Bilirsiniz, istərdik kənd təsərrüfatı məhsulları istehsal sahəsinə, kimya sənayesinə, metallurgiya sahəsinə sərmayəçilər gəlsin. Bizim imkanlarımız çoxdur.

S u a l : Bilirsiniz ki, Sumqayıt layihəsi yaxın gələcəkdə həyata keçiriləcəkdir.

C a v a b : Siz yəqin ki, Sumqayıtda sərbəst iqtisadi zonanın yaradılmasını nəzərdə tutursunuz? Bəli, biz buna çox böyük əhəmiyyət veririk. Hesab edirik ki, bu çox realdır və bunu həyata keçirmək mümkündür. Sumqayıt gənc bir şəhərdir, 45 il bundan öncə yaranıbdir. Onun yaranmasına da səbəb orada böyük sənaye müəssisələrinin tikilməsidir. Orada neft sənayesi üçün borular hazırlayan nəhəng Boru Kat zavodu var. O zavodun modernləşdirilməsi və istehsal prinsiplərinin müasirləşdirilməsi çox əhəmiyyətlidir və xüsusən, bizim bölgədə neft sənayesinin sürətli inkişafı ilə əlaqədardır. Sumqayıtda böyük alüminium zavodu var, onun inkişaf etdirilməsi də çox əhəmiyyətlidir. Bu şəhərdə neft və qaz məhsullarının emal olunması, kimya məhsulları alınması üçün böyük bir kimya kompleksi var. O zavodların yenidən qurulması və modernləşdirilməsi bizim üçün çox böyük əhəmiyyətə malikdir. Sumqayıtda toxuculuq fabrikləri də var.

Görürsünüz, bir şəhərdə nə qədər cürbəcür sahələr yaranıbdir. Hesab edirik ki, sərbəst iqtisadi zona Sumqayıtda vaxtla yaranan bu sənaye müəssisələrinin inkişaf etdirilməsi üçün geniş imkanlar açacaqdır. Mən Amerika şirkətlərini də bu şəhərə – Sumqayıta dəvət edirəm. Çünki artıq başqa ölkələrin şirkətləri, xüsusən Yaponiyanın şirkətləri bu ölkəyə çox böyük maraq göstərirlər. Siz bilirsiniz ki, Yaponiya Amerikanın ən böyük rəqiblərindən biridir. Yaponiya şirkətləri indi bizim neft yataqlarına və başqa sahələrə də çox böyük maraq göstərirlər və çox yaxşı təkliflər irəli sürürlər. Əgər Amerika şirkətləri geciksə, Yaponiya şirkətləri gəlib yerləri tutacaqlar.

J u r n a l i s t : Doğru deyirsiniz, Amerika şirkətlərinə bunu bildirmək lazımdır.

H e y d e r Ə l i y e v : Mən Sizə deyirəm, Siz də bunları jurnalınızda yazın.

S u a l : Cənab Prezident, mən bilirəm ki, Sizin vaxtınızı çox aldıq. Amma mən Sizə bir qədər kövrək olan daha bir sual vermək istəyirəm. Necə bilirsiniz, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi sabitliyi poza bilər, yoxsa bir sülh yolu tapılacaqdır?

C a v a b : Bilirsiniz, bu münaqişənin tarixi sizə məlumdur. Doqquz il bundan əvvəl Ermənistan Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ deyilən vilayətini ələ keçirmək üçün ölkəmizə qarşı hərbi təcavüz edibdir. Bu

hərbi təcavüzün nəticəsində Azərbaycanın həm Dağlıq Qarabağ, həm də onun ətrafında olan bir çox hissəsi – respublikamızın ərazisinin 20 faizi Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunubdur. İşğal edilmiş torpaqlardan bir milyondan çox Azərbaycan vətəndaşı öz yurdlarından zorla çıxarılibdır. İndi onlar çadırlarda ağır vəziyyətdə yaşayırlar. Siz bilməlisiniz ki, işğal edilmiş ərazilərimizdə bizim çox zəngin təbii sərvətlərimiz, münbit torpaqlarımız vardır, sənaye müəssisələrimiz olubdur. Onlar hamısı dağıdılibdır və bizə çox böyük maddi zərbə vurulubdur. Ancaq buna baxmayaraq biz müharibə etmək istəmirik. Üç il bundan əvvəl biz atəşi dayandırmışıq, indi atəş yoxdur. Biz ancaq sülh əldə etmək və işğal olunmuş torpaqlarımızın azad edilməsinə, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpa olunmasına nail olmaq istəyirik.

Bilirsiniz ki, bu məsələ artıq bir çox beynəlxalq təşkilatlarda müzakirə edilibdir. ATƏT-in Minsk qrupu bu münaqişənin sülh yolu ilə həll edilməsi məsələsi ilə məşğul olur. Minsk qrupunun həmsədrələrindən biri də Amerika Birləşmiş Ştatlarıdır. Ağ Evdə və ümumiyyətlə Amerikada keçirəcəyim görüşlərdə bu münaqişənin sülh yolu ilə həll edilməsi məsələsi bizim danışıqlarımızın əsas mövzusu olacaqdır.

Mən ümid edirəm ki, Amerika Birləşmiş Ştatları Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunması üçün bizə kömək edəcəkdir. Biz sülh istəyirik.

S u a l : Cənab Prezident, inanmağa Sizdə elə bir əsas varmı Amerika Birləşmiş Ştatları bu işlə məşğul olacaqdır?

C a v a b : Bəli. Prezident cənab Bill Klinton mənə deyib ki, şəxsən o, bu işlə ciddi məşğul olacaqdır. İyulun 8-9-da Madriddə görüşümüz zamanı cənab Bill Klinton belə bəyanatlar veribdir.

Mən sizə təşəkkür edirəm.

J u r n a l i s t : Cənab Prezident, çox sağ olun. Biz Sizə uğurlu səfər arzulayıyıq.

«UOLL-STRIT CORNAL» QƏZETİNİN ƏMƏKDAŞLARI İLƏ MÜSAHİBƏ

28 iyul 1997-ci il

S u a l : Cənab Prezident, bizi qəbul etdiyinizə görə çox sağ olun. Biz «Uoll-strit cornal» qəzetinin əməkdaşlarıyıq və bu gün Sizinlə görüşə gəlmişik.

Biz Xəzərin Azərbaycan sektorundakı neft və qaz ehtiyatları ilə maraqlanıyıq. Birinci sualımız belədir: Siz Amerika Birləşmiş Ştatlarına hansı missiya ilə gəlmisiniz və burada hansı vəzifələri yerinə yetirməyi qarşıya məqsəd qoymusunuz?

H e y d e r Ə l i y e v : Təşəkkür edirəm. Birincisi, sizin qəzetə öz hörmət və ehtiramımı bildirirəm. Əgər səhv etmirəmsə, sizin qəzet Azərbaycan haqqında yaxın keçmişdə maraqlı bir məqalə vermişdi. Sizin qəzetlə Azərbaycan arasında yaxşı əlaqələr yaranıbdır. Belə görünür ki, mənim Nyu-Yorkda bu gün ilk görüşüm sizinlə başlayır.

Bu mənim Amerika Birləşmiş Ştatlarına ilk rəsmi səfərimdir. Azərbaycan prezidenti kimi, mən prezident cənab Bill Klintonun rəsmi dəvəti ilə ABŞ-a ilk rəsmi səfərə gəlmişəm.

S u a l : Amerika Birləşmiş Ştatlarına rəsmi səfəriniz zamanı yerinə yetirmək üçün qarşıya hansı məqsədlər qoymusunuz?

C a v a b : Bilirsiniz, ölkələr arasındakı əlaqələr cürbəcür vasitələrlə qurulur. Bu vasitələr içərisində ölkə, dövlət başçılarının bilavasitə görüşləri və rəsmi səfərləri xüsusi yer tutur. Qeyd etdim ki, mən prezident cənab Bill Klintonun dəvəti ilə ABŞ-a ilk rəsmi səfərə gəlmişəm. Demək, burada mənim məqsədlərim böyükdür.

Şübhəsiz ki, ölkələrimiz arasında indiyədək yaranmış münasibətlər bizim üçün çox əhəmiyyətlidir. Cənab Bill Klintonla da mənim indiyədək burada – Nyu-Yorkda bir neçə dəfə görüşlərim olubdur, iki dəfə görüşmüşük. Biz başqa şəhərlərdə də, beynəlxalq təşkilatların toplantılarında da cənab Bill Klintonla görüşmüşük. Amma Azərbaycan Prezidenti kimi, bu mənim ABŞ-a ilk rəsmi səfərimdir.

İndiyədək ölkələrimiz arasında yaradılmış əlaqələrin inkişaf etdirilməsi sahəsində əldə etdiyimiz nailiyyətlər bizim üçün əsasdır. Ancaq bu səfər dövlətlərimizin münasibətlərinin daha da genişləndirilməsi

üçün yeni mərhələ açır. Mən bir çox məsələni müzakirə etmək istəyirəm. Ölkələrimiz arasında bir sıra sənədlərin imzalanması nəzərdə tutulur. Bu isə Azərbaycanla Amerika arasında əlaqələrin hüquqi-normativ əsasının yaradılması üçün çox əhəmiyyətli olacaqdır. Həm ikitərəfli münasibətlər, həm beynəlxalq aləmdə gedən proseslər nöqtəyi-nəzərindən, həm də bizim bölgədə, yeni Qafqaz bölgəsində və ümumiyyətlə keçmiş Sovetlər Birliyi məkanında olan vəziyyət haqqında məsələlərin müzakirəsi də bizim üçün çox əhəmiyyətlidir. Bu məsələlərin içərisində Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll edilməsi məsələsi xüsusi yer tutacaqdır. Bilirsiniz ki, Amerika Birləşmiş Ştatları Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunması üçün yaradılmış ATƏT-in Minsk qrupunun bu ilin əvvəlindən həmsədrələrindən biridir.

Bizim üçün bununla bərabər çox vacib olan məsələ, Amerika Konqresi tərəfindən 1992-ci ildə Azərbaycana qarşı qəbul olunmuş ədalətsiz qərarın – «Azadlığı müdafiə aktı»na 907-ci əlavənin ləğv edilməsi məsələsi də ciddi müzakirə olunacaqdır. Güman edirəm ki, Amerika tərəfi də onun üçün maraqlı olan məsələləri müzakirəyə çıxaracaqdır.

S u a l : Cənab Prezident, demək, Sizin ümidiniz var ki, 907-ci maddə aradan götürüləcəkdir?

C a v a b : Bilirsiniz, biz nəinki ümid edirik, bunun üçün mübarizə aparırıq. Bizə ümid verən odur ki, Amerika hökuməti, cənab Bill Klinton, dövlət katibi xanım Olbrayt, dövlət katibinin birinci müavini cənab Talbott və başqaları bu 907-ci maddənin aradan götürülməsi haqqında bəyanatlar veriblər. Nəhayət, Konqresin Nyu-Yorkdan olan üzvü cənab Kinq 907-ci maddənin aradan götürülməsi barədə Konqresə layihə təqdim edibdir.

S u a l : Ermənistan tərəfindən də sülhə doğru müsbət addımlar atılırmı?

C a v a b : Birincisi, müsbət cəhətə ondan ibarətdir ki, üç ildən çoxdur ki, biz Ermənistanla Azərbaycan arasında atəşin dayandırılması barədə saziş əldə etmişik. İndi bu sazişə riayət olunur. Üç ildən çoxdur ki, atəş yoxdur. Ancaq təəssüflərlə olsun ki, bu müddətdə biz tam sülhə nail ola bilməmişik. Bunun da əsl səbəbi Ermənistan tərəfinin qeyri-konstruktiv mövqə tutmasıdır.

Sizə məlumdur ki, ATƏT-in üzvü olan ölkələrin dövlət və hökumət başçılarından keçən ilin dekabrında Lissabonda keçirilmiş Zirvə görüş-

şündə Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həlli üçün prinsiplər müəyyən edilmiş və xüsusi bəyanat qəbul olunmuşdur. Bu prinsiplər bizi qane etməsə də, ancaq sülhə nail olmaq üçün biz onları qəbul etmişik. Amma Ermənistan tərəfi bu prinsipləri qəbul etmir. Şübhəsiz ki, bu anlayışla bilməz.

Bilirsiniz ki, bu prinsiplər beynəlxalq hüquq normalarına tam uyğun olan prinsiplərdir. Onlar hətta Azərbaycanın suverenliyini müəyyən qədər zədələyən, yaxud ölkəmizin suverenliyinə müəyyən qədər məhdudiyətlər qoyan prinsiplərdir.

Həmin prinsiplər haqqında yəqin sizin məlumatınız vardır. Bu prinsiplər Ermənistan və Azərbaycan respublikalarının ərazi bütövlüyünün tanınması, Dağlıq Qarabağa Azərbaycan Respublikasının tərkibində yüksək dərəcəli özünüidarəetmə hüququ verilməsi və Dağlıq Qarabağın bütün əhalisinin təhlükəsizliyinin təmin olunmasından ibarətdir.

Görürsünüz, bu prinsiplərdə Ermənistan, Dağlıq Qarabağ üçün ədalətsiz heç bir şey yoxdur. Bizim üçün isə burada kompromisə ondan ibarətdir ki, biz öz ərazimizdə olan kiçik bir bölgəyə xüsusi özünüidarəetmə statusu veririk, daha doğrusu, vermək razılığına gəlmişik. Ancaq Ermənistan bununla razı olmur, Dağlıq Qarabağa dövlət müstəqilliyi statusu əldə etmək istəyir. Şübhəsiz ki, bu, həyata keçirilə bilməz, yəni biz buna razı ola bilmərik. Bu həm ölkəmizin suverenliyini, müstəqilliyini pozacaqdır, həm də beynəlxalq hüquq normalarına tamamilə zidd olan bir iddiadır.

Mən bu gün sizə bəyan edirəm ki, biz sülh istəyirik. Biz Ermənistan tərəfindən respublikamıza vurulan zərbələrə baxmayaraq, sülh əldə edib, qonşu dövlət kimi sülh şəraitində xoş əlaqələr qurub yaşamaq istəyirik. Ancaq təəssüf ki, Ermənistan tərəfi öz ədalətsiz, qanunsuz iddialarından əl çəkmir.

S u a l : Ermənistanla qarşı ticarət embarqosu saxlanılırmı?

C a v a b : Bilirsiniz, birincisi, bizim tərəfimizdən Ermənistanla qarşı embarqo yoxdur. Ermənistan Azərbaycanın ərazisinin 20 faizini işğal edibdir. İşğal edilmiş bu ərazilərdə vaxtilə Ermənistanla Azərbaycanı bağlayan dəmir yolu da dağıdılıb. Əksinə, bizim Naxçıvan Muxtar Respublikası tamamilə blokadaya düşübdür (*Prezident Heydər Əliyev vəziyyəti jurnalistlərə xəritə üzərində izah edir*). Çünki bax, dəmir yolu buradan gedir, buradan Naxçıvana gəlir, sonra isə Ermənistanla gedirdi. Gördüyünüz bu ərazi Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğalı altındadır.

Demək, biz burada bu dəmir yolundan məhrum olmuşuq. Naxçıvana gedən bütün kommunikasiya xətləri bağlıdır. Azərbaycanın bir hissəsi olan Naxçıvan tamamilə blokada şəraitindədir. Ermənistanın isə heç bir blokadası yoxdur.

Ermənistan İran ilə çox fəal ticarət edir. Ermənistan bax, buradan Gürcüstan vasitəsilə Poti, Batumi limanlarına çıxır. Ermənistanın blokada barədə dediyi sözlər yanlışdır. Azərbaycan burada heç bir günah etməyibdir.

S u a l : Rusiya Amerika Birləşmiş Ştatlarının Azərbaycandakı fəaliyyətinə bir qədər qısqıncılıqla yanaşır. Bəlkə Rusiya ilə Amerika Birləşmiş Ştatları arasında diplomatik əlaqələr lazımdır ki, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsini həll etsin?

C a v a b : Rusiya və Amerika Birləşmiş Ştatları Fransa ilə bərabər Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin həll olunması üçün yaradılmış Minsk qrupunun həmsədrəlidir. Ona görə də onlar bu çərçivədə yaxşı əməkdaşlıq edə bilərlər. Bizim arzumuz budur ki, əməkdaşlıq etsinlər. Ancaq Amerika Birləşmiş Ştatları Rusiya ilə bu sahədə daha da sıx əlaqə saxlayır. Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin həll olunması üçün onun başqa imkanları da vardır.

Sizə məlumdur ki, Ermənistanda Rusiyanın hərbi bazaları, çox böyük qoşun hissələri vardır. Bilirsiniz ki, Ermənistanın Türkiyə və İranla olan sərhədlərini Rusiyanın sərhəd qoşun hissələri qoruyur. Rusiya ilə Ermənistan arasında çox xüsusi əlaqələr vardır, hətta hərbi itti-faq da vardır. Ona görə Rusiya, əlbəttə ki, Ermənistana təsir edib, onu düzgün yola getirə bilər. Ancaq Amerika Birləşmiş Ştatları da Ermənistan ilə çox sıx əlaqə saxlayır, Ermənistana çox geniş maliyyə, maddi yardım edir.

Biz Amerika ilə əməkdaşlıq edirik, amma 907-ci maddəyə əsasən Amerika bizə heç bir yardım göstərmir. Ermənistan isə həm Rusiyadan çox yardımlar alır, həm də Amerikadan alır. Şübhəsiz ki, əgər Amerika və Rusiya birləşib Ermənistanı başa salsalar ki, bu qanunsuz iddialardan əl çəksin, onda məsələni tezliklə həll etmək olar.

S u a l : Mənə elə gəlir ki, ruslar məsələni Sizin üçün asanlaşdırmaq istəyirlər. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Siz yaxşı bilərsiniz.

S u a l : Azərbaycanın ərazisindən Gürcüstana, sonra Türkiyədən keçəcək və Aralq dənizi limanlarına çıxacaq boru kəməri çəkilməsi

ideyasını cənab Bill Klinton da təsdiq etmişdir və bunu dəstəkləmişdir. Məlumdur ki, Gürcüstanda Abxaziya ilə münaqişəyə görə bəzi çətinliklər vardır. Burada kəmərin çəkilməsində tərəqqi necə əldə oluna bilər?

C a v a b : Bilirsiniz, mən istəyirəm, hər şey aydın olsun. Azərbaycanda hasil olunan ilkin neftin iki boru kəməri ilə xarici bazara çıxarılması haqqında qərar qəbul edilə bilər. Belə neft kəmərləri artıq vardır. Bunların biri Rusiyanın ərazisindən Qara dənizdə olan Novorossiysk limanına, ikincisi Gürcüstanın ərazisindən Qara dənizdə olan Supsa limanına gedən neft kəməri marşrutlarıdır. Amma siz dediyiniz boru kəməri böyük neft boru kəməridir. Həmin boru kəmərinin tikilməsi haqqında biz artıq əməli işlər aparırıq. Amma onun marşrutu hələ tam müəyyən edilməyibdir. Türkiyə istəyir ki, həmin kəmərin ərazisindən keçib Aralq dənizində olan Ceyhan limanına getsin. Gürcüstan da istəyir ki, bu boru kəməri Gürcüstanın ərazisindən keçsin. Siz dediniz ki, cənab Bill Klinton da belə bir marşruta tərəfdardır. Biz də belə bir marşrutun tərəfdarıyıq. Ancaq bilməlisiniz ki, bu məsələ hələ tam həll edilməyibdir. Çünki bir neçə alternativ marşrutlar da vardır.

Konsorsiumun əməliyyat şirkəti tərəfindən bu məsələlər indi müzakirə olunur. Ona görə də mən bu məsələnin tam həll edilmiş olduğunu demək istəmirəm. Mən istəyirəm ki, sizdə bu barədə düzgün anlayış olsun. Ancaq bu marşrut əgər qəbul olunarsa, ola bilər Gürcüstanda bu barədə müəyyən problemlər ortaya çıxsın. Doğrudur, nəzərdə tutulan bu marşrut Abxaziyanın ərazisindən keçməyəcək, Gürcüstan ərazisinin başqa hissəsindən keçəcəkdir. Amma bu məsələ gərək yenə də müzakirə olunsun.

S u a l : Bilirsiniz ki, digər layihələr vardır ki, onların Şorqə getməsi – Azərbaycandan Xəzər dənizi vasitəsilə Qazaxıstana, sonra isə Türkmənistanına getməsi nəzərdə tutulur. Cənub layihəsi haqqında da nəzəriyyə vardır. Bu nəzəriyyəyə görə neft boru kəməri Hind okeanına çıxmalıdır. Bundan Azərbaycan üçün bir xeyir gələ bilərmi?

C a v a b : Bilirsiniz, bu nəzəriyyələr hələ fərziyyədir, onlar real deyildir. Ən realı başqadır. Mən bu ilin iyun ayında Qazaxıstanda rəsmi səfərdə olarkən biz Qazaxıstan ilə Azərbaycan arasında Qazaxıstanın Tengiz bölgəsində çıxarılan neftin Xəzər dənizi vasitəsilə Azərbaycana, bundan sonra isə Gürcüstandan Türkiyəyə keçirilməsi üçün boru kəməri tikilməsi haqqında saziş imzalamışıq. Bu sazişi prezident Nazarbayev və mən imzalamışıq. Bu ən realdır.

Mən demək istəyirəm ki, bu marşrutun yaranması üçün biz əməli iş görmüşük. Bildiyiniz kimi, bu da ondan ibarətdir ki, indi Amerikanın «Şevron» şirkəti Qazaxıstanın Tengiz bölgəsində neft hasilatı ilə məşğuldu. Biz «Şevron» şirkətinin müraciətini təmin etmişik. Artıq Qazaxıstanda, Tengizdə çıxan neftin Xəzər dənizində tankerlər vasitəsilə Bakıya daşınması təmin olunubdur. Həmin neft Bakıdan demir yolu vasitəsilə Gürcüstanın Batumi limanına çatdırılır. Son bir neçə ayda biz «Şevron» üçün bu yolla 300 min ton nefti artıq nəql etmişik. İndi bir neçə texniki işlər görülür, o cümlədən Azərbaycanda 45 kilometrlik bir boru xətti tikilir, başqa texniki problemlər həll olunur. Biz bunların vasitəsilə ildə 3-4 milyon ton «Şevron» neftini bu yolla xarici bazarı çatdırı biləyik.

Beləliklə, biz Xəzər dənizinin Şərqi sahilində olan Qazaxıstan ərazisindən nefti gələcəkdə də bu marşrutla Türkiyədən Aralıq dənizinə çıxarmaq üçün yaxşı bir əsas yaradırıq. Ona görə də bu istiqamət, bu marşrut daha realdır.

Xəzər dənizindən neftin Türkmənistan üzərindən Hind okeanına çıxarılmasını mən real hesab etmirəm. İndi belə fərziyyələr söyləyənlər çoxdur. Ancaq nəyin real, nəyin real olmadığı görə müəyyən edilsin.

S u a l : Respublikanıza neftdən gələn gəliri, vəsaitləri necə xərcləmək fikrindəsiniz?

C a v a b : Əvvəl gəliri əldə etmək lazımdır, sonra onun xərclənməsi yollarını fikirləşmək olar. Əsas odur ki, gəlir olsun, onu xərcləmək üçün o qədər yer var ki!

Şübhəsiz ki, neftdən gələn gəlir birinci növbədə respublikamızın iqtisadiyyatını inkişaf etdirməyə xərclənəcəkdir. Biz Azərbaycanda hüquqi demokratik dövlət qururuq, iqtisadi islahatlar həyata keçiririk. Azərbaycanın iqtisadiyyatını bazar iqtisadiyyatı yolu ilə inkişaf etdirmək istəyirik. Geniş miqyasda özəlləşdirmə aparırıq. Azərbaycanın iqtisadiyyatını dünya iqtisadiyyatına bağlamaq, inteqrasiya etmək istəyirik. Xalqımızın rifah halını yaxşılaşdırmaq istəyirik.

Mən sizə dedim, ölkəmizin ərazisininin 20 faizi işğal olunubdur. Bizim orada olan bütün varidatımız dağılıbdır. İşğal olunmuş ərazilərimizdən bir milyondan artıq vətəndaşımız qaçqın düşübdür. Onlar çadır-larda, evsiz-əşiksiz, çox ağır maddi vəziyyətdə yaşayırlar. İşğal olunmuş ərazilərimizi azad edəndən sonra onları bərpa etmək, insanları öz yerlərinə qaytarmaq, onların yaşayışı üçün şərait yaratmaq lazımdır. Bunlar hamısı böyük xərclər tələb edir.

Bir daha deyirəm, əhalimizin, xalqımızın rifah halını yaxşılaşdırmaq məqsədi bizim üçün əsas məqsəddir. Azərbaycanı dünyanın iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələri səviyyəsinə qaldırmaq istəyirik. Bunlar hamısı çox böyük vəsait tələb edir. Ona görə də nə qədər çox vəsait olsa, biz ondan istifadə olunması üçün yer tapacağıq. Amma bilməlisiniz ki, bütün bu gəlirlərin hamısı sülh, əmin-amanlıq işinə yönəldiləcəkdir.

S u a l : Məlum olduğu kimi, iqtisadiyyatı inkişaf etdirməyə mane olan cəhətlərdən biri də korrupsiyadır. Bildiyiniz kimi, Azərbaycanda işləyən Amerika şirkətlərinin orada ticarət və investisiya planları vardır. Azərbaycanın korrupsiyaya qarşı mübarizə aparmaq üçün hansı planları vardır? Siz güclü hüquqi sistem yaratmaq istəyirsiniz, yoxsa korrupsiyaya qarşı mübarizə aparmaq?

C a v a b : Bilirsiniz, korrupsiya hər bir yerdə, o cümlədən Amerika Birləşmiş Ştatlarında da vardır. Ona görə də heç bir ölkə deyə bilməz ki, orada korrupsiya yoxdur. Korrupsiya hər bir ölkəyə həm maddi, həm də mənəvi cəhətdən ziyan vuran bir amildir. Biz korrupsiyaya qarşı mübarizə aparırıq, bütün vasitələrdən istifadə edib bundan sonra da aparacağıq. Biz elan etmişik ki, korrupsiya birinci növbədə mənəviyyatımıza və sərbəst iqtisadiyyat, hüquqi dövlət yaratmaq prinsiplərimizə zidd olan bir unsurdur. Onunla mübarizə aparmağın yolları çoxdur. Şübhəsiz ki, bunlar hamısı hüquq normaları çərçivəsində olmalıdır, lazımi qanunların yaranması və icra edilməsi yolu ilə olmalıdır. Sərbəst iqtisadiyyatın, təşəbbüskarlığın yaradılması üçün hüquqi əsasların təmin edilməsi ilə əlaqədar olmalıdır. Biz bütün bu vasitələrin hamısından istifadə edirik və bundan sonra da istifadə edəcəyik. Hər halda korrupsiya ilə mübarizədə biz başqa ölkələrdən geridə qalmayacağıq.

J u r n a l i s t : Sağ olun, cənab Prezident.

H e y d e r Ə l i y e v : Sağ olun, mən sizinlə görüşümdən çox məmnunam. Sizi Azərbaycana dəvət edirəm. Sizin qəzetiniz çox hörmətli, çox mötəbər bir qəzətdir. Sizin qəzeti biz də oxuyuruq. Xüsusən Azərbaycana və bölgəmizə aid olan məqalələr bizdə çox böyük maraq doğurur. Biz sizinlə sıx əməkdaşlıq etmək istəyirik. Bu baxımdan əgər Azərbaycana gəlmək istəsəniz, bizim əməkdaşlığımız daha da inkişaf edir. Təşəkkür edirəm.

BMT-də AKKREDİTƏ OLUNMUŞ XARİCİ JURNALİSTLƏR ÜÇÜN MƏTBUAT KONFRANSINDA BƏYANAT

*Nyu-York, BMT-nin binası
28 iyul 1997-ci il*

– Hörmətli xanımlar və cənablar!

Mən sizin hamınızı salamlayıram. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının binasında bu mətbuat konfransında iştirak etməyimdən məmnun olduğumu bildirmək istəyirəm.

Mən Amerika Birləşmiş Ştatlarına prezident cənab Bill Klintonun dəvəti ilə rəsmi səfərə gəlmişəm. Bu səfər zamanı Birləşmiş Millətlər Təşkilatını da ziyarət etməyi zəruri hesab etmişəm.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti kimi, bu, Amerika Birləşmiş Ştatlarına mənim ilk rəsmi səfərimdir. Sabah mən Vaşinqtona yola düşəcəyəm. Orada bir çox görüşlər – Ağ Evdə, Konqresdə, Dövlət Departamentində, Pentaqonda görüşlərim olacaqdır. Bu səfərimin əsas məqsədi isə Amerika-Azərbaycan əlaqələrini inkişaf etdirmək üçün yeni addımlar atmaqdan ibarətdir.

Azərbaycan Sovetlər İttifaqı dağılıqdan sonra müstəqillik əldə etmiş bir ölkədir. Azərbaycanda demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğu prosesi gedir. Azərbaycanda demokratik proseslər həyata keçirilir. Azərbaycanın iqtisadiyyatı bazar iqtisadiyyatı prinsipləri əsasında qurulur və inkişaf etdirilir.

1995-ci ilin noyabrında Azərbaycanda ilk demokratik Konstitusiya qəbul olunubdur. 1995-ci ildə çoxpartiyalı sistem əsasında, demokratik şəraitdə Azərbaycan parlamentinə seçkilər keçirilibdir. Azərbaycanda geniş iqtisadi islahatlar, özəlləşdirmə proqramı, torpaq islahatı, torpağın xüsusi mülkiyyətə verilməsi proqramı və başqa proqramlar həyata keçirilir. Bunlar da öz müsbət nəticələrini verir. Azərbaycan bəzi obyektiv səbəblər üzündən bu islahatların keçirilməsinə başqa ölkələrə nisbətən gec başlayıbdır. Ancaq buna baxmayaraq, biz qısa müddətdə bu islahatların əməli nəticələrini müşahidə edirik.

İqtisadiyyatda keçən ildən başlayaraq inkişaf gedir. İnflyasiyanın qarşısı tamamilə alınıb, xarici ticarət sərbəstləşdirilibdir. Kənd təsərrüfatında istehsal olunan məhsulun artıq 80 faizi özəl sektorun hesabındadır. Bu ilin birinci yarısında ümumi daxili məhsul 5,2 faiz artıbdir. Sənaye və kənd təsərrüfatı istehsalı da qalxmaqdadır. Bu islahatların həyata keçirilməsi ardıcıl surətdə davam edir və davam edəcəkdir.

Azərbaycan tam müstəqil dövlətdir, müstəqilliyini qorumağı özünün əsas vəzifəsi hesab edir. Dövlətimizin ərazisində heç bir başqa ölkənin silahlı qüvvələri, hərbi bazaları yoxdur. Azərbaycan müstəqil olaraq özü öz sərhədlərini qoruyur.

Azərbaycanın çətin problemləri də var. 1988-ci ildən etibarən Ermənistan tərəfindən Azərbaycana hərbi təcavüz başlayıbdir. Ermənistanın bu təcavüzünün məqsədi Azərbaycanın tərkibində olan Dağlıq Qarabağ vilayətini respublikamızdan ayırıb Ermənistanla birləşdirməkənd ibarət olubdur. Bu təcavüz müharibəyə çevrilib, döyüşlər gedib, qan tökülüb, insanlar tələf olubdur və bəzi səbəblərdən Azərbaycan ərazisinin 20 faizi Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilibdir. İşğal olunmuş ərazilərdən 1 milyondan artıq Azərbaycan vətəndaşı yerindən-yurdundan zorla çıxarılbdir. Onların əksəriyyəti ağır vəziyyətdə çadırlarda yaşayır.

Üç il bundan əvvəl, 1994-cü ilin may ayında Ermənistanla Azərbaycan arasında atəşin dayandırılması haqqında saziş imzalanıbdir. İndi atəş yoxdur. Biz bu atəşkəs rejiminə riayət edirik və Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunmasına çalışırıq. Bu məsələ ilə ATƏT-in Minsk qrupu məşğul olur. Bu ilin əvvəllərində Minsk qrupuna üç ölkə – Rusiya, Amerika Birləşmiş Ştatları, Fransa həmsədrlik edirlər.

ATƏT-in keçən ilin dekabrında Lissabon Zirvə görüşündə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll edilməsi üçün prinsiplər qəbul olunubdur. Bu prinsiplər Azərbaycan və Ermənistan respublikalarının ərazi bütövlüyünün tanınması, Dağlıq Qarabağa Azərbaycan Respublikasının tərkibində yüksək dərəcəli özünüidarəetmə hüququ verilməsi və Dağlıq Qarabağın bütün əhalisinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsidir. Məsələnin sülh yolu ilə həlli naminə biz bu prinsiplərə razi olmuşuq. ATƏT-in Lissabon Zirvə görüşündə bu beynəlxalq təşkilatın üzvü olan 54 dövlətdən 53-ü bu prinsiplərə dəstək veribdir, onları müdafiə edibdir. Ancaq Ermənistan buna etiraz edibdir.

Minsk qrupunun həmsədrələri olan Rusiya, Amerika və Fransanın prezidentləri bu ilin 20 iyununda Denver şəhərində birgə bəyanat veriblər. Onlar Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunması üçün səy göstərəcəklərinə söz veriblər.

Amerika Birləşmiş Ştatları ilə bizim əlaqələrimiz yaxşı vəziyyətdədir. Ancaq bu əlaqələrin daha da genişlənməsi və inkişaf etməsi üçün böyük imkanlar vardır. Bu məsələlər Vaşinqtonda müzakirə olunacaqdır. Bu baxımdan, Konqresin 1992-ci ildə Azərbaycana qarşı qəbul etdiyi ədalətsiz qərarın – 907-ci maddənin ləğv olunması da müzakirə ediləcəkdir.

Mən qarşıdakı danışıqlara, görüşlərə çox böyük əhəmiyyət verirəm. Hesab edirəm ki, Vaşinqton görüşləri Azərbaycan-Amerika əlaqələrinə yeni mərhələ açacaqdır. Mən bu səfərə böyük ümidlərlə gəlmişəm.

Bu gün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi cənab Kofi Annan ilə də görüşmüşəm. Mən bu görüşdən çox məmnunam. Azərbaycanın problemlərinə, xüsusən Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunması probleminə cənab Baş katibin çox müsbət münasibətini hiss etdim. O, ATƏT-in Minsk qrupunun qərarlarına və addımlarına dəstək verəcəyini bəyan etdi.

Təəssüf ki, vaxtımız azdır. Ona görə də mən çıxışımı tamamlayıram və sizin sualınıza cavab verməyə hazırım.

* * *

S u a l : Cənab Prezident, çox sağ olun. Mən həm «Əl-Həyat» qəzetini təmsil edirəm, həm də Birləşmiş Millətlər Təşkilatında Müxbirlər Assosiasiyasının rəhbəriyəm.

Mən Sizə bir neçə sualla müraciət etmək istəyirəm. Birinci sualım belədir: cənab Kofi Annanla bu görüşünüz zamanı BMT-nin sülhməramlı qüvvələrinin regionda yerləşdirilməsi, o cümlədən regionda çəkiləcək boru kəmərlərinizin qorunmasında BMT qüvvələrinin iştirakı məsələlərini müzakirə etdinizmi?

İkinci sualım: bu gün axşam Amerikadakı yəhudi təşkilatları Sizin şərafətinə ziyafət verəcəklər. Bu o deməkdir ki, Siz İrani neft boru kəmərlərinin çəkilməsindən kənarlaşdırmaq istəyirsiniz?

C a v a b : Birincisi – mən bir daha deyirəm – cənab Kofi Annanla görüşüm çox əhəmiyyətli oldu. Ancaq biz Birləşmiş Millətlər Təşkilatının sülhməramlı qüvvələrindən istifadə olunmasını tələb etməmişik. ATƏT-in 1994-cü ilin dekabr ayında Budapeştdə keçirilən Zirvə görüşündə bu beynəlxalq təşkilatın sülhməramlı qüvvələrinin yaradılması

haqqında qərar qəbul olunubdur. Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin aradan qaldırmaq üçün ATƏT-in sülhməramlı qüvvələrindən istifadə edilməlidir. Cənab Kofi Annan bəyan etdi ki, o bunu dəstəkləyir.

Neft kəmərləri hələ çəkilməyibdir. Onların qorunması üçün tədbirlər görmək hələ tezdir. Güman edirəm ki, sülhməramlı qüvvələrin buraya cəlb edilməsinə ehtiyac olmayacaqdır. Hər bir ölkə onun ərazisindən keçən neft kəmərlərinin mühafizə edilməsini öz üzərinə götürməlidir.

Yəhudi cəmiyyətlərinin prezidentləri konfransının məni bu gün ziyafətə dəvət etməsini məmnuniyyətlə qəbul etmişəm, bu görüşdə iştirak edəcəyəm. Azərbaycanda yəhudilər də yaşayırlar. Azərbaycanda yaşayan digər milli azlıqlar kimi, yəhudilər də ölkəmizin bərabərhüquqlu vətəndaşlarıdır. Azərbaycanda heç vaxt yəhudilərə qarşı, yaxud bir antisemit siyasəti olmayıbdir, onun əlamətləri olmayıbdir. Ona görə də yəhudi icmalarının mənə diqqət göstərmələri tamamilə təbiiidir. Bu heç bir başqa ölkənin mənafeyinə qarşı yönəldilmiş bir təşəbbüs deyildir. Sağ olun.

S a m i r S a m a r : Sizə məlumat üçün deyim ki, Azərbaycanın xarici işlər naziri də burada iştirak edir.

S u a l : Cənab Prezident, mənim həmin sualımı davam etdirmək istəyirəm. Əslində mənim məqsədim bu məsələdə Sizin İranla bağlı mövqeyinizi bilmək idi. Yəni İrandan neft kəmərlərinin çəkilməsinə bir çox qüvvələr etiraz edirlər. Mən bu məsələdə Sizin mövqeyinizi bilmək istəyirdim.

C a v a b : Bilirsiniz, kim etiraz edirsə, onlardan soruşun. Biz İrandan neft kəmərlərinin çəkilməsinə etiraz etməmişik. Ancaq neft kəmərlərini biz çəkmirik. Neft kəmərlərini böyük müqavilələrdə iştirak edən konsorsiumun üzvləri, şirkətlər, konsorsium çəkir. Konsorsium bu neft kəmərlərinin haradan çəkilməsini qərara alırsa, biz də ona öz münasibətlərimizi bildiririk.

S u a l : Hörmətli Prezident Heydər Əliyev, mən Türkiyənin «Milliyət» qəzetindənəm. Sizə belə bir sualla müraciət etmək istəyirəm. Yaxın zamanlarda Bakıda bir saziş – Xəzər dənizi neftinin Çeçenistan ərazisindən Novorossiysk limanına getməsi haqqında saziş imzalandı. Möhtərəm Prezident, Siz Bakı-Ceyhan neft kəmərinin çəkilməsinə inanırsınızmi? Sizin fikrinizcə, Türkiyədən keçəcək bu boru kəməri nə vaxt çəkiləcəkdir?

C a v a b : Bu ayın əvvəlində həqiqətən Bakıda Rusiya, Çeçenistan və Azərbaycan arasında ilkin nefti Rusiya ərazisindən Qara dənizin No-

vorossiysk limanına nəql edəcək boru xətti barədə müqavilə imzalanıbdır.

Bu boru xətti artıq yaranıbdır. Sadəcə, onun Çeçenistan ərazisindən keçməsi üçün bu anlaşma lazımdır.

Böyük boru kəmərlərinin Türkiyə ərazisindən keçməsi və Ceyhan limanına çatdırılması haqqında bu ilin mayında Türkiyədə səfərdə olankən mənə həddindən artıq çox suallar vermişdilər. Mən onlara cavab vermişdim və sizə də cavab verirəm ki, bu boru kəmərlərinin Türkiyə ərazisindən Ceyhana keçməsinə istəyirəm və buna nail olmaq üçün çalışacağam.

S u a l : Cənab Prezident, mən Avakyanam, erməni mətbuatını təmsil edirəm. Nyu-Cersi ştatında yerləşən erməni radiostansiyasının müxbiriyəm. Mənim Sizə belə bir sualım vardır. Siz Dağlıq Qarabağın müstəqillik əldə etməsinə qarşı davamlı olaraq çıxışlar etmişsiniz. Sumqayıtda, Gəncədə, Bakıda baş vermiş hadisələri, Ermənistanın 9 ildən bəri davam edən blokadasını nəzərə alsaq, Dağlıq Qarabağda yaşayan insanlar Sizin onlara yüksək muxtariyyət vermək barədə bəyanatlarınıza necə inana bilərlər?

İkinci sualım isə belədir: Ermənistan öz ərazisindən Naxçıvana humanitar yardımın keçirilməsi üçün yol açdığı bir halda, nə üçün Azərbaycan hökuməti öz ərazisindən Ermənistanı humanitar yardımların aparılmasına qarşı çıxır?

C a v a b : Hörmətli xanım, bilirsiniz, sizin sualınız qərəzli materiallar əsasında qurulubdur. 9 il bundan öncə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsini yaradan Azərbaycan deyil, Ermənistanıdır. Azərbaycan və Ermənistan sülh şəraitində yaşadığı bir zaman Ermənistan 1988-ci ildə Dağlıq Qarabağı Azərbaycandan zorla qoparıb Ermənistanı birləşdirmək üçün belə bir hərbi münaqişə başlayıbdır. Bu hərbi münaqişə, Ermənistanın hərbi təcavüzü nəticəsində Azərbaycan torpaqlarının 20 faizi işğal olunubdur. Bu torpaqları Ermənistan silahlı qüvvələri işğal ediblər. Bu ərazidə yaşayan 1 milyon azərbaycanlı öz yerindən-yurdundan didərgin düşübdür.

1988-ci ildə münaqişə başlayarkən Dağlıq Qarabağda 170 min əhali yaşayırdı. Onun cəmiyyəti 70 faizi erməni, 30 faizi isə azərbaycanlı idi. Onlar bir yerdə rahat yaşayırdılar. Ancaq bu təcavüz nəticəsində Azərbaycan ərazisində, Dağlıq Qarabağda yaşayan azərbaycanlılar öz evlərindən-çişklərindən qovulublar. Dağlıq Qarabağın ətrafında olan 7 inzibati rayon işğal olunubdur. Onların sırf azərbaycanlılardan ibarət olan

əhalisi öz yerindən qovulubdur. Bu təcavüz nəticəsində gedən döyüşlərdə on minlərlə azərbaycanlı şəhid olubdur. İşğal olunmuş ərazilərimizdə bütün yaşayış yerləri, məktəblər, xəstəxanalar, uşaq bağçaları, mədəniyyət ocaqları, tarixi abidələrimiz, sənaye müəssisələri – hamısı bütünlüklə dağıdılıbdir.

Ermənistan ərazisində Azərbaycan tərəfindən bir qarış torpaq da işğal olunmayıbdir. Belə halda siz deyirsiniz ki, «Sizin Dağlıq Qarabağa muxtariyyət verməyinizə necə inansınlar?»

Siz Sumqayıt, Gəncə hadisələrini xatırlayırsınız? Keçmişdə münaqişə zamanı hər yerdə nəsə olubdur. Ancaq Azərbaycan ərazisinin 20 faizinin işğal edilməsi, 1 milyondan artıq vətəndaşımızın yerindən-yurdundan qovulması və onların əksəriyyətinin şəhid olması, həlak olması heç bir şeylə müqayisə oluna bilməz. Ancaq hesab edirəm ki, biz bütün bunlara baxmayaraq, yenə də irəliyə baxmalıyıq, geriyyə yox.

Ermənistan ilə Azərbaycanın taləyi onları qonşu yaşamağa məcbur edibdir və biz qonşu yaşamağıq, münasibətləri bərpə etməliyik. Bizim ölkələrimiz arasında sülh olmalıdır və insanlarımız bir-birinə xeyirxah münasibətlər göstərməlidirlər.

Mən görürəm, sizin əlinizdə bir kitabça var. O, Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunmuş Azərbaycan torpaqlarından didərgin düşmüş adamların vəziyyətini əks etdirən kitabçadır. Güman edirəm ki, o kitabçaya – mən məsləhət görürəm ki, sizə hələ bir kaset də versinlər – onlara baxandan, həmin qaçqınların vəziyyətini gördəndən sonra siz fikrinizi dəyişdirəcəksiniz.

Mən sizi sülhə dəvət edirəm. Mən rica edirəm, Amerikada yaşayan ermənilərə də deyəsiz ki, mən hamını sülhə dəvət edirəm.

S u a l : Xahiş edirəm, ABŞ-a bu rəsmi səfəriniz zamanı imzalanacaq neft müqavilələri barədə də bir neçə kəlmə deyəsiniz.

C a v a b : Bilirsiniz, mən sizə indiyədək imzalanmış neft müqavilələri haqqında danışa bilərəm. Azərbaycan transmilli neft şirkətləri ilə indiyədək 6 böyük neft müqaviləsi imzalanmışdır. Bu müqavilələrin iştirakçıları Amerika Birləşmiş Ştatlarının, Böyük Britaniyanın, Fransanın, Almaniyanın, İtaliyanın, Norveçin, Türkiyənin, İrənin, Səudiyyə Ərəbistanının, Yaponiyanın şirkətləridir. Bu müqavilələr həyata keçirilir. Bir neçə müqavilə də hazırlanıbdir. Biz bunları, bəlkə də Vaşinqtonda imzaladıq. İki gün gözləyin, bu müqavilələr imzalanandan sonra biləcəksiniz.

Mən sizə təşəkkür edirəm. Sağ olun.

«NYU-YORK TAYMS» QƏZETİ REDAKSIYA HEYƏTİNİN ÜZVLƏRİ İLƏ GÖRÜŞ

28 iyul 1997-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev BMT-nin binasında Amerikanın «Nyu-York tayms» qəzeti redaksiya heyətinin üzvləri Filipp Tauqman, Tina Rozenberq, Ceyms Qrinfil, Karl Meyer ilə görüşmüşdür.

Jurnalistləri səmimiyyətlə, mehribanlıqla salamlayan dövlətimizin başçısı mətbuat işçiləri ilə görüşə həmişə böyük əhəmiyyət verdiyini və «Nyu-York tayms» kimi yüksək nüfuzlu bir qəzetin redaksiya heyətinin üzvləri ilə söhbətdən çox məmnun olduğunu bildirdi.

Bu qəzet haqqında müəyyən məlumata malik olduğunu nəzərə çarpdıran respublikamızın rəhbəri «Nyu-York tayms»ın çox məşhur bir mətbuat orqanı kimi tanındığından söhbət açdı, burada çalışan peşəkar jurnalistlərin dünya ölkələrinin və xalqlarının həyatını, problemlərini dərindən işıqlandırmağa xüsusi diqqət yetirmələrindən razı qaldığını bildirdi.

Qəzetin redaksiya heyətinin üzvləri vaxt tapıb onlarla görüşdüynə görə «Nyu-York tayms»ın fəaliyyətini yüksək qiymətləndirdiyinə görə Prezident Heydər Əliyevə təşəkkürlərini bildirdilər.

Prezident Bill Klintonun dəvəti ilə Amerikaya ilk rəsmi səfərə gəldiyini bildiren dövlətimizin başçısı son illər Azərbaycan ilə Amerika Birləşmiş Ştatları arasında əməkdaşlığın durmadan inkişaf etməsinə yüksək qiymətləndirdi və bu münasibətlərin möhkəmləndirilməsində cənab Klintonla və ölkənin yüksək vəzifəli digər rəsmi şəxsləri ilə onun arasında yaranmış şəxsi dostluq əlaqələrinin mühüm rol oynadığını vurğuladı. Bazar münasibətləri yolunu seçmiş, demokratik inkişaf istiqamətini tutmuş, hüquqi demokratik dövlət quran gənc müstəqil Azərbaycanın Dünya Birliyi ilə əlaqələrin möhkəmləndirilməsinə xüsusi diqqət yetirdiyindən, bu əməkdaşlığın genişləndirilməsi sahəsində görülən işlərdən ətraflı bəhs edən Prezident Heydər Əliyev dedi ki, biz respublikamızın qapılarını bütün iş adamları üçün açmışıq və indi əksər ölkələrin şirkətləri burada fəaliyyət göstərirlər.

Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqların birgə işlənməsi üçün bir sıra ölkələrin nüfuzlu neft şirkətləri ilə imzalanmış müqavilələrdən və zəngin təbii sərvətlərə malik olan, strateji cəhətdən çox əhəmiyyət-

li ərazidə yerləşən ölkəmizlə əlaqələr qurulmasına son illər böyük maraq göstərilməsindən söhbət açan dövlətimizin başçısı respublikamızın üzlaşdığı problemlərdən də danışdı.

Ermənistan silahlı qüvvələrinin 1988-ci ildən bəri ölkəmizə qarşı davam edən hərbi təcavüzündən söhbət açan Prezident Heydər Əliyev bu təcavüz nəticəsində Azərbaycan ərazilərinin 20 faizinin işğal olunduğu, bir milyondan çox vətəndaşımızın doğma yerlərindən zorla qovularaq çadırlarda ağır vəziyyətdə yaşadığı barədə jurnalistlərə ətraflı məlumat verdi.

Bu münasibətin əsl mahiyyətini mətbuat işçilərinə xərithə üzərində geniş izah edən dövlətimizin başçısı dedi ki, Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın tərkibində muxtar vilayət olmuş, orada yaşayan 170 min əhalinin 30 faizini azərbaycanlılar təşkil etmişdir. Ermənistan silahlı qüvvələrinin nəinki təkəcə Dağlıq Qarabağı, hətta onun ətrafında olan altı rayonu-muzu işğal etdiklərini nəzərə çarpdıran respublikamızın rəhbəri işğal altında olan bu ərazilərdə xalqımızın bütün varidatının, maddi və mədəniyyət abidələrinin tamamilə viran qoyulduğunu bildirdi.

1988-ci ildən 1993-cü ilin iyununadək bu münasibətdə dünya ictimaiyyətində yanlış məlumat olduğuna xatırladan respublikamızın rəhbəri daha sonra ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində aparılan danışıqlardan bəhs etdi. Bir sıra beynəlxalq təşkilatların Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzünü pisləyən qətnamələri və qərarları olmasından söhbət açan dövlətimizin başçısı Ermənistanın bu mühüm sənədlərə həmişə etinasızlıqla yanaşdığını vurğuladı.

ATƏT-in üzvü olan ölkələrin dövlət və hökumət başçılarının ötən ilin dekabrında Lissabon Zirvə görüşündə Ermənistan-Azərbaycan münasibətinin sülh yolu ilə aradan qaldırılması üçün qəbul olunmuş əsas prinsipləri ətraflı şərh edən Prezident Heydər Əliyev dünyanın 53 dövləti tərəfindən bəyənilmiş həmin prinsiplərin həyata keçirilməsinə Ermənistanın yenə də əhəmiyyət vermədiyini bildirdi.

ABŞ-in, Rusiyanın və Fransanın hazırda Minsk qrupuna həmsədrlik etməsinin bu münasibətin tezliklə həll edilməsində mühüm rol oynayacağına əmin olduğunu söyləyən dövlətimizin başçısı Heydər Əliyev prezidentlər Bill Klintonun, Boris Yeltsinin, Jak Şirakin Denverdə imzaladıkları bəyanatın böyük əhəmiyyət daşıdığını nəzərə çarpdırdı.

Münasibətin tezliklə aradan qaldırılmasının müstəqil Azərbaycan Respublikasının iqtisadi inkişafı, ümumiyyətlə, bölgəmizdə sülhün, əmin-amanlığın bərqərar edilməsi üçün çox vacib olduğunu vurğulayan

Prezident Heydər Əliyev dedi ki, biz ikinci bir erməni dövləti yaradılmasına heç cür yol verə bilmərik və gerek dünya ictimaiyyəti də bu məsələdə Azərbaycanın mövqeyini tamamilə dəstəkləsin, belə bir ədalətsiz iddianın qarşısı vaxtında alınsın. Respublikamızın rəhbəri bu sahədə «Nyu-York tayms» kimi çox nüfuzlu bir qəzetin jurnalistlərinin üzərinə də mühüm işlər düşdüyünü xatırladı. O, əmin olduğunu bildirdi ki, redaksiya heyətinin üzvləri bu barədə öz sözlərini deyəcək, bəynəlxalq aləmdə Azərbaycanın haqq işinin qətiyyətlə müdafiə edilməsi nə yaxından kömək göstərəcəklər.

Ermənistanın guya blokada şəraitində yaşaması barədə erməni lobbisinin yaydığı uydurmaların heç bir əsası olmadığını xəritə üzərində jurnalistlərə dərinlən izah edən Prezident Heydər Əliyev redaksiya heyətinin üzvlərini öz tutarlı fikirləri ilə bir daha inandırdı ki, əslində Azərbaycan, xüsusilə onun Naxçıvan Muxtar Respublikası uzun illər blokada altında qalmağa məcbur olmuşdur.

ABŞ Konqresinin «Azadlığı müdafiə aktı»na ədalətsiz 907-ci əlavəni də məhz erməni lobbisinin təsiri altında qəbul etdiyini söyləyən dövlətimizin başçısı dedi ki, Azərbaycana hərbi təcavüz etmiş Ermənistan hər il ABŞ hökuməti tərəfindən 100 milyon dollardan çox yardım aldığı halda, respublikamız bütün bunlardan məhrumdur. Dünyanın ən demokratik bir ölkəsinin parlamentində qəbul olunmuş bu əlavənin aradan götürülməsinin çox vacib olduğunu nəzərə çarpdıran Prezident Heydər Əliyev dedi ki, amerikalı jurnalistlərin də bu məsələnin həlli üçün təsirli sözü xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Konqresin üzvləri ilə qarşılıqlı görüşlərində bu məsələni ətraflı müzakirə edəcəyini söyləyən respublikamızın rəhbəri əmin olduğunu bildirdi ki, bu düzəliş tezliklə aradan qaldırılacaqdır.

Prezident Bill Klintonla Ağ Evdə keçirəcəyi görüşü ABŞ-a ilk rəsmi səfərinin Zirvə görüşü hesab etdiyini bildirən Prezident Heydər Əliyev Ağ Evdə aparılacaq danışıqlar, imzalanması nəzərdə tutulan, Azərbaycan-Amerika əməkdaşlığında yeni mərhələnin yaradılmasında mühüm rol oynayacaq sənədlər barədə də jurnalistlərə məlumat verdi.

Dövlətimizin başçısı Heydər Əliyev jurnalistlərin suallarına cavab verdi və onları ölkəmizə dəvət etdi.

«Nyu-York tayms» qəzeti redaksiya heyətinin üzvləri görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevlə görüşdən şərəf duyduqlarını bir daha bildirdilər və bu gün burada aldıkları məlumatların hamısının qəzetdə öz əksini tapacağına söz verdilər.

«FİLDELFIYA İNKUAYRER» VƏ «CORNEL OF KOMMERS» QƏZETLƏRİNİN ƏMƏKDAŞLARI İLƏ TƏYYARƏDƏ MÜSAHİBƏ

Prezident Heydər Əliyev iyulun 29-da Nyu-Yorkdan Vaşinqtona gedərkən təyyarədə Amerikanın «Filadelfiya İnkuyrer» və «Cornel of Kommers» qəzetlərinin əməkdaşları xanım Trudi Rubina və Maykl Lelivela müsahibə verdi.

S u a l : Cənab Prezident, Siz iyulun əvvəlində Rusiyada rəsmi səfərdə olmusunuz. Həmin səfər zamanı Siz Rusiyanın Azərbaycana münasibətində, mövqeyində dəyişiklik hiss etdinizmi?

C a v a b : Bilirsiniz, bu dəyişikliyin hiss edilməsinə zaman lazımdır. Azərbaycan Prezidenti kimi, bu mənim Rusiyaya ilk rəsmi səfərim idi. Biz dövlətlərimiz, hökumətlərimiz arasında bir neçə sənəd imzaladıq. Bunlar çox əhəmiyyətli sənədlərdir. Ancaq əməli işdən hiss etmək olar ki, ölkəmizə münasibət nə qədər dəyişib.

Rusiyada danışıqlarımız çox yaxşı keçdi. Ancaq həlli vacib olan bir sıra məsələlər də vardır. Birincisi, sizə məlumdur, bu ilin fevral-mart aylarında aşkar olubdur ki, Rusiyanın Müdafiə Nazirliyinin bəzi vəzifəli şəxsləri Ermənistanı son üç ildə gizli, qanunsuz olaraq külli miqdarda silah veriblər. Bu silahlar bir milyard dollar dəyərindədir. Biz məsələni kəskin qoymuşuq ki, bu, arşdırılmalıdır, verilən silahlar Ermənistandan Rusiyaya qaytarılmalıdır.

Bu ilin mart ayında mən Moskvada olarkən prezident Boris Yeltsinlə görüşümdə ona müraciət etdim. Ona rəsmi məktub göndərdim. O bəyan etdi ki, prokurorluqda materiallar əsasında istintaq aparılır və bu istintaqın nəticəsi bizə bildiriləcəkdir. Ancaq həmin silahların verilməsi bizə məlumdur və çox təhlükəli olan həmin silahların hamısının bizdə siyahısı da vardır. Həmin silahların içərisində hətta çox uzaq məsafəli raketlər, nüvə başlıqlı raketlər də vardır. Ona görə də mən Moskvada rəsmi səfərdə olarkən bu məsələ danışıqlarımızda gərgin müzakirə mövzusu oldu. Yəni də deyirəm, biz bu məsələni kəskin qoymuşuq ki, bu məsələ tezliklə arşdırılmalıdır və Ermənistanı verilmiş silahlar geri qaytarılmalıdır.

Yəni bu silahların verilməsi və onların hansı növdən olması məlumdur. Hətta Rusiyanın mətbuat orqanlarında da bu barədə böyük yazılar dərc olunubdur.

S u a l : Sizcə, bu, Rusiyanın rəsmi siyasəti idimi?

C a v a b : Araşdırmaq lazımdır. Hər halda bu miqdarda pulsz, gizli silah verilməsində məqsəd nədən ibarətdir?

S u a l : Moskvaya rəsmi səfəriniz zamanı Rusiyanın rəhbərləri ilə keçirdiyiniz görüşlərdə Sizdə belə bir təəssürat yarandı mı ki, Rusiya Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsini həll etmək istəyir?

C a v a b : Bilirsiniz, indi üç böyük dövlət – Rusiya, Amerika Birləşmiş Ştatları, Fransa Minsk qrupunun həmsədrleridir. Prezidentlər Bill Klinton, Boris Yeltsin, Jak Şirak iyunun 20-də Denver şəhərində Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin həlli ilə əlaqədar birgə bəyanat veriblər. Ona görə də mən arzu edirəm ki, bu üç böyük dövlət Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin həllində müsbət irəliləyiş əldə etsinlər. Prezident Bill Klintonla da bu barədə ətraflı danışacağam.

Mən Moskvada səfərdə olarkən bu məsələni prezident Boris Yeltsinlə ətraflı müzakirə etdim. NATO-nun və Avropa-Atlantika Əməkdaşlığı Şurasının bu il iyulun 8-9-da Madriddə keçirilən Zirvə görüşündə mən Fransanın prezidenti Jak Şirakla da bu məsələni geniş müzakirə etdim.

S u a l : Mən başa düşə bilmirəm, Rusiya bu münaqişənin həll edilməsini niyə istəsin? Axı münaqişə həll edilə, Rusiya Azərbaycanda, Gürcüstanda, Ermənistanda öz nəzarətini itirə bilər.

C a v a b : Bunu siz bilirsiniz.

S u a l : Cənab Prezident, bir sıra konqresmenlər vardır ki, onlar ABŞ-in Azərbaycana yardım etməsini və 907-ci düzəlişin aradan qaldırılmasını istəyirlər. Onlar öz fikirlərini belə əsaslandırırlar ki, Azərbaycan İrani təcrid etmək üçün Amerika Birləşmiş Ştatlarına yardım edə bilər. Azərbaycan isə bəyan edibdir ki, o, İranla yaxşı münasibətlər qurmağın tərəfdarıdır. Bu mövqedə dəyişiklik yoxdur ki?

C a v a b : Mən bilirəm ki, bəzi konqresmenlər 907-ci maddənin ləğv olunması üçün həqiqətən çalışırlar. O cümlədən, konqresmen Kinq bu maddənin ləğv olunması üçün bir neçə gün bundan əvvəl bir layihə hazırlayıbdır. Mən Konqresdə olacağam, danışqlar aparacağam. Konqres üzvləri də bilməlidirlər ki, Azərbaycan Qafqaz bölgəsində Amerika Birləşmiş Ştatlarının çox sədaqətli dostudur. İndi Amerika Birləşmiş Ştatlarının Azərbaycanda çox böyük iqtisadi maraqları yarıbdır. Bu maraqların böyük gələcəyi vardır. Yəni Azərbaycan Amerika Birləşmiş Ştatlarının uzunmüddətli partnyorudur. Amerika ilə bizim

bu dostluq əlaqələrimiz, eyni zamanda geniş iqtisadi əməkdaşlığımız, ABŞ-in neft şirkətlərinin çox hissəsinin Azərbaycanda müştərək işə başlaması qonşularımızı narahat edir, onlarda etiraz hissi doğurur.

Amerika Konqresi bütün bunları dərk etməlidir və qiymətləndirməlidir. Hesab edirəm ki, bunlar hamısı 907-ci maddənin ləğvi üçün yaxşı əsasdır.

Bilirsiniz, biz ziddiyyətli bir bölgədə yaşayırıq. Bizim prinsiplə, müstəqil siyasətimiz hər bir ölkəni eyni səviyyədə qane edə bilməz. Biz elə ola bilmərik ki, hamının xoşuna gələk. Əlbəttə, kimsə bizdən razı, kimsə bizdən narazı olacaq. Ancaq bizim siyasətimiz konyuktur xarakter daşımır. Bizim siyasətimizin milli mənafe prinsipləri vardır. Biz siyasətimizi bu prinsiplər əsasında aparırıq.

S u a l : Cənab Prezident, Siz türkmən qazının Xəzər dənizi vasitəsilə Azərbaycana, oradan isə Türkiyəyə çatdırılması üçün Türkmənistanla əməkdaşlıq edəcəksinizmi?

C a v a b : Biz Türkmənistanla bu sahədə əməkdaşlıq etməyə hazırıq. Türkmənistan isə həmin qazı İran-Əfqanıstan-Pakistan ərazisindən Hind okeanına çıxarmaq istəyir. Amma mən Almatıda rəsmi səfərdə olarkən biz Qazaxıstanla çox əhəmiyyətli saziş imzalamışıq. Bu saziş Qazaxıstanın «Tengiz» yatağından hasil edilən neftin Xəzər dənizindən çəkiləcək boru kəməri vasitəsilə Azərbaycana gətirilməsi, buradan isə Türkiyəyə, Aralıq dənizinə keçirilməsi barədədir. Bilməlisiniz ki, biz artıq belə bir nəqliyyat xətti yaratmışıq. Biz «Şevron» şirkətinin «Tengiz» yatağından çıxardığı nefti tankerlərlə Qazaxıstandan Bakıya gətiririk, Bakıdan isə dəmir yolu ilə Qara dənizin Batumi limanına çatdırırıq. Artıq biz «Şevron»un 300 min ton neftini bu yolla xarici bazarlara çıxarmışıq. Ola bilər ki, gələcə il biz Qazaxıstanın 3-4 milyon ton neftini bu yolla dünya bazarına çıxaraçağıq.

S u a l : Cənab Prezident, ABƏŞ-in planlaşdırdığı və həyata keçirmək istədiyi boru kəmərləri layihələri realdır mı?

C a v a b : Bəli.

S u a l : Çeçenistan Azərbaycan neftinin şimal boru kəmərləri vasitəsilə dünya bazarına çıxmasına imkan verəcəkdirmi? Əgər digər boru kəməri Türkiyədən keçərsə, ermənilər onu dağıtmaq fikrində olmayacaqlar ki?

C a v a b : Bilirsiniz, biz Çeçenistan ilə saziş imzalamışıq. Rusiya baş nazirinin birinci müavini, həmin ölkənin başqa nümayəndələri, Çeçenistanın nümayəndə heyəti bu il iyulun əvvəlində Bakıya gəldilər.

Biz Bakıda Rusiya-Çeçenistan-Azərbaycan arasında həmin boru kəmərinin normal işləməsi barədə üçtərəfli sənəd imzaladıq. Mən belə hesab edirəm ki, belə bir saziş imzalanandan sonra bu boru kəməri işləyəcəkdir.

İkinci boru xətti Gürcüstan ərazisindən çəkilir. Hesab edirəm ki, orada bir problem olmayacaqdır. Böyük boru kəmərinə isə biz Azərbaycandan Türkiyəyə keçirəcəyik. Ancaq bu, Ermənistan ərazisindən olmayacaqdır. Ona görə də Ermənistan bu boru kəmərinə heç bir zərər gətirə bilməz.

S u a l : Ən asan yol o olardı ki, boru kəməri İran ərazisindən Naxçıvana, oradan isə Türkiyəyə keçsin. Doğrudurmu?

C a v a b : Bu çox yaxşı olardı. Amma bu, indi mümkün deyildir.

S u a l : Cənab Prezident, Sızca, Türkmənistan qazını İran ərazisindən dünya bazarına çıxaracaq kəmərin çəkilməsinə Amerika mane olmayacaqmı?

C a v a b : Boru kəmərinin İrandan keçməsinə Amerikanın mane olub-olmayacağı məlum deyildir.

S u a l : Cənab Prezident, Dağlıq Qarabağ münaqişəsində sülh əldə edilərsə, onda təhlükəsizliyə kim təminat verməlidir? Çəkiləcək boru kəmərlərinin təhlükəsizliyinə kim təminat verməlidir və bu boru kəmərlərini hansı qonşular qoruyalıdır?

C a v a b : Bunlar bir-birindən fərqli məsələlərdir. Dağlıq Qarabağda sülh əldə edilərkən ATƏT-in çoxmillətli sülhü mühafizə qüvvələri yaranacaqdır və onlar bu missiyanı həyata keçirəcəklər. Neft boru kəmərlərini mühafizə etmək isə hər bir ölkənin öz vəzifəsidir. Məsələn, bunu Azərbaycan öz ərazisində, Rusiya, Çeçenistan isə öz ərazisində təmin edəcəkdir. Eləcə də Gürcüstanda, Türkiyədə də belə olacaqdır. Ona görə də başqa bir ölkənin ordusunu, yaxud silahlı qüvvələrini bu məsələyə cəlb etməyə ehtiyac yoxdur.

S u a l : Cənab Prezident, Sızca, Amerika Birləşmiş Ştatları öz qoşunları ilə ATƏT-in sülhü mühafizə qüvvələrində iştirak edəcəkmı?

C a v a b : Onu Amerika Birləşmiş Ştatları bilər. ATƏT-in üzvlü olan ölkələrin dövlət və hökumət başçıları 1994-cü ilin dekabrında Budapeştdə keçirilən Zirvə görüşündə belə bir qüvvənin yaranmasına səs veriblər və onu dəstəkləyiblər.

S u a l : Cənab Prezident, bu sülhü mühafizə qüvvələrinin tərkibinə Rusiya qoşunları qəbul ediləcəkmı?

C a v a b : Ola bilər, ancaq başqa ölkələrin qoşunları ilə bərabər həcmdə.

S u a l : Cənab Prezident, Sızca, Dağlıq Qarabağ problemi hansı formada həll edilməlidir? Bu məsələdə Azərbaycanın mövqeyi necədir və hansı şərtləri irəli sürürsünüz? Sızca, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin həll edilməsi üçün ərazi dəyişikliyi etmək, yəni Dağlıq Qarabağa dəhliz verməklə onun əvəzinə Ermənistandan Naxçıvana dəhliz açmağı tələb etmək mümkündürmü?

C a v a b : Mən sizin bu ikinci fikrinizi dərhal dəstəkləyirəm. Mən buna hazırım. Biz Dağlıq Qarabağa Laçından dəhliz açmağa razıyıq, amma Ermənistan ərazisindən də Naxçıvana dəhliz verilsin. Belə bir dəyişiklik etməyə biz hazırıq.

Birinci sualınıza cavab verirəm ki, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin həlli Lissabonda qəbul edilmiş prinsiplər əsasında olmalıdır. Ermənistan silahlı qüvvələri Azərbaycan ərazisindən çıxarılmalıdır, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü təmin olunmalıdır və tanınmalıdır, bir milyondan çox azərbaycanlı qaçqın öz doğma yerlərinə-yurdlarına qayıtmalıdır. Dağlıq Qarabağa Azərbaycan Respublikasının tərkibində yüksək dərəcəli özünüidarəetmə statusu verilə bilər.

S u a l : Cənab Prezident, Türkmənistan Xəzərin Azərbaycan sektorundakı bəzi yataqlar barədə son dövrlər bir sıra iddialar irəli sürür. Azərbaycanın «Kəpəz» yatağının birgə işlənməsi üçün Rusiya ilə imzalanmış müqavilə barədə də belə bir iddia vardır. Siz bu məsələnin həllini necə görürsünüz?

C a v a b : Bizim dünyanın bir sıra ölkələrinin nüfuzlu neft şirkətləri ilə birgə işləməyə başladığımız yataqlar barədə Türkmənistanın iddiaları əsassızdır. Həmin yataqlar Xəzərin Azərbaycan sektorunda yerləşir. Türkmənistanın bu barədə iddiaları sadəcə fantaziyaadır. Biz ilk müqaviləni 1994-cü ilin sentyabrında imzalamışıq. Üç il keçəndən sonra Türkmənistan iddia irəli sürür.

«Kəpəz» yatağı isə həqiqətən Türkmənistan ilə Azərbaycan sektorunun sərhədindədir. Biz bu yataqdan müştərək istifadə etməyə hazırıq.

S u a l : Cənab Prezident, Amerika Birləşmiş Ştatlarına ilk rəsmi səfərinizdə məqsəd nədir?

C a v a b : Amerika Birləşmiş Ştatlarına rəsmi səfərimdə əsas məqsədım Amerika-Azərbaycan əlaqələrini inkişaf etdirməkdir.

Sağ olun.

«BLEYER HAUS» İQAMƏTGAHINDA POLİTOLOQLAR, SİYASİ XADİMLƏR VƏ MƏTBUAT İŞÇİLƏRİ İLƏ GÖRÜŞ

Vaşinqton, «Bleyer Haus» iqamətgahı
30 iyul 1997-ci il

– Hörmətli dostlar!

Çox məmnunam ki, sizinlə görüşmək mənə nəsib olubdur. Sizin hər biriniz dünyada siyasətçi, dövlət xadimi kimi çox məşhur adamsınız. Keçmişdə Sovetlər İttifaqında olarkən sizlərin çoxunun adı daim qəzetlərdə yazılırdı, televiziya ekranlarından eşidilirdi. Sovetlər İttifaqı dağılandıqdan sonra da sizin adınıza, işinizə, törcüme-yi-halınıza marağ azalmayıbdır. Çünki siz Sovetlər İttifaqının dağılmasında iştirak edən adamlardansınız. Amma Sovetlər İttifaqını bərpa etmək istəyənlər də var. Ona görə də onlar sizi unutmayıblar. Hesab edirəm ki, siz də onları unutmamısınız.

Mən sizinlə görüşmə çox məmnunam və sizi səmimi-qəlbədən salamlayıram. Bilirsiniz ki, mən Vaşinqtona dünən günün ikinci yarısında gəlmişəm. Sizinlə görüş mənə Vaşinqtondakı ilk görüşlərimdən biridir. Burada müəyyən qədər qanunauyğunluq vardır. Çünki Amerika Birləşmiş Ştatlarının həyatını, cəmiyyətini və dövlət orqanlarını yaxşı tanımaq üçün sizinlə görüşmək mütləq lazımdır.

Mən sizin hamınızın adlarınızı yaxşı tanıyıram. Bilirəm ki, siz keçmişdə də, indi də Amerika Birləşmiş Ştatlarının ictimai-siyasi həyatı barədə fikrin formalaşdırılmasında və dövlət siyasətinin müəyyən olunmasında, aparılmasında mühüm rol oynayan şəxslərsiniz. Sizlərdən bəzilərinizlə şəxsən görüşmək mənə nəsib olubdur. Amma görüşmədiklərimi də qiyabi olaraq, kitablardan, qəzetlərdən çox yaxşı tanıyıram. Sizin portretləriniz həm kitablarda, qəzetlərdə, həm də televiziya-da tez-tez göstərilir. Ona görə də sizin bir çoxunuzu sifətdən də tanıyıram.

Bilirsiniz ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti kimi, bu mənim Amerika Birləşmiş Ştatlarına ilk rəsmi səfərimdir. Mən bu səfərə, keçirdiyim bütün görüşlərə çox böyük əhəmiyyət verirəm və böyük ümidlər bəsləyirəm.

Müstəqil bir dövlət kimi, Azərbaycanın öz müstəqilliyini qoruyub saxlamaq və ölkəmizdə hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət qurmaq üçün Amerika Birləşmiş Ştatları ilə sıx əməkdaşlığa ehtiyacı vardır. Ona görə bu səfərim zamanı mən çalışıram və çalışacağam ki, Amerika-Azərbaycan əlaqələrini daha da inkişaf etdirək. Bilirəm ki, sizin hər biriniz Amerika Birləşmiş Ştatlarının milli mənafeyini qoruyan və bu barədə mübarizə aparən şəxslərsiniz. Ona görə də sizinlə görüşmək, söhbət etmək, məsləhətləşmək mənim üçün çox əhəmiyyətlidir.

Amerika-Azərbaycan əməkdaşlığı uğurla davam edir. İndiyə qədərki əlaqələrimizdə əldə etdiyimiz nailiyyətləri mən müsbət qiymətləndirirəm. Hesab edirəm ki, ölkələrimiz arasında dostluq əlaqələrinin yaranmasının əsasını qoya bilmişik. Ancaq bu sahədə bir çox problemlər də vardır.

Bizim iqtisadi əlaqələrimiz müvəffəqiyyətlə inkişaf edir. Ancaq Azərbaycanın müstəqilliyini qoruyub saxlamaq, Azərbaycanda Amerika Birləşmiş Ştatlarının iqtisadi maraqlarını təmin etmək üçün respublikamızın bir çox çətin problemlərinin həllində Amerikanın yardımına ehtiyac vardır.

Bizim üçün ən mühüm problem Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll edilməsi, Amerika Birləşmiş Ştatlarının Konqresi tərəfindən Azərbaycana qarşı qəbul olunmuş ədalətsiz 907-ci məd-dənin aradan götürülməsi məsələsidir.

Güman edirəm ki, siz Qafqaz bölgəsində Azərbaycanın əhəmiyyətini yaxşı bilirsiniz. Ona görə də bu məsələlərin həll olunmasında sizin köməyiniz bizim üçün çox əhəmiyyətlidir.

Bu söhbətimiz zamanı biz başqa məsələlərə də toxuna bilərik. Mən sizinlə hər bir məsələ barədə söhbət etməyə hazırım və bunu arzu edirəm.

Zbiqnev Bjezinski: Cənab Prezident, çox sağ olun. Buraya toplaşmaqda məqsədimiz Amerikanın xarici siyasətinin müəyyənləşdirilməsində aparıcı rol oynayan şəxslərin fikirləri ilə Sizi tanış etməkdir.

Məqsədiniz burada iştirak edən şəxslərin Amerika Birləşmiş Ştatlarının Sizin bölgənizin yerləşdiyi ərazi ilə əlaqədar apardığı siyasət barədə fikirlərimizi Sizə çatdırmaqdır.

Hesab edirəm ki, işimizi səmərəli təşkil etmək üçün burada iştirak edən hər bir şəxsi dəvət edərdim ki, onlar Amerika Birləşmiş Ştatları-

nın Sizin bölgənlərlə əlaqədar siyasəti barədə fikirlərini açıqlasınlar. Əgər sualları varsa, versinlər.

S u a l : Səhv etməmişəm, mən Prezident Heydər Əliyev ilə iki il bundan əvvəl Aşqabadda görüşmüşəm. Mənə elə gəlir ki, o vaxt Amerika siyasətində bu cür hisslər, təsirlər duyulmaqda idi. Çox şadam ki, Amerika Birləşmiş Ştatlarının siyasətində o dövrdən etibarən bir sıra dəyişikliklər hiss olunmaqdadır. Bu mövqə, yəni Amerika Birləşmiş Ştatlarının Rusiyaya Xəzər dənizində hakim olmaq imkanı yaratmaq mövqeyi bir az zəifləyibdir. Hesab edirəm ki, Amerikada da artıq dərk etməyə başlayıblar ki, Xəzər dənizi Xəzəryanı dövlətlərin ümumi hövzəsidir.

Mənə elə gəlir ki, həm ABŞ-ın idarəetmə aparatı, həm də Amerika xalqı keçmişdə Sovetlər İttifaqının tərkibində olmuş dövlətlərin indiki müstəqilliyinin qorunub saxlanılmasının qəti tərəfdarlarıdır. Bu baxımdan biz Rusiyanın bölgədə yerləşən dövlətlərin daxili işlərinə qarışmasının ciddi tərəfdarıyıq.

Sözümün yekununda ümid etdiyimi bildirirəm ki, siz mübahisəli ərazi uğrunda aparılan danışıqlarda müəyyən irəliləyişlərə nail olacaqsınız. Təəssüf ki, son ayda bu sahədə ciddi bir irəliləyiş görməmişik.

Cənab Prezident, çox istərdik ki, Sizin bu məsələlərdə mövqələrinizi bilək.

C a v a b : Mən cavab verərəm. Çünki bu çox yaxşı sualdır. Birincisi, Xəzər dənizini Rusiyanın hakimiyyətinə verməmək barədə sizinlə bizim fikirlərimiz eynidir və bu bizim siyasətimizin əsas istiqamətidir.

Bilirsiniz ki, əsrlər boyu Rusiya Xəzər dənizinə tam hakim olubdur. Sovetlər İttifaqının hakimiyyəti vaxtı Xəzər dənizi tamamilə Sovetlər İttifaqına mənsub idi. İran Xəzər dənizinin cənubunda kiçik hissəyə nəzarət edirdi. Sovetlər İttifaqı ilə İran arasında Xəzər dənizində Həsənquludan Astarayadək sərhəd müəyyən edilmişdi. Həsənqulu Türkmənistanda, Astara Azərbaycandır. Bu xətt ilə belə bir sərhəd təyin olunmuşdur. O zaman Sovetlər İttifaqı Xəzər dənizində neft hasil edirdi. Bu neftin istehsalını da ancaq Azərbaycan aparırdı.

Bilirsiniz ki, Xəzər dənizinin dərın hissəsində neft istehsalına ilk dəfə Azərbaycan 50 il bundan əvvəl, 1947-ci ildə başlamışdır. Bu, azərbaycanlıların, bizim alimlərin, neftçilərin xüsusi xidməti idi. Ancaq 1970-ci ildə Azərbaycan artıq Xəzərin başqa sahələrində də neft istehsal etdiyi zaman Xəzər dənizinin sektorlara bölünməsinə başlandı. Bu

zaman, 1970-ci ildə Sovet hökuməti bu barədə xüsusi qərar qəbul etmişdir.

Mən istərdim, siz bilirsiniz ki, o vaxt Xəzər dənizində bütün neft hasilatının Azərbaycanda yerləşən neft sənayesi müəssisələri tərəfindən aparılmasına baxmayaraq, Xəzər dənizi sektorlara bölündüyünə görə hər sektordan çıxarılan neft həmin respublikanın hesabına yazılırdı.

Respublikamız dövlət müstəqilliyini əldə edəndən sonra, Azərbaycan tərəfindən açılmış həmin bu neft yataqlarının istismarı və bu yataqları istismar etmək üçün xarici neft şirkətlərini buraya cəlb etmək prosesi başlandı. 1994-cü ilin sentyabrında biz ilk böyük neft müqaviləsini imzaladıq. Mənə elə gəlir ki, bunu ilk dəfə Amerikada «Əsrin müqaviləsi» adlandırdılar. Müqavilənin həyata keçirilməsi üçün konsorsium yaradılıb. Həmin konsorsiumda Amerika şirkətləri aparıcı yer tuturlar. Amerikanın «AMOKO», «Pennzoyl», «Yunokal», «Mak-Dermott», «Eksson» şirkətləri, Böyük Britaniyanın «Britiş Petroleum», Norveçin «Statoyl» şirkətləri də buraya daxildir. Biz bu müqaviləni imzalayan dan sonra Xəzər dənizinin statusunun müəyyən edilməsi məsələsi ortaya atıldı. Biz bu təklifi qəbul etdik, ancaq statusun müəyyən olunmasında fikirlər ayrıldı.

Xəzər dənizinə hakim olmaq üçün yenə də Rusiya – çünki Xəzəryanı ölkələr arasında Rusiya ən böyük, ən güclü dövlətdir – statusun kondominiumu, yeni sahildən 12 mil ərazidə Xəzəryanı ölkələrə mənsubluğu, qalan hissəsinin isə hamıya mənsub olması prinsipini irəli sürdü.

Biz 70-ci ildən Xəzər dənizinin müəyyən edilmiş sektorlarında mineral ehtiyatlardan istifadə olunmasında sektorlar prinsipini əsas götürürük.

İran Rusiyanın bu təklifini dərhal qəbul etdi və Türkmənistan da bunu qəbul etdi. Azərbaycan öz prinsipləri üzərində durdu, sonra Qazaxıstan da Xəzər dənizinin sektorlara bölünməsi prinsipini qəbul etdi. Buna görə də Xəzər dənizinin beş ölkəsi içərisində ikisi – sektorlar tərəfdarıdır, üçü isə kondominium tərəfdarıdır. Güman edirəm, bunu sübut etməyə ehtiyac yoxdur ki, əgər Rusiyanın təklifi qəbul olunsaydı, onda Xəzər dənizi tamamilə Rusiyanın əlində olacaqdı. Ona görə də mən hesab edirəm ki, siz də bizə kömək etməlisiniz.

Xəzər dənizinin statusunun müəyyən olunmasında bu prinsipə üstünlük verilir: Xəzər dənizi qeyri-adi bir su hövzəsidir, ancaq dünyada buna bənzər göllər, su hövzələri var və onların sektorlara bölünmə-

si və yaxud sərhədə görə ayrı-ayrı ölkələrə mənsub olması presedenti var. Bizim fikrimiz budur və biz bu fikrimizdən dönməyəcəyik.

O ki qaldı, cənab Heyq, siz o mübahisə məsələsini deyirsiniz, mən bilərəm ki, siz Türkmənistanın böyük dostusunuz və mənim dostum və sizin də dostunuz Türkmənbaşının da böyük dostusunuz. Ancaq mən arzu edərdim ki, siz mənim dostum Türkmənbaşığıya məsləhətlər verəndə, bu bəzi şeyləri ona anladın. Çünki 1994-cü ilin sentyabr ayında biz müqavilə imzalamışıq və o vaxtdan indiyə qədər Türkmənbaşı bu barədə heç bir məsələ qaldırmayıbdır. 10-15 gün bundan öncə birdən məsələ qaldırıbdır ki, guya Azərbaycana mənsub olan bu iki yataq eyni zamanda Türkmənistanına mənsubdur. Birincisi, onun bu iddiası həyasızdır, ikincisi də əgər o, sektor prinsipini qəbul etmirsə, onda sektor prinsipini əsasında bu iddianı nə cür irəliyə sürür?

Mən Amerikaya gəlməmişdən bir neçə gün öncə cənab Türkmənbaşı ilə telefonla danışmışam və ona bildirdim ki, əgər bir mübahisəli məsələ varsa, nümayəndə heyətləri görüşüb bu məsələni müzakirə etməlidirlər. Bu məsələni şişirtməyə ehtiyac yoxdur, çünki elə bunun özü Rusiyanın Xəzər dənizində «parçala və hakim ol» prinsipini həyata keçirəcəkdir. Mənim sizə payladığım xəritələrdə bu sektorlar prinsipini aşkar göstərilir. Sizə təşəkkür edirəm.

S u a l : Cənab Prezident, mən həmin söhbəti davam etdirərək bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkəti ilə Azərbaycan hökuməti arasında çox yaxşı münasibətlər qurulubdur və müqavilə imzalanıbdır. Həmin müqavilə ilə əlaqədar olaraq, Türkmənistanla mübahisəli ərazi məsələsinə də burada toxunuldu. Siz həm bu mübahisəli əraziyə, həm də başqa yataqlara Rusiyanın «LUKOyl» və səhv etmirsə, «Transneft» şirkətlərini də cəlb edirsiniz. Bilmək istərdim ki, Rusiya şirkətlərini bu yataqların istismarına cəlb etməkdə sizin strategiyanız nədən ibarətdir?

C a v a b : Siz bunu bilməlisiniz ki, bizim müqavilələrdə artıq Amerika Birləşmiş Ştatlarının, Böyük Britaniyanın, Fransanın, Almaniyanın, Yaponiyanın, Belçikanın, Türkiyənin, İranın, İtaliyanın, Səudiyyə Ərəbistanının şirkətləri iştirak edirlər. On dövlət saydım. Bu ölkələrin hamısı Xəzər dənizindən uzaqdadır. Amma Rusiya Xəzər dənizinin içindədir. Ona görə belə bir halda Rusiyanın «LUKOyl» şirkətinin bu müqavilədə iştirak etməsi, «LUKOyl»a kiçik bir hissənin verilməsi tamamilə təbiidir. Birincisi, bunun kommersiya əhəmiyyəti var; ikincisi,

bilməlisiniz ki, Xəzər dənizində iş görmək üçün Volqa-Don kanalından, Volqa-Don su kəməridən istifadə etmək lazımdır, Rusiyanı oradan tamamilə təcrid etmək mümkün deyildir.

S u a l : Cənab Prezident, şübhəsiz ki, bizlərin hamısı – kim ki, güclü, müstəqil Azərbaycan quruculuğuna inanır – onlar Azərbaycanın neft yataqlarından istifadə olunmasının nə qədər böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini gözəl anlaşırlar.

Azərbaycana qoyulmuş sərmayələrin uğuru bir də onunla səciyyələnəcəkdir ki, investisiyalar nəticəsində əldə edilən neft məhsulları dünya bazarlarına təhlükəsiz ixrac olunsun. Azərbaycandan çəkiləcək neft boru kəmərlərinin indiki vəziyyəti barədə və bundan irəli gələnlər bir sıra münaqişələr barədə – biz bilirik ki, onların həll olunması sahəsində hansı tədbirlər görülüb – ümumiyyətlə, Azərbaycan neftinin ixracı ilə, kəmərlərin marşrutları ilə əlaqədar nə deyə bilərsiniz? Əsas neft kəməri hansı istiqamətdə olacaqdır?

C a v a b : Bilirsiniz, 1994-cü ilin sentyabr ayında müqaviləni imzalayan kimi bizə Rusiya tərəfindən təzyiqlər başladı. Təəssüf ki, Rusiya ilə Ermənistan da, İran da birləşdi. Belə hesab etdilər ki, biz müqaviləni imzalamışıq, amma onlar neftin çıxarılmasına imkan verməyəcəklər. Rusiya çox hesab edir ki, Xəzər dənizindən çıxan bütün neft gərək ancaq Rusiya vasitəsilə nəql olunsun. Hətta bu günlərdə sizin energetika naziri Moskvada olarkən və baş nazirin birinci müavini Nemtsovla görüşərkən Rusiya televiziyası ilə belə qısa veriliş verildi: Rusiyanın baş nazirinin birinci müavini Nemtsov sizin energetika nazirinə söylədi ki, siz Xəzər dənizində nə qədər neft çıxarırsınız, çıxarın, amma bunun hamısını Rusiya vasitəsilə nəql etməlisiniz. Yəni Rusiya əgər bizim müqavilə bağlamağımızın qarşısını ala bilmədisə, bizim neft ixracı yollarının qarşısını almaq istəyir. Bunu Amerikanın idarəetmə aparatı və xüsusən cənab Bill Klinton da yaxşı bilir.

Ona görə biz ilkin neftin ixracı üçün iki neft kəmərinin çəkilməsi haqqında qərar qəbul etdik. Bunu mənə cənab Klinton da təkidlə dedi. Bir neft kəməri Rusiya ərazisindən Qara dənizdəki Novorossiysk limanına, ikinci neft kəməri isə Gürcüstan ərazisindən yenə də Qara dənizdəki Supsa limanına gedəcəkdir. Bunlar ilkin neft üçündür. Amma biz böyük neft gözləyirik. Nəinki Azərbaycanın neft yataqlarından, hətta Qazaxistanın neft yataqlarından hansı istiqamətdə böyük neft ixrac etmək olar? Biz şəxsən belə neft borusunun Gürcüstan-Türkiyə-Aralıq dənizi-Cey-

han limanı marşrutu ilə çəkilməsini nəzərdə tuturuq. Rusiya istəyir ki, neftin hamısı onun ərazisindən keçsin, İran istəyir ki, onun ərazisindən keçsin. Hətta çoxları hesab edirlər ki, əgər bu boru xətti İran ərazisindən keçərsə, bu, kommərasiya nöqtəyi-nəzərindən daha səmərəlidir.

İlkin neft kəmərinin Rusiyadan keçməsinə də Rusiya böyük çətinliklərlə rastlaşdı. Çeçenlər onların ərazisindən yüz kilometrlik boru xəttinin keçməsinə etiraz etdilər. Rusiya rəhbərləri mənə müəciət etdilər. Çeçenistanın prezidenti Aslan Məshədov Bakıya, mənim yanına gəldi. Sonra Rusiyanın baş nazirinin birinci müavini Nemtsov Bakıya gəldi. Biz Bakıda üç tərəf – Rusiya, Azərbaycan, Çeçenistan arasında saziş imzaladıq.

Qazaxıstanla bizim aramızda saziş var. «Şevron» şirkətinin «Tengiz»də hasil etdiyi nefti biz artıq Xəzər dənizindən Bakıya, Bakıdan isə Gürcüstan ərazisi ilə Qara dənizə çıxarıyıq. Bunu biz tankerlər və dəmir yolu vasitəsilə edirik. Amma Nəzarbəyev ilə mən iyun ayında saziş imzaladıq ki, Qazaxıstandan Bakıya qədər Xəzər dənizinin dibi ilə neft kəməri çəkilsin. Ona görə də bütün Xəzər dənizi hövzəsində çıxan neft xarici bazara – Qərbe yalnız Azərbaycan ərazisindən gedəcəkdir. Bu, Qərb üçün də, Amerika üçün də ən əlverişli marşrutdur.

S u a l : 1995-ci ilin sonunda prezident Klinton və Entoni Leyk mənədən xahiş etdilər ki, ilkin neftin ixracı üçün boru kəmərlərinin – iki boru kəmərinin çəkilməsi barədə Amerikanın mövqelərini bildirmək üçün sizin regiona səfər edim və Sizinlə görüşüb onların fikirlərini Sizə çatdırım. Bu baxımdan bilmək istəyirdim ki, cənab Entoni Leykin idarəetmə aparatının bu məsələdə mövqeyi barədə deməyə sözü varmı?

Entoni Leyk : Çox qısaca məlumat verəcəyəm. Tamamilə aydındır ki, bizim strateji baxışlarımız Sizin indi söylədiyiniz mövqələrə tam yaxındır. Mənə belə gəlir ki, ruslar da artıq bu məsələdə bizim mövqeyimizi aydın surətdə başa düşüblər. Mən özüm şəxsən 1993-95-ci illərdə aparılan danışıqlarda iştirak edən şəxs kimi bildirişim ki, bu mövqələr aydın şəkildə ruslara bildirilib. Mən əminəm ki, bu stol arxasında əyləşən hər bir şəxs bu məsələnin strateji və iqtisadi baxımdan nə qədər əlverişli olmasını gözəl dərk etsə də, Vaşinqtonda bu məsələ hələ də dərinədən dərk olunmayıb. Ona görə hesab edirəm ki, Sizin Vaşinqton səfəriniz bu məsələnin geniş şəkildə açıqlanması işinə də öz töhfəsini verəcəkdir.

S u a l : Əgər icazə versəniz, mən cənab Heyqin qaldırdığı suala qayıdaram. Bu bilavasitə boru kəmərləri ilə əlaqəsi olan Dağlıq Qara-

bağ məsələsidir. Bilmək istəyirdim ki, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həll olunması üçün potensial gücətlər etməyə bir yer varmı? Ümumiyyətlə, bu məsələ barəsində Sizin mövqeyinizi açıqlamağı xahiş edirəm.

C a v a b : Çox təşəkkür edirəm. Bu mənim üçün vacib sualdır. Çünki sizə bildirdim ki, buraya gələrkən mənim ən birinci məqsədim Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həll olunmasında Amerika Birləşmiş Ştatlarının yardımının artırılmasıdır. Sizə paylanan xəritədə görürsünüz ki, Dağlıq Qarabağ özü də daxil olmaqla Azərbaycan torpaqlarının 20 faizi Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmişdi. Üç il bundan öncə biz atəşin dayandırılması haqqında saziş imzalamışdıq, üçildir atəş yoxdur.

Nəhayət, keçən ilin dekabrında ATƏT-in Lissabon Zirvə görüşündə məsələnin sülh yolu ilə həlli üçün üç prinsip müəyyən edilmişdir: birincisi, Azərbaycan və Ermənistan respublikalarının ərazi bütövlüyünün tanınması; ikincisi, Dağlıq Qarabağa Azərbaycan Respublikasının tərkibində yüksək dərəcəli özünüidarə statusu verilməsi; üçüncüsü, Dağlıq Qarabağın bütün əhalisinin təhlükəsizliyinin təmin olunması. Bu prinsiplər bizi tam qane etməsə də, Lissabonda bunların qəbul olunmasına səs verdik. ATƏT-in 54 üzvündən 53-ü, o cümlədən Amerika Birləşmiş Ştatları bu prinsiplərə səs verdi. Ermənistan isə buna etiraz etdi.

Bilirsiniz ki, indi ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrliyi Amerika, Rusiya və Fransadır. Üç prezident – Bill Klinton, Jak Şirak, Boris Yeltsin iyunun 20-də Denverdə birgə bəyanat veriblər ki, bu məsələ sülh yolu ilə həll olunsun. Amerika tərəfindən həmsədrliyi cənab Stroub Talbott həyata keçirir. Son dəfə üç həmsədrin bizə təklifləri olubdur və bunlar iki hissədən ibarətdir. Birinci mərhələdə Dağlıq Qarabağın ətrafında olan altı rayonun Ermənistan silahlı qüvvələrindən azad edilməsi, bu torpaqlar azad olundandan sonra isə oradan çıxarılmış vətəndaşların yerlərinə qayıtması. Mən bu xəritəyə bir balaca izahat vermək istəyirəm. Qırmızı rənglə Dağlıq Qarabağın ərazisi rənglənibdir. Yaşıl rənglə rənglənən ərazi Azərbaycanın Dağlıq Qarabağın ətrafında olan altı inzibati rayonudur. Sarı rənglə rənglənən ərazi Azərbaycanın Laçın rayonu – tamamilə azərbaycanlılar yaşayan və Azərbaycana mənsub olan rayondur – bu da işğal edilmişdir. Burada Şuşa rayonu var, Dağlıq Qarabağ vilayətinin daxilində olubdur, ancaq əhalisinin tam əksəriyyəti azərbaycanlılar idi və bura Azərbaycanın tarixi mədəniyyət mərkəzidir. Bütün bu rəng-

lənmiş yerlər Azərbaycan ərazisinin 20 faizidir və hamısı Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğalı altındadır. Bu ərazidən bir milyon Azərbaycan vətəndaşı zorla çıxarılıb, indi Azərbaycanın başqa yerlərində çadırlarda yaşayırlar. Cənab Bjezinski gedib o çadırları görübüdür.

Minsk qrupunun son təklifinə görə biz birinci növbədə yaşıl rənglə rənglənmiş rayonların azad olunmasını və buranın əhalisinin, vətəndaşlarının öz yerlərinə qayıtmasını tələb edirik. Onan sonra, ikinci mərhələdə, Dağlıq Qarabağın statusu müəyyən olunarkən sarı rənglə rənglənmiş Azərbaycan rayonlarının da işğaldan azad olunmasını tələb edirik. Bilirsiniz ki, bir milyon qaçqın beş ildir çadırlarda yaşayır. Respublikanın yeddi milyon əhalisindən bir milyonu qaçqındır. Onu da bildirmək istəyirəm ki, Rusiya öz qoşunlarını burada yerləşdirib bu məsələni həll etmək haqqında bir neçə dəfə bizə vəd vermişdi. Amma biz Rusiya qoşunlarının Azərbaycana gəlməsinə razılıq verməmişik. Azərbaycanda Rusiyanın qoşunları da, hərbi bazası da yoxdur.

Ermənistanda Rusiyanın böyük hərbi hissələri, hərbi bazası var və Rusiya ilə Ermənistan arasında hərbi ittifaq var. Ermənistanın Türkiyə və İranla sərhədlərini də Rusiyanın qoşunları mühafizə edir. Gürcüstan da belə vəziyyətdədir. Amma biz Qafqazda yeganə dövlətlik ki, ölkəmizdə bir dəne də rus əsgəri yoxdur.

Belə çətin vəziyyətdə olduğumuz halda, Rusiya dəfələrlə bizə təklif edib ki, onun qoşunlarının Azərbaycanda yerləşdirilməsinə razılıq verək və onlar işğal olunmuş torpaqları azad etsinlər. Ancaq biz buna razılıq verməmişik. Buna görə də Ermənistan hərbi hissələrinin buradan çıxarılması üçün ATƏT-in çoxmilli sülhməramlı qüvvələrinin təşkil olunması və bölgəyə göndərilməsi lazımdır.

S u a l : Cənab Prezident, Sizə şəxsi həyatınızla bağlı ideoloji bir sualla müraciət etmək istəyirəm. Sizin çox heyranedicə siyasi karyeranız olub, Siyasi Büro üzvlüyünə qədər ucalmısınız, indi isə öz dövlətinizin rəhbərisiniz. Şəxsən Sizin özünüzdə bu ideoloji dəyişiklik necə baş veribdir?

C a v a b : Sizə bəlkə təəccüblüdür, amma eyni zamanda təbiidir. Mənim o dövrdəki həyatım və fəaliyyətim həyatımın bir mərhələsidir. 1980-ci ilin axırlarından, xüsusən 1987-ci ildə Siyasi Bürodan istefa verəndən sonrakı dövr mənim həyatımın ikinci hissəsidir. Mən sizə kiçik bir kitabça bağışlayacağam, orada görə bilərsiniz ki, kommunist Heydər Əliyev nə cür antikommunist olubdur. Amma qısaca deyim. Bir neçə fi-

kir toqquşmasına görə mən 1987-ci ildə Siyasi Bürodan istefa verdim. 1988-ci ildə Ermənistan Azərbaycana təcavüz etdi, münaqişə başlandı. Mən buna etiraz etdim. Amma Kommunist Partiyasının rəhbərləri – Qorbaçov və başqaları münaqişənin qarşısını almaq üçün heç bir iş görmədilər.

1990-cı ildə Kommunist Partiyasının qərarı ilə sovet ordusunun böyük qoşun hissələri Bakıya yeridildi və onlar Azərbaycan xalqını qırdılar, milli azadlıq hərəkatını boğmağa çalışdılar. O vaxt mən Moskvada yaşayırdım. Moskvada mitinqlərdə, toplantılarda Sovet İttifaqının qərarına qarşı etirazlarımı bildirdim, Kommunist Partiyasını tərk etdim. Buna görə məni təqib etməyə başladılar. Mən isə Sovetlər İttifaqının dağılması üçün mübarizə apardım. Moskvada məni həbs etmək istədilər, Azərbaycana gəldim. O vaxt orada hələ kommunist rejimi vardı. Mənə orada yaşamağa imkan vermədilər, doğulduğum yerə – blokada şəraitində olan Naxçıvana gətdim. Üç il orada yaşadım. Sürgündə, ağır vəziyyətdə yaşadım. Orada Azərbaycanın demokratiya yolu ilə gətməsi üçün ilk addımları mən atdım. Azərbaycanda hörmətli adam olduğuma görə Kommunist Partiyasının və Sovet İttifaqının dağılması haqqında mənim çıxışlarım insanları inandırır. Mən o vaxtdan Azərbaycanda demokratik, müstəqil dövlət görmək istəyirəm.

1993-cü ildə Azərbaycanda Vətəndaş müharibəsi başladığı zaman xalq məni tələb etdi, Bakıya gəldim. O vaxtdan da Azərbaycanda demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət qurmaq prosesi ilə məşğulam. Bu müddətdə mənim gördüyüm işlər bunu sübut etmişdir.

Qafqazda Azərbaycanın tam dövlət müstəqilliyini qoruyub saxlamaq çox çətinidir. Ərazimizin 20 faizi Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğalı altındadır. Bir milyon vətəndaşımız qaçqındır, çadırlarda yaşayır. Qoşunlarımızdan Gürcüstanla, Türkiyə ilə çox dostuq. Ancaq çox güclü rəqiblərimiz, düşmənlərimiz var. Belə bir şəraitdə mən müstəqilliyi də saxlayıram, demokratiyanı da yaradıram. Ölkəmizdə siyasi pluralizm mövcuddur, kim öz fikrini necə istəyirsə, o cür də ifadə edir.

Bizdə fikir azadlığı var, 30-dan artıq partiya fəaliyyət göstərir. Səkiç partiya Parlamentdə təmsil olunubdur.

S u a l : Cənab Prezident, icazənilə, irəliyə baxaq. Hesab edirəm ki, NATO-nun Şərqi doğru genişlənməsinə dair qərar qəbul edildikdən sonra Rusiyanın strateji planlarında keçmiş Sovetlər İttifaqına mənsub olmuş indiki müstəqil dövlətlərlə siyasətin necə qurulması məsələsi də

olacaqdır. Mən istər bu ölkələri iqtisadi cəhətdən bir-birindən asılı etməyi, istərsə də siyasi müstəqillik məsələsini nəzərdə tuturam. Cənab Prezident, belə bir fərziyyə irəli sürürəm: əgər Siz Amerika Birləşmiş Ştatlarının gələcək prezidentinin milli təhlükəsizlik məsələləri üzrə müşaviri olsaydınız, keçmiş Sovetlər İttifaqına mənsub olmuş ölkələrə dair prezidentin münasibətinin, siyasətinin müəyyən edilməsi üçün Rusiya barədə hansı mövqə tutardınız və onunla necə danışırdınız?

C a v a b : Çox yaxşı məsləhətlər verərdim, xahiş edirəm məni o vəzifəyə təyin edəsiniz (Gülüş). Mən kömək edərdim, çünki Rusiyayı çox yaxşı bilirəm. Azərbaycanın isə vəziyyəti xüsusilə çətinidir. Rusiya Ermənistanı Qafqazda özünün ən böyük dayağı hesab edir. Kiçik bir yerdə, 29 min kvadratkilometr ərazidə Rusiyanın nə qədər əsgerləri yerləşdirilib! Son vaxtlar məlum oldu ki, axırını üç il müddətində Rusiyanın Müdafiə Nazirliyi Ermənistanı gizli olaraq, qeyri-qanuni surətdə bir milyard dollar dəyərində ən güclü silahlar veribdir. Biz bu məsələni prezident Boris Yeltsinin qarşısında qaldırmışıq. Bizdə siyahılar var ki, oraya hansı raketlər, tanklar verilibdir. Hətta nüvə başlığı olan raketlər. Bunlar nəinki Azərbaycanı, onun bütün ətrafını dağda bilər. Sizə bir xəritə verilibdir. Bu xəritədə Rusiyanın Ermənistanı verdiyi raketlərin hansı dairəni dağda bilmək imkanları göstərilibdir. Ona görə də əgər mən prezidentin məsləhət verərdim ki, bu məsələlərə daha da ciddi münasibət göstərsin. Biz MBD-nin üzvüyük, ancaq müstəqil mövqeyimiz var və müstəqil mövqeyimizə görə də orada çox sevilən ölkə deyilik.

S u a l : Siz bu məsələni cənab Yeltsinin qarşısında qaldıranda onun mövqeyi necə oldu? Bir halda ki, Rusiya Qarabağ münaqişəsinin həllində həmsədr kimi çıxış edir, onun bu cür hərəkətinə Sizin münasibətiniz nədən ibarətdir?

C a v a b : Paradoks elə bundadır. İndi mən nə edə bilərəm? Biz kiçik bir ölkəyik, ərazimizin də 20 faizi işğal olunubdur. Mart ayında Moskvada olarkən, MDB ölkələri dövlət başçılarının toplantısında çıxış edərkən dedim: nə üçün Rusiya Ermənistanında hərbi baza saxlayır? Bu kimə lazımdır, kimin əleyhinədir? Ola bilərmə ki, bir ittifaqa, MDB-yə daxil olan iki dövlət arasında belə xüsusi hərbi ittifaq olsun? Mən mart ayında Yeltsinə dedim ki, Ermənistanı verilmiş silahların hamısı qaytarılmalı və bu silahları göndərən adamlar cəzalandırılmalıdır. O, is-

tintaq orqanlarına ömr verib, istintaq aparırlar. Ancaq bizə hər şey məlumdur, çünki bütün sənədlər bizim əlimizə keçib və onların bir qismi qəzetlərdə dərc olunubdur. İyunda mən Yeltsin ilə görüşərkən o, bir daha mənə söz verdi ki, lazımı tədbirlər görəcəkdir. Gözləyirəm. İndi Yeltsin istirahətdədir, qayıdandan sonra baxarıq.

Siz mənə sual verirsiniz, amma mən də sual vermək istəyirəm. Belə bir vəziyyətdə Amerika Konqresi 1992-ci ildə Azərbaycana qarşı ədalətsiz qərar, 907-ci maddə qəbul edibdir. Prezident Klinton mənimlə danışıqlarda deyib ki, o bu maddənin əleyhinədir. Dövlət katibi xanım Olbrayt çıxış edib, bu maddənin ləğv olunmasını tələb edibdir. Keçmişdə cənab Buş da bunun əleyhinə olubdur. Bir neçə gün bundan öncə konqresmen Kinq Konqresə yaxşı bir qərar layihəsi verib, bu maddənin ləğv olunmasını tələb edir.

Burada da paradoks var. Ermənistan ərazimizi işğal edib, insanlarımızı yerindən-yurdundan çıxarıbdir. Bizi isə günahlandırırlar ki, guya Ermənistanı blokada almışıq və ona görə Amerikanın yardımından məhrum olmuşuq. Amerika Ermənistanı ildə 100 milyon, 250-300 milyon dollar yardım edir, amma bizə etmir. Amerikanın şirkətləri gəlib Azərbaycanda uzunmüddətli – 30, 40, 50 illik iş görməyə başlayıblar və Amerika bundan çox böyük fayda götürə biləcəkdir. Belə halda Amerika Azərbaycana qarşı ayrı-seçkilik edir. Mən bu gün Konqresdə bu məsələlər haqqında danışıcağam. Bu barədə cənab Bjezinski ilə dəfələrlə danışımışıq. Mən sizi də bu ədalətsizliyi aradan götürməyə dəvət edirəm.

Amerika dövlətinin, cəmiyyətinin dünyada ən böyük xüsusiyyəti onun ədalətli olmasıdır. Amma ABŞ Konqresinin belə ədalətsiz hərəkəti Amerikanın ümumi imicinə heç uyğun gəlmir. Biz bu məsələləri qaldırarkən bəzən deyirlər ki, bunlar erməni diasporunun, lobbisinin təsiri altında olubdur. Mən bəzən düşünürəm – erməni lobbisi Amerikanın hakimiyyət dairələrindən güclüdürmü? Mən belə düşünmək istəmirəm. Mənə deyirlər ki, Amerikada bir milyon erməni yaşayır. Amerikanın 300 milyon əhalisi var. Əgər bir milyon erməni sizin başınıza bu işi gətirəcəksə, onda bir azdan sonra Amerikada da bir erməni dövləti yaranacaqdır, bu təhlükənin qarşısını alın.

Siz xatırlayırsınız, mən Bakıda da sizə dedim – biz həqiqətən barış, sülh istəyirik. Azərbaycan və Ermənistan əsrlər boyu yan-yanı yaşayıblar kimi, bundan sonra da min illərlə yan-yanı yaşayacaqlar. Ona

görə bu düşmənçilik, ziddiyyət, ədavət olmamalıdır. Biz həqiqətən istəyirik ki, Ermənistanla sülh yaransın, keçmişdə olan çox xoş münasibətlərimiz bərpa edilsin və sülh şəraitində yaşayaq. Mən Dağlıq Qarabağa Azərbaycanın tərkibində özünüidare statusu verilməsi haqqında deyəndə, sizi əmin etmək istəyirəm ki, onlara həqiqətən ən yüksək şərait yaranacaqdır. Mən bilirəm, bizim yolumuz ancaq sülh yoludur və biz belə mövqedəyik.

Təşəkkür edirəm, sizinlə görüşümdən çox məmnunam. Sizin hər birinizi Azərbaycana dəvət edirəm. Çox rica edərdim ki, Azərbaycana gəlsiniz. Cənab Bjezinski Azərbaycanda olub, o sizə danışa bilər. Cənab Skoukrof da olubdur. Amma hər birinizi yenidən Azərbaycana dəvət edirəm. Çox istəyirəm ki, sizinlə Azərbaycan arasında, şəxsən mənim aramda yaxşı dostluq əlaqələri yaransın. Təşəkkür edirəm, çox sağ olun.

«MOND» QƏZETİ AZƏRBAYCAN PREZİDENTİNİN ABŞ-a SƏFƏRİ HAQQINDA

Fransanın «Mond» qəzeti ABŞ-ın Azərbaycan barəsindəki yeni siyasətinin Ermənistanı və Amerikanın erməni lobbisini ciddi təşvişə saldığını yazır.

Qəzetin Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin ABŞ-a rəsmi səfəri zamanı Vaşinqtonda keçirdiyi uğurlu görüşlərdən bəhs olunan məqaləsində 8 milyard dollar dəyərində yeni neft müqavilələrinin imzalandığı bildirilir və xatırladılır ki, bu məbləğ 1996-cı ildə Beynəlxalq Valyuta Fondunun Rusiyaya ayırdığı kreditə təxminən bərabərdir.

«Mond» qəzeti Azərbaycan Prezidentinin Birləşmiş Ştatlarda hərərlə qarşılınmasını və imzalanan sənədləri ABŞ-ın Qafqaz siyasətində yeni dəyişiklik kimi qiymətləndirir.

«HYUSTON XRONİKAL» QƏZETİNİN BAŞ REDAKTORU CEYMS HOVARD HİBBONS İLƏ MÜSAHİBƏ

2 avqust 1997-ci il

J u r n a l i s t : Cənab Prezident, Hyustona xoş gəlmisiniz! Sizin yaşadığınız iqamətgah Hyustonun ən görkəmli yerlərindən birində yerləşir.

Cənab Prezident, dünən Siz Vaşinqtonda olmusunuz, görüşlər keçirmisiniz. Xahiş edirəm, prezident Bill Klintonla görüşləriniz barədə fikirlərinizi mənimlə bölüşəsiniz.

H e y d ə r Ə l i y e v : Mən Amerika Birləşmiş Ştatlarına rəsmi səfərə gəlmişəm, bu, ABŞ prezidenti Bill Klintonun dəvəti ilə həyata keçirilən rəsmi səfərdir, həm də Azərbaycan Prezidenti kimi, mənim Amerikaya ilk rəsmi səfərimdir.

Səfər zamanı mən bir çox görüşlər keçirmişəm. Mən dünən Ağ Evdə prezident cənab Bill Klintonla görüşlər keçirmişəm, danışıqlar aparmışam. Biz Amerika-Azərbaycan münasibətləri haqqında birgə bəyanat və investisiyaların qarşılıqlı surətdə qorunması və təşviqi barədə sənəd imzalamışıq. Amerikanın Energetika Nazirliyi ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlıq haqqında və bir neçə digər sənədlər də imzalanmışdır.

Bilirsiniz ki, dünən Ağ Evdə vitse-prezident Albert Qoron və ABŞ hökumətinin digər üzvlərinin iştirakı ilə Azərbaycan ilə Amerika Birləşmiş Ştatlarının «Şevron», «Eksson», «Mobil» və «AMOKO» şirkətləri arasında çox böyük müqavilələr bağlanmışdır. Bu müqavilələr Azərbaycanın dörd neft yatağının birgə işlənməsi barədədir.

Sizə məlumdur ki, Amerikanın bir çox neft şirkətləri Azərbaycan ilə sıx əlaqələr qurublar, biz müqavilələr imzalamışıq, əməkdaşlıq edirik. Amerikanın adlarını çəkdiyim bu şirkətlərdən başqa «Yunokal», «Pennzoil», «Mak-Dermott» şirkətləri də Azərbaycanda geniş fəaliyyət göstərirlər.

Ağ Evdə dünən keçirdiyimiz danışıqlar Azərbaycan ilə Amerika Birləşmiş Ştatları arasında bütün sahələrdə – siyasi, iqtisadi, təhlükəsizlik

sahələrində əməkdaşlıq haqqında sənədin və adlarını çəkdiyim digər sənədlərin imzalanması ilə başa çatmışdır.

S u a l : Cənab Prezident, Hyuston ilə Bakını birləşdirən bir cəhət də var ki, bu da neftdir. Bu iki şəhər neft mərkəzləri hesab olunur. Bil-mək istəyirəm ki, Bakı neftinin müştəriləri varmı?

C a v a b : Müştəri çoxdur. Bizim əməkdaşlıq etdiyimiz şirkətlər Azərbaycana külli miqdarda investisiya qoyublar və onlar bundan böyük gəlir əldə etmək istəyirlər. Bu gəlir isə neftdən ibarətdir. Onlar nefti dünya bazarlarında satıb qazanc əldə etmək istəyirlər. Ona görə də müştəri çoxdur. Həsil edilən neftin əksəriyyəti Qərbi bazarlarına çıxarılacaqdır. Yəni həmin şirkətlər bu məhsulu hara istəyirlər, ora da satacaqlar. Burada məhdudiyət yoxdur.

«Şevron» şirkəti Qazaxıstanın «Tengiz» yatağında neft istehsal edir. Onlar bu məhsulu Rusiya ərazisindən dünya bazarına çıxarırlar. Lakin görünür, bu neftin ixrac edilməsi sahəsində imkanları bir qədər məhduddur. Ona görə də onlar bizə müraciət ediblər. Biz də həmin neftin dünya bazarına çıxarılması üçün onlara imkan yaratmışıq. İndi Qazaxıstanın «Tengiz» yatağından həsil edilən neftin bir qismi Xəzər dənizi ilə tankerlərdə Bakıya gətirilir, Bakıdan isə dəmir yolu vasitəsilə biz onu Gürcüstana, oradan da Qara dənizdəki Batumi limanına çıxarıyıq.

Biz Azərbaycan yataqlarından həsil ediləcək neftin dünya bazarına çıxarılması üçün boru kəmərləri tikirik. Biz indi iki neft kəməri yaradıyıq. Birinci boru kəməri artıq hazırdır, digəri isə çəkilir. Ən böyük neft kəməri artıq hazırdır, digəri isə çəkilir. Ən böyük neft kəməri isə Türkiyənin ərazisindən Aralıq dənizinə çıxacaqdır. Bizim yataqlardan həsil ediləcək ildə təxminən 60 milyon ton neft həmin boru kəməri ilə Aralıq dənizinə çıxarılacaqdır. Məhsulu oradan kim hara istəyər, ora da aparacaqdır. Şübhəsiz ki, Amerika Birləşmiş Ştatları bu nefti Amerikaya gətirməyəcəkdir. Amerikanın ətrafında neft çoxdur. Onlar bu nefti istedikləri yerə satacaqlar.

S u a l : Cənab Prezident, Siz Sovet İttifaqının rəhbərlərindən biri olmusunuz. İndi isə Azərbaycanın rəhbərisiniz. Xahiş edirəm, deyəsiniz, Azərbaycan xalqı Sovet İttifaqının dağılmasından fayda götürəcəkmi?

C a v a b : Mütləq! Biz Sovetlər İttifaqının tərkibində olarkən Azərbaycan xalqı öz sərəvətlərinin sahibi deyildi. Azərbaycanda neft istehsalının 200 illik tarixi var. 1920-ci ildə Sovetlər İttifaqı yaranan zaman bu

böyük ölkənin neftə tələbatının təxminən 90 faizini Azərbaycan ödəyirdi. Ancaq biz bu neftdən özümüz istədiyimiz kimi istifadə edə bilmirdik. Hasil edilən neftin hamısı Sovetlər İttifaqının tələbatının ödənilməsinə sərf olunurdu. Respublikamızın digər təbii sərvətləri, potensial imkanları da SSRİ-nin tələbatının ödənilməsinə sərf edilirdi. Amma indi biz müstəqil dövlətlik. Bu müstəqillik Azərbaycan xalqı üçün bütün səhərlərdə tarixi əhəmiyyət daşıyır.

Yeri gəlmişkən deyim ki, iş təkcə bu təbii sərvətlərdən istifadə edilməsi ilə bitmir. Biz tam müstəqil bir dövlətlik. Azərbaycan dünya birliyində müstəqil dövlət kimi özünəməxsus yer tutur. Bunun məna və əhəmiyyəti maddi əhəmiyyətindən daha da çoxdur.

Sovetlər İttifaqının vaxtilə rəhbər şəxslərindən biri kimi deyə bilərim ki, mən Sovetlər İttifaqının dağılmasını istəmişəm və Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi əldə etməsinin arzusunda olmuşam. İndi biz buna nail olmuşuq. Bu bizim üçün tarixi hadisədir.

S u a l : Sovet İttifaqı ayrı-ayrı milli azlıqları və millətləri boğmağa necə nail ola bildirdi? Bu milli azlıqlar indi boy atmaqdadırlar.

C a v a b : Bilirsiniz, mən deyə bilmərəm ki, Sovet hökuməti milli azlıqları tamamilə boğubdur. Əgər belə demiş olsaq, bu, ədalətsizlik olardı. Sovetlər İttifaqında bütün milli azlıqların hüquqlarının qorunması üçün lazımı imkanlar yaranmışdı. O cümlədən Azərbaycan xalqının özünün respublikası, hökuməti, parlamenti var idi və o, bütün işləri öz dilində aparmaq imkanına malik idi. Azərbaycan öz milli mədəniyyətini, elmini, ənənələrini inkişaf etdirirdi. Ancaq müttəfiq respublikalar Sovetlər İttifaqının tərkibində olduqlarına görə, bu imkanlar müəyyən qədər məhdudlaşdırılırdı.

Sovet hakimiyyəti dövründə bəzi milli azlıqlara qarşı çox böyük haqsızlıqlar olmuşdur. Məsələn, Qafqazda yaşayan çeçenlər, inquşlar, Krım tatarları və bu kimi başqa milli azlıqlar İkinci Dünya müharibəsindən sonra öz yerlərindən zorla köçürülmüşlər. Sovetlər İttifaqı dövründə Azərbaycan xalqına qarşı da ədalətsizlik edilmişdir. Məsələn, 1948-ci ildə Ermənistanı yaşayan azərbaycanlıların kütləvi surətdə, zorla Azərbaycana köçürülməsi barədə qərar qəbul edilmiş və həyata keçirilmişdir.

Sovetlər İttifaqı rəhbərlərinin milli siyasət sahəsində böyük səhvləri də olmuşdur. Keçmişdə Sovetlər İttifaqına mənsub olmuş ölkələrdə indi davam edən hərbi münaqişələr məhz buraxılan həmin səhvlər nə-

ticəsində baş vermişdir. 1988-ci ildə Ermənistan Azərbaycana hərbi təcavüz etmişdir. Bu hərbi təcavüzün məqsədi Azərbaycanın tərkibində olan Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətini qoparıb Ermənistanı birləşdirmək olmuşdur. O vaxt həm Azərbaycan, həm də Ermənistan Sovetlər İttifaqının tərkibində bərabər hüquqlu respublikalar idilər. Əgər bir respublika başqa bir respublikaya təcavüz edibse və bunlar ikisi də bir dövlətin tərkibində idilərsə, onda görək Sovet hökuməti bu münaqişənin qarşısını alaydı.

Mən o vaxt baş vermiş başqa bir faciə haqqında da sizə məlumat vermək istəyirəm. 1990-cı ilin yanvar ayında Azərbaycan xalqı Sovet İttifaqı tərəfindən respublikamıza qarşı törədilən ədalətsizliklərə etiraz etmək və öz milli azadlığına nail olmaq üçün kütləvi tədbirlər, mitinqlər keçirdiyi zaman sovet ordusunun böyük qoşun hissələri Bakıya yeridilmiş və dinc, gənəhsiz insanlar şəhid olmuş, öldürülmüşlər, küçələr qana boyanmışdı.

Bu ədalətsizliklər bir tərəfdən ayrı-ayrı münaqişələrin yaranmasına, ikinci tərəfdən Sovetlər İttifaqının dağılmasına səbəb olmuşdur.

S u a l : Cənab Prezident, bilmək istəyirəm ki, ayrı-ayrı xalqlar, məsələn, erməni və Azərbaycan xalqları arasında münaqişələrin baş verməsində millətçiliyin də rolu varmı? Bu münaqişələr bəzi xalqların qanında olan əlamətlərdən yaranır, yoxsa bunun başqa səbəbləri var?

C a v a b : Şübhəsiz ki, bu münaqişələrin baş verməsində millətçiliyin rolu vardır. Digər tərəfdən, torpaq iddiası, separatçılıq da bu münaqişələrin səbəbləridir. Məsələn, Ermənistan Azərbaycana təcavüz edibdir ki, Dağlıq Qarabağı Azərbaycan ərazisindən qoparıb özünə bağlasın. Bu, beynəlxalq hüquq normalarına və insan hüquqlarına zidd olan bir hərəkətdir. Bu, bir ölkənin başqa bir ölkənin ərazisini zorla ələ keçirmək niyyətidir. Siz tarixdən bilirsiniz ki, bir çox müharibələr də belə səbəblərdən baş veribdir.

S u a l : Cənab Prezident, bu münaqişənin həlli yollarını nədə görürsünüz? Mümkünse, Ermənistan ilə Azərbaycanın özü üçün də kompromis addımların nədən ibarət olduğu barədə fikirlərinizi söyləyəsiz.

C a v a b : Bu münaqişənin həllini biz birinci növbədə sülh yolu ilə görürük. 1988-ci ildən başlayan münaqişə sonra müharibəyə çevrildi. Ermənistan silahlı qüvvələri ölkəmizə təcavüz etmiş, Azərbaycan ərazilərinin 20 faizini işğal etmişlər. İşğal edilmiş ərazilərdən bir mil-

yondan çox vətəndaşımız öz yerindən-yurdundan zorla qovulub. On minlərlə insan həlak olmuşdur. İşğal edilmiş torpaqlarda Azərbaycanın varidatı tamamilə dağıdılmışdır. Bütün bu zərbələrə, ziyanlara baxmayaraq, biz üç il bundan əvvəl atəşin dayandırılması haqqında saziş imzalamışıq. Üç ildir ki, atəş yoxdur. Biz bu məsələni sülh yolu ilə həll etmək istəyirik. Biz öz tərəfimizdən kompromis addımlar atırıq.

ATƏT-in üzvü olan ölkələrin dövlət və hökumət başçılarının keçən ilin dekabrında Lissabonda keçirilən Zirvə görüşündə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunmasının prinsipləri müəyyən edilmişdir. Bu prinsiplər üç maddədən ibarətdir: birincisi, Azərbaycan Respublikasının və Ermənistan Respublikasının ərazi bütövlüyünün tanınması; ikincisi, Dağlıq Qarabağa Azərbaycan Respublikasının tərkibində yüksək dərəcəli özünüidarəetmə hüququ verilməsi; üçüncüsü, Dağlıq Qarabağın bütün əhalisinin – həm erməni, həm azərbaycanlı əhalisinin təhlükəsizliyinin təmin olunması. Bu prinsipləri qəbul etmək bizim üçün kompromisdır. Biz bunu qəbul etmişik, amma Ermənistan tərəfi bu prinsipləri qəbul etməyibdir. Onlar kompromisə getmirlər.

Cənab Bill Klinton ilə dünən keçirdiyimiz görüşdə də mən bu barədə ətraflı söhbət açdım. Prezident Bill Klinton Azərbaycanın sülh təşəbbüslərindən razıdır. Biz məsələni sülh yolu ilə həll etmək istəyirik. Amma Ermənistan bu prinsipləri qəbul etməyərək, Azərbaycanın tərkibində olan Dağlıq Qarabağa müstəqillik statusu əldə etmək istəyir. Biz isə buna yol verə bilmərik. Biz Azərbaycanın ərazisində ikinci bir erməni dövlətinin yaranmasına yol verə bilmərik.

Yenə deyirəm, biz bu münaqişəni sülh yolu ilə həll etmək istəyirik, buna görə də kompromisə gedirik. Bu münaqişə indiyədək ona görə həll olunmayıb ki, Ermənistan tərəfi kompromisə getmir.

Prezident cənab Bill Klintonla dünən keçirdiyimiz görüşdən və apardığımız danışıqlardan sonra mən belə qənaətə gəldim ki, Amerika Birləşmiş Ştatları və şəxsən prezident Bill Klinton bu məsələ ilə çox ciddi məşğul olacaqlar.

Jurnal ist: Cənab Prezident, bilirəm ki, başqa görüşləriniz də vardır, ona görə də vaxtınızı çox almaq istəmirəm. Çox sağ olun. Mənə vaxt ayırdığınız üçün Sizə minnətdarlığımı bildirirəm.

Heydər Əliyev: Çox sağ olun. Mən bu kitabları da sizə bağışlayıram, oxuyarsınız.

«OYL ƏND QAZ» JURNALI XƏBƏRLƏR REDAKSIYASININ BAŞ REDAKTORU İLƏ MÜSAHİBƏ

Huston

2 avqust 1997-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev Amerikanın «Oyl ənd qaz» («Neft və qaz») jurnalı xəbərlər redaksiyasının baş redaktoru Riçard Uitliyə müsahibə vermişdir.

Jurnal ist: Cənab Prezident, mənə vaxt ayırdığınıza görə təşəkkür edirəm və Sizinlə görüşümdən şərəf duyuram. Amerikaya ilk rəsmi səfəriniz münasibətilə Sizi təbrik edirəm və Sizə böyük uğurlar arzulayıram.

Heydər Əliyev: Səmimi sözlərə görə çox sağ olun. Bəli, mənəm Amerikaya rəsmi səfərim uğurlu keçir.

Jurnal ist: Cənab Prezident, xahiş edirəm üstündə jurnalımızın adı həkk olunmuş bu hədiyyəni məndən qəbul edəsiniz.

Mən jurnalımızın redaktoru cənab Kennedinin salamını Sizə çatdırıram.

Heydər Əliyev: Çox sağ olun.

Jurnal ist: Cənab Prezident, şəklinizi çəkməyə icazə verirsinizmi?

Heydər Əliyev: Buyurun, mən heç bir şeyə məhdudiyət qoymuram. Mənim mətbuatla əlaqəm çox yaxşıdır.

Sual: Cənab Prezident, Xəzər dənizinin enerji ehtiyatlarından istifadə olunmasından əldə etdiyiniz tərəqqi barədə fikirlərinizi mənəmlə bölüşərsinizmi?

Cavab: Bəli, bizim nailiyyətlərimiz vardır. 1994-cü ilin sentyabrında biz dünyanın nüfuzlu neft şirkətlərinin böyük bir qrupu ilə tarixi əhəmiyyətli bir müqavilə imzalamışıq. Bu müqaviləyə «Əsrin müqaviləsi» adı verilibdir. Doğrudan da, bu çox böyük bir müqavilədir.

Bu gün deyə bilərəm ki, həmin müqavilə artıq həyata keçirilib. Müqavilə üzrə birgə işlənən yataqlardan bu ilin sentyabr ayında neft hasil ediləcəkdir. Biz bu neftin dünya bazarına ixrac olunması üçün bo-

ru kəmərlərinin tikilməsi işinə başlamışıq. İlk neft kəməri tikilibdir. Digər boru kəməri də tikilir. Birinci boru kəməri Rusiyanın ərazisindən Qara dənizin Novorossiysk limanına, ikinci neft kəməri isə qərb istiqamətində – Gürcüstan ərazisindən Qara dənizin Supsa limanına gedəcəkdir. Böyük neft kəmərinin tikilməsi üçün də hazırlıq işləri görülüb. Hesab edirik, bu neft kəməri Türkiyənin ərazisindən keçib Aralıq dənizindəki Ceyhan limanına getməlidir.

1994-cü ildə imzaladığımız müqavilədən sonra biz bir neçə müqavilələr də imzalamışıq. Mən Amerikaya rəsmi səfərə gələndə biz altı müqavilə imzalamışdıq. Biz Vaşinqtonda «Şevron», «Eksson», «Mobil» şirkətləri ilə üç müqavilə imzaladıq. Bu müqavilələr Ağ Evdə imzalandı. İndi doqquz böyük müqavilə vardır. Vaşinqtonda bu üç müqavilədən əlavə, biz «AMOKO» şirkəti ilə bir neft yatağımızın birgə işlənməsi üçün onlara müstəsna hüquq verilməsi haqqında saziş imzaladıq. Yəqin ki, onuncu müqavilə də «AMOKO» şirkəti ilə imzalanacaqdır.

S u a l : Cənab Prezident, bu məsələ ilə bağlı bir sualım var. «Azəri», «Çıraq» və «Günəşli» yataqları barədə həddindən çox yazılıbdır. Bu yataqların istismarı ilə bağlı çoxlu fikirlər irəli sürüldübdür. Azərbaycanda digər neft yataqları, məsələn, Neft Daşları kimi köhnə yataqlar vardır. Bu yataqların istismar edilməsi üçün hansı addımlar atılır?

C a v a b : Bilirsiniz, biz Neft Daşlarını 50 ildir istismar edirik və bu yatağı bundan sonra da işlədəcəyik. Biz keçmişdən istismar etdiyimiz digər yataqlardan da hazırda istifadə edirik və bundan sonra da edəcəyik. Amma sizin adını çəkdiyiniz yataqlar yeni yataqlardır. Məsələn, zəngin «Günəşli» yatağının bir hissəsindən biz çoxdan neft çıxarıyıq. Onun suyun çox dərinliyində olan digər hissəsi isə «Azəri», «Çıraq» neft yataqları ilə bərabər ilk müqaviləyə daxil edilibdir. «Azəri», «Çıraq», «Günəşli» yataqlarından sonra «Qarabağ» yatağı vardır. Biz ABŞ-ın «Pennzoil» şirkəti və digər şirkətlər ilə o yatağın istismar olunması barədə müqavilə imzalamışıq. «Şahdəniz», «Dan ulduzu», «Əşrəfi», «Lənkəran-dəniz», «Talış-dəniz», «Yalama-Samur» yataqları üzrə də bir sıra ölkələrin şirkətləri ilə müxtəlif müqavilələr imzalanıbdır.

Dünən Ağ Evdə biz «Abşeron», «Naxçıvan», «Oğuz» yataqlarının birgə işlənməsi üçün «Şevron», «Eksson», «Mobil» şirkətləri ilə müqavilələr imzalamışıq. Müqavilə imzalayacağımız yataqların sayı gələcəkdə daha da artacaqdır.

S u a l : Cənab Prezident, «Kəpəz» yatağının istismarından «Rosneft» şirkətinin geri çəkilməsi nə ilə əlaqədardır?

C a v a b : Bilirsiniz, «Kəpəz» yatağı Xəzərdə Azərbaycan və Türkmənistan sektorlarının sərhədində yerləşir. Rusiyanın «LUKOyl», «Rosneft» şirkətləri bir neçə dəfə danışıqlar aparmışdılar. Biz bildirmişdik ki, bu yataq həm Azərbaycana, həm də Türkmənistana məxsusdur. Mən Rusiyada rəsmi səfərdə olarkən «LUKOyl», «Rosneft» şirkətləri və Rusiya hökuməti bizə təklif etdilər ki, bu yatağın birgə işlənməsi ilə əlaqədar biz saziş imzalayaq. Yəni bu, müqavilə deyildir. O, sadəcə, bu yatağın birgə işlənməsi barədə bir protokoldur. Biz bunu imzaladıq. Amma sonra Türkmənistan bundan narazı oldu. Biz bildirdik ki, Türkmənistanın bu yataqdakı haqqını danmırıq. Yəni bu yataq sərhəddə yerləşir, onun bir hissəsi Türkmənistan sektorunda, digər hissəsi Azərbaycan sektorundadır. Ona görə də biz nəzərdə tuturuq ki, orada müştərək iş görməliyik. Türkmənistan isə iddia edir ki, bu yataq onun sektorundadır.

Ümumiyyətlə, Türkmənistanın mövqeyini anlamaq mümkün deyildir. Türkmənistan bir tərəfdən Xəzər sektorlara bölünməsi prinsipinin əleyhinədir. Biz isə Xəzərin sektorlara bölünməsi prinsipi əsasında işləyirik və bunu ədalətli hesab edirik.

S u a l : Bəs kondominiuma necə baxırsınız?

C a v a b : Türkmənistan kondominiumun tərəfdarıdır. Əgər kondominium olsa, Türkmənistanın haqqı yoxdur desin ki, biz «Kəpəz» neft yatağı üzrə nə üçün protokol imzalamışıq. «Kəpəz» neft yatağı Xəzər dənizinin düz ortasındadır. Kondominiuma görə orada iş görməyə bizim ixtiyarımız vardır. Türkmənistan da kondominium prinsipinə tərəfdardır. Amma biz «Kəpəz» yatağı üzrə sənəd imzalayandan sonra Türkmənistan sektor prinsipi əsasında deyir ki, bu yataq onların sektorunda yerləşir.

Biz hesab edirik ki, sektor prinsipinə görə «Kəpəz» sərhəddə yerləşir, onun yarısı Türkmənistanın, yarısı Azərbaycanındır. Kondominiuma görə isə «Kəpəz» yatağını vaxtilə Azərbaycan mütəxəssisləri açdığına və orada quyu qazdığına görə həmin yatağı tamamilə götürüb istifadə etməyə bizim ixtiyarımız vardır.

S u a l : Siz Xəzərin dəniz olması barədə beynəlxalq prinsipin tərəfdarısanız, onun göl adlandırılmasının tərəfdarı deyilsiniz, doğrudur?

C a v a b : Bilirsiniz, Xəzərin dəniz, ya göl olmasını gerək araşdırmaq. Mən bu barədə indi bir söz demək istəmirəm. Biz bir şeyi əsas

götürürük: Xəzər dənizində bütün neft yataqlarını Azərbaycan açıbdir. Sovet İttifaqının hakimiyyəti dövründə Xəzərdə bütün neft hasilatı işləri ilə Azərbaycan məşğul olurdu. Ona görə də Xəzərdəki bütün neft yataqlarında bizim haqqımız vardır. Bundan əlavə, 1970-ci ildə Sovet hökuməti Xəzər dənizinin sektorlara bölünməsi haqqında qərar qəbul edibdir. Biz Xəzər dənizində hasil olunan nefti həmişə o qərar əsasında bölmüşük. Sovet hakimiyyəti dövründə Xəzərdə neft istehsalı ilə Azərbaycanın neft idarəsinin məşğul olmasına baxmayaraq, sektorlar prinsipi əsasında Azərbaycan sektorunda hasil edilən neft Azərbaycanın hesabına gəlirdi, Türkmənistan sektorunda neft Azərbaycanın neft idarəsi tərəfindən çıxarılsa da, Türkmənistanın hesabına gedirdi. Biz bu prinsip əsasında işləyirdik.

Yeni prinsip yaratmaq üçün danışıqlar aparmaq lazımdır. Amma biz hesab edirik ki, bu, ədalətli prinsipdir.

S u a l : Cənab Prezident, Siz indicə «danışıqlar» sözünü işlədiniz. Bilmək istərdim ki, Azərbaycanın Rusiya ilə münasibətləri sahəsində danışıqlar aparılırmı? Siz, ümumiyyətlə, bu münasibətləri necə xarakterizə edirsiniz? Eyni zamanda, İranda yeni prezident seçilmiş Xatəminin hakimiyyətə gəlməsi ilə əlaqədar İran-Azərbaycan münasibətlərində hansı dəyişikliklər gözlənilir? Ümumiyyətlə, Rusiyanın Xəzəryanı dövlətlərə münasibətləri barədə nə deyə bilərsiniz və Azərbaycanın bu barədə mövqeyi nədən ibarətdir?

C a v a b : Azərbaycanın Rusiya ilə əlaqələri normaldır. Rusiya Azərbaycanın qonşusudur və böyük bir ölkədir. Azərbaycan vaxtilə 200 il Rusiyanın tərkibində olubdur. Bizim ölkələrimizin iqtisadiyyatı bir-birinə çox bağlıdır. Biz bu iqtisadi əlaqələrimizi davam etdirmək və başqa sahələrdə də əməkdaşlıq etmək istəyirik.

Rusiyada çoxlu azərbaycanlılar, Azərbaycanda da ruslar yaşayırlar. Ona görə də biz istəyirik ki, sıx dostluq əlaqələrimizi daha da inkişaf etdirək.

Mən prezident Boris Yeltsinin dövəti ilə bu il iyulun 3-4-də Rusiyada rəsmi səfərdə olmuşam. Azərbaycan Prezidenti kimi, bu mənim Rusiyaya ilk rəsmi səfərim idi. Görürsünüz, bu qısa müddətdə mən həm Rusiyaya, həm də Amerikaya ilk rəsmi səfər etmişəm.

Mən Moskvada rəsmi səfərdə olarkən Boris Yeltsinlə və başqa şəxslərlə çox ətraflı danışıqlar aparmışam. Biz ölkələrimiz arasında əməkdaşlığı inkişaf etdirmək üçün bir neçə mühüm sənədlər imzalamışıq. Biz

bu əlaqələri davam etdirmək istəyirik. Ancaq bu əlaqələr Azərbaycanın müstəqilliyinə toxunmamalıdır, bərabər hüquqlu əlaqələr, həm də Azərbaycanın daxili işlərinə qarışmamaq şərti ilə olmalıdır.

Biz Azərbaycanın müstəqilliyini çox qoruyuruq. Biz müstəqilliyimizə zidd olan heç bir şeyə yol vermirik.

Bilirsiniz ki, keçmiş Sovetlər İttifaqına mənsub olmuş, indi müstəqil dövlətlər olan ölkələrin bəzilərinin ərazisində Rusiyanın hərbi bazaları, qoşunları vardır. O cümlədən Ermənistanda Rusiyanın böyük hərbi bazası var. Ermənistanın İran və Türkiyə ilə olan sərhədlərini Rusiyanın sərhəd qoşunları qoruyurlar. Ancaq bizdə bunların heç birisi yoxdur. Biz buna heç vaxt imkan verməyəcəyik.

Biz Rusiya ilə yaxşı əlaqələr saxlarıq, ancaq öz suverenliyimizi, müstəqilliyimizi qorumaq və təmin etmək şərti ilə əlaqələrimizi inkişaf etdirmək istəyirik.

S u a l : Ermənistan-Azərbaycan münasibətini həll etmək üçün Ter-Petrosyanla Sizin danışıqlarımızda bir tərəqqi əldə edilibmi?

C a v a b : Siz imkan verin, mən sizin əvvəlki sualınızın ikinci hissəsinə cavab verim. Siz İran haqqında soruşdunuz. İran Azərbaycanın cənubda yerləşən böyük qonşusudur. Biz İran ilə də dostluq əlaqələri saxlamaq istəyirik. İranda 30 milyon azərbaycanlı yaşayır. Bu, İranın əhalisinin təxminən yarısını təşkil edir. Ona görə də İranla normal əlaqələr saxlamaq istəyirik. Amma bizim dövlət quruluşlarımız bir-birindən fərqlənir. Biz onların daxili işlərinə qarışmırıq, onlar da bizim daxili işlərimizə qarışmamalıdır. Biz bu prinsip əsasında əlaqələrimizi saxlarıq.

İranda yeni seçilmiş prezident Xatəmi sabah öz fəaliyyətinə başlayacaqdır. Biz keçmiş prezidentlə də, yeni prezidentlə də normal əlaqələr saxlamaq istəyirik. Əgər yeni prezident İran-Azərbaycan əlaqələrinin inkişaf etdirilməsində bir müsbət təşəbbüs irəli sürsə, biz onun tərəfdarı olacağıq.

Siz Ermənistan haqqında soruşdunuz. Bilirsiniz ki, Ermənistan ilə Azərbaycan arasında hərbi münaqişə mövcuddur. Bu münaqişə Ermənistanın Azərbaycana hərbi təcavüzü nəticəsində baş veribdir. Ermənistan Azərbaycanın tərkibində olan Dağlıq Qarabağ vilayətini silah gücü ilə, müharibə ilə əlinə keçirmək və Ermənistana bağlamaq niyyəti ilə bu müharibəni başlayıbdir. Azərbaycan ərazisinin 20 faizi bəzi səbəblərdən Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunubdur. İş-

ğal edilmiş torpaqlardan bir milyondan çox Azərbaycan vətəndaşı zorla çıxarıldır. Onlar çadırlarda ağır vəziyyətdə yaşayırlar. Biz müharibə istəmirik. Ermənistan ilə Azərbaycan arasında üç il bundan əvvəl atəşkəs haqqında saziş imzalanıbdir. Biz bu sazişi qoruyub saxlarıq. Amma biz daimi sülh əldə etmək istəyirik. Bunun üçün də danışıqlar aparırıq.

Biz bu danışıqları ATƏT-in Minsk qrupu vasitəsilə aparırıq. Bu ilin əvvəlindən Minsk qrupunun üç həmsədri təyin edilədir. ABŞ həmsədr olmaq vəzifəsini öz üzərinə götürübdür. Onunla bərabər Fransa və Rusiya da Minsk qrupunun həmsədrləridir. Biz ümid edirik ki, bu üç böyük ölkə Minsk qrupuna rəhbərlik etdikləri dövrdə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həllinə nail olacaqlar.

ATƏT-in üzvü olan ölkələrin dövlət və hökumət başçılarının keçən ilin dekabrında Lissabonda keçirilən Zirvə görüşündə bu münaqişənin sülh yolu ilə həll olunması üçün əsas prinsiplər müəyyən edilədir. Bu prinsiplər üç maddədən ibarətdir: Azərbaycanın və Ermənistanın ərazi bütövlüyünün tanınması, Azərbaycan Respublikasının tərkibində Dağlıq Qarabağa yüksək dərəcəli özünüidarəetmə hüququ verilməsi, Dağlıq Qarabağın bütün əhalisinin – azərbaycanlı və erməni əhalisinin təhlükəsizliyinin təmin olunması. Biz bu prinsipləri qəbul etmişik. Ermənistan isə onu qəbul etmir. Ermənistan Dağlıq Qarabağa müstəqillik statusu almaq istəyir. Beynəlxalq ictimaiyyət, beynəlxalq təşkilatlar da bununla razı ola bilməz. Çünki bu iddia beynəlxalq hüquq normalarına ziddir. Çünki biz Azərbaycan ərazisində ikinci erməni dövlətinin yaranmasına yol verə bilmərik.

Biz kompromislərə getmişik. Gərək Ermənistan da kompromislərə getsin. Mən Ermənistanın prezidenti ilə dəfələrlə görüşmüşəm və gələcəkdə də görüşəcəyəm.

Biz prezident cənab Bill Klintonla dünənki görüşümüzə bu münaqişənin sülh yolu ilə həll olunması məsələsini geniş müzakirə etdik. Prezident Bill Klinton bəyan etdi ki, ABŞ və onun prezidenti bu münaqişənin sülh yolu ilə həll olunmasına çalışacaqlar. Bu sahədə bu il nailiyyət əldə etmək nəzərdə tutulubdur.

S u a l : Cənab Prezident, Sizcə, 907-ci maddə ləğv ediləcəkmiki?

C a v a b : Mən çox istəyirəm ki, 907-ci maddə ləğv edilsin. ABŞ Konqresində, o cümlədən Nümayəndələr Palatasında və Senatda keçirdiyim görüşlərim zamanı mən bu barədə geniş danışıqlar apardım. Ey-

ni zamanda, Konqresin spikeri cənab Qinqriçlə, Beynəlxalq Əlaqələr Komitəsinin sədri cənab Gilmanla və prezident Bill Klintonla görüşlərimdə bu məsələni geniş müzakirə etdik. Bu danışıqlarda mənə söz verdilər ki, 907-ci maddənin ləğv olunmasına çalışacaqlar və bunu təmin edəcəklər. Bu maddə mütləq ləğv olunmalıdır.

Bir halda ki, siz Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi ilə maraqlanırsınız, mən bir məsələyə də toxunmalıyam. Bilirsiniz ki, son vaxtlar aşkar edilədir ki, Rusiya Müdafiə Nazirliyinin bəzi vəzifəli şəxsləri Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsində atəşkəs davam etdiyi bir vaxtda Ermənistanla bir milyard dollar dəyərinə çoxlu silahlar vermişlər. Bu bizi çox ciddi narahat edir. Biz bu barədə etiraz vermişik. Mən Rusiyanın prezidenti ilə danışıqlar aparmışam. Biz tələb etmişik ki, onlar bu silahları geriyyə qaytarsınlar, cinayət etmiş insanları cəzalandırsınlar. O silahların içərisində təhlükəli raketlər, hətta nüvə başlıqlı raketlər də vardır. Ona görə də bunlar çox təhlükəlidir.

S u a l : Cənab Prezident, bilirəm ki, vaxtınız azdır. Amma iki sualım qalıbdır. Birinci sualım belədir: Çeçenistandan keçən boru kəməri təhlükəsizdirmi?

C a v a b : İndi təhlükəsizdir. Çünki keçən ay biz – Rusiya, Azərbaycan və Çeçenistan nümayəndələri bu neft kəməri barədə Bakıda saziş imzaladıq. Çeçenistanın prezidenti Aslan Məshədov Azərbaycana gəldi, mənə müraciət etdi. Onların xahişi ondan ibarət oldu ki, bu neft kəmərinin Çeçenistandan keçməsi üçün üçtərəfli saziş imzalsın. Mən buna razı oldum. Rusiyanın prezidenti Boris Yeltsin də buna razı oldu. Nəticədə iyulun 10-da Bakıda üçtərəfli saziş imzalandı. Hesab edirəm ki, indi bu məsələdə heç bir maneə yoxdur.

S u a l : Cənab Prezident, Bakı keçmiş Sovetlər İttifaqının elm və texnika mərkəzlərindən biri olubdur. Siz Azərbaycana rəhbərlik edərkən və sonra Sovetlər Birliyində yüksək vəzifədə çalışarkən həm Azərbaycan, həm də keçmiş Sovetlər Birliyi elminin inkişafı üçün böyük xidmətlər göstərmisiniz. Sizcə, Azərbaycan, Bakı yenidən elmi tədqiqat mərkəzinə çevriləcəkmiki? Bakıda bu elmi işlərin gedişi necə olacaqdır?

C a v a b : Bakı yenidən elm mərkəzinə çevrilir və çevriləcəkdir. İndi biz bunun üçün daha böyük, geniş imkanlar əldə etmişik. Çünki biz müstəqil dövlətik. O vaxtlar biz Sovetlər İttifaqının çərçivəsində hərəkət edə bilirdik. Amma indi görün, Amerika Birləşmiş Ştatlarının

elm, tədqiqat mərkəzləri ilə Azərbaycanın elm, tədqiqat mərkəzləri arasında nə qədər böyük əlaqələr yaranıb. Bakıda beynəlxalq elmi simpoziumlar keçirilir, dünyanın bütün ölkələrindən oraya nümayəndələr gəlirlər. Artıq dördüncü ildir ki, Bakıda beynəlxalq «Xəzərneftqaz» sərgisi keçirilir. Bu sərgidə bu il dünyanın 60 ölkəsindən 250 şirkət iştirak edirdi.

Jurnal ist: Cənab Prezident, müsahibə üçün çox sağ olun. Vaxtınızı aldığımıza görə üzr istəyirəm.

Heydər Əliyev: Mən sizdən xahiş edirəm ki, öz jurnalınızda Azərbaycan haqqında daha geniş məlumatlar verəsiniz. Mən neft boru kəmərləri barədə bu xəritəni sizə verirəm. Azərbaycan haqqında olan bu kitabları da sizə bağışlayıram. Kitablarda neft haqqında da geniş məlumatlar vardır. Sağ olun.

Jurnal ist: Cənab Prezident, çox sağ olun.

«CHİCAQO TRIBUNE» QƏZETİNİN REDAKSİYA HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞ

Çikaqo

4 avqust 1997-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev «Chicaqo Tribune» qəzetinin redaksiya heyəti ilə görüşdə çıxış etdi

– Mən sizi – «Chicaqo Tribune» qəzetinin rəhbər nümayəndələrini salamlayıram.

Mən Çikaqoya dünən gecə gəlmişəm. Bu gün Çikaqoda bu mənim birinci görüşümdür. Burada birinci görüşüm qəzetlə, jurnalistlərlədir. Mən qəzet işçilərinə, jurnalistlərə, informasiya orqanlarına həmişə müsbət münasibət bəsləyirəm.

Bilirsiniz ki, mən Amerika Birləşmiş Ştatlarına prezident cənab Bill Klintonun dövləti ilə rəsmi səfərə gəlmişəm. Artıq doqquzuncu gündür ki, mən Amerika Birləşmiş Ştatlarındayam. Nyu-Yorkda, Vaşinqtonda, Hyustonda olmuşam, indi Çikaqoya gəlmişəm. Bir çox görüşlər keçirilibdir. Mən 70-dən artıq görüş keçirmişəm.

Amerikada mənim üçün ən əhəmiyyətli, vacib görüş avqustun 1-də Ağ Evdə prezident cənab Bill Klintonla keçirdiyim görüşdür. Bizim çox müfəssəl, ətraflı, əhəmiyyətli danışıqlarımız oldu. Biz bunun nəticəsində çox mühüm sənədlər imzaladıq. Azərbaycan-Amerika əlaqələrinin partnyorluq əlaqələri səviyyəsində olduğunu bəyan etdik. Prezident Bill Klintonla mənim imzaladığım birgə bəyanatda bizim ölkələrimiz arasında əlaqələrin inkişaf etdirilməsi və dostluq, partnyorluq əlaqələrinin olması təsdiq ediləlidir. Biz dövlətlər, hökumətlərarası bir neçə sənəd də imzaladıq.

Ağ Evdə Amerika hökumətinin yüksək vəzifəli şəxslərinin və mənim iştirakımla Amerika Birləşmiş Ştatları neft şirkətlərinin Azərbaycanla müştərek iş görməsi haqqında müqavilələr də imzalandı. Mən hesab edirəm ki, bu, Azərbaycan-Amerika əlaqələrində tarixi bir hadisədir. Mən bunu çox yüksək qiymətləndirirəm. Bizim bütün sahələrdə – siyasi, iqtisadi, təhlükəsizlik, humanitar, mədəni sahələrdə əlaqələrimizin inkişaf etməsi üçün yeni mərhələ açılibdir. Ona görə mən çox

məmnunam. Ümumiyyətlə, Amerika Birləşmiş Ştatlarında bizə göstərilən qayğı, diqqət və qonaqpərvərliyə görə həddindən artıq məmnunam.

Bu gün və sabah Çikaqonu ziyarət etdikdən sonra mən vətənə qayıdacağam. Vətənə çox gözəl əhval-ruhiyyə ilə qayıdaram. Deyəcəyim bu qədər. Sizin suallarınıza cavab verməyə hazırım.

S u a l : Cənab Prezident, icazənilə birinci sualı verim.

Azərbaycandan, Mərkəzi Asiyadan, ümumiyyətlə, Qafqazdan çəkiləcək boru kəmərlərinə Amerika Birləşmiş Ştatlarında çox böyük maraq vardır. Bəziləri bu kəmərlərin Rusiyadan, bəziləri İrandan və digərləri Türkiyədən keçəcəyini iddia edirlər. Hətta bəziləri hesab edirlər ki, boru kəmərləri Rusiyanın Novorossiysk limanına çəkilmişdir. Bilmək istərdik ki, Siz, Prezident kimi, bu boru kəmərlərinin hansı marşrutlarına üstünlük verirsiniz? Ümumiyyətlə, zəngin enerji ehtiyatlarının bölgədən Qərb bazarlarına ixrac olunması üçün çəkiləcək bu boru kəmərləri barədə nə deyə bilərsiniz?

H e y d ə r Ə l i y e v : Azərbaycan, Xəzər dənizi hövzəsi enerji ehtiyatları ilə çox zəngindir. Xəzər dənizinin şərq sahilində yerləşən Mərkəzi Asiya ölkələrində də böyük enerji ehtiyatları vardır. Azərbaycan artıq dünyanın böyük şirkətləri, xüsusən Amerika Birləşmiş Ştatlarının şirkətləri ilə bu qaz və neft yataqlarının birgə işlənməsinə başlayıbdır.

Bu günə qədər görülən işlər onu göstərir ki, bu ehtiyatlar bizim gözlədiyimizdən də çoxdur. Ona görə də bunları bir boru xətti ilə, bir neft kəməri ilə ixrac etmək mümkün deyil. Bunun üçün bir neçə neft kəməri olmalıdır. Bunun başqa səbəbi də var ki, əgər bir yerdən maneçilik olarsa, o biri istiqamətdən nefti ixrac etmək mümkün olsun.

Azərbaycanın Qərb şirkətləri konsorsiumu ilə yaranmış müştərək işi nəticəsində əldə ediləcək ilkin neftin ixracı barədə bizim cənab Bill Klintonla hələ iki il bundan əvvəl danışıqlarımız, məsləhətləşmələrimiz olmuşdur və biz iki neft kəməri çəkilməsini qərara aldığımızı bildiririk. Bir neft kəməri Bakıdan, Azərbaycandan Rusiyanın Novorossiysk limanına çəkilibdir. Qarşıdakı sentyabr-oktyabr aylarında biz konsorsiumla birgə işlədiyimiz yataqlardan ilkin neft alacağıq. Həmin nefti bu kəmərlə ixrac edə biləcəyik. Buna bir az maneçilik vardır. Həmin kəmərin 100 kilometr Çeçenistan ərazisindən keçir. Çeçenistan ilə Rusiya arasında bu barədə razılıq əldə olunmamışdı. Ancaq mən

iyul ayının əvvəlində Moskvada rəsmi səfərdə olarkən biz bu məsələni həll etdik. Çeçenistanın prezidenti Aslan Məshədov Azərbaycana gəldi. O xahiş etdi ki, neft kəmərinin Çeçenistandan etibarlı və təhlükəsiz keçməsi üçün üçtərəfli – Rusiya, Azərbaycan və Çeçenistan arasında müqavilə imzalsın. Mən bu məsələni Moskvada müzakirə etdim. Prezident Boris Yeltsin də buna razılıq verdi. Bundan bir neçə gün sonra Rusiyanın və Çeçenistanın nümayəndələri Bakıya gəldilər. Biz burada üçtərəfli müqavilə imzaladıq. Ona görə də mən belə hesab edirəm ki, biz nefti bu boru kəməri ilə ixrac edəcəyik.

Biz ikinci neft kəmərinin tikintisinə başlamışıq. O, gələn ilin sentyabr ayında hazır olacaqdır. Həmin kəməri Qərb istiqamətində – Gürcüstan ərazisindən Qara dənizin Supsa limanına çəkilir. Burada da bir problem yoxdur.

Mən qeyd etdim ki, Azərbaycanda neft yataqları çox zəngindir və böyük neft hasilatı gözlənilir. Həmin iki boru kəməri bu neftin ixracını təmin edə bilməyəcəkdir. Ona görə də konsorsium bir neçə təklif hazırlayıbdır. Biz böyük neft kəmərinin tikilməsinə başlamalıyıq. Bu kəmərin marşrutları haqqında bir neçə təklif vardır. Bunların hamısı müzakirə ediləcəkdir.

Ancaq şəxsən mən bu kəmərin marşrutunun Azərbaycandan, Gürcüstandan, Türkiyədən keçərək Aralıq dənizinin Ceyhan limanına çıxmasına üstünlük verirəm.

Hələlik bu da tam yetərli deyildir.

Qazaxıstanın «Tengiz» yatağında artıq xeyli neft istehsal olunur. Mən iyun ayında Almatıda rəsmi səfərdə olarkən prezident Nazarbayevlə bir saziş imzaladıq. Biz Xəzərin dibi ilə boru kəməri çəkiş «Tengiz» neftini Bakıya gətirmək, oradan isə dediyim bu neft kəməri ilə Qərbe ixrac etmək istəyirik.

S u a l : Cənab Prezident, xahiş edərdik, Ermənistan və Azərbaycan arasındakı münasibətlər barədə bizim məlumatlarımızı təzələyisiniz. Hazırda Ermənistanla hər hansı diplomatik münasibətlər qurulubmu və təmaslar varmı? Bu barədə fikirlərinizi bilmək istəyirəm.

C a v a b : Bilirsiniz ki, Azərbaycan və Ermənistan hələ Sovetlər İttifaqının tərkibində olan zaman, 1988-ci ildə Ermənistan Azərbaycana qarşı hərbi təcavüz etmişdir. Məqsəd isə ondan ibarət idi ki, Ermənistan Azərbaycanın tərkibində olan Dağlıq Qarabağ vilayətini qoparıb özünə birləşdirmək istəyirdi. Bu münaqişənin qarşısı vaxtilə alınmırdı. An-

caq bunu etmədilər. Sonrakı illərdə bu münaqişə genişləndi. Bunun nəticəsində Ermənistan silahlı qüvvələri bezi səbəblərdən, xarici ölkələrin köməyindən istifadə edərək Azərbaycan Respublikasının ərazisinin 20 faizini işğal edibdir. İşğal olunmuş torpaqlardan bir milyondan artıq azərbaycanlı zorla çıxarıldı. Onlar yerlərindən-yurdlarından didərgin düşüblər, Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində çadırlarda yaşayırlar.

Qarşımızda olan bu xəritədə üç rənglə rənglənmiş bu ərazinin hamısı Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunmuşdur və indi də işğal altındadır. Orada yaşamış bir milyondan çox azərbaycanlı bu ərazilərdən zorla qovulubdur.

Qırmızı rənglə rənglənmiş ərazi Dağlıq Qarabağ vilayətinin ərazisidir. Yaşıl və sarı rənglərlə rənglənmiş ərazilər isə Dağlıq Qarabağın ətrafında olan, Dağlıq Qarabağ vilayətinə aidiyyəti olmayan inzibati rayonlarımızın ərazisidir. Bu torpaqlar artıq dörd ildir ki, işğal altındadır. Bizim bu torpaqlarımızın işğal altında olmasına və işğal edilmiş bu torpaqlarda bizə ağır zərbələr vurulmasına, böyük itkilər verməyimizə, insanlarımızın çadırlarda yaşamasına baxmayaraq, atəşin kəsilməsinə razılıq vermişik. Üç il bundan əvvəl atəşin kəsilməsi haqqında Ermənistanla saziş imzalamışıq.

Münaqişənin sülh yolu ilə aradan qaldırılması üçün danışıqlar aparılır. Bu danışıqlar ATƏT-in Minsk qrupu vasitəsilə aparılır. ATƏT-in Minsk qrupunun apardığı danışıqlar və bizim söylərimiz nəticəsində keçən ilin dekabr ayında ATƏT-in üzvü olan ölkələrin dövlət və hökumət başçılarından Lissabon Zirvə görüşündə bu münaqişənin sülh yolu ilə həll olunmasının prinsipləri müəyyən edilibdir. Bu prinsiplər üç maddədən – birincisi, Azərbaycanın və Ermənistanın ərazi bütövlüyünün tanınmasından; ikincisi, Dağlıq Qarabağa Azərbaycanın tərkibində yüksək dərəcəli özünüidarəetmə hüququ verilməsindən; üçüncüsü, Dağlıq Qarabağın bütün əhalisinin – həm erməni, həm də azərbaycanlı əhalisinin təhlükəsizliyinin təmin olunmasından ibarətdir. Biz bu prinsipləri qəbul etmişik. Lissabon Zirvə görüşündə ATƏT-in üzvü olan 54 dövlətdən 53-ü bu prinsiplərə səs veribdir. Ermənistan isə buna etiraz edir. Onlar Dağlıq Qarabağa dövlət müstəqilliyi statusunu almağı iddia edirlər.

Biz bir çox güzəştlərə, kompromislərə getmişik. Ancaq Dağlıq Qarabağa dövlət müstəqilliyi verilməsinə, Azərbaycanın ərazisində ikinci erməni dövlətinin yaranmasına yol verə bilmərik.

Bu eyni zamanda beynəlxalq hüquq normalarına, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının nizamnaməsinə, ATƏT-in prinsiplərinə ziddir.

Bu ilin əvvəlindən ATƏT-in Minsk qrupunun üç həmsədri müəyyən olunubdur. İndi Minsk qrupuna Amerika Birləşmiş Ştatları, Rusiya və Fransa həmsədrlik edirlər. Bu üç ölkənin prezidentləri – Bill Klinton, Boris Yeltsin, Jak Şirak iyulun 20-də Denverdə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunması barədə bəyanat veriblər. Bütün bunlar münaqişənin sülh yolu ilə həll olunması üçün bizə böyük ümidlər verir.

Təəssüf ki, son vaxtlar çox mənfi hallar da meydana çıxıbdir. Bu ilin əvvəlində aşkar olunubdur ki, Rusiya Müdafiə Nazirliyinin yüksək vəzifəli şəxsləri son üç il ərzində Ermənistanla gizli, qeyri-qanuni yolla bir milyard dollar məbləğində silahlar veriblər. Bu silahların içərisində çox dəhşətli ağır silahlar, o cümlədən zenit raketləri, uzaq məsafəni vuran raketlər var. Onların arasında hətta nüvə başlıqlı raketlər də vardır.

Bu silahların siyahısı artıq bizə məlumdur. Çünki Rusiyanın mətbuat orqanları bunların bir çoxunu artıq dərc ediblər. Hətta bu silahların verilməsi üçün Rusiya hökuməti tərəfindən qəbul edilmiş bezi sərəncamların surətləri də mətbuatda dərc olunubdur. Bu məsələ bizi çox narahat edir.

Mən bu ilin mart və iyul aylarında Moskvada olarkən, prezident Boris Yeltsinlə danışıqlar apararkən bu məsələni çox kəskin qoymuşam. Ona rəsmi məktubla da müraciət etmişəm. Biz tələb edirik ki, bu silahlar Ermənistandan çıxarılsın və Rusiyaya qaytarılsın. Çünki bu qədər silahların kiçik bir ərazisi olan Ermənistanda qalması çox təhlükəlidir. Bu, təkcə Azərbaycan üçün yox, bütün bölgəmiz üçün təhlükəlidir.

Sizdə olan xəritədə həmin silahların atəş imkanları öz əksini tapıbdır. Bilirsiniz ki, Ermənistanda Rusiyanın hərbi bazaları vardır. Orada Rusiyanın böyük hərbi hissələri yerləşir. Azərbaycan isə tam müstəqil bir dövlətdir. Bizim ölkəmizdə heç bir xarici dövlətin, o cümlədən Rusiyanın bir nəfər də olsun əsgəri yoxdur.

Rusiyanın Ermənistanla silah verməsi, şübhəsiz ki, vəziyyəti çətinləşdirir. Ancaq eyni zamanda mən cənab Bill Klintonla apardığım danışıqlardan, Amerika Birləşmiş Ştatlarında keçirdiyim görüşlərdən çox ümidli əhval-ruhiyyəyəyəm.

Prezident Bill Klintonla mənim danışıqlarımda bu məsələ çox mühüm yer tutdu. Mən bəyan etdim ki, Minsk qrupunun son dəfə bizə – həm Ermənistanla, həm də Azərbaycana verdiyi təklifləri mən danışıqları intensivləşdirmək üçün əsas kimi qəbul edirəm. Prezident Bill

Klintonun və mənim imzaladığımız birgə bəyanatda yazılıbdır ki, Amerika Birləşmiş Ştatları bu münaqişənin 1997-ci ildə həll edilməsinə xüsusi səylər qoyacaqdır.

Biz bölgəmizdə, Ermənistanla Azərbaycan arasında tam sülhün bərpa olunmasının tərəfdarıyıq. Azərbaycanın ərazi bütövlüyü bərpa edilməlidir, qaçqınlar öz yerlərinə, yurdlarına qayıtmalıdır, Dağlıq Qarabağa Azərbaycanın tərkibində yüksək dərəcəli özünüidarəetmə statusu verilməlidir. Mən hesab edirəm ki, bu şərtlər əsasən biz böyük sülh əldə edə bilərik.

S u a l : Cənab Prezident, biz bilirik ki, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ermənistan ərazisinin yaxınlığında yerləşir. Azərbaycan ərazisində isə Dağlıq Qarabağ adlı bir erməni anklavı vardır. Ermənistanla danışıqlar zamanı Naxçıvanın ərazi bütövlüyünün qorunması məsələsi də müzakirə olunurmu? Ümumiyyətlə, Siz bu halı necə şərh edirsiniz?

C a v a b : Bilirsiniz, bunlar bir-birinə bənzər şeylər deyildir. Sadəcə olaraq, 20-ci illərin əvvəllərində Sovetlər İttifaqının xəritəsini düzəldərkən çox ədalətsizlik ediblər. Qədim Azərbaycan torpağı olan Naxçıvanı Ermənistanla verilmiş bu kiçik dəhlizlə Azərbaycanın əsas hissəsindən ayırıblar. Dağlıq Qarabağ isə Azərbaycanın mərkəzində olan bir yerdir və ora erməni anklavı deyildir. Bu münaqişə başlayanda orada yaşayanların 70 faizi ermənilər, 30 faizi isə azərbaycanlılar olub.

Naxçıvan Muxtar Respublikasının təhlükəsizliyinin qorunması bizim əsas vəzifələrimizdən biridir. Biz bunu heç vaxt Dağlıq Qarabağ məsələsi ilə əlaqələndirmirik.

Bu münaqişə başlayandan sonra Dağlıq Qarabağda mən söylədiyim vəziyyət yaranıbdır. Bir daha bildirmək istəyirəm ki, Dağlıq Qarabağ heç vaxt Ermənistanla mənsub olmayıb. İş onda deyildir ki, hansı ərazidə kim yaşayır. Sizin Amerikada da elə ştatlar var ki, orada ermənilər çox sıx yaşayırlar. Bu o demək deyil ki, ora Ermənistanın ərazisidir. Ona görə də, bir də qeyd edirəm ki, siz dediyiniz bu məsələlər bir-birinə bənzər deyil, bir-biri ilə bağlı deyildir.

S u a l : Cənab Prezident, mənim sualım silahlar barədədir. Sizdə məlumatlar, sübutlar varmı ki, Ermənistanla verilmiş bu silahlar Rusiyanın rəsmi dairələri tərəfindən Çeçenistana göndərilmək üçün nəzərdə tutulmuş, lakin Çeçenistana gəlib çatmayan, Ermənistanla gedən silahlar olubdur? Yəni Rusiyanın ayrı-ayrı qüvvələri, dairələri həmin silahları Çeçenistanda olan rus qoşunlarına göndərilmək adı ilə almış, sonradan isə varlanmaq məqsədi ilə silahları Ermənistanla ötürmüşlər?

C a v a b : Bizdə belə bir məlumat yoxdur. Amma bizdə dəqiq sənədlər var ki, Rusiyanın hansı hərbi dairəsindən və Ermənistanla çox uzaq olan yerlərdən bu silahları böyük təyyarələrlə daşıyıb Ermənistanla gətiriblər. Mən sizə dedim ki, Ermənistanın ərazisində də Rusiyanın hərbi hissələri, hərbi bazası vardır. Gürcüstanın ərazisində də Rusiyanın hərbi hissələri, bazası vardır. Ermənistanla verilən silahların bir qismi də həm Ermənistanla olan hərbi hissələrdən, həm də Gürcüstanda olan hərbi hissələrdən verilibdir. Bizdə bu barədə sənədlər vardır.

Rusiyanın prokurorluğu indi bu barədə istintaq aparır. Mən sizə deyə bilərəm ki, Rusiyanın yüksək vəzifəli şəxsləri, məsələn, keçmiş müdafiə naziri Qraçov, baş qərargahın keçmiş rəisi general Kolesnikov etiraf edirlər ki, bu silahları veriblər.

Bilirsiniz ki, Amerika Birləşmiş Ştatlarının senatı bu barədə qərar qəbul edibdir. Onlar Amerikanın prezidentinə vaxt veriblər ki, bu məsələni araşdırmalıdır və avqustun 1-dək senatla məlumat verməlidir. Biz Amerika Birləşmiş Ştatlarının senatına bu cür ədalətli qərar qəbul etdiyinə görə çox minnətdarım. Çünki bilirsiniz ki, bu, təkcə Azərbaycana qarşı yönəldilmiş dəhşətli bir hadisə deyildir. Ümumiyyətlə, dünyada silahların məhdudlaşdırılması, azaldılması, münaqişələrin qarşısının alınması zamanı Rusiyanın Ermənistanla bu qədər külli miqdarda dəhşətli, ağır silahlar verməsi, əlbəttə, bütün bu prinsiplərdən kənar olan bir haldır.

S u a l : Cənab Prezident, Siz Çikaqoda hər hansı bir ticarət müqaviləsinin imzalanmasını planlaşdırırsınız mı? Çikaqoda hansı şirkətlərlə görüşləriniz olacaqdır?

C a v a b : Mən çox məmnunam ki, Amerika Birləşmiş Ştatlarında, Ağ Evdə dörd böyük müqavilə imzalanıbdır. Biz bu müqavilələri ABŞ-in «Şevron», «Eksson», «Mobil» və «AMOKO» şirkətləri ilə imzalamışıq. Həmin müqavilələrin hər biri Xəzərin Azərbaycan sektorundakı böyük neft yataqlarımızın müştərəkləşməsi üçün imzalanıbdır. Bu, Azərbaycan ilə Amerika Birləşmiş Ştatları arasındakı iqtisadi əlaqələrin inkişafında böyük bir addımdır.

Burada, Çikaqoda bir sənəd imzalanması nəzərdə tutulmayıbdır. Amma Çikaqoda bir çox görüşlər olacaqdır. Ola bilər, həmin görüşlər gələcəkdə yeni sazişlərin imzalanmasına gətirib çıxaracaqdır.

C i m K a l l a h e r («Chicago Tribune» qəzeti redaksiya heyətinin rəhbəri) : Cənab Prezident, Sizə çox minnətdarım ki, bizə böyük hörmət bəsləyib, nəzərdə tutulan bu qədər görüşlərinizin arasında vaxt tapıb

redaksiyamızı ziyarət etdiniz.

Heydər Əliyev: Mən də Sizə təşəkkür edirəm ki, siz Azərbaycana maraq göstərirsiniz. Mən sizin qəzetinizə hörmət və ehtiramımı bir daha bildirirəm. Ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycanın həqiqətləri haqqında qəzetinizdə bundan sonra da doğruduzgün, obyektiv materiallar dərc ediləcəkdir. Mən eyni zamanda məmnunam ki, keçmişdə tanış olduğum şəxslərlə burada bir daha görüşdüm. Vaxtilə sizinlə biz Moskvada bir yerdə çalışmışıq. Doğrudur, siz bir tərəfdə, mən digər tərəfdə olmuşam. Amma indi bir yer-dəyik. Bu da tarixi bir hadisədir.

Cim Kallaher: Biz çox istərdik ki, Moskvadakı müxbirimiz Bakıya getsin və Azərbaycanda iqtisadi inkişaf və bir çox digər məsələlər barədə məqalələr yazsın.

Heydər Əliyev: Gəlsin. Mən sizin qəzetin hər bir müxbirini qəbul etməyə hazırım. Azərbaycana gələn hər bir müxbir ölkəmiz haqqında hər şeyi öyrənmək imkanı əldə edəcəkdir. Bizim ölkəmizin qapıları hamının üzünə açıqdır. Azərbaycanda demokratiya, plüralizm, mətbuat azadlığı vardır. Azərbaycanın qapıları xüsusən xarici investisiya üçün açıqdır. Xarici jurnalistlər üçün isə həddindən artıq açıqdır.

Mən sizin hamınızı Azərbaycana dəvət edirəm. Azərbaycana gəlin. Sağ olun, təşəkkür edirəm. Bu kitabları və xəritələri də sizə bağışlayıram.

Cim Kallaher: Cənab Prezident, qəzetimizin bu il 150 illiyi tamam olur. «Chicaqo Tribune» qəzetinin əsası 1847-ci ildə qoyulubdur. Biz bunu yubiley kimi bayram edirik. Çünki Amerika Birləşmiş Ştatlarında çox az sayda qəzet vardır ki, «Chicaqo Tribune» qədər uzunömürlü olsun. Azərbaycan kimi, biz də özümüz-özümüzü dəyişmək dövrünü keçiririk. Baxırsınız, burada dəyişikliklər gedir, biz təmir işləri aparırıq.

Heydər Əliyev: Bu yubiley münasibəti ilə mən sizi təbrik edirəm.

Cim Kallaher: Cənab Prezident, biz istəyirik ki, «Chicaqo Tribune»un 150 illiyinə həsr olunmuş bu kitabı Sizə bağışlayaq. Bu, Amerikanın 150 illik tarixinin «Chicaqo Tribune»un gözü ilə əksidir. Bu kitabda Çikaqonun və Amerikanın tarixinə aid çox dəyərli məlumatlar vardır.

Heydər Əliyev: Çox gözəl. Bu kitabı görə mən Sizə təşəkkür edirəm.

ABŞ-a İLK RƏSMİ SƏFƏRİNİN YEKUNLARI HAQQINDA TƏYYARƏDƏ JURNALİSTLƏRLƏ MÜSAHİBƏ

Amerika Birləşmiş Ştatlarının prezidenti Bill Klintonun dəvəti ilə iyulun 27-dən avqustun 5-dək bu ölkədə ilk rəsmi səfərdə olmuş dövlətimizin başçısı ABŞ-ın Çikaqo şəhərindən Vətənə qayıdarkən səfərin yekunları barədə təyyarədə jurnalistlərə müsahibə verdi.

– Hörmətli jurnalistlər, mətbuat işçiləri, məni müşayiət edən şəxslər!

Amerika Birləşmiş Ştatlarına mənim rəsmi səfərim başa çatıb, biz Vətənə qayıdıraq. Bu səfər çox uzun sürən səfər oldu. Bir çox günlər biz sizinlə bir yerdə idik, siz daim mənim yanımda idiniz. Güman edirəm ki, bu səfərin bütün anlarının hamısını müşahidə etmişiniz. Ancaq bununla bərabər, səfərin yekunu olaraq mən sizinlə «Boinq» təyyarəsinin salonunda, Atlantik okeanının üzərindən keçərkən görüşməyi qərara almışam və səfər, onun yekunları haqqında bir neçə söz demək istəyirəm.

Birincisi, bir də qeyd etmək istəyirəm ki, bu, Azərbaycan Prezidentinin Amerika Birləşmiş Ştatlarına ilk rəsmi səfəridir. Bu səfər Amerika Birləşmiş Ştatlarının prezidenti Bill Klintonun dəvəti ilə həyata keçirilibdir. Bu səfər məzmununa, mənasına görə, imzalanmış sənədlərə və ümumən yekunlarına görə tarixi əhəmiyyət kəsb edir. Bu bizim Azərbaycan xalqı, milləti üçün, müstəqil Azərbaycan üçün həqiqətən tarixi hadisədir.

Bilirsiniz ki, mən Azərbaycan Prezidenti seçildəndən xarici siyasətimizdə Amerika Birləşmiş Ştatları ilə əlaqələrə xüsusi yer, xüsusi əhəmiyyət verirəm. Bu gün deyə bilərəm və buna əsasım var ki, bu sahədə çox işlər görə bilmişik. 1993-cü ildən indiyə qədər biz Amerika Birləşmiş Ştatları ilə əlaqələri əvvəlcə yaratmağa, sonra da inkişaf etdirməyə çalışmışıq. Bu günlərdə artıq özünüz də gördünüz ki, biz bu sahədə böyük nailiyyətlər əldə etmişik.

Amerika Birləşmiş Ştatları ilə Azərbaycanın əlaqələrinin əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, ümumiyyətlə Qərb demokratiyasını, mədəniyyətini, Qərbdə həm iqtisadiyyat, həm siyasət sahəsində, həm də ic-

timai sahədə əldə olunmuş nailiyyətləri öyrənmək, onlardan bəhrələnmək, istifadə etmək, bu təcrübəni Azərbaycanda tətbiq etmək müstəqil dövlət kimi tutduğumuz yolda çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan Amerika Birləşmiş Ştatları xüsusi yer tutur. Qərb texnologiyasını, Amerika texnologiyasını, Amerikanın iqtisadiyyatında inkişaf etmiş təcrübəni, prinsipləri, nailiyyətləri öyrənmək və onları Azərbaycana gətirmək, hesab edirəm ki, Azərbaycanın gələcəyi üçün çox lazımdır, zəruridir.

Bunlarla yanaşı, şübhəsiz ki, Amerika Birləşmiş Ştatları ilə əməkdaşlıq etmək və bu əməkdaşlığı bütün sahələrə yaymaq da bizim həm dövlət quruculuğumuz üçün, həm də beynəlxalq aləmdə özümüzə layiq yer tutmaq üçün, Azərbaycanın ən böyük problemi olan Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həll olunması üçün çox əhəmiyyətlidir və çox vacibdir.

Amerika Birləşmiş Ştatları dünyanın ən böyük dövlətidir. Böyük deyəndə, yəni iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş, yüksək texnologiyaya malik olan və demokratiyanın, bazar iqtisadiyyatının inkişafında böyük nailiyyətlər əldə edən bir ölkədir. Ona görə də mən indiyə qədər də belə düşünmüşəm, indi də hesab edirəm ki, bu ölkə ilə əlaqələr bu günümüz və gələcəyimiz üçün çox əhəmiyyətlidir. Məhz bunlara görə mən prezidentlik fəaliyyətim zamanı Amerika Birləşmiş Ştatları ilə əlaqələri inkişaf etdirməyə çalışmışam.

Bu sahədə bizim atdığımız addımlar məlumdur. Bu sıradan mən xüsusən Amerikanın prezidenti cənab Bill Klinton ilə ilk dəfə 1994-cü ildə Nyu-Yorkda görüşümü qeyd etmək istəyirəm. Məhz o görüş zamanı bizim aramızda şəxsi münasibətlər yarandı və ölkələrimiz, xalqlarımız arasında əlaqələr qurmaq və inkişaf etdirmək üçün böyük zəmin yarandı. Bilirsiniz ki, mən 1995-ci ildə Nyu-Yorkda prezident Bill Klinton ilə ikinci dəfə görüşdüm, beynəlxalq təşkilatlarda, toplantılarda – Budapeştdə, Moskvada, Londonda, Parisdə və başqa ölkələrdə də onunla görüşlərim olmuşdur. Bütün bu görüşlər zamanı hər dəfə Azərbaycan-Amerika əlaqələrinin inkişaf etdirilməsi üçün danışıqlar aparmışım. Bu gün məmnuniyyətlə deyə bilərəm ki, mən hər dəfə Azərbaycana qarşı artan müsbət münasibəti hiss etmişəm, şəxsən prezident Bill Klintonun özü tərəfindən hüsn-rəğbət hiss etmişəm.

Amerika hökumətinin başqa yüksək vəzifəli şəxsləri ilə də mənim çox görüşlərim olubdur. O cümlədən vitse-prezident Albert Qor ilə bir

neçə dəfə görüşmüşəm, keçmiş dövlət katibi Kristofer, indiki dövlət katibi xanım Olbrayt ilə, bir çox başqa vəzifəli şəxslərlə görüşmüşəm. Amerika Birləşmiş Ştatlarından Azərbaycana çoxsaylı nümayəndə heyətləri, konqresmenlər, senatorlar, iş adamları, şirkətlərin nümayəndələri gəliblər. Mən bütün görüşlərin hamısından səmərəli istifadə etməyə, Azərbaycan-Amerika əlaqələrini addımbaaddım irəliyə aparmağa çalışmışam.

Bu baxımdan bizim iqtisadi əlaqələrimizin inkişaf etməsi ümumi əlaqələrimizin inkişafına çox gərəklidir. Xüsusən, 1994-cü ilin sentyabrında biz dünyanın, o cümlədən Amerikanın böyük neft şirkətləri ilə ilk müqaviləni imzalayandan sonra bu sahədə də iqtisadi əlaqələrimiz inkişaf etməyə başlayıbdır. Bilirsiniz ki, Azərbaycanın neft və qaz yataqlarının müştərek işlənməsi üçün ondan sonra imzalanmış müqavilələrdə də Amerika Birləşmiş Ştatlarının şirkətləri iştirak edirlər. O cümlədən «Dan ulduzu», «Əşrafı» neft yataqlarının işlənməsi barədə Amerikanın «AMOKO» və digər şirkətləri ilə müqavilə imzalamışım. Nəhayət, bunların məntiqi nəticəsi olaraq, biz avqustun 1-də Vaşinqtonda dörd böyük neft müqaviləsi imzaladıq.

Şübhəsiz ki, bunlar bizim iqtisadi əlaqələrimizin inkişafına böyük imkanlar yaradıb. Ancaq təkə bu şirkətlər deyil. Biz bugünlərdə Amerika Birləşmiş Ştatlarında olarkən gördünüz ki, hər bir belə müqavilənin ətrafına dünyanın, o cümlədən Amerikanın bir çox böyük şirkətləri toplaşırlar. Beləliklə, həm Amerika, həm də dünyanın bir çox başqa ölkələri, xüsusən Qərb ölkələri ilə iqtisadi əlaqələrimiz çox sürətlə inkişaf edir.

Bunlar hamısı bizim bu səfərimizə qədər görülən işlərdir və səfərimizin müvəffəq, uğurlu olması üçün yaxşı zəmin, əsas yaratdı. Bu səfər, şübhəsiz ki, bizim üçün lazım idi. Amerika Birləşmiş Ştatları da Azərbaycan Prezidentinin Amerikaya rəsmi ziyarətini çoxdan planlaşdırırdı. Biz də bununla razı idik, şəxsən mən də bunu istəyirdim, arzulaırdım. Nəhayət, bu səfər baş tutdu, yerinə yetirildi. Artıq biz onun yekunları haqqında danışıq.

Siz səfərin gedişini müşahidə etmisiniz, görüşlərin hamısında iştirak etmisiniz. Şahidsiniz ki, biz iyulun 27-də Nyu-Yorkun Kennedi hava limanına enən dəqiqədən bu gün, bir neçə saat bundan öncə Çıxaqonun hava limanından səmaya qalxana qədər mən və mənə müşayiət edənlərin hamısı gərgin işlə məşğul olmuşuq. Biz gecə də, gündüz də işləmi-

şik və mən çox məmnunam ki, belə müvəffəqiyyətli işləyə bilmişik. Hesablayıblar ki, bugünlərdə, səfər zamanı mən 88 görüş keçirmişəm. Düzü, mən heç vaxt bunları saymıram, hesablamıram. Ancaq köməkçim Dilarə Seyidzadə hesab aparır və bu barədə mənə vaxtaşırı məlumat verir.

Bəli, bu say özü də bu müddətdə görülen işlərin nə qədər çox olduğunu göstərir. Ancaq məsələ təkcə sayda deyildir. Hesab edirəm ki, hər bir görüşümüz çox mənalı, əhəmiyyətli olub, əlaqələrimizin inkişaf etdirilməsinə kömək edib və nəhayət, biz buna nail olmuşuq.

Bu görüşlər Amerikanın bugünkü, müasir həyatının demək olar, bütün sahələrini əhatə etdi. Birinci növbədə ictimaiyyətlə – mətbuatla çox geniş görüşlərimiz olubdur. Bu gün mətbuat da o deməkdir ki, hər şeyi cəmiyyətə yayır. İkincisi, dövlət nümayəndələri – Amerikanın prezidenti, hökumət üzvləri ilə və yüksək vəzifəli digər şəxslərlə çox əhəmiyyətli görüşlərim oldu. İlk dəfədir ki, biz Vaşinqtonda, Amerika Konqresində olmuşuq. Ağ Evdə olmuşuq. Amerika Konqresində – həm nümayəndələr palatasında, həm də senatda çox görüşlər keçirdik. Elmi-tədqiqat mərkəzlərində, universitetlərdə olduq. Məsələn, bilirsiniz ki, Corctaun Universiteti Amerikanın və dünyanın ən böyük universitetlərindən biridir. Əgər bu universitet 1776-77-ci ildə yaranıbsa və indiye qədər yaşayıbsa, dünya elminə, siyasətinə böyük töhfələr veribse, əlbəttə ki, orada, o salona toplaşan universitetin nümayəndələri qarşısında çıxış etmək, Azərbaycan haqqında danışmaq, Azərbaycanın həqiqətlərini çatdırmaq çox böyük əhəmiyyətli iş idi.

Təkcə bunlar deyil, bizim cürbəcür görüşlərimiz olub, bilirsiniz. Hər bir şəhərdə, hər bir yerdə biz Amerikanın biznes dairələrinin nümayəndələri ilə görüşmüşük. Özü də təkcə biznes adamları deyildi, siz bunu gördünüz. Bu, Nyu-Yorkda da, Vaşinqtonda da, Hyustonda da, Çikaqoda da oldu. Görüşlərimizdə yüksək biznes dairələrinin nümayəndələri ilə bərabər dövlətin, parlamentin, ictimaiyyətin nümayəndələri də, mətbuat işçiləri də və çox böyük hörmətə malik, tanınmış siyasətçilər də var idi.

Bu görüşlər zamanı aparılan danışıqlar və mənim həmin görüşlərdəki nitqlərim, çıxışlarım, onlara çatdırdığım sözlər, hesab edirəm ki, Amerika Birləşmiş Ştatlarında Azərbaycanı yenidən açdı, yenidən tanıtdı. İndiyə qədər biz Azərbaycanı tanıtmğa çalışmışıq. Ancaq hesab edirəm ki, bu günlərdə biz bu barədə daha da yüksək səviyyəyə qalxdıq.

Mən Amerika Birləşmiş Ştatlarında görüşlərdən danışarkən, əvvəlcə Nyu-Yorkda Birləşmiş Millətlər Təşkilatındakı görüşlər haqqında demək istəyirəm. Bu da çox əhəmiyyətlidir. Bilirsiniz ki, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı ilə bizim əlaqələrimiz artıq qurulubdur, yaxşıdır. 1994-cü ildə BMT ilə əlaqələrimiz mənim orada ilk çıxışımla başladı və sonra bu əlaqələr genişləndi. Ancaq bu dəfə həm Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi Kofi Annan ilə görüşüm, ətraflı danışığımız oldu, eyni zamanda orada bir çox başqa görüşlərimiz oldu. Məsələn, Təhlükəsizlik Şurasının üzvləri ilə görüşmək və onların qarşısında çıxış etmək çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Yaxud Birləşmiş Millətlər Təşkilatında bütün ölkələri təmsil edən səfirlər qarşısında çıxış etmək, onlarla görüşmək, Azərbaycan haqqında məlumat vermək və onların suallarına cavab vermək çox vacibdir. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının binasında jurnalistlərlə görüşmək, mətbuat konfransları keçirmək – bunlar da bizim üçün çox əhəmiyyətli idi.

Ancaq mən yenə də Amerika Birləşmiş Ştatlarına səfərim haqqında danışmaq istəyirəm. Şübhəsiz ki, bunun zirvəsi avqustun 1-i idi. O gün biz sizinlə bərabər Ağ Evdə olduq, prezident Bill Klinton ilə mənim görüşüm oldu. Biz nəzərdə tutulan vaxtdan xeyli çox – üç saat yarım-dörd saat Ağ Evdə olduq. Prezident Bill Klinton ilə mənim təkbətək görüşüm də oldu. Bizim nümayəndə heyətinin az bir hissəsi ilə Amerika nümayəndə heyətinin az bir hissəsi də görüşdü. Sonra isə bizim nümayəndə heyəti ilə Amerika nümayəndə heyəti görüşdü. Sonra birgə yemək mərasimi oldu. Yemək mərasimi, ziyafət zamanı da biz danışıqlar apardıq. Ağ Evdə demək olar ki, bütün bu saatlarda əlaqələrimiz Azərbaycan haqqında, bizim problemlərimiz haqqında danışıqlara həsr olundu.

Mən bütün bu danışıqlardan, söhbətlərimizdən, prezident Bill Klinton ilə təkbətək danışığımın – çox səmimi, mehriban, çox dostcasına olan danışıqdan həddən ziyadə razıyam. Çünki mən Azərbaycanın bütün problemlərini prezident Bill Klintonla və onun yanında olan vitse-prezident Albert Qora, dövlət katibi xanım Olbrayta, prezidentin milli təhlükəsizlik üzrə köməkçisi Bergerə, nazirlər Penyaya, Deyliyə və başqa yüksək vəzifəli şəxslərə çatdırma bildim. Mən onu deyə bilərəm ki, prezident Bill Klinton və həmkarları Azərbaycanın bütün problemlərini indi çox yaxşı bilirlər, bizim fikirlərimizlə razıdırlar, Azərbaycanla sıx əməkdaşlıq etmək istəyirlər, Azərbaycanla olan əlaqələri

yüksək qiymətləndirir və bunları daha da genişləndirmək, inkişaf etdirmək istəyirlər.

Sevindirici hal odur ki, bizim danışıqlarımız bütün məsələləri əhatə etmişdir. Azərbaycan-Amerika əlaqələri – burada biz bütün məsələləri əhatə etdik; beynəlxalq aləmdəki vəziyyət və problemlər; Qafqaz regionundakı, Mərkəzi Asiya regionundakı vəziyyət; ümumiyyətlə Qafqazı, Azərbaycanı əhatə edən regionda vəziyyət və qonşularımızla münasibətlərimiz. Bunlar hamısı müzakirə olundu. Bütün bu məsələlər barəsində çox geniş fikir mübadiləsi apardıq, çox əhəmiyyətli dialoqumuz oldu. Məmnuniyyətlə qeyd edə bilərəm ki, məsələlərin tam əksəriyyətində eyni fikirdə olduq. Bu çox əhəmiyyətlidir.

Bunların hamısının nəticəsi Amerika-Azərbaycan əlaqələri haqqında Ağ Evdə prezident Bill Klinton ilə mənim, Azərbaycan prezidentinin imzaladığımız birgə bəyanatdır. Bu, tarixi bir sənəddir, bizim əlaqələrimizdə iki prezident tərəfindən imzalanmış ilk sənəddir. Bu özü-özlüyündə çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Ancaq məzmunu gəldikdə isə, bu sənədin bizim üçün nə qədər əhəmiyyətli olduğunu, Azərbaycan xalqının, respublikasının həyatında tarixi əhəmiyyət kəsb etdiyini nümayiş etdirir. Elə sənədin adı bunu göstərir. Bu sənəd Amerika-Azərbaycan əlaqələrinin bundan sonra inkişafının prinsiplərini özündə əks etdirir.

Siz bu sənədlə tanış olacaqsınız, biz bunu dərc edəcəyik. Güman edirəm, siz də, bizim tədqiqatçılarımız, siyasətçilərimiz də bu sənədi öyrənəcək, təhlil edəcək və onun hər kəlməsinin mənasını araşdıracaqlar. Amma onu bildirmək istəyirəm ki, bu, bir gündə, bir saatda yaranan sənəd deyildir. Bu sənədin dünyaya gəlməsinin əsası 1993-cü ildən indiyə qədər əlaqələrimizdə apardığımız işlərdir. Odur bunun əsasını təşkil edən, amma eyni zamanda sənədin hazırlanması da çox iş, vaxt tələb etdi. Həm Amerika tərəfi, həm də Azərbaycan tərəfi onun üzərində çox işlədi. Mən sizə bildirə bilərəm, sirr deyil ki, biz iyulun 31-də gecə yarına qədər o sənədin üzərində işləyirdik. Nəhayət, onun Azərbaycan dilinə tərcümə edilməsinə – ingilis və Azərbaycan dillərində eyni sənədin olmasına nail olmağa çalışdıq.

Bunlar da öz gözəl nəticəsini verdi. Mən çox fəxr edirəm, seviniyəm, çox şadam ki, Amerika-Azərbaycan əlaqələrinin yeni mərhələsinin əsasını təşkil edən belə bir təməl artıq mövcuddur, biz onu imzaladıq.

Sənədin məzmunu haqqında bir neçə kəlmə demək istəyirəm. Birincisi, bir də qeyd edirəm, bu sənəd bizim gələcək əlaqələrimizin prinsiplərini müəyyən edir. Sənəddə göstərilir ki, siyasi sahədə, təhlükəsizlik, iqtisadiyyat, ticarət sahəsində Amerika-Azərbaycan tərəfdaşlıq əməkdaşlığını inkişaf etdirmək haqqında iki prezident razılıq əldə ediblər. Bunun özünün çox böyük əhəmiyyəti var.

Bu sənəddə Ermənistan-Azərbaycan münasibətlərinin sülh yolu ilə həll olunması məsələsi tam açıq-aşkar göstəriləndir. Yəni bu münasibətlərin həll olunması sahəsində Amerika Birləşmiş Ştatlarının həm mövqeyi, həm də görcəyi işlər burada öz əksini tapmışdır. Orada göstərilir ki, birincisi, bu münasibətlərin sülh yolu ilə və ATƏT-in Lissabon Zirvə görüşündə qəbul edilmiş prinsiplər əsasında həll olunmalıdır. Bunun çox böyük əhəmiyyəti vardır. İkincisi, orada göstərilir ki, Azərbaycan Prezidenti ATƏT-in Minsk qrupunun verdiyi təklifləri danışıqları intensivləşdirmək üçün əsas kimi qəbul edibdir və münasibətlərin 1997-ci ildə həll olunması nəzərdə tutulubdur. Bu sənəddə deyilir ki, Amerika Birləşmiş Ştatlarının prezidenti Rusiya və Fransa ilə birlikdə ATƏT-in Minsk qrupu vasitəsilə bu münasibətlərin sülh yolu ilə həll olunmasına bundan sonra da çalışacaqdır. ABŞ prezidenti buna söz verdi. Bunlar çox böyük əhəmiyyətli məsələlərdir. Eyni zamanda bunlar bizə çox böyük ümidlər verir.

Bilirsiniz ki, danışıqlarımız zamanı biz Amerika hökuməti tərəfindən belə bəyanatları bir neçə dəfə almışıq. Ancaq indi bu bəyanatlar Azərbaycan və Amerika prezidentlərinin imzaladıkları sənəddə əks olunubdur. Bu çox əhəmiyyətlidir.

Bununla bərabər, azadlığı müdafiə aktına edilmiş 907-ci əlavənin, maddənin aradan götürülməsi məsələsi də bu bəyanatda çox qəti əksini tapmışdır. Orada göstərilir ki, Amerika Birləşmiş Ştatlarının prezidenti bu maddənin aradan götürülməsini zəruri hesab edir və buna öz söylərini göstərəcəkdir.

Bizim üçün çox əhəmiyyətlidir ki, bu bəyanatda Amerika Birləşmiş Ştatları qeyd edir: Demokratiyanın, bazar iqtisadiyyatının inkişafında Azərbaycan Respublikası yeni bir mərhələdədir. Azərbaycan Respublikası bu yolla gedib, gedir və ABŞ-in prezidenti Azərbaycanın bu yolla getməsinə dəstəkləyir. Bu sənəddə göstərilir ki, Azərbaycan demokratiya və bazar iqtisadiyyatına, iqtisadi islahatların həyata keçirilməsinə sadıqdır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti bu prinsiplərə sadıqdır. Bu da bizim üçün çox əhəmiyyətlidir.

Bu sənəddə Azərbaycan Respublikasının təhlükəsizliyi ilə əlaqədar çox əhəmiyyətli maddələr vardır. Orada göstərilir ki, Azərbaycan Respublikasının təhlükəsizliyi ilə əlaqədar ölkəmizin qarşılaşdığı çətinlikləri Amerika tərəfi qəbul edir. Amerika Azərbaycan Respublikasının Avropa -Atlantika Əməkdaşlığı İttifaqına daxil olmasını və bu strukturla əməkdaşlıq etməsini çox bəyənir və alışıqlayır.

Bilirsiniz ki, biz Avropada adi silahlar haqqında cinah sazişinə mayın 15-də Amerika Birləşmiş Ştatları ilə birgə imza atdıq. Ancaq onu da bilirsiniz ki, bizim bu sahədə problemlərimiz də var idi. Biz buna imza atmaq istəmirdik. Amerika Birləşmiş Ştatları mənə bu barədə müraciət etmişdi. Bilirsiniz ki, ABŞ-in vitse-prezidenti Albert Qor prezident Bill Klintonun tapşırığı ilə mənimlə bu barədə geniş telefon danışıqları aparmışdır. Biz bu sazişə imza atarkən razılaşdıq ki, birgə Amerika-Azərbaycan bəyanatı olacaqdır. O vaxt bu bəyanat elan olundu. İndi bu sənəddə də o bəyanatın adı çəkilir. Yəni bu sənəddə – Amerika və Azərbaycan prezidentlərinin imzaladıqları sənəddə həmin bəyanat təsdiq edilir. Bu da gələcəkdə bizim üçün çox əhəmiyyətlidir.

Orada bir çox başqa məsələlər barədə də çox əhəmiyyətli müddəalar vardır. Yəni də deyirəm, siz onu oxuyacaqsınız, özünüz təhlil edə bilərsiniz. Ancaq çox əhəmiyyətli cəhət odur ki, Azərbaycanın bugünkü ictimai-siyasi, iqtisadi həyatı, dövlətimizi möhkəmləndirməklə əlaqədar bizim, Azərbaycan Prezidentinin gördüyü işlər, hazırkı realıq, bu sahədə fəaliyyətimiz Amerika, onun prezidenti tərəfindən bəyənilir və dəstəklənir. Bu çox sevindirici haldır. Çünki biz həqiqətən öz daxili həyatımızda demokratik hüquqi dövlət qururuq, iqtisadi islahatlar aparırıq, bazar iqtisadiyyatı yolu ilə gedirik, bir çox tədbirlər, o cümlədən geniş özəlləşdirmə proqramı həyata keçiririk. Artıq bunların nəticələri vardı. Ancaq bunların hamısının Amerika Birləşmiş Ştatları tərəfindən, onun prezidenti tərəfindən bəyənilməsi və bizə bu barədə dəstək verilməsi bizim üçün çox əhəmiyyətlidir. Bunlara görə və xüsusən, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunması, 907-ci maddənin aradan götürülməsi, Azərbaycan Respublikasının təhlükəsizliyinin təmin edilməsi barədə bu sənəddə əks olunmuş müddəalara görə mən çox sevinirəm. Hesab edirəm ki, respublikamızın ictimaiyyəti də, xalqımız da sevinməlidir və onlar bunu yüksək qiymətləndirəcəklər.

İqtisadi əlaqələrimizin inkişafı sahəsində biz avqutsun 1-də böyük bir addım atdıq. Bilirsiniz ki, – mən bunu Amerikada dəfələrlə dedim

– biz Xəzər dənizindəki neft yataqlarını 50 ildən əvvəl kəşf etmişik və bu sahədə böyük işlər görmüşük. İndi son illər biz Xəzər dənizinin zəngin neft yataqlarını dünyaya təqdim etmişik. Bu, Azərbaycanın möhtəməl dünya ictimaiyyəti qarşısında xidmətidir. Çünki Xəzər dənizinin bu neft yataqları bütün dünyanın nəzər-diqqətini cəlb etmişdir. İndi bu, dünyanın marağını cəlb etmişdir. Həmin yataqları kəşf edən, dünyaya göstərən Azərbaycandır.

Amerika Birləşmiş Ştatları Azərbaycana çox böyük maraq göstərir. Bu baxımdan ABŞ ilə Azərbaycan arasında Xəzər dənizindəki və Mərkəzi Asiya, Qafqaz bölgəsindəki enerji ehtiyatlarından və nəqliyyat vasitələrindən istifadə olunması haqqında həm xüsusi sazişin imzalanması, həm də bu məsələnin iki prezidentin imzaladığı sazişdə öz əksini tapması çox əhəmiyyətlidir. Bilirsiniz ki, bizim hökumətlərimiz arasında bu barədə xüsusi bir saziş imzalandı. Amerikanın naziri cənab Penya, Azərbaycan Respublikasının naziri Həsən Həsənov bu sazişi imzaladılar.

Cənab Bill Klintonla mənim imzaladığımız ikinci sənəd – investisiyaların qorunması haqqında sənəd də çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu da sadə bir sənəd deyil. Güman edirəm ki, iqtisadçılarımız, siyasətçilərimiz bu sənədi də geniş təhlil edəcəklər. Həm biz, həm də Amerika tərəfi bu sənədin üzərində də çox işlədik. Nəhayət, bu sazişdə hər iki tərəf üçün çox əhəmiyyətli maddələr öz əksini tapdı. Prezident Bill Klinton da, mən də onu imzaladıq. Sonra bizim imzaladığımız sənəd – investisiyaların təşviqi haqqında «Eksimbank»la sənəd də ABŞ tərəfindən yüksək qiymətləndirilir. Bu da çox vacibdir.

Siz məni müşayiət edirsiniz, ona görə də bilirsiniz ki, ABŞ-in müdafiə naziri ilə mənim Pentaqonda görüşüm, çox əhəmiyyətli danışıqımız oldu. Biz bu sahədə əməkdaşlığımız haqqında da saziş imzaladıq.

İmzalanan bu sazişlər Azərbaycan-Amerika əlaqələrinin hüquqi, normativ bazasını yaradır. İndiyə qədər bizim belə bir hüquqi, normativ sənədlərimiz yox idi. Biz nəinki bu sənədləri imzaladıq, həm də çox böyük bir baza yaratdıq.

Nəhayət, neft müqavilələrinin Ağ Evdə imzalanması da tarixi hadisədir. Birincisi, bu, Amerika Birləşmiş Ştatları ilə Azərbaycan arasında iqtisadi əlaqələrin daha da genişləndirilməsini nümayiş etdirir. İkincisi də, bu müqavilələrin Ağ Evdə imzalanması buna xüsusi əhəmiyyət verir. Biz ilk neft müqavilələrini Azərbaycanda imzalamışıq. Bundan son-

ra bir neft müqaviləsi Parisdə Fransa prezidenti Jak Şirakin və mənim iş-tirakımla Yelisey sarayında imzalanmışdır. Digər bir müqavilə Moskvada Kreml sarayında Rusiya prezidenti Boris Yeltsinin və Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin iştirakı ilə imzalanmışdır. Nəhayət, «Şevron», «Eksson», «Mobil» və «AMOKO» şirkətləri ilə dörd müqavilə Ağ Evdə imzalandı. Bunların hər biri təkliddə çox böyük iqtisadi xarakter daşıyır, həm Amerika, həm də Azərbaycan üçün çox iqtisadi faydalar gətirəcəkdir. Ancaq bu dörd müqavilə bir yerdə elə böyük bir əhəmiyyət kəsb edir ki, o artıq bütün dünyanı lərzəyə gətiribdir. Siz bunu bilirsiniz.

Ağ Evdə neft müqavilələrinin imzalanması təcrübəsi olmamışdır. Bilirsiniz ki, bu neft şirkətlərinin hər birinin 100-150 yaşı vardır. Məsələn, mən «Şevron» şirkətinin prezidenti cənab Matski ilə görüşüb danışarkən o mənə dedi: Çox sağ olun ki, mən Ağ Evi gördüm. Soruşdum ki, bəs siz bu qədər neft müqavilələri imzalamısınız, onlardan hər hansı birinin Ağ Evdə imzalanması olubdurmu? Cavab verdi ki, biz bu barədə heç düşünə də bilməzdik – nəinki müqavilə imzalamaq, mən özüm Ağ Evdə ilk dəfə oldum. Həmin sözləri mənə «Eksson» şirkətinin, «Mobil» şirkətinin, «AMOKO» şirkətinin prezidentləri də dedilər. Bu da təsadüfi hal deyildir. Bu da Amerika Birləşmiş Ştatlarının Azərbaycana olan xüsusi münasibətini nümayiş etdirir, Azərbaycan ilə əməkdaşlığa Amerikanın xüsusi əhəmiyyət verdiyini göstərir, Xəzər dənizi hövzəsində, bölgəmizdə Azərbaycanın xüsusi rolu olduğunu qeyd edir.

Bu müqavilələrin imzalanması mərasimində ABŞ-ın vitse-prezidenti Albert Qor çox gözəl bir nitq söylədi. Neft müqavilələrinin imzalanması zamanı mənim söylədiyim nitqləri siz artıq eşitmisiniz. Bəlkə də bu, indi adi xarakter daşıyır. Parisin Yelisey sarayında Fransa prezidenti Jak Şirak, Moskvada Kreml sarayında Rusiya prezidenti Boris Yeltsin nitq söylədilər. Burada Ağ Evdə ABŞ-ın vitse-prezidenti Albert Qor nitq söylədi. Bu müqavilələrin imzalanmasında ABŞ hökumətinin əsas üzvləri iştirak etdilər.

Cənab Albert Qorla bərabər, dövlət katibi xanım Olbrayt, enerji naziri Penya, ticarət naziri Deyli, prezidentin milli təhlükəsizlik üzrə köməkçisi Berger və başqa yüksək vəzifəli şəxslər bu sənədlərin imzalanması mərasimində iştirak etdirildilər. Bunlar hamısı çox əlamətdar tarixi hadisələrdir. Bu hadisə Azərbaycanın tarixinə yazılmalıdır və yazılacaqdır. Ona görə də biz tarixi işlər görmüşük.

Bunların hamısının – mənim Ağ Evdə keçirdiyim bütün görüşlərin, apardığım danışıqların, imzalanan sənədlərin yekunu olaraq, ABŞ prezidenti ilə mənim imzaladığımız sənədləri sonra cənab Bill Klintonun söylədiyi nitqi xüsusi qeyd etmək istəyirəm. Siz oradaydınız, gördünüz ki, cənab Bill Klintonun nitqi çox məzmunlu, mənalı, dərin siyasi, Azərbaycana çox dost münasibəti bildirən fikirlərlə zəngin, dolu olan bir nitq idi. Mən bununla çox fəxr edirəm.

Mənim nitqlərim, çıxışlarım haqqında özümün danışmağım o qədər də doğru olmazdı. Yəqin ki, siz bunları görürsünüz, bilirsiniz, eşidirsiniz. Bunlar sizin üçün yeni deyildir. Ancaq prezident Bill Klintonun imzalanan sənədlə yanaşı, Azərbaycan haqqında şəxsən nitq söyləməsi bizim üçün yeni bir hadisədir. Bu çox tarixi bir hadisədir.

Mən hesab edirəm ki, biz Amerika Birləşmiş Ştatlarında – Nyu-Yorkda, Vaşinqtonda, Hyustonda, Çikaqoda Amerikanın ən yüksək elitası ilə çox səmərəli görüşlər keçirdik. Məsələn, Vaşinqtondakı Milli Dövlət Muzeyinin salonunda keçirilən görüşü, ziyafəti yadınıza salın. Orada Vaşinqtonun ən yüksək səviyyəli siyasi xadimləri, biznes dairələrinin nümayəndələri, maliyyə mərkəzlərinin, mətbuatın nümayəndələri iştirak etdirildilər. Siz özünüz oradaydınız, gördünüz ki, bu nə qədər əlamətdar bir hadisə idi. Eləcə də Hyustondakı ziyafətdə şəhərin bütün elitası iştirak edirdi. Yaxud, Çikaqoda Mərkəzi Amerika klubunun salonunda dünya ölkələrinin dövlət başçılarından çoxları çıxış etdilər. Orada mənə xatırlatdılar – o cümlədən Sovet İttifaqının keçmiş prezidenti Qorbaçov da vaxtilə Amerikaya gələrkən orada çıxış etmişdir. Başqa böyük ölkələrin dövlət başçıları da orada çıxış etmişlər.

Bizdən əvvəl Rusiyanın baş naziri Viktor Çernomırdin Amerikaya gəlmişdi. Bilirsiniz ki, Rusiya-Amerika müştərək komissiyası vardır, Viktor Çernomırdin və Albert Qor bu komissiyanın sədrləridir. Onların hər ikisi Çikaqoya gəlmiş və həmin salonda çıxış etmişdilər. Həmin o salonda, o auditoriyada biz də sizinlə birlikdə olduq və mən orada çıxış etdim. Kimin necə çıxış etdiyini biz deyə bilmərik. Ancaq mən onu deyə bilərəm ki, Azərbaycan Prezidentinin ziyafətlərdə, görüşlərdə çıxışları, söylədiyi sözlər Amerika ictimaiyyəti tərəfindən çox müsbət qəbul olunubdur və yüksək qiymətləndirilibdir. Artıq bu, mətbuatda geniş yayılıbdir.

Səvindirici haldır ki, mənim Amerikaya səfərim ərəfəsində təxminən iki ay müddətində Amerikada Azərbaycana xoş münasibət bəslə-

nılən çoxlu məqalələr dərc olunmağa başlamışdı. Nəhayət, bu səfər zamanı verilən bu məqalələri oxumağa mənim vaxtım çatmırdı. Mənim köməkçilərim, xüsusən Rauf bu məqalələr haqqında mənə hər gün səhər qıscaca məlumat verir. Bu məqalələri mən sonra oxuyacağam. Bu məqalələr onlardır, yəni, iki yəni. Ən sevindirici haldır ki, bu məqalələr kütbəci qəzetlərdə dərc olunur. Nyu-York, Vaşinqton, Hyuston, Çikaqo şəhərlərində və başqa şəhərlərdə çıxan qəzetlərin hamısında bizim buraya səfərimizə tam müsbət qiymətlər verilir, Azərbaycana müsbət münasibət göstərilir. Görürsünüz, Amerikanın ictimaiyyətində, mətbuat dairələrində ölkəmizə münasibətdə nə qədər böyük dəyişikliklər baş vermişdir.

Siz bilirsiniz ki, mən, ümumiyyətlə, mətbuata xüsusi qayğı, diqqət göstərirəm. Həm Nyu-Yorkda, həm Vaşinqtonda, həm Hyustonda, həm də Çikaqoda mən ayrı-ayrı qəzetlərin redaksiya heyətləri ilə, onların rəhbərləri, nümayəndələri ilə görüşdüm, suallarına cavab verdim. Mən heç bir suala cavab verməkdən çəkinməmişəm. Bunu Amerikada da hiss etdilər, gördülər. Artıq bildilər ki, Azərbaycan Prezidenti hər bir suala, lap qərəzli, çox pis niyyətli suala da cavab verməyə hazırdır. Bəli, qərəzli, pis niyyətli suallara da cavab vermək lazımdır. Çünki o qərəzli adamları da başa salmaq lazımdır. Amma sevindirici haldır ki, belə qərəzli, pis niyyətli suallar ya olmayıb, ya da az olubdur.

Mən bir hadisəni də bildirmək istəyirəm. ABŞ-a mənim rəsmi səfərim elan olunan, Amerikada yaşayan ermənilər – təkcə Amerikada yaşayanlar deyil, Ermənistanda yaşayan ermənilər də – birinci cəhd göstərdilər ki, bu səfəri ləğv etsinlər. Bu mümkün olmadı. Onlar prezident Bill Klintonu çoxsaylı məktublar göndərdilər, böyük təbliğat işi təşkil etdilər. İyul ayının 8-9-da Madriddə prezident Bill Klintonla görüşərək o özü mənə dedi ki, mən sizin səfərinizi səbirsizliklə gözləyirəm, tez gəlin. O bunu bir neçə dəfə təkrar etdi. Həm də bildirdi ki, erməni dostların buna etiraz edirlər, mənə müraciətlər ediblər. Ancaq mən onların heç birini qəbul etmirəm. Mən sizin səfərinizi – mən bunları onun dediyi sözlər kimi deyirəm – səbirsizliklə, tezliklə gözləyirəm.

Ancaq ermənilər öz işlərini edirdilər. Onlar mətbuatda nə qədər məlumatlar yazdılar, vərəqələr çap etdilər, yaydılar. 50 min poçt kartası hazırlayıblar və yayıblar, sonra bunun sayını 150 minə qaldırıblar. Görürsünüz, necə kağızlar düzəldiblər, bunların hamısını ermənilər mənim əleyhimə hazırlayıblar.

Ermənilər bizim bu səfərimizin, birincisi, qarşısını almağa, ikincisi, onu ləkələməyə, ona mane olmağa çalışırdılar. Amma onlar buna nail ola bilmədilər. Heç bir şey edə bilməzlər.

Siz görürsünüz ki, bununla yanaşı olaraq Amerika mətbuatında çoxsaylı məqalələr və Azərbaycan Prezidentinin portretləri dərc edilmişdir. O cümlədən «Vaşinqton post», «Uoll-strit cornel» qəzetləri, baxın, Bakının mənzərəsini, Azərbaycan Prezidentinin portretini verib və bu səhifəyə «Azərbaycan Prezidenti, xoş gəlmisiniz!» başlığı qoyubdur. Demək, Amerikada ermənilər kimi düşmənlərimiz də, amma belə dostlarımız da vardır. Bunlar təsadüfi deyildir. Bunlar bizim son illər gördüyümüz işlərin nəticəsidir. Baxın, bu bir qalaq qəzeti Rauf yığıbdir. Bu qəzetlərdə Azərbaycan haqqında, mənim Amerikaya səfərim haqqında xeyli məqalələr dərc olunubdur.

Bilirsiniz ki, biz Amerikada olan ermənilər bir neçə dəfə oraya toplaşdılar. Bəziləriniz gedib onları görmüsünüz. Oraya toplaşanların hamısı muzdlu adamlar idilər. Amma biz bu təhlükəni də unutmamalıyıq. Amerikada erməni lobbisinin bizə qarşı düşmənçilik münasibəti bizim üçün daim təhlükədir. Hətta bəziləri mənə deyir, mən özüm də belə fikirdəyəm ki, Amerikada yaşayan ermənilər daha da ekstremistdirlər, nəinki Ermənistanda, Dağlıq Qarabağda yaşayan ermənilər. Ermənistanda yaşayan ermənilərin çoxu sülh istəyir. Amma Amerikada yaşayan ermənilər bilmirlər ki, orada onlar nə əziyyətlər çəkirlər. Özləri burada kefin içindədirlər. Amma Ermənistanı da, bölgəmizi də dağıtmağa çalışırlar. Ancaq biz sevinə bilərik ki, bütün bu cəhdlər heç bir nəticə vermədi. Bizim bu səfərimiz uğurla başa çatdı.

Mən çox şadam. Hesab edirəm ki, sizin hamınız mənimlə eyni fikirdəsiniz. Biz böyük qürur hissi ilə vətənə dönürük. Hesab edirəm ki, xalqın, millətin, Azərbaycanın mənə verdiyi mandatı layiqincə yerinə yetirmişəm.

Bəzi adamlar var – istər müxalifətdir, yaxud müxalifət deyil, bizim içimizdən olandır, Azərbaycandan qaçıb gəlib Amerikada oturanlardır. Azərbaycanda bir məsəl var: aşığın sözü qurtaranda «neymin-neymin» deyər. Bunlar da görürlər ki, daha hər şey var – Azərbaycan müstəqildir, müstəqilliyini qoruyur, ölkəmizdə insanlar rahat yaşayır, ictimai-siyasi vəziyyət sabitləşir, müharibəni dayandırmış, şəhid yoxdur, qan tökülmür, həyat inkişaf edir. Axı bunu gören adam gərək nankor olsun ki, bunu qiymətləndirməsin. Orada-burada deyirlər ki, guya islahatlar,

özəlləşdirmə həyata keçirilmir, iqtisadiyyat dağılır, məhv olur, fəlakət halındadır, bədbəxtlikdir, nə bilim nədir.

İndi Rauf bu sənədləri mənə verdi. «Ci-Pi Morqan» Bankı Azərbaycanın göstəricilərini hazırlayıbdır. Nyu-Yorkda mən maliyyə mərkəzlərinin rəhbərləri ilə görüşərkən «Ci-Pi Morqan» Bankının prezidenti çıxış etdi. Mən dedim ki, bundan sonra çıxış etmək istəmirəm, çünki sən hər şeyi dedin. O, nəinki çıxış etdi, hətta Azərbaycan haqqında bütün məlumatları hazırlayıb, yazıbdır: Azərbaycanda islahatlar, özəlləşdirmə və demokratikləşdirmə necə keçirilir, iqtisadiyyat nə vəziyyətdədir – orada hamısı yazılmışdır. Bu onlara yaxşı cavabdır. Mən onlara cavab vermək istəmirəm.

Yaxud biz Dünya Bankına getdik. Dünya Bankının prezidenti cənab Vulfenson mənimlə söhbətində dedi ki, Siz o qədər yaxşı işləyirsiniz ki, mən Sizə iqtisadi artıq kredit verməyə hazırım. Mən Azərbaycanın göstəriciləri haqqında ona söhbət açmaq istədim. O bildirdi ki, deməyin, mən bunların hamısını bilirəm. O, çox yaxşı bir fikir söylədi. Dedi ki, biz Sizə bundan sonra da kreditlər verəcəyik. Gəlin danışaq, Sizə verdiyimiz hər kreditin 5-10 milyon dolları məhz mədəniyyətin və təhsilin inkişafına ayrılınsın. Mən bunu çox məmnuniyyətlə qəbul etdim. Çünki bizə indiyədək ayrılan kreditlər əsasən iqtisadiyyat üçün verilirdi. Bu çox gözəl fikirdir. Mən bu fikri dəstəklədim və bundan sonra biz bunu mütləq edəcəyik.

Amerikanın Azərbaycanda və bizim regionda böyük siyasi və iqtisadi maraqları vardır. Amerikada dəfələrlə deyiblər ki, Amerika Birləşmiş Ştatları üçün Azərbaycan xüsusi əhəmiyyət kəsb edən bir ölkədir. Onlar bizim ölkə ilə əməkdaşlığa xüsusi əhəmiyyət verirlər.

Bu gün Amerika Birləşmiş Ştatlarında Azərbaycana çox xoş münasibət vardır. Onu demək istəyirəm ki, əgər iki, üç il bundan əvvəl Amerika Birləşmiş Ştatlarında ictimaiyyətin əksəriyyəti Azərbaycana çox mənfi münasibət göstərirdisə, bizim son illər apardığımız siyasətin nəticəsi və onun bu gün Amerikada zirvəsi ondan ibarətdir ki, biz bu fikri tamamilə dəyişdirmişik. Hər halda, dövlət dairələrində, mətbuat orqanlarında, Konqresdə, idarəetmə orqanlarında, işgüzar dairələrdə, maliyyə mərkəzlərində biz bunların hamısını dəyişdirmişik. Hesab edirəm ki, bu, Azərbaycan üçün ən böyük nailiyyətdir.

Nəvəm haqqında da danışmaq istəyirəm. Şübhəsiz, bu da çox səciyyəvi haldır ki, mən ağır, məsuliyyətli, eyni zamanda Azərbaycan

üçün çox faydalı bir səfərdə olduğum zaman mənim şəxsi həyatımda da böyük bir hadisə baş veribdir: mənim nəvəm dünyaya gəlibdir, mənim sevimli oğlum İlhamın oğlu olubdur. Bu xəbəri biz avqustun 2-də Hyustonda aldım. Mən də sevindim. Məni sevindirən odur ki, Amerikada mənimlə görüşən hər bir adam sevinc hissi ilə bunu qeyd edirdi. Biz hətta Hyustonda tibb mərkəzinə getdik, ora da çox əhəmiyyətli idi – gedib oranı görənlər bunu bilirlər. Hyustonda olan bu mərkəz dünya tibb aləmində ən böyük nailiyyətdir. Orada məşhur bir insan, böyük alim doktor Debeyki mənimlə görüşən kimi nəvəmin anadan olması münasibətilə təbrik etdi. Hamı məni təbrik edirdi. Mənim üçün bu da çox sevindirici haldır. Bunu sizin hər biriniz öz həyatınızda hiss edə bilərsiniz. Kiminsə övladı var və ya gözləyir ki, olacaqdır. Kiminsə nəvəsi var, yaxud gözləyir ki, olacaqdır. Hamınıza gözəl övladlar, gözəl nəvələr arzulayıram. Televiziya qarşısında çıxış etdiyimə və bunun Azərbaycan televiziyası ilə verilməsini nəzərdə tutduğuma görə bütün Azərbaycan xalqına, hər bir Azərbaycan vətəndaşına nəvəmin anadan olması münasibətilə mənim sevincim kimi sevinc, xoşbəxtlik arzulayıram. Sağ olun.

AMERİKAYA İLK RƏSMİ SƏFƏR TÜRKİYƏ MƏTBUATINDA

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin Amerikaya ilk rəsmi səfəri dünyanın müxtəlif ölkələrinin siyasi dairələrində və kütləvi informasiya vasitələrində böyük maraq doğurmuşdur. Belə ki, tarixi səfərin başa çatdırılmasından bir aydan da çox keçməsinə baxmayaraq, onun barəsində dünyanın mətbuat orqanlarında hələ də məqalələr dərc olunmaqdadır.

Dövlətimizin başçısının bu səfəri qarşı Türkiyədə daha geniş əks-səda doğurmuşdur. Türkiyə mətbuatı hələ səfərin başlanmasından əvvəl bu barədə materiallar dərc edirdi. Səfərin davam etdiyi günlərdə isə Türkiyənin aparıcı qəzetləri onun gedişinə dair hər gün oxucularına məlumat verirdi. Azərbaycan Prezidentinin dünyanın ən qüdrətli ölkəsinə ilk rəsmi səfəri başa çatdıqdan sonra da bu mövzu Türkiyənin kütləvi informasiya vasitələrində əsas yerlərdən birini tutmuşdur.

Qarşı Türkiyədə dövlətimizin başçısının tarixi səfəri ilə əlaqədar bu ölkənin qəzetlərində dərc edilmiş məqalələrdən ibarət «Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin Amerikaya rəsmi səfəri Türkiyə mətbuatında» adlı toplu buraxılmışdır. Kitabda Türkiyə mətbuatının bu hadisəyə münasibəti və Prezident Heydər Əliyevin fəaliyyətinə verdiyi yüksək qiymət öz əksini tapmışdır.

«Cümhuriyyət», «Milliyyət», «Zaman», «Hürriyyət», «Türkiyə», «Yeni Asiya», «Yeni Şəfəq», «Ortadoğ», «Sabah», «Axsam» və digər qəzetlərdə dərc olunmuş məqalələr Azərbaycan Prezidentinin Birləşmiş Ştatlara səfərinin bütün günlərini əhatə edir. Həmin məqalələrdə dövlətimizin başçısının Amerikada yüksək səviyyədə keçirdiyi görüşlər, apardığı danışıqlar, imzalanmış mühüm sənədlər, Ermənistan-Azərbaycan münacişəsinin aradan qaldırılması məsələsi və şübhəsiz, Türkiyəni də çox maraqlandıran Xəzər nefti, xüsusən boru kəmərlərinin marşrutu ilə bağlı fikirlər şərh olunur. Türkiyə jurnalistləri Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin uzaqqörən, müdrik siyasəti nəticəsində ölkəmizin ABŞ-ın dəstəyinə nail ola bildiyini, Amerikadakı erməni diasporunun və lobbisinin fitnəkar cəhdlərinin uğursuzluğa məruz qaldığını da xüsusi vurğulayırlar.

POLŞAYA RƏSMİ SƏFƏRƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA KÜTLƏVİ İNFÖRMASİYA VASİTƏLƏRİNİN NÜMAYƏNDƏLƏRİNƏ MÜSAHİBƏ

26 avqust 1997-ci il

– Polşa Respublikasına rəsmi səfərimin əsas məqsədi aydındır. Mən dəfələrlə demişəm ki, biz dünyanın bütün ölkələri ilə bərabərhuquqlu, qarşılıqlı surətdə faydalı əlaqələr yaradıırıq. Gənc, müstəqil dövlət kimi, bu bizim xarici siyasətimizin əsas istiqamətidir. Polşa Avropanın böyük ölkəsidir və Avropa Birliyində, Avropa Şurasında çox böyük mövqeyi vardır. Polşa indi Şərqi Avropada NATO-ya daxil olan ölkələrdən biridir. O, Azərbaycana da çox maraq göstərir.

Polşanın prezidenti Aleksandr Kvasnevski ilə mənim bir neçə görüşüm olubdur və o məni rəsmi səfərə dəvət edibdir. Mən bu dəvəti qəbul etmişəm və Polşaya rəsmi səfərə gedirəm. Güman edirəm ki, bu səfər çox əhəmiyyətli olacaqdır. Biz bir çox sahələrdə əlaqələr yaradacağıq və bu əlaqələri inkişaf etdirəcəyik. Polşa ilə Azərbaycan arasında qədim zamanlardan əlaqələr olubdur. Elə bu əsrin əvvəllərində də bizim əlaqələrimiz olubdur. Ona görə də bunlar hamısı bizim üçün çox mənfəətlidir və məqsəd bundan ibarətdir.

Polşaya rəsmi səfəri ərəfəsində, avqustun 25-də Çeçenistan nümayəndə heyəti ilə danışıqlar apararkən bundan əvvəl imzalanmış üçtərəfli sazişin həyata keçirilməsi vəziyyətinin öyrənilməsi barədə verdiyi tapşırığın nəticəsi ilə bağlı suala Prezident Heydər Əliyev belə cavab verdi:

– Şübhəsiz ki, dünən mən buna cavab ala bilməzdim. Mən göstəriş verdim, güman edirəm ki, bunu bu günlərdə aydınlaşdıracaqlar. Ancaq Çeçenistanla Polşanın heç bir əlaqəsi yoxdur. Sadəcə, Çeçenistanın vitse-prezidenti Azərbaycana gəlibdir. O hələ də buradadır. Bir neçə sahədə iqtisadi əməkdaşlıq üçün lazımi tədbirlər hazırlanır. Hesab edirəm ki, bunlar lazımdır. Onlar müraciət ediblər, biz kömək etməliyik.

Ancaq əsas məsələ ondan ibarətdir ki, bizim Çeçenistandan, Rusiya ərazisindən keçən, ilkin neftin ixracı üçün olan kəmərlər işləsin. Çünki artıq sentyabr ayı gəlib çatır, biz neft hasil edəcəyik və onu ixrac etməliyik. Ümid edirəm ki, Abbas Abbasov mənim verdiyim tapşırığı araşdıracaqdır. Çeçenistanın vitse-prezidentinin dediyinə görə, guya bu məsələ onlardan asılı deyildir, guya Rusiya tərəfi bu barədə lazımı tədbirlər görmür. Əgər belədirsə, Abbas Abbasov bu məsələləri aydınlaşdıracaq və biz əlavə tədbirlər görəcəyik.

«Şimal neft kəməri vaxtında hazır olmasa, nə kimi tədbirlər görülməlidir?» sualına cavabında dövlətimizin başçısı dedi ki, biz çıxış yolu tapacağıq.

«Polşada hansı sazişlər imzalanacaq?» sualına cavab verən respublikamızın rəhbəri dedi:

– Biz Polşada bir çox sazişlər imzalayacağıq. Bizim əlaqələrimizin genişləndirilməsi haqqında siyasi bəyannamə imzalanacaqdır. Bu çox əhəmiyyətlidir. Polşa-Azərbaycan əlaqələri və beynəlxalq məsələlərdə Azərbaycanın mövqeləri, prinsipləri bu sənəddə öz əksini tapacaqdır.

Azərbaycan neftinin Polşa vasitəsilə dünya bazarına çıxarılmasına bu ölkənin marağı haqqında suala cavabında dövlətimizin başçısı dedi:

– Onlar Azərbaycan neftinə çox maraq göstərirlər. Baxıb görürük, nə kimi imkanlar vardır. Biz hər halda bu barədə Avropanın bir çox ölkələri ilə əməkdaşlıq etməyə hazırıq. Sağ olun.

BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSI

*Varşava, Prezident Sarayı
26 avqust 1997-ci il*

Polşa Prezidenti Aleksandr Kvasnevski və Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev birgə mətbuat konfransında jurnalistlərin suallarına cavab verməzdən əvvəl bəyannatla çıxış etdilər.

POLŞA PREZİDENTİ ALEKSANDR KVASNEVSKİNİN BƏYANATI

– Sizin hamınızı salamlayıram. Bu səfər tarixi əhəmiyyətli bir səfərdir, çünki biz müstəqil Azərbaycan Prezidentini Polşada heç vaxt qəbul etməmişik.

Cənab Heydər Əliyevi salamlayıram. Biz indicə onunla bir çox sənədlər imzaladıq. Bu sənədlər Polşa ilə Azərbaycan arasında siyasi-iqtisadi, hüquqi, mədəni, elmi, turizm sahələrində əməkdaşlığa yaxşı zəmin yaratmalıdır.

Polşa Azərbaycanla əməkdaşlığı da inkişaf etdirməkdə maraqlıdır. İndiyədək biz cənab Əliyevlə Parisdən başlayaraq Madridədək müxtəlif beynəlxalq tədbirlərdə görüşmüşük. Güman edirəm ki, həm Polşanın, həm də Azərbaycanın malik olduğu bir sıra imkanlardan istifadə etmək üçün dövlətlərimiz arasında ikitərəfli münasibətlər yaratmaq vaxtı, nəhayət gəlib çatmışdır. Mən imkanlar dedikdə, həm regional, həm də beynəlxalq imkanları nəzərdə tuturam.

Yüksək səviyyədə Madrid görüşü zamanı Polşanın NATO-ya qoşulması məsələsini cənab Əliyevin aydın, səmimi surətdə və ürəkdən dəstəklədiyinə görə ona hamının qarşısında təşəkkür etmək istərdim. Mən bunu ona şəxsi görüşümüz zamanı da dedim. Müstəqil Dövlətlər Birliyinin üzvü olan Azərbaycan tərəfindən bu dəstək bizim üçün çox böyük əhəmiyyətə malikdir. Polşanın suveren qərarını və ölkəmizin NATO-ya daxil olması haqqında Şimali Atlantika paktının qərarını belə dürüst və aydın dəstəklədiyinizə görə Polşanın, polyakların adından Sizə təşəkkürümü bildirmək istərdim.

Cənab Prezident, Sizi əmin etmək istəyirəm ki, gələn il ATƏT-də sədrlik edəcək Polşa Dağlıq Qarabağ məsələsinin ədalətli həllinə nail

olmaq üçün əlindən gələni əsirgəməyəcəkdir. Biz bu fikirdəyik ki, sədr kimi, Polşa bu məsələdə mühüm rol oynaya bilər. Biz hesab edirik ki, müharibənin olmaması şəxsiz müvəffəqiyyətdir. Amma Dağlıq Qarabağ üstündə Ermənistanla Azərbaycan arasında sülhün olmaması meydan oxumaq deməkdir, elə bir vəzifədir ki, biz onu öz qüvvələrimiz və imkanlarımız daxilində yerinə yetirməyə çalışacağıq. Bu məsələdə də Polşa Azərbaycan Respublikasının rəhbərliyi, Prezidenti ilə qarşılıqlı fəaliyyətə hazır olduğunu bildirir.

Cənab Prezident, öz sevincimi bir daha ifadə etmək istəyirəm və Sizi, Azərbaycanın Polşaya gəlmiş nazirlərinin, müxtəlif işgüzar, siyasi dairələrin nümayəndələrinin simasında mötəbər nümayəndə heyətinin bütün üzvlərini salamlayıram. Ümidvaram ki, bu üç gün gözəl gələcəyimiz üçün Polşa-Azərbaycan münasibətlərində əsl dönüş, kəşf olacaqdır. Təşəkkür edirəm.

AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN BƏYANATI

– Hörmətli cənab prezident!

Möhtərəm xanımlar və cənablar!

Azərbaycan və Polşa xalqları öz aralarında əlaqələrin zəngin tarixinə malikdirlər. Bu əlaqələrin kökləri uzaq keçmişə, orta əsrlərə gedib çıxır. Keçmiş zamanlarda Polşa və Azərbaycan xalqları arasındakı əlaqələri səciyyələndirən çox faktlar getirmək olar. Lakin tarixdə hələ heç vaxt Polşa torpağında Azərbaycan Prezidenti, Azərbaycan rəhbəri ilə görüşlər olmayıb. Ona görə də bu hadisə münasibətlərimizin daha da inkişaf etdirilməsi üçün özlüyündə çox böyük əhəmiyyətə malikdir. Bununla bərabər, bu hadisə Polşa-Azərbaycan əlaqələri, münasibətləri tarixinə çox mühüm səhifə yazır.

Buna görə də mən prezident Aleksandr Kvasnevskinin dövlətinin böyük məmnunluq hissilə qəbul edərək Polşa xalqına ən səmimi hörmət və məhəbbət hissləri ilə Polşaya, Varşavaya sizinlə görüşə gəldim.

Azərbaycanda Polşanın, polyak xalqının tarixinə yaxşı bələddirlər. Polyak xalqı öz tarixinin bütün mərhələlərində öz müstəqilliyi, milli azadlığı, dövlətçiliyi uğrunda mübarizə aparmışdır. Odur ki, biz, Azərbaycan Prezidenti kimi, mən də çox böyük sevinc hissi keçiririk, ona görə ki, indi Polşa tamamilə azad ölkədir, müstəqil dövlətdir və Polşa xalqı öz qəlbinin hökmü ilə istədiyi yolla gedir. Buna görə də biz Avropa-

da təhlükəsizliyin möhkəmlənməsi sahəsində Polşanın atdığı addımları alqışlayırıq, Polşanın NATO-ya qəbul edilməsini dəstəklədik, bu zaman onu əsas tutduq ki, bu, Avropada təhlükəsizliyin möhkəmlənməsinə kömək edən amil olacaq, bu, Polşa xalqının, Polşa dövlətinin iradəsinə uyğundur. Xalqın, dövlətin iradəsi isə hər şeydən üstündür.

Hesab edirəm ki, indi biz Polşa ilə Azərbaycan arasında sıx münasibətlər yaranması mərhələsini keçiririk. Bu gün imzalanmış sənədlərin, xüsusən Polşa ilə Azərbaycan arasında dostluğun və əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi haqqında bəyannamənin olduqca böyük əhəmiyyəti var. Bu sənədlərin hamısı bütün sahələrdə əməkdaşlığımızı daha da dərinləşdirmək və inkişaf etdirmək üçün yaxşı normativ-hüquqi zəmin yaradır. Əmin edirəm ki, bu sənədləri imzalayarkən öz üzərimizə götürdüyümüz öhdəliklərin həyata keçirilməsi üçün hər şeyi edəcəyik.

Lakin bu, başlanğıcdır. Biz bunu davam etdirməliyik. Ona görə də bu gün mən prezident Kvasnevski cənablarını Azərbaycana, əvvəllər olduğu kimi, yenə də dəvət etdim. Azərbaycan Prezidentinin Polşaya səfərindən sonra biz Polşa prezidentinin ölkəmizə rəsmi səfərini də səbirsizliklə gözləyəcəyik.

Fürsətdən istifadə edərək ATƏT-in Lissabon Zirvə toplantısında Dağlıq Qarabağ üstündə Ermənistan-Azərbaycan münasibətləri ilə əlaqədar sənədin qəbul olunması məsələsinə baxılarkən göstərilmiş köməyə görə prezident Kvasnevskiyə və Polşa dövlətinə təşəkkür etmək istəyirəm.

Siz bu münasibətin tarixini bilirsiniz. O, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətini Azərbaycanın tərkibindən qopararaq Ermənistanla birləşdirmək məqsədilə 1988-ci ildə başlanmışdır. Bu münasibət Sovet İttifaqının mövcud olduğu dövrdə başlanmışdır. Təəssüf ki, o vaxtkı Sovet İttifaqının rəhbərliyi, kommunist rəhbərliyi sənralar çox geniş inkişaf edərək böyük bir müharibəyə çevrilən bu münasibətin qarşısını almağa, onu dayandıрмаğa qadir olmamışdır. Bu münasibət nəticəsində Azərbaycan ərazisinin 20 faizi erməni silahlı birləşmələri tərəfindən işğal edilmişdir. İşğal olunmuş torpaqlardan, öz yaşayış yerlərindən bir milyon nəfərdən çox Azərbaycan vətəndaşı, azərbaycanlı qovulmuşdur, onların əksəriyyəti artıq beş ildir çadırlarda, çox ağır şəraitdə yaşayır. Azərbaycan xalqı böyük insan tələfatına, böyük iqtisadi itkilərə məruz qalmışdır.

Xalqımıza, respublikamıza olduqca böyük mənəvi ziyan vurulmuşdur. Lakin bütün bunlara baxmayaraq 1994-cü ilin may ayında biz atəş-

kəs haqqında saziş bağlanmasına razılıq verdik və üç ildən çoxdur, bu sazişə əməl edirik. Bu da səciyyəvi haldır ki, münaqişə zonasına hər hansı xarici qoşunlar və ya sülhyaratma qüvvələri yeridilməmişdir. Bu, regionumuzda baş vermiş hadisələr fonunda müsbət amildir. Bununla bərabər, burada prezident Kvasnevskinin doğru dediyi kimi, atəş dayandırılmışdır, amma sülh yoxdur. Biz tam sülhə nail olmağa çalışırıq və bəyan etmək istəyirəm ki, biz regionumuzda, Ermənistanla Azərbaycan arasında sülh olmasını istəyirik. Bununla yanaşı, biz Azərbaycanın suveren hüquqlarının tapdanmasına, onun ərazi bütövlüyünün pozulmasına yol verə bilmərik. Buna görə də ötən ilin dekabrında ATƏT-in Lissabon Zirvə toplantısında bir çox məsələlər, o cümlədən Avropanın müxtəlif bölgələrindəki münaqişələr müzakirə edilərkən Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin dincliklə aradan qaldırılması prinsiplərinin qəbul olunması məsələsi də nəzərdən keçirildi.

Lakin erməni tərəfi bu dəfə də qeyri-konstruktiv mövqe tutdu və sənədin qəbul edilməsinə konsensus vermədi. Biz bir çox dövlətlərin başçılarına, o cümlədən Polşa prezidenti cənab Kvasnevskiyə müraciət etmək məcburiyyətində qaldıq və Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin dincliklə aradan qaldırmaq prinsipləri göstərilən sənədi birgə söylərlə qəbul etmək mümkün oldu. ATƏT-in üzvü olan 54 ölkədən 53-ü, o cümlədən Polşa bu sənədi dəstəklədi. Buna görə də imkandan istifadə edərək ədalətli işi dəstəklədiklərinə görə prezident Kvasnevskiyə, Polşa dövlətinə öz təşəkkürümü bir daha bildirirəm.

Bu üç prinsip nədən ibarətdir? Onlar Azərbaycan və Ermənistan respublikalarının ərazi bütövlüyünün tanınmasından, Azərbaycanın tərkibində Dağlıq Qarabağa ən yüksək özünüidarə statusu verilməsindən, Dağlıq Qarabağın bütün əhalisinin – həm erməni, həm də azərbaycanlı əhalisinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsindən ibarətdir. Bu prinsiplərdə qeyri-təbii heç nə yoxdur. Onlar həm Ermənistanın, həm Azərbaycanın, həm də Dağlıq Qarabağın mənafelərinə tamamilə uyğundur. Amma Ermənistan bununla razılaşmadı. Nəyə görə, ona görə ki, indiyədək o, Dağlıq Qarabağ üçün dövlət müstəqilliyi statusu almaq iddiasındadır.

Əlbəttə, biz bununla razılaşmamışıq və heç vaxt da razılaşmayacağıq, ona görə ki, Azərbaycan ərazisində ikinci erməni dövləti yaradılmasına yol verə bilmərik. Erməni xalqı öz müqəddəratını təyin edib, müstəqil Ermənistan Respublikası var və o, Birləşmiş Millətlər Təşki-

latına, bütün beynəlxalq təşkilatlara daxildir. Buna görə də biz heç cür yol verə bilmərik ki, daha bir erməni dövləti yaransın. Azərbaycanın tərkibində ən yüksək özünüidarə statusu verilməsi isə beynəlxalq hüquqa uyğundur və hətta dünya praktikasındakı mövcud nümunələrdən yüksəkdir.

Biz hər halda ümid edirik ki, dünya birliyi bu məsələnin dincliklə nizama salınması üçün tədbirlər görəcəkdir. Bir də ona görə ki, ABŞ, Rusiya və Fransanın həmsədrlik etdikləri ATƏT-in Minsk qrupu indi bu məsələ ilə məşğuldur. Biz buna böyük ümidlər bəsləyirik. Biz ATƏT-in üzvü kimi və gələcək ATƏT-də sədrlik edəcək bir ölkə kimi, Polşanın köməyinə də böyük ümidlər bəsləyirik.

Bizim başqa problemlərimiz də var. Bütün bunlar barədə biz bu gün prezidentlə çox ətraflı danışdıq. Ən başlıcası budur ki, sənədlər imzalandıq. Biz Polşa ilə dostluğu və əməkdaşlığı xarici siyasətimizin mühüm hissəsi hesab edirik. Biz bu münasibətlərə çox böyük strateji əhəmiyyəti olan tərəfdaşlıq kimi baxırıq. Bir daha bəyan edirəm ki, öz tərəfimizdən biz əməkdaşlığımızın daha da genişlənməsinə, dostluq əlaqələrimizin daha da möhkəmlənməsinə nail olmaq üçün hər şey edəcəyik. Diqqətinizə görə sağ olun.

* * *

Sonra dövlət başçıları jurnalistlərin suallarına cavab verdilər.

Sual: Sual hər iki prezidentədir. Siz Azərbaycan neftinin Polşa vasitəsilə Avropaya nəql olunması məsələsini müzakirə etdinizmi? Nə qərara gəldiniz?

Heydər Əliyev: Biz bu məsələ barəsində fikir mübadiləsi etdik. Bir halda ki, sual verilib, mən ona bir qədər geniş cavab verəcəyəm.

Bəli. Xəzər bölgəsi olduqca böyük neft və qaz ehtiyatlarına malikdir. Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda neft və qaz yataqları 50 ildən artıqdır işlənir və bu illər ərzində olduqca çox – bir neçə yüz milyon ton neft çıxarılmışdır. İndi Azərbaycan özünün bütün ərazisindəki, o cümlədən Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı öz təbii ehtiyatlarından istifadə edilməsinin yeni mərhələsini keçirir.

1994-cü ildə biz Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı üç yataqdan birgə istifadə edilməsi haqqında dünyanın ən iri transmilli şirkətlərinin konsorsiumu ilə müqavilə imzaladıq. Müqavilədə təxminən

600 milyon ton neft, böyük miqdarda təbii qaz çıxarılması nəzərdə tutulur. Bu müqavilə 25 il müddətinə bağlanmışdır, ondan sonra daha bir sıra müqavilələr imzalanmışdır. Bu günədək biz Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı iri yataqlar üçün doqquz müqavilə imzalamışıq. Bu yaxınlarda mənim Amerika Birləşmiş Ştatlarına rəsmi səfərim zamanı Vaşinqtonda, Ağ Evdə üç müqavilə və bir saziş imzalanmışdır. Bundan başqa, Xəzər dənizinin Qazaxıstan sektorunda da, Türkmənistan sektorunda da, Qazaxıstan və Türkmənistan ərazilərində də ehtiyatlar var. Bunların hamısı bütün bu yataqların birgə işlənməsi üçün ilkin zəmin yaradır. Bir çox transmilli şirkətlər onlara maraq göstərirlər və söhbət bu neftin dünya bazarlarına nəql edilməsindən gedir.

Hazırda biz Azərbaycandan ilkin neftin Qara dənizə ixracı üçün iki boru kəməri çəkirik. Neft kəmərlərindən biri Rusiya ərazisindən keçib onun Novorossiysk limanına, digəri isə Gürcüstan ərazisi ilə Supsa limanına gedəcəkdir. Lakin Gürcüstan, Türkiyə əraziləri ilə Aralıq dənizinə, Ceyhan limanına gedəcək böyük neft kəməri çəkmək də planlaşdırılır.

Lakin bu da kifayət deyildir. Söhbət Mərkəzi Asiyadan – mən Qazaxıstan və Türkmənistanı nəzərdə tuturam – başlayıb Xəzər dənizindən keçərək Azərbaycana, ordan da Qara dənizə doğru, ya da Türkiyə ərazisi ilə Aralıq dənizinə doğru boru kəmərləri yaradılmasından gedir.

Bununla eyni zamanda Avrasiya nəqliyyat dəhlizi yaradılmışdır və indi o, fəal işləyir və Mərkəzi Asiyadan Xəzər dənizi vasitəsilə Azərbaycana, Gürcüstana, Qara dəniz vasitəsilə Avropa və oradan gəriyə yük daşımalarını həyata keçirir. Bu iki yol – yüklərin nəql edilməsi və neft kəmərləri ilə neft və qazın nəql edilməsi Avropa üçün, o cümlədən Polşa üçün böyük əhəmiyyətə malikdir. Biz prezident Kvasnevski cənabları ilə bu mövzuda danışdıq və hesab edirəm ki, Polşanın öz yanacaq ehtiyatlarını təmin etmək, özünün bir çox nəqliyyat məsələlərinin, o cümlədən Avropa ilə Mərkəzi Asiya və Qafqaz arasında nəqliyyat məsələlərinin həlli üçün yaranmaqda olan bu şəraitdən istifadə etməyə imkanı var.

Aleksandr Kvasnevski: Mən cənab Prezidentin dediklərini təsdiqləyirəm. Bəli, biz bu məsələyə toxunduq. Çox maraqlı layihədir, danışıqları davam etdirmək nəzərdə tutulmuşdur.

Sual: Səfirliklər açılması məsələsi müzakirə edildimi?

Aleksandr Kvasnevski: Bəli, biz bu barədə danışdıq. Bu gün biz Polşa ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlığın yeni yollarını

açdıq və bu əməkdaşlığın ən mühüm cəhətlərindən biri Bakıda Polşa səfirliyinin və Varşavada Azərbaycanın diplomatik nümayəndəliyinin açılması məsələsi olmalıdır. Dövlətimiz dünyada ən varlı dövlət deyildir, ona görə də bunu dərhal etmək çətindir. Lakin belə düşünürəm ki, bu səfirliklər açılmalıdır.

Heydər Əliyev: Mən bu fikri tamamilə təsdiqləyirəm və hesab edirəm ki, Polşada Azərbaycan səfirliyi açılmalıdır.

Aleksandr Kvasnevski: Biz cənab Əliyevlə zarafat edib dedik: bir halda ki, səfirliklər olmadan bu qədər sənəd imzaladıq, deməli, burada nə işə var. Lakin biz belə bir fikri kənara atırıq ki, bürokratiya yeni sənədlər hazırlanmasına mane olur. Nümayəndəliklər lazımdır, onlar qarşılıqlı əlaqələr, qarşılıqlı maraq olduğunun ərzəmidir və tezliklə biz öz səfirliklərimizdən danışa biləcəyik.

Sual: Siz dediniz ki, çox mühüm müqavilələr imzalandınız. Bilmək istərdik, bunlar nə kimi müqavilələr, sazişlərdir və siz onlardan hansını həlledici hesab edirsiniz?

Aleksandr Kvasnevski: Əvvəla, müstəqil Azərbaycan Prezidentinin Polşaya ilk səfəri zamanı bizim bu qədər müqavilə imzaladığımız, zənnimcə, sanballı faktır. İmzaladığımız bəyannamə çox mühüm sənəddir. O, hər iki dövlətin siyasi iradəsini əks etdirir. Dövlətlərimiz arasında hüquqi baza yaradılması haqqında, iqiqat vergi qoyulmaması haqqında sazişlər, nəqliyyat, habelə turizm dair müqavilələr çox mühümdür. Turizm dair müqavilə dövlətlərimiz arasında turist hərəkətini genişləndirməyə imkan verəcəkdir. Elm və mədəniyyət haqqında müqavilə də əhəmiyyətlidir. Müxtəsəri, bu sazişlərdən hər biri xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Lakin ən başlıcası budur ki, bu gün biz bu qədər akt imzalamışıq. Bu, sərhədləri bir-birindən uzaqlarda olan ölkələrimiz arasında möhkəm və əlverişli əlaqələr yaradacaqdır.

Heydər Əliyev: Bu deyilənlərlə tamamilə razıyam.

Sual: Sual Azərbaycan Prezidentinədir. Heydər Əliyev, xahiş edirəm deyəsiniz, Avropa strukturlarına qoşulan, NATO-ya birincilər sırasında daxil olan Polşanın təcrübəsi Sizin üçün nə dərəcədə qiymətlidir? Azərbaycan Avropa inteqrasiyasında Polşanın təcrübəsi ni təkrar etmək niyyətindədirmi?

Heydər Əliyev: Polşanın təcrübəsi bizim üçün ümumən qiymətlidir. Onun müstəqillik, azadlıq, dövlətçilik uğrunda mübarizədə qazandığı təcrübə qiymətlidir. Onun Polşa torpağında demokratik,

hüquqi dövlət qurmaq, bazar iqtisadiyyatı prinsiplərini bərqərar etmək təcrübəsi çox qiymətlidir. Avropa təhlükəsizliyinin möhkəmlənməsində, Avropa strukturlarında özünü təsdiqləməkdə Polşanın təcrübəsi bizim üçün qiymətlidir. Mən bilirəm ki, Polşa Avropa Birliyinin üzvü olmağa çalışır. Biz bunu da alqışlayırıq. Biz Avropa Birliyi ilə əməkdaşlıq haqqında bəyannaməni ancaq imzalamaq imkanına malik olmuşuq. Polşanın oraya da daxil olması çox yaxşı hal olacaqdır. Əlbəttə, biz Avropa-Atlantika Tərəfdaşlığı Şurasının üzvüyük və burada fəal əməkdaşlıq edirik. Polşanın bu təcrübəsi də, Avropa-Atlantika Tərəfdaşlığı Şurası çərçivəsində əməkdaşlığımız da bizim üçün çox faydalıdır. Sonrasını həyat göstərəcəkdir.

A l e k s a n d r K v a s n e v s k i : Biz işləyəcəyik.

AZƏRBAYCAN-POLŞA: SIX ƏLAQƏLƏRİN TƏMƏLİ QOYULDU

AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEV POLŞANIN «JİÇE VARŞAVI» QƏZETİNƏ MÜSAHİBƏ VERMİŞDİR

27 avqust 1997-ci il

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev Varşavada onun üçün ayrılmış «Belveder» iqamətgahında Polşanın «Jiče Varşavi» qəzetinin müxbirinə müsahibə vermişdir.

S u a l : Cənab Prezident, Siz Azərbaycanın hansı problemini ən mühüm problem sayırsınız?

C a v a b : Azərbaycanın ən mühüm problemi erməni təcavüzündən xilas olmaqdır. Bilirsiniz ki, hələ 1988-ci ildə Ermənistan Azərbaycanın bir hissəsini – Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətini qoparıb Ermənistanla birləşdirmək məqsədilə ölkəmizə qarşı hərbi təcavüz etmişdir. Bu hələ Ermənistanla Azərbaycan keçmiş Sovet İttifaqının tərkibində mütəfəq respublikalar olduğu dövrdə başlamışdır. Lakin Sovet rəhbərliyi, Sovet hökuməti bu münaqişənin güclənməsinə yol verməmək, onun qarşısını almaq üçün lazımı tədbirlər görmədilər. Bu işə sonralar Ermənistan ilə Azərbaycan arasında müharibəyə gətirib çıxardı.

Müxtəlif səbəblər üzündən, bəzi ölkələrin Ermənistanla arxa durduğuna görə o, Azərbaycan ərazisinin bir hissəsini işğal edə bildi. Azərbaycan ərazisinin 20 faizi erməni silahlı birləşmələri tərəfindən işğal olunmuşdur – bu həm Dağlıq Qarabağ vilayətinin, həm də Dağlıq Qarabağ ətrafındakı Azərbaycanın yeddi inzibati rayonunun ərazisidir. İşğal edilmiş rayonlardan bir milyon nəfərdən çox Azərbaycan sakini qovulub didərgin salınmışdır. Onlar artıq beş ildir ağır şəraitdə çadırlarda yaşayırlar.

Müharibə bir neçə il davam etdi. 1994-cü ilin mayında biz hərbi əməliyyatları dayandıрмаğı, atəşkəs haqqında Ermənistanla saziş bağlamağı daha məqsəduyğun bildik. Üç ildən çoxdur ki, atəşkəs rejimi-nə əməl edilir. Biz bunu çox mühüm və müsbət hal sayırıq. Olduqca

səciyyəvi haldır ki, atəşkəs rejimi münaqişə zonasına xarici qoşunlar, sülhyaratma qüvvələri yeridilmədən saxlanılır. Bu da mühüm amildir. Amma hələlik tam sülh də yoxdur.

Bütün bu dövrdə biz münaqişəni dincliklə aradan qaldırmağa çalışırıq. Deməliyəm ki, biz bundan ötrü bir çox əməli addımlar atmışıq. Lakin Ermənistan qeyri-əməli mövqə tutur. Axırncı dəfə bu məsələ 1996-cı ilin dekabrında ATƏT-in Lissabon Zirvə toplantısında çox ətraflı şəkildə müzakirə edildi. O vaxt məsələnin dincliklə nizama salınması prinsiplərini müəyyənləşdirmək təklifi irəli sürüldü. Dincliklə nizama salınmanın üç prinsipinə dair layihə təklif olundu: birincisi, Azərbaycanın və Ermənistanın ərazi bütövlüyünün tanınması; ikincisi, Dağlıq Qarabağa Azərbaycan Respublikasının tərkibində yüksək özünüidarə statusu verilməsi; üçüncüsü, Dağlıq Qarabağın bütün əhalisinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi.

Biz bu prinsiplərlə razılaşıq, hərəndə onlar bizim üçün o qədər də məqbul deyildir, çünki Azərbaycan unitar dövlətdir. Lakin biz Dağlıq Qarabağa çox yüksək özünüidarə statusu, çoxlu səlahiyyət verilməsinə razı olduq. Biz buna məsələni sülh yolu ilə nizama salmaq naminə getdik. Amma Lissabon Zirvə toplantısında Ermənistan qeyri-konstruktiv mövqə tutdu, bununla razılaşmadı. Nəticədə ATƏT-in üzvü olan 54 dövlətdən 53-ü bu prinsiplərin lehinə, Ermənistan isə əleyhinə səs verdi.

O vaxtdan bəri həmin üç prinsip, bu məsələnin həlli üçün əsas olaraq qalır. Yeri gəlmişkən, bu yaxınlarda mən Amerika Birləşmiş Ştatlarında rəsmi səfərdə oldum və orada prezident Klinton cənabları ilə biz birgə bəyanat imzaladıq. Bəyanatda qeyd edilmişdir ki, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin dincliklə aradan qaldırılması üç Lissabon prinsipi əsasında həyata keçirilməlidir. Bu, Polşa prezidenti Kvasnevski cənabları ilə dünən imzaladığımız birgə bəyanatda da, mənim, Azərbaycan Prezidenti və Rusiya prezidenti Boris Yeltsin tərəfindən iyulun 3-də Moskvada imzalanmış müqavilədə də təsbit olunmuşdur.

Bir sözlə, bu prinsiplər yaşayır, mövcuddur. Lakin onların həyata keçirilməsi üçün hazırda dünyanın üç aparıcı dövlətinin – ABŞ, Rusiya və Fransanın başçılıq etdikləri ATƏT-in Minsk qrupu öz fəaliyyətini gücləndirirlər. Biz ümid edirik ki, indi onlar öz fəaliyyətini gücləndirirlər. Biz bu məsələnin dincliklə həll ediləcəyinə ümid bəsləyirik.

Bizim fikrimizcə, indi məsələnin dincliklə həlli iki mərhələdə həyata keçirilə bilər. Bunu Minsk qrupu da təklif edir. Əyanilik üçün Azərbaycanın xəritəsini sizə göstərmək istəyirəm. Xəritədə ermənilərin işğal etdikləri ərazilər göstərilmişdir. Bura Ermənistan, bura isə Azərbaycanın Naxçıvan Muxtar Respublikasıdır. Bu respublika vaxtilə ölkəmizdən Ermənistan ərazisi ilə ayrılmışdır. Dağlıq Qarabağ qırmızı rənglə göstərilmişdir. O, Azərbaycanın vilayətidir. Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ ətrafındakı işğal olunmuş rayonları yaşıl və sarı rənglərlə boyanmışdır. Biz belə hesab edirik, Minsk qrupu da belə təklif edir ki, birinci mərhələdə erməni silahlı birləşmələrinin yaşıl rənglə çəkilmiş ərazidən çıxarılmasına, qaçqınların buraya qayıtmasına və bu məsələnin həlli üçün ATƏT-in sülhyaratma qüvvələrinin oraya götirilməsinə nail olmaq, ikinci mərhələdə isə Ermənistan silahlı qüvvələrini Laçın və Şuşa rayonlarından çıxarmaq və eyni zamanda Dağlıq Qarabağın statusunu Lissabon Zirvə toplantısında nəzərdə tutulduğu kimi müəyyənləşdirmək lazımdır.

Biz bununla prinsipcə razıyıq. Mən bunu Vaşinqtonda ABŞ prezidentinə də dedim. ABŞ ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrələrindən biridir. Müxtəəri, bu problem Azərbaycanın ən başlıca problemidir.

S u a l : Cənab Prezident, deyilənlərə görə prezident Kvasnevski gələcək il Polşanın ATƏT-ə sədr olacağını nəzərə alaraq söz vermişdir ki, bu çətin problemin həlli üçün mümkün olan hər şeyi edəcəkdir. Siz bu perspektivləri necə görürsünüz?

C a v a b : Bilirsinizmi, mən buna ümid bəsləyirəm. Hesab edirəm ki, ATƏT-in sədri çox iş görə bilər. Cari ilin dekabrından Polşa bir iliyə ATƏT-in sədri olacaq və öz imkanlarından istifadə edə biləcəkdir. Çünki başlıcası – mən bunu prezident Kvasnevskiyə də dedim – budur ki, Ermənistan başa düşsün: Dağlıq Qarabağ müstəqil dövlət statusu ala bilməz. Biz Azərbaycan ərazisində ikinci erməni dövləti yaradılmasına yol verə bilmərik. Bir erməni dövləti – Ermənistan Respublikası var və o, Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, hər yerdə dünya birliyinə daxildir. Məgər cəmi 80 min erməni yaşayan bir yerdə ikinci erməni dövləti yaratmaq olarmı? Ermənistanda və Dağlıq Qarabağda nəhayət dərk etməlidirlər ki, bu mümkün deyildir. Onlar bunu dərk etdikdə, zənnimcə, biz tez bir zamanda razılığa gələ biləcəyik.

S u a l : Cənab Prezident, neft Sizin ölkənizin indiki və gələcək sərvətidir. Amma o, bölgədə münaqişələrin stimulyatoru da ola bilər. Siz

öz qətiyyətiniz sayəsində «Əsrin müqaviləsi» adlandırılan bir müqavilə imzalandı, lakin Rusiya ilə çətinliklər də oldu. Rusiya tələb edirdi ki, neft kəməri onun ərazisindən keçsin. Siz Azərbaycan neftinin bu problemini necə görürsünüz: tərəqqi yolu kimi, yoxsa münaqişə mənbəyi kimi?

C a v a b : Çətinliklər olmuşdur, var və olacaqdır. Bizim vəzifəmiz, dövlət xadimlərinin vəzifəsi mürəkkəb hallar, xüsusən də münaqişələr yaranmasına yol verməməkdir.

Həqiqətən, 1994-cü ildə biz «Əsrin müqaviləsi»ni imzaladıq. Azərbaycan qarşı həddindən çox mənfə hərəketlər oldu, amma biz bunların hamısını dəf edə bildik. Rusiya bizim Şimal qonşumuzdur, biz onunla dostluq münasibətləri saxlamaq, fəal əməkdaşlıq etmək istəyirik. Yeri gəlmişkən, imzaladığımız müqavilələrdə – onların sayı artıq doqquza çatmışdır – Rusiyanın «LUKoyl» şirkəti də iştirak edir. İndi bizə Rusiyanın «Rosneft» şirkəti də müraciət edib. Biz ona yer ayıraçağıq. Odur ki, biz Rusiyanın iştirakına etiraz etmirik, yəni onu uzaqlaşdırmırıq. Söhbət sərmayələrdən gedir. Əgər Rusiyanın buraya qoymağa milyardlarla sərmayəsi varsa, qoy gətirib qoysun və öz mənfəətini götürsün. Ancaq indi Rusiyanın belə imkanlarının olmaması o demək deyil ki, biz dünyanın başqa ölkələri ilə iş görməməliyik.

Neft kəmərinə gəldikdə, bəli, Rusiya istəyir ki, bu xətt onun ərazisindən keçsin. Buna görə də ilkin neftin ixracı üçün iki boru kəməri çəkilməsini qərara aldığımız – onlardan biri Rusiya ərazisi ilə Qara dənizə, Novorossiysk limanına, digəri isə Gürcüstan ərazisi ilə həmçinin Qara dənizə, Supsa limanına gedəcəkdir. İş burasındadır ki, Şimal neft kəmərinin bizə aid hissəsini çoxdan qurtarmışıq, Rusiya isə öz hissəsini heç cür qurtara bilmir. Doğrudur, burada maneə Çeçenistan olmuşdur. Lakin bu yaxınlarda, iyulda biz – Azərbaycan, Çeçenistan və Rusiya – nəhayət, üçtərəfli saziş imzalayıb qərara gəldik ki, neft bu boru kəməri ilə nəql edilməlidir. Çeçenlər ona görə əngəl törədirdilər ki, onlar bu neft kəmərinə öz payına malik olmaq istəyirdilər. Bununla Rusiya rəhbərliyi də razılaşıdı, biz də. Lakin indi, nə bilim, hansısa yeni texniki səbəblər var. Buna baxmayaraq, düşünürəm ki, bunların hamısı aradan qaldırılacaqdır. Xəzər hövzəsində nəinki Azərbaycan sektorunda, həm də Qazaxıstan və Türkmənistan sektorlarında neft olduqca çoxdur. Hamıya çatır. Bəlkə də bir deyil, bir neçə neft kəməri olacaqdır.

S u a l : Sizin belə bir ideyanız var ki, neft kəməri başqa yolla – Gürcüstan, Ukrayna və Türkiyə əraziləri ilə Avropaya keçib getsin. Buna Moskvanın reaksiyası necə olacaqdır?

C a v a b : Axı biz neft kəmərlərindən birini Rusiya ərazisindən keçiririk. Neft kəmərlərinin hamısını Rusiya ərazisi ilə çəkmək olmaz axı. Bu, ümumiyyətlə, mümkün deyildir.

S u a l : Çeçenistan müharibəsi Azərbaycana nə dərəcədə təsir göstərdi? Siz gələcəkdə Çeçenistanı necə görürsünüz – müstəqil bir dövlət kimi, yoxsa Rusiya Federasiyasının bir hissəsi kimi?

C a v a b : Bilirsinizmi, Çeçenistan müharibəsi Azərbaycanın həyatına çox mənfə təsir göstərdi. Hərbi əməliyyatlar başlanan kimi Rusiya Azərbaycanın Rusiya ilə bütün nəqliyyat kommunikasiyalarına embarqo qoydu, onları tamamilə blokadaya aldı. Bizdə dəmir yolu, avtomobil yolu, bütün nəqliyyat kommunikasiyaları Çeçenistandan keçir. Ona görə də embarqo qoyuldu. Amma heç də təkcə buna yox, hətta dəniz, nəqliyyat əlaqələrinə də embarqo qoyuldu. Gəmilərimiz Həştərxanadək, Mahaçqalayadək üzür. Biz çox yük daşıya bilirik. Lakin iki ildən artıq bir müddətdə bizə həmin limanlara daxil olmağı qadağan etdilər. Bu əsassız idi, çünki bunun Çeçenistanla heç bir əlaqəsi yox idi. Amma bizi iqtisadi blokada vəziyyətinə salmaq üçün nədənsə həmin hadisədən istifadə etdilər. Bu mənada biz çox ziyan çəkdik.

Şükürlər olsun ki, orada müharibə qurtardı. İndi kommunikasiya xətləri açıqdır, dəmir yolu da işləyir, avtomobil yolu da. Hətta Bakıdan sərnəşin qatarları Kiyev və Moskvaya gedərkən Çeçenistan ərazisindən keçir. Ümidvaram ki, bu vəziyyət qalacaqdır.

O ki qaldı Çeçenistanın gələcəyinə, təbii ki, Rusiya öz ərazi bütövlüyündə güzəştə getməyəcəkdir, Çeçenistan isə müstəqilliyə nail olmağa çalışır. Danışıqlar aparılır. Görək necə olacaqdır.

S u a l : Deyilənlərə görə, Qafqaz və Orta Asiya elə zonalardır ki, burada Qərb, Türkiyə, hətta Çin və İslam təməlciləri arasında nüfuz mübarizəsi gedir. Cənab Prezident, Sizin haqqınızda deyirlər ki, Siz çox ağıllı siyasətçisiniz, orta bir yolla getməyi bacarırsınız. Necə bilirsiniz, Azərbaycan hansı yolla gedəcəkdir?

C a v a b : Bilirsinizmi, Azərbaycan orta bir yolla deyil, öz prinsipi al yolu ilə gedir. Bizim yolumuz dövlət müstəqilliyini möhkəmlətmək yoludur. Başlıcası budur. Dünən mən mətbuat konfransında bəyan etdim ki, dövlət müstəqilliyi, milli azadlıq bizim üçün üçün tarixi nailiyyətdir.

Odur ki, biz öz müstəqilliyimizi və azadlığımızı heç vaxt və heç kimə, heç bir ölkəyə, heç bir dövlətə güzəştə getməyəcəyik. Biz bütün ölkələrlə münasibətləri də məhz bu prinsipi əsas tutaraq qururuq. Biz bütün ölkələrlə qarşılıqlı surətdə faydalı münasibətlərə malik olmaq istəyirik, amma onun necə bir dövlət – böyük, iri və ya kiçik dövlət olmasından asılı olmayaraq, hüquq bərabərliyi prinsipləri əsasında. Bizim üçün hamı eynidir.

İslam təməliyinə gəldikdə, əlbəttə, biz ona yol verməyəcəyik. Azərbaycanda biz demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət qururuq. Azərbaycan Avropaya daxildir. Biz ilin axırlarında Azərbaycanın Avropa Şurasına qəbul olunacağını gözləyirik, Avropa Birliyi ilə fəal əməkdaşlıq edirik, Avroatlantika Tərəfdaşlıq Şurasının üzvüyük, NATO-nun «Sülh Naminə Tərəfdaşlıq» proqramını imzalamışıq. Mən iyulda Mədriddə Avroatlantika Tərəfdaşlıq Şurası İttifaqının iclasında iştirak etdim və orada Polşa, Çexiya və Macarıstanın NATO-ya qəbul olunmasını alqışladım. Bax, bizim yolumuz budur, bu yol haqq-ədalət və öz milli mənafeələrimizin müdafiə edilməsi yoludur.

S u a l : Cənab Prezident, Siz Müstəqil Dövlətlər Birliyinin gələcəyini və bölgədə Rusiyanın rolunu necə görürsünüz?

C a v a b : Biz Müstəqil Dövlətlər Birliyinə daxillik və istəyirik ki, o, məhz müstəqil dövlətlərin birliyinin demokratik orqanı olsun. Əgər bu prinsip MDB-də bərqərar edilərsə, bu yaxşı iş olar. Axı biz keçmişdə də iqtisadi cəhətdən çox sıx bağlı olmuşuq, bu gün də iqtisadi cəhətdən çox sıx bağlıyıq. Odur ki, bu həm Rusiya üçün, həm də digər MDB ölkələri üçün faydalı olacaqdır. Yox, əgər birlik hər hansı başqa bir orqana çevrilməyə çalışsarsa, onda nə olacağını söyləmək çətinidir. Hər halda biz istəyirik ki, MDB həqiqətən müstəqil dövlətlərin birliyinin səmərəli orqanı olsun.

S u a l : Varşavada Siz Azərbaycanda iqtisadi islahatlardan danışdınız. Bu məsələni genişləndirə bilərsinizmi?

C a v a b : Bəli. Azərbaycanda iqtisadi islahatlar bütün istiqamətlərdə gedir. Əvvəla, biz qanun qəbul etmişik və ölkəmizdə mülkiyyət geniş miqyasda özəlləşdirilir. Həm də bunun üçün şərait olduqca demokratikdir. Özəlləşdirmədə xarici fiziki və hüquqi şəxslər də iştirak edə bilərlər. Biz aqrar islahatı haqqında qanun qəbul etmişik və bu qanun həyata keçirilir, torpaq kəndlilərə şəxsi mülkiyyət kimi verilir. Yeri gəlmişkən, MDB-nin heç də hər bir ölkəsində belə bir qanun yoxdur.

Deməliyəm ki, bu bizim tərəfimizdən əsaslı addım sayılır. Lakin o, artıq öz nəticələrini verir. Məsələn, biz heyvandarlıq sektorunu tamamilə özəlləşdirmişik və bu da yaxşı nəticələr verir. Biz çörəyin qiymətini tamamilə sərbəstləşdirmiş və çörək üzərində inhisarı ləğv etmişik. Buna görə də ölkəmizdə əhalinin çörəklə təchizatı sarıdan heç bir problem yoxdur və bütün bunlar özəl biznesin ixtiyarındadır.

Çoxlu müəssisə özəlləşdirilib. Gələn il biz özəlləşdirməni başa çatdıracağıq. Amma məsələ təkcə özəlləşdirmədə deyildir. Biz olduqca çox qanunlar qəbul etmişik və onlar fəal cəlb etdiyimiz xarici sərmayələr üçün son dərəcə əlverişli şərait yaradır. Bağladığımız müqavilələr və onların əməli surətdə həyata keçirilməsi xarici sərmayələri Azərbaycana cəlb edir, olduqca çox iş yerləri yaradır. Təbii ki, bunların hamısı nəticə etibarilə Azərbaycanda iqtisadi yüksəlişə gətirib çıxaracaqdır.

Biz iqtisadiyyatı, xarici ticarəti tamamilə liberallaşdırmışıq. Ötən il ölkəmizdə xarici ticarət dövriyyəsi 30 faiz artmışdır. Biz ixrac-idxalda müsbət saldoya nail olmuşuq, inflyasiyanın qarşısını ala bilmişik. Məsələn, 1994-cü ildə ölkəmizdə inflyasiya ildə 1600 faiz, 1995-ci ildə 84 faiz, 1996-cı ildə 6 faiz idisə, indi sıfır səviyyəsindədir. Bizdə inflyasiya yoxdur. Son bir ildə valyutamızı möhkəmlətməyə və onun dollara nisbətən məzənnəsinin 10 faiz artmasını təmin etməyə müvəffəq olmuşuq.

Bütün bunların, həm də sahibkarlıq üçün, özəl təşəbbüs üçün azadlığın sayəsində biz Azərbaycanda tamamilə yeni bir şərait yaratmışıq. Deməliyəm ki, xalq bunu alqışlayır. Bu, xalqın həyat səviyyəsini ardıcıl surətdə yaxşılaşdırır.

S u a l : Cənab Prezident, «kommunizmin böyük tikintiləri» – iri sənaye hansı vəziyyətdədir?

C a v a b : Vəziyyət çətinidir. Bu böyük tikintilər əsasən Rusiyada aparılırdı. Azərbaycana belə tikintiləri o qədər də vermirdilər. Çünki o vaxtlar belə bir iqtisadi siyasət də var idi, bu tikintilərin çoxu Rusiyada aparılırdı, biz isə Azərbaycanda həтта həsəd aparıb deyirdik: nə üçün orada tikirlər, bizdə isə yox. İndi məlum oldu ki, yaxşı ki, ölkəmizdə belə tikintilər olmayıbdır. Məsələn, müdafiə kompleksini götürək. Onun çox iri zavodları var. 70-ci illərdə mən Azərbaycana rəhbərlik edərkən Moskvaya öz narazılığımı həmişə bildirib soruşurdum: Siz nə üçün Azərbaycanda belə zavodlar tikdirmirsiniz? İndi isə sevinirəm,

lət vəzifəsinə qayıtmısınız. Siz öz həyat yolunuz barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Deyə bilərəm ki, həyatımdan razıyam. Hərçənd ki, bütün mərhələlərdə, xüsusən 1987-ci ildə istefaya getdikdən sonra çox çətinliklər çəkmişəm. Təqiblərə məruz qalırdım, məni gözümçixdıya salırdılar. Təəssüf ki, bizim kommunist rejimi dövründə belə bir eybəcər qayda var idi – kimsə yüksək vəzifədən getdikdə, o, cəmiyyətdən, həmdən təcrid edilirdi, az qala xalq düşməninə çevrilirdi və onu gözümçixdıya salmağa başlayırdılar. Bu hallar mənim başıma da gəldi.

Görünür, bunlar da az imiş. 1987-ci ildə mən istefaya getdikdən sonra, 1988-ci ildə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi başlandı. Təbii ki, mən bu məsələ barəsində öz mövqeyimi bildirdim. Mənim mövqeyim Qorbaçovun və onun komandasının mövqeyinə uyğun gəlmədi. Bax, burada biz toqquşduq.

1990-cı ilin yanvarında Qorbaçov öz komandası ilə Azərbaycana iri qoşun kontingenti yeritdi. Bu sizə məlumdur. Bu, sovet rəhbərliyi tərəfindən Azərbaycan xalqına qarşı hərbi təcavüz idi. Onlar bu yolla xalq hərəkətini yatırtmağı, Azərbaycan xalqının iradəsini qırmağı qərara almışdılar. O vaxtlar mən Moskvada yaşayırdım. Doğrudur, məni gözəndən salmışdılar, təcrid etmişdilər. Buna baxmayaraq, mən Azərbaycanın Moskvadakı daimi nümayəndəliyi rayonunda keçirilən mitinqə getdim və bu mitinqdə çıxış edərək sovet rəhbərliyinin əməllərini pislədim. Təbii ki, biz əks cəbhələrdə idik. Mən Kommunist Partiyasını dərhal tərk etdim. Bu, sensasiya idi. Siyasi Büronun üzvü Kommunist Partiyasından çıxır. İndi bu, adi bir haldır. Çünki artıq tarixdə qalmışdır.

Bütün bunlar həyatımda çətinliklər yaradırdı. Mən Moskvanı tərk etməli oldum, çünki orada daha yaşaya bilməzdim və respublikaya, 14 il rəhbərlik etdiyim öz doğma şəhərimə – Bakıya gəldim. Amma orada da mənə yaşamağa imkan vermədilər və mən doğulduğum Naxçıvana getdim. Orada üç il blokadada, ağır şəraitdə yaşadım. Bəli, mən zamanın bütün məşəqqətlərini gördüm, amma buna təəssüflənmirəm. Çünki vicdanlı və təmiz bir insan idim və belə bir insan olaraq qaldım.

Mən öz bioqrafiyamdan, öz keçmişimdən qətiyyətlə imtina etmərəm. Hesab edirəm ki, həyatımda nə olmuşdusa, hamısı düzgün, normal idi. Nə olmuşdursa, hamısından razıyam və hamısı ilə fəxr edirəm. Fəxr edirəm ki, Kremlə işləmişəm – Sovet İttifaqının rəhbərlərindən biri olmuşam. Fəxr edirəm ki, Kommunist Partiyasından getmişəm. Fəxr

edirəm ki, blokadalı Naxçıvanda öz həmyerlilərimlə birlikdə olmuşam, təkcə öz həyatım uğrunda deyil, həmyerlilərimin həyatı uğrunda da mübarizə aparmışam. Çünki orada yaşamaq çox çətin idi, bütün kommunikasiyalar kəsilmişdi, nə elektrik enerjisi var idi, nə də qaz və su. Mən öz həmyerlilərimə kömək etməli idim. Budur, dörd ildir ki, Azərbaycanı ağır vəziyyətdən bax beləcə çıxarıram.

S u a l : Cənab Prezident, həttə indi də Sizin üçün müxtəlif vaxtlar – qiyamlar, sui-qəsd cəhdləri olmuşdur. Lakin hamısı yaxşı qurtarmışdır.

C a v a b : Bilirsinizmi, mənim həyatım həmişə böyük təhlükə hədəfində olubdur. 1993-cü ildə mənə Azərbaycana dəvət etdikdə Bakıda Vətəndaş müharibəsi gedirdi. Naxçıvanda mən hər halda yaxşı-yaman dinc yaşayırdım. Bakıda hər şey dağıldığı, viran qoyulduğu halda, buraya gəlmək üçün sakit, dinc həyatımı narahət, təlatümlü həyata dəyişmək mənim nəyimə görə idi? Axı Vətəndaş müharibəsi gedirdi, adamlar bir-birini öldürürdülər. O yanda Ermənistanla müharibə gedirdi. Burada isə hələ bir daxili müharibə aparırdılar. Rəhbərlərin hərəsi bir tərəfə qaçmışdı. Məni Bakıya çağırtdılar, Parlamentin sədri vəzifəsini təklif etdilər. Mən razılaşmadım. Bir həftə mənimlə danışıqlar apardılar. Sonra gördüm ki, ürəkdən sevdiyim xalqımın vəziyyəti ağırdır...

M ü x b i r : Hamı Sizin haqqımızda deyir ki, Siz vətənpərvərsiniz.

H e y d ə r Ə l i y e v : Hesab edirəm ki, mən böyük vətənpərvərəm. Ona görə də, öz xalqıma, öz torpağıma məhəbbətim məni o ağır günlərdə Parlamentin sədri məsuliyyətini öz üzərimə götürməyə vadar etdi. Lakin mən düşünürdüm ki, prezident var və onunla əməkdaşlıq edəcəyəm. Ancaq iki gündən sonra o, Bakını xəlvəti tərk etdi və məni tərk qoydu. Nə prezident var, nə də baş nazir. Yalnız Parlamentin sədri var və hər tərəfdə də müharibə gedir. Bu vəziyyətdən çıxmaq lazım idi.

Nəhayət, mən bu vəziyyətdən çıxdıqda, 1994-cü ildə mənə qarşı qiyama başladılar, mən ağır vəziyyətə düşdüm. Bu qiyamı qaldıran adamlar silahlanmışdılar, bunlar silahlı dəstələr idi, məndə isə heç nə yox idi. Mən televiziya ilə xalq müraciət etdim və xalq məni müdafiə etdi. İki saatın içində Prezident Sarayının ətrafına yarım milyon adam topladı. Düzdür, onlar silahsız idilər, lakin onlara qarşı silah işlətmək mümkün deyildi.

İkinci dəfə bu hadisə altı aydan sonra baş verdi. 1995-ci ilin martında bütün müxalifət qüvvələri məni cismən məhv etmək və hakimiyyə-

ti ələ keçirmək üçün birləşdilər. Mən bu qiyamın da qarşısını aldım, ona yol vermədim. Sonra mən Rumıniyadan qayıdarkən təyyarəmi vurmağa cəhd göstərdilər. Onda Allah kömək etdi, mən özüm bir şey edə bilməzdim, çünki bilmirdim ki, raket artıq mənim təyyarəmə doğru tuşlanmışdır. Lakin Bakı küləyi kömək etdi. Bakı küləklər şəhəridir və küləklər müxtəlif tərəflərdən əsir. Bu dəfə külək ələ əsdi ki, təyyarə başqa tərəfdən yerə endi, raket isə əks tərəfdə idi. Onlar bunu sadəcə olaraq edə bilmədilər. Etsəydilər, tək mən yox, təyyarədəki daha 80 adam həlak olardı. Sonra biz onları tapıb ifşa etdik, məsuliyyətə cəlb etdik.

Digər təhlükəli hadisələr də çox olubdur. Amma mən həmişə demişəm: məni Allahın özü qoruyur. Çünki xalqa vicdanla xidmət edirəm. Yəqin ki, bunu Allah görür.

M ü x b i r : Çox sağ olun.

H e y d ər Ə l i y e v : Siz də sağ olun. Mən burada olmağımdan, qarşılamağımdan, qonaqpərvərlikdən çox məmnunam. Deməliyəm ki, sizin gözəl prezidentiniz var. Mən ona çox böyük rəğbət bəsləyirəm. Biz onunla Parisdə, o, prezident seçildikdən sonra tezliklə tanış olduq. Sonra biz bir neçə dəfə görüşdük. Nəhayət, mən Polşaya gəldim.

Son illərdə Polşada böyük dəyişikliklər baş verdiyini görürəm. Bu dəyişikliklərə sevinirəm və istəyirəm ki, Polşa həmişə azad, müstəqil olsun, bir daha heç vaxt kiminsə tabeliyi altına düşməsin.

Bu gün mən Kral sarayındakı muzeydə oldum, bütün kolleksiyaya, sənət əsərlərinə, habelə Varşavanın necə viran qoyulduğu və necə bərpa edildiyi barədə filmə baxdım. Mən Varşavanın qədim hissəsinə baxdım. Polşa xalqının cəsurluğu qarşısında baş əyirəm.

M ü x b i r : Cənab Prezident, çox sağ olun.

İTALİYAYA RƏSMİ SƏFƏRƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB

25 sentyabr 1997-ci il

S u a l : Cənab Prezident, İtaliyaya ilk rəsmi səfərinizdən məqsəd nədir?

C a v a b : Hər dəfə mənim xarici dövlətlərə səfərim ölkələrimiz arasında əlaqələri inkişaf etdirmək xarakteri daşıyır. Biz artıq dünyanın çox ölkələri ilə belə əlaqələr yaratmışıq. İtaliya dünyanın, Avropanın böyük və iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrindən biridir. İtaliya ilə ölkəmiz arasında diplomatik əlaqələr var. Bilirsiniz ki, İtaliyanın Azərbaycanla səfirliyi xeyli müddətdir fəaliyyət göstərir. Bizim iqtisadi əlaqələrimizdə Azərbaycanın neft yataqlarına da İtaliyanın çox marağı var. Bunların hamısını nəzərə alaraq İtaliya prezidentinin, hökumətinin dəvəti ilə mən bu ölkəyə rəsmi səfərə gedirəm.

Səfər zamanı dövlət, hökumət başçıları ilə çox əhəmiyyətli danışıqlar olacaqdır. İtaliyaya səfər edərək mən eyni zamanda Vatikanla da rəsmi səfərə gedirəm. Çünki Vatikanın, Roma Papasının da dəvəti var. Vatikanla da Azərbaycan arasında əlaqələr yaranmalıdır. Bunlar hamısı bizim ümumi məqsədimizə xidmət edir – Azərbaycanın həqiqətlerini dünyaya daha da çox çatdırmaq, Azərbaycanla başqa ölkələr arasında bütün sahələrdə əlaqələr yaratmaq və bunları inkişaf etdirmək və ölkəmizin əsas problemi olan Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həllinə ölkələri daha da çox cəlb etmək. Bilirsiniz ki, İtaliya Minsk qrupunun üzvüdür və vaxtilə – 1992-1993-cü illərdə Minsk qrupunun sədrliyi vəzifəsini aparırdı. Mən o vaxt Azərbaycana rəhbərliyə gələndə ilk dəfə məhz Minsk qrupunun sədri olan İtaliyanın nümayəndəsi ilə görüşüb danışıqlar aparmışdım. Bunlar hamısı İtaliya ilə əlaqələrimizin mövcud olduğunu göstərir. Ancaq bu əlaqələr inkişaf etməli və genişlənməlidir.

S u a l : Cənab Prezident, bu yaxınlarda Siz Zaqafqaziyada nüvə-silahı olmayan zona yaradılması ideyası ilə çıxış etmişiniz. Bu ideya nə dərəcədə realdır? İtaliyadakı danışıqlarda təhlükəsizlik məsələsi ön planda olacaqmı?

C a v a b : Bizim zonada nüvə silahı olmaması tamamilə realdır. Doğrudur, oradan-buradan məlumat gəlir ki, bizim qonşularımızda nüvə silahları əldə etmək və ya nüvə silahları üçün materiallar əldə etmək cəhdləri var. Bu bizi narahat edir və məhz buna görə də belə təşəbbüs etmişik və çalışacağıq ki, buna nail olaq.

S u a l : Minsk qrupu həmsədrlərinin Bakıya növbəti səfərini nəticəli hesab etmək olarmı?

C a v a b : Bilirsiniz, nəticəli onda olacaq ki, biz məsələni həll edək. Ancaq hesab edirəm ki, Minsk qrupunun nümayəndələri ilə yeni görüşümüz əhəmiyyətlidir. Bilirsiniz ki, iyulun 18-də onlar bizə yeni təkliflər vermişdi və danışıqların intensivləşdirilməsi üçün bunları əsas kimi qəbul etmişdik. İndiki həmin təkliflərin əsasında olan təkliflərdir. Amma biz hesab edirik ki, bunlara müəyyən müsbət dəyişikliklər olunubdur. Ona görə də bu təklifləri öyrənirik. Yəni də ilkin olaraq cavab vermişik ki, biz bunları əsas kimi qəbul edirik. Qısa bir zamandan sonra – bir-iki həftəyə qədər son cavabımızı verəcəyik. Hər halda, bu artıq göstərir ki, danışıqlar prosesi səmərəli gedir və Minsk qrupunun həmsədrləri sentyabrın 23-də bir daha bəyan etdilər ki, Minsk qrupunun həmsədri olan ölkələrin prezidentlərinin mənə bəyan etdikləri kimi, görək 1997-ci ildə bu sahədə ciddi, müsbət dəyişikliklər əldə olunsun.

TÜRKİYƏNİN ANADOLU ACANSININ ROMA MÜXBİRİ İLƏ MÜSAHİBƏ

Roma

25 sentyabr 1997-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev Romada öz iqamətgahında Türkiyənin Anadolu Acansının Roma müxbiri Yasəmən Taşkına müsahibə vermişdir.

J u r n a l i s t : Cənab Prezident, mənə vaxt ayırdığınızı görə minnətdarlığımı bildirirəm və Sizinlə görüşümdən şərəf duyuram.

Cənab Prezident, Sizin İtaliyaya ilk rəsmi səfəriniz böyük əks-səda doğurmuşdur. Romada keçirdiyiniz görüşlərdə, danışıqlarda siyasi və iqtisadi məsələlər, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunması haqqında müzakirələr aparmısınız. Bu barədə fikirlərinizi mənə bölüşə bilərsinizmi?

C a v a b : Mən hesab edirəm ki, İtaliyaya rəsmi səfərim Azərbaycan üçün çox əhəmiyyətlidir. Çünki bu ziyarət müstəqil Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İtaliyaya ilk rəsmi səfəridir. Bu, özü-özlüyündə çox əhəmiyyətlidir. Eyni zamanda, biz burada çox səmərəli işlər görürük. Yəni prezident Oskar Luici Skalfaro ilə, baş nazir Roman Prodi ilə, yüksək vəzifəli digər rəsmi şəxslərlə görüşlər keçirdik, danışıqlar apardıq. Biz burada çox yaxşı müqavilələr imzaladıq. Baş nazir cənab Prodi ilə biz iki bəyannamə imzaladıq. Onlardan biri siyasi, digəri isə iqtisadi məsələlər barədədir. Bütün bunlar İtaliya-Azərbaycan əməkdaşlığının və dostluq əlaqələrinin gələcəkdə daha da inkişaf etdirilməsi üçün çox yaxşı təməl, yəni hüquqi-normativ əsas yaratdı.

İqtisadi cəhətdən əməkdaşlıq etmək üçün biz bir-birimizin imkanlarını aradıq. Hər iki tərəf eyni fikirdədir ki, bu sahədə imkanlarımız çoxdur. Xəzərin Azərbaycan sektorundakı «Kürdaşı» blokunun kəşfiyyatı, işlənməsi və hasilatın pay bölgüsü barədə sazişin əsas kommersiya prinsipləri və müddəaları haqqında İtaliyanın «ACİP» şirkəti ilə Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti arasında müqavilə imzalandı. Bu, kontrakt-qabağı bir müqavilədir. «Kürdaşı» neft yatağına digər neft şirkətləri də maraq göstərirlər. Amma İtaliyanın «ACİP» şirkəti bu yatağa çox ma-

raq göstərdiyinə görə mən buna razılıq verdim, həmin sənəd imzalandı.

Siz bilirsiniz ki, İtaliya Minsk qrupunun üzvüdür və 1992-1993-cü illərdə Minsk qrupuna sədrlik edibdir. Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin həllində Minsk qrupunun üzvü kimi, İtaliya indi də çox iş görə bilər. İtaliya bizim bu barədə mövqeyimizi tamamilə dəstəkləyir. Yəni Azərbaycanın işğal olunmuş torpaqları azad edilməlidir, respublikamızın ərazi bütövlüyü təmin olunmalıdır, yerindən-yurdundan zorla qovulmuş, çadırlarda ağır vəziyyətdə yaşayan bir milyondan çox vətəndaşımız öz yerlərinə qayıtmalıdır. Biz Dağlıq Qarabağa Azərbaycan dövlətinin tərkibində yüksək dərəcəli özünüidarəetmə, muxtariyyət verməyə razıyıq.

Bilirsiniz ki, bu prinsiplər ATƏT-in üzvü olan ölkələrin dövlət və hökumət başçılarının 1996-cı ilin dekabrında Lissabon Zirvə görüşündə qəbul edilmişdir. Türkiyə Respublikası da bu prinsipləri çox dəstəkləmişdir. Bu prinsipləri İtaliya da dəstəkləmişdir. İtaliyanın bu barədə mövqeyi dəyişilməzdir.

S u a l : Demək, Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmiş Azərbaycan torpaqlarının geri qaytarılmasına İtaliya da tərəfdardır?

C a v a b : Bəli.

S u a l : Əlbəttə, bu məsələdə İtaliyanın Azərbaycanın mövqeyini dəstəkləməsi çox faydalı bir addımdır. Cənab Prezident, Roma Papası II İoann Pavel ilə bugünkü görüşünüz barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Bəli, mən bu gün onunla görüşdüm. İtaliyaya rəsmi səfərə gələrkən Vatikan dövləti də məni rəsmi dəvət etdi ki, mən eyni zamanda Vatikan dövlətini də ziyarət edim. Mən də bu dəvəti qəbul etdim.

S u a l : Cənab Prezident, Roma Papası ilə görüşünüz necə keçdi?

C a v a b : Çox gözəl. Roma Papasını siz yaxşı tanıyırsınız. Mən onunla ilk dəfədir ki, görüşürəm. Amma görüşümüz, danışıqımız, söhbətimiz çox maraqlı, məzmunlu, faydalı oldu.

S u a l : Cənab Prezident, bu barədə bir qədər danışa bilərsinizmi?

C a v a b : Biz bu görüşümüzə bir çox məsələləri müzakirə etdik. Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunması məsələsi barədə də fikir mübadiləsi apardıq. Yəni Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpa olunması, işğal edilmiş torpaqlardan işğalçı ordunun çıxarılması və bir milyondan çox azərbaycanlı qaçqının yerinə-yur-

duna qayıtması məsələsini müzakirə etdik. Roma Papası Azərbaycanın mövqeyini tamamilə dəstəkləyir.

S u a l : Cənab Prezident, Roma Papası II İoann Pavelin bu münaqişənin həllində şəxsi bir yardımı mümkündürmü?

C a v a b : Xeyr. Bu barədə söhbət olmadı.

S u a l : Cənab Prezident, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll edilməsi Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqlardan hasil olunan nefti dünya bazarına çıxaracaq boru kəmərlərinin marşrutlarının müəyyənləşdirilməsində və çəkilişinin sürətləndirilməsində nə kimi rol oynaya bilər?

C a v a b : Neft boru kəmərlərinin marşrutlarının müəyyənləşdirilməsi məsələsi bunsuz da həll olunur və həll olunacaqdır. Əlbəttə, şübhəsiz ki, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi sülh yolu ilə aradan qaldırılarsa, bu, boru kəmərlərinin çəkilişi məsələsini də asanlaşdıracaqdır. Amma bundan asılı olmayaraq, biz boru kəmərlərinin çəkilişi məsələsi ilə məşğul oluruq.

S u a l : Cənab Prezident, Amerika Birləşmiş Ştatlarına və İtaliyaya rəsmi səfərləriniz bölgədə Azərbaycanın güclü bir dövlət olduğunu göstərir, həmin dövlətlərin və bütün Avropa ölkələrinin Azərbaycana diqqət və marağını daha da artırır. Bütün bunların perspektivlərini necə görürsünüz? Azərbaycan ilə Türkiyə arasındakı əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Türkiyə ilə Azərbaycanın əlaqələri dəyişməzdir. Biz dost və qardaş ölkələrlik. Bizim dostluğumuzu, qardaşlığımızı heç kəs poza bilməz.

Bilirsiniz ki, mən bu ilin may ayında Türkiyədə rəsmi səfərdə idim. Bu çox gözəl bir səfər idi. Biz orada çox yaxşı sənədlər imzaladıq. Türkiyənin xarici işlər və dövlət nazirləri bu yaxınlarda Azərbaycana gəlmişdilər. Biz çox faydalı danışıqlar apardıq. Azərbaycan ilə Türkiyə arasındakı əlaqələrdə bir problem yoxdur. Yəni də deyirəm, biz dost və qardaş, beləcə olaraq qalacağıq.

Mən bu il Amerika Birləşmiş Ştatlarında, Rusiyada, Türkiyədə, Qazaxıstanda, Özbəkistanda rəsmi səfərlərdə olmuşam. Buraya gəlməmişdən əvvəl Polşaya rəsmi səfərə getmişdim. İndi İtaliyaya rəsmi səfərə gəlmişəm. Bunlar hamısı Azərbaycanın mövqələrini bütün dünyaya daha da aydın göstərmək məqsədi daşıyır. Bu səfərlərimdə hər dəfə görürəm ki, Azərbaycana marağ gündən-günə daha da artır.

S u a l : Cənab Prezident, Siz Azərbaycanın Avropa Şurasına üzv qəbul edilməsinə ciddi diqqət yetirirsiniz. Bu sahədə görülən işlər barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Bəli, biz buna çalışırıq. Biz istəyirik ki, Avropa dövləti kimi, Azərbaycan həm Avropa Şurasına, həm də Avropa Birliyinin bütün strukturlarına daxil olsun.

S u a l : Azərbaycan bu sahədə qarşıya qoyduğu məqsədə çatmaq üçün hansı nailiyyətlər əldə edib?

C a v a b : Bizim bu sahədə ilk nailiyyətimiz ondan ibarətdir ki, Azərbaycanı Strasburqda Avropa Şurasına xüsusi qonaq kimi qəbul ediblər. Biz istəyirik ki, Avropa Şurasının tam üzvü olaq. Doğrudur, Avropa Birliyinə üzv qəbul olunmaq bir qədər çətindir. Çünki Türkiyə də hələ Avropa Birliyinin üzvü deyildir. İndi biz istəyirik yardım edək ki, Türkiyə də Avropa Birliyinin üzvü olsun. Biz indi həmin qapıları döyürük, hesab edirəm ki, o qapılar bizim üçün açılacaqdır.

S u a l : Cənab Prezident, İtaliyanın baş naziri cənab Prodi Azərbaycanın Avropa Şurasına üzv qəbul edilməsinə necə baxır?

C a v a b : Azərbaycanın Avropa Birliyinə, Avropa Şurasına üzv qəbul olunmasını cənab Prodi də dəstəkləyir.

S u a l : Mənimlə bu müsahibədən sonra İtaliyanın bir neçə şirkətinin rəhbərləri ilə görüşəcəksiniz. Həmin danışıqların gündəliyində yeni bir müqavilənin imzalanması məsələsi dururmu?

C a v a b : Xeyr. Biz «Eni-ACIP»lə bir müqavilə imzalamışıq. Digər şirkətlərlə görüşlər keçirim, baxım görün nə olacaq.

S u a l : Cənab Prezident, Sizin bu rəsmi səfəriniz Azərbaycan-İtaliya münasibətlərinin daha da yaxınlaşması üçün çox faydalı oldu. Bu yaxınlaşmanın yolunun Türkiyədən keçəcəyini düşünmək olarmı?

C a v a b : Şübhəsiz ki, belədir. Mənim burada keçirdiyim görüşlərdə, apardığım danışıqlarda biz Türkiyə haqqında da söhbət açdıq. Çünki mən bilirəm ki, Türkiyə ilə İtaliya arasında da çox sıx əlaqələr vardır. Biz istəyirik ki, bu əlaqələr daha da inkişaf etsin.

J u r n a l i s t : Siz istəyirsiniz ki, bu üç ölkə arasında daha çox yaxınlaşma olsun.

Cənab Prezident, gərgin iş cədvəlinizdən mənə vaxt ayırdığınıza görə Sizə bir daha təşəkkür edirəm.

H e y d e r Ə l i y e v : Çox sağ olun.

«SOLE 24 ORE» QƏZETİNƏ MÜSAHİBƏ

26 sentyabr 1997-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev Romada «Sole 24 ore» gündəlik iqtisadiyyat qəzetinin iqtisadiyyat redaksiyasının rəhbəri xanım Antonella Skottiyə müsahibə vermişdir.

J u r n a l i s t : Cənab Prezident, mənə vaxt ayırdığınıza görə Sizə minnətdarlığımı bildirirəm və Sizinlə görüşümdən şərəf duyuram.

Cənab Prezident, «Sole 24 ore» gündəlik iqtisadiyyat qəzetidir, İtaliyanın maliyyə və iqtisadi vəziyyətini işıqlandırır, ona görə də mənim suallarım əsasən iqtisadiyyatla bağlı olacaqdır.

S u a l : Cənab Prezident, məlum olduğu kimi, Azərbaycan həm Qərbi, həm də Şərqi ölkələrinin iqtisadi maraqlarının cəmləşdiyi bir regionda yerləşir. Bütün bunları, ölkənizin coğrafi-iqtisadi cəhətdən əlverişli mövqedə yerləşməsinə nəzərə alaraq, Azərbaycanın və Xəzər dənizindəki təbii ehtiyatların birgə işlənməsinin gələcəyini necə görürsünüz?

C a v a b : Bilirsiniz ki, Azərbaycana iqtisadi maraqlar həqiqətən böyükdür. Bu da təbii və ilk növbədə Azərbaycanın təbii sərvətləri və iqtisadi potensialı, eyni zamanda respublikamızın çox əlverişli coğrafi və geosiyasi vəziyyəti ilə bağlıdır. Təbii ki, bunlar hamısı Azərbaycana maraqları artırır. Mən bütün bunlarla əlaqədar Azərbaycan iqtisadiyyatının gələcəyini çox perspektivli, çox maraqlı və çox da zəngin görürəm. Bilirsiniz, bunlar hamısı deyilən bu sözlərdən də aşkar olur.

Bir halda ki, Azərbaycana iqtisadi maraqlar çoxdur, demək, bu iqtisadi maraqların həyata keçirilməsi Azərbaycanda iqtisadiyyatın canlanmasına, güclənməsinə gətirib çıxaracaqdır. Bunlar həm Azərbaycana iqtisadi maraqlar göstərən xarici sərmayədarlara yardım edəcək, fayda gətirəcək və həm də Azərbaycanın özünə iqtisadi fayda verəcəkdir. Doğrudur, belə iqtisadi maraqlar bəzən hər bir ölkəyə, o cümlədən Azərbaycana da siyasi təzyiqlər, yaxud siyasi məhrumiyətlər kimi məsələləri də ortaya çıxarır. Bu da ola bilər. Ancaq ümidvaram ki, Azərbaycanın iqtisadi imkanlarından istifadə etmək üçün biz öz səla-

hiyyətlərimizdən həmişə istifadə edə biləcəyik. Azərbaycan gələcəkdə iqtisadi cəhətdən güclü bir dövlət olacaqdır.

S u a l : Cənab Prezident, Siz hansı ölkələrlə birgə işləməyə daha çox üstünlük verirsiniz?

C a v a b : Bilirsiniz, prinsipimiz belədir – biz Azərbaycanın qapılarını bütün dünyanın üzünə açmışıq. Bizim xarici siyasətimizin əsas prinsipi dünyanın bütün ölkələri ilə qarşılıqlı, faydalı, bərabərhüquqlu əlaqələr qurmaqdan ibarətdir. İqtisadiyyat sahəsində xarici siyasətimizdə biz Azərbaycan üçün iqtisadi cəhətdən əlverişli olan hər bir ölkə ilə, hər bir xarici şirkətlə əlaqə qurmağa hazırıq. Buna görə də bizə güclü maraq göstərən ölkələri, yaxud şirkətləri, daha dəqiq desək, bizimlə iqtisadi əlaqələr yaratmaq üçün ölkələri, ya şirkətləri seçmirik. Yəni biz ölkəmizə maraq göstərən şirkətlərlə əməkdaşlıq etməyə hazırıq.

Ancaq bu əməkdaşlıq bizim iqtisadi maraqlarımızı təmin etməli, ölkəmiz üçün əhəmiyyətli olmalıdır. Beynəlxalq aləmdə belə bir söz var: tender. Bu tender şirkətləri seçməkdə bizə çox yaxşı kömək göstərir. Biz çalışırıq ki, bu üsuldən daha geniş istifadə edək.

J u r n a l i s t : Mən Stroub Talbottun bir məqaləsini oxumuşam. Belə çıxır ki, onun yazdıqlarında, dediklərində böyük həqiqət vardır. O yazır ki, Xəzər dənizi bölgəsində hər bir ölkə, hər bir şirkət qalib ola bilər, orada hamıya yer çatacaqdır.

H e y d ə r Ə l i y e v : Cənab Talbott doğru deyibdir, mənəm buna etirazım yoxdur. Birincisi ona görə ki, Xəzər dənizində həqiqətən çox böyük sərvətlər ehtiyatı vardır. Biz Xəzərin Azərbaycan sektorunda neft-qaz hasilatı üzrə artıq 9 böyük müqavilə imzalamışıq. Hər bir müqavilə üzrə yaradılmış konsorsiuma neçə-neçə şirkət daxildir. Eyni zamanda bu müqavilələrin hamısı Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti ilə bağlanmışdır. Həmin müqavilələrdə Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin öz hissəsi, payı vardır.

Dünən biz burada yeni bir kontraktqabağı müqavilə imzaladıq. Biz bu müqaviləni İtaliyanın «ACIP» şirkəti ilə bağladıq. Bu müqavilə Xəzərin Azərbaycan sektorundakı çox perspektivli, çox zəngin imkanlara malik «Kürdaş» neft yatağı üzrə imzalandı. Yəne də deyirəm, biz bu yatağın birgə işlənməsi üzrə bağlanacaq kontraktın əvvəl belə bir müqavilə imzaladıq. Şübhəsiz ki, bu müqaviləyə başqa ölkələrin şirkətləri də qoşula bilərlər. Bu müqavilə üzrə konsorsium yaranacaqdır.

Bu, onuncu müqavilə olacaqdır. Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqların birgə işlənməsi üçün ilk müqavilənin imzalanmasından cəmi üç il keçir. İmzalanmış müqavilələrdə 12 ölkədən 20 neft şirkəti iştirak edir. Bu bizim imkanlarımızın sonu deyildir. Xəzər dənizində həqiqətən hamıya yer vardır.

S u a l : Hazırda Rusiya ilə Azərbaycan arasında əlaqələr necədir? Siz Rusiya ilə Azərbaycanın əlaqələrinin perspektivlərini necə görürsünüz?

H e y d ə r Ə l i y e v : Siz siyasi, yoxsa iqtisadi əlaqələri nəzərdə tutursunuz?

J u r n a l i s t : Hər ikisini.

C a v a b : Bilirsiniz, Rusiya ilə əlaqələrimiz normaldır. Mən bu il iyul ayının 2-4-də Rusiyada rəsmi səfərdə olmuşam. Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini əldə edəndən sonra bu, Azərbaycan Prezidentinin Rusiyaya ilk rəsmi səfəri idi.

Biz Rusiya ilə Azərbaycan arasında dostluq, əməkdaşlıq və qarşılıqlı təhlükəsizlik haqqında çox yaxşı bir müqavilə imzaladıq. Ölkələrimiz arasında başqa müqavilələr də imzalandı. Rusiyanın «LUKOyl» şirkəti Xəzərin Azərbaycan sektorundakı neft yataqlarının müştərək işlənməsi üzrə imzalanmış bir neçə müqavilədə iştirak edir. Bunlar hamısı bizim münasibətlərimizin yaxşı vəziyyətdə olduğunu göstərir.

Amma bizi narahat edən məsələlər də vardır. Bilirsiniz ki, Ermənistan ilə Azərbaycan arasında münaqişə vardır. Bu hərbi münaqişə 1988-ci ildən Ermənistan silahlı qüvvələrinin Azərbaycana təcavüzü nəticəsində baş vermişdir. Bu hərbi təcavüz nəticəsində Azərbaycan ərazisinin 20 faizi Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunubdur. İşğal edilmiş torpaqlardan bir milyondan çox Azərbaycan vətəndaşı öz yeryəndən-yurdundan zorla çıxarılıbdir.

Üç il bundan əvvəl biz müharibədə atəşkəs haqqında saziş əldə etmişik. Hazırda həmin atəşkəs rejimi davam edir. Bu məsələnin həllində Minsk qrupunun həmsədrləri kimi, ABŞ, Rusiya və Fransa bizə vasitəçilik edirlər. Lakin təəssüflər olsun ki, Rusiyanın Müdafiə Nazirliyinin bəzi yüksək vəzifəli şəxsləri qeyri-qanuni yolla Rusiyadan Ermənistanı son üç ildə bir milyard dollardan artıq dəyərində ağır silah və sursat veriblər. Bu isə ölkələrimizin münasibətlərinə müəyyən zərər gətirir.

İkinci məsələ. Ermənistanın ərazisində Rusiyanın böyük hərbi hissələri, hərbi bazası var. Azərbaycanda bunlar yoxdur, biz buna heç vaxt yol verməyəcəyik. Bundan əlavə, Ermənistan ilə Rusiya arasında bu il avqust ayının 29-da dostluq, əməkdaşlıq və qarşılıqlı yardım haqqında müqavilə bağlanmışdır. Müqavilənin bir neçə maddəsi hərbi əməkdaşlıq və Rusiyanın Ermənistanla hərbi yardım etməsi haqqındadır.

Ermənistan ilə Azərbaycan arasında hərbi münaqişə var. Ermənistan Azərbaycan ərazisinin 20 faizini işğal edibdir. Münaqişənin aradan qaldırılması üçün sülh addımları atılır. Sülh prosesi gedir. Belə olan halda Rusiyanın Ermənistanla hərbi xarakter daşıyan müqavilə bağlaması və Ermənistanla hərbi yardım göstərmək barədə öz üzərinə öhdəlik götürməsi bizdə, şübhəsiz ki, həm təəccüb, həm də təəssüf doğurur.

Biz Rusiyanın Ermənistanla bir milyard dollarlıq silah verdiyinə görə və avqust ayının 29-da imzalanmış müqavilə ilə əlaqədar öz etirazımızı bildirmişik. Şübhəsiz ki, bütün bunlar Rusiya ilə Azərbaycan arasında olan əlaqələrə zərər gətirir.

Bütün bunlara baxmayaraq, Rusiya Azərbaycanın Şimalda olan qonşusudur. Rusiya ilə Azərbaycan arasında keçmişdə çox güclü iqtisadi əlaqələr olubdur. Ona görə biz Rusiya ilə əməkdaşlığımızı bundan sonra da inkişaf etdirməyə çalışacağıq. Eyni zamanda hesab edirik ki, bizim bu dostluq əlaqələrimizə mane olan amillər aradan götürülməlidir və gələcəkdə belə hallara yol verilməməlidir.

S u a l : Ermənistanla Azərbaycan arasında olan münaqişə bölgədə sabitliyi pozur. Bu, regiondakı vəziyyətə təsir edən yeganə səbəbdir, yoxsa başqa səbəblər də var?

C a v a b : Bilirsiniz, əlbəttə, əsas səbəb budur. Ancaq məsələ bundadır ki, bu münaqişə aradan qaldırılarsa, qonşu ölkələrin əlaqələri bölgədə vəziyyətin yaxşılaşdırılmasına kömək etmiş olardı. Ermənistanın Rusiya ilə, o cümlədən İranla əlaqələri yaxşıdır, bunlar da müəyyən narahatlıq yaradır.

S u a l : Məlumdur ki, Amerika Birləşmiş Ştatlarının da, Rusiyanın da Xəzər regionunda böyük maraqları vardır. Necə bilirsiniz, regiondakı maraqlar uğrunda gedən mübarizə nəticəsində Rusiya ilə Amerika Birləşmiş Ştatları arasında əlaqələr pozula bilərmi?

C a v a b : Bu barədə bir şey demək mümkün deyildir. Biz heç vaxt istəməzdik ki, regiona görə Rusiya ilə Amerika Birləşmiş Ştatları arasında əlaqələr pozulsun. Rusiya ilə Amerika Birləşmiş Ştatları arasında

əlaqələrin pozulması üçün NATO-nun Şərqi doğru irəliləməsi və daha ciddi başqa səbəblər ola bilər. Şübhəsiz, biz istəmərik ki, Rusiya ilə Amerika arasında əlaqələr pozulsun. Çünki biz dünyada sülhün bərqərar olmasına tərəfdarıq.

Amerika Birləşmiş Ştatları Azərbaycana böyük maraq göstərir. Amerikanın bir çox şirkətləri ölkəmizdə çox böyük uğurla çalışırlar. Bunlar həm Amerika Birləşmiş Ştatlarının, həm də Azərbaycanın iqtisadi maraqlarına uyğundur. Biz hesab edirik ki, Azərbaycanın Amerika Birləşmiş Ştatları ilə əlaqələri çox yaxşı səviyyədədir. Biz bu əlaqələri bundan sonra daha da genişləndirmək istəyirik. Bu il iyulun 27-dən avqustun 6-dək mən Amerika Birləşmiş Ştatlarında rəsmi səfərdə olmuşam. Prezident Bill Klintonla mənim aramda orada çox vacib, çox əhəmiyyətli görüş oldu. Biz tarixi əhəmiyyətli müqavilələr, sənədlər imzaladıq. Amerikanın bir sıra şirkətləri ilə ARDNŞ arasında Xəzər Azərbaycan sektorundakı yataqların birgə işlənməsi barədə də müqavilələr imzalandı.

S u a l : Azərbaycanda hasil edilən neftin daşınması ən mühüm mövzulardan biridir. İran ilə Amerika Birləşmiş Ştatları arasında münasibətlər bu neftin gələcəkdə İran ərazisindən keçməklə dünya bazarına çıxarılmasına imkan verəcəkmi?

C a v a b : Bilirsiniz, İran ilə Amerika Birləşmiş Ştatları arasında əlaqələrin yaxşılaşdırılması təkcə Azərbaycan neftinin dünya bazarına çıxarılması üçün lazım deyil. Güman edirəm ki, İran ilə Amerika Birləşmiş Ştatları arasında münasibətlərin yaxşılaşdırılması üçün başqa səbəblər də var. Biz istəyirik ki, bu əlaqələr normallaşsın. Yəni deyirəm, biz istəmərik ki, dünyanın hər hansı bölgəsində gərginlik mövcud olsun. Əgər bu əlaqələr normallaşsa, neftin daşınması üçün İran ərazisindən də istifadə edə bilərik. Ancaq indi Azərbaycan neftini dünya bazarına çıxarmaq üçün bir neçə variantımız vardır və biz artıq onları həyata keçiririk. Əgər gələcəkdə bunu İran ərazisindən də etmək olarsa, o zaman biz bundan da istifadə edəcəyik.

S u a l : Məlum olduğu kimi, neftdən başqa, Azərbaycanın digər üstünlükləri də vardır. Bu hansı sahələri əhatə edir və Azərbaycanda hansı imkanlar vardır? Siz həmin imkanlardan istifadə edilməsinin perspektivlərini necə görürsünüz? Həmin imkanlardan şəxsi sektorun inkişaf etdirilməsi, yoxsa dövlətin daha da güclənməsi üçün istifadə edəcəksiniz?

C a v a b : Mən demək istəyirəm ki, biz yalnız və yalnız şəxsi sektorun inkişaf etdirilməsini istəyirik. Biz özəlləşdirmə haqqında proqram qəbul etmişik və onu həyata keçiririk. Hesab edirik ki, respublikamızda mülkiyyətin əksəriyyəti iki-üç il müddətində özəlləşdiriləcəkdir. Biz Azərbaycanın imkanlarını, şübhəsiz ki, birinci növbədə özəl sektorun inkişaf etdirilməsinə yönəldəcəyik.

Azərbaycanın neftdən, qazdan başqa da çox böyük imkanları olan sahələri vardır. Məsələn, kimya sənayesi sahəsində də imkanlar genişdir. «Azərkimya» Dövlət Şirkətinin prezidenti də buradadır. Biz İtaliyanın «Texnekol» şirkəti ilə dünən axşam danışıqlar apardıq. Danışıqlar indi son mərhələdədir və əməkdaşlıq üçün geniş imkanlar vardır.

Azərbaycanda çox güclü kənd təsərrüfatı sektoru vardır. Ölkəmizdə bir çox növdə kənd təsərrüfatı məhsulları istehsal olunur və emal edilir. Yenə də deyirəm, respublikamızda digər sahələrdə də əməkdaşlıq üçün imkanlar genişdir.

S u a l : Bəzilərinin fikrincə, Azərbaycanda avtoritar rejim hökm sürür. Siz necə düşünürsünüz?

C a v a b : Bu fikirlər yanlış məlumatlar əsasında yaranmışdır. Azərbaycanda hüquqi demokratik cəmiyyət qurulur. Ölkəmizdə bütün məsələlər demokratik prinsiplər əsasında həyata keçirilir. Azərbaycanda hakimiyyət bölgüsü Konstitusiyaya yolu ilə həyata keçirilib, həll olunub. Ölkəmizdə ilk demokratik Konstitusiyaya 1995-ci ilin noyabr ayında ümumxalq səsverməsi yolu ilə qəbul edilmişdir. Respublikamızda hakimiyyət bölgüsündə qanunvericilik hakimiyyəti, icra hakimiyyəti və məhkəmə hakimiyyəti bir-birindən asılı deyildir. Ölkəmizin parlamentinə seçkilər çoxpartiyalı sistem əsasında, demokratik yolla keçirilibdir. Parlamentimizdə 8 partiya təmsil olunubdur. Ölkəmizdə qeydiyyatda alınmış 30-dan artıq siyasi partiya fəaliyyət göstərir. Azərbaycan kimi kiçik bir ölkədə 600 qəzet çıxır, bunların çoxu müxalifətə mənsubdur. Bilmirəm, İtaliyada nə qədər qəzet çıxır?

J u r n a l i s t : Bu qədər çox deyil.

H e y d ə r Ə l i y e v : Bu qədər çox deyil. Əgər Azərbaycanda hər bir adam, yaxud hər bir kiçik təşkilat özü qəzet çıxarırsa və öz istədiyini orada yazsa bilirsə, demək, bundan artıq demokratiya ola bilməz?

Bilirsiniz, demokratiya anarxiya demək deyildir. Bəli, bizim ölkəmizdə 1991-1992-1993-cü illərdə anarxiya var idi. Məhz bu anarxiya 1993-cü ildə bizim ölkəmizi vətəndaş müharibəsinə gətirib çıxarmış-

dı, respublikamızda vətəndaş müharibəsi baş vermişdi. O vaxt gizli silahlı dəstələr bir-biri ilə vuruşmağa başladı. Onlar ölkədə hakimiyyəti silah yolu ilə, güclü bir neçə dəfə devirməyə cəhd göstərdilər. Bunların qarşısı alınmışdır. İndi Azərbaycanda ictimai-siyasi vəziyyət çox sabitdir, eyni zamanda hər bir insanın hüququ qorunur. Respublikamızda sərbəst iqtisadiyyat üçün şərait yaranmışdır. Ölkəmizdə müxalifətdə olan siyasi partiyalar sərbəst fəaliyyət göstərirlər. Belə olan halda hansı avtoritar rejimdən söhbət gedə bilər? Yəqin o anarxiyanı yenidən bərpa etmək istəyirlər, ona görə də ölkədəki normal, sabit ictimai-siyasi vəziyyətə belə qeyri-obyektiv rəng verirlər.

S u a l : Cənab Prezident, Sizə daha çox sual vermək istərdim. Amma bilərəm ki, iş cədvəliniz çox gərgindir. Vaxtınızı çox aldığımıza görə üzr istəyirəm. Xahiş edirəm, mümkünsə, daha bir neçə sualımıza cavab verəsiniz.

Cənab Prezident, Siz bir sıra dövrləri yaşamış tarixi bir şəxsiyyətsiniz, zəngin təcrübəniz vardır. Mümkünsə deyəsiniz, ən böyük təəssüratınız nədir?

C a v a b : Mənim ən böyük təəssüratım ondan ibarətdir ki, Sovetlər İttifaqı dağıldı, Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini əldə etdi. Hesab edirəm ki, XX əsrin sonunda Sovetlər İttifaqının dağılması bəşər tarixi üçün çox böyük hadisədir. Bu, Azərbaycan xalqı üçün də böyük xoşbəxtlikdir. Məhz bunun noticəsində Azərbaycan öz milli azadlığını, dövlət müstəqilliyini əldə etdi.

S u a l : Cənab Prezident, SSRİ-nin dağılmasına heç təəssüf etmirsiniz ki?

C a v a b : Xeyr, heç təəssüf etmirəm.

S u a l : Cənab Prezident, siyasi karyeranızın ən yaddaqalan, ən gözəl səhifələri hansılardır?

C a v a b : Bilirsiniz, bu barədə çox danışmaq olar. Özünüz də bilirsiniz ki, vaxtım yoxdur. Mənim siyasi həyatım çoxillikdir, ona görə də yaddaqalanları çoxdur, onları bir-birindən seçmək çətindir. Ancaq yenə də deyirəm, mənim üçün ən əziz an odur ki, Azərbaycan müstəqil dövlət olubdur. Azərbaycan xalqı da Müstəqil Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarıdır. Xalqımız mənə böyük etimad göstərmişdir. Mənim Müstəqil Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçibdir. Bu mənim siyasi karyeramda ən yüksək yer tutur.

S u a l : Cənab Prezident, gələn seçkilərdə öz namizədliyinizi vermək fikrindəsinizmi?

C a v a b : Mən də verməsəm, yəqin ki, xalq verəcək.

J u r n a l i s t : Cənab Prezident, çox sağ olun. Sizinlə görüşmək, Sizdən müsahibə almaq mənim üçün böyük şərəfdir. Mən Sizə və xalqınıza daha böyük uğurlar arzulayıram.

H e y d e r Ə l i y e v : Sağ olun. Mən Sizi Azərbaycana dəvət edirəm. Vaxtınız olsa gəlin, Azərbaycanın bugünkü vəziyyəti ilə özünü tanış olun, onu öz gözlərinizlə görün.

J u r n a l i s t : Çox sağ olun, cənab Prezident, mən Sizin dəvətinizi minnətdarlıqla qəbul edirəm.

İTALİYANIN «LYA REPUBLIKA» QƏZETİNİN İCMALÇISI MARKO ANSALDOYA MÜSAHİBƏ

Roma

26 sentyabr 1997-ci il

Jurnalists ilk sualı verməzdən əvvəl bildirmişdir ki, 1991-ci ildə o, Azərbaycanda olmuş və bu səfər onda xoş təəssüratlar oymuşdur.

S u a l : Cənab Prezident, haqlı olaraq deyirlər ki, Qafqaz bölgəsində neft ehtiyatları İran körfəzindəki ehtiyatlardan daha çoxdur, elədir-mi?

C a v a b : Mən belə qəti fikir söyləməzdim. Buna baxmayaraq, ümumi rəy belədir ki, Xəzər hövzəsində olduqca böyük neft və qaz ehtiyatları var. Bilirsiniz ki, Azərbaycan alimləri, geoloqları, neftçiləri Xəzər dənizində neft və qaz ehtiyatlarının kəşfi ilə onilliklər ərzində məşğul olmuşlar. İndi Xəzər hövzəsi bütün dünyada diqqəti çox cəlb edir, bu barədə çox yazırlar, çox mübahisələr gedir. Bütün bu sərvətlərin mövcudluğu dünya iqtisadiyyatına da, dünya birliyinə də məhz Azərbaycan tərəfindən bildirilmişdir.

Halbuki üç il bundan əvvəl Xəzər dənizinə belə maraq yox idi. Lakin son üç ildə Xəzər dənizinə neft və qaz baxımından maraq kosmik sürətlə artmışdır ki, buna isə «təqsirkar» yenə də Azərbaycandır. Üç il bundan əvvəl biz iri bir müqavilə imzaladıq və sonra onu «Əsrin müqaviləsi» adlandırdılar. O vaxtlar altı ölkənin 11 neft şirkətindən ibarət konsorsium yaradıldı. Biz Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı çox böyük iqtisadi göstəricilərə malik «Azəri», «Çıraq» və «Günəşli» yataqlarının birgə işlənməsi haqqında ilk müqavilə imzaladıq. Artıq bundan sonra Xəzər hövzəsinə maraq da artdı. Əvvəla, bu üç ildə biz özümüz çox yüksək sürətlə olduqca böyük yol keçərək, doqquz belə müqavilə imzaladıq və dünən onuncu müqavilənin əsasını qoyduq. «Kürdaşi» adlı iri neft-qaz yataqlarından birinin müştərəklə işlənməsi haqqında Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti ilə «Eni-ACIP» şirkəti arasında müqavilə imzalanmışdır. Belə düşünürəm ki, yaxın iki-üç ay ərzində konsorsium yaradılacaqdır, çünki buraya «Eni-ACIP»dən savayı

digər neft şirkətləri də daxil olacaq və onlarca müqavilə imzalanacaqdır.

Bunlar ötən üç ildə gördüyümüz işlərdir. Lakin bu yaxınlarda Türkmənistan Xəzər dənizinin ona aid hissəsindəki yataq üçün tender elan etmişdir. Rusiya Xəzərdəki öz sektoru üçün tender elan etdiyini bildirmişdir. Qazaxıstan Xəzər dənizinin ona məxsus sektorundakı neft yataqlarının istismarına başlamışdır.

1994-cü ilin sentyabrında birinci müqavilə imzalanarkən Rusiya Xarici İşlər Nazirliyi bəyanat vermişdir ki, onlar bu müqaviləni tanıyırlar, halbuki həmin müqaviləni imzalamış olan konsorsiumda Rusiyanın «LUKOYL» şirkəti də iştirak edir. Burada deyiblər ki, sağ əlin sol əldən xəbəri yoxdur. O vaxtlar bu müqavilənin bəzi iştirakçıları əl-ayağa düşdü və həmin bəyanatla əlaqədar mənə müraciət etdilər. Mən onlara dedim: Narahat olmayın, siz öz işinizi gördünüz, müqaviləni kiminsə tanınaması, onların öz işidir. Bunun bizə heç bir dəxli yoxdur.

Beləliklə, Xəzər dənizinin statusu üstündə mübahisələr başlandı. Status necə olmalı idi – Xəzər sektorlara bölünməli, kondominium olmalı idi, yoxsa başqa bir şey. Biz lap əvvəldən dedik ki, Xəzər dənizi 1970-ci ildən sektorlara bölünmüşdür və bu sektorlar Xəzəryanı respublikalara məxsusdur.

Biz hesab edirik ki, yaranmış təcrübə özünü doğruldur və yeni nə isə bir şey axtarmaq lazım deyildir. İndi bəzi Xəzəryanı dövlətlər sektor bölgüsü ilə razılaşmasalar da, öz sektorlarındakı neft yataqları üçün tender elan edirlər. Qərribə bir vəziyyət yaranır. O, bir tərəfdən bəyan edir ki, Xəzər dənizinin sektorlara bölünməsinin əleyhinədir, digər tərəfdən isə, öz sektorundakı yataq üçün tender elan edir. Nə olar, qoy elan etsin, bu bizi qane edir.

S u a l : Cənab Prezident, dediklərinizlə əlaqədar Azərbaycanı yeni Küveyt, Xəzər dənizini isə gələcəkdə yeni İran körfəzi adlandırmaq yəqin ki, mübaliğə olmaz?

C a v a b : Mən bu fikirlə razı deyiləm. Azərbaycan Azərbaycandır, Xəzər dənizi isə Xəzər dənizidir və mən onlara başqa ad verilməsi ilə razı deyiləm. Doğrudur, belə bir praktika keçmiş Sovet İttifaqında olmuşdur. Rusiyada, məsələn, Tatarıstanda, Başqırdıstanda, Orenburqda, Tüməndə yeni neft yataqları kəşf edilərkən onları ikinci, üçüncü, dördüncü Bakı adlandırdılar. Lakin onda biz bir dövlətin tərkibində idik. Ona görə də bu bizim nəinki heysiyyətimizə toxunmurdu, əksinə,

hətta sevinirdik ki, yeni yataqlar Bakının adını daşıyır. Azərbaycan ən qədim neft məmləkətidir. Dünyada ilk dəfə olaraq neft 1848-ci ildə məhz Azərbaycanda fontan vurmuşdur. Buna görə də biz heç cür yol verə bilmərik ki, Azərbaycanı «ikinci Küveyt» adlandırsınlar. Axı Küveyt neft hasilatına cəmi 30 il bundan əvvəl başlamışdır.

S u a l : Sovet İttifaqının süqutu Azərbaycanın iqtisadi inkişafına necə təsir göstərdi?

C a v a b : Sovet İttifaqının süqutu burada mövcud olmuş vahid iqtisadi sistemi dağıtdı. Təbii ki, bu, Sovet İttifaqına daxil olmuş və onun parçalanmasından sonra öz dövlət müstəqilliyini əldə etmiş bütün respublikaların iqtisadiyyatına mənfi təsir göstərdi. Bu, Azərbaycana da aiddir. Elə Rusiyanın özü də indiyədək bundan ziyan çəkir, halbuki Sovet İttifaqının varidatının əksəriyyəti onun sərəncamında qalmışdır. Bunlar təbii hallardır. Yaxşı bir şey əldə etmək üçün hər hansı itkilərlə razılaşmaq lazımdır. Bəli, iqtisadi əlaqələr qırıldı, çünki Sovet İttifaqı iqtisadiyyatının vahid planlı-inzibati sistemi dağılmışdı. Lakin indi Azərbaycanda bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinə əsaslanan yeni iqtisadi sistem yaradılır. Əlbəttə, bu keçid nə asan ola bilər, nə də itkisiz.

S u a l : Cənab Prezident, hələ əvvəllər, sovetlərin dövründə Siz çox görkəmli siyasətçi olmuşsunuz. Siz Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini, bir çox illər ərzində Siyasi Büronun üzvü idiniz. Karyerənizə məhz Qorbaçov tərəfindən müəyyən bir dövrdə son qoyuldu, çünki Siz onun xətti, yenidənqurma siyasəti ilə razı deyildiniz. Buna görə də o Sizi aparıcı rollardan uzaqlaşdırdı və bir müddət işğızır dairələrdə Sizdən bir xəbər gəlmədi. Lakin bundan sonra Siz Müstəqil Azərbaycanın Prezidenti kimi, ən öncül mövqelərə çıxdınız və indi haqqınızda heyrət doğuran dəyişdirici siyasətçi, köhnə vaxtların siyasətçisi – yeni şəraitdə öz yeni həyatını tapmış olan siyasətçi kimi danışırıqlar. Sizə olan bu münasibəti və beynəlxalq ictimaiyyətin Sizə verdiyi bu qiyməti necə şərh edərdiniz?

C a v a b : Birincisi, beynəlxalq ictimaiyyət reallığı əsas tutaraq belə qiymət verir. İkincisi, Qorbaçovun hakimiyyəti zamanı istefaya getməyimin səbəbini bir qədər dəqiqləşdirməliyəm. Bilirsiniz, yenidənqurma ilə razı olmamağım Qorbaçovla bağlı deyildi, yenidənqurma haqqında fikirlər o, Sov.İKP MK-nın Baş katibi olmağdan xeyli əvvəl yaranmışdı. Məsələ bundadır ki, Sovetlər İttifaqının iqtisadiyyatında və ictimai-siyasi sistemində islahatlar aparmaq arzusu ilə başlamış yenidənqurmanı sonradan Qorbaçov təhrif etdi.

Mənim getməyim isə, əsasən milli siyasət məsələlərində Qorbaçovla razılışmamağımınla bağlı idi. O özü öz səhvlərinin qurbanı oldu, milli siyasətdə ciddi səhvlər buraxdı. Mən Siyasi Büronun tərkibində milliyətcə rus olmayan yeganə adam idim. Şübhəsiz, deyə bilmərəm ki, çox bilirdim, ancaq hər halda milli məsələni başqasından yaxşı bilirdim. Mən hesab edirdim ki, milli respublikaların mənafeələrini tapdalamaq, şovinizmə yol vermək olmaz. Axı Sovetlər İttifaqında federativ dövlət quruluşu vardı. O, Sovet Sosialist Respublikalarının İttifaqı idi. Qorbaçov isə respublikaların hüquqlarını tapdalamağa, milli ləyaqəti təhqir etməyə, buna etinasız yanaşmağa başladı ki, bu da münaqişəyə gətirib çıxardı.

Onun olduqca kobud səhvi nəticəsində 1986-cı ilin dekabrında Qazaxıstanda, Almatıda qan töküldü. Sizin yadınızdadır, milliyətcə qazax olan, Qazaxıstanda 20 il rəhbərlik edən Kunayevi vəzifəsindən azad edəndə, Qorbaçov öz dostunu, heç vaxt orada yaşamamış və işləməmiş, üstəlik qazax millətindən olmayan, rus olan adamı bu respublikaya rəhbərlik etməyə göndərdi. Qazaxıstan gəncləri buna qarşı üsyan etdilər, üsyanı yatırmağa başladılar, meydanda qan töküldü.

Bu, yeganə hal deyildi. Qorbaçov çox səhvlər buraxırdı, bunlar münaqişəsiz ötüşsə də, mən bilirdim ki, münaqişəyə gətirib çıxaracaqdır. Mən ona xəbərdarlıq etdim, bu barədə onunla danışmaq, ona görə də arzuolunmaz sayıldım. Mən tutduğum vəzifələrdən uzaqlaşdırılmıydim, çünki Qarabağ münaqişəsini başlamaq lazımdı. 1988-ci ilin fevralında Qarabağ münaqişəsi Qorbaçovun təqsiri üzündən başlanmışdır. Yaxud 1990-cı ilin yanvarında, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə əlaqədar Azərbaycanda xalq kommunist rejiminə, Moskvanın ədalətsizliyinə, Qorbaçovun siyasətinə qarşı qalxanda Qorbaçov Bakıya qoşun hissələri yeritdi. Şəhərin küçələrində tanklar hərəkət edirdi, bir gecədə çoxlu insan öldürüldü. Mən onda da Qorbaçovla qarşı çıxdım. Doğrudur, mən daha Siyasi Bürodə deyildim, adi vətəndaş idim, ancaq Moskvada yaşayırdım və Qorbaçovun Azərbaycan xalqına qarşı həyata keçirdiyi bu hərbi təcavüzün əleyhinə çıxdım. Bundan az sonra ərizə verib Kommunist Partiyasından çıxanda da səbəbini əsaslandırdım. Sovetlər İttifaqının kommunist rəhbərliyi Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin başlanmasında da, Azərbaycan xalqına qarşı 1990-cı il yanvar təcavüzündə də və bir çox başqa şeylərdə də günahkardır. Bax buna görə də mən Qorbaçovla bir yerdə işləyə bilmədim.

Tarix kimin daha haqlı olduğunu göstərdi. Keçən il Rusiyada prezident seçkilərində Qorbaçov bir faiz də səs toplaya bilmədi. Məni isə 1993-cü ildə, Vətəndaş müharibəsi başlayanda Azərbaycan xalqı özü Bakıya dəvət etdi və müstəqil Azərbaycanın Prezidenti seçdi. Mənim tərcümeyi-halimdəki siyasi transformasiya prosesi bax, budur.

S u a l : Mövzunu dəyişək. Cənab Prezident, Siz İtaliyaya səfərinizdən razısınızmı?

C a v a b : Bəli. Bu, Müstəqil Azərbaycan Prezidentinin İtaliyaya ilk rəsmi səfəridir və özlüyündə mühüm faktır. Mən prezident Skalfaro, baş nazir Prodi ilə çox səmərəli, mehriban, yaxşı danışıqlar apardım, biz İtaliya ilə Azərbaycan arasında ilk çox mühüm sənədlər, o cümlədən iki bəyannamə imzaladıq. Onlardan biri siyasi məsələlər, digəri isə iqtisadi məsələlər haqqındadır. Bu bəyannamələri mən və cənab Prodi imzaladıq. Digər müqavilə və sazişlər də imzalanmışdır ki, onlar ölkələrimiz arasında dostluğun və əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsi üçün, zənnimcə, yaxşı normativ, hüquqi baza yaradır. Bundan əlavə, dediyim kimi, biz Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti ilə «Eni-ACIP» şirkəti arasında böyük perspektivə malik müqavilə də imzaladıq.

Mən eyni zamanda Vatikanə səfər etdim, bu gün Roma Papası ilə görüşdüm. Aramızda çox yaxşı söhbət oldu. Biz Vatikan ilə Azərbaycan arasında dövlətlərarası münasibətləri daha da inkişaf etdirmək haqqında razılığa gəldik. Bütün bunlar səfərin uğurlu olduğunu göstərir. Mənim səfərdən razı qalmağa tam əsasım var. İndi mətbuat nümayəndələri ilə söhbət edərim və bunu da həm sizin üçün, həm də özüm üçün faydalı bilirəm.

S u a l : Sağ olun. Siz yarım il bundan əvvəl Bakıda İtaliya səfirliyinin açılmasını necə qiymətləndirirsiniz?

C a v a b : Mən bunu böyük minnətdarlıq hissilə qarşıladım. Biz bunu istəyirdik, İtaliya ilə əlaqələrimizi fəallaşdırmağa çoxdan ehtiyac duyurduq. Bu baxımdan İtaliyanın Azərbaycanda səfirliyinin açılması çox mühüm vasitədir. Biz də İtaliyada öz səfirliyimizi açmaq istəyirik. Açıqlığı deyim ki, buna maliyyə şəraitimiz imkan vermir. Lakin belə düşünürəm ki, biz bunu edəceyik. Hesab edirəm ki, ölkələrimiz arasında istər siyasi, istər iqtisadi, istər mədəni, istərsə də humanitar sahələrdə əməkdaşlığın böyük imkanları var.

S u a l : Minsk qrupunda sədrlik etmiş İtaliya Dağlıq Qarabağ münaqişəsini dincliklə aradan qaldırmaq yolunun tapılması üçün böyük səy-

lər göstərmişdir. Ermənistanla Azərbaycan arasında bu münaqişənin indiki vəziyyəti necədir?

C a v a b : Bəli, ATƏT-in Minsk qrupunun sədri kimi İtaliyanın, xüsusən cənab Rafaellinin söylərini xatırlayıram. O bizim regiona tez-tez gəlir, Azərbaycanda olurdu. 1993-cü ildə mən Azərbaycan Prezidenti seçildikdən sonra onunla çox görüşdüm. İndi Minsk qrupunun üç həmsədri var. Bunlar Rusiya, ABŞ və Fransadır. 1994-cü ilin mayında biz atəşkəs haqqında saziş bağladıq, indi hərbi əməliyyatlar yoxdur, atəş yoxdur. Bununla belə, Azərbaycan ərazisinin 20 faizi işğal edilmişdir, bu torpaqlardan ölkəmizin bir milyondan çox sakini qovulub didərgin salınmışdır, onlar ağır şəraitdə, çadırlarda yaşayırlar.

Ümidverici haldır ki, ötən ilin dekabrında ATƏT-in Lissabon Zirvə toplantısında Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin dincliklə tənzimlənməsi prinsipləri qəbul edilmişdir və indi Minsk qrupunun həmsədrləri bu prinsipləri həyata keçirməyə çalışırlar. Söhbət Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tanınmasından, Azərbaycanın işğal olunmuş bütün torpaqlarından erməni silahlı birləşmələrinin çıxarılmasından, işğal edilmiş bu rayonların sakinlərinin öz yaşayış yerlərinə qayıtmasından, Azərbaycan Respublikasının tərkibində Dağlıq Qarabağa yüksək özünüidarə statusu verilməsindən gedir. Minsk qrupunun həmsədrləri bu məsələni iki mərhələdə aradan qaldırmağı təklif edirlər: birinci mərhələdə sizə verdiyim xəritədə yaşıl rənglə çəkilmiş altı rayon, ikinci mərhələdə – sarı rənglə boyanmış Laçın və Şuşa rayonları işğal qoşunlarından azad edilməli və bununla eyni zamanda qırmızı rənglə göstərilmiş Dağlıq Qarabağın statusu müəyyənləşdirilməlidir.

Biz bununla əsasən razıyıq. Ermənistan isə hələlik pozucu mövqe tutur, Lissabonda qəbul olunmuş prinsiplərlə razılışmamışdır. Lissabonda ATƏT-in üzvü olan 54 dövlətdən 53-ü bu prinsiplərin qəbul edilməsinə səs vermiş, təkə Ermənistan bunların əleyhinə çıxmışdır. O, indiyəcən Dağlıq Qarabağ üçün dövlət müstəqilliyi statusu almağa çalışır. Şübhəsiz ki, buna heç cür razı ola bilmərik. Heç bir dövlət buna razı olmaz, çünki bu, BMT nizamnaməsinin, ATƏT-in başlıca prinsiplərini və beynəlxalq hüquq normalarını pozur. Yeri gəlmişkən deməliyəm ki, Lissabonda İtaliya prinsiplərin qəbul olunmasına səs vermişdir. İtaliyanın prezidenti və baş naziri dünən də bəyan etdilər ki, onlar bu prinsiplərin həyata keçirilməsinə qəti tərəfdardırlar.

Bax, münaqişə ilə bağlı vəziyyət belədir.

S u a l : Azərbaycan Avropa Birliyinə daxil olmaq istiqamətində ne kimi addımlar atır və Azərbaycan ilə Türkiyə arasında qarşılıqlı münasibətlər necədir?

C a v a b : Biz Avropanın bir hissəsiyik və Avropanın bütün strukturlarında iştirak etmək istəyirik. Dəvət olunmuş qonaq sifətilə Avropa Şurasına qəbul olunmuşuq, tamhüquqlu üzv statusu almaq istəyirik. 1996-cı ilin aprelinde Lüksemburqda Avropa Birliyi ilə əməkdaşlıq haqqında saziş imzalamışıq və istəyirik onun bütün strukturlarına daxil olaq. Bu cür hüquq almaqdan ötrü bütün tədbirləri görürük. Biz həm xarici, həm daxili siyasətimizlə, həm demokratikləşdirmə prosesinin həyata keçirilməsi ilə, həm bazar iqtisadiyyatı prinsiplərini reallaşdırmaqla Avropada tanınmaq imkanına malik olmaq istəyirik.

O ki qaldı Türkiyə ilə münasibətlərimizə, Türkiyə bizim üçün dost ölkədir. Onunla bütün sahələrdə – həm iqtisadi, həm də mədəni sahələrdə əlaqələri inkişaf etdirir və möhkəmləndiririk. Bu baxımdan bizim mövqeyimiz dəyişməzdir.

M ü x b i r : Cənab Prezident, sağ olun. Sizinlə görüşmək çox xoş idi. Ümidvaram ki, mənə tezliklə Bakıya gəlmək və Sizinlə bir daha görüşmək şərafəti qismət olacaqdır.

H e y d ə r Ə l i y e v : Mən sizi dəvət edirəm. Çünki sizin Bakıda olduğunuz 1992-ci illə müqayisədə çox böyük dəyişikliklər baş veribdir. Birincisi, Azərbaycanda 1992-ci ildə mövcud olan hərə-mərcliyi görməyəcəksiniz. İndi respublikada sabit, çox sakit ictimai-siyasi vəziyyət var. İqtisadiyyatın sabitləşdirilməsi, xüsusi biznesin inkişafı, özəlləşdirmə Azərbaycanın sosial-iqtisadi həyatında tamamilə başqa cür mühit yaradıbdır. Sizi dəvət edirəm, gəlin.

M ü x b i r : Dəvət üçün təşəkkür edirəm. Ümidvaram ki, tezliklə Azərbaycana gələcəyəm. Əminəm ki, Bakı daha gözəl olacaqdır. Sağ olun.

Prezident Heydər Əliyev müsahibədən sonra Marko Ansaldoya Azərbaycanın müasir həyatına dair kitab bağışladı. Dövlətimizin başçısına təşəkkürünü bildiren jurnalist kitabı diqqətlə oxuyacağını vəd etdi.

BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSI

27 sentyabr 1997-ci il

İtaliyada rəsmi səfərdə olan Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev və Neapolun meri cənab Bassollininin birgə mətbuat konfransı

Azərbaycan Prezidenti və Neapolun meri jurnalistlərin suallarına cavab verməzdən əvvəl qısa bəyanatla çıxış etdilər.

NEAPOLUN MERİ CƏNAB BASSOLLİNİNİN BƏYANATI

– Azərbaycan Prezidenti Əliyev cənablarını şəhərimizdə ürəkdən salamlayıram. Onu xarici işlər naziri, Bakı şəhərinin meri və İtaliyanın Azərbaycandakı səfiri müşayiət edirlər.

Prezident Heydər Əliyev İtaliya Respublikasının prezidenti Skalfaro və baş nazir Prodi, Roma Papası ilə görüşmüş və öz rəsmi səfərinin proqramına bizim Neapol şəhərinin də daxil edilməsini istəmişdir.

1972-ci ildən Neapol ilə Bakı qardaşlaşmış şəhərlərdir. Odur ki, cənab Əliyevin şəhərimizə səfəri bu şəhərlər arasında münasibətləri bərpa etmək imkanı verir. Bu münasibətlər çoxşaxəli olmalıdır. Bu, mədəniyyət də, teatrlara da, o cümlədən «Salqard» Teatrına və Azərbaycan Opera və Balet Teatrına da, habelə iqtisadiyyata da aiddir.

Yaxın saatlarda cənab Prezident şəhərimizin işgüzar dairələrinin nümayəndələri ilə görüşəcəkdir. Azərbaycan Respublikası «Eni» konserni ilə iqtisadi baxımdan çox mühüm saziş bağlamışdır və biz istər Neapol ilə Bakı arasında, istərsə də bizim şəhərimizlə Azərbaycan Respublikası arasında münasibətlərin inkişafına öz töhfəmizi verməyə hazırıq.

İcazə verin, sözü qonağımıza – Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə vermək üçün öz çıxışımı bununla bitirirəm.

AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN BƏYANATI

– Hörmətli cənab mer!

Möhtərəm xanımlar və cənablar!

Sizi müstəqil Azərbaycan Respublikası, Azərbaycan xalqı adından salamlayıram və sevincimi bildirirəm ki, mən və məni müşayiət edən nümayəndə heyəti gözəl Neapol şəhərindəyik.

Müstəqil Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İtaliyaya ilk rəsmi səfəri davam edir. Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini bu yaxınlarda – Sovet İttifaqının süqutu ilə əlaqədar 1991-ci ilin axırlarında əldə etmişdir və təbii olaraq bir çox mürəkkəb problemlərlə qarşılaşır. Lakin müstəqilliyimizin, azad həyatımızın kiçik də olsa, müsbət nəticələri də var. Bizim üçün başlıcası budur ki, biz azad olmuşuq, müstəqil bir dövlət kimi, Azərbaycan dünya birliyində öz layiqli yerini tutmuşdur. Bu tarixi nailiyyətə naminə Azərbaycan xalqı indi onun qarşılaşdığı çətinliklərə bundan sonra da dözməyə hazırdır.

Hörmətli mer mənim İtaliyaya səfərimdən danışdı. Ona görə də vaxtınızı almaq istəmirəm. Təkcə bunu demək istəyirəm ki, səfərimin gedişindən də, nəticələrindən də, prezident Skalfaro cənabları ilə, baş nazir Prodi ilə söhbətlərim və danışıqlarımdan da, imzalanmış dövlətlərəarası, hökumətlərəarası sənədlərdən də, habelə «Eni» şirkəti ilə Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti arasında bağlanmış mühüm iqtisadi sazişdən də son dərəcə məmnunam.

Biz bu günlərdə, İtaliyada olduğumuz günlərdə, İtaliya xalqının tarixinə və zəngin ənənələrinə böyük məhəbbət və hörmət hissləri keçiririk və bu gözəl Neapol şəhərinə də bu hisslərlə gəlmişik.

Cənab mer dedi ki, qarşıda bizi işgüzar dairələrin nümayəndələri ilə görüş gözləyir. Biz Azərbaycan ilə İtaliya arasında bütün sahələrdə – siyasi, iqtisadi, mədəni, humanitar sahələrdə münasibətləri inkişaf etdirmək istəyirik. Odur ki, Neapol ilə Bakı arasında burada söhbət getmiş münasibətlər böyük əhəmiyyətə malikdir. Bu şəhərlər 1972-ci ildən qardaşlaşmış şəhərlərdir.

Hesab edirəm ki, İtaliya ilə Azərbaycan arasında dostluq münasibətlərinin inkişafı və möhkəmlənməsi üçün, habelə ölkələrimiz arasında geniş iqtisadi əməkdaşlıq üçün böyük imkanlar var. Biz burada Neapol şəhəri ilə iqtisadi və mədəni münasibətlərə mühüm

yer veririk. Ümidvaram ki, bu günlərdə, bu gün biz münasibətlərimizə yeni təkan verəcəyik və bu münasibətlərin həqiqətən möhkəmlənməsi və inkişaf etməsi üçün öz tərəfimizdən bütün işləri görəəcəyik.

Vaxtınızı daha almaq istəmirəm. İstəyirəm ki, İtaliya jurnalistlərinin maraqlandıran suallara cavab verməyimizə imkan qalsın. Diqqətinizə görə sağ olun.

* * *

Sonra Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev və Neapol şəhərinin meri cənab Bassollini jurnalistlərin suallarına cavab verdilər.

S u a l : Mənim sualım cənab Prezidentə və Bakının merinədir. Siz qardaşlaşma çərçivəsində Neapol ilə Bakı arasında əməkdaşlığı gücləndirməkdən danışırsınız. Bu sahədə birgə tədbirlər üçün proqram varmı?

H e y d ə r Ə l i y e v : Dediym kimi, Bakı və Neapol şəhərləri arasında münasibətlər 1972-ci ildə yaranmışdır. O vaxtlar Azərbaycan müttəfiq bir respublika kimi, Sovet İttifaqının tərkibində idi, lakin öz dövlət müstəqilliyinə malik deyildi. Buna baxmayaraq, Neapol ilə Bakı arasında münasibətlər çox uğurla inkişaf etdirilirdi. O illərdə mən Azərbaycanın rəhbəri idim və yadımdadır, Neapoldan Bakıya və Bakıdan Neapola nümayəndə heyətləri gəlib gedirdi. O illərdə mən Neapolun nümayəndə heyətləri ilə, eləcə də şəhərin o vaxtkı meri ilə görüşürdüm. Təəssüflər olsun ki, 1988-ci ildən bu əlaqələr kəsildi. Hazırda biz bu əlaqələri bərpa edirik, amma indi onlar prinsipcə yeni səciyyə daşıyacaqdır, çünki Azərbaycan müstəqil dövlətdir. Bakı şəhəri isə müstəqil Azərbaycan Respublikasının paytaxtıdır.

İndi Azərbaycanda, o cümlədən də Bakıda çox mühüm iqtisadi və siyasi proseslər gedir, demokratik dəyişikliklər həyata keçirilir, Azərbaycan köhnə sosialist sistemi quruluşundan yeni, azad və demokratik quruluşa keçir. Köhnə, inzibati-planlı iqtisadi sistem dəyişir və bazar iqtisadiyyatı, azad iqtisadiyyat prinsipləri bərqərar edilir, mülkiyyəti geniş miqyasda özəlləşdirmək üçün tədbirlər görülür. Belə bir şəraitdə Azərbaycan, o cümlədən Bakı şəhəri də olduqca çox mürəkkəb sosial-iqtisadi problemlərlə qarşılaşmışdır. Buna görə də biz hesab edirik ki, indi Bakı ilə Neapol arasında münasibətlər ötən dövrlərdəkinə nisbətən daha səmərəli ola bilər.

İndi konkret planlar hələlik yoxdur. Biz Neapola gəlişimizlə bu münasibətləri bərpa etmək istəyirik və onları konkretləşdirmək haqqında iki şəhərin meri ilə razılığa gəlmişik.

Biz bilirik, elə bu gün Neapolun meri də dedi ki, son vaxtlar bu şəhərdə olduqca maraqlı və yaxşı işlər görülmüşdür. Bu təcrübə ən əvvəl Bakı üçün, habelə bütövlükdə Azərbaycan üçün də maraqlı olacaqdır. Təbii ki, bir çox digər tədbirləri də nəzərdə tutmaq olar.

C ə n ə b B a s s o l l i n i : Əlavə etmək istərdim ki, biz Azərbaycan Prezidenti və Bakı şəhərinin meri ilə ilk müştərək mədəni tədbirləri müəyyənləşdirmişik. Məsələn, bir-birimizə teatr truppaları göndərəcəkdir, Bakıda Neapola həsr olunmuş sərgi təşkil edəcəyik. Bir neçə saatdan sonra Prezident Heydər Əliyev şəhərimizin işgüzar dairələrinin nümayəndələri ilə görüşəcəkdir. Cənab Prezident və Bakı şəhərinin meri öz ölkəsinə yola düşməzdən əvvəl biz növbəti addımların proqramını hökmən müəyyən edəcəyik.

R ə f a e l A l l a h v e r d i y e v : Cənab Prezidentin və Neapol merinin dediklərinə təkcə bir şey əlavə etmək istərdim. Demək istəyirəm ki, Prezident Heydər Əliyev respublikaya rəhbərliyə qayıtdıqdan sonra ölkəmizdə olduqca xoş ənənələr bərpa edilir. Məhz Prezident Heydər Əliyevin sayəsində son dörd ildə respublikada, o cümlədən Bakı şəhərində sabitlik, əmin-amanlıq bərpa olunmuşdur ki, bu da bizdə qardaşlaşmış şəhərlərimiz arasında əlaqələrin dirçələcəyinə inam yaradır.

Bakı şəhərinin rəhbərliyində inam yaradan başlıca cəhət bundan ibarətdir ki, biz bu vəzifələrin öhdəsindən gələcəyik və Prezidentimiz bunun əsas təminatçısıdır. O, işgüzar adamlarla harada görüşməsindən asılı olmayaraq deyir ki, onun özü bu adamların sərmayəsinin təminatçısıdır. Elə bütün qanunlarımız da bu təminatların həyata keçirilməsi üçün işlənilib hazırlanıb və həyata keçirilir.

Şəhərlərimiz arasında mədəni əlaqələri bizim dirçəldəcəyimiz barəsində həmkarımın dediklərinə onu əlavə etmək istərdim ki, Bakı şəhərlərimiz arasında iqtisadi əlaqələrin yaxşılaşmasına da ehtiyac duyur və biz əsas diqqəti məhz buna yönəldəcəyik.

S u a l : Neapol nümayəndə heyətinin Azərbaycana səfəri nəzərdə tutulurmu?

H e y d ə r Ə l i y e v : Biz Neapol şəhərinin nümayəndə heyətinin Azərbaycana dəvət edirik. İndi hər şey Neapolun merindən aslıdır.

Cənab Bassollini: Sizin dəvətiniz böyük məmnuniyyətlə qəbul edildi və şübhəsiz, səfər yaxın vaxtlarda həyata keçiriləcəkdir. Zənnimcə, səfər kompleks səciyyə daşmalıdır və nümayəndə heyətinə şəhər bələdiyyəsinin nümayəndələri ilə yanaşı, mədəni, iqtisadi, işgüzar dairələrin nümayəndələri də daxil olmalıdır ki, şəhərlərimizin qardaşlığına yeni təkan verilsin, bu qardaşlıq daha canlı karakter daşsın. Demək istəyirəm ki, şəhərlərin merləri arasında görüşlərlə kifayətlənmək olmaz. Teatrların direktorları arasında, sahibkarlar, institutların, universitetlərin rektorları arasında görüşlər də olmalıdır. Məhz buna görə də dəvət qəbul edilir. Bakıda tezliklə görüşənədək.

S u a l : Cənab Prezident, məlum olduğu kimi, İtaliya Qara dəniz hövzəsinə daxildir. Siz Azərbaycan neftinin nəqli məsələsini İtaliya rəhbərliyi ilə müzakirə etdinizmi?

Heydər Əliyev: İstər İtaliya prezidenti Skalfaro cənabları ilə, istərsə də baş nazir Prodi cənabları ilə biz Xəzər dənizinin enerji ehtiyatlarından istifadə məsələlərini çox ətraflı müzakirə etdik. Hələ 1995-ci ildə Xəzərin Azərbaycan sektorundakı neft yataqlarının işlənməsi layihələrində iştirak etməyə başlayan «Eni-ACIP» şirkəti ilə dünən imzalanmış saziş də, təbii olaraq, bizim ölkələri neftin Xəzər hövzəsindən İtaliyaya və dünya bazarlarına nəqli məsələləri üzərində birgə düşünməyə vadar edir.

İndi bu məsələ bütün dünyanın işgüzar dairələrinin diqqət mərkəzindədir və Xəzər dənizinin energetika ehtiyatları dünyanın bütün ölkələrinin diqqətini cəlb edir. Azərbaycanın imzaladığı neft müqavilələrində biz 9 belə müqavilə imzalamışıq – dünyanın 12 ölkəsinin – ABŞ, Yaponiya, Böyük Britaniya, Fransa, Norveç, İtaliya və bir sıra digər ölkələrin 20-dək transmilli neft şirkətləri iştirak edir. Əlbəttə, bu layihələrdə Qara dəniz çox mühüm yer tutur. Biz bu məsələni də müzakirə etdik.

Cənab Bassollini: Qarşıdakı işgüzar ziyafətdə Neapol limanının rəisi də iştirak edəcəkdir və şübhəsiz, bu mövzuya orada da toxunulacaqdır.

BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ QISA MÜSAHİBƏ

9 oktyabr 1997-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev Avropa Şurasının üzvü olan ölkələrin dövlət və hökumət başçılarından Zirvə görüşündə iştirak etmək üçün Strasburqa yola düşməzdən əvvəl Binə hava limanında jurnalistlərə qısa müsahibə verdi.

S u a l : Strasburqa səfərinizin ölkəmiz üçün əhəmiyyəti nədən ibarətdir?

C a v a b : Bu səfərin respublikamız üçün əhəmiyyəti çoxdur. Çünki Azərbaycan ilk dəfədir ki, Avropa Şurasının yüksək səviyyəli toplantısında iştirak edir. Bu, Avropa Şurasının üzvü olan ölkələrin dövlət və hökumət başçılarından ikinci Zirvə görüşüdür. Şübhəsiz ki, Azərbaycan birinci görüşdə iştirak etməmişdir, çünki o vaxt Azərbaycanın Avropa Şurası ilə əlaqəsi yox idi. İndi Azərbaycana Avropa Şurasında qonaq statusu verilibdir və biz əməkdaşlıq edirik. Güman edirəm ki, biz Azərbaycanın Avropa Şurasına tam üzv qəbul edilməsinə nail olacağıq.

Azərbaycanın və Zaqafqazıyanın digər respublikalarının rəhbərləri Avropa Şurasının üzvü olan ölkələrin dövlət və hökumət başçılarından Zirvə görüşünə dəvət olunublar. Bu, əlamətdar bir hadisədir. Biz orada Azərbaycanın həm Avropaya mənsub olduğunu bir daha təsdiq edəcəyik, həm də ölkəmizin Avropa Şurasına daxil olması üçün yeni bir imkan əldə edəcəyik. Avropa Şurasının üzvü olan ölkələrin dövlət başçıları oraya toplaşirlar. Strasburqda, eyni zamanda, ikitərəfli görüşlər də olacaqdır. Bunların hamısı Azərbaycan üçün çox əhəmiyyətlidir.

MDB ÜZVÜ OLAN ÖLKƏLƏRİN DÖVLƏT BAŞÇILARININ NÖVBƏTİ ZİRVƏ GÖRÜŞÜNDƏ İŞTİRAK ETMƏK ÜÇÜN KİŞİNYOVA YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ QISA MÜSAHİBƏ

S u a l : Cənab Prezident, Müstəqil Dövlətlər Birliyinin üzvü olan ölkələrin dövlət başçılarının Kişinyov Zirvə görüşünün keçirilməsində məqsəd nədir? Azərbaycan Prezidenti digər dövlətlərin başçılarının fikrini hansı əsas məsələyə yönəltmək niyyətindədir?

C a v a b : Məqsəd aydındır, Müstəqil Dövlətlər Birliyi daimi fəaliyyət göstərən bir birlikdir. Ona görə də, dövlət başçılarının görüşü təbii haldır və bu, vaxtaşırı olmalıdır. Çünki bir sıra məsələlər yığılıb qalır, onları müzakirə etmək, məsləhətləşmək, müvafiq qərarlar qəbul etmək lazımdır. Məqsəd bundan ibarətdir. Orada gündəlikdə bir çox məsələlər nəzərdə tutulub, onlar müzakirə ediləcəkdir.

Dövlət başçılarının bu ilin martında Moskvada keçirilən görüşündə biz Müstəqil Dövlətlər Birliyinin işinin daha da səmərələşdirilməsi və effektiv olması haqqında çox mülahizələr irəli sürmüşük. Ancaq çox təəssüf edirəm ki, bu istəklər, arzular yerinə yetirilmir. Mənim fikrimcə, Müstəqil Dövlətlər Birliyi hələ ki, öz səviyyəsinə gəlib çata bilməyibdir. Ola bilər, bunun müəyyən obyektiv, subyektiv səbəbləri var. Güman edirəm ki, bu görüş zamanı bu barədə geniş fikir mübadiləsi olacaq, hesab edirəm ki, açıq danışıq gedəcəkdir. Hərə öz fikrini bildirməlidir.

Biz həmişə demişik, şəxsən mənim fikrim budur ki, bu birliyin fəaliyyətinin uğurlu olması üçün gərək demokratik prinsiplər birlikdə, bərabər hüquqlu, tam bərqərar edilsin. Heç bir dövlətin hegemonluğu və yaxud üstünlüyü yolverilməzdir. Birliyə daxil olan ölkələrin hamısı bərabər hüquqludur. Müstəqil Dövlətlər Birliyi demokratik prinsiplər əsasında inkişaf edə bilər. Ancaq buna hələ ki nail olmaq mümkün deyil.

S u a l : Cənab Prezident, MDB-nin üzvü olan ölkələrin dövlət başçılarının ötən iclasında Ermənistanın qanunsuz silahlanması ilə bağlı rəy verilməsi barədə söhbət getmişdir. Bu iclasda həmin məsələni qaldıracağsınız mı? Ümumiyyətlə, bu silahlanma mövzusu necə davam edəcəkdir?

C a v a b : Bu bizim üçün çox vacib və narahatedici məsələdir. Biz bu məsələni Müstəqil Dövlətlər Birliyinin üzvü olan ölkələrin dövlət başçılarının mart ayındakı iclasında qaldırmışdıq. Sonra mən iyul ayında Rusiyada rəsmi səfərdə olarkən Moskvada prezident Boris Yeltsinlə görüşümdə də bu məsələni qaldırmışam. Bilirsiniz ki, Rusiya, Azərbaycan, Ermənistan birgə komissiyası yaradılmışdır. Ancaq təəssüf ki, Rusiyanın, sübhəsiz, Ermənistanın da bu məsələnin aşkar olunmasına o qədər də böyük arzusu yoxdur. Ona görə də komissiyanın işi çox zəif gedir. Biz bundan çox narazıyıq, öz fikirlərimizi bildirmişik. Biz tələb edirik ki, bu məsələlər tezliklə aşkar edilsin.

Hər şey aydındır – silahlar gizli yolla verilib. Bu barədə artıq bir çox sübutlar, dəlillər meydana çıxdır. İstintaq bunları aşkara çıxarıbdır. Rusiyanın rəhbərliyi öz üzünə sadəcə, cəsarətli bir yük götürməli və bildirməlidir ki, həqiqətən belə şeylər olub. Biz bu silahların geri qaytarılmasını tələb edirik, o da bunu təmin etsin.

Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll edilməsi sahəsində Ermənistanın mövqeyinin necə olması barədə suala dövlətimizin başçısı belə cavab verdi: – Ümidvericidir. Ter-Petrosyanla Strasburqda apardığım danışıqlar mənə əsas verir ki, onun özündə həqiqətən belə fikir formalaşıbdır ki, bu məsələ həll olunmalıdır və ATƏT-in Minsk qrupu həmsədrlərinin təklifləri əsasən qəbul edilə bilər.

JURNALİSTLƏRLƏ SÖHBƏT

23 oktyabr 1997-ci il

Kişinyov Zirvə görüşü kütləvi informasiya vasitələri nümayəndələrinin çox böyük marağına səbəb olmuşdu. Onlar birliyin üzvü olan ölkələrin prezidentlərinin bu görüş barədə rəyini öyrənmək üçün hər bir fürsətdən istifadə edirdilər.

Geniş iclas qurtarıqdan sonra Qazaxıstan televiziyasının müxbiri Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevə və Qazaxıstan Prezidenti Nursultan Nazarbayevə bu barədə sual verdi. Prezidentlərin həmin suala cavablarını dərc edirik.

Heydər Əliyev: Bugünkü görüş çox mühüm idi. MDB-nin problemləri haqqında, xüsusən onun təşəkkülünü ləngidən maneələr, amillər haqqında ilk dəfə olaraq açıq, çox kəskin, prinsipial, qərəzsiz söhbət getdi. Dövlət başçılarının, demək olar, hamısı iclasda, təkrar edirəm, çox açıq çıxış etdilər. Hər kəs öz mövqeyini açıqladı. Əgər onların dediklərini cəmləşdirməli olsaq, ümumi fikir belə idi ki, bizim birliyi daha demokratik etmək lazımdır ki, hüquq bərabərliyi olsun, hər bir dövlətin milli mənafələrinə hörmət edilsin, MDB-nin müstəqil dövlətləri hamı tərəfindən məhz müstəqil dövlətlər kimi tanınsın, birliyi hansısa ittifaqa çevirmək cəhdləri olmasın. Xüsusilə vacibdir ki, ambisiya təzahürləri, imperiya əhval-ruhiyyəsi və sairə olmasın.

Ticarət, gömrük problemlərinə, iqtisadi münasibətlərə çox diqqət yetirildi.

Nursultan Nazarbayev: MDB ölkələri dövlət başçılarının əvvəlki iclası yarım il öncə olmuşdur və mən orada çox kəskin tənqidlə çıxış etmişdim. Bu gün mən bildirirəm ki, həmin təkliflərin heç biri yerinə yetirilməyib. Dövlət başçıları da o fikirləri bu mənada dəstəklədilər ki, birliyin tərkibində bir-biri ilə müharibə aparan dövlətlər ola bilməz. Dövlət başçılarının hamısı tərəfindən imzalanmayan qərarları da qəbul etmək lazım deyildir. Mən təklif etdim ki, bugünkü gündəliyə salınmış məsələləri hökumət başçıları müzakirə etsinlər. Prezidentlər qlobal problemləri müzakirə etməli və siyasəti müəyyənləşdirməlidirlər.

Ən başlıcası isə, prezidentlər tənqid etdilər ki, «ikilər», «dörtlər» ittifaqları etimada kömək etmir. Bu, həqiqətən belədir. Onda gəlin yeganə məsələni həll edək – ümumi iqtisadi məkan yaradaq, bütün dövlətlər arasında gömrük və tarif siyasətini razılaşdıraraq ki, ticarət etmək mümkün olsun. Bununla əlaqədar qərara alındı ki, müvafiq sənədlər imzalanmasın və hökumət başçılarna verilsin, növbəti iclas isə gələcək ilin yanvarında yeganə gündəliklə – Şevardnadzenin, Kərimovun, Heydər Əliyevin, mənim və Kuçmanın qaldırdıqları məsələlər üzrə keçirilsin. Bu son dərəcə kəskin məsələləri MDB-nin gələcək iclasında həll etmək, hamı barəsində eyni etimad yaratmaq, iqtisadi ittifaq məsələlərini, respublikaların daxilində olan digər məsələləri həll etmək lazımdır. Bunlar münaqişələr, müharibə, bir-birini başa düşməmək məsələləridir. Birinə bir cür münasibət bəsləyirlər, digərinə başqa cür, birini silahlandırır, digərini tərksilah edirlər. Əgər biz hər bir dövlətin ərazi bütövlüyünə tərəfdarıqsa, – bu, ATƏT-in və MDB-nin prinsipidir – hər bir dövlətin sərhədlərinin toxunulmazlığına tərəfdarıqsa, onda bu məsələləri həll etməyə qadir olmalıyıq. Yox, əgər bunu etmiriksə, onda həmin dövlətlər dünya birliyinə, başqa dövlətlərə müraciət edirlər. Xüsusən Rusiya bundan inciyir. Ona görə də hesab edirəm ki, bu mənada, çox vacib, açıq, ciddi söhbət getdi. Hər kəs ürəyindəkinin hamısını dedi.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ TELEVİZYİA VƏ RADİO İŞÇİLƏRİNƏ

Hörmətli televiziya və radio işçiləri!

Sizi peşə bayramınız – Azərbaycan Televiziyası və Radiosu günü münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Azərbaycan televiziya və radiosu zəngin və şərəfli inkişaf yolu keçərək xalqımızın yüksək əxlaqi dəyərlərinin, ictimai-siyasi ideallarının, mədəniyyətinin, arzu və istəklərinin ifadəçisinə çevrilmişdir. Bu gün milli televiziya və radiomuz, sözün əsl mənasında, xalqın tribunasıdır.

Müstəqilliyimizin əbədiliyinin və milli dövlət quruculuğu prosesinin dönməzliyinin təbliğində, müstəqil Azərbaycan dövlətinin indiki dirçəliş mərhələsində televiziya və radionun fəaliyyəti əvəzolunmazdır. Azərbaycan həqiqətlərinin, xüsusən də Ermənistanın ölkəmizə qarşı təcavüzkar müharibəsinin, qaçqınların ağır sosial-iqtisadi vəziyyətinin obyektiv şəkildə yayılmasında və beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılmasında efir işçilərimiz öz vəzifələrini layiqincə yerinə yetirirlər.

Dövlətimiz televiziya və radionun təkmilləşməsinə həmişə qayğı göstərir, ictimai-siyasi, iqtisadi həyatın mürəkkəb vaxtlarında da bu sahənin problemlərinə həssaslıqla yanaşır, onların həlli üçün təxirəsalınmaz tədbirlər görür.

Bu gün yeni inkişaf və yüksəliş qədəm qoymuş televiziya və radiomuz səfərbədedici rolunu əsaslı şəkildə həyata keçirmək üçün daha əzmlə çalışmalıdır. İnanıram ki, siz bundan sonra da söylərinizi Azərbaycanın çiçəklənməsi, müstəqilliyimizin və dövlətçiliyimizin möhkəmlənməsi kimi müqəddəs vəzifələrin həyata keçirilməsinə həsr edəcəksiniz.

Sizə yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

Heydər ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 6 noyabr 1997-ci il

«AZƏRBAYCAN İNTERNƏŞNL» JURNALININ BEŞ İLLİYİNƏ HƏSR OLUNMUŞ MƏRASİMDƏ NİTQ

20 noyabr 1997-ci il

– Hörmətli xanımlar və cənablar, dostlar!

Bugünkü mərasim «Azərbaycan internəşnl» jurnalının beşillik fəaliyyətinin qeyd olunmasına həsr edilmişdir.

Son illər belə bir ənənə yaranıbdir ki, yeni bir maraqlı kitab, yaxud jurnal, toplu, məcmuə, başqa bir əsər meydana çıxan zaman onun təqdimat mərasimi keçirilir. Bu ənənədən fərqli olaraq «Azərbaycan internəşnl» jurnalı beş il bundan əvvəl özünün ilk addımlarını atıbdir və heç bir təqdimat mərasimi keçirməyibdir. Ancaq ötən illərdə ilbəlil öz fəaliyyətini artırıb, gücləndirib və jurnalı çox yüksək səviyyəyə qaldırıbdir. Hesab edirəm ki, indi jurnalın fəaliyyətinə qiymət vermək üçün bu mərasim çox lazımlı bir mərasimdir.

Mübaligəsiz demək olar ki, «Azərbaycan internəşnl» jurnalı müstəqil Azərbaycanın həyatında, ümumiyyətlə dünyada Azərbaycana məxsus olan çox əlamətdar və nadir bir hadisədir. Azərbaycan daim öz milli mədəniyyətini, nailiyyətlərini, xalqımızın ənənələrini dünya xalqlarına, ictimaiyyətinə tanıtməyə çalışmışdır. Bu sahədə Azərbaycanın müfəkkir insanların tarix boyu göstərdikləri xidmətləri biz daim qiymətləndirməliyik. Ancaq bu söylər nə qədər olmuşdursa da, Azərbaycan dünyada, dünya xalqları içərisində indiyədək heç vaxt tanınmamışdır.

Şübhəsiz ki, indi dünyada tanınmağımızın ən əsas səbəbi Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi əldə etməsidir və dövlət müstəqilliyi əldə edəndən sonra bir müstəqil dövlət kimi Azərbaycanın dünya birliyinə daxil olmasıdır. Ancaq bu fakt da, yeni bu hüquqi, siyasi akt da öz-özünüdə Azərbaycanı dünyada istədiyimiz kimi heç vaxt tanıda bilməz. Bunun üçün daim ardıcıl, çoxsahəli işlər görmək lazımdır. Bu işlər bütün sahələrdə aparılmalıdır. Dövlət orqanları, bizim ictimai təşkilatlarımız, mədəniyyət, elm xadimlərimiz – hamımız birlikdə Azərbaycanı dünyaya açmağa, tanıtməyə çalışmalıyıq, Azərbaycanın həqiqətlərini dünyanın hər bir qurşısına çatdırmağa çalışmalıyıq.

Bu indi xüsusən ona görə daha da çox lazımdır ki, Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü başlayandan, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi davam etdiyi dövrdə Ermənistanın tərəfdarları, dünyada olan erməni diasporunun təbliğat məşını çox güclü olmuşdur. Onlar Azərbaycana təcavüz etdikləri, torpaqlarımızı işğal etdikləri, işğal olunmuş ərazilərimizdən bir milyon insanı öz yerindən-yurdundan zorla didərgin saldıqları halda, Azərbaycanı məhkum etməyə çalışmışlar, Azərbaycan haqqında yalan, iftiralar, böhtanlar yaymışlar. Təəssüf ki, Azərbaycanın təbliğatı olmadığına görə, yaxud da çox zəif olduğuna görə onlar üstünlük əldə edə bilməmişlər və öz istədiklərinə nail olmuşlar. Yaranmış şərait bir tərəfdən bizim vəziyyətimizi çox mürəkkəbləşdirmişdir, ikinci tərəfdən də Azərbaycan haqqında dünyaya məlumat verməyin, Azərbaycanı dünyaya tanıtməyin nə qədər vacib, zəruri, əhəmiyyətli olduğunu bir daha sübut etmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, son illər bu sahədə çox işlər görülmüş, birinci növbədə Azərbaycanın ardıcıl xarici siyasəti, ardıcıl, çox təşəbbüskar, doğru-düzgün xarici siyasəti Azərbaycan ilə dünyanın bir çox ölkələri arasında sıx əlaqələr, əməkdaşlıq yaratmış və Azərbaycanın həqiqətlərini dünyaya çatdırmağa böyük imkanlar açmışdır.

Informasiya orqanlarımız da, ictimai təşkilatlarımız da və bizim Yazıcılar Birliyi, Bəstəkarlar İttifaqı, elmi təşkilatlarımız, Elmlər Akademiyası və başqaları da bu sahədə bir çox işlər görmüş və müəyyən nailiyyətlər əldə etmişlər. Ancaq bunlar heç də yetərli deyil, hələ çox iş görülməlidir. Çox söylər qoymalıyıq ki, Azərbaycanı hər yerdə, hər ölkədə olduğu kimi tanınsınlar, bilsinlər, Azərbaycan xalqının tarixini, nailiyyətlərini, xüsusiyyətlərini, keyfiyyətlərini həqiqətən bilsinlər.

Hələ çox iş görülməlidir, bir də ona görə ki, təəssüflər olsun ki, bizim xarici düşmənlərimizlə yanaşı, Azərbaycanın daxilində olan, bəzən guya müxalifət mövqeyində duran bəzi qüvvələr öz şəxsi məqsədləri naminə, öz şəxsi məqsədlərinə çatmaq üçün Azərbaycanı bir çox yerlərdə ləkələməyə, Azərbaycanın həqiqətləri haqqında yalanlar, iftiralar yaymağa çalışırlar. Bu da həmin o düşmən qüvvələrinin söyləri ilə üst-üstə gələrək Azərbaycanın həqiqətlərinə kölgə salır.

«Azərbaycan internəşnl» jurnalının fəaliyyəti xüsusi qiymətə layiqdir. Çox qətiyyətlə demək olar və bunu etiraf etməliyik ki, indiyə qədər xarici ölkələrdə dərc olunan, nəşr edilən cürbəcür nümunələr – ki-tablər, jurnallar içərisində «Azərbaycan internəşnl» jurnalı qədər Azər-

baycan haqqında dolğun, düzgün və çox parlaq, gözəl, cazibədar məlumat yayan jurnalımız, toplumuz olmayıbdır.

Maraqlı, sevindirici cəhət də bundan ibarətdir ki, bu jurnalı nə Azərbaycanın dövlət orqanları, nə bir ictimai təşkilat, nə də respublikamızdakı hansısa bir təşkilat yaradıb. Bu jurnalı yaradanlar Azərbaycanı sevmən, ona ürək yandıran, Azərbaycanla dostluq edən iki şəxs – xanım Betti və Piruz Xanlıdır. Onlardan biri amerikalı, o birisi isə azərbaycanlıdır, amma Amerika vətəndaşıdır. Onlar şəxsi təşəbbüs göstəriblər və öz fədakarlıqları nəticəsində o jurnalı yaradıb, indi belə bir yüksək səviyyəyə gətirib çıxarıblar.

Mən xanım Bettinin və Piruz Xanlının təşəbbüsünü və öten illərdə gördükləri işləri, Azərbaycana göstərdikləri münasibəti, dostluğu və ölkəmiz haqqında çəkdikləri bu qədər zəhməti çox yüksək qiymətləndirirəm. Onların gördükləri iş, əldə etdikləri nailiyyət onu göstərir ki, insan bir işə həvəslə, ürəklə, canla yanaşarsa, həqiqətən xalqa xidmət etmək istəyərsə, o, çox işlər görə bilər. O, təkbaşına da çox işlər görə bilər.

Azərbaycanda nə qədər nəşriyyat orqanları, ictimai təşkilatlar, cürbəcür nə qədər kitab, jurnal buraxanlar var. Onlardan indi hansı gəlib buna bərabər bir nümunəni ortaya qoya bilər ki, Amerika Birləşmiş Ştatlarında belə bir jurnalın yaranmasını və bu qədər yüksək səviyyəyə çatmasını təmin edə bilsin? Heç birisi yoxdur. Əgər kiminsə varsa, ortaya çıxarsın, meydana qoysun.

Bu jurnalın yaranması və onun varlığı, bugünkü səviyyəsi mənə həddindən artıq sevindirir. Bu, eyni zamanda onu göstərir ki, insan nəyə qadirdir. Bu, eyni zamanda onu göstərir ki, bizim Azərbaycanın cürbəcür təşkilatlarının, böyük-böyük imkanlara malik olan təşkilatlarının istifadə olunmamış nə qədər imkanları var.

Bu gün biz bu jurnalın ilk nömrəsinə də, son nömrəsinə də baxdıq. Mən 1993-cü ildən bu jurnalın hər nömrəsini oxuyuram, ona baxıram, müşahidə edirəm. Bu jurnalın aybaay, hər nömrədən-nömrəyə keyfiyyətinin artmasını, onun səhifələrinin genişlənməsini, mövzularının müxtəlifləşməsinə görə. Görürəm ki, bu jurnal günbəgün nə qədər inkişaf edir, genişlənir və Azərbaycanın həyatını nə qədər geniş əhatə etməyə gəlib çatıbdır.

Bu insanlar – xanım Betti və Piruz Xanlı öz işlərinə çox sadıqdırlar, ancaq eyni zamanda onlar Azərbaycanın ən gözəl dostlarıdır, Azər-

baycanın həqiqətlərinə, xalqımızın bugünkü həyatına sadıqdirlər. Ona görə də mən onlara səmimi-qəlbədən təşəkkür edirəm.

«Azərbaycan internəşnl» bütün parametrlərinə, xüsusiyyətlərinə görə, dünyada, ən inkişaf etmiş ölkələrdə nəşr edilən yüksək səviyyəli jurnallarla rəqabət apara bilən bir jurnaldır. Sovetlər İttifaqı mövcud olan zaman ABŞ-da bir «Amerika» jurnalı çıxırdı və o da siyahı ilə abunə yazdırılıb paylanırdı. Mənim xatirimdədir, bu «Amerika» jurnalına abunə yazılmaq üçün Azərbaycana da müəyyən limit verilirdi və keçmiş Azərbaycan hökumətində də bunun üçün siyahı tərtib edilirdi. Kim bu siyahıya düşər, kim də düşə bilməzdi. Həmin jurnalı kim ala bilirdisə, o özünü xoşbəxt hesab edirdi. Bu jurnalın qiyməti də sovet jurnallarının qiymətinə nisbətən çox baha idi. Çoxları onu oxuyub mənasını başa düşmürdülər.

Həmin jurnal çox nəfis nəşr olunurdu, oradakı rəsmlər, fotoşekillər çox gözəl idi, bir də Amerikanın həyatından cürbəcür mənzərələr verirdi. Biz o vaxt Amerikanın həyatını o qədər də yaxşı bilmirdik. Ona görə də insanlar bu jurnala çox böyük maraq göstərirdilər. Həmin jurnal mənim yaxşı xatirimdədir. O vaxt biz bu jurnalı daim alırdıq, baxırdıq, vaxt olanda ayrı-ayrı məqalələri oxuyurduq.

Bəli, o jurnal mənim yadımdadır. Doğrudur, Amerikada onun keyfiyyəti sonralar nədənsə get-gedə aşağıya düşdü. Ancaq o vaxt həmin o «Amerika» jurnalının həsrətini çəkən azərbaycanlılar – yəqin həmin adamlardan indi bu mərasimdə iştirak edənlər də var – bu «Azərbaycan internəşnl» jurnalını əllərinə alsınlar və əgər arxivlərində varsa, gedib o jurnalı çıxarsınlar, müqayisə etsinlər. «Azərbaycan internəşnl» ondan qat-qat üstün səviyyədə nəşr olunan bir jurnaldır.

Jurnalın yüksək qiyməti onun yalnız nəşr keyfiyyəti ilə bağlı deyil. Mənim bu jurnala verdiyim yüksək qiymət onun məzmunu ilə əlaqədardır. Bu nə qədər məzmunlu jurnaldır! Azərbaycanın tarixi, mədəniyyəti, müasir həyatı, ölkəmizin ayrı-ayrı görkəmli şəxsiyyətlərinin əsərləri, onların yaradıcılığı, Azərbaycanın həyatının cürbəcür mənzərələri və çoxlarımızın tanımadığımız, çoxdan unuduğumuz səhifələr – hamısı bu jurnalda böyük ustalıqla, məharətlə, deyə bilərəm ki, çox böyük sevgi ilə, məhəbbətlə açılıb, dərc olunub. Bu mənə heyran edir.

Biz bir neçə vaxt bundan əvvəl, burada Azərbaycan qaçqınlarının vəziyyətinə həsr olunmuş fotoalbomun təqdimat mərasimini keçirdik. Ancaq təəssüf ki, o, gec bir zamanda oldu. «Azərbaycan internəşnl»

jurnalı iki nömrəsini Azərbaycan qaçqınları mövzusunda həsr edibdir və nə qədər məzmunlu, mənalı fotoşekillər tapıb dərc edibdir. Şübhəsiz ki, bax, bunu oxuyan hər bir insan Azərbaycanda qaçqınların olduğunu və onların nə vəziyyətdə yaşadığını çox gözəl dərk edə bilər.

«Azərbaycan internəşnl» jurnalında Azərbaycanın parlaq nailiyyətləri, tarixinin parlaq səhifələri necə gözəl əks olunur! Mən sonuncu nömrəyə baxdım. Burada Azərbaycan kinosunun tarixindən bir çox səhifələr, bir çox məşhur kinofilmlərimiz, onların ayrı-ayrı kadrları haqqında çox gözəl rəngli fotoşekillər verilibdir. Orada «Nəsimi», «Babək», «Arşın mal alan», «Məşədi İbad» və başqa kinofilmlərimiz, kino xadimlərimiz haqqında fotoşekillər dərc olunubdur. Bilirsiniz, onlara baxanda çox şeyləri unuduğumuzu görürük. Bizim mədəniyyətimizin bütün sahələri, o cümlədən kinematografiya sahəsi nə qədər zəngindir, nə qədər gözəl əsərlər yaranıbdir. Bunu bizim özümüz bilirik, amma çoxları indi onu unudubdur. Ancaq bunları Amerika da, İngiltərə də, Almaniya da, Fransa da bilməlidir. Bütün dünya bilməlidir ki, Azərbaycan xalqının mədəniyyəti bu qədər yüksək səviyyəyə qalxıbdir.

Bu jurnalın ən gözəl xüsusiyyətlərindən biri də odur ki, bizim çoxlarımızın həyatımızda olan, bəzən görmədiyimiz gözəl hadisələri gedir, tapır-çıxarır, öz səhifələrində göstərir. Bu məlumatlar bəzən bizə, o cümlədən mənə də bu jurnal vasitəsilə gəlir. Bu da çox maraqlıdır.

Məsələn, bizim gənc müğənnimiz var – Surxay Əsgərov. O, iki ildir ki, meydana çıxıbdir, çox gözəl gələcəyi olan bir gəncdir. Şəxsən mən Surxay Əsgərov haqqında ilk məlumatı bu jurnaldan almışam. Betti xanım bu jurnalı mənə təqdim edərkən Surxay Əsgərov haqqında gəniş məlumat veribdir. Bundan sonra, gərək ki, incəsənət muzeyində bir axşam konserti düzəltmişdilər. Mən orada Surxay Əsgərova dinləyib onun istedadı ilə tanış olmuşam.

Bu jurnal həm Üzeyir Hacıbəyovu, Rəşid Behbudovu, Niyazini, həm bizim böyük şairlərimizi, rəssamlarımızı təbliğ edir, həm də bu gün meydana gələn gənc istedadlarımızı təbliğ edir. Bu nə qədər gözəl təşəbbüsdür, işdir!

Mənim bu jurnal haqqında o qədər böyük təəssüratım var ki, bütün bunlar barədə çox danışmaq olar. Ən mühüm cəhət bir də ondan ibarətdir ki, bu jurnal artıq 47 ölkədə yayılır, 7 min nüsxə tirajla nəşr olunur. Demək, bu jurnal 47 ölkədə, özü də yüksək dövlət dairələrində, ictimai təşkilatlarda, böyük biznes, maliyyə mərkəzlərində yayılır. Bu çox əhəmiyyətlidir.

Jurnalın gördüyü çox gözəl işlərdən biri də Azərbaycan musiqisinin kompakt disklərə yazılması və dünyaya yayılmasıdır. Xanım Betti bu barədə geniş məlumat verdi. Bu bizim üçün çox faydalı bir işdir. Onlar şəxsən mənə də kömək ediblər. Mən indi mənə ziyarət edən qonaqlara «Azərbaycan internəşnl» jurnalını və Azərbaycan bəstəkarlarının gözəl musiqi əsərlərindən ibarət kompakt diskləri hədiyyə verirəm.

Bu jurnalı nəşr edənlərin fəaliyyətinin ən gözəl cəhəti bir də ondan ibarətdir ki, onların nə redaksiya heyəti, nə böyük ştatı, nə katibləri, nə də çoxlu telefonları var. Heç bir şeyləri yoxdur. Ər-arvad – Betti xanım və Piruz Xanlı, bir də bizim alimimiz Məzahir onlarla birlikdə bu jurnalı yaradırlar. Görün onlar nə qədər gözəl nümunə göstərirlər! Respublikamızda bir jurnalın, qəzetin çıxması üçün deyirlər ki, buna böyük ştat, avtomobil vermək, tez telefon çəkmək, özü də hökumət telefonu çəkmək, sonra başqa şeylər lazımdır. Amma qəzetin də, jurnalın da keyfiyyəti yoxdur, çoxları da heç onu oxumurlar. Ancaq görürsünüz, bu iki-üç adam nə qədər iş görür.

Bunlar hamısı ona görə mümkün olur ki, onlar Azərbaycanı çox sevirler, ölkəmizə çox ədalətli münasibəti olan insanlardır və öz işlərinin çox böyük entuziastlarıdır. Yalnız və yalnız böyük entuziastlar möcüzələr yarada bilərlər. Onlar məhz bu cür insanlardır. Ona görə də mən onları xüsusi qiymətləndirirəm.

Ümid etmək olar ki, bu jurnal daim yaşayacaq, təkcə Amerika Birləşmiş Ştatlarında yox, dünyanın bir çox ölkələrində Azərbaycanın həqiqətlərini gündən-günə daha da parlaq şəkildə yayacaqdır. Ümid edirəm ki, bu jurnalın illik sayı da artacaqdır. Onlar bu jurnalı ildə dörd dəfə buraxırlar. Çox arzu edərdim ki, onlar işlərini, jurnalın sayını bir az artırınsınlar, onun sayı ildə bəlkə beş-altı dəfə olsun. Bunu da edəcəklər. Çünki birinci nömrədən sonuncuya qədər olan böyük inkişafı görürkən hesab edirəm ki, qarşıdakı iki-üç il içərisində onlar bu jurnalı həm sayca, həm keyfiyyətcə, həm də məzmunca daha da yüksəklərə qaldıracaqlar.

Jurnalın son xidmətlərindən biri də Azərbaycan Prezidentinin Amerika Birləşmiş Ştatlarına ilk rəsmi səfərinə həsr olunmuş, onların yaratdığı və burada təqdim etdikləri kitabdır. Bu kitab da çox yüksək səviyyədə yaranıbdir. Hesab edirəm ki, jurnal kimi, bu kitab da Azərbaycanın bugünkü həyatının, həqiqətlərinin, xarici siyasətimizin və Azərbaycan-Amerika Birləşmiş Ştatları əlaqələrinin dünyada təbliğ olunması üçün çox dəyərli xidmətlər edəcəkdir.

Mən Sizi, xalqımızı, vətəndaşlarımızı Azərbaycan üçün çox əhəmiyyətli olan «Azərbaycan internəşnl» jurnalının əldə etdiyi nailiyyətlər münasibətilə təbrik edirəm. Mən bu jurnalı yaratıb bu qədər yüksək səviyyəyə çatdıran insanları – xanım Bettini, dostumuz Piruz Xanlıni ürəkdən təbrik edirəm. Onlara təşəkkür edirəm və bu xeyirxah işlərinə yeni-yeni uğurlar arzulayıram. Sağ olun.

Mərasimin sonunda Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev və «Azərbaycan internəşnl» jurnalının baş redaktoru Betti Bleyer «Qlobal üfiqlər. Prezident Əliyevin ABŞ səfəri» nəşrini M.F.Axundov adına respublika kitabxanasına təqdim olunmaq üçün imzaladılar.

AZƏRBAYCAN-MOLDOVA: MƏQSƏD DOSTLUĞU İNKİŞAF ETDİRMƏK VƏ ƏMƏKDAŞLIĞI MÖHKƏMLƏTMƏKDİR

BİRGƏ MƏTBUAAT KONFRANSI

Prezident Sarayında Azərbaycan-Moldova ikitərəfli sənədlərinin imzalanması mərasimi başa çatdıqdan sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin və Moldova Respublikasının Prezidenti Petru Luçinskinin birgə mətbuat konfransı oldu.

Azərbaycan və Moldovanın dövlət başçıları jurnalistlərin suallarına cavab verməzdən əvvəl bəyanatla çıxış etdilər.

AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN BƏYANATI

– Hörmətli cənab Prezident!

Möhtərəm qonaqlar, xanımlar və cənablar!

Dünən Moldova Respublikası prezidentinin Azərbaycana rəsmi səfəri başlanmışdır. Bu, müstəqil Moldova prezidentinin Azərbaycan Respublikasına ilk rəsmi səfəridir. Ötən vaxt ərzində biz böyük və səmərəli iş apardıq. Moldova prezidenti Petru Luçinski ilə Azərbaycan Prezidenti arasında görüş oldu. Bakı Dövlət Universitetində Moldova prezidentinə fəxri elmlər doktoru adı verilməsi mərasimi keçirildi. Moldova prezidenti Azərbaycan Parlamenti ilə görüşdü, iki prezident saatlarla dostcasına söhbət etdi, nəhayət, bu gün Moldova Respublikasının və Azərbaycan Respublikasının nümayəndə heyətləri arasında danışıqlar aparıldı.

Bütün söhbətlər, danışıqlar dostluq, qarşılıqlı anlaşma, bir-birinə səmimi hisslər şəraitində keçir. Hesab edirəm ki, biz Azərbaycan-Moldova münasibətlərində böyük və səmərəli iş gördük.

Bir az əvvəl biz 15 dövlətlərarası, hökumətlərarası sənəd imzaladıq. Onlar fəaliyyətin bir çox sahələrini əhatə edir və bu sahələrdə əməkdaşlığı təmin edir. Biz başlıca sənədi – Moldova Respublikası ilə Azərbaycan Respublikası arasında dostluq və əməkdaşlıq haqqında müqavilə

imzaladıq. Bu bizim müstəqil dövlətlərimiz arasında ilk müqavilədir. Bu gün imzalanmış qalan bütün sənədlər də ilk dövlətlərarası, hökumətlərarası sənədlərdir.

Dövlətlərimiz 1992-ci ildən diplomatik münasibətlərə malik olsalar da və bu illər ərzində onların arasında xoş, yaxşı münasibətlər və bir çox sahələrdə əməkdaşlıq olsa da, biz belə yüksək səviyyədə ilk dəfə görüşdük, ilk dəfə belə ətraflı danışıqlar apardıq, ilk dəfə mühüm sənədlər imzaladıq. Elə sənədlər ki, onlar gələcəkdə Moldova Respublikası ilə Azərbaycan Respublikası arasında münasibətlərin yaxşı müqavilə-hüquqi bünövrəsini qoymuşdur.

Bu sənədlərdəki bir çox mühüm müddəalar bizə əməkdaşlığımızı, dövlətlərimiz və xalqlarımız arasında dostluğu möhkəmlətməyə və inkişaf etdirməyə kömək edəcəkdir. Bu sənədlər nəinki Petru Luçinskinin Azərbaycanda olduğu müddətdə, həm də onun səfərindən əvvəlki vaxtda görülmüş böyük işin nəticəsidir. Bu sənədlər ikitərəfli münasibətlər sahəsində, dünyada baş verən proseslər barəsində həm Moldovanın, həm də Azərbaycanın prinsipial mövqelərini əks etdirir. Başlıcası isə budur ki, əsas sənəddəki müddəə ölkələrimizin dövlət müstəqilliyini, suverenliyini, ərazi bütövlüyünü daha da möhkəmlətmək və inkişaf etdirmək baxımından Moldova üçün də, Azərbaycan üçün də çox vacibdir.

Bunun çox böyük əhəmiyyəti var ki, ölkələrimiz arasında dostluq və əməkdaşlıq haqqında müqavilədə ərazi bütövlüyü, suverenlik, separatizm, terrorizmə qarşı mübarizə, hər bir ölkənin, hər bir dövlətin suveren hüquqlarına hörmət edilməsi kimi beynəlxalq hüquq normalarının müddəaları və bir çox digər cəhətlər öz əksini tapmışdır.

Söhbətlərimiz və danışıqlarımız zamanı biz dünyada baş verən proseslərlə bağlı, Moldova ilə Azərbaycanın dövlətlərarası münasibətlərinə, beynəlxalq təşkilatlarda, o cümlədən Müstəqil Dövlətlər Birliyində iştirakımıza aid, demək olar, bütün məsələlərdə baxışlarımızın uyğun gəldiyini aşkara çıxardıq. Bu, çox vacibdir.

Danışıqlar və söhbətlər zamanı biz Moldovada və Azərbaycanda milli dövlət quruculuğu təcrübəsi barədə, ölkələrimizdə demokratikləşdirmə prosesləri barədə, bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinin bərqərar edilməsi üçün iqtisadi islahatların həyata keçirilməsi barədə də fikir mübadiləsi apardıq. Biz hər iki ölkə üçün çox mühüm bir məsələ – ərazi bütövlüyü, bir-birinə qarşı güc işlədilməsinin, hər hansı ölkənin əra-

zi və sərhədlərinin zor gücünə dəyişdirilməsinin yolverilməzliyi məsələsi barədə fikir mübadiləsi etdik. Bu məsələlərdə, xüsusən də həm Azərbaycan, həm də Moldova dövlət müstəqilliyi əldə etdikdən sonra onların qarşılaşdıqları münaqişələrin həlli məsələsində tam yekdil rəy-də olduq.

Məlumdur ki, Azərbaycan Dağlıq Qarabağı onun tərkibindən qoparmaq məqsədilə Ermənistanın ölkəmizə qarşı təcavüzü nəticəsində Ermənistanla hərbi münaqişə vəziyyətindədir. Moldovada isə Pridnestrovyedə vəziyyətlə əlaqədar münaqişə yaranmışdır. Orada da, burada da ölkələrimizin ərazi bütövlüyü pozulmuşdur. Hamıya məlumdur ki, Azərbaycanda erməni silahlı birləşmələri ərazilərimizin 20 faizini işğal etmiş, qəsb olunmuş torpaqlardan bütün azərbaycanlılar, bu rayonların sakinləri – onlar isə bir milyon nəfərdən artıqdır – qovulub didərgin salınmışdır. Qaçqınlar ağır şəraitdə, çadırlarda yaşayırlar.

Əlbəttə, Pridnestrovyedə baş verən hadisələr Moldovanın da suverenliyini və ərazi bütövlüyünü pozur. Buna görə də biz bu məsələlərə xüsusi diqqət yetirdik. Təkrar edirəm, biz tamamilə yekdil rəydəyik ki, bu məsələlər dinc yolla, danışıqlar yolu ilə həll edilməlidir, lakin onlar istər Azərbaycanda, istərsə də Moldova Respublikasında suverenliyin, ərazi bütövlüyünün tamamilə bərpa olunması şəraitilə bütövlü və qəti şəkildə həll edilməlidir.

Bir çox digər məsələlər də müzakirə, fikir mübadiləsi, danışıqlar mövzusu oldu. Başlıcası budur ki, Moldova prezidentinin Azərbaycana ilk rəsmi səfəri baş tutdu, səfər uğurla keçir, biz mühüm sənədlər imzaladıq və bütün bunlar müstəqil dövlətlərimizin tarixində, Moldova ilə Azərbaycan arasında münasibətlərin tarixində çox mühüm bir mərhələnin başladığını göstərir.

Əminəm ki, imzaladığımız sənədlər Azərbaycan və Moldova tərəfindən həyata keçiriləcəkdir və biz daha da irəliləyərək iqtisadiyyat, elm, mədəniyyət, insani, humanitar münasibətlər sahəsində, bütün digər sahələrdə çoxcəhətli əməkdaşlıq edəcəyik.

Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm. Sözü dostum, Moldova prezidentinə cənab Petru Luçinskiyə verirəm.

MOLDOVA PREZİDENTİ PETRU LUÇİNSKİNİN BƏYANATI

– Hörmətli cənab Prezident!
Xanımlar və cənablar!

Cənab Azərbaycan Prezidenti gün yarım-iki gün ərzində baş verənlərin, demək olar, hamısını şərh etdi. Mən baş verən bütün hadisələrdə şəxsən iştirak etdiyimə görə ilk növbədə Prezidentə, habelə bu sənədlər üzərində işləmiş insanlara təşəkkür etmək istədim. Sizi inandıraram ki, gələcək münasibətlərimizin bünövrəsini qoyan dostluq və əməkdaşlıq haqqında əsas müqavilə ilə birlikdə 14 sənədin imzalanması ölkələr arasında o qədər də tez-tez rast gəlinən hadisə deyildir. Bunlar hamısı çox aydın şəkildə göstərir ki, dostluq əsasında əməkdaşlığımızı həyata keçirmək üçün maliyyə sahəsindən tutmuş mədəniyyətə, gənclərə, sosial problemlərdə həyatımızın bütün sahələrində zəmin var. Sənədlərin adları da münasibətlərimizin çoxcəhətli olduğunu göstərir.

Çox şadam ki, prezidentlərdən tutmuş iqtisadi agentlərdə bütün səviyyələrdə Moldova ilə Azərbaycan arasında belə münasibətlər yaranır. Problemlərin müzakirəsinin necə keçməsi – bizim nümayəndə heyətimiz bundan razıdır – bu qədər sayda sənədin imzalanması faktı da göstərir ki, bunların həyata keçirilməsi üçün qüvvə və imkanlarımız var.

Şübhəsiz ki, qarşıda böyük iş durur. Zənnimcə, biz bu sazişlərin həyata keçirilməsinə kömək edəcək mexanizmi, vasitəni tapacağıq. Bunlar xüsusilə indi, bazar münasibətləri şəraitində işlədiyimiz vaxtda və tək-cə dövlətlərarası və hökumətlərarası müqavilələrin, münasibətlərin qüvvədə olduğu deyil, həm də bir çox xüsusi şirkətlərin işlədiyi bir vaxtda vacibdir. Qanunvericilik bazası olmadan, dövlətlər arasında müvafiq mühit yaradılmadan həmin şirkətlərin əməkdaşlıq etməsi çox çətinidir. Bu şirkətlər işləmədən, onlardan real nəticə almadan, indi biz əslində qarşılıqlı investisiyaların mümkünliyünü təsəvvür edə bilmərik.

Şübhəsiz, Azərbaycanın Avropaya daxil olmaq, inteqrasiya etmək söyi və buna real imkanın olması bizi xeyli dərəcədə yaxınlaşdırır. Dünyanın ən böyük şirkətlərinin iştirak etdikləri "Əsrin müqaviləsi"nin üç il sonra nəticələrini bayram etməyinizdən bir neçə həftə sonra, burada mənə bildirdikləri kimi, bizim səfərimizin Sizin ölkənizə dövlət başçısının ilk rəsmi səfəri olması faktının özü də çox rəmzidir. Xüsusən

sən də ona görə ki, Moldova hər hansı ciddi enerji mənbələrindən məhrumdur və biz bu mənada da bir-birimizlə bağlıyıq. Üstəlik, layihələr Azərbaycan neftinin Avropaya, o cümlədən onun Moldovanın yerləşən hissəsinə çatdırılmasını nəzərdə tutur.

Bir sözlə, görülmüş işdən çox böyük məmnunluq duyduğumu söyləyir və əmin olduğumu bildirmək istəyirəm ki, imzalanmış sənədlərin həyata keçirilməsi və hələ nəzərdə tutulan bəzi sənədlərin hazırlanması ilə bağlı qarşıdakı mərhələ uğurlu olacaqdır.

Diqqətinizə görə təşəkkür edir və sizə müvəffəqiyyətlər arzulayıram. Sağ olun.

* * *

Sonra Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev və Moldova prezidenti Petru Luçinski jurnalistlərin suallarına cavab verdilər.

S u a l : Cənab Luçinski, danışıqlarınızın neftlə bağlı cəhətinə toxunaraq dəqiqləşdirmək istərdim: Moldova Azərbaycan neftinin nəqli üçün öz ərazisini tranzit kimi təklif edirmi? Əgər təklif edirsə, onda bu o deməkdir ki, boru kəməri onun ərazisindən keçəcək və ya siz neftin göndərilməsi üçün alternativ mexanizmlər təklif edirsiniz?

P e t r u L u ç i n s k i : Biz nəinki razıyıq, hətta bu barədə Strasburqda qabaqcadan danışmışıq. İndi təsdiqləyirəm, bizim bunda marağımız var ki, Avropaya əsas magistral çəkilərkən o, Moldovadan da keçsin, çünki bu, səmərəlidir, daha yaxın yoldur. Biz Dunay çayı sahilində terminal tikirik. Əslinə qalsa, o, nefti öz rezervuarlarımıza vurmaq üçün nəzərdə tutulmuşdur. Qara dəniz açıq dənizdir. Biz Qara Dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatında da əməkdaşlıq edirik. Buna görə də bunlar iki alternativ variantdır. Bizim üçün hər ikisi əlverişlidir. Biz maliyyə məsələlərində də iştirak etməyə hazırıq. Hansı səviyyədə və hansı dərəcədə – bunu layihəçilər müəyyənləşdirməlidir. Bu, danışıqların mövzusu. Lakin bizim burada da rəylərimiz tam uyğun gəlir. Hər şey real iqtisadi imkanlardan asılıdır.

S u a l : Mənim birinci sualım Moldova prezidentinədir. Azərbaycan, Gürcüstan, Ukrayna və Moldova dördlər qrupunu – GUAM yaratmışlar. Rusiya, Belarus, Qırğızıstan, Qazaxıstan gömrük ittifaqı yaratmışlar. Bu strukturlar arasında nə kimi ümumi cəhətlər var və onlar nə ilə fərqlənir? Belə formal və ya qeyri-formal təşkilatların yaradılması MDB-nin həyati qabiliyyətinə inamsızlığa reaksiya deyilmi?

P e t r u L u ç i n s k i : «Marşall planı» adının necə yarandığını xatırlayıram. Onun müəllifi əslində Trumendir. Lakin muzakirə zamanı birinciliyi o vaxtkı dövlət katibi Marşalla verməyi qərara aldılar. Planı işləyib hazırlamaq ona tapşırılmışdı. Bizdə də GUAM adının müəlliflərindən biri cənab Həsənovdur.

Bu adı bir dünya təcrübəsidir. Ölkələr öz mənafeələrini həyata keçirmək yollarını axtarır. İndiki halda bunu MDB ilə qarışdırmaq olmaz. Biz bu barədə Azərbaycan Prezidenti ilə danışdıq və indi öz rəyimi deyirəm. Hesab edirəm ki, MDB dövlət başçılarının yanvarın 23-nə təyin olunmuş görüşündə biz elə bir sənəd işləyib hazırlamalıyıq ki, burada MDB-yə daxil olan bütün 12 ölkənin öhdəliklərinin minimum miqdarı nəzərdə tutulsun və bu öhdəliklərlə onların hamısı razılaşsın, sənədi öz parlamentlərində təsdiqləsinlər. Bu, qanuni olardı. Bu və ya digər dövlətlərin ikilikdə, üçlükdə, dördlər səviyyəsində yaxınlaşması-na aid qalan hər şey MDB hüddudlarından kənara çıxır.

İndi dünya elə qurulmuşdur və elə dəyişkəndir ki, hər bir ölkə hardasa öz maraqlarını tapır. Bu, xüsusən də əhali az olan ölkələrə aiddir. Biz özümü də bu ölkələr sırasına aid edirik və belə ölkələr dünyada çoxdur. Buna görə də GUAM-ın yaradılması siyasi cəhətlərdən tutmuş – məsələn, Azərbaycan artıq Moldovanın üzv olduğu Avropa Şurasına daxil olmalıdır və biz Azərbaycanın bu təşkilata tezliklə daxil olmasına kömək göstərmək üçün mümkün olan hər şeyi edəcəyik – ölkənizin öz nefti ilə Avropaya iqtisadi cəhətdən daxil olmasına kömək etməyin ölkələrin bütün maraqlarını birləşdirmək cəhdlərindən biridir. Moldova da bu yoldadır. Biz bir vaxtlar Sovet İttifaqının tərkibində idik, bir-birimizi yaxşı tanıyırdıq, ona görə də kömək etmək və bu hadisənin iştirakçısı olmaq niyyətindəyik.

S u a l : Mənim sualım Azərbaycan Prezidentinədir. Həm Moldovada, həm də Azərbaycanda millətlərarası münasibətlər, separatizmə qarşı mübarizənin ümumi problemləri göz qabağındadır. Siz – iki lider öz dövlətlərinizin ərazilərində bu problemləri həll etmək üçün beynəlxalq aləmdə söylərinizi birləşdirmək niyyətindəsinizmi? Ərazilərimizdə millətlərarası münasibətlərin həllində GUAM strukturu nə kimi rol oynaya bilər?

H e y d ə r Ə l i y e v : Bilirsiniz, GUAM-a daxil olan ölkələr məhz bu münasibətlərdən əziyyət çəkən ölkələrdir. Azərbaycanda, yəni Ermənistan ilə bizim respublikamız arasında münasibət var, Gürcüstanda münasibət var, Moldovada Dnestryanı bölgə ilə bağlı münasibət var,

Krım ilə əlaqədar Ukraynada böyük gərginlik və böyük müəkkəb problem var. Yəni bizi müəyyən dərəcədə talelərimizin ümumiliyi və qarşılaşdığımız məsələlərin, problemlərin eyniliyi bağlayır. Şübhəsiz ki, GUAM çərçivəsində və ikitərəfli münasibətlərimizdə, məsələn, Moldova ilə Azərbaycan arasında, Gürcüstan ilə Azərbaycan arasında münasibətlərdə biz bu münaqişələri aradan qaldırmağın yollarını axtaracağıq. Yeri gəlmişkən deyim ki, dünənki və bugünkü söhbətlərimiz, yəni Moldova və Azərbaycan prezidentlərinin söhbətləri zamanı biz Qafqazda, Zaqafqaziya vəziyyətinin təhlilini, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin, Dnestryanı bölgədəki münaqişənin tarixinin və bugünkü vəziyyətinin təhlilinə xeyli diqqət yetirmişik. Ona görə də, əslində həyatın özü bizi məcbur edir ki, öz söylərimizi bir növ əlaqələndirərək və birləşdirərək. İndi GUAM kimi təşkilat yaratmışımız, zənnimcə, bizə kömək edəcəkdir.

Petru Luçinski: Mümkündürsə, mən deyilənlərə əlavə edim. Səciyyəvi həldir ki, biz bir neçə saat çəkmə söhbətlərimiz zamanı çox məsələlərə toxunduq, amma bir dəfə də olsun «zorakılıq», «müharibə» və sairə kimi sözlər səslənmədi. Biz həmişə ölkələrimizdəki münaqişələrin sülh yolu ilə aradan qaldırılmasının yolları haqqında danışıq və bu vəziyyətdən çıxmağın çarələrini, variantlarını axtarırdıq.

Sual: Cənab prezident Luçinski, Siz Bakının NATO kontekstində təklif etdiyi 16 üstəgəl 4 düsturuna necə baxırsınız? Bu istiqamətdə sonrakı addımlar necə olacaq? Bununla əlaqədar Moldova nəyə hazırdır?

Petru Luçinski: Deyim ki, Moldova hələ bu işdə iştirak etməyə hazır deyildir, çünki bizim ölkənin öz xüsusiyyəti var. Əgər beynəlxalq birləşmənin razılığı ilə hansısa addımlar atılarsa, yəni hər hansı bir sülh yaratma qüvvələri batalyonunun yaradılmasından söhbət gedirsə və buna BMT razılıq verərsə, onda bu, bir vəziyyətdir. Lakin biz bu baxımdan hansısa hərbi tədbirlərin təşəbbüsçüsü kimi çıxış etmirik. Biz ilk növbədə iqtisadi, mədəni və digər əməkdaşlığa diqqət yetiririk.

Sual: Cənab Azərbaycan Prezidenti, mənim sualım Sizədir, GUAM-ın yaradılması Rusiyada və Birləşmiş Dövlətlərdə açıq narazılıq doğurmazmı? Siz Rusiyanın Ermənistanla imzaladığı müqavilə haqqında danışırsınız.

Heydər Əliyev: Bunlar başqa-başqa şeylərdir. Biz GUAM-da belə müqavilələr, sazişlər imzalamamışıq. Avqustun 29-da Rusiya Ermənistanla dostluq, əməkdaşlıq və qarşılıqlı yardım haqqında müqavilə imzalamışdır. Prinsip etibarilə müqavilə normaldır, biz də Rusiya ilə

dostluq, əməkdaşlıq və qarşılıqlı təhlükəsizlik haqqında müqavilə imzalamışıq. Biz Rusiya ilə Ermənistan arasında fəal hərbi əməkdaşlığı, o cümlədən Ermənistanın ərazisində Rusiya hərbi bazalarının yerləşdirilməsini, Ermənistan ərazisindən hərbi məqsədlər üçün fəal istifadə olunmasını nəzərdə tutan bəndlər barəsində öz münasibətimizi bildirmişik. Nəzərə alın ki, Ermənistandakı Rusiya silahlı qüvvələrinin şəxsi heyətinin də təxminən 70 faizi ermənilərdən ibarətdir. Sənəddə həttə birgə silah, hərbi sursat və sairə istehsalını nəzərdə tutan bəndlər də var. Biz Rusiya ilə Ermənistan arasında müqavilənin bu müddəaları ilə razılaşmadığımızı bildirmişik. GUAM-da isə belə müddəalar yoxdur. Ona görə də bunlar tamamilə başqa-başqa şeylərdir.

Sual: Sual prezident Luçinskiyədir. «Dördlərin Strasburq rəsmi məlumatının müəlliflərindən biri kimi, Sizin Ermənistanla gəhbiləşdirilməsi və Ermənistanla Rusiya tərəfindən hərbi texnika göndərilməsi faktı barədə rəyinizi və qiymətinizi öyrənmək maraqlı olardı.

Petru Luçinski: Hesab edirəm ki, MDB çərçivəsində münasibətlər, ən əvvəl, açıq və səmimi olmalıdır. Bu ilin martında biz Moskvada görüşərkən mən həmin suala mətbuat konfransında təxminən cavab verdim. Dedim ki, MDB-də təminat verilmiş iki cəhət olmalıdır: iqtisadiyyat işləməlidir və münaqişələr aradan qaldırılmalıdır. Bu halda MDB həyat qabiliyyətinə malik təşkilat olar. Buna görə də hər hansı gizli danışıqları qəbul etmirəm. Məsələn, Ermənistanla Rusiya arasında müqavilənin cəhətlərindən danışa bilmərəm. Bundan yalnız mətbuatdan, burada, Azərbaycandan aldığım informasiyadan xəbərim var. Lakin hesab edirəm ki, çıxış yolunu hərbişləmədə deyil, münaqişəni dincliklə aradan qaldırmaqda axtarmaq lazımdır. Bundan ötrü nüfuzlu ölkələri cəlb etmək daha yaxşıdır. Onlar hərbişləmədə deyil, bu münaqişənin həllində öz sanballı sözünü deyər bilərlər. Bu, ümumi konsepsiyadır.

Sual: Mənim sualım Azərbaycan Prezidentinədir. Möhtərəm Prezident, noyabrın 12-də Ermənistan prezidenti Ter-Petrosyanin mərasimlərdən birində çıxış edərkən Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin nəticələri barədə bu fikirləri söyləyib: iqtisadiyyatımız yoxdur, bütün dünya bizim əleyhimizdədir.

Bu, mövcud reallığın və Azərbaycan tərəfinin konstruktiv mövqeyinin ifadəsi kimi qiymətləndirilə bilərmi və bu, Kopenhagen görüşünə necə təsir göstərə bilər?

Heydər Əliyev: Bilirsinizmi, bu, Ermənistanın özünün işidir və Ermənistan prezidentinin özünün fikridir. Bunu Azərbaycanla bağlamaq lazım deyil. Ermənistan prezidenti ilk dəfə olaraq Ermənistanın indiki, müasir vəziyyətini və xüsusən Azərbaycanla Ermənistan arasında mövcud olan münasibət ilə əlaqədar, onların dediyi kimi, Dağlıq Qarabağ problemi ilə əlaqədar olaraq Ermənistanın vəziyyətini təhlil edibdir, həm iqtisadi vəziyyəti, həm də siyasi vəziyyəti. Bir də ki, o öz fikirlərini bildiribdir. Mən hesab edirəm ki, Ter-Petrosyan son illər – hər halda, mən müşahidə etdiyim zamanı deyirəm – ilk dəfədir ki, reallığa söykənən obyektiv bir bəyanat veribdir, həm Ermənistanın indiki vəziyyəti haqqında, həm də o münasibətin sülh yolu ilə həll olunması haqqında. Bunu mən müsbət qiymətləndirirəm. Bunu da Azərbaycanla əlaqələndirmək lazım deyil, çünki bilirsiniz ki, Ermənistanın özü bu təcavüzü başlayıbdir, Ermənistanın silahlı qüvvələri Azərbaycanın torpaqlarını işğal edibdir, Ermənistan təcavüzkarıdır. Buna görə də indi onların özləri öz vəziyyətini ögər indi bu cür təhlil edirlərsə, bu, müsbət haldır.

Sual: Mənim sualım hər iki prezidentədir. Siz Transqafqaz dəhlizi layihəsində Moldovanın iştirakı məsələsini müzakirə etdinizmi?

Petru Luçinski: Əlbəttə, müzakirə etdik. Hərçənd bu layihə hələ axırədək işlənilib hazırlanmayıb. Layihəçilər bir yerə toplaşacaqlar. Biz də razılaşdıq ki, orada Moldovanın da nümayəndəsi iştirak etsin. Çünki layihəyə Gürcüstandan sonra Ukrayna, Moldova, onların ardınca bir çox maraqlı tərəflər – Rumıniya, Türkiyə, Bolqarıstan, İtaliya daxil olurlar. Demək istəyirəm ki, bu çox uzun bir yoldur. Bizim üçün əhəmiyyətli olardı ki, dost bir ölkə kimi, Azərbaycan bizim ideyamızı dəstəkləsin və hər hansı bir formada təkid etsin ki, boru kəməri Moldovadan da keçsin.

Heydər Əliyev: Biz bu ən böyük məsələlərdən birini müzakirə etdik və Moldovanın bütün bu prosesdə yaxından iştirakı üçün imkanları axtarıb tapmağa çalışdıq və çalışırıq. Biz buna nail olmağa çalışacağıq.

Sual: Cənab Luçinski, Siz MDB ölkələrinin minimal öhdəlikləri dedikdə nəyi nəzərdə tuturdunuz?

Petru Luçinski: Məsələ burasındadır ki, MDB ölkələrindən hər biri ağır iqtisadi vəziyyətdədir. Buna görə də onlardan hər hansı birinin başqasının hesabına udması mümkün deyildir. Odur ki, biz kiçikdən, deyək ki, azad ticarət rejimindən əməkdaşlıq etməyə başlamalıyıq, amma elə prinsiplərlə ki, bu prinsiplər hamını razı salsın. Mən Avropa Birliyi ilə

analogiya gətirdim. O, əvvəlcə Gömrük İttifaqı adlanırdı, 22 il belə olmuşdur, sonra bir neçə il ümumi bazar adlandırıldı. Maraqlıdır ki, Benilüks ölkələri – Belçika, Niderland, Lüksemburq ümumi bazar çərçivəsində fəal əməkdaşlıq edirdi və bu heç kəsi qıcıqlandırmırdı. Biz Sovet İttifaqını dərhal, tələm-tələsik, hər hansısa bir formada geri qaytarmaq istəyirik. Bu, müstəqil dövlətlərin hissləri, reallığı ilə ziddiyyət təşkil edir. Öz müstəqilliyini itirmək qorxusu var. Buna görə də belə mərkəzəqaçan hərəkətlər yoxdur. Əgər biz adamların, kapitalın sərbəst hərəkəti üçün, azad ticarət rejiminin həyata keçirilməsi üçün şərait yaratsaq, onda iş gedər. Qalanlarını təkcə siyasətçilər deyil, adamlar özləri həll etməlidirlər. Siyasətçilər isə bu problemləri vəziyyət yetişdikcə həll edirlər.

Sual: Hörmətli prezidentlər. Qarşıdakı Zirvə toplantısı barədə proqnozlarınız necədir? Belə ki, biz jurnalistlərdə bir-birini istisna edən proqnozlar var.

Heydər Əliyev: Görək həmişə nikbin olasan.

Petru Luçinski: Ümumiyyətlə, Kişinyovda biz belə razılığa gəldik: işçi qrupu – Kişinyovda biz bu cür qrup yaratdıq – işləyəcək və azad ticarət rejimi haqqında 1994-cü ildə imzalanmış müqavilə əsasında müvafiq əlavələr və dəyişikliklər ediləcək, hamını qane edən heç olmasa bir sənədin qəbul edilməsinə cəhd göstəriləcəkdir. Zənnimcə, bizi bunu etməyə həyatın özü vadar edəcəkdir. Biz bu prosesdən kənarda qala bilmərik.

Sual: Cənab Heydər Əliyevə mənim belə bir sualım var: Siz Kişinyov Zirvə toplantısından sonra MDB-yə inanırsınızmi? Düşünürsünüzümü ki, Kişinyov Zirvə toplantısına nisbətən yanvarda daha mütərəqqi nəticələr əldə olunacaqdır? Sual prezident Luçinskiyədir: Xəzərin neft ehtiyatları barədə nə kimi ümidləriniz var?

Heydər Əliyev: Mən sualınıza əslində cavab verdim. Görək həmişə nikbin olasan. Əlavə edim ki, MDB-yə inanıram, deməliyəm ki, Kişinyovda baş vermiş hadisə MDB-nin bütün tarixi ərzində ilk dəfə olmuşdur. Çoxdan vaxtı çatmış açıq, prinsiplial və kəskin söhbət getdi. Görünür, bu labüdü idi. Dövlət başçılarının əksəriyyətinin prinsiplial, kəskin, tənqidi surətdə çıxış etməsi onu göstərir ki, MDB-də hər şey qaydasında deyildir. Bununla bərabər, bu o demək deyil ki, hər şey alt-üst olmuşdur. Yox. Bizlərdən hər birinin məqsədi bunları açıq demək idi: bizə nə mane olur, nə üçün MDB tam dəyərli, səmərəli orqan ola bilmir, bunun səbəbi nədir? Bu səbəblər barədə hərə öz fikrini söylədi.

Zənnimcə, MDB-nin fəaliyyətini təkmilləşdirməyin real yollarını tapmaq üçün biz bu açıq söhbətdən istifadə edə bilsək – hökmən istifadə etməliyik – onda şübhəsiz bu, MDB-nin fəaliyyətinin sonu olmayacaqdır. Bəlkə də bu, MDB-nin fəaliyyətinin yeni, daha yetkin mərhələsinin başlanğıcıdır. Biz onu dağıtmaq istəmirik. Biz istəyirik ki, MDB bütün dövlətlərin maraqlarına cavab verən, onlardan hər birinin milli mənafelərini gözləyən, lakin eyni zamanda düzgün istiqamətdə inteqrasiyaya, səylərin birləşdirilməsinə kömək edən bir təşkilata çevrilsin. Mən belə başa düşürəm ki, vəzifə də məhz bundan ibarətdir. Buna görə də təkrar edirəm, görək nikbin olasan. Məsələn, mən özüm nikbinəm.

Petru Luçinski: Mən də bu mövzuda danışmaq istəyirəm, çünki görürəm ki, o, mətbuat üçün çox maraqlıdır. Biz hamımız fəlsəfəni öyrənmişik, kəmiyyət dəyişikliyinə keyfiyyət dəyişikliyinə keçməsinin qanunauyğunluğunu bilirik. Kişinyovda da təxminən bu cür qanunauyğunluq baş verdi. 800-dək sənəd imzalanıb, amma onlar həyata keçirilmir. Açığını deyim ki, biz dövlət başçıları xəcalət çəkirik. Necə deyirlər, «Danimarka krallığında hər şey qaydasında deyildir». Buna görə də belə açıq söhbət getdi ki, bu mexanizmdə nə isə bir şey dəyişdirilsin, o işləməyə başlasın. Azərbaycan Prezidenti doğru deyir ki, biz MDB-ni dağıtmaq istəmirik, çünki adamlar onsuz da bir-biri ilə bağlı olacaqlar. Dünən biz xatırladıq ki, 12 gün bundan əvvəl Moldova frankofon, yəni fransızdillli ölkələr hərəkətinin 50-ci təməlləşdirilmiş üzvü olmuşdur, belə ki, bizim məktəblərin 70 faizində fransız dilini öyrənirlər. Həmin hərəkətə Afrika ölkələri, Kanada, Belçika, İsveçrə, bir sözlə, ən müxtəlif dövlətlər daxildir. Təbii ki, biz dünyanın müxtəlif hissələrində fəaliyyət göstərməyə çalışacağıq. Lakin biz uzun illər ərzində birlikdə yaşadığımız ölkələrlə əlaqələri kəsə bilmərik.

İkinci cəhət bundan ibarətdir ki, biz hamımız bir ruhda – kəmiyyət göstəriciləri ruhunda tərbiyə edilmişik. Həyat səviyyəsinin göstəricisi kimi tonlarla pambıq, taxıl, kömür bizim üçün həmişə birinci planda olubdur. Buna görə də Kişinyovda biz 10-15 sənədi imzalamadıqda hamı dedi: bir halda ki, heç nə imzalanmadı, deməli, hər şey pozulmuşdur. Yox, belə deyildir. Məhz imzalamamamız onu göstərir ki, bu həyatda müəyyən bir dönüş var.

İndi də «Çıraq» yatağı haqqında məsələ barədə. Bu mənim mövqeyim deyil, mütəxəssislərin verdikləri dünya qiymətidir. Bu, ikinci İran körfəzidir və sizə açığını deyəcəyəm, biz Moldova iqtisadiyyatını

həmin yataqdan neft və neft məhsulları əldə edilməsinə qoşmaq ümidindəyik. Buna görə də biz bu problemi müzakirə edirik.

S u a l : Neft kəmərlərinin və Avrasiya nəqliyyat dəhlizinin sabit və fasiləsiz işləməsi üçün beynəlxalq təhlükəsizlik sistemi də yaradılmadı. Çünki bunlar beynəlxalq layihələrdir. Nəqliyyat dəhlizi ətrafında ümumi beynəlxalq təhlükəsizlik sistemi yaratmaq nəzərdə tutulurmu? Siz Ermənistanın və Rusiyanın TRASEKA layihəsinin iştirakçısı olmaq istəyinə necə baxırsınız?

Heydər Əliyev: Neft kəmərlərinin təhlükəsizliyi barədə. Bəli, bu çox mühüm məsələdir və beynəlxalq təşkilatlar artıq onunla məşğul olurlar. Bu məsələ Avropa Birliyində də, Avropa İqtisad Komissiyasında da, NATO-da da müzakirə edilir. Yaxın günlər Brüsseldə təxminən həmin məsələlərə həsr edilmiş daha bir görüş keçiriləcəkdir. Bizim nümayəndə heyəti – baş nazirin müavini Abid Şərifov, ARDNŞ-nin prezidenti Natiq Əliyev və başqaları da oradadır. Yeri gəlmişkən deyim ki, Xəzər hövzəsinin neft kəmərlərinin təhlükəsizliyi məsələsi heç də ilk dəfə müzakirə olunmur. Nə kimi tədbirlər görülcəyini, indi hələlik söyləmək çətindir. Lakin hər halda bu məsələ beynəlxalq təşkilatların çox böyük maraq göstərdiyi, narahatlıq keçirdiyi bir mövzudur. Düşünürəm ki, biz bütün bu məsələləri onların köməyi ilə təmin edəcəyik.

O ki qaldı Ermənistanın və Rusiyanın TRASEKA layihəsində iştirakına, biz bunun üçün heç bir qadağa qoymamışıq. Biz təşəbbüs irəli sürdükdə dörd ölkə idik – Özbəkistan, Türkmənistan, Azərbaycan və Gürcüstan. Sonra bu proqrama Qazaxıstan, Qırğızıstan və Ukrayna da qoşuldu. Daha sonra Moldova, Bolqarıstan da qoşulacaq. Buna görə də əgər onların marağı varsa, bizim buna maneçilik törətməyə əsasımız olmayacaqdır.

Petru Luçinski: Zənnimcə, hər bir ölkə öz ərazisində təhlükəsizliyə, əlbəttə, təminat verməlidir. Ümumi qaydalar da olacaqdır. Yaşaybı görürük. Mən sadəcə olaraq, belə bir ümidi ifadə etdim ki, həmin boru kəməri işləməyə başladığıda bu, ölkələrimizdəki münafişəli vəziyyətlərin aradan qaldırılmasına xeyli dərəcədə təsir göstərəcəkdir. İqtisadiyyat çox şeyi həll edir.

BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ QISA MÜSAHİBƏ

8 dekabr 1997-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev İslam Konfransı Təşkilatının üzvü olan ölkələrin dövlət və hökumət başçılarının dekabrın 9-11-də Tehrandə keçiriləcək VIII Zirvə görüşündə iştirak etmək üçün İran paytaxtına yola düşməzdən əvvəl jurnalistlərə qısa müsahibə verdi.

– Səfərin məqsədi aydındır. Çünki Azərbaycan İslam Konfransı Təşkilatının üzvüdür və bu təşkilatın Zirvə görüşündə Azərbaycanın dövlət başçısının da iştirak etməsi zəruridir. Keçən dəfə, 1994-cü ildə Mərakeşdə – Kasablankada İslam Konfransı Təşkilatının Zirvə görüşündə bir çox məsələlər müzakirə edilmişdir. İslam Konfransı Təşkilatı Ermənistanın Azərbaycana təcavüzünü daim pisləyir. Bu bərədə 1994-cü ildə də qətnamə qəbul edilmişdir. Keçən il Cakartada İslam Konfransı Təşkilatı ölkələri xarici işlər nazirlərinin görüşündə də Lisabon Zirvə görüşündə qəbul olunmuş prinsiplər öz əksini tapmışdır.

Təkcə bu deyildir. Biz islam aləminin bir hissəsiyik, ona görə də bu Zirvə görüşünün işində iştirak etməliyik və öz fikirlərimizi, təkliflərimizi bildirməli, islam ölkələrinin həmrəyliyi üçün öz söylərimizi qoymalıyıq. Məhz bu məqsəd üçün də mən Tehrana gedirəm.

S u a l : Humanitar yardım və Dağlıq Qarabağ haqqında hər hansı sənədin imzalanacağı gözlənilirmi?

C a v a b : Ola bilər ki, İslam Konfransı Təşkilatı Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü ilə əlaqədar qaçqınların vəziyyətini nəzərə alaraq təşkilatın Azərbaycana humanitar yardım göstərməsi haqqında bir qərar qəbul etsin.

S u a l : İkitərəfli görüşlər nəzərdə tutulurmu?

C a v a b : Şübhəsiz, belə Zirvə toplantıları zamanı ikitərəfli görüşlər olur. Bu dəfə də bir çox ikitərəfli görüşlər nəzərdə tutulubdur. Baxarıq, vaxt nə qədər imkan versə, o qədər də görüşəcəyik.

S u a l : ATƏT-in Minsk qrupu həmsədrlərinin səfərini necə qiymətləndirirsiniz?

C a v a b : Yəni həmsədrlərin Azərbaycana gəlişini deyirsiniz? Yəqin ki, siz orada vardınız, mən həmsədrlərin fəaliyyətinə aid öz fikirlərimi dedim. Onları təkrar etmək istəmirəm – bizim televiziya ilə də verilib, qəzetlərdə də dərc olunubdur. Mən hesab edirəm ki, bu bir il müddətində həmsədrlər ləng işləyiblər. İl sona çatır, biz nəzərdə tutulan arzulara gəlib çata bilməmişik. Ancaq eyni zamanda hər bir belə görüş əhəmiyyətlidir. Elə bu görüşümüz də çox gərgin keçdi, çox vaxt apardı. Mən Minsk qrupunun həmsədrlərindən gözlədiklərimizi indiyə qədər almadığımız haqqında öz fikrimi onlara bildirdim. Narazılığımı da bildirdim və tələb etdim ki, onların ölkələrinin başçıları tərəfindən üzərlərinə qoyulmuş vəzifələri daha da məsuliyyətlə yerinə yetirsinlər. Hər halda görüş səmərəli oldu. Ayın 18-19-da Kopenhagendə ATƏT-in üzvü olan ölkələrin xarici işlər nazirləri görüşəcəklər. Hesab edirəm ki, oradakı danışıqlar, qəbul ediləcək qərarlar bizim üçün çox əhəmiyyətli olacaq.

S u a l : İranla ikitərəfli danışıqlarda hansı məsələlər müzakirə olunacaqdır?

C a v a b : Bilirsiniz, İranla ikitərəfli danışıqlarda konkret məsələlər nəzərdə tutulmayıbdır. İranın yeni prezidenti ilə mənim xüsusi görüşüm olacaqdır. Bizim məqsədimiz həmişə belə olubdur ki, İran böyük qonşumuzdur və İranla əlaqələri daim yaxşılaşdırmalıyıq. Biz bu bərədə üzərimizə düşən vəzifələri öz tərəfimizdən yerinə yetiririk. Mən bu dəfə də çalışacağam sükut edəm ki, İran ilə Azərbaycan arasında hər bir dövlətin xüsusiyyətini nəzərə alaraq normal, sıx dostluq əlaqələri olmalıdır və İran hökuməti də bu bərədə öz üzərinə düşən addımları atmalıdır.

İNDONEZIYA JURNALİSTLƏRİ İLƏ MÜSAHİBƏ

Tehran

8 dekabr 1997-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev Tehranda İndoneziyanın xarici işlər naziri Əli Alatas ilə görüşündən sonra bu ölkənin jurnalistlərinə müsahibə verdi.

S u a l : Cənab Prezident, bizim ölkənin xarici işlər naziri ilə görüşünüz barədə bir neçə kəlmə deyə bilərsinizmi?

C a v a b : İndoneziyanın xarici işlər naziri ilə mənim çox məzmunlu, dəyərli görüşüm oldu. Biz çox yaxşı danışq apardıq, danışığımızın əsas mövzusu Azərbaycan-İndoneziya əlaqələrinin bugünkü vəziyyətinin və onu inkişaf etdirmək yollarının müzakirəsindən ibarət idi.

S u a l : İndoneziya ilə əlaqələrə Azərbaycan necə əhəmiyyət verir?

C a v a b : Biz bu əlaqələrin genişləndirilməsinə çox böyük əhəmiyyət veririk. Biz İndoneziyanı dünyanın böyük və islam aləminin çox nüfuzlu dövlətlərindən biri hesab edirik. Ölkələrimizin əlaqələrinin hazırkı vəziyyəti çox yaxşıdır. Bu əlaqələr dostluq əlaqələridir. Hesab edirəm ki, bu əlaqələri daha da genişləndirmək üçün həm İndoneziyada, həm də Azərbaycanda çox böyük imkanlar vardır və biz bu imkanlardan istifadə etməliyik.

S u a l : Azərbaycan ilə İndoneziya arasındakı əlaqələrin inkişaf etdirilməsi haqqında konkret ideyanız varmı?

C a v a b : Bəli, vardır. Biz iqtisadi əlaqələri çox inkişaf etdirə bilərik. Azərbaycanın da, İndoneziyanın da bu sahədə böyük imkanları vardır. Ümumiyyətlə, Azərbaycan Qafqazda yeganə müsəlman ölkəsidir. Azərbaycan ilə İndoneziya arasında iqtisadi, elm, mədəniyyət sahəsində əlaqələr eyni zamanda bizim siyasi əlaqələrimizə söykənməlidir. Azərbaycan İslam Konfransı Təşkilatının üzvüdür.

S u a l : Cənab Prezident, Siz Azərbaycan ilə İndoneziya arasındakı ticarət əlaqələrində hansısa bir çətinlik, maneə görürsünüzmü? Əgər maneə varsa, onun aradan qaldırılması yollarını nədə görürsünüz?

C a v a b : Xeyr, elə bir maneə yoxdur. Mən güman edirəm, biz bu işləri sadəcə, yaxşı təşkil etməliyik.

Mən İndoneziya prezidenti Suxartonu Azərbaycana rəsmi səfərə dəvət etmişəm. Bu gün sizin ölkənin xarici işlər nazirini də Azərbaycana ziyarətə dəvət etdim. Bütün bunlar onunla əlaqədardır ki, biz İndoneziya ilə əlaqələri genişləndirmək istəyirik.

J u r n a l i s t : Çox sağ olun, cənab Prezident.

TEHRANDA XARİCİ ÖLKƏLƏRİN JURNALİSTLƏRİ İLƏ MÜSAHİBƏLƏR

Tehran

10 dekabr 1997-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev Tehran Zirvə görüşünün ikinci günü İranın «Əhrrar» qəzeti müxbirinin suallarına cavab vermişdir.

S u a l : İranla Azərbaycan arasında əlaqələrin genişləndirilməsi haqqında nə demək olar?

C a v a b : İranla Azərbaycan arasındakı əlaqələr dostluq, qardaşlıq xarakteri daşıyır və güman edirəm ki, bu əlaqələr bundan sonra daha da yüksəklərə qalxacaq, genişlənəcək, daha da çox inkişaf edəcəkdir. Ümidvaram ki, İranın prezidenti cənab Xatəmi ilə mənim görüşüm zamanı – bu gün bizim xüsusi görüşümüz olacaq – biz bu məsələləri müzakirə edəcəyik və düşünürəm ki, fikirlərimiz eyni olacaqdır.

S u a l : Qarabağ savaşı ilə bağlı olaraq bu konfransdan nə kimi istəkləriniz var?

C a v a b : İstəklərimiz odur ki, bu konfrans Ermənistanı bir təcavüzkar kimi məhkum etsin. Ermənistan Azərbaycana təcavüz edib, Azərbaycanın torpaqlarının 20 faizini işğal edibdir, bir milyondan artıq azərbaycanlı, müsəlmanların qardaş-bacıları yerlərindən-yurdlarından zorla çıxarılıb, çadırlarda yaşayırlar. Ona görə də bu konfrans Ermənistanı bir təcavüzkar kimi məhkum etməlidir.

S u a l : Xəzər dənizinin hüquqi rejiminə necə baxırsınız?

C a v a b : Xəzər dənizinin hüquqi rejimi çox normal həll olunacaqdır.

S u a l : Zirvə görüşünü necə qiymətləndirirsiniz?

C a v a b : Çox yüksək qiymətləndirirəm.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev həmin gün İranın «İqtisadiyyat dünyası» qəzeti və İRNA agentliyi müxbirlərinin də suallarına cavab vermişdir.

S u a l : Azərbaycan ilə İranın gələcək əməkdaşlığı haqqında fikrinizi bilmək istərdim.

C a v a b : Azərbaycan ilə İranın əməkdaşlığı yaxşıdır. Biz dost ölkələrlik, münasibətlərimiz dostluq və əməkdaşlıq xarakteri daşıyır. Bizim tarixi əlaqələrimiz, tarixi keçmişimiz, bir dinə mənsub olmağımız, adət-ənənələrimiz ölkələrimizin, Azərbaycan və İranın fəal əməkdaşlıq etməsi və dostluq münasibətləri saxlaması üçün çox sanballı bünövrə yaratmışdır. İndi belə əməkdaşlıq var, amma mən hesab edirəm ki, bu, kifayət deyildir. Biz bütün sahələrdə – iqtisadiyyatda, elm, texnika, mədəniyyət sahəsində əməkdaşlığımızı genişləndirməliyik. Ümidvaram ki, prezident cənab Xatəmi və İranın digər rəhbərləri ilə görüşlərimiz zamanı bu məsələləri müzakirə edəcək və əməkdaşlığımızı daha da inkişaf etdirmək üçün tədbirlər müəyyənləşdirəcəyik.

S u a l : Zirvə görüşündən nə gözləyirsiniz?

C a v a b : İslam Konfransı Təşkilatının üzvü olan ölkələrin dövlət başçılarından VIII görüşü bütünlükdə islam dünyasının, islam birliyinin, həmrəyliyinə daha da möhkəmlənməsi üçün, o cümlədən müsəlman ölkələrinin mənafələrinə toxunan bir çox kəskin məsələlər – münafişlər, təcavüzçülər və sairə barədə çox mühüm qətnamələr, qərarlar qəbul edəcəkdir. Ümidvaram ki, Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü haqqında da xüsusi qətnamə qəbul edəcəkdir. Ermənistan Azərbaycan ərazisinin 20 faizini işğal edib, bir milyondan çox azərbaycanlı öz yurdlarından zorla qovulub çıxarılmışdır və qaçqın vəziyyətində yaşayır. Hesab edirəm ki, bu təcavüzü pisləyən qətnamə qəbul olunacaqdır. Ümidvaram ki, Azərbaycan qaçqınlarına humanitar yardım göstərilməsi barədə də qətnamə qəbul ediləcəkdir. Bütün islam dünyasına aid olan böyük qətnamələr də, ayrı-ayrı lokal problemlərlə, o cümlədən Azərbaycanla bağlı qətnamələr də olacaqdır.

S u a l : Xəzər dənizinin mineral ehtiyatlarından istifadə olunması barədə ölkənizin mövqeyi və təklifləri necədir?

C a v a b : Xəzər böyük neft və qaz ehtiyatları olan dənizdir. Azərbaycan Xəzər dənizindən neft və qaz çıxarılması ilə çoxdan məşğul olur. Biz bu işlə hələ əsrin əvvəlində məşğul olmağa başlamışıq. Lakin 50 il bundan öncə bu iş xüsusilə genişlənməmişdir. Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda olan yataqlarda iş görürük.

S u a l : Cənab Prezident, Azərbaycan bu Zirvə görüşündən nə gözləyir?

C a v a b : Biz istəyirik ki, islam ölkələri daha da həmrəy, bir-biri ilə mehriban, dost olsunlar. İslam aləmi dünyada gedən proseslərdə islam mədəniyyətini, mənəviyyatını, dinini daha da qorusun, müsəlman xalqlarının, ölkələrinin hüquqlarının pozulmasının qarşısını alsın.

S u a l : Cənab Prezident, bu hüquqların pozulmasının qarşısını almaq üçün Sizcə, nə etmək lazımdır?

C a v a b : İslam ölkələri daha da birgə olmalıdır, bir-birinin dərindən qalmalı, kömək etməli, sıx əlaqə saxlamalıdır.

S u a l : Bu Zirvə görüşü Ermənistan-Azərbaycan münacişəsinin həlli üçün nə iş görə bilər?

C a v a b : Çox iş görə bilər. Təəssüflər olsun ki, ancaq qətnamələr qəbul edir. Üç il bundan öncə Mərakeşdə bir qətnamə qəbul edildi, Ermənistan təcavüzkar kimi pisləndi, məhkum olundu və bu, dünyaya elan edildi. Əlbəttə, beynəlxalq aləmdə ictimai rəy üçün bunun əhəmiyyəti var. Ancaq hesab edirəm ki, bu təşkilat səsinə daha da gur çıxara bilər, tələb edə bilər ki, Ermənistan silahlı qüvvələri Azərbaycan torpaqlarından dərhal çıxsın, müsəlmanlara qarşı belə təcavüz etməsin. Əlbəttə, islam ölkələri bir olsa, bunu edə bilərlər.

S u a l : İranla Azərbaycan arasındakı əlaqələr barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Bu əlaqələr yaxşıdır. Daha da yaxşı olmalıdır. Mən İran prezidenti cənab Xatəmi ilə görüşüb danışıqlar aparacağam. Çox məmnunam ki, İranda prezident seçkiləri demokratik qaydada keçibdir. Həmin demokratik seçkilər nəticəsində cənab Xatəmi prezident seçilibdir. Mənim də onunla görüşə böyük marağım vardır və bizim görüşümüz olacaqdır, biz bir sıra məsələləri müzakirə edəcəyik.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev İranın «Əsr-e-Azadi» qəzetinin redaktoru doktor Vahid Peyhanın suallarına da cavab vermişdir.

S u a l : Cənab Prezident, deyirlər ki, Brejnevin hakimiyyəti dövründə Azərbaycanda bolluq idi. Bu doğrudan da belə idi? Siz Azərbaycan Prezidenti seçildəndən, neft müqavilələri imzalayandan sonra deyirlər ki, Azərbaycan Küveyt kimi varlı bir ölkə olacaqdır. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Brejnevin hakimiyyəti dövründə yox, Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi zaman respublikada bolluq olubdur. Axı Azərbaycana Brejnev rəhbərlik etmirdi. O vaxt Azərbaycanın rəhbəri Heydər Əliyev idi, Brejnev isə Moskvada oturmuşdu. Azərbaycanda görülən işləri Azərbaycanın rəhbərliyi özü aparırdı. O vaxt doğrudan da bolluq idi, yaşayış çox yaxşı idi. Ancaq 1982-ci ilin ikinci yarısından Azərbaycanın iqtisadiyyatına zərərər dəymişdi. Xüsusən, Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü başlayandan sonra respublikamızda iqtisadiyyat inkişaf etmədi, məhsul istehsalı aşağı düşdü.

Bizim son iki ildə Azərbaycanda apardığımız iqtisadi islahatlar nəticəsində, şübhəsiz ki, bazar iqtisadiyyatını tətbiq etmək, insanlara sərbəstlik vermək, xarici ticarətə sərbəstləşdirmək və xarici ölkələrlə ticarət əlaqələrini genişləndirmək sayəsində ölkəmizdə iqtisadiyyat artıq dirçəlir. Əgər 1988-1989-cu illərdən ta 1995-ci ilə qədər Azərbaycanda iqtisadiyyat, sənaye, kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalı ilbəl aşağı düşürdüsə, indi biz bunun qarşısını almışıq. 1996-cı ildə artım başlayıbdir. 1997-ci ildə məhsul istehsalının artımı daha da çox olubdur.

Bu artım nədən ibarətdir? İqtisadçılar bilir, bəlkə siz də bilirsiniz – ümumi daxili məhsul iqtisadiyyatın səviyyəsini müəyyənləşdirən göstəricidir. Azərbaycanda ümumi daxili məhsul istehsalı bu il əvvəlki ilə nisbətən beş faiz artıbdir. Sənaye məhsulu istehsalı aşağı düşməyibdir, təxminən bir faiz artıbdir. İnsanların pul gəliri 50 faiz artıbdir. İnflyasiya tamamilə yox olubdur. 1994-cü ildə respublikada inflyasiya 1600 faiz təşkil edirdi. Bu, 1995-ci ildə 84 faiz, 1996-cı ildə 6 faiz olmuşdur. İndi inflyasiyanın dərəcəsi sıfırdır. Bunlar iqtisadiyyatın, maliyyənin vəziyyətini əks etdirən ən əsas göstəricilərdən biridir. Son vaxtlar mənatın dəyəri dollara nisbətən artır. Bu da çox yaxşı göstəricidir.

Biz ərzaq bolluğunu təmin etmişik. Vaxt var idi ki, respublikada ərzaq məhsulları çatırmırdı. Hələ Sovet İttifaqı vaxtında da, məsələn, 1981, 1982-ci illərdə də bəzi ərzaq məhsulları çatırmırdı. Mən 1982-ci ildə Moskvaya işləməyə getdim. Amma indi bolluqdur. Çünki biz kənd təsərrüfatını özəlləşdirmişik. İcayədarlığı tamamilə özəlləşdirmişik, mal-qaranı kəndlilərə vermişik. Kəndli keçmiş Sovet İttifaqı dövründəki kolxozlardakına nisbətən indi mal-qaraya daha yaxşı baxır. O dövrdə həm mal-qaraya yaxşı baxmırdılar, həm də məhsulu oğurlayırdılar. Amma indi inək də, qoyun da, keçi də kəndlinin özünüdür. Bilir ki, heyvana nə qədər yaxşı yem versə, yaxşı bəslənsə, o qədər də çox süd,

ət, gəlir götürəcəkdir. Bununla da ət, süd məhsulları artacaqdır. Bu, artıq öz nəticesini verir.

Biz torpaqları camaata paylamışıq. Torpaq əvvəllər dövlət mülkiyyətində idi, insanların deyildi. O yerdə ki torpaqları camaata paylamışıq, orada insanlar torpaqdan daha səmərəli istifadə edir, daha çox mənfəət götürürlər. Eyni zamanda buğda, başqa məhsullar istehsal edir, götürüb satır, bolluq yaradırlar. Ona görə də bizdə kənd təsərrüfatı məhsulları daha da artır, bu sahədə bolluq vardır. Doğrudur, əhalinin hamısının bu məhsulları almağa imkanı yoxdur. Məsələn, Azərbaycanda bir milyon qaçqın var. Onlar Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğal etdiyi torpaqlardan qaçqın düşüblər, işləmirlər, çadırlarda yaşayırlar, bu adamların vəziyyəti ağırdır. Ümumiyyətlə, bizdə hələ ki kasıb yaşayan adamlar vardır. Bu da təbiidir. Baxmayaraq ki, İranda nə kolxoz, nə sovxoz olub, elə İranın özündə də kasıb yaşayan adamlar var. Amma görürsünüz, indi biz sistemi dəyişdiririk, bir siyasi, iqtisadi quruluşdan digərinə keçirik. Bax, bunların nəticəsində indi respublikamızın iqtisadiyyatında dirçəliş vardır. Bu dirçəliş də get-gedə artır. Bunlar hamısı ölkəmizdəki mövcud imkanlardan meydana gələn nəticələndir.

Sən neft istehsalı məsələsindən də danışdın. Bəli, biz xarici ölkələrin şirkətləri ilə birgə Xəzər dənizindəki bir çox yataqlardan neft və qaz çıxarmağa başlamışıq. O cümlədən İranın «Oyek» şirkəti Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqların birgə işlənilməsi üçün imzalanmış iki müqavilənin həyata keçirilməsində iştirak edir. Həmin müqavilələrin həyata keçirilməsində Rusiyanın, Fransanın, İngiltərənin, Amerikanın və başqa ölkələrin şirkətləri də iştirak edir. Şübhəsiz ki, bu yataqlardan bir neçə ildən sonra xeyli çox neft və qaz hasil olunacaqdır. Biz həmin nefti və qazı dünya bazarında satanda gəlirimiz artacaqdır. Gəlirimiz artdıqca da, biz ölkəmizdə müəyyən çətinlikləri aradan qaldıracağıq və iqtisadiyyatın başqa sahələrinə sərmayə qoya biləcəyik. Halbuki indi bizim həmin sahələrə qoymaq üçün vəsaitimiz yoxdur. Bu sahələrə sərmayə qoyanda oradan da gəlir götürəcəyik və beləliklə, Azərbaycanın gələcəyi çox yaxşı olacaqdır.

S u a l : Cənab Prezident, Azərbaycan məhnilərində vətən sevgisi həmişə ön planda durur. Bəs ermənilərlə nə edəcəksiniz?

C a v a b : Ermənistan silahlı qüvvələrini Azərbaycanın işğal olunmuş torpaqlarından mütləq çıxaracağıq. Biz heç vaxt torpaqlarımızın Ermənistan işğalı altında qalmasına yol verməyəcəyik. Doğrudur, üç il

yarım keçibdir ki, biz müharibəni dayandırmışıq. Nə üçün? Bilirsiniz, 1988-ci ildən 1994-cü ilədək altı il müharibə getdi. Həmin müharibə Azərbaycana bir şey gətirmədi, respublikamıza bəlalar gətirdi – insanlar şəhid oldu, qırıldı, torpaqlarımız işğal olundu. Nə üçün? Ona görə ki, Ermənistanın arxasında bir çox dövlətlər durur, ermənilərə silah-sursat verirlər. Rusiyanın Ermənistanda hərbi, əsgəri bazaları vardır. Rus ordusu Ermənistanda durubdur. Belə bir halda lazım gələrsə, Ermənistanla yenə müharibə etmək olar. Ancaq biz belə fikrə gəldik ki, məsələni sülh yolu ilə həll etmək daha düzgün olar. Ona görə də biz atəşi dayandırdıq, atəşkəs haqqında saziş imzaladıq. İndi sülh danışıqları aparırıq. Bu danışıqlar da ondan ibarətdir ki, Ermənistanın işğalçı ordusu görək işğal edilmiş yerlərdən çıxсын, qaçqınlarımız öz yerlərinə qayıtsınlar, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü bərpa olunsun. Dağlıq Qarabağda yaşayan ermənilərə isə Azərbaycan dövlətinin tərkibində yüksək dərəcəli muxtariyyət hüququ verəcəkdir.

S u a l : Əbülfəz Elçibəyin Bakıya qayıtması nə ilə əlaqədardır?

C a v a b : Azərbaycanın hər bir vətəndaşı harada istəsə, orada yaşaya bilər. Əbülfəz Elçibəy 1993-cü ildə respublika prezidenti vəzifəsini, camaatı başlı-başına qoyub dağda yerləşən Kələki kəndinə getdi, orada gizləndi, öz vəzifəsini yerinə yetirmədi, fərarilik etdi. Orada dörd il yarım yaşadı. O, sonra Bakıya gəlmək istədi, gəldi. Harada istəsə – Gəncəyə, Sumqayıta, Lənkərana gedə bilər. Yəni nə onun qaçmağında, nə də Bakıya qayıtmağında bizim iştirakımız yoxdur.

S u a l : Siz dünyanın ən böyük siyasətçisisiniz. Dünyada üç böyük siyasət xadimindən birincisi Sizi hesab edirlər. Siz neft müqaviləsi imzalamıqla Azərbaycanı dünyada bir daha şöhrətləndirdiniz. Bayaq dediniz ki, torpağı özəlləşdirmisiniz. Həmin torpaqlar camaata müftə verilibdimi?

C a v a b : Bəli, torpağı xalqa, camaata, kəndliyə tamamilə müftə vermişik. O, torpaqdan özü istədiyi kimi istifadə edəcəkdir. Həmin torpağı sata da bilər, qohum-əqrəbasına da verə bilər. O, torpağın sahibidir. Hesab edirəm ki, o, həmin torpağı satsa da, başqasına versə də, fərqi yoxdur – torpaqdan səmərəli istifadə edəcəkdir. Ölkəmizin əkinçilikdə imkanları böyükdür. Bizim çox münbit torpaqlarımız vardır, onlardan daha çox məhsul götürmək olar. Ölkədə məhsul artacaqdır. Məhsul artanda isə ərzaq bolluğu olacaqdır.

S u a l : İKT-nin VIII Zirvə görüşü başa çatandan sonra Azərbaycanla İran arasında əlaqələr necə olacaqdır? Bu ölkələr arasında yaxşı münasibətlər var. Bundan da yaxşı olacaq, yoxsa yox?

C a v a b : İslam Konfransı Təşkilatının VIII Zirvə görüşünün bu məsələyə o qədər də dəxli yoxdur. Bilirsiniz ki, bu Zirvə görüşünə 55 ölkənin, o cümlədən də Azərbaycanın nümayəndələri gəlir. Bu gün mən İran İslam Respublikasının prezidenti cənab Xatəmi ilə görüşəcəyəm. Biz ölkələrimiz arasındakı ikitərəfli əlaqələrin gələcəkdə necə inkişaf etdirilməsi məsələlərini müzakirə edəcəyik. Mənim istəyim də, arzum da budur ki, İran ilə Azərbaycan arasında dostluq, qardaşlıq əlaqələri olsun, bizim ölkələrimizin böyük imkanlarından əməkdaşlığımızı, o cümlədən iqtisadi əməkdaşlığımızı inkişaf etdirmək üçün istifadə edilsin.

S u a l : Hörmətli Prezident Heydər Əliyev, indiyədək Təbrizdə olubsunuzmu?

C a v a b : Mən Naxçıvanda yaşayarkən Təbrizə gəlmişdim. Ancaq Azərbaycanın Prezidenti kimi, 1994-cü ildə İrana rəsmi ziyarətə gələrkən Təbrizə getmək imkanım olmadı. Təbrizə yenidən getmək arzum vardır, yaqın Allah qismət edəcəkdir.

J u r n a l i s t : İnşallah. Çox sağ olun, cənab Prezident.

TEHRANDA JURNALİSTLƏRƏ MÜSAHİBƏ

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin İslam Konfransı Təşkilatının üzvü olan ölkələrin rəhbərlərinin Tehranda keçirilən VIII Zirvə görüşündə iştirakı xarici və yerli kütləvi informasiya vasitələri jurnalistlərinin, müxtəlif informasiya agentlikləri müxbirlərinin diqqət mərkəzində idi. İclaslararası fasilələr zamanı onlar tez-tez dövlətimizin başçısına yaxınlaşır, suallarına cavab verməsini xahiş edirdilər. Prezident Heydər Əliyev, həmişə olduğu kimi, bu dəfə də onların suallarına ətraflı cavablar vermişdir.

S u a l : Siz İran tərəfinin Xəzər sektorlara bölünməsinə razılıq verəcəyinizə inanırsınız?

C a v a b : Bilirsiniz, mən deyə bilmirəm ki, inanıram, ya inanmıram. Hər bir ölkənin özünün siyasəti, maraqları var. Ancaq mən ona inanıram ki, gələcəkdə Xəzər dənizinin mineral ehtiyatlarından istifadə etmək üçün onun sektorlara bölünməsinin alternativləri yoxdur. Mən hesab edirəm ki, bütün Xəzər ölkələri bu prinsipin üzərində dayanmalıdırlar. Nə üçün? Ona görə yox ki, bu bizim üçün əlverişlidir. Yox. Bu prinsip hər bir ölkə üçün Xəzər dənizinin mineral ehtiyatlarından səmərəli istifadə etməyə ən gözəl şərait yaradan prinsipdir.

S u a l : Sizcə, Azərbaycan neftinin nəqli üçün kəmərin İrandan keçməsinə imkanlar varmı və bundan ötrü hansı şərait mövcud olmalıdır?

C a v a b : Bizim neft kəmərinin İrandan keçməsi haqqında hələ ki, danışıqlar aparmamışıq. Ancaq bilirsiniz ki, Xəzər dənizinin Azərbaycan sektoru üzrə artıq bir neçə müqavilə imzalanıb və gələcəkdə bunlar nəzərdə tutulduğundan da çox neft və qaz əldə etmək perspektivi açıqdır. Ona görə də bir yox, bir neçə kəmərlə ola bilər. Çünki Azərbaycan sektoru ilə yanaşı, güman edirəm ki, Xəzər dənizinin digər sektorlarında – Qazaxıstan sektorunda da, Türkmənistan sektorunda da, başqa sektorlarda da neft hasil etmək imkanları var. Bir halda ki, Xəzər dənizində bu qədər neft hasil olunacaq, bunu dünya bazarlarına aparmaq lazımdır. Dünya bazarlarına aparmaq üçün də cürbəcür yollar – əgər onlar iqtisadi və təhlükəsizlik cəhətdən əlverişli olarsa, məqbul ola bilər.

S u a l : Siz prezident Xatəmi ilə söhbətinizdə İranın Ermənistanə dəstək verməsi mövzusunda toxundunuzmu?

C a v a b : Bu mövzu bizi daim narahat edir. Biz bunu dəfələrlə bəyan etmişik və öz narazılığımızı gizlətmirik. Çünki Ermənistan Azərbaycanı qarşı hərbi təcavüz edib, Azərbaycanın torpaqlarının 20 faizini işğal edibdir və bir neçə ildir ki, onları işğal altında saxlayır. Bir milyondan çox qaçqın artıq beş il keçibdir ki, çadırlarda yaşayır. Ona görə də əgər Ermənistanə işğalçılıq siyasətini davam etdirmək üçün kim yardım edirsə, şübhəsiz ki, o bizim tərəfimizdən bəyən ilə bilməz.

Məsələn, bilirsiniz ki, Rusiyanın Ermənistanə gizli olaraq bir milyard dollar dəyərində silah verməsi haqqında bu ilin əvvəlində məlumat yayıldı. Məlumatı da Rusiyanın öz rəsmi dövlət orqanları açıdılar, yaydılar. Biz dəfələrlə Rusiyaya öz narazılığımızı bildirmişik, məktublar yazmışıq, protest vermişik və etirazımızı bildirmişik.

İran bizim üçün dost, qonşu, qardaş ölkədir, İranın Ermənistanla həddindən artıq sıx əlaqə saxlaması və bəzən bunun Azərbaycanla olan əlaqəsindən daha da çoxtərəfli olması, şübhəsiz ki, bizi narahat edir və biz bunu daim deyirik.

S u a l : İslam həmrəyliyi çərçivəsində indi bu aradan qaldırılacaq mı?

C a v a b : Bu məsələ müzakirə olunmur. Ancaq çox güman ki, İslam Konfransı Təşkilatının VIII Zirvə görüşü Ermənistanın Azərbaycanı təcavüzü haqqında qətnamə qəbul edəcəkdir.

S u a l : ATƏT-in Minsk qrupu həmsədrlərinin fəaliyyətinin nəticəsizliyi məsələsini Kopenhagen görüşündə necə qoymaq fikrindəsiniz?

C a v a b : Mən hələ hesab etmərəm ki, nəticəsizdir. ATƏT-in son təklifləri mövcuddur, biz onu qəbul etmişik. Ermənistanın rəhbərliyi, yəni onun prezidenti də bunu qəbul edibdir. ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrləri bizə bildirdilər ki, Dağlıq Qarabağ hələ bunu qəbul etməyibdir. Onlar da Dağlıq Qarabağla iş aparırlar ki, bunu qəbul etsin, çünki Dağlıq Qarabağ üçün də ondan yaxşı təklif ola bilməz. Ona görə də güman edirəm ki, onlar öz işlərini aparacaqlar və ATƏT-in Minsk qrupu həmsədrlərinin işi nəticəsiz deyildir.

S u a l : Cənab Prezident, Siz Elçibəyin son təkliflərini necə qəbul edirsiniz?

C a v a b : Mən Elçibəyin elə bir ağlabatan təklifini görməmişəm. Ona görə də hansı sonda, hansı əvvəldir, mən onları bilmərəm.

S u a l : Yeni Azərbaycan Partiyasının toplantısında müxalifət tərəfindən birinci addımın atılmasından danışıldı. Bu necə addım ola bilər?

C a v a b : Bilirsiniz, bunu bir balaca başqa cür formalaşdırıblar ki, guya birinci addım. Mən belə deməmişəm. Mən sadəcə demişəm ki, hər bir demokratik ölkədə müxalifət olmalıdır. Müxalifət olmasa, demokratiya olmaz, müxalifət olmasa, söz azadlığı olmaz, siyasi plüralizm olmaz. Müxalifət olmalıdır. Eyni zamanda onu da demişəm ki, müxalifət gərək müxalifət mədəniyyətini mənimsəsin. Dünyada heç bir şey göydən düşmür. Hər bir şeyi insanlar, cəmiyyət yaradır. Demokratiyanı da bir vaxtlar insanlar yaradıblar və inkişaf etdirirlər, ən inkişaf etmiş ölkələr onu daim inkişaf etdirirlər.

Azərbaycanda demokratiya gəncdir, yəni beş-altı yaşı var. Demokratik ölkəmiz də gəncdir və Azərbaycan cəmiyyətindəki müxalifət də gəncdir. Şübhəsiz ki, bəzən gəncin o qədər də biliyi, təcrübəsi olmur. Ancaq həqiqətən öz yerini tutmaq istəyirsə, – məsələn, dövləti də deyirəm, müxalifəti də deyirəm – gərək dünya təcrübəsindən istifadə etsin, öz daxili xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq inkişaf etsin və təkmilləşsin. Mən bunu həmişə deyirəm, həm də müxalifətə aid edirəm. Biz dövlət olaraq bunu edirik. Ancaq məndə belə fikir var ki, müxalifət 89-90-cı illərin səviyyəsində qalıbdır, ondan yuxarıya qalxa, inkişaf edə, dünyanın müxalifət mədəniyyətini, müxalifət təcrübəsini mənimsəyə bilməyibdir, iqtidar-müxalifət münasibəti nədir – bunun həm təcrübəsini, həm mədəniyyətini qavraya bilməyibdir. Bilirsiniz, bu bir mədəniyyətdir, elmdir. Bunu edə bilməyəndə onlar cığallıq, qanunsuz hərəkətlər edirlər və cürbəcür pis işlər görürlər, ona görə də bəzən əziyyət çəkirlər. Mən istəmirəm belə olsun. Ona görə mən deməmişəm ki, müxalifət birinci addımı atsın. Demişəm ki, müxalifət iqtidar-müxalifət mədəniyyətini mənimsəməlidir. Biz də çalışırıq bunu edək və edirik. Əgər mən bu sözləri deyirəmsə, demək, biz bunu müəyyən qədər mənimsəyə bilməmişik. Müxalifət iqtidarla öz münasibətlərini normal, dünya təcrübəsi, sivilizasiyası səviyyəsində qurmalıdır. Piket, silah, güc müxalifətinin Azərbaycanda vaxtı keçdi. Bilirsiniz ki, biz onları aradan götürdük. Əgər siz diqqət edərsəniz, güman edirəm, razı olarsınız ki, bu illərdə bizim ən böyük nailiyyətimiz ondan ibarətdir ki, Azərbaycan cəmiyyətini Azərbaycan xalqına, ölkəsinə, hər bir insana çox zərər verən bu pis xüsusiyyətlərdən, xasiyyətlərdən xilas etdik.

Mən bu baxımdan demişəm. Belə olan surətdə müxalifət mədəni bir müxalifət olacaq, biləcək ki, iqtidarla nə cür davranmaq lazımdır. İqtidar da onun bu səviyyəyə qalxdığını görəndə, şübhəsiz ki, normal, səmimi, milli mənafeələrə uyğun olan, ancaq eyni zamanda müxtəlif fikirləri qiymətləndirəcəkdir. Məsələn, mən indi onların fikirlərinin çoxuna heç fikir vermərəm. Çünki görürəm ki, onların dalında nə durur. Amma mən görsəm ki, onların fikirlərinin dalında həqiqətən milli mənafe, millət, ölkə, dövlət dərdi durur, onda hər bir adamın fikri bizim üçün əhəmiyyətli olar.

S u a l : Siz Türkmənistan prezidenti Niyazov ilə görüşdünüz və yəqin ki, Xəzərdəki mübahisəli neft yataqları barədə söhbət getdi. Bu haqda nə deyə bilərsiniz, məsələni həll etdinizmi?

C a v a b : Bəli, mən prezident Niyazov ilə görüşdüm. Biz qonşuyuq, problemlərimiz çoxdur. Biz xüsusən beynəlxalq təşkilatlara, toplantılara gəlməyimizdən istifadə edərək tez-tez görüşürük. Dünən də belə bir imkan oldu və mən onunla görüşdüm. Biz ikitərəfli münasibətlərimizlə bağlı bir neçə məsələni, o cümlədən Türkmənistanla Azərbaycan arasında süni surətdə yaradılmış mübahisə haqqında məsələni müzakirə etdik. Bir halda ki, belə bir məsələ ortaya çıxıb və artıq mübahisə mövzusunə çevrilibdir, biz – iki prezident razılığa gəldik ki, Türkmənistan-Azərbaycan birgə işçi qrupu yaradaq. O, mübahisə xarakterli bütün məsələləri – Türkmənistanın, Azərbaycanın qaldırdıqları məsələləri nəzərdən keçirsin, sonra isə özünün qəti fikirlərini, təkliflərini bizim müzakirəmizə təqdim etsin. Biz belə qərar qəbul etmişik və mən bu işə başçılıq etməyi xarici işlər nazirinə tapşırışam.

S u a l : Həmin komissiyanın işinin nəticələri bütün beş dövlət bərsində Xəzərin statusu məsələsini həll etmək üçün əsas ola bilərmi?

C a v a b : Bilirsiniz, Xəzərin statusu ona görə həll olunmayıb ki, Türkmənistan ilə Azərbaycan arasında mübahisə var idi. Qeyd edirəm ki, Xəzərin statusu haqqında məsələ ilk dəfə 1994-cü ilin payızında – Azərbaycan bir çox xarici şirkətlərlə «Əsrin müqaviləsi» adı almış müqavilə bağladıqdan sonra qaldırılmışdır. Bundan sonra bezi ölkələrin müəyyən dairələrində Xəzər dənizinin statusunu müəyyənləşdirməyin zəruriliyi barədə məsələ qaldırdılar. Yəni bu köhnə məsələdir. O ki qaldı Türkmənistanın iddialarına, bunlar yaxın vaxtlarda, bu ilin yayında meydana çıxıbdır.

J u r n a l i s t : Məncə, mayda.

H e y d ə r Ə l i y e v : Yox, istəyirəm biləsiniz – mayda mən Aşqabadda EKO-nun sessiyasında olanda bu məsələ əsla yox idi. Mən orada iki gün qaldım, prezident Niyazov ilə görüşdüm. Heç kəs mənə bu sualı vermədi. Türkmənistan prezidenti də bu barədə mənə heç bir şey demədi. Bu məsələ sonradan, iyulun əvvəlində, özü də bizim üçün gözlənilmədən qalxdı. Biz indiyədək də gümanla başa düşürük ki, bu nə ilə əlaqədar edilmişdir. Hər halda edilmişdir.

Xəzərin statusu haqqında məsələ üç ildir müzakirə olunur, Türkmənistanla mübahisə isə yarım ildir meydana çıxıbdır. Bunlar bir-biri ilə bağlı deyildir.

S u a l : Bəs nə ilə əlaqədar meydana çıxmışdır?

C a v a b : Bunu Türkmənistandan soruşmaq lazımdır.

S u a l : Sizin buradakı nitqinizin mətni yayılmışdır və təbii ki, onun xeyli hissəsi Qarabağ üstündə Ermənistan ilə münaqişəyə həsr edilmişdir. Prinsip etibarilə Siz Zirvə görüşündə islam ölkələrindən həmrəylik, yoxsa, daha ciddi addım gözləyirsiniz? Sizin nitqinizdə həmçinin deyilir ki, Ermənistan regionun ölkələri üçün təhlükə törədir. Bu isə Ermənistanın hərbi cəhətdən güclənməsinin daha geniş təfsiri deməkdir.

C a v a b : Mən bunu onunla əlaqədar demişəm ki, Ermənistan Rusiyadan qanunsuz olaraq, gizli surətdə bir milyard dollarlıqdan çox silah, hərbi sursat, texnika almışdır və avqustun 29-da Rusiya ilə Ermənistanın arasında dostluq, əməkdaşlıq və qarşılıqlı yardım haqqında müqavilə imzalanıb və onun bir sıra bəndləri çox sıx hərbi əməkdaşlığı nəzərdə tutur. Şübhəsiz ki, bu bizi narahat edir, biz öz narahatlığımızı gizlətmirik. Mən bu barədə Kişinyovda MDB ölkələri dövlət başçılarının görüşündə demişəm, Boris Nikolayeviç Yeltsinə bu haqda məktub yazmışam, Rusiyaya rəsmi nota vermişik. Biz Ermənistan ilə Azərbaycan arasındakı münaqişə aradan qaldırılmayınca, Rusiya-Ermənistan müqaviləsinin bu bəndlərinə etiraz edirik. Çünki münaqişənin mövcud olduğu, Azərbaycan ərazisinin 20 faizi Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edildiyi, ABŞ və Fransa ilə birlikdə Rusiya Minsk qrupunun həmsədr kimi, münaqişənin sülh vasitəsilə həlli ilə məşğul olduğu bir vaxtda Rusiyanın Ermənistanla silah göndərməsinin və s. nəzərdə tutan hərbi əməkdaşlıq haqqında müqavilə imzalaması tamamilə qeyri-normaldır. Biz buna biganə qala, bundan narahat olmaya bilmərik. Səbəb bunlardır.

Zirvə görüşündən nə gözlədiyimə gəldikdə isə, Ermənistanın Azərbaycanla qarşı-təcavüzünü pisləyən və Ermənistan silahlı birləşmələrinin Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərindən dərhal çıxarılmasını tələb edən bir sıra müddəaları olan qətnamə layihəsi var.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev dekabrın 11-də Tehranda Suriyanın TV-2 kanalının direktoru doktor Yəhya Əl-Əriziyə müsahibə vermişdir.

S u a l : Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab Heydər Əliyev, Zirvə toplantısı haqqında Sizin fikirlərinizi bilmək istərdim.

C a v a b : Hesab edirəm ki, Zirvə toplantısı çox əlamətdar hadisədir. Bu, islam ölkələrinin birliyini, həmrəyliyi bir daha nümayiş etdirir.

S u a l : Zirvə toplantısında qəbul olunmuş qərar və qətnamələr necə həyata keçə bilər?

C a v a b : Şübhəsiz ki, bu bütün ölkələrdən asılıdır. Ancaq mən hesab edirəm ki, qəbul olunmuş qərarlar həyata keçəcəkdir.

S u a l : Siz Suriya ilə Azərbaycan arasında əlaqələri necə qiymətləndirirsiniz?

C a v a b : Təəssüf olsun ki, indiyədək bu əlaqələr yaxşı inkişaf etməyibdir. Suriya ilə Azərbaycan qədimdən bir-birinə çox yaxın, dost ölkələr, xalqlar olublar. Azərbaycan Sovetlər İttifaqının tərkibində olanda da Suriya ilə Azərbaycan arasında əlaqələr olubdur. Ancaq Azərbaycan dövlət müstəqilliyini əldə edəndən sonra Azərbaycanla Suriya arasında əlaqələr mənim arzu etdiyim səviyyəyə qalxa bilməyibdir. Biz bundan narahatıq. Ona görə mən bir ay bundan öncə Azərbaycanın xarici işlər nazirini Suriyaya rəsmi səfərə göndərmişdim. Prezident Hafiz Əsəd də xüsusi məktub göndərmişdim. Nəhayət, prezident Hafiz Əsəd ilə burada görüşdük.

S u a l : Bu görüşü necə qiymətləndirirsiniz?

C a v a b : Çox yaxşı qiymətləndirirəm. Çünki bu, mənim çox qədim dostumla görüş idi. Təxminən otuz il öncə bizim dostluq əlaqələrimiz yaranıb və prezident Hafiz Əsəd ilə mən bir neçə dəfə həm Suriyada, həm Azərbaycanda, həm də Moskvada görüşmüşəm. Amma on iki il idi onu görməmişdim. Odur ki, bu görüş mənim üçün şəxsi nöqtəyi-nəzərdən çox əhəmiyyətlidir, çox sevindirici haldır. Eyni zamanda görüş zamanı biz Suriya-Azərbaycan əlaqələrinin inkişaf etdirilməsi

məsələlərini müzakirə etdik və bu barədə eyni fikirdə olduq. Bu görüş zamanı mən Azərbaycanın Suriyaya fəvqəladə və səlahiyyətli səfirini təyin etdim. Bu onu göstərir ki, görüşümüz çox məhsuldar olubdur.

J u r n a l i s t : Mən bu görüşlərin və əlaqələrin daha da genişlənməsini, dərinləşməsini arzu edirəm.

H e y d ə r Ə l i y e v : Mən də arzu edirəm.

J u r n a l i s t : Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab Heydər Əliyev, çox sağ olun, təşəkkür edirəm.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev dekabrın 11-də Tehranda Ermənistan milli radiosunun müxbirinə müsahibə vermişdir.

S u a l : Heydər Əliyev, necə bilirsiniz, islam dövlətlərinin, o cümlədən İrənin Ermənistan ilə Azərbaycan arasında vasitəçi kimi iştirakı nə dərəcədə mümkündür?

C a v a b : Bilirsiniz, artıq bizim vasitəçilərimiz var. Özü də dünyanın üç böyük dövləti – Rusiya, Amerika Birləşmiş Ştatları və Fransa bu məsələ ilə söylə məşğul olurlar. İndi bunu bir kənara qoyub hansısa başqa vasitəçilər axtarmaq, sadəcə olaraq məqsədəuyğun deyildir. Mən heç bir dövlətin vasitəçiliyini istisna etmərəm. Ancaq indi – konkret addan söhbət gədir – buna heç bir zərurət yoxdur.

S u a l : Yəni Siz hesab edirsiniz ki, Minsk prosesi perspektivlidir və dərin əhəmiyyəti var?

C a v a b : Şübhəsiz. Minsk prosesinə inanıram, inanıram ki, bu ilin iyununda Denverdə birgə bəyanat vermiş Rusiya, Amerika Birləşmiş Ştatları və Fransanın dövlət başçıları Ermənistan-Azərbaycan münafişsinin sülh yolu ilə həlli üçün söyləmələrini əsirgəməyəcəklər.

S u a l : Heydər Əliyev, yəqin ki, Sizdən ötrü belə imkan az-az olur ki, Ermənistan radiosunun dinləyiciləri Sizi eşitsinlər. Ermənistanda Sizi xatırlayırlar və yəqin ki, Sizin də onlara nə isə deməyə sözlünüz var. Siz onlara nə demək istərdiniz?

H e y d ə r Ə l i y e v : Sizdə ümumiyyətlə, bizim radioya, televiziya qulaq asırlarmı?

M ü x b i r : Yox. Bilirsiniz, biz sizin televiziyanın verilişlərini tutmururuq, imkan yoxdur. Ancaq sizin radionun proqramını tutmağa kimin imkanı varsa, şübhəsiz ki, qulaq asır. Mənim müsahibəm Ermənistanın milli radiosu ilə veriləcəkdir.

Heydər Əliyev: Belə olan halda, bu mənim üçün yaxşı imkandır.

Müxbir: Heydər Əliyeviç, ona görə də mən Sizinlə çox danışmağa çalışıram.

Heydər Əliyev: Erməni xalqına müraciət edərək, ölkələrimiz arasında sülh yaratmaq üçün həm Ermənistanda, həm də Azərbaycanda sağlam qüvvələri birləşdirməyə çağırıram. Siz dediniz ki, Ermənistanda məni xatırlayırlar. Xatırlamalıdırlar. Çünki mən erməni və Azərbaycan xalqları arasında dostluğu möhkəmləndirmək üçün bir çox illər səy qoymuşam. Orada kim nə deyir-desin, kimin nə vaxt nə etdiyini bir müddətdən sonra tarix dəqiq müəyyən edəcəkdir. Mən Dağlıq Qarabağın sosial-iqtisadi inkişafı, xalqlarımız arasında dostluğun möhkəmləndirilməsi üçün çox iş görmüşəm. Ermənistanda mənim çox dostlarım vardı. Dağlıq Qarabağda da çox böyük hörmət və nüfuzum var idi. Hamısı da ona görə ki, hesab edirdim və bu gün də hesab edirəm ki, Allahın, taleyin hökmü belədir ki, biz yanaşı, qonşuluqda yaşamalıyıq. Nə ermənilər, nə də azərbaycanlılar heç yere köçüb getməyəcəklər. Qonşular isə ixtilafı, xırda mübahisələri, böyük qalmaqalları və hətta düşmənçiliyi də daim aradan qaldırmalıdırlar ki, ən azı mehriban qonşuluqları olsun. Ən yaxşısı isə, indiyədək olan dostluğumuz olsun.

Sual: Heydər Əliyeviç, hesab edirsiniz ki, həm Ermənistanda, həm də Azərbaycanda belə sağlam qüvvələr var və biz qan tökülməsinə son qoya bilərik?

Cavab: Var. Ermənistanda da sağlam qüvvələr var. Azərbaycanda sağlam qüvvələrin başında mən dayanıram və hesab edirəm ki, Ermənistanda prezident Ter-Petrosyan düzgün mövqe tutur. Onun həm Moskva, həm də Ermənistan mətbuatında verdiyi son bəyanatı məsələnin həllinə çox ağıllı münasibətdir. Bundan sonra mən onunla həm Strasburqda, həm də Kişinyovda görüşdüm, biz onunla bu mövzu barəsində danışdıq. Hesab edirəm ki, Ermənistandakı sağlam qüvvələr prezident Levon Ter-Petrosyanın düzgün mövqeyini dəstəkləməlidirlər. Orada sağlam qüvvələr var. Mən artıq dedim, indi Levon Ter-Petrosyan düzgün mövqe tutur. Hesab edirəm ki, mən həmişə düzgün mövqedə olmuşam. Axı biz Ermənistandan heç nə istəmirik. Heç nə. Dağlıq Qarabağa Azərbaycanın tərkibində özünüidarənin ən yüksək dərəcəsini verməyə razı olmuşuq. Daha nə lazımdır?

Müxbir: Axı Konstitusiyaya görə Azərbaycan unitar dövlətdir?

Heydər Əliyev: Ancaq unitar dövlətdə də belə struktur mümkündür. Dünyada bu cür çox misallar var. Yəni bu mümkündür. Siz bildirin ki, bizə düşmənçilik lazım deyildir. Buna son qoymaq gərəkdir. Qarşılıqlı addımlar atmaq, sülhə doğru getmək lazımdır.

Müxbir: Sağ olun.

BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRLƏ QISA MÜSAHİBƏ

11 dekabr 1997-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev İslam Konfransı Təşkilatının üzvü olan ölkələrin rəhbərlərinin Tehranında keçirilmiş VIII Zirvə görüşündən Vətənə qayıdarkən gecə Binə hava limanında səfərin yekunları barədə jurnalistlərin suallarına cavab vermişdir.

S u a l : Tehran Zirvə görüşü qətnaməsinin Azərbaycanla bağlı başlıca istiqamətləri barədə nə demək olar?

C a v a b : Zirvə görüşü özlüyündə beynəlxalq həyatda mühüm hadisədir. Üç il bundan əvvəl Zirvə görüşü Mərakeşdə olmuşdu. Bu dəfəki Zirvə görüşündə 55 ölkə iştirak edirdi, əksəriyyəti ən yüksək səviyyədə təmsil olunmuşdu. Bir çox məsələlər müzakirə edildi. Hesab edirəm ki, Zirvə görüşü uğurla keçmiş və islam ölkələri arasında daha çox birlik yaradılmasına yönəldilən sənədlər qəbul olunmuşdur.

Bir sıra digər mühüm sənədlər, o cümlədən Ermənistan-Azərbaycan münacişəsi ilə bağlı Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzünü pisləyən və Ermənistan silahlı birləşmələrinin Azərbaycandan çıxarılmasını tələb edən, münacişənin aradan qaldırılması sahəsində Minsk konfransının, Minsk qrupunun söylərini dəstəkləyən, bu münacişənin həlli barədə Lissabon Zirvə görüşünün qərarını təsdiqləyən sənəd qəbul olunmuşdur. Bir sözlə, mən razıyam.

S u a l : İran-Azərbaycan münasibətləri müzakirə edilərkən hansı mövzulara toxunulmuşdur?

C a v a b : Biz İran-Azərbaycan münasibətlərinə çox vaxt sərf etdik. Həm İranın prezidenti Məhəmməd Xatəmi ilə çox əhəmiyyətli görüşüm oldu, həm də İranın ali dini rəhbəri ayətullah Xamnei ilə görüşüm oldu. Hesab edirəm ki, biz ikitərəfli əlaqələrə aid məsələləri çox ətraflı müzakirə etdik.

TÜRKİYƏNİN «NƏRGİZ TV» TELEVİZİYA KANALININ KEÇİRDİYİ RƏY SORĞUSU

«DÜNYADA İLİN ADAMI» FƏXRİ ADI

Türkiyənin ən nüfuzlu televiziya kanallarından biri olan «Nərgiz TV»nin apardığı sorğuya görə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev planetimizin siyasi xadimləri arasında birinci yer tutaraq «Dünyada ilin adamı» fəxri adını qazanmışdır. Dövlətimizin başçısı ən çox – 59 min 413 səs toplayaraq qalib gəlmiş və ən yüksək ada layiq görülmüşdür. Böyük Britaniyanın baş naziri Toni Bleyr ikinci, şahzadə Diana üçüncü yeri tutmuşlar. İraq prezidenti Səddam Hüseyn dördüncü, Amerika Birləşmiş Ştatlarının prezidenti Bill Klinton isə beşinci yərə çıxmışlar. Aşağıdakı cədvələ diqqət yetirin:

Dünyada ilin adamı

<i>NTV 1997-ci il</i>	<i>Siyasət ödülləri</i>
<i>Heydər Əliyev</i>	<i>59.413</i>
<i>Toni Bleyr</i>	<i>57.751</i>
<i>Ledi Diana</i>	<i>46.228</i>
<i>Səddam Hüseyn</i>	<i>25.069</i>
<i>Bill Klinton</i>	<i>22.307</i>

Görkəmli dövlət xadimi, Azərbaycan Prezidenti, xalqımızın sevimlisi Heydər Əliyevin «Dünyada ilin adamı» adına layiq görülməsi Azərbaycanın müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, ölkəmizdə demokratiyanın inkişaf etdirilməsi, XXI əsrin astanasında Azərbaycanın dünyanı neft mərkəzlərindən birinə çevrilməsi sahəsində görkəmli xidmətlərinin dünya miqyasında etiraf edilməsinin parlaq nümunəsidir.

Bütün dünyada tanınmış siyasi xadim, müdrik dövlət başçısı Heydər Əliyevin «İlin adamı» fəxri adına layiq görülməsi planetimizin siyasət aləmində xüsusi yeri və dərin hörməti olan Azərbaycan Prezidentinin respublikada hakimiyyətə tarixi qayıdışından sonrakı dörd ildə apardığı

məqsədyönlü siyasətin, müdrik fəaliyyətin məntiqi nəticəsidir. Ölkədə vətəndaş müharibəsi təhlükəsini sovuşduran, Ermənistan-Azərbaycan müharibəsində uzunmüddətli atəşkəse və sülh danışıqlarında mühüm irəliləyişə nail olan, beynəlxalq miqyasda ölkəmizin nüfuzunu durmadan yüksəldən, sivil dünya proseslərinə respublikamızı fəal surətdə qovuşduran Prezident Heydər Əliyevin Azərbaycanda demokratik dövlət quruculuğu və insan haqlarının qorunması, fikir plüralizmi kimi bəşəri dəyərlərin bərqərar edilməsi sahəsində xidmətləri danılmazdır. Dünyanın ən tanınmış siyasətçiləri, hətta siyasi rəqiblərimiz onun fəaliyyətinin diqqətəlayiq əhəmiyyətini dönə-dönə etiraf etmişlər.

Əminik ki, ölkəmiz və bütün türk dünyası üçün gördüyü böyük işlərə görə layiqli qiymətini alan dövlətimizin başçısının fenomenal qüdrəti, nurlu zəkası, yenilməz iradəsi, sülhpərvər siyasəti bu il də öz bəhrələrinə verəcək, Qarabağ torpağı həsrətində olduğu əbədi sülhə, xalqımız səadətə, xoşbəxtliyə qovuşacaqdır.

AZƏRBAYCAN VƏ TÜRKİYƏ PREZİDENTLƏRİNİN BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSI

İstanbul

14 fevral 1998-ci il

TÜRKİYƏ PREZİDENTİ SÜLEYMAN DƏMİRƏLİN BƏYANATI

– Dəyərli mətbuat nümayəndələri! Dost və qardaş Azərbaycanın Prezidenti, əziz qardaşım Heydər Əliyevi öz vətənidən fərqlənməyən Türkiyədə yenidən qəbul etməkdən böyük xoşbəxtlik hissləri keçiririk. İki qardaş ölkə arasındakı dostluq və həmrəyliyi daha da gücləndirən bu cür yüksək səviyyəli səfərlərin qısa fasilələrlə təkrarlanmasının bölgəmizdə sülh, sabitlik və rifah baxımından taleyüklü əhəmiyyət daşıdığını xüsusilə vurğulamaq istəyirəm.

Türkiyə və Azərbaycan dirçəliş addımlarını demokratiya və sərbəst bazar iqtisadiyyatı daxilində davam etdirmək, xalqlarımızın ortaq rifahı üçün birlikdə çalışmaq əzmindədir.

Türkiyə və Azərbaycanın ürəkdən bağlı olduqları demokratik sistem, quruculuğu təşviq edən, hüquqdan kənara çıxmağın qarşısını alacaq ictimai və siyasi nəzarət yollarını mümkün edən yeganə rejimdir.

Dəyərli qardaşım Heydər Əliyevin də dönə-dönə vurğuladığı kimi, demokratiyanın yaratdığı şəffaflyq səhv yola gedənlərin və hüquqdan kənara çıxanların qarşısında ən mühüm maneədir. Yalnız bunun sayəsində, yəni nəzarət mexanizmləri və hüquqi dövlət qurumlarının işləməsi sayəsində dirçəlişin davam etməsinə təmin etmək olar.

Türkiyədə son dövrdə təmiz cəmiyyət arzuları çərçivəsində mühüm addımlar atılmışdır. Bu mənada ortaya atılan bəzi ittiham və iddialarla səhvlərin düzəldilməsi və həqiqətlərin üzə çıxarılması üçün də beynəlxalq əməkdaşlığa ehtiyac var. Azərbaycan bu istiqamətdə bizə də faydalı olan bir təhqiqat hesabatı dərc etdirmişdir. Beləcə, iki qardaş ölkə demokratik, şəffaf bir cəmiyyət olmaq kimi müştərək məqsəddə birləşdiklərini göstərmişlər. Hörmətli qardaşım Heydər Əliyevin bu istiqamətdəki söyləri və müdrikliyi təqdirəlayiqdir.

Dəyərli qardaşım Heydər Əliyev ilə birlikdə bölgəmizdəki son hadisələri müzakirə etdik. Qafqazın dirçəliş söylərinin müvəffəqiyyətli olması üçün sülhün və sabitliyin mütləq qorunmasının zəruriliyi fikri ilə hərəkət edərək, təhlükəsizlik əsas götürülməklə hər sahədə əməkdaşlığımızı dərinləşdirməkdə qətiyyətimizi qarşılıqlı surətdə təsdiq etdik.

Bununla bağlı bir məqamı xüsusilə vurğulamağı faydalı sayıram. Gürcüstan istər Türkiyə, istərsə də Azərbaycan üçün misilsiz strateji tərəfdaşdır. Bu ölkənin sülh, sabitlik və rifahına çox böyük əhəmiyyət veririk. Gürcüstana və dəyərli Prezident, orta qostumuz hörmətli Eduard Şevardnadzeyə dəstəyimizi və Gürcüstan xalqı ilə həmrəyliyimizi davam etdirməkdə qətiyyətlilik.

Yuxarı Qarabağ probleminin ATƏT-in Lissabon Zirvə toplantısında qəbul edilmiş bəyanat və ATƏT-in xarici işlər nazirlərinin Kopenhagen görüşündə Minsk qrupunun həmsədrləri tərəfindən təqdim olunmuş hesabat çərçivəsində nizamlanması təməl mövqeyimizdir. Yuxarı Qarabağ münaqişəsinin aradan qaldırılması istiqamətindəki söylərimizə yeni bir ölçü vermək məqsədi ilə səfir Əli Hikmət Alpi xüsusi nümayəndə təyin etmişəm.

Bu münasibətlə Ermənistan rəhbərliyinə də müraciət etmək istəyirəm. Qafqazın sülhə, sabitliyə və dirçəlişə ehtiyacı var. Bu, «Yurdda sülh, dünyada sülh» prinsipinin tələbi kimi, Türkiyə üçün əsas zərurətdir.

Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün qorunması prinsipindən başqa bir nizamlama yolunun qəbul edilməsi mümkün deyildir. İşğala son qoyulmasının zəruriliyindən əlavə, Ermənistan rəhbərliyi öz ölkəsində başlayan seçki kampaniyasında və seçkilərdən sonra gələcək üçün doğru üstün istiqamətlər seçməli, məsələni gərginləşdirəcək hər cür addımdan çəkinməlidir. Sülhün bəhrələri ilə bölüşmək əsas məqsədimizdir. Bu mövqeyimizdə heç bir ölkəni də kənarında qoymuruq.

Orta Asiya və Qafqazın təbii sərvətlərinin dünya bazarlarına çatdırılması baxımından Bakı-Ceyhan neft və qaz xətlərinin böyük strateji əhəmiyyət daşıdığını birlikdə təsdiqləyirik.

Eyni zamanda qarşıdakı dövrdə bölgəmizdə gediş-gəlişin və mal dövriyyəsinin getdikcə artacağı baxımından Transqafqaz nəqliyyat dəhlizinin tezliklə həyata keçirilməsi Azərbaycan ilə orta qostumuz və hədəfimizdir.

Əziz qardaşım, hörmətli Heydər Əliyev ilə bölgədəki digər məsələləri, bu çərçivədə İraqdakı vəziyyəti də müzakirə etdik. Bu böhranın Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Təhlükəsizlik Şurasının qərarlarını İraqın tam təbiiq etməsi və məsələnin diplomatik yollarla həll olunması barədə orta qostumuz olduğunu təsbit etdik.

Neticə etibarilə, hörmətli qardaşım Heydər Əliyevin Türkiyəyə ziyarəti hər baxımdan son dərəcə uğurlu və səmərəli olmuşdur. Bu ziyarət zamanı Türkiyə ilə Azərbaycan arasındakı dostluq və qardaşlıq tellərinin sarsılmaz, daimi və əbədi olması həqiqəti bir daha nümayiş etdirilmişdir. Hörmətli Əliyevin dəvəti ilə mən də ən yaxın vaxtda Azərbaycanı ziyarət edəcəyəm.

İki ölkə arasındakı dostluğu öz sözlərimlə dediyim kimi, hörmətli Əliyevin bir az əvvəl söylədiyi kəlmələrlə də təkrarlayacağam: Türkiyə ilə Azərbaycan arasındakı dostluq müqəddəsdir, əbədidir və sarsılmazdır.

Təşəkkür edirəm.

AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN BƏYANATI

– Hörmətli mətbuat nümayəndələri! Hörmətli dostlar!

Mən dostum və əziz qardaşım Prezident Süleyman Dəmirəlin indi sizə bəyan etdiyi sözlərin hamısını təsdiq edirəm. Onun dediyi sözlər bizim eyni fikirlərimizdir. Bildirmək istəyirəm ki, bu fikirlər dünən də, bu gün də bizim ikimizin aramızda olmuş baş-başa danışıqlarımız nəticəsində meydana çıxmışdır. Bu danışıqların ən əsas mənası ondan ibarətdir ki, bizim fikir ayrılığımız yoxdur.

Türkiyə-Azərbaycan dostluğuna aid fikirlər eynidir. Mən bu barədə öz fikrimi artıq bildirdim. Əziz dostum Süleyman Dəmirəlin fikri də bəyan edildi.

Azərbaycanın problemləri, xüsusən də Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həll olunması ilə bağlı biz daim əlaqə-dəyik, yəni bir-birimizlə daim məsləhətləşirik, ayrı-ayrı ölkələrdə, müxtəlif beynəlxalq təşkilatların toplantılarında görüşürük. Biz bütün bu proseslərdə eyni fikirdəyik. Fikir də ondan ibarətdir ki, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həll edilməsi yalnız və yalnız sülh yolu ilə ola bilər. Biz başqa bir mümkün yol görmürük.

Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsində 1994-cü ilin mayında atəşin kəsilməsi haqqında saziş imzalanıb. O vaxtdan 3 ildən artıqdır – iki-üç aydan sonra 4 il tamam olacaqdır – atəşkəs rejimindəyik. Bizim ən böyük nailiyyətimiz həmin atəşkəs rejimini qoruyub saxlamaqdır. Mən bu barədə həm Azərbaycan tərəfinin, həm də Ermənistan tərəfinin söylərini qeyd edirəm. Çünki həm Ermənistanın, həm də Azərbaycanın söyləri, bu mövqedə durması nəticəsində biz atəşkəs rejimini qoruyub saxlamışıq.

Mən bu gün bir daha bəyan edirəm ki, böyük sülh müqaviləsi imzalanana qədər, yəni münaqişənin tamamilə sülh yolu ilə həll olunması barəsində anlaşma, müqavilə əldə olunana qədər Azərbaycan tərəfi atəşkəs rejimini qoruyub saxlayacaqdır və atəşkəs rejiminin pozulmasına öz tərəfindən qətiyyətlə yol verməyəcəkdir. Biz buna indiyə qədər sadıq olmuşuq, bundan sonra da sadıq olacağıq.

Ümidvaram ki, Ermənistanın daxilində gedən proseslər, yəni hakimiyyət dəyişikliyi qanun çərçivəsində nəticələnəcəkdir və Ermənistan, xalq öz prezidentini seçəcəkdir. Güman edirəm ki, bu məsələlər həll olundandan sonra bizim danışıqlarımız daha da sürətlə davam edəcəkdir. Ancaq danışıqların əsasını təşkil edən 1996-cı ildə ATƏT-in Lissabon zirvə görüşündə qəbul olunmuş prinsiplərdir. Yəni Azərbaycanın və Ermənistanın ərazi bütövlüyünün tanınması, Dağlıq Qarabağa Azərbaycan Respublikasının tərkibində yüksək dərəcəli özünüidarəetmə statusu verilməsi və Dağlıq Qarabağın bütün əhalisinin – həm erməni, həm də Azərbaycan millətinə mənsub olan əhalisinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsidir.

Minsk qrupunun həmsədrləri bu prinsiplər əsasında keçən ilin sentyabr ayında təklif vermişlər. Bu təklifdə münaqişənin iki mərhələdə həll olunması nəzərdə tutulubdur. Birinci mərhələdə, Dağlıq Qarabağın ətrafında Azərbaycanın işğal olunmuş 6 inzibati rayonu Ermənistan işğalçı dəstələrindən azad edilməli, oradan zor gücünə çıxarılmış, köçkün vəziyyətində yaşayan vətəndaşlarımız öz yerlərinə-yurdlarına qayıtmalı və Ermənistanla Azərbaycan arasında olan kommunikasiya xətləri bərpa olunmalıdır. İkinci mərhələdə, azərbaycanlılar yaşayan daha iki inzibati rayonun – Laçın və Şuşa rayonlarının işğalçı ordulardan azad olunması və bununla bərabər Dağlıq Qarabağa Azərbaycan Respublikasının tərkibində özünüidarəetmə statusu verilməsi nəzərdə tutulur.

Biz bu təklifi qəbul etmişik. Baxmayaraq ki, bu təklif bizi tam qane etmir. Yəni bizim də bu təklifə qarşı etirazlarımız vardır. Ancaq biz kompromis mövqe tutaraq bu təklifi qəbul etmişik. Ermənistan tərəfindən keçmiş prezident Levon Ter-Petrosyan bu təklifi qəbul etmişdir. Ancaq sonra Dağlıq Qarabağda olanlar və Ermənistan hökumətində bəzi şəxslər bu təkliflə razılaşmadılar. İndi biz bu münaqişənin gələcəkdə də bu təklif əsasında həll olunmasını istəyirik. Hesab edirik ki, bu təklifdən geri çəkilmək olmaz.

Bələliklə, indi biz Ermənistanla Azərbaycan arasında olan bu atəşkəs rejimini qoruyub saxlamaq və danışıqları davam etdirmək məqsədi daşıyıraq. Bildiyimə görə, iki-üç gündən sonra Parisdə ATƏT-in Minsk qrupu həmsədrlərinin – Rusiyanın, ABŞ-ın və Fransanın təmsilçiləri görüşəcək və indiki durumu təhlil edəcəklər. Onların bu görüşündən sonra bizim bu barədə məlumatlarımız olacaqdır.

Qafqazda sabitliyi, sülhü, barışı qorumaq üçün çox iş görmək lazımdır. Qonşu Gürcüstan bizim üçün dost ölkədir. Gürcüstanın hayatında baş verən hər bir hadisəyə biz çox diqqətlə, qayğı ilə yanaşıraq. Gürcüstanın Prezidenti hörmətli cənab Şevardnadzeyə son günlər sui-qəsd, terror cəhdi olduğu bir zaman biz çox üzüldük, sarsıldığımız. Mən dərhal – həmin hadisə baş verəndən 40 dəqiqə sonra Eduard Şevardnadzeyə telefonla zəng etdim, ona öz həmrəyliyi, dəstəyi bildirdim. Sabahı gün isə Azərbaycanda təhlükəsizlik Şurasının toplantısını keçirdim, məsələni müzakirə etdim. Biz terrorçuların axtarılıb tapılması, yaxalanması üçün Gürcüstana hər cür yardım göstərilməsini təklif etdik və bəyan etdik. Ümid edirəm ki, Gürcüstanda hakimiyyət, prezident bu ölkənin dövlətçiliyini qoruyub saxlaya biləcəkdir. Gürcüstanın həm Türkiyə ilə, həm də Azərbaycanla olan dostluq əlaqələri bundan sonra da davam edəcəkdir.

Türkiyə ilə Azərbaycan arasında iqtisadi əlaqələr çox genişdir. Bu gün səhər iş adamları ilə görüşdə biz bu əlaqələrdən danışdıq. Ancaq bir məsələ Türkiyə ictimai rəyini, Türkiyənin cəmiyyətini həmişə maraqlandırır. Bu da Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqlardan hasil edilən neftin ixrac olunması yollarıdır. Mən bu barədə bir neçə dəfə bəyanatlar vermişəm. Keçən ilin may ayında burada rəsmi səfərdə olarkən öz fikrimi dəfələrlə bildirmişəm. Bundan sonra da öz fikirlərimi bildirmişəm. Bu gün bir daha bildirmək istəyirəm ki, burada variantlar çoxdur. Dünyanın bir çox ölkələri, Avropa Birliyi, Dünya Bankı, Avro-

pa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı və dünyanın başqa maliyyə, iqtisadi mərkəzləri Xəzər dənizindən gələcəkdə çıxarılacaq neftin və qazın dünya bazarlarına nəql edilməsi yollarını arayırlar.

Şübhəsiz ki, bu araşdırmalar getməlidir. Çünki cürbəcür yollar, variantlar ola bilər. Hesab edirəm ki, Xəzər dənizində və Mərkəzi Asiyada, Azərbaycanda olan neft və qaz yataqları o qədər zəngindir ki, bu yanaçağı ixrac etmək üçün bəlkə də bir boru xətti yox, bir neçə boru xətti olmalıdır. Ancaq biz planımızda, 1994-cü ilin sentyabrında ilk imzaladığımız «Əsrin müqaviləsi»ndə yazmışıq ki, böyük boru xətti Bakıdan, Türkiyə ərazisindən keçərək Ceyhana getməlidir. Biz bu fikri ondan sonra da dəfələrlə təsdiq etmişik, bu gün də təsdiq edirəm.

Mən buraya gəlməmişdən bir neçə gün əvvəl bu konsorsiumun – bu konsorsiumda 11 şirkət birləşibdir – rəhbərlərini dəvət etdim, onlardan raport tələb etdim. Mənə bildirdilər ki, onlar raportu bir neçə ay içərisində tamamlayıb verəcəklər. Çünki biz belə hesab edirik ki, bu ilin sonunadək, yəni payıza, yayın sonuna qədər görə bu layihə hazırlansın, təsdiq olunsun və inşaat işlərinə başlansın.

Bu gün bir daha bəyan edirəm ki, Azərbaycandakı, Xəzər dənizindəki yataqlardan çıxarılan neftin ixrac olunması üçün çəkiləcək böyük boru xətti Bakı-Ceyhan xəttidir. Bu xəttin həyata keçirilməsi üçün Azərbaycan hökuməti indiyədək çox işlər görübür və bundan sonra da görəcəkdir. Buna tam arxayın ola bilərsiniz.

Transqafqaz magistralı çox böyük gələcəyi olan magistraldır. Bu işə biz bir il bundan əvvəl başlamışıq. Ancaq bir il içərisində nə qədər dəyişikliklər olubdur. Avropanın, Asiyanın nə qədər ölkələri bu Transqafqaz magistralına bağlanıblar. Burada yüklər həm Asiyadan Avropaya, Avropadan Asiyaya daşınır, həm də bu magistral üzərində, deyim kimi, neftin və qazın ixracı üçün bir neçə boru xətti tikiləcəkdir.

Türkiyə bütün bu layihələrdə, işlərdə ən mərkəz yerdədir və daim mərkəz yerdə də olacaqdır. Biz bütün bu məsələlərdə Türkiyə ilə əməkdaşlıq edirik və bundan sonra da əməkdaşlıq edəcəyik. Hesab edirəm ki, bu işlər gələcəkdə İpək Yolunun bərpa olunmasını təmin edəcəkdir.

Bilməlisiniz ki, artıq İpək Yoluna həm Avropada, həm də Şərqdə böyük maraq vardır. Məsələn, Yaponiyanın baş naziri hələ 5-6 ay bundan öncə böyük bir mürüzə edibdir və İpək Yolunun bərpa olunması üçün öz tərəflərindən lazımı tədbirlər görülməsinin nəzərdə tutulduğunu bildiribdir. Eləcə də Çin və Asiyanın başqa ölkələri İpək Yolunun

bərpasına böyük maraq göstərirlər. Biz İpək Yolunu bərpa edirik. Türkiyə və Azərbaycan bu işlərin mərkəzində ən görkəmli yer tuturlar. Bu da Türkiyə-Azərbaycan və Asiya-Avropa iqtisadi əməkdaşlığının və ümumiyyətlə, əməkdaşlığın çox parlaq gələcəyi olduğunu göstərir.

Türkiyə ilə Azərbaycan arasındakı dostluq əlaqələri haqqında mən dünən də, bu gün də danışıram. Amma bu elə bir mövzudur ki, bu barədə saatlarla danışsaq da, fikir tükənməyəcəkdir. Ancaq bu gün bunu bir daha qeyd etmək istəyirəm ki, bizim bu dostluğumuza maneçilik etmək, dostluğumuzu pozmaq, ona ləkə salmaq istəyənlər də vardır. Belələri həm Azərbaycanın, həm Türkiyənin daxilində, həm də xaricində vardır. Bizim bu dostluğumuza qısqançlıq edən ölkələr, qruplar, dəstələr, siyasi qüvvələr az deyildir. Onlar qısqançlıq da, bəzən isə düşmənçilik də edirlər. Ona görə də biz çox sayıq olmalıyıq, qısqançlıq, düşmənçilik edənlərə heç bir imkan verməməliyik ki, hansısa bir xırda şeydən istifadə etsinlər.

Biz öz tərəfimizdən bunu edirik və edəcəyik. Ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, Türkiyə də bunu edir və edəcəkdir. Əziz dostum, qardaşım prezident Süleyman Dəmirəllə, hörmətli baş nazir Məsud Yılmazla dünən və bu gün apardığım danışıqların nəticəsində mənəm tam əminəm ki, biz bu dostluğu qorumaq üçün gələcəkdə də əlimizdən gələni edəcəyik. Bu dostluğa, qardaşlığa ləkə salanların heç birinə imkan verməyəcəyik.

Bilirsiniz ki, Türkiyədə «Susurluq qalmaqalı» ilə əlaqədar son vaxtlar cürbəcür danışıqlar meydana çıxıbdir. Təəssüflər olsun ki, bu qalmaqalla əlaqədar Azərbaycana aid heç bir əsas olmayan yazılar verilibdir. Baş nazir Məsud Yılmazla biz dünən bu barədə çox ətraflı söhbət etdik. Bunlara aydınlıq gətirmək lazımdır və təkliflər verilməlidir. Biz öz tərəfimizdən bunu araşdırdıq. Artıq siz bilirsiniz, yaqın mətbuatdan məlumdur ki, biz Azərbaycanda «Avropa» otelinin tikilməsi ilə əlaqədar baş vermiş hadisələri və orada mövcud olmuş qanun pozğunluqlarını və qanuna zidd olan cürbəcür hərəkətləri aşkara çıxardıq. Burada xüsusi günahı olan Azərbaycanın xarici işlər naziri Həsən Həsənov günahlandırıldı və işdən kənar olundu. Yəni kimsə, haradasa günah edibse, kiminsə suçu, səhvi varsa, biz onun üstünü heç vaxt örtmürük və örtməyəcəyik. Biz həqiqət, təmizlik istəyirik. Mənəvi təmizlik bizim üçün hər şeydən üstündür. Heç bir sərvət, para mənəviyyəti əvəz edə bilməz.

Azərbaycanda bazar iqtisadiyyatı mövcuddur. Son vaxtlar yeni iqtisadi islahatlar həyata keçirilir. Respublikada restoranlar, gecə klubları, kazinolar açılmışdı. Son illər bunlara diqqət yetirilməyibdir. Ancaq araşdıranda ki, onlar Azərbaycan xalqının milli mənəviyyatına zərər verir və milli mənəviyyatımıza zidd olan şeylərdir, ona görə biz kazinoların, gecə klublarının bağlanması haqqında qərar verdik. Bu qərarımızın da üstündə duracağıq. Biz mənəviyyatımızı qorumuşuq, qoruyuruq. Bazar iqtisadiyyatını inkişaf etdirərək imkan verməməliyik ki, kimsə korrupsiyaya, rüşvətخورluğa yol versin, öz vəzifəsindən sui-istifadə etsin, kimsə bu məsələlərdən istifadə edib Azərbaycana ləkə gətirsin.

Şübhəsiz ki, belə nöqsanlar, səhvlər, günahlar və belə cinayətlər Azərbaycanın cəmiyyətində mövcuddur. Ancaq əsas o deyildir. Əsas odur ki, Azərbaycanın hökuməti, dövləti, prezidenti bütün belə mənfi halların hamısının əleyhinədir. Biz bunlara qarşı mübarizə etmişik, bundan sonra da mübarizə edə bilərik. Bəzən belə kiçik hallar böyük bir hala gəlib çıxır və bizim ölkələrimiz arasında olan dostluğa, qardaşlığa ləkə gətirir. Biz buna imkan verməyəcəyik.

Bilin ki, – əziz dostum Süleyman Dəmirəlin sözlərini təkrar edirəm – Türkiyə-Azərbaycan, Azərbaycan-Türkiyə dostluğu müqəddəsdir, əbədidir, sarsılmazdır. Bizim vəzifəmiz bu müqəddəs əlaqələri qoruyub saxlamaq və gələcək nəsillərə tövsiyə etməkdir. Sağ olun.

YAPONİYANIN NÜFUZLU KÜTLƏVİ İNFÖRMASIYA VASİTƏLƏRİNİN JURNALİSTLƏRİNƏ MÜSAHİBƏ

*Bakı, Prezident Sarayı
18 fevral 1998-ci il*

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev Prezident Sarayında Yaponiyanın «Asaxi», «Sankey Simbun», «Nixon Keydzay» qəzetlərini, NHK televiziyasını və «Kiudo Susin» agentliyini təmsil edən jurnalistlərə müsahibə vermişdir.

Dövlətimizin başçısı Heydər Əliyev Yaponiyaya qarşıdakı rəsmi səfəri ərəfəsində Azərbaycan-Yaponiya əlaqələrinin hazırkı vəziyyəti, Xəzərin Azərbaycan sektorundakı neft yataqlarının birgə işlənməsi üçün bir sıra ölkələrin çox nüfuzlu şirkətləri ilə ARDNŞ arasında imzalanmış müqavilələrin həyata keçirilməsində Yaponiya şirkətlərinin iştirak etməsi imkanları, hasil edilən nefti dünya bazarına çıxaracaq boru kəmərlərinin marşrutları, bölgədə vəziyyət, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılması üçün ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində aparılan danışıqların gedişi, xarici ölkələrlə, o cümlədən qonşu dövlətlərlə respublikamızın qarşılıqlı surətdə faydalı əməkdaşlığının durmadan möhkəmləndirilməsi, MDB-nin perspektivləri və digər məsələlər barədə jurnalistlərin suallarına ətraflı cavab verdi.

TÜRKİYƏNİN «KANAL-D» TELEVİZİYASINA MÜSAHİBƏ

*Bakı, Prezident Sarayı
21 fevral 1998-ci il*

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev Prezident Sarayında Türkiyənin «Kanal-D» televiziyasının baş əlaqələndiricisi və «Arena» proqramının rəhbəri Uğur Dündara və baş əlaqələndiricinin müavini Haluk Şahinə müsahibə vermişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, Türkiyədə ən nüfuzlu televiziya kanallarından biri olan «Kanal-D»nin xüsusi nümayəndə heyəti Bakıya məhz Azərbaycan rəhbərindən müsahibə almaq üçün gəlmişdir.

Dövlətimizin başçısı Heydər Əliyev 1994-cü ilin oktyabr və 1995-ci ilin mart dövlət çevrilişi cəhdlərinin baş verməsi səbəbləri, bu cəhdlərin təşkilatçıları, Bakıda «Avropa» mehmanxanasının inşasında və istismarının təşkilində yol verilmiş qanunsuz hərəkətlər, Azərbaycan-Türkiyə dostluq və qardaşlıq əlaqələrinin perspektivləri, Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqlardan hasil edilən nefti dünya bazarına çıxaraacaq kəmərlərin marşrutları və digər məsələlər barədə jurnalistlərin suallarına ətraflı cavab verdi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev müsahibənin sonunda dedi: Sizin bu imkanlarınızdan istifadə edərək mən Türkiyə xalqına, vətəndaşlarına öz hörmətimi, sevgi, məhəbbətimi bir daha bildirirəm. Mən Türkiyəni, türk xalqını çox sevirəm. Türkiyə tarixinə böyük hörmətim vardır. Mən böyük Atatürkün yaratdığı cümhuriyyəti çox yüksək qiymətləndirirəm. Arzum budur ki, Türkiyənin bugünkü rəhbərləri, onun dövlətinə, hökumətinə rəhbərlik edən insanlar Mustafa Kamal Atatürkün yolunu davam etdirsinlər, Türkiyəni gündən-günə güdrətli, güclü, dünyəvi bir dövlət etsinlər, Türkiyə-Azərbaycan dostluğu bundan sonra daha da inkişaf etsin.

BAKININ BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB

23 fevral 1998-ci il

S u a l : Cənab Prezident, bu, «gündoğar ölkə»yə Sizin ilk rəsmi səfərinizdir. Səfər zamanı Azərbaycan-Yaponiya münasibətlərində hansı yollar açılacaqdır?

C a v a b : Çox yollar açılacaqdır. Yaponiya ilə Azərbaycan arasındakı münasibətlər son illər tədricən inkişaf edir. Yaponiya Azərbaycana maraq göstərir və biz də çox maraqlıyıq ki, Yaponiya kimi bütün sahələrdə, xüsusən iqtisadiyyatda inkişaf etmiş ölkə ilə daha da sıx əlaqələrimiz olsun. Biz bu əlaqələri artıq qururuq. Bir neçə dəfə Yaponiyanın cürbəcür səviyyəli hökumət nümayəndələrini qəbul etmişik. Yaponiyanın bəzi şirkətləri Azərbaycanda fəaliyyət göstərir. Nəhayət, Yaponiyanın baş naziri mənə rəsmi dəvət edibdir, mən də bu dəvəti qəbul etmişəm və səfər edirəm. Orada bir neçə dövlətlərarası, hökumətlərarası sənədlər imzalayacağıq, bir çox görüşlər keçiriləcəkdir. Baş nazirlə görüşlər, danışıqlar, imperatorla görüş olacaqdır. Orada ikipalatalı parlament var, hər iki palatada görüşlər olacaqdır. Bir çox şirkətlər böyük maraq göstərirlər, müraciət ediblər ki, onlarla görüşlər olsun. Proqram çox gərgindir, həddindən artıq çox görüşlər nəzərdə tutulubdur. Mən hesab edirəm ki, bunlar da lazımdır, çünki biz Azərbaycanı tanıtmalıyıq. Son illərə qədər Yaponiyada Azərbaycan, demək olar, tanınmırdı. Azərbaycanı həm siyasi, həm iqtisadi nöqtəyi-nəzərdən, həm də coğrafi-siyasi vəziyyəti nöqtəyi-nəzərindən tanıtmalıyıq və güman edirəm ki, bu səfər zamanı biz buna nail olacağıq.

S u a l : Cənab Prezident, orada neft müqavilələrinin imzalanmayacağı nə ilə bağlıdır?

C a v a b : Bilirsiniz, yəqin ki, burada bir yanlışlıq olubdur. Yəni biz orada neft müqaviləsi inzalamağı nəzərdə tutmamışdıq. Sadəcə, bəzi şirkətlər özləri burada həddindən artıq cəhd göstərirlər. Yaponiyanın «İtoçu» şirkəti Azərbaycanda neft sənayesində bir-iki müqavilədə iştirak edir. «Mitsui» şirkəti var, o da bizim bir müqavilədə pay almaq istəyir. Ancaq bunların hamısını biz orada, yerində tənzimləyəcəyik, burada elə bir problem yoxdur.

S u a l : Cənab Prezident, Azərbaycan işçi qrupunun Xəzər neftinin nəqli ilə məşğul olacaq ölkələrlə konkret danışıqlar aparmasına nə vaxt razılıq verəcəksiniz? Ümumiyyətlə, regional boru kəmərləri sistemində Sizin münasibətiniz necədir?

C a v a b : Bilirsiniz, biz bu barədə Avropa Şurası ilə əməkdaşlıq edirik. Mən dünən Asiya və Avropa regionlarının Avrasiya nəqliyyat magistralı layihəsində iştirak edə biləcək bir çox ölkələrinin dövlət və hökumət başçılarına məktub göndərmişəm. Bu, Avropa komissiyasının, o cümlədən cənab Van Den Brukenin təşəbbüsü ilə edilmişdir. Onunla razılışma əsasında mən məktub göndərmişəm və biz mayın ikinci yarısında burada, Azərbaycanda Avropanın şimal hissəsindən başlayaraq Çin və Yaponiyayadək həmin magistral üzərində yerləşən bütün ölkələrin dövlət, hökumət başçılarının və ya nümayəndə heyətlərinin görüşünü keçirməyi nəzərdə tuturuq. Başqa sözlə, İpək Yolunun bərpaşına dair daha konkret işdən söhbət gedir. Yeri gəlmişkən, Yaponiya bu məsələ ilə çox maraqlanıv və Yaponiyanın baş naziri cənab Haşimoto'nun doktrinasında bu, çox mühüm yer tutur. Yəni biz, əslində, bu məsələ ilə artıq məşğul oluruq.

Boru kəmərləri barədə deməliyəm ki, ayın 1-də İstanbulda Türkiyə, Gürcüstan, Qazaxıstan, Türkmənistan və Azərbaycan xarici işlər nazirlərinin görüşü keçiriləcəkdir. Bu da Mərkəzi Asiyadan, Xəzər hövzəsindən Mərkəzi Avropaya boru kəmərləri çəkilməsi problemi barəsindədir. Bu, Türkiyənin təşəbbüsüdür. Mən İstanbulda olarkən həmin təşəbbüsü dəstəklədim və martın 1-də belə görüş keçiriləcəkdir.

S u a l : Həmin görüşdə Azərbaycanı kim təmsil edəcək?

C a v a b : Xarici işlər nazirinin müavini Əzimov. Sağ olun.

YAPONİYANIN «SANKEY SİMBUN» QƏZETİNİN MÜXBİRİ İLƏ MÜSAHİBƏ

Tokio

27 fevral 1998-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev Tokioda öz iqamətgahında Yaponiyanın «Sankey Simbun» qəzetinin müxbiri Yasua Okumuraya müsahibə vermişdir.

S u a l : Cənab Prezident, birinci sualım Sizin Yaponiyaya səfərinizin nəticələri haqqındadır. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Yaponiyaya səfərimin nəticələri yaxşıdır, mən bunu müsbət qiymətləndirirəm. Mən həm səfərimdən, həm də onun nəticələrləndirəyəm.

S u a l : Dünən məlum oldu ki, Yaponiya şirkətləri konsorsiumu ilə Azərbaycan arasında sənədin imzalanması təxirə salınıb. Səbəb nədir?

C a v a b : Bilirsiniz, biz bir çox sənədlər imzaladıq. Mən buna xüsusi əhəmiyyət verirəm ki, bizim burada əsas məqsədimiz dövlətlərimiz, hökumətlərimiz arasında sənədlər imzalamaqdan ibarət idi. Ona görə də Yaponiya ilə Azərbaycan arasında iki çox mühüm sənəd – Azərbaycan Respublikası və Yaponiya arasında dostluq və tərəfdaşlıq haqqında birgə bəyanat və Azərbaycan Respublikası və Yaponiya arasında ticarət və iqtisadiyyat sahəsində əməkdaşlıq haqqında birgə bəyanat imzaladıq. Hər iki bəyanatı baş nazir cənab Haşimoto ilə mən imzaladıq. Dövlətlərimiz və hökumətlərimiz arasında başqa bir neçə sənəd də imzalandı.

«Niçimen» şirkətinə Azərbaycanda böyük bir iş vermək üçün biz Yaponiyanın ixrac-idxal bankından kredit götürdük və bu barədə də müqavilə imzaladıq. Sonra Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti və Yaponiyanın «Mitsui» şirkəti arasında pay iştirakının verilməsi haqqında saziş, yəni Azərbaycandakı «Kürdaşı» neft yatağının bir hissəsinin birgə işlənmək üçün bu şirkətə verilməsi barədə saziş imzaladıq.

Çox sənədlər imzalandı. Ancaq Yaponiya şirkətləri konsorsiumu ilə Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti arasında imzalanması nəzərdə tutulan müqavilə imzalanmadı. Çünki onun bəzi şərtləri hələ tam müəyyənləndirilməmişdir.

S u a l : Siz dəqiq deyə bilərsinizmi ki, hansı şərtləri nəzərdə tutursunuz?

C a v a b : Burada bir neçə şərtlər vardır və onlar iqtisadi məsələlərdir. Bunların hamısı mənim xatirimdə deyildir. Yəni o, dövlətlərarası, hökumətlərarası müqavilə deyil ki, mən onu dəqiqliklə bilim. O, Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti ilə Yaponiya şirkətləri konsorsiumu arasında olan müqavilədir.

S u a l : Fevral ayının 4-də Ermənistanın prezidenti Levon Ter-Petrosyan öz vəzifəsini tərk etdi. Sizin fikrinizcə, bu, Qafqazdakı ümumi vəziyyətə necə təsir edəcəkdir?

C a v a b : Bilirsiniz, prezidentin istefaya getməsi, şübhəsiz ki, Ermənistanın daxilindəki vəziyyəti gərginləşdiribdir. İndi orada yeni prezident seçkiləri elan edilibdir və olduqca çox namizədlər vardır. Namizədlər arasında mübarizə gedəcəkdir və şübhəsiz ki, kimsə seçiləcəkdir. Ancaq siz bilirsiniz, Ermənistanla Azərbaycan arasında hərbi münaqişə olduğuna və biz bu münaqişəni sülh yolu ilə həll etmək üçün danışıqlar apardığımızı görəndə Ermənistanda baş vermiş bu vəziyyət, şübhəsiz ki, bizim bu danışıqları ləngidir.

Qafqazdakı ümumi vəziyyətə bunun indi nə cür təsir edəcəyini hələlik deyə bilmərəm. Çünki bu, Ermənistanın daxili işidir. Amma, əlbəttə ki, bizimlə münasibətlərdə bunun əhəmiyyəti vardır. Dediyim kimi, bizim danışıqlar indi demək olar ki, dondurulubdur.

S u a l : Rusiyanın prezidenti təklif etmişdir ki, Xəzəryanı beş ölkənin gələcəkdə sammiti keçirilsin və Xəzər dənizinin beynəlxalq statusu müəyyən edilsin. Azərbaycan Prezidentinin buna münasibəti necədir?

C a v a b : Bilirsiniz, belə bir təklif çoxdan verilibdir. O, yeni bir təklif deyildir. Sammitin keçirilməsi barədə təklif verilməyibdir. Bu barədə sizdə olan məlumat dəqiq deyildir. Sadəcə olaraq, 4-5 ölkənin yüksək səviyyəli nümayəndələrinin görüşünün keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Ancaq bu da hələ son təklif deyildir. Ayrı-ayrı ölkələr bu barədə bir-biri ilə danışıqlar aparırlar. Məsələn, Türkmənistanla Azərbaycan arasında bu məsələni həll etmək üçün həm Azərbaycan, həm də Türkmənistan tərəfi böyük bir nümayəndə heyəti müəyyənləşdiribdir və mən ekspert qrupları təyin etmişəm. Bizim nümayəndə heyətimiz 15 gün bundan qabaq Türkmənistanda, Aşqabadda olmuşdur. Növbəti görüş Azərbaycanda olacaqdır.

Yaxud da ki, Qazaxıstan ilə Azərbaycan arasında bu məsələni prezident Nazarbayev və mən bir neçə dəfə müzakirə etmişik. Rusiyanın prezidenti Boris Yeltsinlə, baş nazir Çernomyrdinlə, xarici işlər naziri Primakovla da bu barədə mənim danışıqlarım olubdur. Yəni belə danışıqlar, məsləhətləşmələr vaxtaşırı keçirilir.

S u a l : Xəzər dənizinin statusu barədə Rusiya ilə Azərbaycan arasında müxtəlif fikirlər vardır. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Bəli, doğru deyirsiniz, burada bizim mövqelərimiz müxtəlifdir. Biz Xəzər dənizinin sektorlara bölünməsinin tərəfdarıyıq, Rusiya isə kondominium tərəfdarıdır. Ona görə də burada bizim fikirlərimiz müxtəlifdir.

S u a l : Siz Xəzər dənizini göl kimi qəbul edirsiniz, yoxsa dəniz kimi?

C a v a b : Bilirsiniz, bu məsələ də gərək müzakirə olunsun. Biri deyir Xəzər göldür, digəri deyir dənizdir, başqa biri deyir ki, daxili su hövzəsidir. Cürbəcür fikirlər vardır. Bunlar hamısı müəyyən olunmalıdır. Bu məsələ indiyədək heç vaxt müzakirə edilməyibdir. Çünki keçmişdə Xəzər dənizinin əksər hissəsi Sovet İttifaqının olubdur. İran da cənubda Xəzər dənizinin bir hissəsinə sahib olaraq başqa bir iddia irəli sürməyibdir. İndi, Sovet İttifaqı dağılandıqdan sonra Xəzəryanı beş dövlət və hər dövlətin də öz fikri vardır. Bunlar hamısı müzakirə mövzusu.

S u a l : Məndə belə bir məlumat vardır ki, Türkmənistan, Qazaxıstan və Azərbaycan eyni fikirdədirlər. Rusiya isə bu fikrə qarşıdır?

C a v a b : Bəli, Qazaxıstanla Azərbaycan eyni fikirdədirlər. Türkmənistan da bu fikrə yaxınlaşmışdır. Rusiya ilə İran başqa fikirdədirlər. Ancaq güman edirəm ki, onlar da gəlib bizim bu fikrə çatacaqlar, fikrimizlə razılaşaçaqlar.

S u a l : Bu həqiqət nə vaxt olacaqdır?

C a v a b : Mən istərdim tez olsun. Amma vaxt gəlib çatacaqdır.

S u a l : Yaponiya ilə Azərbaycan arasında iqtisadi əlaqələrdən başqa, daha hansı əlaqələri görmək istərdiniz?

C a v a b : Mən istəyirəm ki, bütün sahələrdə əlaqələrimiz olsun. Biz Yaponiya ilə geniş surətdə əməkdaşlıq etmək istəyirik. Baş nazir cənab Haşimoto ilə mənim dünən imzaladığım bəyanatda bunlar öz əksini tapıbdir.

S u a l : Bakıda Yaponiya jurnalistlərinə müsahibə verərkən demişdiniz ki, müasir İpək Yolunu görmək istəyirsiniz. Bununla konkret olaraq nəyi demək istəyirsiniz?

C a v a b : Bu çox mühüm bir problemdir. Biz artıq bununla çox ciddi məşğul oluruq. Biz Avropa-Asiya neqliyyat magistralı yaratmışıq. Yüklər həmin neqliyyat magistralı ilə artıq Mərkəzi Asiyadan Avropaya bu yolla, yəni Özbəkistan, Qazaxıstan, Türkmənistan və Qırğızıstandan Xəzər dənizi vasitəsilə bəzələrlə Bakıya gətirilir, buradan Gürcüstanın Qara dənizdəki Poti limanına çatdırılır, oradan isə Avropaya göndərilir. Ancaq bu, İpək Yolunun bir hissəsidir. İpək Yolunun böyük bir hissəsi isə Yaponiyadan başlamış, Avropada İspaniyaya, İrlandiyaya qədərdir. Biz dünən bu məsələni baş nazir cənab Haşimoto ilə çox ətraflı müzakirə etdik.

S u a l : Siz Bakıda Yaponiya jurnalistlərinə demişdiniz ki, Azərbaycanın iqtisadi istiqaməti Yaponiyaya doğrudur. Bu həqiqətdirmi?

C a v a b : Bilirsiniz, biz bütün ölkələrlə iqtisadi əlaqələr qurmaq istəyirik. Yaponiya da dünyada iqtisadi cəhətdən ən inkişaf etmiş bir ölkə olduğuna və texnologiya, müasir texnika sahəsində yüksək nailiyyətlər əldə etdiyinə görə biz bu sahədə də sizin ölkə ilə əməkdaşlıq etmək istəyirik.

S u a l : Lakin şərhçilər deyirlər ki, Rusiyada Xəzər dənizi hövzəsi ölkələrinə çox təsir etmək istəyirlər. Bu bərdə nə fikirləşirsiniz?

C a v a b : Doğrudur.

S u a l : Sizin bu bərdə fikriniz necədir?

C a v a b : Fikrim belədir ki, heç bir ölkə heç bir ölkəyə təsir etməməlidir. Hər bir ölkə öz işini müstəqil görməlidir. Böyük ölkələr öz imkanlarından istifadə edib kiçik ölkələrə təsir, yaxud təzyiç etməməlidirlər.

S u a l : Sizin dediklərinizdə böyük həqiqət vardır. Bu, çox doğru ideyadır. Lakin məsələnin o biri tərəfi ondan ibarətdir ki, Azərbaycan bir çox sahələrdə, xüsusən iqtisadi sahədə Rusiyadan asılıdır.

C a v a b : Yox. Rusiya ilə bizim iqtisadi əlaqələrimiz çox genişdir. Ona görə də biz bu əlaqələri davam etdirmək istəyirik. İqtisadi əlaqələrin geniş olması heç vaxt heç bir ölkəyə hüquq vermir ki, o, başqa bir ölkəyə təzyiç etsin.

Biz Yaponiya ilə iqtisadi əlaqələri ona görə genişləndiririk ki, sonra Yaponiya bizə təzyiç etsin? Biz bununla razı ola bilmərik. Əməkdaşlıq bərabərliyə qədər olmalıdır.

J u r n a l i s t : Çox sağ olun.

AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN YAPONİYANIN «YOMIURI SİMBUN» QƏZETİNİN MÜXBİRİ İLƏ MÜSAHİBƏSİ

Tokio

27 fevral 1998-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev Tokioda öz iqamətgahında Yaponiyanın «Yomiuri Simbun» qəzetinin müxbiri Kuniaki Uematsuya müsahibə vermişdir.

S u a l : Cənab Prezident, məlumdur ki, dünən Siz Yaponiyanın baş naziri cənab Haşimoto ilə görüşmüşünüz və onunla bərabər birgə bəyannatlar imzalamısınız. Dünən Yaponiyanın «Mitsui» şirkəti ilə Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti arasında saziş imzalanıb. Ümumiyyətlə, Siz Yaponiyaya rəsmi səfərinizi necə qiymətləndirirsiniz və Yaponiya ilə Azərbaycan arasındakı münasibətləri necə görmək istəyirsiniz?

C a v a b : Mən Yaponiyaya rəsmi səfərimi müsbət qiymətləndirirəm və bu səfərimdən çox razıyam. Hesab edirəm ki, burada olduğum zaman Yaponiya hökuməti – baş nazir, hökumətin üzvləri ilə və bu ölkənin böyük şirkətləri ilə mənim çox səmərəli danışıqlarım olubdur, bunların nəticəsində dövlətlərimiz, hökumətlərimiz arasında çox əhəmiyyətli sənədlər imzalamışıq.

S u a l : Növbəti sualım boru kəməri haqqındadır. Eşitdiyimə görə, Siz qərb istiqamətinə, yəni Rusiyadan keçən boru kəməri ilə müqayisədə Gürcüstan və Türkiyə ərazisindən keçən boru kəmərinə daha çox üstünlük verirsiniz. Nəyə görə?

C a v a b : Yox, bu tamamilə belə deyil. Biz ilkin neftin ixracı üçün iki boru kəməri tikməyi qərara almışıq. Bunların birini – Rusiyanın ərazisindən Novorossiysk limanına gedən boru kəmərinə tikib qurtarmışıq və bu boru kəməri ilə neft artıq ixrac olunur. İkinci neft kəmərinə biz Qərb istiqamətindən – Gürcüstan ərazisindən keçirmək fikrindəyik və bu kəməri də indi tikirik. Həmin boru kəməri bu ilin sonunadək hazır olacaqdır. Biz Rusiya ilə Qərb istiqamətini eyni tutmuşuq.

Ancaq bir də böyük neft kəməri vardır. Biz onun marşrutu haqqında son üç ildə çox axtarışlar aparmışıq. Axtarışlar nəticəsində belə qərara

gəlmişik ki, bu boru kəmərinin ən əlverişli marşrutu Azərbaycan-Gürcüstan-Türkiyə ərazisindən keçməklə Türkiyənin Aralıq dənizindəki Ceyhan limanına getməkdən ibarətdir.

S u a l : Mənim eşitdiyimə görə, belə deyək ki, Rusiyanın buna acığı tutacaqdır. Doğrudur?

C a v a b : Ola bilər, kiminsə acığı tutsun. Biz indi işimizi elə görə bilmərik ki, hamı razı olsun. Ola bilər, kimsə razı, kimsə narazı olsun.

S u a l : Növbəti sualım Azərbaycanın Rusiya və Amerika Birləşmiş Ştatları ilə əlaqələri haqqındadır. Siz keçən il ABŞ-a rəsmi səfər etdiniz və o vaxtdan Amerika ilə Azərbaycan arasında dostcasına, çox sıx münasibətlər vardır. Lakin Azərbaycanla Rusiya arasındakı münasibətlərdə bir qədər soyuqluq hiss olunur. Elədirmi?

C a v a b : Bilirsiniz, mən Amerika Birləşmiş Ştatlarına bir dəfə səfər etmişəm. Ondan əvvəl isə Rusiyaya səfər etmişəm. Mən Rusiyaya bir neçə dəfə səfər etmişəm. Ona görə nə üçün Amerikaya bir dəfə səfər etdiyimə görə kimsə düşünməlidir ki, Rusiya ilə Azərbaycan arasında münasibətlər soyuqlaşmışdır? Bizim respublikamız bütün ölkələrlə bərabər hüquqlu əlaqələr yaratmaq istəyir. Şübhəsiz ki, biz Amerika Birləşmiş Ştatları ilə sıx dostluq əlaqələri yaratmaq istəyirik. Mən Vaşinqtonda olarkən prezident cənab Bill Klintonla Azərbaycan-Amerika tərəfdaşlıq əlaqələrinə aid çox əhəmiyyətli birgə bəyanat imzaladıq. Biz bu əlaqələrimizə xüsusi əhəmiyyət veririk.

Biz eyni zamanda, Rusiya ilə də yaxşı əlaqədəyik və istəyirik ki, bu əlaqələrimiz daha da yaxşı olsun. Biz sadəcə olaraq, Rusiyanın Qafqaza aid olan siyasəti ilə razı deyilik. Məsələn, Ermənistan ilə Azərbaycan arasında hərbi münaqişə olduğu bir zaman Rusiya üç il müddətində Ermənistanla bir milyard dollarlıqdan artıq silah-sursat veribdir. Biz hesab edirik ki, buna yol vermək olmaz. Biz buna etiraz etmişik. Mən Boris Yeltsinə bu barədə xüsusi məktub göndərmişəm və həmin silahların Ermənistanı geri qaytarılmasını tələb etmişəm.

Yaxud da ki, keçən ilin avqust ayında Rusiya ilə Ermənistan arasında hərbi ittifaq müqaviləsi bağlanmışdır. Biz buna etiraz edirik. Rusiyanın Ermənistanla hərbi bazaları vardır. Biz buna da etiraz edirik. Ona görə də bizim Rusiya ilə belə problemlərimiz vardır. Siz bəlkə bunlara görə deyirsiniz ki, Rusiya ilə bizim münasibətlərimizdə bir az soyuqluq vardır.

Biz öz fikrimizi Rusiyaya açıq şəkildə bildiririk. Biz bildirmişik ki, Rusiyanın Qafqazda hərbi bazalar saxlamasına ehtiyac yoxdur. Rusiyanın

Ermənistanla gizli yolla bir milyard dollar dəyərində qanunsuz silah-sursat verməsi, şübhəsiz ki, bizim münasibətlərimizə mənfi təsir göstərir.

S u a l : Lakin Siz Rusiya ilə yaxşı münasibətlər saxlamaq əzmindəsiniz?

C a v a b : Bəli. Biz istəyirik ki, Rusiya ilə yaxşı münasibətimiz olsun. Amma biz eyni zamanda, Rusiyanın Qafqazda apardığı siyasətin bəzi tərəflərini tənqid edirik və bu siyasətlə razı deyilik.

S u a l : Müstəqil Dövlətlər Birliyinə qarşı son zamanlar çoxlu tənqid eşidilməkdədir. Sizin ölkə gələcəkdə Müstəqil Dövlətlər Birliyindən çıxmaq fikrindədirmi?

C a v a b : Yox, biz Müstəqil Dövlətlər Birliyindən çıxmaq fikrində deyilik. Ancaq Müstəqil Dövlətlər Birliyinin işini biz də tənqid edirik. Müstəqil Dövlətlər Birliyinin üzvü olan ölkələrin dövlət başçıları keçən ilin oktyabr ayında Moldovada, Kişinyovda görüşmüşdülər. Orada bir çox dövlət başçıları Müstəqil Dövlətlər Birliyinin işini tənqid etmişdilər. Tənqidin çoxu da Rusiyaya aid idi. Çünki Müstəqil Dövlətlər Birliyində Rusiya liderlik edir. Bir halda ki, liderlik edir, demək, o, həm də cavabdehdir.

S u a l : Müstəqil Dövlətlər Birliyinin tərkibindən niyə çıxmaq istəmirsiniz? Ona görə ki, mümkün deyil, yoxsa?

C a v a b : Yox. Çıxmağa ehtiyac yoxdur. Yəni biz istəmirik ki, Müstəqil Dövlətlər Birliyi dağılsın. Şəxsən mən istəyirəm ki, Müstəqil Dövlətlər Birliyi beynəlxalq normalara uyğun bir beynəlxalq təşkilat olsun, səmərəli fəaliyyət göstərsin və bütün dövlətlər də eyni hüquqa malik olsunlar. Bu hüquqlar formal yox, faktiki olmalıdır, Müstəqil Dövlətlər Birliyinin içində gərək bir dövlət o biri dövlətə təzyiq etməsin. Məsələn, mən hesab edirəm ki, Müstəqil Dövlətlər Birliyində olan ölkələrdən ikisi bir-biri ilə hərbi ittifaq bağlaya bilməzlər. Bu özü Müstəqil Dövlətlər Birliyinə zərbə vurur. Amma Rusiya Ermənistanla belə bir ittifaq bağlayıbdir. Bunlar bizi narahat edir.

S u a l : Məlumdur ki, Ermənistan prezidenti öz vəzifəsini tərk etmişdir. Şübhəsiz ki, bu, Dağlıq Qarabağ probleminin həll olunmasına çətinləşdirəcəkdir. Bu məsələyə Sizin münasibətiniz necədir?

C a v a b : Şübhəsiz ki, bu, işi müəyyən qədər çətinləşdirəcəkdir. Çünki prezident Ter-Petrosyanla biz bir neçə ildir ki, bu barədə bilavasitə danışıqlar aparırıdık, bir-birinə müəyyən qədər inam yaranmışdı. Yeni seçilən prezidentlə bizim aramızda danışıqlar başlanmalıdır və on-

dan sonra biz baxmalıyıq ki, bu danışıqlar necə gedir. Amma güman edirəm ki, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq-Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunmasına alternativ yoxdur. Ona görə də mən hesab edirəm ki, bu danışıqlar davam edəcəkdir. Sadəcə, lazımdır ki, indi Ermənistanda yeni prezident seçilsin və biz bundan sonra danışıqları davam etdirəcəyik. Şübhəsiz ki, belə vəziyyət bizim işimizi ləngidir.

S u a l : İcazə verirsinizsə, bir sualım da vardır. Məlumdur ki, imzalanmış sənədlərdən sonra Yaponiya şirkətləri Azərbaycanda neft istehsalında iştirak edəcəklər. Onlar bundan böyük mənfəət, xeyir götürmək fikrindədirlər. Sizin fikrinizcə, bu, hər iki tərəf üçün mənfəətli olacaqmı? Yaponiya şirkətlərinin gələcəkdə Azərbaycandakı işini necə görmək istəyirsiniz?

C a v a b : Birincisi, əgər hansısa bir iqtisadi müqavilə imzalanırsa, o, hər iki tərəf üçün eyni dərəcədə faydalı olmalıdır. Biz xarici ölkələrin şirkətləri ilə neft istehsalı sahəsində imzaladığımız müqavilədə şübhəsiz ki, Azərbaycanın mənfəətini üstün tuturuq. Bizimlə müqavilə imzalayan şirkətin də əgər mənfəəti olmasa, gəlib müqavilə imzalamaz. Demək, bu, ikitərəfli mənfəətdir. Yaponiyanın hansı şirkəti əgər mənfəət götürməsə Azərbaycana gələr? Heç birisi. Əgər bizim də mənfəətimiz olmasa, heç bir şirkətə imkan vermərik ki, gəlib bizimlə işləsin. O ki qaldı bizim əməkdaşlığımızın gələcəyi, biz istəyirik ki, bu əməkdaşlıq sağlam prinsiplər əsasında qurulsun və mən bunun gələcəyini çox yaxşı görürəm.

Bizim indiyə qədər qurduğumuz əlaqələr və mənim burada olduğum zaman imzalanmış müqavilələr gələcəkdə Yaponiya şirkətləri ilə Azərbaycan arasında geniş əməkdaşlıq etmək üçün yaxşı əsas yaradıbdır. İndiyədək Yaponiyanın 6 şirkəti Azərbaycanda öz ofisini açıbdır.

S u a l : Güman edirəm ki, yalnız neft sahəsində işləyən şirkətlər deyildir?

C a v a b : Bəli. Məsələn, dünən «Niçimen» şirkəti ilə Azərbaycan-da kimya kompleksi sahəsində etilən istehsalı üzrə böyük bir müqavilənin imzalanmasına razılıq verdik. Biz bunun üçün Yaponiyanın ixracıxal bankı ilə dövlət zəmanəti verən bir müqavilə imzaladıq. Təkcə neft sahəsi deyil. Kimya da, sənayenin başqa sahələri də vardır. Mənim dünən və əvvəlki üç gündə bu şirkətlərlə apardığım görüşlərdən görünür ki, Yaponiya şirkətləri təkcə neft sahəsinə yox, iqtisadiyyatın bir çox başqa sahələrinə də maraq göstərirlər.

J u r n a l i s t : Cənab Prezident, çox sağ olun.

TOKİODA MƏTBUAT KONFRANSI

Tokio

27 fevral 1998-ci il

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev Tokioda milli mətbuat mərkəzində mətbuat konfransı keçirdi. Mətbuat konfransında Yaponiyanın və xarici ölkələrin müxtəlif kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri, siyasi xadimlər və biznesmenlər iştirak edirdilər.

Milli mətbuat mərkəzində idarə heyətinin üzvü cənab Hasabava mətbuat konfransını açaraq, dövlətimizin başçısının bioqrafiyası barədə qısa məlumat verdi.

Mətbuat konfransında Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev giriş nitqi söylədi.

AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN GİRİŞ NİTQİ

– Hörmətli xanımlar və cənablar! Sizi, kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələrini salamlayıram və Sizə öz dərin hörmətimi bildirirəm.

Yaponiyanın baş naziri cənab Haşimotonun dəvəti ilə bu gün dördüncü gündür ki, mən sizin gözəl ölkənizdə rəsmi səfərdəyəm. Bu, müstəqil Azərbaycan Prezidentinin Yaponiyaya ilk rəsmi səfəridir.

Bu səfəri başa çatdıraraq deyə bilərəm ki, Yaponiyada olmağımdan və burada görülən işlərdən çox məmnunam. Hesab edirəm ki, səfər uğurla keçdi. Mənim çox görüşlərim, söhbətlərim, danışıqlarım oldu. Yaponiya imperatoru əlahəzrət Akihito tərəfindən qəbul edildim. Baş nazir cənab Haşimoto, Yaponiya hökumətinin üzvləri, o cümlədən xarici işlər, nəqliyyat, ticarət nazirləri ilə görüşlərim, danışıqlarım, söhbətlərim oldu. Mən parlamentdə oldum, Yaponiya-Azərbaycan dostluğu assosiasiyasını təmsil edən bir qrup parlament deputatı ilə görüşdüm. Yaponiyanın işgüzar dünyasının nümayəndələri ilə çoxsaylı görüşlərim oldu. Tokionu tərk edərək deyə bilərəm ki, fevralın 24-dən başlayaraq bu günlər ərzində üst-üstə 38 görüş keçirdim. Onların hamısı çox faydalı, maraqlı oldu və məndə xoş təəssürat buraxdı.

Baş nazir cənab Haşimoto ilə görüş, danışıqlar, söhbət və təbii olaraq, Yaponiya ilə Azərbaycan arasında hökumətlərarası, dövlətlərarası sənədlər imzalanması xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Yaponiyanın baş naziri ilə mən iki mühüm sənəd – Yaponiya ilə Azərbaycan arasında dostluq və tərəfdaşlıq haqqında birgə bəyanat və Yaponiya ilə Azərbaycan arasında ticarət və iqtisadiyyat sahəsində əməkdaşlıq haqqında birgə bəyanat imzaladıq. Bu bəyanatlarda iki ölkə arasında bütün sahələrdə əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsinin əsas prinsipləri və istiqamətləri öz əksini tapmışdır. Qarşılıqlı məsləhətləşmələr haqqında Yaponiyanın və Azərbaycanın Xarici İşlər Nazirlikləri arasında saziş, «Şimal» elektrik stansiyasının tikintisi üçün 20,7 milyard iyena məbləğində ölkəmizə kredit verilməsi haqqında Yaponiya Xarici İşlər Nazirliyi ilə Azərbaycan hökuməti arasında saziş, Azərbaycana təmənnsız olaraq 400 milyon iyena məbləğində yardım verilməsi haqqında notalar imzalanmışdır.

Biz «Azərkimya» dövlət şirkətində etilən istehsal zavodunun tikintisi üçün Azərbaycan hökumətinin təminatı altında kredit ayrılması haqqında Yaponiyanın «Eksimbank»ı ilə saziş imzaladıq. Bu sazişi Yaponiyanın «Niçimen» şirkəti həyata keçirəcəkdir. Layihənin ümumi dəyəri təxminən 95 milyon dollardır.

Baş nazirin ofisində Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı «Kürdaşı» neft yatağına dair layihədə Yaponiyanın «Mitsui» şirkətinə bizim tərəfimizdən 15 faizlik iştirak payı verilməsi haqqında saziş də imzalandı.

Ümumiyyətlə, baş nazir Haşimoto ilə danışıqlarımız və imzalanmış sənədlər tarixi əhəmiyyətli hadisələrdir və gələcəkdə Yaponiya ilə Azərbaycan arasında uğurlu əməkdaşlıq üçün möhkəm bünövrə qoyur.

Biz Yaponiya ilə əlaqələrə və xüsusən onunla iqtisadiyyat sahəsində əməkdaşlığa böyük əhəmiyyət veririk. Şadam ki, səfərim zamanı bu baxımdan yaxşı zəmin yaratmaq mümkün oldu.

Mən Yaponiyanın bir çox şirkətlərinin rəhbərləri ilə görüşdüm. Onların əksəriyyəti energetika, neft-qaz sənayesi sahəsində işləyir. Mən bu şirkətlərlə ona görə görüşdüm ki, onlar Azərbaycana, onun iqtisadiyyatına, o cümlədən ölkəmizin neft-qaz sənayesinə böyük maraq göstərirlər. Yaponiyanın «İtoçu» şirkəti artıq Azərbaycanda işləyir və Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı üç perspektivli neft yatağının işlənməsi haqqında 11 neft şirkəti ilə 1994-cü ildə imzalanmış müqavilə üzrə yaradılmış ilk iri konsorsiumun üzvüdür. 1996-cı ildə

«İtoçu» şirkəti Xəzərin Azərbaycan sektorundakı «Dan ulduzu» və «Əşrəfi» yataqlarının işlənməsi üzrə xarici şirkətlərin daha bir konsorsiumuna daxil olmuş və burada 20 faizlik iştirak payına malikdir.

Dediym kimi, dünən başqa bir neft şirkəti – «Mitsui» Azərbaycanda işləmək hüququ aldı. Yaponiya şirkətləri bizə çox təkliflər vermişlər. Biz onlara baxacağıq. Şəxsən mən istəyirəm ki, onlar ödənilsin və biz əməkdaşlığımızı genişləndirə bilək.

Dünən biz cənab Haşimoto ilə razılığa gəldik ki, Yaponiya ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlığın daha müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi üçün xüsusi müştərkə hökumətlərarası Yaponiya-Azərbaycan iqtisadi komissiyası yaradılacaqdır.

Bunu çox mühüm hesab edirəm ki, biz cənab Haşimoto ilə iqtisadi məsələləri müzakirə etməklə yanaşı, beynəlxalq vəziyyəti, o cümlədən Azərbaycanın yerləşdiyi Qafqaz bölgəsində şəraitə səciyyəvləndirən vəziyyəti də ətraflı şərh etdik. Sizə məlumdur ki, həmsərhəd olan Azərbaycanla Ermənistan arasında 1988-ci ildən başlayaraq Dağlıq Qarabağ üstündə hərbi münaqişə gedir. Qanlı müharibə kimi səciyyəvləndirilən bu münaqişə Azərbaycana olduqca böyük maddi və mənəvi ziyan vurmuşdur. Müxtəlif səbəblər üzündən bu münaqişənin gedişində Ermənistan silahlı birləşmələri Azərbaycan ərazisinin 20 faizini işğal etmişlər, oradan bir milyon nəfərdən çox Azərbaycan vətəndaşı qovulmuşdur və indi onlar ölkəmizin müxtəlif bölgələrində, əksəriyyəti də çadır-larda, çox ağır iqtisadi şəraitdə yaşayırlar.

1994-cü ilin mayında biz Ermənistanla atəşkəs haqqında saziş əldə etdik. O vaxtdan bəri döyüş əməliyyatları yoxdur, biz münaqişəni sülh yolu ilə aradan qaldırmaq üçün danışıqlar aparırıq. Münaqişənin aradan qaldırılması üçün əsas 1996-cı ildə qəbul olunmuş ATƏT-in Lissabon bəyanatıdır. Bu bəyanatda münaqişənin aradan qaldırılmasının əsas prinsipləri göstərilmişdir: Azərbaycanın və Ermənistanın ərazi bütövlüyünün tanınması, Dağlıq Qarabağa Azərbaycan Respublikasının tərkibində özünüidarə statusu verilməsi, Dağlıq Qarabağın bütün əhalisi üçün – həm erməni, həm də azərbaycanlı əhalisi üçün təhlükəsizlik təminatı verilməsi. Bu prinsiplər əsasında ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrləri – Rusiya, Amerika Birləşmiş Ştatları və Fransa münaqişənin ikimərhələli həllini təklif etmişlər. Birinci mərhələdə Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ ətrafındakı altı inzibati rayonundan Ermənistan silahlı birləşmələrinin çıxarılması və qaçqınların – həmin rayonların sa-

kinlərinin oraya qayıtması nəzərdə tutulur. İkinci mərhələdə Azərbaycanın daha iki rayonunun – Laçın və Şuşa rayonlarının azad edilməsi və Dağlıq Qarabağın statusunun müəyyənləşdirilməsi nəzərdə tutulur.

Biz bu təkliflərlə razılaşdıq, lakin bu təkliflərlə Ermənistanda rəhbərlərin bir hissəsi razılaşdı, bir hissəsi isə razılaşmadı. Minsk qrupunun bu təklifləri ilə razılaşmış olan Ermənistan prezidenti Ter-Petrosyan fevralın 3-də istefa verdi. İndi Ermənistanda yeni prezident seçilməsi prosesi gedir. Buna görə də danışıqlar prosesi dayandırılmışdır və görünür, Ermənistan prezidenti seçildikdən sonra davam etdiriləcəkdir.

Məmnunluqla qeyd edirəm ki, dünən baş nazir Haşimoto ilə mənim imzalandığımız birgə bəyanatda Yaponiya bəyan etmişdir ki, o, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü, habelə Ermənistan-Azərbaycan münacişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılması haqqında ATƏT-in Lissabon prinsiplərini dəstəkləyir.

Biz hesab edirik ki, bütün ölkələr beynəlxalq hüquq normalarını gözləməlidirlər, hər hansı bir ölkənin sərhədlərinin zor gücünə dəyişdirilməsinə yol vermək olmaz, hər hansı bir ölkənin ərazi bütövlüyünün pozulması yolverilməzdir.

Dünən baş nazir cənab Haşimoto ilə müzakirə etdiyimiz mühüm məsələlərdən biri də İpək Yolu məsələsidir. Mən baş nazir Haşimoto-nun İpək Yolu barəsində diplomatiyasını, doktrinasını yüksək qiymətləndirirəm. Mən baş nazir Haşimotoya məlumat verdim ki, bir çox ölkələr, o cümlədən Azərbaycan bu yolun bərpa olunması üçün artıq çox iş görmüşlər. Məsələn, Avrasiya nəqliyyat magistralı yaradılmışdır və bu magistral ilə Mərkəzi Asiyadan Avropaya və oradan Qara dəniz, Gürcüstan, Azərbaycan və Xəzər dənizi vasitəsilə yüklər daşınır. Bütövlükdə İpək Yolu üstündə 33 ölkə yerləşmişdir. Yaponiya ən şərq nöqtəsindədir. Azərbaycan bu yolun mərkəzindədir. Buradan o yana bu yol Avropa ilə İspaniya, Portuqaliya və İrlandiyaya qədər gedir. İpək Yolunun daha da inkişaf etdirilməsi ilə bağlı məsələlərin müzakirəsi üçün Avropa Birliyinin təşəbbüsü ilə cari il mayın axırlarında Bakıda bütün 33 ölkə nümayəndələrinin görüşünü keçirmək nəzərdə tutulur.

Burada olduğum vaxtda mən bir çox digər məsələləri də müzakirə etdim. Biz Yaponiyaya elə bir ölkə kimi baxırıq ki, o öz iqtisadi və sosial inkişafında böyük uğurlara nail olur, bütün dünya birliyinin iqtisadi

di inkişafına çox böyük töhfə verir, dünya elmini və sivilizasiyasını çox mühüm itxirlərlə, yüksək texnologiyalar və texnika ilə zənginləşdirir.

Mən yapon xalqına, onun əməksevərliyinə, istedadına, olduqca böyük qabiliyyətinə dərin hörmət hissləri bəsləyirəm. Yaponiyanı tərk edərək, yapon xalqına səadət, firavanlıq və sülh arzulayıram. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sonra Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev jurnalistlərin suallarına cavab verdi.

S u a l (RİTA-SÖTA agentliyi) : Heydər Əliyev, Siz bəzi son müəhəblərinizdə Bakı rayonundakı yataqdan əsas boru kəməri çəkilməsi məsələsinə öz münasibətinizi bildirmisiniz. Bununla belə, bu məsələ barəsində mövqeyi, o cümlədən bununla əlaqədar Rusiyanın istəklərinə münasibəti bilavasitə Sizin özünüzdən eşitmək istərdim. Xəzər dənizinin statusunu müəyyənləşdirmək üçün Xəzər dənizi beş ölkənin yüksək səviyyədə görüşünü çağırmaq haqqında Boris Yeltsinin təklifinə necə baxırsınız? Sağ olun.

C a v a b : Məlumdur ki, Bakıdan Rusiya ərazisi ilə Novorossiysk limanına doğru şimal marşrutu üzrə artıq bir boru kəməri çəkilmişdir və biz onunla neft ixrac edirik. İkinci neft kəməri Gürcüstan ərazisi ilə Qara dənizin Supsa limanına çəkilir. Üçüncü neft kəmərinin inşası nəzərdə tutulur. Onu konsorsiumun səhmdarları Gürcüstan, Türkiyə vasitəsilə Bakı-Ceyhan marşrutu üzrə çəkməyi iqtisadi baxımdan daha məqsədəuyğun hesab edirlər. Məlumdur ki, bütün neft kəmərlərini neft çıxarıb ixrac edənlər öz vəsaitləri hesabına çəkirlər. Bu zaman iqtisadi məqsədəuyğunluq ön sıraya çıxarılır. Həmin boru kəmərinin Aralıq dənizi sahilindəki Ceyhan limanına çəkilməsini nəzərdə tutmaq da məhz buradan irəli gəlir.

O ki qaldı Xəzər dənizi ölkələrin yüksək səviyyədə görüşü və Xəzər dənizi statusunu müəyyənləşdirmək barədə prezident Boris Nikolayevič Yeltsinin təklifinə – yeri gəlmişkən, bu təklifdən xəbərim yoxdur və onun barəsində sizdən eşidirəm – belə düşünürəm ki, dövlət başçıları səviyyəsində Zirvə toplantısı keçirilməzdən əvvəl bu məsələni yaxşı hazırlamaq lazımdır. Yəni əvvəlcə razılığa gəlmək, artıq bundan sonra qəti qərar qəbul olunması üçün Zirvə toplantısı keçirmək gərəkdir. Bir sözlə, mən Zirvə toplantısının əleyhinə deyiləm. Lakin bu toplantı hə-

min məsələ hökumətlər səviyyəsində yaxşı hazırlanıqdan sonra çağrılmalıdır.

S u a l («Mayniti» qəzeti) : Mənim sualım Dağlıq Qarabağa dair sülh prosesi haqqındadır. Məlumdur ki, əvvəllər Amerika da, Rusiya da Ermənistanın tərəfində olmuşlar. Lakin ötən ilin avqustunda Sizin Amerikaya səfərinizdən sonra Vaşinqtonun mövqeyi dəyişmiş və dövlət katibinin müavini Talbott Ermənistanı sülh prosesi ilə razılaşdırmaq üçün oraya getmişdir. Ermənistanla saziş imzalanmışdır. Hazırda bu saziş həyata keçirilmişdir?

C a v a b : Məgər o, Ermənistanla gedibmi? Xeyr, bu, doğru deyildir. Bu doğru informasiya deyildir.

M ü x b i r : Müəyyən razılıq var idi ki, Talbott sülh haqqında danışıqlar aparacaqdır. Bu təşəbbüs həyata keçirilmişdir?

C a v a b : Görünür, siz dəqiq informasiyaya malik deyilsiniz. ATƏT-in Minsk qrupu var, Rusiya, Amerika Birləşmiş Ştatları və Fransa bu qrupun həmsədrleridir. Cənab Talbott da Minsk qrupunda ABŞ tərəfindən həmsədrdir. Onun Ermənistanla getdiyi barədə bizdə məlumat yoxdur. Lakin dediyim kimi, danışıqlar müəyyən dərəcədə bununla əlaqədar dayandırılmışdır ki, Ermənistanla rəhbərlik dəyişmişdir. Biz ümid edirik ki, Minsk qrupunun həmsədrleri obyektiv olacaq və Ermənistanın da, Azərbaycanın da maraqlarına eyni münasibət göstərəcəklər.

Əvvəllər Azərbaycana çox ədalətsiz, qeyri-obyektiv münasibət bəslənmişdir. 1992-ci ildə Amerika konqresinin «Azadlığı müdafiə aktı»na 907-ci düzəlişi qəbul etməsi bu ədalətsizliyin nəticəsi olmuşdur. Həmin düzəliş Azərbaycana qarşı ayrı-seçkilik deməkdir. O, Amerikadakı ermənilərin təzyiqi altında qəbul edilmişdir. Ümidvaram ki, indi bütün ölkələr bu məsələyə ədalətlə yanaşacaqlar.

S u a l (Mirosava – beynəlxalq mövzularda yazan publisist) : Xüsusən Sizin Amerika Birləşmiş Ştatlarına səfərinizdən sonra Avropa və Amerika şirkətləri ölkənizə axışmağa başladılar. Sizə elə gəlmirmi ki, yaponlar bu baxımdan gecikmişlər?

C a v a b : Yaponlar, ümumiyyətlə, gecikmişlər. Bu isə onlara heç yaraşan xüsusiyyət deyildir. Axı yaponlar həmişə və hər yerdə öndə gedirlər. Ümidvaram ki, mənim bu səfərimdən və biz burada bir çox məsələlər barəsində razılığa gəldikdən sonra yaponlar geriliyi aradan qaldıracaqlar, biz isə bu işdə kömək edəcəyik.

YAPONİYANIN «ASAXI SİMBUN» QƏZETİNİN MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ

27 fevral 1998-ci il

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev Tokioda öz iqamətgahında Yaponiyanın «Asaxi simbun» qəzetinin müxbiri Komaki Akieşiyyə müsahibə vermişdir.

S u a l : Xahiş edirəm deyəsiz, Yaponiyaya səfəriniz uğurludurmu?

C a v a b : Bəli, çox uğurludur. Bu, müstəqil Azərbaycan Prezidentinin Yaponiyaya ilk səfəridir və səfər uğurludur. Mən baş nazir cənab Haşimoto ilə, Yaponiya hökumətinin digər üzvləri ilə çoxsaylı görüşlər, səmərəli, səmimi və mehriban danışıqlar nəzərdə tuturam. Mən əlahəzrət Yaponiya imperatoru ilə də görüşdüm. Ölkənizin işgüzar dairələri ilə də çox görüşlərim oldu. Burada olduğum üç gündə onlarca görüş keçirmişəm. Başlıcası budur ki, biz çox mühüm hökumətlərarası, dövlətlərarası sənədlər imzaladıq. İki sənədi Yaponiyanın baş naziri cənab Haşimoto ilə mən imzaladım. Bir sözlə, mən səfəri çox uğurlu, əldə olunmuş nəticələri isə yaxşı nəticələr hesab edirəm.

S u a l : İmzaladığınız sənədlər bu səfərin ən böyük nailiyyətidir?

C a v a b : Sözsüz ki, belədir. Hər hansı səfər, hər hansı danışıqlar müəyyən sənədlərdə öz əksini tapmalıdır.

S u a l : Siz baş nazir Haşimotonun «İpək Yolu diplomatiyası» adlandırılan diplomatik xəttini necə qiymətləndirirsiniz?

C a v a b : Mən bunu çox yüksək qiymətləndirirəm. Onun «İpək Yolu diplomatiyası» həmin yolun bərpası üçün gördüyümüz işlərə də tamamilə uyğun gəlir. Dünən, görüşümüz zamanı mən ona ətraflı danışdım ki, biz qədim İpək Yolunun bərpası ilə artıq neçə ildir məşğul oluruq və bundan ötrü xeyli iş görmüşük. Baş nazir cənab Haşimotonun «İpək Yolu diplomatiyası» isə bizim istədiyimizlə, Avropa Birliyinin də məşğul olduğu işlərlə tam uyğundur. Ona görə də burada baxış və rəylərimiz tamamilə üst-üstə düşür. Biz bu proqramı birlikdə həyata keçirəcəyik.

S u a l : Xəbər verilir ki, Siz may ayının axırlarında Bakıda 33 ölkə nümayəndələrinin İpək Yoluna dair görüşünü keçirməyi planlaşdırırsınız. Bu görüş hansı məqsədlə keçiriləcəkdir?

C a v a b : Bilirsinizmi, biz bu görüşü Avropa Birliyinin təklifi ilə böyük bir görüşə çevirəcəyik. Avropa Birliyi həmin məsələ ilə məşğul olur və bu işi intensivləşdirmək, fəallaşdırmaq istəyir. Biz belə bir görüşü mayın axırlarında Azərbaycanda keçirməyə razılıq verdik. Bu məsələyə dair sazişlərin altı layihəsi hazırlanıb. Onlar əsasən çərçivə, normativ səciyyə daşıyacaq, lakin İpək Yolunun bərpası üçün söylərimizin daha da inkişaf etdirilməsinin əsas prinsiplərini, istiqamətlərini, müəyyənələyəcəkdir. Bu yolun üstündə 33 ölkə yerləşir, mən onların dövlət və hökumət başçılarına dövətlər göndərmişəm. Dünən mən belə bir dövəti və hazırlanmış sazişlərin layihəsi olan məktubu baş nazir cənab Həşimotoya təqdim etdim. Hesab edirəm ki, bu, İpək Yolu proqramının inkişafında mühüm mərhələ olacaqdır.

S u a l : Siz gələn əsrdə Xəzər bölgəsinin mühümlüyünü necə qiymətləndirirsiniz?

C a v a b : Zənnimcə, XXI əsrdə Xəzər hövzəsinin ümumdünya əhəmiyyəti olacaqdır. Çünki Xəzər hövzəsinin və onun ətrafında yerləşən ölkələrin, xüsusən Qazaxıstan, Türkmənistan və Azərbaycanın energetika ehtiyatları çox böyükdür. Bu ehtiyatlardan, karbohidrogen xammalından, daha dəqiq desək, neft və qazdan istifadə edilməsi bütün dünya birliyinin xeyrinədir. Bu, təbii olaraq, belə deməyə əsas verir ki, bu problem böyük bir dünya problemi olacaqdır. Bir də ona görə ki, bildiyiniz kimi, imzaladığımız müqavilələrdə – 1994-cü ildən başlayaraq doqquz müqavilə bağlanılıb – dünyanın 12 ölkəsinin 20 şirkəti iştirak edir. Bu ölkələr Amerika Birləşmiş Ştatları, Böyük Britaniya, Fransa, Almaniya, Norveç, İtaliya, Rusiya, Türkiyə, İran, Səudiyyə Ərəbistanı və Yaponiyadır. Bir görün, nə qədər ölkə var.

S u a l : Yaponiya bu bölgənin energetika sahəsində nə kimi rol oynaya bilər?

C a v a b : Yaponiya bu neft yataqlarının işlənməsində iştirak etməyə maraq göstərir. Bunu biz də alqışlayırıq. Yaponiyanın «İtoçu» şirkəti həm də «Əsrin müqaviləsi» adlandırılan birinci müqavilənin səhmdarıdır. 1996-cı ildə «İtoçu» daha bir layihədə 20 faizlik iştirak payı almışdır. Dünən biz «Mitsui» şirkəti ilə saziş imzaladıq. O, İtaliya-

nın «Eni-ACİP» şirkəti ilə imzaladığımız müqavilədə 15 faizlik iştirak payı aldı. Bir sözlə, gördüyünüz kimi, Yaponiya artıq Xəzər hövzəsinə gəlmişdir.

S u a l : Mümkündürmü ki, Sizin bölgə gələcəkdə İran körfəzindən daha əhəmiyyətli olacaqdır?

C a v a b : Bunu gələcək göstərəcəkdir.

S u a l : Azərbaycan ilə Yaponiya arasında dostluq münasibətlərinin inkişafı üçün nə lazımdır?

C a v a b : Arzu lazımdır. Belə arzu bizdə də var, Yaponiyada da. İqtisadi maraq gərəkdir. O da var. Yaponiya Azərbaycan iqtisadiyyatına, neft və qaz ehtiyatlarına, iqtisadiyyatın başqa sahələrinə böyük maraq göstərir. Biz Yaponiya texnologiyalarına, texnikasına və elmi-texniki tərəqqi sahəsində hazırda ümumdünya əhəmiyyətinə malik olan bütün nailiyyətlərimizə maraq göstəririk. Yaponiya Azərbaycana Qafqazda coğrafi-strateji mövqeyə malik olan və İpək Yolunun mərkəzində yerləşən bir ölkə kimi maraq göstərir. Biz Yaponiyaya maraq göstəririk, çünki o, İpək Yolunun ən şərq hissəsində yerləşir. Müxtəsəri, bir görün, nə qədər maraqlar çulğışı. Əgər bu maraqlara, xüsusən, Azərbaycanın Yaponiya kimi iqtisadi cəhətdən çox inkişaf etmiş olan ölkə ilə fəal əməkdaşlıq etmək arzusunu da əlavə etsək, tamamilə aydın olar ki, əməkdaşlığımız uğurlu və böyük perspektivə malik olacaqdır.

S u a l : Qazaxıstan və Türkmənistanda da neft var. Onların nefti sizinkindən nə ilə fərqlənir?

C a v a b : Keyfiyyəti ilə. Azərbaycan nefti çox keyfiyyətlidir, Qazaxıstan neftində isə olduqca çox kükürd var, o, çox yapışqandır. İkinci Dünya müharibəsi zamanı təyyarələrə bizim nefti doldururdular və onlar bu emal edilməmiş neftlə uçurdu. Bir sözlə, bizim neft çox keyfiyyətlidir.

S u a l : Siz Yaponiyadan ən çox nə gözləyirsiniz?

C a v a b : Dünən biz baş nazir cənab Həşimoto ilə razılığa gəldik ki, Yaponiya ilə Azərbaycan arasında fəal əməkdaşlığın xüsusi mexanizmini yaradacağıq. O öz kabinetinin üzvlərinə göstəriş verdi, mən isə öz hökumətimizin üzvlərinə göstəriş verdim. Onlar təkliflər hazırlayacaqlar. Bizə məlumdur ki, 1994-cü ildə Yaponiya, Qazaxıstan, Türkmənistan, Özbəkistan və Qırğızıstan arasında ikitərəfli komissiyalar yaradılmışdır. Dünən biz bu məsələni müzakirə edərkən cənab Ha-

şimoto dedi ki, Azərbaycan ilə Yaponiya arasında əməkdaşlıq yüksək səviyyədə olmalıdır. Buna görə də əməkdaşlıq mexanizmini yaratmağı, mövcud təcrübədən bəhrələnməyi təklif etdik. Mən Yaponiyadan, bax, bunları gözləyirəm. Təbii ki, bütün razılıqların həyata keçirilməsini gözləyirəm. Mən dünən dedim ki, imzaladığımız sənədlərdə nəzərdə tutulanların hamısını həyata keçirəcəyik. Gözləyirəm ki, Yaponiya tərəfi də öz öhdəliklərinə sadıq olsun.

S u a l : Yaponiya Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin aradan qaldırılması üçün nə edə bilər?

C a v a b : Dünən cənab Haşimoto ilə imzaladığımız birgə bəyanatda deyilir ki, Yaponiya Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü dəstəkləyir. Bu bizim üçün çox mühümdür, çünki Ermənistan tərəfindən Azərbaycana qarşı təcavüz nəticəsində ərazimizin 20 faizini Ermənistan silahlı qüvvələri işğal etmiş, ərazi bütövlüyümüz pozulmuşdur. Dağlıq Qarabağ dövlət müstəqilliyi iddiasındadır. Biz bununla razılığa bilmərik, çünki öz ərazimizin bir hissəsini kiməse güzəştə gedib ona müstəqillik statusu verə bilmərik. Dağlıq Qarabağın iddiaları beynəlxalq hüquq normalarına ziddir. Buna görə də Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün və sərhədlərinin pozulmazlığı, qüvvə tətbiqi ilə sərhədlərin dəyişdirilməsinin qeyri-mümkünlüyü prinsiplərinin Yaponiya tərəfindən dəstəklənməsi – bu, mənimlə cənab Haşimotonun imzaladığımız birgə bəyanatda əksini tapıb – bizim üçün çox mühümdür. Dağlıq Qarabağ və Ermənistan nə qədər çalışsa da, Yaponiya kimi ölkələr əsla razılığa bilməzlər ki, Dağlıq Qarabağ müstəqillik statusu alsın.

İkincisi, 1996-cı ilin dekabrında Lissabonda, ATƏT ölkələrinin dövlət və hökumət başçılarının görüşündə Dağlıq Qarabağ münaqişəsini sülh yolu ilə aradan qaldırmaq prinsipləri haqqında bəyanat qəbul edilmişdir. Bu prinsiplər üç bənddən ibarətdir: Azərbaycanın və Ermənistanın ərazi bütövlüyünün tanınması, Dağlıq Qarabağa Azərbaycan Respublikasının tərkibində özünüidarə statusu, Dağlıq Qarabağın bütün əhalisinin – həm erməni, həm də Azərbaycan millətindən olan əhalisinin təhlükəsizliyinə təminat verilməsi. Dünənki bəyanatda vurğulanmışdır ki, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılması haqqında Lissabon prinsipləri Yaponiya tərəfindən dəstəklənir, hərçənd Yaponiya ATƏT-in üzvü deyildir. Bir sözlə, bizim üçün bu da vacibdir. Belə beynəlxalq dəstək bizdən ötrü çox böyük əhəmiyyətə malikdir.

S u a l : Rusiyaya münasibətdə xarici siyasət xəttiniz necədir?

C a v a b : Rusiyaya münasibətdə xəttimiz dostluq, mehriban qonşuluq münasibətləri yaratmaqdan, bütün sahələrdə əməkdaşlığı inkişaf etdirməkdən ibarətdir. Ötən il iyulun əvvəllərindən mən Rusiyaya rəsmi səfərə getdim və biz Rusiya ilə Azərbaycan arasında dostluq və qarşılıqlı təhlükəsizlik haqqında müqavilə imzaladıq. İstəyirik ki, bu müqavilədə nəzərdə tutulanların hamısı yerinə yetirilsin. Bir sözlə, biz Rusiya ilə münasibətləri məhz bu istiqamətdə inkişaf etdiririk.

S u a l : Rusiya ilə Yaponiya arasında münasibətlər yaxşılaşacaqmı?

C a v a b : Sözsüz ki, yaxşılaşacaqdır. Rusiya Yaponiya ilə yaxşı münasibətlərə, Yaponiya da Rusiya ilə yaxşı münasibətlərə malik olmaq istəyir. Biz də Rusiya ilə yaxşı münasibətlərə malik olmaq istəyirik. Lakin bir şərtlə ki, bütün bunlar bərabərhuquqlu əsas üzərində olsun.

S u a l : SSRİ-nin mövcudluğu dövründə Siz Siyasi Büronun üzvü idiniz. Amma indi SSRİ yoxdur. O vaxtdan bəri ölkəinizdə nə kimi dəyişikliklər baş vermişdir?

C a v a b : Siz mənim bioqrafiamı bilirsiniz. Bilirsiniz ki, mən təkcə Sov. İKP üzvü deyil, həm də SSRİ-nin ən ali hakimiyyət dairəsinin – Sov. İKP MK Siyasi Bürosunun üzvü idim, Sovet İttifaqının rəhbərlərindən biri olmuşdum. Siz yəqin bilirsiniz ki, 1987-ci ildə mən bütün vəzifələrimdən istefa verdim, təkləndim, məni gözdən saldılar, mənə qarşı hər cür böhtanlar atdılar, iftiralər dolu məqalələr dərc etdilər. 1990-cı ilin yanvarında Qorbaçov başda olmaqla, o vaxtkı Sovet İttifaqının rəhbərləri Azərbaycan xalqına qarşı böyük cinayət törətdilər. Onlar xalq hərəkatını yatırtmaq üçün Bakıya iri qoşun kontingenti yeritdilər və bir gecədə çox böyük insan tələfatı oldu. Bakının küçələri qana boyanmışdı. O vaxt mən Moskvada yaşayırdım və mitinqdə, mətbuat konfransında çıxış edərək Sovet hökumətinin, Qorbaçovun bu cinayətini pislədim, etirazımı bildirdim və Kommunist Partiyasının sıralarından çıxdım. Onda mən qəti qərara gəldim ki, Kommunist Partiyası hakimiyyətdən getməlidir, Sovet İttifaqı daha mövcud ola bilməz. 1991-ci ildə Sovet İttifaqı dağıldı və Azərbaycan dövlət müstəqilliyi əldə etdi. 1993-cü ildə mən müstəqil Azərbaycanın Prezidenti seçildim və mənim xəttim kommunist ideologiyasından, sosialist sistemindən fərqlənən yeni bir xətdir. Azərbaycanda mən – bir Prezident kimi – və dövlətimiz demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət qururuq, iqtisadi isla-

hatlar aparırıq, iqtisadiyyatı bazar prinsipləri əsasında yenidən təşkil edirik, dünyanın bütün ölkələri ilə qarşılıqlı surətdə faydalı əməkdaşlıq yaradıırıq. Qapılarımız bütün dünyanın üzünə açıqdır. Sovet İttifaqının dövründə olmuş qapalı Azərbaycan daha yoxdur. Bax, belə dəyişikliklər baş vermişdir. Biz kommunist ideologiyasından, sosialist sisteminə, sosialist iqtisadiyyatından imtina etmişik. Biz öz həyatımızı, müasir dövrü nəzərə alaraq milli mənafehlərimiz, milli dəyərlərimiz, ənənələrimiz əsasında və ümumbəşəri dəyərlərlə, nailiyyətlərlə sintezdə qururuq.

S u a l : Yaponiyada Sizin 30-dan çox görüşünüz oldu. Burada işinizi bu cür intensivliyini nə ilə izah etmək olar?

C a v a b : Bu gün mən səhər saat doqquzuncu yarımdan işləməyə başlamışam və işimi günün sonunda qurtaracağam. Ona görə belə intensiv işləyirəm ki, Yaponiyada olmaqdan maksimum fayda götürmək istəyirəm. Əlbəttə, hər hansı bir insan kimi, mən də Yaponiyanın təbiətinə baxmaq, görməli yerləri ilə tanış olmaq, küçədə gəzişmək istərdim. Deyirlər ki, bu mehmanxanada bağ var. Mən hətta ona da baxa bilməmişəm, çünki ona vaxtım yoxdur. Vaxtdan maksimum istifadə etmək istəyirəm ki, öz xalqıma, öz respublikama, öz dövlətimə fayda gətirirəm, Yaponiyaya bu ilk səfərin gedişində ölkələrimiz arasında uzunmüddətli əməkdaşlığın yaxşı bünövrəsini qoyum.

M ü x b i r : Biz hesab edirik ki, xalqımız belə Prezidentə malik olduğuna görə çox xoşbəxtkdir.

H e y d ə r Ə l i y e v : Bizdə də belə hesab edirlər.

M ü x b i r : Çox sağ olun. Siz sabah evə uçursunuz?

H e y d ə r Ə l i y e v : Bəli, indi biz qatarla Kiotoya gedirik, sizin qədim paytaxtınıza baxmaq istəyirəm, hərçənd orada da görüşlər olacaqdır. Sabah isə evə gedəcəyəm.

M ü x b i r : Biz elə edəcəyik ki, Siz Yaponiyada olduğunuz son anadək burada özünüzü yaxşı hiss edəsiniz. Çox sağ olun.

H e y d ə r Ə l i y e v : Azərbaycana gəlin. Siz bizdə olmusunuzmu?

M ü x b i r : Təəssüf ki, yox.

H e y d ə r Ə l i y e v : Elə isə gəlin.

YAPONİYANIN «NİKKEY SİMBUN» QƏZETİNİN MÜXBİRİ İLƏ MÜSAHİBƏ

27 fevral 1998-ci il

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev Tokioda öz iqamətgahında Yaponiyanın «Nikkey simbun» qəzetinin müxbiri Xiroşi İqasiraya müsahibə vermişdir.

S u a l : Cənab Prezident, Tokio haqqında təəssüratınız necədir? Siz yəqin Yaponiyaya ilk dəfə gəlmisiniz?

C a v a b : Bəli, mən Yaponiyaya ilk dəfə gəlmişəm. Təəssüratım çox yaxşıdır. Əslinə qalsa, Tokionu əməlli-başlı görə bilmədim, çünki mənim buradakı iş cədvəlim çox gərgindir, daim görüşlər olur. Səfərimdən çox razıyam.

S u a l : Siz Yaponiyaya səfər ərəfəsində Bakıda jurnalistlərə bəyan etmişiniz ki, əsas neft kəməri Bakı-Ceyhan marşrutu ilə çəkiləcəkdir. Bu neft kəmərinin nə kimi əhəmiyyəti var?

C a v a b : Bilirsiniz ki, Xəzər hövzəsi və onun ətrafında yerləşən ölkələr böyük neft və qaz ehtiyatlarına malikdirlər. Gələcəkdə bunların ixracı üçün isə neft-qaz kəmərləri lazımdır. Özü də bir-iki yox, çoxlu. Biz Bakıdan Novorossiyskə, Rusiya ərazisindən keçməklə Qara dəniz sahilinə bir neft kəməri çəkmişik və artıq onunla neft ixrac edirik. İkinci neft kəmərinə qərb istiqamətində Gürcüstan ərazisi ilə, Bakıdan Qara dənizin Supsa limanına çəkirik. Hesab edirik ki, sonrakı, əsas neft kəməri Bakı-Ceyhan marşrutu ilə Gürcüstan və Türkiyə ərazisindən keçməklə çəkiləcəkdir. Amma iş hələ bununla da bitmir. Türkmənistandan qərbə qaz ixrac etmək üçün hələ qaz kəməri çəkmək lazımdır. İndi bu məsələ öyrənilir. Yeri gəlmişkən deyim ki, martın 1-də İstanbulda Türkiyə, Gürcüstan, Azərbaycan, Qazaxıstan və Türkmənistan xarici işlər nazirlərinin görüşü olacaqdır. Bu görüş Türkiyənin baş naziri Məsud Yılmazın təşəbbüsü ilə təşkil edilir. O, dekabrın axırlarında Türkmənistanda olmuş və Bakı-Ceyhan neft kəmərinə paralel olaraq Türkmənistandan Xəzər dənizi, Azərbaycan, Gürcüstan, Türkiyə vasitəsilə qaz kəmərinin çəkilməsi barədə bu ölkənin prezidenti cənab Niyazov ilə danışıqlar aparmışdır. Bax, buna görə də o, təşəbbüs qaldırmışdır. Bu məsələ

lə martın 1-də İstanbulda müzakirə olunacaqdır. Enerji ehtiyatlarını ixrac etmək üçün bir neçə neft-qaz kəməri lazım gələcəkdir.

S u a l : Biz eşitməmişik ki, Qazaxıstandan Xəzər dənizi vasitəsilə Bakıya neft kəməri çəkilməsi haqqında layihə var. Bu, alternativ boru kəməri olacaqm?

C a v a b : Keçən il mən və Qazaxıstan prezidenti Nazarbayev Qazaxıstandan Xəzər dənizinin dibi ilə Bakıya neft kəmərinin çəkilməsi haqqında saziş imzalamışdıq və nəzərə almışdıq ki, neft Bakı-Ceyhan boru kəmərinə keçəcəkdir. Axı Qazaxıstanın «Tengiz» yatağında neft olduqca çoxdur. Orada Amerikanın «Şevron» şirkəti işləyir. Onlar neftin nəqli üçün Rusiya ərazisi ilə Qara dənizə bir neft kəmərinə artıq çəkirlər. Amma bu kəmərin neftin bütün ixracını təmin etməyəcəkdir.

S u a l : Nə üçün təmin etməyəcəkm?

C a v a b : Gücü çatmayacaq. Hər halda, əgər təmin edə bilsəydi, onlar bizə müraciət etməzdilər. Məsələn, hazırda «Şevron» nefti bizim ərazimiz vasitəsilə ixrac edir. Ancaq neft kəməri ilə deyil, tankerlərlə, daha doğrusu, Qazaxıstanın Aktau limanından bizim, Azərbaycanın tankerləri ilə Bakıya gətirilir, burada terminal tikilib, orada sistemlərə doldurulur və qatarla Batumiyə yola salınır, oradan isə Avropaya göndərilir. Keçən il bu marşrutla bir milyon tonadək neft daşınmışdır. Bu il iki və ya üç milyon ton daşımaq nəzərdə tutulur. Ona görə nefti tankerlərlə daşımaq-dansa, neft kəməri çəkmək yaxşıdır. Bu, asan və ucuz başa gəlir.

S u a l : Deməli, Qazaxıstan nefti və Türkmənistan qazı Bakıdan keçəcəkdir?

C a v a b : Bəli, belədir.

M ü x b i r : Rusiya istəyir ki, neft və qaz onun ərazisindən ixrac edilsin.

C a v a b : Biz etiraz etmirik. Əgər bu ölkələr özlərinin enerji ehtiyatlarını həm Rusiya, həm də Azərbaycan ərazisi ilə ixrac etmək istəyirlərsə, biz buna etiraz etmirik.

S u a l : «İnterfaks» xəbər verir ki, Çeçenistanın vitse-prezidenti Bakıdadır və neft kəmərinin tikintisini dayandırmaq üçün danışıqlar aparır. Bu belədirmi?

C a v a b : Mən bunu bilmirəm. Mənim Yaponiyaya yola düşməyimin ərafəsində onun Bakıya gəldiyini bilirəm. Amma o, Bakıya, oradan Ərəb Əmirliklərinə, İordaniyaya getmək üçün gəlmişdir, çünki onların Çeçenistandan təyyarə ilə oraya uçmaq üçün gəlmişdir, çünki onların nəqliyyatından istifadə etmək üçün gəlmişdir və yəqin ki, artıq uçubdur.

S u a l : Xəzər dənizinin bölünməsi barədə Sizin mövqeyiniz necədir?

C a v a b : Biz lap əvvəldən Xəzər dənizinin sektorlara bölünməsi mövqeyində dayanırıq, çünki hələ o zaman, biz hamımız Sovetlər İttifaqının tərkibində olanda və Xəzər dənizi ümumi olanda artıq o, sektorlara bölünmüşdü. Hələ 1970-ci ildə Sovet hökumətinin qərarı ilə Azərbaycanın, Qazaxıstanın, Türkmənistanın, Rusiyanın və hətta İranın da sektorları müəyyən edilmişdi. Belə bölgü var idi və biz, əslində, həmin təcürədən istifadə edirik. Biz təzə bir şey kəşf etmirik və hesab edirik ki, bu təcürə bütün ölkələr üçün ən məqbuludur. Biz bu prinsipə tərəfdarıq.

S u a l : Deməli, Siz bu məsələyə dair danışıqlarda iştirak etməyəcəksiniz?

C a v a b : Yox, biz danışıqlar aparırıq. Məsələn, biz Qazaxıstanla saziş imzalamışdıq ki, həm Qazaxıstan, həm də Azərbaycan Xəzərin sektorlara bölünməsi prinsipi əsas götürəcəkdir. İndi biz Türkmənistanla danışıqlar aparırıq, mən və prezident Niyazov ikitərəfli komissiya təyin etmişik, onun tərkibinə ekspert qrupları daxildir. Birinci görüş 15 gün bundan əvvəl Aşqabadda olmuşdur. İkinci görüş Bakıda keçiriləcəkdir. Biz ikitərəfli danışıqlar aparırıq.

S u a l : Yəqin ki, Xəzəryanı beş ölkə bu məsələyə dair konfrans keçirəcəkm?

C a v a b : Əgər onların hamısı buna razı olarsa. Amma İran və Rusiya hələlik bununla razılaşmaq istəmir. Əgər hamı bu prinsiplə razılaşarsa, biz yığışib razılığa gələ bilərik.

S u a l : Ermənistan prezidenti Ter-Petrosyan bu yaxınlarda istefa vermişdir. Bizə elə gəlirdi ki, bundan sonra Dağlıq Qarabağ münəqişəsi məsələsində vəziyyət kəskinləşəcəkdir. Siz bu məsələdə indi yaranmış vəziyyəti necə qiymətləndirirsiniz?

C a v a b : Biz 1994-cü ildə Ermənistanla atəşkəs haqqında saziş bağlamışdıq və dörd ilə yaxındır ki, münəqişənin sülh yolu ilə aradan qaldırılması barədə danışıqlar aparırıq. Bu danışıqlar bütün səviyyələrdə aparılıb, lakin əsas şəxslər prezident Ter-Petrosyan və Prezident Əliyev olmuşdur. Münəqişənin iki mərhələdə həlli haqqında ATƏT-in Minsk qrupunun təklifləri olmuşdur: birinci mərhələdə Azərbaycanın Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən altı rayonunun azad edilməsi, ikinci mərhələdə Azərbaycanın daha iki rayonunun azad olunması və Dağlıq Qarabağın statusunun müəyyən edilməsi. Bu təkliflər keçən ilin sentyabrında verilmişdir. Lakin Ermənistan tərəfi bunlarla o qədər də razı deyildi. Sonra Ter-Petrosyan razılaşdı. Ancaq onun hökumətindəki bəzi insanlar razılaşmadılar. Fevralın 3-də Ter-Petrosyan istefa

verdi. Martın 16-da Ermənistanda yeni prezident seçkisi təyin edilib, hazırda seçkiqabağı kampaniya gedir. Şübhəsiz ki, biz hələlik danışıqlar prosesini dondurmuşuq, seçkinin nəticələrini gözləyirik.

Ümidvaram ki, yeni prezident seçiləcək və biz danışıqları davam etdirəcəyik. Münaqişənin sülh yolu ilə aradan qaldırılmasında vəziyyətin kəskinləşdiyini deyə bilmərəm, bu fikirlə razı deyiləm. Sadəcə olaraq danışıqlar prosesi hələlik dondurulmuşdur.

S u a l : Ötən il belə bir qalmaqallı xəbər yayıldı ki, Rusiya Ermənistanla 1 milyard dollarlıq silah vermişdir. Siz bu barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Elədir ki var. Özü də Rusiyanın rəsmi orqanları, onun müdafiə nazirliyi özləri elan etmişdir ki, 1993-1996-cı illər ərzində Müdafiə Nazirliyi Ermənistan qanunsuz olaraq bir milyard dollar məbləğində silah – ağır tanklar, toplar, raketlər və bir çox başqa ağır silah, texnika, döyüş sursatı vermişdir. Əvvəla, Rusiyaya böyük zərər vurulmuşdur, ikincisi, Ermənistanla Azərbaycan arasında atəşkəs rejiminin qüvvədə olduğu bir vaxtda bu qədər silahın verilməsini başa düşmək olmur. Xüsusən də nəzərə alsaq ki, Rusiya Minsk qrupunun həmsədridir və Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həllində vasitəçilik edir. Biz həmin məsələ ilə əlaqədar Rusiyaya etirazımızı bildirmişik. Keçən ilin martında mən Boris Yeltsinə geniş məktub göndərmişəm, bizdə Ermənistanla verilmiş silah növlərinin konkret siyahısı var. Biz tələb etmişik ki, Rusiya təhqiqat aparsın və bu silahın geri qaytarılmasını təmin etsin. Çünki bu bizim üçün daha vacibdir, nəinki silahı kimlərin verməsi. Ona görə ki, Ermənistanda bu qədər çox silahın, raket texnikasının olması Azərbaycan üçün çox böyük təhlükə törədir.

S u a l : Sizcə, bu səfərdən sonra Yaponiya-Azərbaycan əməkdaşlığı necə inkişaf edəcəkdir?

C a v a b : Mən Yaponiya ilə Azərbaycan arasında bütün sahələrdə, xüsusən iqtisadi sahədə əməkdaşlığın inkişaf perspektivinə çox nikbin baxıram. Dünən baş nazir cənab Haşimoto ilə bizim çox yaxşı söhbətimiz, danışıqlarımız oldu. Bilirsiniz ki, biz çox mühüm sənədlər imzaladıq. Üstəlik, cənab Haşimoto Azərbaycan ilə Yaponiya arasında daimi iqtisadi əməkdaşlığın xüsusi mexanizmini işləyib hazırlamağı təklif etdi. O öz hökumətinə, mən də öz hökumətimə tapşırıqlar verdik. Biz layihələr hazırlayacağıq və əməkdaşlığımızın inkişafına dair xüsusi Yaponiya-Azərbaycan ikitərəfli komissiyası yaradılacaqdır.

M ü x b i r : Sağ olun. Çox maraqlı oldu.

H e y d ə r Ə l i y e v : Siz də sağ olun. Sizə uğurlar arzulayıram.

AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEV «AZAD AVROPA» / «AZADLIQ» RADİOSTANSİYASI DİREKTORUNUN MÜAVİNİNİ QƏBUL ETMİŞDİR

Bakı, Prezident Sarayı

3 mart 1998-ci il

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev martın 3-də Prezident Sarayında «Azad Avropa» / «Azadlıq» radiostansiyası direktorunun translyasiya üzrə müavini cənab Pol Qoblu qəbul etmişdir.

Ölkəmizin rəhbəri qonağı salamlayaraq onun haqqında çox eşitdiyini, cənab Qoblun keçmiş Sovetlər İttifaqına mənsub olmuş ölkələrlə, o cümlədən Azərbaycanla çoxdan maraqlanmasından xəbərdar olduğunu bildirdi və dedi ki, Siz müəyyən mənada ABŞ-da bizim region üzrə mütəxəssisiniz. Ona görə də yenidən Azərbaycana gəlməyinizdən məmnunam.

Səmimi qəbul üçün təşəkkür edən cənab Qobl əvvəlki iş yerləri barədə məlumat verdi və hazırda Azərbaycanla dərinlən maraqlandığını vurğuladı. Qonaq bildirdi ki, ABŞ Konqresində ölkəmiz haqqında bir neçə dəfə məruzə etmişdir, özünü Azərbaycan üzrə ekspert saymasa da, burada gedən prosesləri yaxından izləyir. O, Prezident Heydər Əliyevə müraciətlə dedi ki, Siz çox çətin şəraitdə nəzərəçarpan irəliləyişə nail olmuş, Azərbaycanın müstəqilliyinə və gələcək inkişafına təminat yaratmışınız. Azərbaycanda çox müsbət dəyişikliklər gedir. Son zamanlar Amerikada Azərbaycan haqqında tamamilə yeni təsəvvürlər yaranır, rəylər dəyişir.

Cənab Qobl bildirdi ki, respublikamıza gəlişinin məqsədi qaçqınların yaşadığı düşürgəyə getmək idi. O dedi: bu faciənin nə qədər dərin olduğunu, ölkəmizdə hər 7 nəfərdən birinin qaçqına çevrildiyini Amerikada çox az adam bilir. Bunu Amerikaya elə çatdırmaq lazımdır ki, Azərbaycanın faciəsini həqiqətən hiss etsinlər. Amerikada bözən məsələnin səhv tərəfi haqqında məlumat alırlar. Azərbaycanda gedən prosesləri, qaçqınların faciəsinin miqyasını bildikdən sonra ABŞ-da, Qərbi Avropada fikir daha da dəyişəcəkdir. Qonaq vurğuladı ki, qaçqın düşürgələrinə bir dəfə gedən adam daim düşüncək ki, bu insanların

mümkün qədər tezliklə öz yerlərinə qayıtmalarını təmin etmək lazımdır. Bu, Azərbaycanın üzərinə düşmüş ağır yüküdür, onun öhdəsindən təklikdə gəlmək olmaz, beynəlxalq birlik buna cəlb edilməlidir. Əsrimizin sonunda belə hallara yol vermək olmaz. Cənab Qobl dedi ki, əlimdən çox şey gəlməyə də, müxtəlif tədbirlərdə bu haqda danışacağam. Bu barədə geniş məqalə yazmışam və həmin yazı ABŞ-ın tanınmış qəzetlərindən birində çıxacaqdır. O, ümid etdiyini bildirdi ki, qarşıdakı illərdə ölkəmizə daha çox gəlməyə və Azərbaycanın reallıqlarını ABŞ ictimaiyyəti arasında geniş yaymağa imkanı olacaqdır. Qonaq axırda dedi: Sizin Vaşinqtondakı səfiriniz bir dəfə mənə dedi ki, əgər ABŞ-da 35 milyon qaçqın olsaydı, amerikalılar Azərbaycana başqa gözlə baxardılar.

Prezident Heydər Əliyev qonağın ölkəmizin həqiqətən ən ağır və vacib problemi – işğal edilmiş torpaqlardan zorla qovulub qaçqın-köçkün şəraitində yaşayan vətəndaşlarımızın vəziyyəti ilə tanış olduğunu razılıqla qeyd edərək dedi: tamamilə doğru buyursunuz ki, dünyanın bir çox ölkəsində, o cümlədən ABŞ-da Azərbaycanın real vəziyyətini, təəssüflər olsun, çox az adam bilir. Bunun səbəbi bir tərəfdən öz problemlərimizi dünyada təbliğ etməkdə bizim zəifliyimizdirsə, ikinci tərəfdən isə ayrı-ayrı ölkələrdə erməni diasporunun hökuməti, ictimaiyyəti aldatmaq cəhdlərinin çox uğurlu olması ilə bağlıdır.

Dövlətimizin başçısı bildirdi ki, Dağlıq Qarabağı Azərbaycandan qoparıb özünə birləşdirmək üçün Ermənistanın atdığı ilk addımların, yəni təcavüzün başlanmasının on ili tamam olur. Azərbaycan ərazisininin 20 faizi Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunmuş, bir milyon vətəndaşımız qaçqın vəziyyətində yaşayır. Prezident Heydər Əliyev cənab Qoblun onların yaşayış şəraiti ilə tanış olmasından məmnun qaldığını söylədi. Ölkəmizin rəhbəri dedi ki, Amerikada bu həqiqəti bilənlər də ədalətli qərar qəbul etmək istəmirlər. Azərbaycan Prezidenti buna misal olaraq 907-ci maddəni xatırladı.

Daha sonra Prezident Heydər Əliyev vurğuladı ki, biz Azərbaycan həqiqətlərini dünyanın hər yerinə, o cümlədən ABŞ-a çatdırmağa çalışırıq. Bununla bağlı olaraq dövlətimizin başçısı keçən il özünün ABŞ-a rəsmi səfəri zamanı görülmüş işləri xatırladı və eyni zamanda bildirdi ki, bu hələ yetərli deyildir. Biz hələ ki, dünyada ictimai rəyi düzgün

formalaşdırma bilməmişik. Ona görə də Sizin təşəbbüsünüzü yüksək qiymətləndirirəm. Ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, gələcəkdə də Azərbaycanın həqiqətlərini ABŞ ictimaiyyətinə və hakimiyyət dairələrinə çatdırmaq üçün fəaliyyətinizi əsirgəməyəcəksiniz. Siz Azərbaycanda çoxdan olmamısınız və güman edirəm ki, qaçqınların yaşayışı ilə yanaşı, ölkəmizin ümumi vəziyyəti ilə və burada baş vermiş dəyişikliklərlə də müəyyən qədər tanış ola bilərsiniz.

«XXI ƏSR» JURNALINA EKSKLÜZİV MÜSAHİBƏ

Yenicə nəşrə başlayan «XXI əsr» jurnalının ilk sayı oxucularla görüşə gəlib. Gənclik dərgisinin məramı onun adında ifadə olunub. Bu, XXI əsrin adamı üçün nəzərdə tutulmuş nəşrdir.

Jurnalda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev ilə eksklüziv müsahibə verilmişdir. Həmin müsahibəni oxuculara təqdim edirik.

Jurnalistlərin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin şəxsiyyətinə göstərdiyi maraq hədsizdir. Adətən verilən bütün müsahibələrdə Prezident Heydər Əliyevin, siyasətçi Heydər Əliyevin fikri və mövqeyi açıqlanır. Bizim bu qeyri-adi eksklüziv müsahibəmizdə öz əksini tapan mövzular siyasətdən çox uzaqdır. Beləliklə, dahi siyasətçiyə siyasətlə bağlı olmayan 21 sual:

- Ən çox sevdiyiniz şer?
- Səməd Vurğunun «Azərbaycan» şeri.
- Ən çox sevdiyiniz şair?
- Şəhriyar.
- Ən çox sevdiyiniz mahnı?
- Xalq mahnıları və Tofiq Quliyevin mahnıları.
- Ən çox sevdiyiniz insan?
- Zərifə xanım.
- Ən çox sevdiyiniz bəstəkar?
- Üzeyir Hacıbəyov.
- Ən çox sevdiyiniz pyes?
- Cəlil Məmmədquluzadənin «Ölülər» pyesi.
- Ən çox sevdiyiniz dramaturq?
- Hüseyn Cavid.
- Ən çox sevdiyiniz sənət əsəri?
- Səttar Bəhlulzadənin «Muğan gözelləri».

- Ən çox sevdiyiniz sənət növü?
- Miniatur.
- Ən çox sevdiyiniz sənətkar?
- Ömər Eldarov.
- Ən çox sevdiyiniz içki?
- Çay, səhərlər südlə.
- Ən çox sevdiyiniz gül?
- Qızılgül.
- Ən çox sevdiyiniz rəng?
- Zoğalı rəng.
- Ən çox sevdiyiniz idman növü?
- Yüngül atletika və üzgüçülük.
- Ən çox sevdiyiniz insani xüsusiyyət?
- Mərdlik.
- Ən çox sevdiyiniz şəhər?
- Bakı.
- Ən çox sevdiyiniz mövsüm?
- Yaz.
- Ən çox sevdiyiniz qələm növü?
- Mürəkkəblə yazan qələm.
- Ən çox sevdiyiniz rəqəm?
- 7.
- Ən çox sevdiyiniz bayram?
- Novruz bayramı.
- Ən çox sevdiyiniz jurnal?
- «Molla Nəsrəddin».

VİRTUOZ:

HEYDƏR ƏLİYEV NÜMUNƏVİ BİR ŞƏXSİYYƏT KİMİ

Özünü siyasətçi hesab edən adamlar çoxdur. Bəzən görürsən ki, rayon sovetinin deputatı seçilən biri gələcəkdə Napoleonluq iddiasına düşür. Əslində isə, hətta prezidentlərin də bir çoxu əsl siyasətçiyə çevrilə bilmir, baxmayaraq ki, ömürlərinin axırınadək həmin kürsüdə qalırlar. Amma Azərbaycanın Prezidenti, respublika DTK-sının keçmiş rəhbəri, Azərbaycan KP MK-nın keçmiş Birinci katibi, keçmiş Sov.İKP MK Siyasi Bürosunun üzvü və SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini Heydər Əliyev elə nadir şəxsiyyətlərdəndir ki, onları bir nümunə kimi göstərmək olar. O, Makiavellinin traktatlarına canlı nümunə təsiri bağışlayır. Hakimiyyətə gəlmək istəyən insanlar onun təcrübəsini araşdırır və öyrənə bilirlər. Amma bunun çətin ki, təkrarı olsun. Çünki bütün başqa istedadlar kimi, siyasətçi istedadı da anadangəlmədir, fitridir.

Heydər Əliyev hakimiyyət zirvələrini dəfələrlə fəth etmişdir. O, inkişaf etmiş sosializm illərində də və SSRİ dağıldıqdan sonra da birinci ola bilmişdir. Hakimiyyətin hansısa bir texnologiyası olduğunu bilirmi? – sualına cavabında deyir ki, bilir. Sonra isə bildirir ki, insan məşğul olduğu işi görə sevsin. Həmsöhbətini dinləməyi bacarmaq, verdiyi sözü yerinə yetirmək. Bu ümumi qaydalar hər şeylə maraqlanan jurnalistlərə (müəllifin özü də bunların sırasına aiddir) ilk baxışda son dərəcə ümumi məsələlər kimi görünür. Sonra isə başa düşürsən ki, həyat tərzini daha nə cür izah etmək mümkündür? Bunu daha nə cür izah etmək olar ki, əgər sutkada 24 saat yalnız siyasətlə yaşayırsansa, hakimiyyət Tanrının sənə bəxş etdiklərini həyata keçirmək üçün bir vasitədirsə, qalan hər şey öz-özünə baş verir. Şübhəsiz ki, əgər sağ-salamatsansa...

Heydər Əliyev özünün ən yüksək hakimiyyət zirvəsinə 93-cü ildə qalxmışdır. O vaxt Dağlıq Qarabağ üstündə gedən müharibənin əldən saldığı Azərbaycan sürətlə dağılmağa doğru yuvarlanırdı. Ölkə hərbi klanların komandirlərinin əlində oyuncağa çevrilmişdi, onlar öz əsabələri ilə birlikdə keçmiş MK binasına (indiki Prezident Sarayına) gələrək, özlərini «millətin yeni ataları» elan edirdilər. Surət Hüseynov da 93-cü ilin yazında Gəncədən Bakıya tankın üstündə beləcə gəlmişdi. Onun ba-

rəsində deyirlər ki, narkotik vasitələrin emalı və respublikadan kənara daşınması yolu ilə var-dövlət toplamış narkobarondur. Düzdür, indiyədək bunu rəsmi şəkildə təsdiq edən dəlil-sübut yoxdur, ancaq o məlumdur ki, Surət öz puluna kiçik bir ordu saxlayırdı və bunu Rusiya hərbiçiləri silahlandırırıldı. Bu ordu əvvəlcə Qarabağda vuruşmuş (Surət qəhrəman ulduzu almışdı), sonra isə Bakının üzərinə yürüşə başlamışdı.

O zaman Bakıda Əbülfəz Elçibəy hakimiyyətdə idi. O, filosof və millətçi, Xalq Cəbhəsinin lideri idi. Çoxsaylı hərbi məğlubiyyətlərdən sonra yüksələn milli özünüdərk dalğası üzərində hakimiyyətə gəlmişdi. Xalq Cəbhəsi hakimiyyətə gələndə rüsdilli əhali Azərbaycandan çıxıb getməyə başlamışdı. «Bizi satmış Rusiya»nın müqabilində Türkiyə ilə etnik yaxınlıq ön plana çəkilməyə başlandı. Əgər Elçibəyin devirdiyi Mütəllibovun nəzərləri daim Moskvaya tuşlanmışdısa, «cəbhəçilər» Ankaradan göstərişlər gözləyirdilər.

Belə olan vəziyyətdə respublikada hər bir uşaq da başa düşürdü ki, müharibədən və tam yoxsulluqdan çıxmaq üçün yeganə imkan Xəzər neftidir. Müqavilələrin hazırlanmasına hələ Mütəllibovun vaxtında başlamışdılar, Elçibəyin dövründə isə bunu davam etdirdilər. Lakin müqavilələrin imzalanması hər dəfə pozulurdu. Gözlənilən nəticədən narazı olan güclü xarici qüvvələr fitnələrə əl ataraq, gah yenidən müharibəni qızdırır, gah da hakimiyyət çevrilişi edirdilər. 1993-cü ildə də belə olmuşdu. Elçibəy müqavilələri imzalayacağını elan edən kimi – bunlarda Rusiyanın mövqeyi və mənafelei ümumiyyətlə nəzərə alınmamışdı deyər – Hüseynov tankların «mühərriklərini işə salmaq» əmrini vermişdi. Tezliklə məlum oldu ki, hökumət qoşunları onun qarşısını saxlaya bilməyəcəkdir. Bax, onda Azərbaycanın əsas hissəsindən Ermənistan ərazisi ilə ayrılışmış Naxçıvandan onun lideri Heydər Əliyevi Bakıya çağırırlar.

Əliyev Moskvadan Naxçıvana bundan bir neçə il əvvəl qayıtmışdı. Qorbaçov onu Siyasi Bürodan uzaqlaşdırmışdı və belə hesab edirdi ki, siyasətdən də kənarlaşdırmışdır. Lakin sovet tankları Bakıda nümayişçiləri tırtılları altına salanda vəziyyət dəyişdi. Moskva getdikcə güclənən mərkəzdənqaçma proseslərinə daha təsir göstərə bilmirdi. Əliyev zor işlədilməsini elə həmin gün kəskin şəkildə pislədi. Ancaq o vaxt onun dövrü hələ yetişməmişdi. Bununla belə, onun qayıdışı məhz o zaman başlamışdı.

Naxçıvan dağlıq ərazidə yerləşən kiçik bir anklavdır. Azərbaycandan aralı düşdüynə, çətin həyat şəraitinə görə buranın adamları Azərbay-

canda – yerliçiliyin və qohumbazlığın çox güclü olduğu bu ölkədə başqalarına nisbətən bir-birinə həmişə daha möhkəm bağlıdılar. Deyirlər ki, balıq sudan kənarda yaşaya bilmədiyi kimi, Heydər Əliyev də fəaliyyətsizlikdən sadəcə olaraq üzülürdü. Yeni xəstəliklər özünü büruzə verir, həkimlər onun yaşadığı evə getdikcə daha tez-tez gəldirilirdi. Belə bir vaxtda o, əsl siyasətçi olduğunu bir daha göstərən addım atdı. O, hər şeyi bir kənara ataraq Azərbaycanın ən ucqar nöqtəsinə – öz qohumlarının, yaxın adamlarının yanına yollandı. Daimi suyu olmayan beşmərtəbəli adı bir evdə qohumlarının yanında məskunlaşdı və hər şeyi təzədən başladı. Sağlamlığı isə öz-özünə, həkimlərin köməyi olmadan qayıtdı. Mübarizədə keçən hər gün onun ömrünü üç gün uzadırdı.

O, Naxçıvan Ali Məclisinin deputatı, sonra isə Parlamentin sədri, əslində Muxtar Respublikanın başçısı oldu. Bu cür böyük siyasətçinin belə bir kiçik quruma başçılıq etməsi üçün çox böyük mərdlik tələb olunurdu. Axı özlərinə lider adlandırılan mütələq əksəriyyəti ümumiyyətlə, başa düşə bilmir ki, hər cür xırda-para işlərlə necə məşğul olmaq olar. Mövcud sistemin sayəsində vəzifə pillələri ilə yuxarı qalxan bu adamların özləri işlək sistem yarada bilmirlər. Əliyev isə bunu bacardı. O, Rusiyanın böyük bir rayon rəhbərinin gördüyü hər cür işlə – istilik, su, yemək məsələləri ilə məşğul olmağa məcbur oldu. Bundan əlavə o, həm də müharibə əlovu əhatəsində olan bir adada idi. Ermənistanla razılığa gəlmək lazım idi ki, döyüş əməliyyatları Naxçıvan ərazisinə keçməsin.

Naxçıvanda onu hamılıqla dəstəkləyirdilər, ancaq o zaman ölkənin qalan yerlərində başqa «qəhrəmanlar» mövcud idi. Heydər Əliyevə vaxtilə vəzifəyə qoyduğu adamların ona xeynət etmələrini indiyədək ürək ağrısı ilə xatırlayır. O cümlədən, təyyarə ilə Bakıya gələrkən Mütəllibovun onun əleyhinə piket təşkil etməsini. Amma bütün bunlar ikinci dərəcəli məsələlər idi. Ən başlıcası o idi ki, on dörd il rəhbəri olduğu ölkə uçuruma doğru gedirdi.

Ona görə də Elçibəy qorxub qaçanda, Əliyev çox da götür-qoy etmədən bütün məsuliyyəti öz üzərinə götürdü. Bunu indi başa düşmək çətin-dir ki, başı dumanlanmış narkotik kralı ilə şəxsi söhbəti zamanı Əliyev onu necə inandırma bilməmişdi ki, cavan varis baş nazir vəzifəsində təcrübə toplayana qədər ölkəyə «bir müddət» özü rəhbərlik edəcəkdir. Əlbəttə, uşaqlıqdan tələp edilən böyükklərə hörmət hissi onun köməyinə gəlmişdi. Baxmayaraq ki, oyun elə səviyyədə gəzirdi ki, belə vəziyyətdə təkcə təbii deyil, başqa şeylər də qurban verilir. Üstünlüklərin isə hamısı

Hüseynovun əlində idi. Heydər Əliyev onunla danışıqları zamanı hansı inco mətləblərə toxunmuş, həmsöhbətinin ürəyini necə oxuya və bundan nə cür istifadə edə bilməmişdir – bunlar yalnız Əliyevə məlumdur. Nəticəsi isə göz qabağındadır: Hüseynov güzəştə getdi. Elə bu məqamda da həmişəlik uduzdu.

Bütün yayı və payızın əvvəlində respublika daim gərginlik içində idi. Qətlər, sui-qəsdlər adı hala çevrilmişdi. Rusiyanın və Türkiyənin xüsusi xidmət idarələri öz oyunlarını inamla oynayırdılar. Bütün bunlar oktyabrın əvvəlində növbəti çevriliş cəhdi ilə nəticələndi. Əliyevin yalnız bir cəhdi qalmışdı – birbaşa xalqa müraciət etmək. O, bu imkan-dan böyük məharətlə istifadə etdi. Vəziyyətə nəzarəti cəmi bir neçə saatlığa itirmiş Hüseynov qaçdı. Məlum oldu ki, Əliyev Hüseynovun «korporasiya»nın öhdəsindən gəlməyə qadir olan qoşunu hiss etmədən toplaya, hazırlaya bilməmişdir.

Ancaq hər halda ən çox heyrət doğuran o idi ki, sovet nomenklaturasına mənsub olan siyasətçi Prezident Sarayının qarşısına toplaşmış və güc işlədilməsini qeyri-mümkün edən izdihamlı mitinqi necə asanlıqla idarə edə bildi. Ondən savayı, «köhnə məktəb»in nümayəndələrindən bunu yalnız Şevardnadze və Yeltsin bacardılar. Bu fakt bir daha göstərir ki, onların hamısı müxtəlif, bir-birinə bənzəməyən insanlar olsalar da, əsasən çox yaxındırlar. Onlar lazımi nəticəyə nail olmaq naminə istənilən addımı atmağa hazırdırlar. Bütün digər məsələlərin isə əhəmiyyəti yoxdur.

Artıq 95-ci ilin martında Əliyevi yeni dövlət çevrilişi cəhdi gözləyirdi. O, Kopenhagendə keçirilən Avropa toplantısında Türkiyə prezidentindən öyrəndi ki, bu, səhə baş verəcəkdir. Bu dəfə bütün bunların arxasında «sözəbaxan» Elçibəyi müstəqil siyasət aparan bir şəxsiyyətin əvəz etməsini xoşlamayan türklərin dayanmasına baxmayaraq, hər halda Dəmirəl Heydər Əliyevə xəbər vermək qərarına gəldi ki, qayıdarkən onun təyyarəsini vuracaqlar. Dəmirəl ilə söhbətdən sonra Əliyev yarım saat tək qalıb fikrə daldı. Sonra isə təcili olaraq Bakıya yola düşdü. Terrorçular onun belə tez qayıtmasına hazır deyildilər. XTPD-nin (Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsinin) qiyamını bir neçə gün ərzində yatırıdılar.

Bundan sonra isə nələr baş verdiyi yaxşı məlumdur. Azərbaycana təsir göstərməyə çalışan Rusiya, nəqliyyat blokadası tətbiq etdi, Ermənistan silah göndərdi. Ancaq buna baxmayaraq, bizim «LUKoyun» da öz neft payını almış olduğu müqavilələr əvvəlcə imzalandı, indi isə yavaş-yavaş həyata keçirilir. Əliyev dünyanın bütün aparıcı ölkələrində öz ki-

çik dövlətinə marağ doğura bildi. Bunun da nəticəsi olaraq, Azərbaycanın yaxşı perspektivləri var. Rusiya lap təzəlikcə Xəzər dənizinin ərazicə bölgüsünü tanımışdır.

Demək lazımdır ki, Əliyev xaricdə olarkən adamların Azərbaycanda görməyə vərdis etdiyi Əliyevdən çox fərqlənir. Amerikada kongresmenlərin ayrı-seçkilik qoyan düzəlişləri ləğv etməsinə nail olmaq üçün o, Azərbaycana qarşı ədalətsizlik törədildiyini onların hər birinə sxem üzərində şəxsən izah etməkdən çəkinmirdi. Qarabağ problemi barədə heç nə bilməyən və onun harada yerləşdiyini dumanlı şəkildə təsəvvür edən adamların qarşısında çıxış etməyi və onlarla ünsiyyətdə olmağı Əliyev özü üçün əskiklik saymırdı. Miqyas baxımından onunla heç müqayisə edilə bilməyən siyasətçiləri inandırır. Lazımdırsa, deməli, etməlidir. O, ABŞ-a səfəri zamanı danışıqlarda və görüşlərdə 150 saat danışmışdır.

Heydər Əliyev Türkiyəyə gələndə Birləşmiş Ştatlardakından tamamilə fərqlənir. Rusiyada isə tam başqa adamdır. Bizim mətbuatımızda Əliyevi sancmaq istəyəndə xatırlayırlar ki, o, Brejnevni çox tərifləyirdi. Ancaq respublika üçün belə lazım idi, o zamanın qaydaları bu cür idi. O da nə tələb olunurdusa, onu edirdi. Bu, siyasətçi üçün zəiflik sayılır. Reallığın nəyi tələb etdiyini başa düşmək və buna nail olmaq – əslində bu, ən başlıca məsələdir. Yeri gəlmişkən, Azərbaycan Prezidenti «Moskovski komsomolets»ə müsahibə verəndə, demək olar, hər bir suala cavabını «əgər məsələlərə real yanaşsaq» sözləri ilə başlayırdı. O, məsələlərə elə bu cür real, heç bir yersiz həssaslıq göstərmədən yanaşır. Amerikalıların məhz gücü və maliyyə qüdrəti onları Kremlə nisbətən daha cazibədar edir. Ona görə də burada hiylə, məkr axtarmaq səfəhlikdir. Reallıq öz işini görür. Hərəsi öz xeyrinə reallığa qarşı çıxan Mütəllibovun və Elçibəyin, ümumiyyətlə, özlərini siyasətçi adlandırmağa çətin ki, ixtiyarı olsun.

Yeri gəlmişkən, Əliyev özü təsdiqləyir ki, dövlət xadiminə aktyorluq yad olmalıdır. Axı aktyor həmişə başqasının sözlərini söyləyir və özgösinin fikirləri ilə düşünür. Halbuki rəhbərin hökmən öz fikri olmalıdır və bunu həyata keçirərkən aktyorluq etmək yersizdir. Bununla belə, böyük vəzifə tutan hər bir rəhbərdə – xüsusən də siyasətçilərdə – müəyyən qədər artistlik məharəti olmalıdır. Əliyev isə nəinki teatrı sevirdi, gəncliyində hətta teatr studiyasında da fəal məşğul olmuşdu. Seçiqabağı plakatlarında onun boğazlı qara köynəkdə, əlləri qoynunda çəkilmiş şəklinə baxanda isə az qala Hamleti xatırlayırsan.

Əliyev və tərif haqqında məsələni isə «Moskovski komsomolets»in müxbiri öz təmsalında öyrəndi. Müəllif, Heydər Əliyevdən ilk müsahibə almaq üçün gələndə bəzi xeyrixahlar mənə «fəndgir üsullar» öyrətdilər. Lakin bütün bu hazırlıq əbəs imiş. Mən kabinetə daxil olan kimi Əliyev mənə çox sərt nəzərlə baxdı və jurnalist dərhal başa düşdü ki, onu «qiymətləndiriblər»: müxbirin kimliyi və onunla söhbətin səviyyəsi, bunun maraqlı olub-olmayacağı bəllidir. Dərhal anladım ki, onun təsəvvüründə mənim yerim artıq məlumdur. Bütün bunlar cəmi 2 saniyəlik sükut ərzində baş verdi. Elə həmin 2 saniyə müddətində mən başa düşdüm ki, əvvəlcədən gördüyüm «tədarükü» bir kənara atmaq olar. Tərif – sadəcə olaraq oyunun qaydasıdır. Bütün başqa qaydalar kimi, o da nəzərə alınmalıdır, ancaq bundan o yana getmək olmaz. Özü də bu, təkcə Bakıya aid deyildir. Hər halda, MDB-yə cavabdehəm.

Azərbaycanda Əliyevin hakimiyyəti mütləq və sarsılmazdır. Onun alternativini həqiqətən yoxdur. Bunu hazırda çətin iqtisadi vəziyyətdə yaşayan seçicilər də başa düşürlər. Ölkənin birliyinə, beynəlxalq aləmdə tanınmasına və real siyasi müstəqilliyinə nail olan Əliyev indi daha mürəkkəb vəzifəni yerinə yetirməlidir. Azərbaycanın hazırkı bütün dövlət quruluşu, bütün siyasi sistemi əslində onun çiyindədir. O, sabitliyə təkbəşinə zəmanət verir və bunu təmin edir.

Azərbaycan Prezidenti oktyabrda yeni seçkilərə getməyə hazırlaşır və şübhəsiz ki, bu seçkilərdə qalib gələcəkdir. Əliyev son bir neçə ildə o qədər siyasi mübarizələr aparmış, o qədər çətin qərarlar qəbul etmişdir ki, nəticədə səhhəti olduqca yaxşılaşmışdır. Ancaq buna baxmayaraq o, elə bir sabit sistem yaratmalıdır ki, bu, təkcə prezidentin şəxsiyyətdən asılı olmasın. Xüsusən də ona görə ki, Bakıda bu miqyaslı şəxsiyyətlərin bir-birinin ardınca hakimiyyətə gələcəyinə güman yoxdur.

Bu məsələnin həlli yolunu tapmaq çətinidir. Bundan ötrü hətta siyasətçi olmaq da azdır. Axı Heydər Əliyev indiyədək nə edibsə özü edibdir, şəxsi qabiliyyətinə, çox zəngin təcrübəsinə və nüfuzuna arxalanaraq edibdir. Sistemi qurmaqdan ötrü şəxsi amili bir kənara qoymağa çalışmaq lazımdır. Bu isə əslində hər şeyi təzədən başlamaq deməkdir. Moskva yaxınlığındakı rahat Jukovkadan yenidən dağlıq Naxçıvana qaçmaq deməkdir. Ancaq o vaxt Əliyevin həyatda başlıca işi – siyasət yox idisə və ona görə də o, əslində heç nə itirmirdisə, indi hər şeyi var.

Belə uğur son onilliklər ərzində bəlkə də yalnız Den Syaopinə nəsib olmuşdur. O özünə varisləri düzgün seçərək kölgəyə çəkilməyi bacardı və yal-

nız Tyananmen meydanındakı üsyan kimi gərgin anlarda üzə çıxırdı. Ancaq o vaxt Çin ərazisinin 20 faizini heç kim işğal etməmişdi, çinlilərin yeddiddə biri qaçqına çevrilməmişdi. Azərbaycanda isə bunların hər ikisi var. Açıq-aşkar məlumdur ki, Heydər Əliyev Qarabağ problemini həll etmədən siyasi meydandan gedə bilməz. Ermənistanda Ter-Petrosyan «taxt-tacdan imtina etməyə» məcbur edildikdən sonra aydın oldu ki, problemin həlli ilyarım-iki ilə təxirə salınır. Belə vəziyyətdə Bakıda rəhbərliyin dəyişə biləcəyini düşünməyin özü cəfəngiyətdir. Baxmayaraq ki, istər Yerevanda, istərsə də Moskvada çox planlar qurularkən ümid bəsləyirlər ki, Əliyev gec-tez hakimiyyətdən getməli olacaqdır: bir halda ki, ona üstün gəlmək mümkün deyildir, deməli, sadəcə olaraq başqa oyunçunun gəlməsini gözləmək lazımdır.

Əliyevin özünün bu barədə nə düşünməsi isə ən böyük dövlət sirridir. Həqiqətən böyük olan hər bir siyasətçi kimi o, müşkül məqamı hiss etməlidir. Adətən, dərhal qərar qəbul etmək onun üslubu deyildir. O, şəraitin yetişməsinə gözləyir. Bu cür mühüm bir məsələdə də onun tələscəyini düşünməyə əsas yoxdur. İstənilən halda onun qərarından təkcə öz ölkəsinin və ya Ermənistanın taleyi asılı olmayacaqdır. Əslində indi Əliyev MDB-də «gizli müxalifət»in də lideridir. Bu isə o deməkdir ki, keçmiş SSRİ respublikalarının birliyinin gələcək taleyi əslində ondan asılıdır. Ən başlıcası isə odur ki, təkcə Zaqafqaziya və Orta Asiyanın deyil, həm də Rusiyanın, Qərbin və hətta qarşısındakı ərşdə neft bazarları uğrunda əsas mübarizənin gedəcəyi cənub-şərqi Asiyanın da bağlı olduğu nəhəng neft və nəqliyyat layihələri Azərbaycandan asılıdır.

Heydər Əliyev Simurq quşu kimi, yenidən pərvazlanaraq bütün dünyanı onunla hesablaşmağa məcbur etmişdir. Hətta nadir postsovet məkanında da başqa belə bir nümunə yoxdur. Onun «qardaş» Şevardnadzenin həyatında da bu cür məcburi fasilə olmamışdır. Əliyevin uğuru bir daha göstərir ki, sosialist sistemində və ya demokratik sistemdə siyasi virtuozlar olmur. Demokrat Çörçill, kommunist Stalin kimdir. Sadəcə, hakimiyyətə layiq olan, bu hakimiyyətin onları yenilməz etdiyi siyasətçilər olur. Elə siyasətçilər də olur ki, hakimiyyət yükünün ağırlığı onları əzir. Ona görə də Əliyev «öz işini sevmək lazımdır» deyərək, sadəcə olaraq, fikrini tamamlamır ki, «işi mənim kimi sevmək lazımdır». Belə olan halda hər şey öz həllini tapır.

Aleksandr BUDBERQ
«Moskovski komsomolets» qəzeti
19 aprel 1998-ci il

TÜRKİYƏNİN «NƏRGİZ-TV» TELEKANALINA MÜSAHİBƏ

23 aprel 1998-ci il

Türkiyənin «Nərgiz-TV» telekanalı Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin müsahibəsi ilə respublikamızda öz verilişlərinin yayımına başlamışdır. Həmin müsahibə saat 14.00-da canlı yayımla Avropa və Asiya qitələrinin bütün ölkələrinə, Şimali Afrikaya və Avstraliyanın bir hissəsinə translyasiya olunmuşdur.

S u a l : Müasir Azərbaycanın qurucusu Prezident Heydər Əliyevlə birlikdəyik. Bu gün NTV-nin xaricdəki ilk ötürücüsü istifadəyə verilir. Biz bu məqsədlə Azərbaycanı seçərkən xalqlarımız arasındakı tarixi qardaşlıq əlaqələrini, Azərbaycan xalqının təhsil səviyyəsini, mədəniyyətə və incəsənətə bağlılığını nəzərə almışıq. Bu xüsusiyyətlərə malik olan Azərbaycan xalqının hər gün 24 saat müxtəlif xəbərlər verən NTV-ni bəyəncəyinə ümid edirik.

Cənab Prezident, Siz ötən il NTV-nin keçirdiyi sorğuya əsasən «Dünyada ilin adamı» adını almısınız. Xalqlarımız arasında könül körpüsünün daha da möhkəmləndirilməsinə ehtiyac olduğunu nəzərə alaraq, Türkiyədən kənarda ilk ötürücünü Azərbaycanda quraşdırdıq. Yayımımıza başlayarkən tamaşaçılarımıza nə demək istərdiniz?

C a v a b : Təşəkkür edirəm. Birincisi, mən sizi səmimi-qəlbədən salamlayıram. Türkiyənin artıq məşhur və çox böyük televiziya kanalı olan NTV-ni yarıdanlara və onun yayımlarının seyrçilərinin hamısına səadət və xoşbəxtlik, yaxşı günlər arzulayıram.

NTV kanalı qısa bir zamanda çox genişlənib, Türkiyədə və dünyanın bir sıra ölkələrində böyük hörmət qazanıb, məşhurlaşmışdır. NTV-nin verilişlərinin Azərbaycanda yayımlanması həm «Nərgiz TV», həm də Azərbaycan üçün çox əhəmiyyətli bir hadisədir. Mən bunu ürəkdən alqışlayıram, bəyəniyəm. Güman edirəm ki, NTV-nin verilişlərinin respublikamızda yayılması Azərbaycan ilə Türkiyə arasındakı dostluq və qardaşlıq əlaqələrinin daha da genişlənməsinə, inkişafına kömək edəcəkdir.

Türkiyənin bir sıra televiziylarının – TRT-nin, TQRT-nin, «Saman-yolun»un verilişləri Azərbaycanda yayılır. İndi NTV-nin də verilişlərinin Azərbaycanda yayımına başlanmışdır. Bunlar respublikamızın vətəndaşlarına, Azərbaycanda yaşayan bütün insanlara Türkiyənin həyatı haqqında çox geniş və eyni zamanda çox operativ məlumatlar verirlər. Ona görə də Azərbaycanda yaşayan hər bir vətəndaş bu televiziya kanallarından aldığı məlumatlar vasitəsilə Türkiyədə durumun hər gün nə vəziyyətdə olduğunu və bu ölkədə nə kimi hadisələr baş verdiyini açıq-aydın bilir.

Güman edirəm ki, NTV bu bilgiləri, yəni bu məlumatları daha da genişləndirəcəkdir.

Amma mənəm Sizə və Azərbaycanda öz verilişlərini yayın Türkiyənin bütün televiziylarına bir tövsiyəm, ricam, müraciətim də vardır. Bu da ondan ibarətdir – bir halda ki, siz Azərbaycanda yayım aparırsınız, onda öz proqramlarınızda, eyni zamanda Azərbaycan haqqında da verilişlər verin. Bu, ikitərəfli olsun, birtərəfli olmasın. Azərbaycan seyrçiləri Türkiyə televiziyları, indi də NTV vasitəsilə Türkiyəni seyr edirlər. Təkcə Türkiyəni yox, sizin ölkənin televiziyları vasitəsilə dünyada olan bütün prosesləri seyr edirlər və Türkiyə televiziya kanallarından çox bəhrələnirlər. Bu, çox faydalıdır. Ancaq Türkiyənin seyrçilərinin Azərbaycan haqqında bilgiləri azdır. Mən istədim ki, bax, bu boşluq, birinci növbədə, NTV tərəfindən doldurulsun. Mən bunu arzu edərdim.

Bu ilin fevral ayında İstanbulda NTV kanalı ilə mənəm bir görüşüm oldu. Mənəm bu görüşüm NTV kanalının 1997-ci ildə Türkiyədə apardığı sorğunun nəticəsi ilə əlaqədar idi. Sizin apardığınız sorğulara görə, kanalınız – NTV Azərbaycanın Prezidenti Heydər Əliyevi «Dünyada ilin adamı» elan etdi. Bu da bizim üçün çox əlamətdar hadisə idi. Doğrusunu deyim, bu təkcə mənəm üçün yox, bütün Azərbaycan xalqı üçün gözənilməz bir hadisə idi. Çünki biz Azərbaycanda sizin kanalı seyr etmədiyimizə görə belə bir sorğunun aparılmasını da bilmirdik. Mən, sizin kanal ancaq öz sorğusunun başa çatdığını və qəbul etdiyini qərarı elan edəndən sonra bu barədə məlumat aldım. Ona görə də sizin bu sorğunuz, əldə etdiyiniz nəticə və qəbul etdiyiniz qərar çox əhəmiyyətlidir. Mən bu fürsətdən istifadə edib, Sizə, NTV televiziya kanalına və əməkdaşlarınızın hamısına bir daha təşəkkürümü bildirirəm. Mən Sizinlə artıq birinci dəfə deyil görüşürəm. Bizim Bakıda da, Türkiyədə də görüşlərimiz olmuşdur.

Mən təşəkkürümü bildirirəm və Sizin NTV kanalının sahibi, mənim dostum Cavid Çağlara da bugünkü veriliş vasitəsilə öz salamlarımı və hörmətlərimi çatdırıram. Ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, NTV kanalı ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlıq uğurlu olacaqdır.

S u a l : Sağ olun, təşəkkür edirəm. Biz Bakıya gəldiyimiz gündən işlərimizi Sizin məsləhətləriniz əsasında qururuq və müsbət nəticələr əldə etmişik. Ümidvarıq ki, Sizin məsləhətinizə uyğun olaraq, Azərbaycan haqqında xəbərlərin Türkiyəyə operativ çatdırılması işini bir ay ərzində həll edəcəyik, hətta Azərbaycan haqqında xüsusi proqramlar hazırlayacağıq.

Bununla yanaşı, icazənilə, bir neçə aktual məsələyə də toxunmaq istəyirəm. Çünki Sizinlə görüşdən sual vermədən ayrılmaq düzgün olmazdı.

Siz bu həftənin sonunda Türkiyəyə gələcəksiniz və Opada su bəndinin təməlinin qoyulması mərasimində iştirak edəcəksiniz. Türkiyənin və Gürcüstanın prezidentləri ilə görüşəcəksiniz. Əlaqələri çox yaxşı olan bu üç ölkənin münasibətlərinə «Dərinər» su bəndi, Sizcə, necə təsir göstərəcəkdir?

C a v a b : Bilirsiniz, ümumiyyətlə, Azərbaycanın Türkiyə ilə bütün sahələrdə əməkdaşlığı bizim üçün çox əhəmiyyətlidir. Bu bizim daim diqqət mərkəzimizdədir. Həm Türkiyənin Prezidenti, mənim əziz dostum, qardaşım Süleyman Dəmirəl, baş nazir hörmətli Məsud Yılmaz və Türkiyənin digər başçıları, həm də Azərbaycan tərəfi, o cümlədən Azərbaycanın Prezidenti olaraq mən bu əlaqələri daim genişləndirməyə, inkişaf etdirməyə çalışırıq.

Gürcüstan ilə Türkiyə arasında da bizi sevindirən dostluq əlaqələri yaranıbdır. Bu da bizi çox sevindirir. Çünki Gürcüstanın həm Türkiyə ilə, həm də Azərbaycan ilə sərəhdərləri vardır. Gürcüstanda 500 min, yəni yarım milyondan artıq azərbaycanlı yaşayır. Gürcüstan bizim üçün çox əhəmiyyətli bir ölkədir. Gürcü və Azərbaycan xalqları arasında tarixən həmişə dostluq əlaqələri olubdur. Biz indi bu əlaqələri genişləndiririk.

Türkiyə Opada bir bənd tikmək istəyir. Şübhəsiz ki, onun həm Türkiyə, həm də Gürcüstan üçün çox böyük əhəmiyyəti vardır. Mən də o görüşdə olacağam, görüm oradan Azərbaycan nə qədər faydalanacaqdır. Mən ona baxmalıyam, çünki həmin bənd Gürcüstan ilə Türkiyənin sərəhdində yerləşən bir məntəqədə olacaqdır. Mən əziz dostum Süley-

man Dəmirəlin dövlətini qəbul etmişəm və mütləq Trabzona gələcəyəm, oradan da Opaya gedəcəyəm.

Gürcüstanın prezidenti, mənim dostum Eduard Şevardnadze bu gün səhər mənə telefon etmişdi. Biz onunla da bu məsələni bir daha aydınlaşdırdıq. Çünki mənim oraya gedib-getməyəcəyim bu günə qədər hələ tam aydın deyildi. Dəvət var idi, mən onu qəbul etmişdim, amma mənim də, Şevardnadzenin də işləri çoxdur. Ancaq bugünkü telefon danışıqında ikimiz də belə qərar qəbul etdik ki, biz ayın 26-da orada görüşəcəyik. Hesab edirəm ki, bu görüşlərimiz də çox əhəmiyyətli olacaqdır. Bəlkə də ilk dəfədir ki, Gürcüstan, Türkiyə və Azərbaycan prezidentlərinin, cümhuriyyətlərinin üçü bir yerdə görüşmüş olacaqlar. Bunun özü də çox əhəmiyyətlidir. Güman edirəm, biz orada təkcə bəndlə əlaqədar deyil, üç ölkəyə aid olan başqa məsələlər haqqında da fikir mübadiləsi aparacağıq.

S u a l : Bölgənizdəki başqa bir ölkə də Ermənistanıdır və onun yaratdığı problemləri hamımız bilirik. Azərbaycan torpaqlarının bir hissəsinin Ermənistanın işğal altında olması da məlumdur. Ermənistanla bu yaxınlarda prezident seçkiləri oldu. Bu, Ermənistan-Azərbaycan münasibətinin həlli üçün ümidləri artırır, yoxsa vəziyyəti daha da qarışdırır?

C a v a b : Bilirsiniz, mən Ermənistan ilə Azərbaycan arasında 10 il bundan əvvəl yaranmış bu hərbi münaqişənin sülh yolu ilə həll olunması uğrunda mübarizə aparıram, çalışıram. Son dörd ildir ki, artıq atəş yoxdur. May ayının 12-də dörd il tamam olacaqdır ki, biz atəşi dayandırmışıq və bu məsələni sülh, barış yolu ilə həll etmək istəyirik. Hesab edirəm ki, biz indən sonra da bu yolla getməliyik.

Güman edirəm ki, Ermənistanın daxilində hökumətin, yəni dövlətin başçısının dəyişdirilməsi bizim bu sülh prosesinə təsir etməməlidir. Yəni mənfi təsir etməməlidir, müsbət təsir edə bilər.

Ermənistanın dövlət başçısının dəyişdirilməsi məsələsi ölkənin daxili işidir. Biz bunlara qarışmırıq. Ermənistanın vətəndaşları kimə etibar edərsə, sübhəsi ki, ölkəyə də o, başçılıq etməlidir. Biz Ermənistanın seçdiyi prezidentlə görüş keçirməliyik, danışıq aparmalıyıq, bu məsələni müzakirə etməliyik.

Mən ümidvaram və hesab edirəm ki, sülh, danışıqlar prosesi yaxın vaxtlarda başlayacaqdır. Ola bilər ki, bu, may ayında başlasın. Başlayacaqdır və ümid edirəm ki, bu yola başqa alternativ yoxdur. Ona görə də biz bu yolla gedirik. Ermənistanın əvvəlki prezidenti də bu yolla

gedirdi, indi yeni prezident də bu yolla getməlidir, başqa yol yoxdur.

S u a l : Barış, sülh yolu ilə?

C a v a b : Bəli.

S u a l : Türkiyənin enerji və təbii qaynaqlar naziri Cümhuriyyətimizə bir neçə gün bundan əvvəl Bakıda idi. Burada Bakı-Ceyhan neft kəməri ilə bağlı danışıqlar aparıldı. Biz də iki gündür ki, Bakıdayıq. Azərbaycandakı bəzi qəzetlər yazdığına görə, cənab Ərsümər-lə görüşdə Siz Türkiyə ilə bağlı müəyyən tənqidi fikirlərinizi də çatdırmaq fürsətindən istifadə etmişiniz.

Bakı-Ceyhan neft boru kəməri layihəsi barədə fikirlərinizi NTV vasitəsilə bir daha bildirərsinizmi?

C a v a b : Mən hörmətli enerji naziri ilə danışanda da dedim, 5-6 ildir ki, Bakı-Ceyhan neft boru kəməri bütün Türkiyə xalqının dilindən düşmür. Yəni bu, daim sizin xalqın dilindədir, lap uşaq da Bakı-Ceyhan sözü danışır. Ancaq mən bunu söylədim, sizin televiziya vasitəsilə bir də bildirmək istəyirəm – indi o danışıqdan işə keçmək lazımdır. O vaxtlar keçdi. Yəni biz bu məsələni artıq həll etmişik, Azərbaycan neftinin Qərbə, Batya getməsi üçün böyük neft borusunun Bakı-Ceyhan yolu ilə getməsi qərarını şəxsən mən qəbul etmişəm. İndi bu işi gerçəkləşdirmək, həyata keçirmək lazımdır.

Biz bu sahədə öz işimizi görmüşük. Burada bizim də üzərimizə çox vəzifə düşür. Gürcüstanın da, Türkiyənin də üzərinə vəzifə düşür. Çünki Türkiyənin Ceyhan limanına gedəcək bu boru xətti üç ölkənin torpağından keçəcəkdir. Biz bu işlərin başındaydıq, bu işləri biz həll edirik. Biz nə etmək lazımdırsa, onu etmişik. İndi lazımdır ki, Türkiyədə də bu işlərlə əməli, praktik surətdə məşğul olsunlar. Mən hörmətli nazirə bunu dedim, Sizə də deyirəm ki, seyrçiləriniz bilsinlər. Ayın 26-da biz Trabzona, Opada görüşəndə mən bunu dostum Süleyman Dəmirə-lə, dostum Məsud Yılmazla da deyəcəyəm.

J u r n a l i s t : Çox təşəkkür edirəm. Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin bu müsahibəsi ilə NTV-nin Bakıdakı ötürücüsünü istifadəyə vermiş olduq. Beləliklə, NTV ilk dəfə xaricdəki ötürücü vasitəsilə Türkiyə baxımından çox əhəmiyyətli münasibətlərimiz olan bir bölgəyə proqramlarını yaymağa başladı. Bu əməkdaşlığı hörmətli Prezident Heydər Əliyevin məsləhətlərinə uyğun olaraq birtərəfli fəaliyyət kimi deyil, ikitərəfli fəaliyyətə çevirmək üçün söylərimizi davam etdirəcəyik. Bakıdan hamınıza uğurlu günlər.

BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB

26 aprel 1998-ci il

S u a l : Cənab Prezident, Türkiyənin dövlət başçısı Süleyman Dəmirəlin xüsusi dəvəti ilə bu ölkəyə işgüzar səfərə gedirsiniz. Bu səfər barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Türkiyənin prezidenti Süleyman Dəmirəl Gürcüstanın prezidenti Eduard Şevardnadzeni və mənə bu gün Türkiyənin şimal-şərqində, Trabzon yaxınlığındakı Artvin məntəqəsində, Gürcüstan ilə Türkiyə sərhədində təməli qoyulacaq su bəndinin açılış mərasimində dəvət edibdir. Mən bu dəvəti qəbul etmişəm və indi yola düşürəm. Orada görüşəcəyik. Bu, Türkiyə Cümhuriyyətində əlamətdar bir hadisədir. Türkiyə ilə Azərbaycan, Türkiyə ilə Gürcüstan, Azərbaycanla Gürcüstan arasında olan dostluq əlaqələrinə görə, belə mərasimlərdə iştirak etmək, bizim ölkələrin bir-birinə olan münasibətlərini nümayiş etdirmək və eyni zamanda, fürsətdən istifadə edib bəzi məsələlər haqqında danışmaq, söhbət etmək – bunlar hamısı bizim üçün çox lazımdır. Ona görə də mən ora gedirəm və bu gün də qayıdacağam. Görüşlərimiz, danışıqlarımız olacaqdır. Mən o yerləri görməmişəm, ora ilə də tanış olaram. Hər halda, yaxşı bir səfərdir.

S u a l : Aprelin 29-da Moskvada MDB sammitində iştirak edəcəksinizmi?

C a v a b : Qayıdıb gələndən sonra baxacağam.

S u a l : Cənab Prezident, qərbə gedəcək əsas neft boru kəməri məsələsi danışıqlarınızın əsas mövzusu olacaqdır. Gözləmək olarmı ki, Bakı-Ceyhan marşrutunun baha başa gəlməsi bu layihənin reallaşdırılmasını çətinləşdirsin?

C a v a b : Sən sualı həmişə rus dilində verirsen, amma bizim televiziya Azərbaycan televiziyasıdır. Ona görə də mən Azərbaycan dilində cavab verəcəyəm. Sənə də məsləhət görərim ki, Azərbaycan dilini öyrənəsən. Şübhəsiz ki, bu məsələ orada ola bilər, söhbətin mövzusu olsun. Çünki Bakı-Ceyhan neft kəməri, neft borusu Bakıdan, Gürcüstan ərazisindən, Türkiyə ərazisindən Ceyhan limanına gedəcəkdir. Bizim indi qərb marşrutu üzrə inşa etdiyimiz neft borusu – Bakı-Supsa neft

borusu da Azərbaycanla Gürcüstan arasındadır. Amma Türkiyə də burada çox maraqlıdır. Şübhə etmirəm ki, bu söhbətlər orada olacaqdır. Amma mən güman etmirəm ki, nəşə mənə mane olacaqdır. Biz işlərimizi elə qurmuşuq ki, nəzərdə tutulmuş proqramların hamısı yerinə yetiriləcəkdir.

S u a l : Cənab Prezident, Siz NTV kanalına son müsahibənizdə dediniz ki, Bakı-Ceyhan xəttinə qərar verdiniz. Bu barədə, əslində, konsorsiumun da fikri ola bilər. Amma son sözü Azərbaycan deyəcəkdir.

C a v a b : Xeyr, «qərar verdim» deyəndə mən öz fikrimi deyirəm. Ancaq biz konsorsiumla daim əlaqədəyik. Konsorsium da belə fikirdədir, artıq bu fikrə gəlmişdir. Ona görə də mən «qərar verdim» deyəndə tək öz adımdan demirəm, ümumi fikri deyirəm. Sağ olun.

**MDB ÖLKƏLƏRİ DÖVLƏT BAŞÇILARININ
MOSKVADA KEÇİRİLƏN NÖVBƏTİ ZİRVƏ
GÖRÜŞÜNƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL
BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN
SUALLARINA CAVAB**

28 aprel 1998-ci il

S u a l : Cənab Prezident, Kişinyov Zirvə toplantısında dövlət başçıları Müstəqil Dövlətlər Birliyinin fəaliyyətini kəskin tənqid etmişdilər. Yeni Zirvə toplantısında hansı məsələlərin müzakirəsi gözlənilir?

C a v a b : Bir halda ki tənqid olunmuşdu, bu tənqiddən nəticə çıxarmalıdır. Biz belə güman edirik və mən də belə düşünürəm ki, bu Zirvə görüşünü hazırlayanlar yəqin ki, Kişinyovda olan tənqidi çıxışları və tənqidi qeydləri nəzərə alıblar və buna müvafiq təkliflər verəcəklər. Hər halda nə gözləmək olar? Mən keçmiş zamanlarda da demişəm, indi də demək istəyirəm ki, görək Müstəqil Dövlətlər Birliyi öz işini təkmilləşdirsin, səmərəliliyini artırsın və onu beynəlxalq standartlara uyğun olaraq qursun. Bu işlə məşğul olan, MDB-nin aparatında işləyən insanlar da bu sahədə çalışırlar, müəyyən hazırlıq işləri görüblər. Hər halda, indi nəşə demək çətindir.

S u a l : Cənab Prezident, Siz Ermənistan qeyri-qanuni silahların verilməsi və Şahin Musayevin ölkəmizə qaytarılması ilə bağlı ötən sammit ərəfəsində Rusiyaya narazılığınızı bildirmişdiniz. Bununla bağlı növbəti sammit ərəfəsində hər hansı bir cavab tədbirlərinin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulurmu?

C a v a b : İndi görək onlar bu barədə nə edəblər. Hər halda, bizə məlum olmalıdır. Bu gün Moskva vaxtı ilə saat 6-da Rusiya, Azərbaycan, Ermənistan müştərək komissiyasının iclasında – bilirsiniz ki, Rusiya tərəfindən Ermənistan qeyri-qanuni, gizli olaraq bir milyard dollar dəyərində silah verilməsi ilə əlaqədar bizim qaldırdığımız məsələlərə görə, keçən ilin iyul ayında mən Moskvada olarkən belə qərar qəbul olundu ki, üçtərəfli müştərək komissiya yaradılsın – bu gün o komissiyanın üzvləri görüşməlidirlər və komissiyada bizim nümayəndələrimiz Abbas Abbasov, Səfər Əbiyev, Eldar Həsənov və başqaları

dünən Moskvaya uçublar. İndi gedim görüm orada nə iş görüldü. O cümlədən Şahin Musayevin verilməsi haqqında – onu Azərbaycana verməlidirlər. Çünki belə bir cinayətkarı orada saxlamağa əsas yoxdur və onların bizə söylədikləri bəhanə əsassızdır. Biz bunu onlara bildirmişik. Güman edirəm ki, bu məsələ də həll olunmalıdır.

S u a l : Cənab Prezident, Azərbaycan bu sammitdə hər hansı bir sənəd imzalayacaqmı və Siz Robert Koçaryanla görüşəcəksinizmi?

C a v a b : Koçaryanla bu gün axşam görüşəcəyəm. Bunu deyə bilərəm. Ancaq hansı sənədi imzalayacağımı və ya imzalamayacağımı deyə bilmərəm.

S u a l : Siz Dağlıq Qarabağ məsələsi ilə əlaqədar Robert Koçaryanla danışıqlardan nə gözləyirsiniz?

C a v a b : Bilirsiniz, hər halda, hər bir belə görüş müəyyən ümidlər doğurur. Mən də belə ümidlərlə bu görüşə gedirəm.

S u a l : Cənab Prezident, Ermənistanın yeni rəhbərliyi münafiqəli məsələlərin həllinə dair ATƏT-in həmsədrlərinin təkliflərini rədd edir və məsələni paket şəklində həll etməyə üstünlük verir.

C a v a b : Ona görə də mən bu gün görüşəcəyəm ki, onların özləri desinlər görək, bu barədə nə fikirdədirlər.

«İTERFAKS» AGENTLİYİNİN VİTSE-PREZİDENTİ İLƏ MÜSAHİBƏ

Moskva

28 aprel 1998-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev «Vnukovo-2» hava limanında «İnterfaks» İnformasiya Agentliyinin vitse-prezidenti Boris Qrişşenkoya qısa müsahibə vermişdir.

S u a l : Xahiş edirəm, deyəsiniz, Siz bu Zirvə toplantısında nəyi Azərbaycan üçün ən mühüm hesab edərdiniz? Siz burada hansı problemləri həll etmək istərdiniz?

H e y d ə r Ə l i y e v : Burada məsələlər hamı üçün eynidir. Burada elə bir məsələ ola bilməz ki, Azərbaycan üçün mühüm olsun, başqaları üçün mühüm olmasın. Bizim üçün, Birliyin üzvləri üçün vacib olan budur ki, Müstəqil Dövlətlər Birliyi öz funksiyalarını daha effektiv və səmərəli şəkildə həyata keçirsin.

S u a l : Siz MDB-nin həyat qabiliyyətinə inanırsınız mı?

H e y d ə r Ə l i y e v : Mən MDB-nin həyat qabiliyyətinə inanıram, amma bir şərtlə ki, Kişinyovda deyilmiş olanların hamısı və sabah nə deyiləcəksə, onların hamısı həyata keçirilsin.

S u a l : Sizcə, bu Zirvə toplantısı mübahisəli, kəskin və ciddi problemlərin həllinə kömək edə bilərmi?

H e y d ə r Ə l i y e v : Bilirsinizmi, mən həmişə bu fikirdə olmuşam ki, mübahisəli məsələləri, o cümlədən də MDB daxilində mövcud olan hərbi münaqişələri məhz Müstəqil Dövlətlər Birliyi nəinki həll edə bilər, həm də həll etməyə borcludur. Mən bunu dəfələrlə demişəm və bu gün fürsətdən istifadə edərək bir daha deyirəm: elə Birlik ola bilməz ki, bu Birliyin üzvləri öz aralarında hərbi münaqişə vəziyyətində olsunlar. Bu, birlik anlayışından xaricdir. Amma, təəssüflər olsun ki, bu məsələyə bizim birliyimizdə lazımi diqqət yetirilmir.

S u a l : Biz ümid edə bilərikmi ki, burada Xəzərin problemləri də müzakirə olunacaqdır?

H e y d ə r Ə l i y e v : Zənnimcə, gündəlikdə Xəzərlə bağlı məsələ yoxdur, çünki Xəzər məsələsi MDB-yə aid məsələ deyildir, bu,

dövlətlərarası münasibətlərlə bağlı məsələdir. Bu məsələni şifirtmək lazım deyil, orada da hər şey həmçinin öz qaydasındadır.

S u a l : Heydər Əliyev, Siz özünüz üçün hər hansı əlverişli bir vaxtda bizim agentliyimizə gəlmək barədə «İnterfaks»-ın rəsmi məktubunu almırsınız mı?

H e y d ə r Ə l i y e v : Almışam, mənəm salamımı Terexova, ən xoş arzularımı və ən dərin hörmətimi «İnterfaks»a çatdırın, ona görə ki, keçmişdə, mənəm belə bir vəziyyətdə olmadığım dövrdə biz yaxşı əməkdaşlıq etmişik.

M ü x b i r : Sağ olun.

AZƏRBAYCAN PREZİDENTİNİN 75 İLLİK YUBİLEYİ MÜNASİBƏTİLƏ BAKIYA QISAMÜDDƏTLİ SƏFƏRƏ GƏLƏN TÜRKİYƏ PREZİDENTİNİ BİNƏ HAVA LİMANINDA QARŞILAYARKƏN JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB

10 may 1998-ci il

S u a l : Biz Türkiyədən gəlmişik. Sizi 75 illik yubileyiniz münasibətilə təbrik edirik. Biz görürük ki, azərbaycanlılar Sizin bu əziz gününüzü hər yerdə qeyd edirlər. Bu sevgi, istək Sizi məmnun edirmi?

C a v a b : Bu, hər bir insanı məmnun edə bilər. Şübhəsiz, məni də məmnun etməyə bilməz. Mən öz vətəndaşlarıma çox minnətdaram. Onlar məni heç vaxt unutmayıblar. Bir bu gün yox, həmişə onların əksəriyyəti mənə çox böyük hörmət və ehtiram göstərib. Mənim də 75 il, indiyə qədər yaşamağımın və xüsusən çalışmağımın əsas mənbəyi, kökü elə bundan ibarətdir ki, mənə xalq, millətimiz, vətəndaşlarımız həmişə etimad göstərirlər, ehtiram və hörmət ediblər. Bu da mənə həmişə güc veribdir. Ona görə də görürsünüz, 75 yaşındayam, amma sizinlə gülüşə bilərəm.

S u a l : Onlar Sizə «Heydər baba» deyirlər. İndi Siz Türkiyənin başınıni qarşılayacaqsınız?

C a v a b : Bəli, Türkiyənin babası mənim çox əziz dostumdur, qardaşımdır. Bizim dostluğumuzun böyük tarixi vardır. Biz 30 il bundan əvvəl görüşüb tanış olmuşuq və dost olmuşuq. Mən çox məmnunam ki, bu 30 il ərzində illər keçib, dünyada çox dəyişikliklər olub, amma biz – Süleyman Dəmirəl də, mən də dostluğumuza sadiq qalmışıq. Ona görə də mənim üçün Süleyman Dəmirəl çox doğma və əziz bir insandır.

S u a l : Türkiyə Prezidenti ilə siyasi məsləhətləşmələrdə hansı məsələlərin müzakirəsi nəzərdə tutulmuşdur?

C a v a b : Bilirsiniz, bu gün siyasi məsləhətləşmələr günü deyildir. Ancaq biz siyasət adamı olduğumuz üçün, bundan da yan keçə bilmərik. Əsas məsələlər – ölkələrimiz arasında olan münasibətlər, dünyada gedən proseslər, ümumiyyətlə, məsələlər çoxdur. Bizim kimi adamlar görüşəndə o qədər məsələlər meydana çıxır ki, onların hamısını müzakirə etməyə vaxt çatmır.

S u a l : Bayramınız, ad gününüz mübarək olsun! Bəs, bu gün Siz öz ad gününüzü harada və necə qeyd edəcəksiniz?

C a v a b : Sadəcə qeyd edəcəyəm. Mən başqa cür qeyd etmirəm.

S u a l : Bəs nə üçün onu şənləklərsiz keçirməyi qərara almısınız? Deyirlər ki, hətta Luçano Pavarottini dəvət etmək istəyirdiniz?

C a v a b : Yox, bu, uydurmadır. Mən heç vaxt belə fikirdə olmamışam, heç kimi də dəvət etmək niyyətinə düşməmişəm. Ümumiyyətlə, ömrümün 75 ilinin xeyli hissəsi ərzində mən yüksək dövlət işində olmuşam, 50 yaşım tamam olanda da, 60 yaşım tamam olanda da heç vaxt heç bir təntənəli mərasim düzəltməmişəm. Uzaqbaşı, yol verdiyim bu olub ki, ailəmin üzvləri həmin gün nəşə hazırlamış, bəlkə də bayram süfrəsi açmışlar və biz bayram süfrəsi arxasında görüşmüşük.

Mən bu gün də belə etməyi planlaşdırırdım, lakin dostlarım mənə hətta ailə üzvləri ilə görüşməyə də imkan vermirilər. Dünən dostum Eduard Şevardnadze buraya gəldi. Bildiyiniz kimi, MDB-yə daxil olan ölkələrin və Şimali Qafqaz respublikalarının nümayəndə heyətləri burada oldular. Bu gün isə mənim sədaqətli dostum Süleyman Dəmirəl gəlir. Buna görə də ailə üzvlərim üçün vaxt qalmır. Bununla da hər şey qurtarır.

S u a l : Yəni ailənizlə bir yerdə olmayacaqsınız?

C a v a b : Yəqin ki, evə gələndə ailəmlə görüşəcəyəm. Biz ailəmlə bir yerdəyik.

S u a l : Biz Sizi yubileyiniz münasibətilə təbrik edirik. Sizin üçün bu gün ən böyük hədiyyə nə ola bilər?

C a v a b : Mənim üçün ən böyük hədiyyə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpa edilməsi və Azərbaycanın tamamilə münasibətdən xilas olmasıdır. Bundan böyük hədiyyə ola bilməz.

S u a l : Cənab Heydər Əliyev, Türkiyə ilə Azərbaycan arasında neft boru xətti ilə əlaqədar işçi qrupları olacaqdır. Bununla əlaqədar məsələləri araşdırmaq üçün Azərbaycandan Türkiyəyə işçi qrupu gəlməli idi. Ancaq bu, başqa vaxta saxlanıldı. Bunun səbəbi nədir?

C a v a b : Bu, başqa vaxta dəyişdirilibdir. Bunun elə bir səbəbi yoxdur. Yəni Türkiyə tərəfdən və Azərbaycan tərəfdən olan adamların münasib bir vaxtı olmayıbdır. Bunu mənə dedilər, amma onlar bu günlərdə görüşəcəklər. Heç kəs narahat olmasın. Bunların hamısı bizim planlarımız əsasında yerinə yetiriləcəkdir.

S u a l : Cənab Prezident, icazə verin, Sizə möhkəm cansağlığı, uzun ömür və qələbələr arzulayım. Sizin ad gününüz sayəsində biz MDB

çərçivəsində gözəl bir ənənənin şahidi oluruq. Gözləmək olarmı ki, gələcəkdə yeni münasibətlər yaradılması üçün bu cür yaxşı bünövrə qoyulacaq və yubileylər kimi gözəl səbəblərdən istifadə ediləcəkdir?

C a v a b : Bilirsinizmi, əgər mənim ad günüm kimi gün MDB ölkələri nümayəndə heyətlərinin bir gündə bir yerə toplanmasına və heç bir fikir ayrılığı olmadan, heç bir mübahisə olmadan öz söylərini birləşdirməyə, bir-birinə xoş sözlər deməyə və birlik çərçivəsində əməkdaşlıq niyyətini nümayiş etdirməyə imkan vermişsə, artıq bu, böyük işdir. Mən, məsələn, şadam ki, ad günüm, 75 illik yubiley günüm bunu etməyə imkan vermişdir. Zənnimcə, bu, birliyin bütün ölkələrinin, o cümlədən də Azərbaycanın xeyrinədir.

S u a l : Mən Sizi «Space» televiziya kanalının əməkdaşları adından təbrik edirəm. Bu gün həmin kanal vasitəsilə Sizin həyatınıza həsr olunmuş «Ömür və tale» adlı film göstəriləcəkdir. Bilmək istərdim, vaxt tapıb həmin filmə baxa biləcəksinizmi?

C a v a b : Görüm, əgər vaxtım olsa, baxaram. Amma vaxtım olmasa da, kaseti göndərsiniz, vaxt tapıb baxaram. Təşəkkür edirəm. Sağ olun.

JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB

Yalta

5 iyun 1998-ci il

Yaltada, Zirvə görüşü iclasının fasiləsində Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev onu əhatəyə alan jurnalistlərlə ünsiyyətdə oldu və onların çoxsaylı suallarına cavab verdi.

Ona birinci olaraq Kırımdakı «Ocaq» Azərbaycan Mədəni-Maarif Cəmiyyətinin sədri, «Millət» qəzetinin redaktoru Rəhim Hübətov müraciət etdi. Dövlətimizin başçısı Kırımda nə qədər azərbaycanlı yaşadığı, onların gün-güzəranı ilə, Azərbaycanda baş verən proseslər barəsində məlumat alıb-almadıqları ilə maraqlandı.

R.Hübətov Kırımda 7 minədək azərbaycanlı yaşadığını bildirdi və rus dilində buraxdığı qəzetdən danışdı, qəzetin bir nüsxəsini dövlətimizin başçısına bağışladı.

Azərbaycan Prezidenti ona öz vətəninə gedib-gəlməyi, vətənlə əlaqə saxlamağı məsləhət gördü.

Sonra jurnalistlər sual verməyə başladılar.

S u a l : Cənab Prezident, neftin Xəzər dənizindən nəqli barədə nə deyə bilərsiniz?

C a v a b : Nə deyə bilərəm? Neft nəql olunacaqdır. Əgər biz Xəzərdə neft çıxarırsaq, daha çox neft hasil edəcəyik, deməli, onu daşımaq lazım gələcəkdir. Biz artıq nefti Qara dəniz sahilindəki Novorossiysk limanına nəql edirik və neft sonra buradan Qərbə göndərilir.

S u a l : Bu sahədə Gürcüstanla nə kimi münasibətlər olacaq?

C a v a b : Çox yaxşı. Siz Gürcüstandansınız?

M ü x b i r : Bəli.

H e y d ə r Ə l i y e v : Hələ bir soruşsunuz? Yoxsa bilmirsiniz?

S u a l : QİƏ Sizin üçün alternativ MDB ola bilərmə?

C a v a b : Xeyr. Bunlar müxtəlif strukturlardır. Niyə alternativ olmalıdır? MDB mövcuddur, onun öz vəzifələri, QİƏ-nin isə öz vəzifələri var. Bir də ki, bəzi ölkələri MDB-yə daxil edə bilməzsən; elə ölkələri ki, onlar QİƏ-də iştirak edirlər və onlarla da əməkdaşlıq etmək

lazımdır. MDB-yə daxil olan ölkələrdən 6-sı QİƏ-də iştirak edir. Çox yaxşıdır ki, biz həm QİƏ-də, həm də MDB-də əməkdaşlıq edirik.

S u a l : Cənab Prezident, Ukrayna ilə əməkdaşlıq necə olacaq?

C a v a b : Ukrayna ilə çox yaxşı əməkdaşlığımız, böyük dostluğumuz var. Biz Ukraynada dövlət müstəqilliyinin möhkəmlənməsi sahəsində görülən bütün tədbirləri yüksək qiymətləndiririk və dəstəkləyirik. Bizim iqtisadi münasibətlərimiz yaxşı inkişaf edir və biz onları inkişaf etdirəcəyik.

S u a l : Neftin nəqli yollarından biri kimi Odessadan istifadə olunması mümkündürmü?

C a v a b : Bilirsinizmi, variantlar olduqca çoxdur. Variantlardan biri də Odessa terminalıdır.

S u a l : Bu, perspektivli variantdır?

C a v a b : Bütün variantlar perspektivlidir.

S u a l : GUAM-ın perspektivliyi barədə Sizin fikriniz necədir?

C a v a b : Çox perspektivli təşkilatdır.

S u a l : Bəs Siz belə bir rəyə necə baxırsınız ki, bu ittifaqı guya nəş hədələyir?

C a v a b : Bilirsinizmi, həmişə kimsə nəyisə hədələyir. Əgər kimsə hədələdiyi barədə düşünsək, onda heç nə etmək lazım deyildir. Hədələyirsə, qoy hədələsin.

S u a l : Cənab Prezident, necə bilirsiniz, bu qədər müxtəlif dövlətlərin münasibətləri QİƏ çərçivəsində iqtisadi və siyasi cəhətdən necə inkişaf edəcək?

C a v a b : Ötən altı il göstərdi ki, ölkələrin iqtisadiyyatlarının vəziyyətinin müxtəlif səviyyəsindən, bu ölkələrdə ictimai-siyasi şəraitdəki fərqlərdən asılı olmayaraq inteqrasiya imkanları var. Lakin iqtisadiyyatların vəziyyətinin müxtəlif səviyyədə olması, ictimai-siyasi şəraitdəki fərqlər bizə əməkdaşlıq etməyə maneçilik törətmir. Ötən altı il göstərdi ki, əməkdaşlıq uğurlu ola bilər.

BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB

9 iyun 1998-ci il

S u a l : Cənab Prezident, Qazaxıstan Respublikasına səfəriniz barədə mətbuat nümayəndələrinə nə demək istərdiniz?

C a v a b : Bu səfər iki hadisə ilə əlaqədardır. Birincisi, Qazaxıstanın paytaxtında türkdilli ölkələrin dövlət başçılarından növbəti görüşü olacaqdır. İkincisi, Qazaxıstanın yeni paytaxtı var, bu paytaxtın açılışı, yəni dünyaya bəyan edilməsi münasibətilə orada görüş keçiriləcəkdir. Mən bu iki hadisə münasibətilə oraya gedirəm.

Qazaxıstan ilə Azərbaycan arasında çox sıx dostluq əlaqələri mövcuddur. Türkdilli ölkələrin dövlət başçılarından ənənəvi görüşlərinin də çox əhəmiyyəti vardır. Mən bütün bunları nəzərə alaraq bu dəvəti qəbul etməmişəm və oraya gedirəm. Hesab edirəm ki, orada görüşlərim, danışıqlarım olacaqdır və bunların hamısı bizim üçün faydalıdır.

M ü x b i r : Cənab Prezident, bu gün iyunun 9-dur. Yəni Sizin Naxçıvandan Bakıya qayıtmağımızın beş ili tamam olur.

C a v a b : Mən bunu unutmuşdum, çox sağ ol ki, yadıma saldı.

S u a l : Biz həmin günü Sizə xatırlatmaq istəyirik. Prezident Heydər Əliyev həmin gün nə düşünürdü və indi, bu gün – beş ildən sonra nə düşünür?

C a v a b : Doğrudan da, iyunun 9-da bu hava limanına gəlmişəm. Başım o qədər qarışıqdır, unutmuşam ki, bu gün ayın 9-dur. Siz bilirsiniz ki, o vaxtdan beş il keçibdir. Bu beş il sizin gözünüzün qabağındadır. Mən o günü xatırlayıram. Çünki o, çox gərgin gün idi, Azərbaycanın çox mürəkkəb bir dövrü idi. Mənim üçün də Bakıya qayıtmaq çox çətin bir problem idi. Mən qayıtmaq istəmirdim, siz bunu bilirsiniz. Mənimlə dörd gün danışıqlar getmişdi. Ancaq mən vəziyyəti dərk edəndən sonra Bakıya gəldim. Amma doğrusu, gələndə heç bilmirdim nə olacaqdır. Çünki burada, Azərbaycanda, Bakıda vəziyyət o qədər ağır, gərgin idi ki, mən sadəcə, xalqın bu çağırışına səs verərək gəldim, özümü xalqın içinə atdım. İndi Allaha şükür olsun ki, bu beş ildə biz çox şeylərə nail olmuşuq. Sağ olun.

ASTANA HAVA LİMANINDA QARŞILANMA MƏRASİMİNDƏN SONRA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB

Astana

9 iyun 1998-ci il

– Mən buraya dostumun – prezident Nursultan Nazarbayevin dəvəti ilə türkdilli dövlətlərin Zirvə görüşündə, habelə Qazaxıstanın yeni paytaxtının təqdimatına həsr olunmuş şənliklərdə iştirak etməyə gəlmişəm. Bu tədbir çox böyük əhəmiyyəti olan hadisədir.

Türkdilli dövlətlərin başçılarının görüşləri, demək olar, altı ildir keçirilir və yaxşı ənənəyə çevrilmişdir. Lakin Qazaxıstan paytaxtının təqdimat mərasimi böyük tarixi hadisədir. Bununla əlaqədar mən qazax xalqının, Qazaxıstanın, onun prezidenti Nursultan Nazarbayevin sevincinə şərikəm. Təbrik edirəm. Bütün Qazaxıstan vətəndaşlarına, Astana şəhərinin bütün sakinlərinə səadət, firavanlıq və uğurlar arzulayıram.

S u a l : Heydər Əliyev, necə bilirsiniz, yeni Qazaxıstanın inkişafı üçün Astananın nə kimi əhəmiyyəti olacaqdır?

C a v a b : Hesab edirəm ki, bu ideya özlüyündə dahi bir ideyadır və şadam ki, o, həyata keçirilir. Əminəm ki, bunun bütün Qazaxıstanın çoxtərəfli, ahəngdar, geniş miqyaslı inkişafı üçün çox böyük əhəmiyyəti olacaqdır.

TÜRKDİLLİ DÖVLƏTLƏRİN V ZİRVƏ GÖRÜŞÜ İŞTİRAKÇILARININ BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSINDA JURNALİSTİN SUALINA CAVAB

10 iyun 1998-ci il

S u a l : Sual Prezident Heydər Əliyevədir. Cənab Prezident, Siz belə bir iddianı şərh edə bilərsiniz ki, Bakı-Ceyhan layihəsinin həyata keçirilməsinə mane olmaq məqsədilə Rusiya Federasiyası Sizə təsir göstərir? Daha bir sual. İmzalanması sentyabr ayı üçün nəzərdə tutulan əsas boru kəmərinə dair sənəd nə dərəcədə hazırdır?

H e y d ər Ə l i y e v : Bilmirəm hansı dildə cavab verim. Rus dilində cavab verəcəyəm ki, hamıya aydın olsun.

Bakı-Ceyhan neft kəməri Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundan neftin ixracı üzrə əsas boru kəmərinin marşrutlarından biridir. 1994-cü ilin sentyabrında Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı üç neft yatağının işlənilməsi haqqında 11 dünya neft şirkətindən ibarət konsorsiumla iri bir müqavilə imzaladı. Bu müqavilədə neftin ixracı üçün əsas neft kəməri çəkilməsi nəzərdə tutulur. Neftin Xəzər hövzəsindən dünya bazarlarına ixracı marşrutlarının bu müddətdə çox variantları tədqiq edilmişdir. Bilirsiniz ki, artıq bir neft kəməri – Bakı-Novorossiysk kəməri mövcuddur və 1994-cü ilin sentyabrında imzalanmış müqaviləyə uyğun olaraq konsorsium tərəfindən çıxarılan neft bu boru kəməri ilə ixrac edilir. Bakı-Supsa marşrutu ilə ikinci neft kəməri çəkilir. Supsa Gürcüstanda Qara dəniz limanıdır. Bu iki boru kəməri ilkin neftin ixracı üçün nəzərdə tutulmuşdur. Lakin böyük neft üçün, təkrar edirəm, 1994-cü ilin layihəsində əsas neft kəməri çəkilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Bütün bu vaxt ərzində axtarışlar aparılmış, əsas neft kəmərinin müxtəlif marşrutları öyrənilmişdir.

Həqiqətən, çox marşrutlar var. Müxtəlif ölkələr gah bir, gah da digər marşruta üstünlük verirlər. Lakin Azərbaycan bəyan etmişdir və bu gün mən bir daha bəyan edirəm ki, biz Bakı-Ceyhan xəttini neft borusu üçün ən məqbul marşrut sayırıq. İndi çox böyük hazırlıq işləri aparılır. Zənnimcə, sentyabrda konsorsium qəti qərar qəbul edəcəkdir və biz bu neft kəmərinin inşasına başlamalıyıq.

Lakin məsələ bundadır ki, son illərin iş təcrübəsinin göstərdiyi kimi, Xəzər hövzəsi neft və qaz ehtiyatları ilə çox zəngindir. 1994-cü ildə imzaladığımız birinci müqavilədən başqa Xəzərin Azərbaycan sektorundakı yataqlara dair daha 10 müqavilə imzalamışıq. Bilirsiniz ki, Xəzər dənizində hər bir Xəzəryanı dövlətin öz sektoru var. Xəzər dənizinin başqa sektorlarında da çox zəngin yataqlar var. Buna görə də söhbət nəinki Azərbaycan sektorunda, həm də digər sektorlarda artıq çıxarılmaqda olan və çıxarılacaq neftin ixracından gedir. Buna görə də indi söhbətlər gedir və bu gün mən öz çıxışında da dedim ki, görünür, Xəzərəşırı neft və qaz magistrallarının inşası ilə ciddi məşğul olmaq lazımdır. Bu magistrallar da Qafqazla, Türkiyə, Qara dəniz vasitəsilə Avropa ölkələrinə gedə bilər.

Biz Bakı-Ceyhan boru kəməri barədə qəti fikirdəyik və onu həyata keçirəcəyik.

ORT-nin «TEMA» PROQRAMININ BAKIDA ÇƏKİLMİŞ VERİLİŞİNDƏ

15 iyun 1998-ci il

İctimai Rusiya televiziyasının «Tema» proqramı Bakıda öz verilişinin növbəti çəkilişini aparmışdır. Veriliş böyük maestro, həmyerlimiz Mstislav Rostropoviçin həyat və yaradıcılığına həsr edilmişdir.

Verilişə toplaşanlar bu məşhur proqramda iştirak edən Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevi hərəzlə qarşıladılar.

Mstislav Rostropoviçin Bakıda, dostlar arasında olması ilə əlaqədar keçirdiyi sevincə şərik çıxan dövlətimizin başçısı dedi:

– Sizi, ümumiyyətlə və xüsusən Azərbaycanda həyata keçirdiyiniz bütün işlərə görə təbrik edirəm. Sabah Sizin konsertinizi gözləyirik. Yeri gəlmişkən, keçmiş vaxtlarda necə olduğunu bilmirəm, amma ola bilsin, bu birinci haldır ki, Siz Bakıda simfonik orkestrə dirijorluq edəcəksiniz.

Mstislav Rostropoviç: Bəli, bu ilk dəfə olacaqdır.

Heydər Əliyev: Siz dünyanın bir çox şəhərlərində, paytaxtlarında olduqca uğurla dirijorluq etmişsiniz, hər yerdə yolunuzu gözləyirlər. Amma öz vətəninizdə Siz Üzeyir Hacıbəyov adına dövlət simfonik orkestrinə ilk dəfə olaraq dirijorluq edəcəksiniz.

Mstislav Rostropoviç: Heydər Əliyeviçin mühafizəsi barədə bir neçə kəlmə demək istəyirəm. Bu, dünyada ən çox musiqisəvər mühafizə dəstəsidir. Ona görə ki, hər hansı digər prezidentə nisbətən Heydər Əliyev konsertlərdə daha tez-tez olur. Buna görə də onlar musiqini dinləyir və başa düşürlər.

Heydər Əliyev: Musiqini, xüsusən də Sizin musiqinizi onlar nəinki başa düşür, həm də sevir. Bu qədər dostların – bu dostlar isə Siz və buraya toplaşanlardır – olduğu halda mən prinsipcə mühafizə dəstəsinə ehtiyac duymuram. Hərçənd ki, prezidentin mühafizə edilməsinə ehtiyac var.

Mstislav Rostropoviç: Biz istəyirik ki, Sizi mühafizə etsinlər.

Yuli Qusman : Biz artıq dedik ki, maestro qaçqınların yanında olmuşdur, Siz onu «Şöhrət» ordeni ilə təltif etdiniz, onun doğma şəhərinin fonda olması üçün Bakıda belə yüksək nöqtəni məxsusi seçdik. Lakin maestronun bu sözləri xüsusilə təsirlidir ki, Azərbaycan musiqiçilərinin yeni nəsl – Üzeyir Hacıbəyovun, Bülbülün, Qara Qarayevin işlərinin davamçıları yetişirlər. Maestronun öz gözəl məktəbi barədə söhbəti gözəldir. Burada Mstislav və Leopold Rostropoviçlər adına məktəbin uşaqları çıxış etdilər – bu tamamilə fantastik aləm idi.

Heydər Əliyev : Bilirsinizmi, Bakı, özünün digər layiqli keyfiyyətləri ilə yanaşı, sözün ən yüksək anlamında, həmişə ən musiqili şəhər olmuşdur. Professional simfonik musiqi, opera musiqisi burada həmişə böyük nüfuzla malik olmuşdur. Buna görə də təsadüfi deyil ki, Mstislav Rostropoviç kimi dahi musiqiçi də Azərbaycan torpağında, Bakıda doğulmuşdur. Təsadüfi deyil ki, bir vaxtlar onun atası buraya məhz işləmək, bununla bərabər, Azərbaycan xalqına yüksək professional musiqi məktəbi yaradılmasına kömək etməyə gəlmişdi. Bu təsadüfi deyildi.

Vaxt vardı, buna maraq nəinki azalmırdı, həm də vəziyyət sadəcə olaraq elə idi ki, bəlkə də adamların musiqidən istedikləri kimi bəhrələnməyə, simfonik orkestrin konsertlərində olmağa və ya məhz simfonik yönümdə musiqi təhsili almağa imkanı yox idi. Amma srağagün, biz Musiqi Akademiyasında olarkən və bir neçə gün ərzində sizinlə birlikdə olmuş adamları birlikdə dinləyərkən mən oturub düşündüm – bu necə böyük səadətdir, yeni nəsəl yetişir, istedadlar var. Onlar həqiqətən çox görkəmli istedadlardır və Azərbaycan xalqı arxayın ola bilər ki, Azərbaycanda musiqi sənətinin professional musiqi ənənəsi irəliləyəcək, inkişaf edəcəkdir. Slava, bu baxımdan Sizin xidmətiniz, Sizin rolunuz qiymətsizdir.

Bu gün biz Sizinlə Bakı şəhərinin yüksək bir nöqtəsindəyik, bura elə bir yerdir ki, adətən bütün bakılılar buradan şəhərin, dənizin seyri-nə dalırlar, Azərbaycanla, Bakı ilə ilk dəfə tanış olanlar hökmən buraya gəlirlər, çünki buradan çox şey görünür. Burada, vaxtilə Sizin də dəfələrlə olduğunuz – burada mən də çox olmuşam – bu yüksək nöqtədə şadam ki, Sizinlə birlikdəyəm, şadam ki, Siz öz dostlarınızın əhatəsindəsiniz. Aydın səmaya, Xəzər dənizinə, gözəl şəhərə baxaraq deyirəm: ümumən incəsənətin, musiqinin inkişafı üçün etdiyiniz hər şeyə görə

sağ olun, Azərbaycana, Azərbaycan incəsənətinə, Azərbaycan mədəniyyətinə göstərdiyiniz çox böyük köməyə görə sağ olun.

Yuli Qusman : Heydər Əliyev, bu gün bizimlə birlikdə olduğunuza görə sağ olun. Bu gün biz çox dedik ki, Mstislav Rostropoviç BMT-nin sülh və xoşməramlı elçisidir. Ancaq mənə elə gəlir ki, onun sənəti, musiqisi ölkələrimizi bütün söhbətlərə, bütün siyasətçilərə nisbətən daha möhkəm bağlayır.

Mstislav Rostropoviç : Balaca bir əlavə. Heydər Əliyev buraya gələndə biz onun bundan əvvəl mənim ciddi musiqi barəsində dediyim belə bir fikri təkrarladığını qeyd etdik: Ciddi musiqini qavramaq üçün dinclik gərəkdir. Heydər Əliyev dedi ki, vaxt var idi musiqi tənəzzül edirdi. Çünki qarmaqarışıqlıq, hər şeyə görə – həyata görə, quruluşa görə narahatlıq dövrü idi. Mən bu dəfə buraya gələndə gördüm ki, ötən ildəkinə nisbətən daha çox dinclik, daha çox əminlik var. Əgər bundan sonra da belə getsə – hökmən belə də olacaq – klassik musiqi çağları da gələcək, onda Siz könül xoşluğu ilə, can rahatlığı ilə konsertə gələcək və böyük musiqidən həzz alacaqsınız.

Heydər Əliyev : Bu gün mənim Bakıya qayıtmağımın beş ili tamam olur. O günləri xatırlayıram – 1993-cü ilin iyun ayını və bu günü. Sual verə bilərlər: Mən bu beş ildə nəyi ən mühüm nailiyyət hesab edirəm? Əvvəla, müharibənin, qan tökülməsinin qarşısı alındı, ikincisi, ictimai-siyasi sabitliyi, dincliyi, insanların azadlığını təmin etmək mümkün oldu. Buna görə də əmin ola bilərsiniz ki, vaxt ötdükcə daha çox sabitlik olacaq, daha çox azadlıq olacaq, daha çox dinclik olacaqdır. Sağ olun.

Yuli Qusman : Heydər Əliyev, proqramda olduğunuza görə sağ olun.

Mstislav Rostropoviç : Bu gün sizin hamınızı Milli Qurtuluş Günü münasibətilə bir daha təbrik etmək istəyirəm. Mən bu günü Sizinlə birlikdə bayram edirəm.

Heydər Əliyev : Sağ olun.

TARİXƏ ADDIMLAMIŞ İNSAN

Rusiyanın «Çrezvıçaynoye proışşestviye» qəzetinin xüsusi buraxılışı Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevə həsr edilmişdir.

Azərbaycan dövlətinin başçısı Heydər Əliyevin həyatında əlamətdar gün – onun 75 illik yubileyi bu qeyri-adi, nəfis tərtibatlı nömrənin işıq üzə görməsi üçün xoş bir səbəb olmuşdur. Bu yubiley nəinki Azərbaycanda, Gürcüstanda, Rusiyada və başqa MDB ölkələrində, həm də dünyanın digər müxtəlif dövlətlərində böyük hərətlə qeyd edilmişdir. Buna qəzetin xüsusi buraxılışının səhifələrində dərc edilmiş səmimi təbriklər də sübutdur. Təbrikləri yubilyarın ünvanına iri dövlətlərin başçılarından tutmuş məktəblilərədək bir çox adamlar göndərmişlər.

Nömrə Prezident Heydər Əliyevin mənalı və ifadəli portreti ilə açılır və başa çatır – bu portretdə oxucuya müdrik, uzaqgörən, iradəli bir insan baxır. Bəli, biz Prezidentimizi məhz belə bir insan kimi tanıyırdıq, onu bütün dünya da məhz bu cür tanımışdır. Heydər Əliyev qəzetin səhifələrində gözlərimiz qarşısında zamanımızın böyük şəxsiyyəti, dünya şöhrətli, görkəmli siyasətçi, öz müstəqil vətəninin mütləq lideri kimi canlanır.

Qəzetin oxucularına öz müraciətində onu böyük yubiley münasibətilə təbrik edən redaksiya sözü o kəslərə verir ki, onlar dövlətimizin başçısını işdə görmüş, onunla təmasda olmuş, onun öz gözəl keyfiyyətlərinin: insanlarla ünsiyyət yaratmaq istedadının, tükənməz ruh yüksəkliyinin, qeyri-adi həyatsevərliyinin, böyük insani xeyirxahlığının təzahürlərinin şahidi olmaq imkanına malik olmuşlar. Onların arasında keçmiş SSRİ Dövlət Plan Komitəsinin sədri, həmyerlimiz Nikolay Baybakov da, keçmiş SSRİ Dövlət Kinematografiya Komitəsinin sədri Filipp Yermaş da, Rusiya Futbol İttifaqının prezidenti Vyacheslav Koloskov da, bir vaxtlar H.Ə.Əliyevin şəxsi mühafizə şöbəsinin rəisi olmuş, indi isə «Boss» firmasının qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin baş direktoru Aleksandr İvanov da var. Qəzetdə Cövhərqala şəhərində küçələrdən birinin adını dəyişdirib ona Heydər Əliyevin adını vermək haqqında İçkeriya Çeçen Respublikasının prezidenti Aslan Məshədovun fərmanı da dərc edilmişdir.

Nömrədə Heydər Əliyevin öz həyatının müxtəlif məqamlarında təsvir olduğu şəkillər verilmişdir. Məsələn, biz onun Moskvada işlədiyi illərdə Çuvaşiyada necə sevinclə və mehribanlıqla qarşılandığını görürük, budur, Heydər Əliyev Beynəlxalq Olimpiya Komitəsinin prezidenti Xuan Antonio Samaranch qəbul edir, 1983-cü ildə Hanoyda olarkən Vyetnam fəhlələri və ziyalı nümayəndələri ilə söhbət edir.

Qəzetdə dərc olunmuş bütün təbrik məktubları, ötən günlərin xatirələri, bütün illüstrasiyalar ümumi bir sərlövhə altında verilmişdir: «Gün doğandan gün batanaədək». Qəzetin baş redaktoru, həmvətənimiz Əkrəm Əliyev nömrəni açan öz giriş sözündə deyir ki, belə bir sərlövhə təsadüfi deyildir: axı Azərbaycan Prezidenti Heydər Əlirza oğlu Əliyev məhz bu cür, gün doğandan gün batanaədək yorulmadan çalışır.

«ÇP» redaksiyası nömrəni hazırlayarkən Azərbaycan Prezidentinin portretini siyasi səpkidə göstərməyə çalışaraq – bu da özlüyündə çox mürəkkəb və məsuliyyətli işdir – dövlətimizin başçısının rəsmi və əməli səfərlərinə həsr olunmuş mətbuat materiallarına, telereportajlara müraciət etmişdir. Bunun sayəsində isə professional siyasətçini, polad iradəyə, güclü intellektə, dərin erudisiyaya və natiqlik istedadına malik və bütün bunlarla yanaşı, çox kövrək qəlbli bir insan olan, sərbəst davranışlı, zarafət etməyi, rəsmi qəbul və görüşlərdə gərginliyi ürək açan zarafatla zəiflətməyi bacaran, müsahibi heyran qoymağa, onun diqqətinə hakim kəsilməyə qadir lideri oxucuya tam dolğunluğu ilə göstərmək mümkün olmuşdur.

«ÇP»nin xüsusi buraxılışında «Moskovski komsomolets» qəzetinin icmalçısı Aleksandr Budberqin «Virtuoz» məqaləsi də dərc edilmişdir. Onun yarım sərlövhəsi belədir: «Heydər Əliyev dərslik üçün örnəkdir». Bu məqaləni oxuduqda böyük qürur hissi keçirirsən, ürəyin dağa dönür ki, bütün bunlar sənə yurdunun, sənə vətəninə rəhbəri haqqındadır, məqalə müəllifinin yazdığı kimi, Makiavelli traktatlarına canlı illüstrasiya ola biləcək insan haqqındadır, elə bir insan haqqındadır ki, onun təcrübəsini araşdırıb öyrənmək olar və lazımdır.

Bəli, tarixə addımlamış Prezidentimiz Heydər Əliyev məhz belə bir insandır, «Çrezvıçaynoye proışşestviye» qəzetinin oxucuları da bu nömrədəki yazılardan onu məhz belə bir insan kimi tanıyacaqlar.

AZƏRBAYCAN VƏ RUMİNYA PREZİDENTLƏRİNİN BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSI

*Baki, Prezident Sarayı
30 iyun 1998-ci il*

Prezident Sarayında Azərbaycan-Rumıniya sənədlərinin imzalanması mərasimindən sonra prezidentlər Heydər Əliyev və Emil Konstantinesku birgə mətbuat konfransı keçirdilər.

Mətbuat konfransının əvvəlində Azərbaycan və Rumıniya prezidentləri bəyanatla çıxış etdilər.

AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN BƏYANATI

– Hörmətli cənablar, xanımlar, hörmətli mətbuat nümayəndələri!

Dünən Rumıniyanın prezidenti cənab Emil Konstantinesku mənim dəvətimlə Azərbaycana rəsmi səfərə gəlmişdir. Mənim dəvətimin və bu səfərin məqsədi Rumıniya-Azərbaycan əlaqələrinin inkişaf etməsi üçün yeni addımlar atmaqdan ibarətdir. Dünən və bu gün apardığımız danışıqlar zamanı biz ölkələrimiz arasındakı əlaqələrə, beynəlxalq məsələlərə aid, regionumuzda olan vəziyyət və bir çox başqa problemlər haqqında fikir mübadiləsi aparmış və bir çox məsələlər barəsində eyni fikirdə olduğumuzu bəyan etmişik.

Bu gün prezident cənab Emil Konstantinesku ilə mənim aramda iki saat ərzində təkbətək danışıqlar olmuşdur. Sonra nümayəndə heyətlərinin iştirakı ilə danışıqlarımız davam etmişdir. Mən bu danışıqları çox əhəmiyyətli, məzmunlu və çox səmərəli hesab edirəm. Bir daha qeyd edirəm, biz hər iki tərəfi maraqlandıran, demək olar, bütün məsələlər barəsində fikir mübadiləsi aparmışıq.

Rumıniya ilə Azərbaycan arasında əlaqələr Azərbaycan dövlət müstəqilliyi əldə edəndən sonra yaranıbdir. Bu əlaqələr üç il bundan öncə dövlət başçıları səviyyəsində yaranıb və bu günə qədər davam edir. Bizim dövlətlərimiz arasında bir çox müqavilələr, sazişlər, sənədlər imzalanmışdır. Rumıniya ilə Azərbaycan arasında dostluq və əməkdaşlıq haqqında müqavilə var. Bunlar hamısı ötən üç ildə gördüyümüz işlərin nəticəsidir. Bu gün isə biz irəliyə getmək üçün yeni addımlar

atırıq və prezident cənab Emil Konstantineskunun səfəri bunun üçün yaxşı imkanlar açır.

Biz danışıqlar zamanı qeyd etdik ki, ölkələrimiz məsafəcə bir-birinə çox yaxındır. Biz bir regiona mənsubuq və Rumıniya da, Azərbaycan da Avropaya daxildirlər. İqtisadi əməkdaşlığımız üçün çox böyük imkanlar var. Bu baxımdan Xəzər dənizi ilə Qara dəniz arasında olan yollar, Avropa-Qafqaz-Asiya nəqliyyat magistralının yaranması və başqa vasitələr çox əhəmiyyətlidir.

Cənab Emil Konstantinesku Rumıniyanın bugünkü vəziyyəti və qonşuları ilə olan əlaqələri haqqında geniş məlumat verdi. Mən isə Azərbaycanın bugünkü vəziyyəti və regionda, Qafqazda olan vəziyyət, Azərbaycanın qonşuları ilə əlaqələri haqqında çox geniş məlumat verdim.

Bizim fikirlərimiz eyni oldu ki, ölkələr arasında əlaqələr Birləşmiş Millətlər Təşkilatının, ATƏT-in prinsipləri, beynəlxalq hüquq normaları əsasında qurulmalıdır. Ölkələrin, dövlətlərin ərazi toxunulmazlığı, ərazi bütövlüyü əsas prinsiplərdən biridir. Bu barədə Rumıniyanın da qarşısında bir çox məsələlər olmuşdur və bəlkə bu gün də var. Amma Azərbaycanın qarşısında çox ciddi problemlər var.

Mən çox məmnuniyyətlə qeyd edirəm ki, bu məsələlər ətrafında apardığımız danışıqlar bizim tam eyni fikirdə olduğumuzu göstərdi. Mən Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunması haqqında da prezident cənab Emil Konstantineskuya çox geniş məlumat verdim. Bir daha qeyd edirəm ki, mən bu görüşlərimizi, danışıqlarımızı çox səmərəli, əhəmiyyətli hesab edirəm. Hesab edirəm ki, biz gələcək üçün yaxşı əsas yaradıırıq.

Rumıniya ilə Azərbaycan arasında əlaqələri inkişaf etdirmək üçün bu gün burada imzalanmış sənədlər də çox əhəmiyyətlidir. Bu baxımdan Rumıniya ilə Azərbaycan arasındakı əlaqələrə dair Rumıniya Prezidentinin və Azərbaycan Prezidentinin imzaladıqları bəyannaməni mən çox yüksək qiymətləndirirəm. Bu bəyannamənin bütün müddəaları Rumıniyanın və Azərbaycanın dünyada gedən proseslər, regionda, Avropada olan məsələlər və Qafqaz regionundakı proseslər haqqında eyni fikirdə olduğunu bir daha təsdiq edir.

Bizim danışıqlarımız hələ bundan sonra da davam edəcək, prezident cənab Emil Konstantinesku bu gün də, sabah da ölkəmizlə daha geniş tanış olmaq imkanları əldə edibdir. Ümidvaram ki, səfər müvəffəqiyyətlə

yətlə başa çatacaq və bizim qonaqlarımız Azərbaycana səfərlərindən razı olacaqlar.

Mən burada, mətbuat qarşısında Rumıniya xalqına, dövlətinə Azərbaycanın hörmət və ehtiramını bir daha bildirirəm. Rumıniyanın prezidenti cənab Emil Konstantineskuya hörmət və ehtiramımı bildirirəm.

RUMİNYA PREZİDENTİ EMİL KONSTANTİNESKUNUN BƏYANATI

– Cənab Prezident Əliyev! Xanımlar və cənablar!

İcazə verin, hər şeydən əvvəl, mehriban münasibətə, bizim nümayəndə heyətinə göstərilən qayğıya, Azərbaycanın paytaxtı gözəl Bakı şəhərində bizə göstərilən hörmətə görə sizə və Azərbaycan xalqına minnətdarlığımı bildirirəm.

Prezident Heydər Əliyev görkəmli siyasətçidir və qarşılıqlı maraq doğuran məsələləri son illər ərzində onunla bir neçə dəfə səmimi və konstruktiv şəraitdə müzakirə etmək mənə nəsib olmuşdur.

Gördüyünüz kimi, Rumıniya nümayəndə heyəti çox böyük tərkibdədir. Biz burada Rumıniyanın xarici işlər, ticarət və sənaye, nəqliyyat nazirliklərinin, Elmlər Akademiyasının, maliyyə qurumlarının məsul şəxsləri ilə təmsil olunmuşuq. Bu, Azərbaycanın Xəzər regionunda oynadığı böyük rola, həm Avropada, həm də Asiyada oynadığı böyük rola görə və bizim bu görüşlərə verdiyimiz xüsusi əhəmiyyətə görədir.

Rumıniya və Azərbaycan qədim ənənələrə, tarixə malik iki ölkədir və onlar eyni proseslərlə, tamamilə yeni təcrübə ilə üzləşirlər. Ümid edirəm ki, hər iki ölkə bu prosesdən uğurla çıxacaqdır.

Biz bu gün Prezident Əliyev ilə söhbətimiz zamanı iqtisadi-ticarət əməkdaşlığının əsasını qurmağa çalışdıq və hər iki tərəfi maraqlandıran mövzulara toxunduq. Bunlar neft, qaz, nəqliyyat sahələrində əməkdaşlıq haqqındadır. Mən əminəm ki, hər iki ölkənin biznesmenləri, şirkət rəhbərləri arasında daimi ünsiyyət, ticarət əlaqələrinin inkişafına, Uzaq Şərqdən Mərkəzi Avropaya və əksinə, Mərkəzi Avropadan Uzaq Şərqə malların bu ölkələr vasitəsilə daşınmasına kömək edəcəkdir.

Mərkəzi Avropa ticarət təşkilatının üzvü kimi, Rumıniya dövləti həm Azərbaycanla, həm də Xəzər hövzəsinə daxil olan digər ölkələrlə əlaqələrin genişlənməsini istəyir. Əminəm ki, bu gün imzalanmış sənədlər – dostluq və tərəfdaşlıq haqqında bəyannamə, dövlət mətbuat agentlikləri arasında əməkdaşlıq haqqında sənəd, nəqliyyat haqqında

sənəd xalqlarımız və hökumətlərimiz arasında əlaqələrin daha da möhkəmlənməsinə, dinc, vahid, sülhsevər Avropa ölkələrinin bir-birinə yaxınlaşmasına xidmət edəcəkdir.

Sonra jurnalistlərin suallarına cavab verildi.

S u a l : Sualım cənab Konstantineskuyadır. Xəzər neftinin Rumıniya ərazisi ilə hansı həcmdə nəql edilməsi nəzərdə tutulur və bununla əlaqədar Azərbaycan tərəfi hansı güzəştlərə ümid bəsləyə bilər? Bu barədə Bakıda nə kimi razılaşmalar əldə olunubdur?

E m i l K o n s t a n t i n e s k u : Rumıniya bu nəqliyyat dəhlizində iştirak etmək üçün artıq infrastruktura malikdir. Bunlar, əslində Rumıniyanın bütün ərazisindən keçən neft-qaz kəmərləridir. Bu kəmərlər Rumıniyanın Qara dənizdəki Konstansa limanından Macarıstana, habelə Mərkəzi Avropanın neft və qaz ehtiyatlarına malik olmayan bütün ölkələrinə çıxır. İkinci cəhət isə odur ki, Konstansa limanında Rumıniyanın neft terminalı var. Konstansa limanı gücünə görə Qara dənizdə ən böyük və Avropada beşinci limandır. Rumıniya neft emalı kombinatlarının kompleks sistemində malikdir, o cümlədən Konstansada böyük neftayırma kombinatı və onun öz limanı var. İstehsal gücləri gətiriləcək bütün neftin emalını təmin edə bilər. Neft kimyası sənayemizin böyük istehsal gücü var.

Neft və qaz kəmərlərindən əlavə, Rumıniyada bütün istiqamətlərdə daşımaları təmin edə bilən dəmir yolu şəbəkəsi, habelə Avropa standartlarına uyğun avtomobil yolları mövcuddur.

Eyni zamanda Konstansa limanı bütün başqa limanlarla əlaqəlidir, inteqrasiya olunmuş nəqliyyat və elektrik enerjisi sistemi ilə qarşılıqlı surətdə bağlıdır.

Bütün bunlar göstərir ki, təkə xam neftin deyil, həm də neft məhsullarının nəqlini təmin etmək mümkündür. Əgər qısaca desək, Rumıniya ərazisi ilə Balkana və Avropanın başqa yerlərinə ildə 30 milyon ton neft nəql etmək olar. Balkana gəldikdə, Sloveniya, Xorvatiya, Serbiya istiqamətlərini, habelə Almaniya və Avstriya da daxil olmaqla Mərkəzi Avropa ölkələrini xatırlatmaq olar. Nümayəndə heyətimizin tərkibindəki ekspertlər sizə «Rumıniya yolların kəşifində» adlanan layihəni təqdim edə bilərlər. Buradakı şəkillər, xəritələr dediklərimizin hamısını əhatə edir.

S u a l : Hər iki prezidentə sualım var. Birinci sualım Azərbaycan Prezidentinədir. Azərbaycanın böyük neftinin nəqlinə dair Azərbaycandan başladığı danışıqlara Rusiya, Ukrayna, Gürcüstan və Türkiyə kimi, Rumıniya da dəvət ediləcəkmidi? Rumıniya prezidentinə sualım isə belədir: Rumıniya Azərbaycanın neft yataqlarının işlənməsində iştirak etmək niyyətindədirmi?

H e y d ə r Ə l i y e v : Azərbaycan neftinin, yəni Xəzər dənizindən hasil olunacaq neftin dünya bazarlarına çıxarılması üçün Qərb istiqamətində bir neçə yol var. İndi konsorsium tərəfindən Xəzər dənizindən hasil olunan nefti artıq bir neft kəməri, Bakı-Novorossiysk kəməri ilə ixrac edirik. İkinci, Bakı-Supsa neft kəməri Qara dənizin Supsa limanına çəkilir. O kəmərlə də neft ixrac olunacaqdır. Böyük neft kəmərinin – Bakı-Ceyhan kəmərinin də tikilməsi nəzərdə tutulubdur. Bunlardan əlavə, Qazaxıstan və Türkmənistanın neft məhsullarının Xəzər dənizindən, Qafqazdan keçməklə Qara dəniz vasitəsilə Avropaya daşınması məsələləri müzakirə olunur.

İmkanlar çoxdur. Şübhəsiz ki, Rumıniya bu imkanlarda iştirak edəcəkdir. Biz bu işlərdə Rumıniyanı özümüzün tərəfdaşımız hesab edirik. Rumıniyanın prezidenti cənab Konstantinesku məndən əvvəl suala cavab verərkən onların nə qədər böyük imkanları olduğu barədə məlumat verdi.

E m i l K o n s t a n t i n e s k u : Mən cənab Əliyevə bir daha təşəkkür etmək istərdim ki, o, infrastrukturun ən vacib layihələrindən birini dəstəkləyir. Dünya miqyaslı bu layihə gələn minillik üçün nəzərdə tutulmuşdur. Bu, Sakit okeandan Atlantik okeanına – Yaponiya və Çindən Fransa və İspaniyaya qədər uzanacaq layihədir.

Rumıniya və Azərbaycan transkontinental dəhlizin ortasında əsas yer tuturlar. Həm də bu halda Bakı və Konstansa çox mühüm nöqtələrə çevrilir. Bütün bunların başqa baxımdan da əhəmiyyəti var. Biz enerji ehtiyatları sektorunda işləyənlərin zərb-məsəlini unutmamalıyıq: neft kəmərləri məhz neftin tapıldığı yerlərdən keçir və deməli, sülh də qonur.

Bu layihəyə Rumıniyanın cəlb olunmasına gəldikdə isə, hesab edərəm ki, bizim çox yaxşı imkanlarımız var. Mən təhsilimə görə geoloqam, Azərbaycanın baş naziri isə neft avadanlığı sahəsində böyük mütəxəssisdur. Yeri gəlmişkən, o, nəinki neft avadanlığına yaxşı bələddir, həm də rumın dilini bilir. Bu bir daha göstərir ki, Rumıniya və

Azərbaycan sənayeləri arasında ənənəvi əlaqələr mövcuddur. Bunu bilməyənlərə isə deyə bilərəm ki, neftin sənaye üsulu ilə çıxarılmasına ilk dəfə ötən əsrin ikinci yarısında eyni vaxtda Bakıda və Ployeştidə başlanmışdır. Rumıniya və Azərbaycan həmin dövrdə neftin ən mühüm ixracçıları idilər və Amerika Birləşmiş Ştatları – orada da neft hasilatına təxminən həmin vaxt başlamışdı – ilə birlikdə sənayenin bu sahəsinin pionerləri olmuşlar.

S u a l : Mənim birinci sualım Prezident Əliyevə olacaqdır. Rumıniyanın Bakıdan Konstansaya gedəcək neft marşrutu layihəsi barəsində Sizin fikriniz necədir?

H e y d ə r Ə l i y e v : Mən bu barədə fikrimi dedim. Əvvəlki suala cavab verərək bu barədə çox geniş dedim. Ancaq bir də təsdiq edirəm ki, Xəzər dənizindən hasil olunan neftin Avropaya ixrac edilməsində Azərbaycan ilə Rumıniya arasında, Bakı ilə Konstansa arasında ki nəqliyyat əlaqələri xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Hesab edirəm ki, Bakı-Konstansa xətti bu barədəki çoxşaxəli layihələrin bir hissəsi olacaqdır.

S u a l : Növbəti sualım prezident Konstantineskuyadır. Siz bu layihənin reallığa çevrilməsini necə görürsünüz?

E m i l K o n s t a n t i n e s k u : Mən Prezident Əliyev ilə olan söhbətimizin nəticəsindən xüsusi məmnunluq duyuram. Dediym kimi, təşəbbüsçüsü cənab Əliyev olan layihə Rumıniya üçün də çox vacibdir. Uzun çəkən söhbətimiz zamanı biz razılaşdıq ki, bu layihəni dünya miqyasında dəstəkləmək üçün birləşərək səylərimizi əlaqələndirək.

S u a l : Mənim sualım cənab Konstantineskuyadır. Sizin tərcümeyi-halınızla az-çox maraqlanan adamlar bilirlər ki, hüquqşünas karyerasından imtina edib geologiyaya seçmiş və bu sahədə böyük nailiyyət qazanmışınız, Nyu-York Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü seçilmişiniz. Siyasi karyeranızla maraqlananlar isə bilirlər ki, 90-cı illərdə universitet tələbə həmrəyliyinə başçılıq etmiş, 1996-cı ildə prezident seçilmişsiniz. Bütün bunlara nəzər salaraq soruşmaq istərdim: Siz özünüz və rumın xalqı üçün ən böyük nailiyyət nəyi hesab edərdiniz? Sizin üçün nə çətin olub – müxalifətdə olmaq, yoxsa hakimiyyətin reallıqları ilə hesablaşmaq? Çox sağ olun.

E m i l K o n s t a n t i n e s k u : Sizin dediyiniz kimi, mən universitetdə müəllim olmuşam. Mən faktiki olaraq müəllim, professoram və prezidentlikdən gəndən sonra professor olaraq qalacağam. Mənim

müəllimlik təcrübəm öyrətmişdir ki, bəzən suallar onların cavablarından məntiqli olur. Siyasətçi kimi təcrübəm göstərir ki, həmin vaxt üçün vacib olan bir məsələni həll etdikdən sonra o, əhəmiyyətini itirir və həll edilməli yeni məsələ daha vacib olur.

Müxalifətdəki və sonrakı təcrübəmi nəzərə almaqla deyə bilərəm ki, əgər müxalifət poeziyadırsa, hakimiyyət nəsrdir. Özü də adicə nəsr yox, çətin, dramatik, bəzən də faciəvi nəsrdir. Ona görə ki, bu termin altında nə isə çox mühüm bir məqam, yəni öz üzərinə məsuliyyət götürmək başa düşülür. Özü də elə bir məsuliyyət ki, onu öz adından deyil, bütün xalqın adından üzərinə götürürsən və bu, hər bir prezident üçün çox müəkkəbdir.

Mülki cəmiyyətdən gələn bir adam kimi, təcrübəmdə başa düşmüşəm ki, prezident üçün seçicilərin mandatu ilə deyil, tarixlə müqavilə bağlamaq daha vacibdir. Bu, prezident seçilən adam üçün əsas məqsəd olmalı və onun bütün həyatında iz buraxmalıdır.

Nailiyyətlərə gəldikdə isə, əgər bunları sən özün qiymətləndirirsənsə, bunun heç bir mənası və əhəmiyyəti yoxdur. Prezident Əliyev kimi, mənim də taleyim elə gətiribdir ki, keçid dövrünü yaşayan ölkənin prezidenti olmuşam. Mən vurğuladım ki, bu keçid dövründə, deyək ki, pis və ya nisbətən yaxşı qərarlar arasında heç bir seçim yoxdur. Əgər biz nəyəsə nail olmuşuqsa, bunu tarix sübut edəcəkdir.

MOSKVA, SANKT-PETERBURQ, MDB VƏ BALTIYA ÖLKƏLƏRİNİN JURNALİSTLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏ GİRİŞ NİTQİ

*Bakı, Prezident Sarayı
10 iyul 1998-ci il*

Prezident Sarayında Moskva, Sankt-Peterburq, MDB və Baltiya ölkələri jurnalistlərinin böyük bir qrupunu qəbul edən dövlətimizin başçısı Heydər Əliyev qonaqları salamlayaraq dedi:

– Şadam ki, siz toplaşıb respublikamıza səfər etdiniz. İndi bir çox ölkələrin jurnalistləri bizə qonaq gəlirlər – müxtəlif vaxtlarda, müxtəlif tərkibdə və miqdarda. Amma son vaxtlar bizə əsasən Rusiyadan, habelə MDB və Baltiya ölkələrindən bu qədər jurnalist gəldiyi yadımda deyildir. Buna görə də sizin Azərbaycana səfəriniz artıq hadisəyə çevrilir və mən buna şadam.

Biz istəyirik ki, respublikamız necə varsa, onun haqqında nə az, nə də çox – beləcə məlumata malik olsunlar. Mən həmişə buna şad olaram ki, insanlar bizə qonaq gəlir, ölkəmizə səfər edirlər. Doğrudur, bu, heç də həmişə gözlənilən nəticələri vermir, çünki bəzən insan öz subyektiv hisslərinə uyur, hər şey ona əslində olduğu kimi görünür. Ancaq bunun bizim üçün onsuz da heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Vacib olan budur ki, həyatımızla, ölkəmizlə, dövlətimizlə daha yaxından tanış olsunlar.

O ki qaldı Rusiyaya və MDB ölkələrinə, bizi keçmişdə çox şey bağlamışdır, bu gün də çox şey bağlayır. Ona görə də sizin səfəriniz xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Hər necə olsa da, biz artıq neçə illərdir ki, bir-birimizdən asılı vəziyyətdə deyilik. Buna həxmayaraq, məsələn, Rusiya mətbuatı MDB ölkələrinə həmişə yer ayırır və əlbəttə, MDB ölkələrində də ən çox Rusiya mətbuatını oxuyurlar. Rusiya mətbuatında dərc edilən məqalələr – fərqi yoxdur, istər yaxşı olsun, istərsə də yaxşı olmasın – həmişə böyük maraq və müvafiq əks-səda doğurur.

Bütün bunları nəzərə alaraq şadam ki, siz buraya gəlmisiniz. Bilmiyəm, nəyi görməyə imkan-macal tapdınız, sizdə nə kimi təəssüratlar var, sabah hansı təəssüratla yola düşəcəksiniz. Lakin bundan asılı ol-

mayaraq, mən bu faktın özünü müsbət bir fakt kimi qiymətləndirirəm və sizə təşəkkür edirəm ki, vaxt tapıb respublikamıza gəldiniz, bu günlərdə bizdə oldunuz, həyatımızla tanış oldunuz. Sağ olun.

Sonra Prezident Heydər Əliyev jurnalistlərlə söhbətin formasını, onların özlərinin müəyyənləşdirməsini təklif edərək, onların hər hansı variantını qəbul etməyə hazır olduğunu söylədi. Jurnalistlər dedilər ki, onlar Azərbaycanın bölgələrinə səfərlərdən çox böyük təəssürat almışlar, buna baxmayaraq, əvvəlcə respublikada vəziyyət barədə dövlətimizin başçısının rəyini dinləmək, sonra isə söhbəti sual-cavab formasında qurmaq istədilər.

Prezident Heydər Əliyev qonaqlarla razılaşaraq dedi:

– Keçmişdə Sovet İttifaqına daxil olmuş digər ölkələr kimi, indi Azərbaycan da öz tarixinin keçid mərhələsini yaşayır. Bu mərhələ ölkələrimizdə öz spesifikasiyaları və xüsusiyyətləri ilə keçir, lakin əsasən eyni xarakter daşıyır. Biz Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinə nail olmasını respublikamızda ən başlıca və mühüm tarixi hadisə hesab edirik. Bizim üçün bu, XX əsrin ən böyük hadisəsidir.

Tarixdə bilirsiniz ki, 1918-ci ildə Azərbaycanda ilk dəfə Demokratik Cümhuriyyət yaradıldı, bu cümhuriyyətin hökuməti 23 ay mövcud oldu, 1920-ci ilin aprelində isə Sovet hakimiyyəti qurulması ilə əlaqədar onun varlığına son qoyuldu. 1920-ci ildən 1922-ci ilədək Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının müəyyən müstəqilliyi vardı, yəni o, hər hansı digər dövlət qurumuna daxil olmayan respublika idi, amma Kommunist Partiyası, kommunist rejimi, deməli, ÜİK(b)P və ya Rusiya Kommunist Partiyası tərəfindən idarə edilirdi.

Azərbaycan 1922-ci ildən Sovet İttifaqının tərkibində olmuş və 1991-ci ilin axırlarında Sovet İttifaqının dağılması ilə əlaqədar müstəqil dövlətə çevrilmişdir.

Müstəqilliyin əldə edilməsi dövrü Azərbaycan üçün çox mürəkkəb olmuşdur. Mürəkkəblik bundan ibarət olmuşdur ki, Azərbaycan onun ərazisinin bir hissəsinə – Dağlıq Qarabağa Ermənistanın iddiası ilə əlaqədar onunla hərbi münaqişə vəziyyətində idi. Bildiyiniz kimi, bu münaqişə 1988-ci ilin fevralında başlamışdır. O vaxtlar Sovet İttifaqı hələ mövcud idi. Təəssüf ki, o vaxtkı Sovet dövləti, Sovet hökuməti 1988-ci ildə bu münaqişənin qarşısını almaq, onun güclənməsinə, böyük qan tökülməsinə, sonra isə böyük müharibəyə çevrilməsinə yol verməmək üçün, zənnimcə, bütün imkanlara malik olduğu halda, bunu etmədi.

Bu münaqişə 1988-1989-1990-cı və 1991-ci illərdə, Sovet İttifaqının hələ mövcud olduğu illərdə davam etdi. Sovet İttifaqının hələ mövcudluğu dövründə, Ermənistanla Azərbaycanın bir dövlətə daxil olduğu halda təxminən 4 il ərzində bu iki müttəfiq respublika arasında qanlı münaqişə davam etdi. Buna görə də Azərbaycanda müstəqilliyin əldə edilməsi o vaxt, Ermənistanla Azərbaycan arasında hərbi əməliyyatlar, münaqişə olan vaxtda baş verdi. Təbii ki, bu, Azərbaycanın vəziyyətini çətinləşdirdi.

Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra ölkədə vəziyyəti həmin çətinləşdirən başqa bir hal bundan ibarət olmuşdur ki, həmin vaxtdək Azərbaycan özünün daxilində ictimai-siyasi vəziyyət sabit deyildi. Bir tərəfdən, bu qeyri-sabitlik münaqişə vəziyyəti ilə bağlı idi, çünki həmin vaxtdək Azərbaycan ərazisinin bir hissəsi artıq işğal olunmuşdu, hər halda Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən tamamilə işğal edilmişdi, Dağlıq Qarabağın hüduqlarından kənardakı və Ermənistanla Azərbaycan arasında sərhəd zonasındakı bəzi digər yaşayış məntəqələri işğal olunmuşdu. Oradan bütün azərbaycanlılar qovulub didərgin salınmışdı, artıq 1991-ci ildə onlar öz ölkəsində qaçqınlara çevrilmişdilər. Təbii ki, bu, daxili siyasi vəziyyəti çətinləşdirirdi.

Digər tərəfdən, o vaxt daxili siyasi vəziyyəti bu da çətinləşdirirdi ki, Azərbaycanda kommunist rejiminə qarşı xalq kütlələrinin çıxışlarının çox fəal prosesi gedirdi. Bu nə ilə bağlı idi? Azərbaycanda xalq, kütlə, adamların böyük əksəriyyəti Azərbaycan, Sovet İttifaqı rəhbərliyini bunda təqsirləndirirdilər ki, onlar Azərbaycanın, Azərbaycan xalqının mənafelərini qorumaq iqtidarına deyildilər. Azərbaycan xalqı təcavüzə, müxtəlif növ qırğınlara məruz qalmışdı və sair. Bu, etiraza səbəb oldu, ona gətirib çıxardı ki, 1988-1989-cu və 1990-cı illərdə Azərbaycanda xalq kütlələrinin fəal çıxışları, küçə və meydanlarda mitinqlər oldu. Burada, Bakıda, dəniz sahilində «Azadlıq» adlı böyük bir meydan var. Həmin aramsız mitinqlər orada keçirilirdi.

Buna görə də o vaxt sovet rəhbərliyi, təbii olaraq, Moskva, Azərbaycan, Bakı rəhbərliyi cəza tədbirləri görür, xalqı qovub dağıdır, fəvqəladə vəziyyət elan edirdilər, bu isə adamlarda daha çox etiraza səbəb olurdu. O vaxt belə bir vəziyyətdən istifadə edərək burada Xalq Cəbhəsi yaradıldı. O, vəziyyətdən, adamların narazılığından, etirazlarından istifadə edirdi.

Kommunist rejiminə, kommunist, sovet rəhbərliyinə qarşı adamların bu kortəbii etirazları güclənərək sonra ayrı-ayrı şəxslər tərəfindən, əslində, hakimiyyət uğrunda müəyyən dərəcədə mübarizəyə çevrildi. Elə oldu ki, təxminən 1990-cı ildə, hətta 1989-cu ildə, 1991-ci ildə hakimiyyət uğrunda mübarizə gedirdi.

1990-cı ilin yanvarında Azərbaycana, Bakıya sovet qoşunlarının iri kontingentinin yeridilməsi ilə əlaqədar Azərbaycanda vəziyyət xüsusilə mürəkkəbləşmişdi. Qoşunların yeridilməsi, bildiyiniz kimi, Azərbaycan xalqına, respublikaya çox böyük mənəvi zərbə vurdu. Siz burdakı qəbiristanlığı görmüsünüz. Dövlətin öz xalqına qarşı təcavüzünün nə ilə nəticələndiyini görmüsünüz.

Bütün bunlar sonralar da davam etdi və 1992-ci ilin əvvəlində hakimiyyət dəyişdi. 1991-ci ilin axırında seçilmiş prezident istefa verdi. Sonra müvəqqəti rəhbərlik dövrü oldu, prezident seçkiləri elan etdilər və 1992-ci ilin iyun ayında yeni prezident seçildi. Amma bu hakimiyyət bir il yaşadı.

1993-cü ilin may-iyun aylarında Azərbaycanda vəziyyət xüsusilə kəskinləşdi. Elə həmin hakimiyyətdən olan, amma iqtidara gəlmək istəyən qüvvələr bu hakimiyyətə qarşı çıxdılar. Azərbaycanda, əslində, Vətəndaş müharibəsi başlandı, Gəncədə, burada, Bakıda qan töküldü. Bilirsiniz ki, həmin dövrdə mən Bakıya dəvət olundum və biz Azərbaycanda vəziyyətin sabitləşdirilməsi prosesinə başladım.

Vəziyyət çətin, mürəkkəb idi. Cəmiyyət biz, hər halda, vəziyyəti ardıcıl olaraq sabitləşdirə bildik. Ötən dövrün mühüm hadisəsi odur ki, biz 1992-ci il may ayının 12-də, yeni 1988-ci ilin fevralında münafiqənin başladığı vaxtdan bəri ilk dəfə olaraq, Ermənistanla atəşkəs haqqında saziş imzaladıq. O vaxtdan atəşkəs rejimi mövcuddur, hərbi əməliyyatlar yoxdur. Xarakterik cəhət budur ki, belə uzunmüddətli atəşkəs rejimini digər ölkələrin və beynəlxalq təşkilatların hansısa sülhyaratma, ayırıcı qüvvələri cəlb olunmadan təmin etmək mümkün olur. Əgər siz orada, indi Ermənistan və Azərbaycan silahlı qüvvələri arasında təmas xəttinin keçdiyi yerlərin yaxınlığında olsaydınız, görərdiniz ki, Ermənistan silahlı birləşmələri və Azərbaycan silahlı qüvvələri bir-birindən 200-300 metr aralı, bir-birinə qarşı dayanmışlar.

Biz bu atəşkəs rejimini dörd ildən artıqdır ki, qoruyub saxlayırıq və hesab edirəm ki, bu çox mühüm nailiyyətdir. Sazişin bağlanması faktı da, atəşkəs rejimini qoruyub saxlamağın mümkün olması da, şübhəsiz

ki, həm Azərbaycanın, həm də Ermənistanın qarşılıqlı söylərinin nəticəsidir. Biz – Azərbaycanın və Ermənistanın prezidentləri dəfələrlə birgə bəyan etmişik ki, böyük sülh sazişi bağlanana, münafiqəyə son qoyulana qədər atəşkəs rejimini qoruyub saxlayacağıq. Baxmayaraq ki, bu bizim üçün çox ağırdır, çünki Azərbaycan ərazisinin 20 faizi işğal olunub, həmin ərazidə hər şey dağıdılıb, talan edilibdir. O yerlərin sakinləri – bunlar isə bir milyon nəfərdən çoxdur – azərbaycanlılar öz yurd-yuvalarından zorla qovulub çıxarılıb. Onlar çox çətin şəraitdə, əksəriyyəti çadırlarda yaşayır. Hesab edirəm ki, sizlərdən kimlərsə bu çadır şəhərciklərinə gedib və bunu bilirsiniz.

Bütün bu vəziyyət indiki keçid dövründə Azərbaycanın höyatını çətinləşdirir. Bunun üstünə əlavə çətinliklər də gəlir. Təəssüf ki, Azərbaycanda hakimiyyəti silah gücünə ələ keçirmək cəhdləri ayrı-ayrı qruplar, siyasi qüvvələr üçün bir xəstəliyə çevrilmişdir. Artıq qeyd etdiyim kimi, 1993-cü ilin iyun ayında, əslində, Vətəndaş müharibəsi getməsinə, Azərbaycanın parçalanmaq təhlükəsi altında olmasına və sairəyə baxmayaraq, biz bunun qarşısını aldıq. 1994-cü ilin oktyabr ayında dövlət çevrilişinə cəhd göstərildi. Bunu edən baş nazir 1993-cü ilin iyun ayında o vaxtkı rejimlə münafiqəyə başlamışdı. O mənim təvsiyəmlə Azərbaycanın baş naziri təyin edilmişdi, ancaq bu ona azlıq edirdi. O, silah yolu ilə bütün hakimiyyəti ələ keçirmək istəyirdi və 1994-cü ilin oktyabr ayında belə bir cəhd göstərildi.

Lakin həmin vaxtadək Azərbaycanda vəziyyət artıq sabitləşmişdi, xalq başa düşmüşdü ki, daha belə yaşamaq olmaz. Ona görə də bu cür cəhd göstərildikdə – o vaxt isə, təəssüf ki, bir çox silahlı dəstələr hələ baş nazirin ixtiyarında idi – mən xalqa müraciət etməli oldum və xalq bizi dəstəklədi. Televiziya ilə mənim müraciətimdən sonra indi sizinlə olduğumuz bu binanın qarşısındakı meydana gecə təxminən yarım milyon adam toplaşdı və bizi müdafiə etdi.

Əlbəttə, biz bu cinayətkarlarla məsələni aydınlaşdırmalı olduq. Onların həresi bir tərəfə qaçdı, bəzilərinə yaxalamaq mümkün oldu, bəziləri qaçdılar. Sonra onlardan bir çoxunu müxtəlif ölkələrdə tutmaq və məhkəməyə vermək mümkün oldu.

Buna baxmayaraq, bu, bəzi siyasi qüvvələrə dərs olmadı. 1995-ci ilin mart ayında yeni dövlət çevrilişinə cəhd edildi. Bu cəhd Daxili İşlər Nazirliyinin xüsusi təyinatlı polis dəstəsi tərəfindən olmuşdu. Yeri gəlmişkən, 1994-cü ilin oktyabr ayında baş nazirlə birlikdə onlar da

çevriliş cəhdində iştirak etdilər. Lakin onlar xalqın gəldiyini və mövcud Konstitusiyaya hakimiyyətinin müdafiəsinə qalxdığını gördükdə öz mövqelərini dərhal dəyişdilər və bildirdilər ki, həmin sui-qəsdə iştirak etməmişlər və prezidenti dəstəkləyirlər, hakimiyyəti dəstəkləyirlər.

Bir neçə aydan sonra onlar Azərbaycandakı müəyyən siyasi qüvvələrin, bəzi xarici xüsusi xidmətlərin köməyindən istifadə edərək, hər halda, silahlı çevrilişə getməyi qərara aldılar. Bu, 1995-ci ilin mart ayında baş verdi. Bunun da qarşısını almaq mümkün oldu. O vaxt adamlar həlak oldular – qiyam qaldıranlardan da, hakimiyyəti müdafiə edənlərdən də ölənlər oldu. Qiyamçıların bir çoxu yenidən qaçıb aradan çıxdı, əksəriyyəti artıq bu müddətdə yaxalanmış və məhkəməyə verilmişdir. Bəziləri müxtəlif ölkələrdə gizləndi.

Sonra Azərbaycan Prezidentinə qarşı digər terror cəhdləri də oldu. Onlardan ən böyüyü 1995-ci ilin mart ayında baş vermiş terror cəhdidir. O vaxt Azərbaycan Prezidentinin təyyarəsini, yəni məni raketlə vurmağa cəhd göstərildi. Onda mən böyük bir nümayəndə heyəti ilə Danimarkaya səfərdən qayıdırdım. Allaha şükür olsun, Allah kömək etdi, onlar bu niyyəti həyata keçirə bilmədilər. Biz bu sui-qəsdin üstünü açdıq.

Təəssüf ki, bunlar da Moskvadan idarə edilənlər idi, hərbcilər, generalılar idi. Biz raketləri də tapdıq, adamları da tapdıq, hamını tapdıq və məsuliyyətə cəlb etdik.

Başqa terror cəhdləri də olmuşdur, lakin onların da qarşısı alındı. Bu cür ən təhlükəli cəhd 1996-cı ilin dekabrında XTPD-nin qaçıb gizlənməmiş üzvləri tərəfindən törədilmişdir. Onlar Rusiya ərazisində gizləndirdilər, Moskvada idilər, sonra Dağıstan ərazisində yaşadılar, Azərbaycan ərazisinə qanunsuz olaraq keçib Bakıya gəldilər. Onların prezidenti cismən məhv etmək yolu ilə hakimiyyəti ələ keçirmək kimi çox ciddi planları vardı. Ancaq bizim hüquq-mühafizə orqanları bunun da qarşısını ala bildilər.

Təbii ki, bütün bunlar da birlikdə Azərbaycanda vəziyyəti çətinləşdirir və Azərbaycanın keçid dövrünün xüsusiyyətini digər MDB dövlətlərinin keçid dövrünün xüsusiyyətindən müəyyən dərəcədə fərqləndirir.

İndi Azərbaycanda ictimai-siyasi vəziyyət sabitdir və bu sabitlik 1995-ci ilin təxminən axırlarından yaranmışdır. 1995-ci ilin noyabrında biz müstəqil Azərbaycanın ilk Konstitusiyasını qəbul etdik, elə həmin il çoxpartiyalı əsasda, demokratik prinsiplər əsasında Azərbaycan Par-

lamentinə seçkilər keçirdik. Parlament işləyir, Konstitusiyamız fəaliyyət göstərir. Biz dövlət quruculuğu, iqtisadiyyatın yenidən qurulması, nəzərdə tutduğumuz bütün tədbirlərin həyata keçirilməsi sahəsində fəaliyyət göstəririk.

Biz lap əvvəldən Azərbaycanda demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət, cəmiyyət qurmaq vəzifəsini qarşımıza qoymuşuq. Hesab edirəm ki, bununla əlaqədar çox iş görə bilmişik. Ancaq eyni zamanda, siz yaxşı bilərsiniz ki, bu iş çox vaxt tələb edir. Biz bu yolu tutmuşuq və bu yolla gedirik.

İqtisadi sahədə bizim strateji xəttimiz çoxdan müəyyən olunubdur. Bu, bütün sahələrdə iqtisadi islahatlar aparmaq, bazar iqtisadiyyatı prinsiplərini bərqərar etmək xəttidir. Hesab edirəm ki, bu istiqamətdə, xüsusən mülkiyyətin özəlləşdirilməsi sahəsində çox iş görülmüşdür. Torpaq islahatı haqqında qəbul etdiyimiz və torpağın xüsusi mülkiyyətə verilməsini nəzərdə tutan qanunu çox ciddi addım hesab edirəm. Biz bu qanunu həyata keçiririk və bu, kənd təsərrüfatı sahəsində özünün müsbət nəticələrini verir.

Kiçik və orta müəssisələrin özəlləşdirilməsi artıq həyata keçirilmişdir. Orta müəssisələr hələ tam özəlləşdirilməyibdir. İndi bizim qarşımızda iri müəssisələrin özəlləşdirilməsi proqramı durur. Birincisi, qeyd etdiyim hadisələrlə əlaqədar biz bu məsələdə müəyyən qədər ləngimmişik. Çünki 1993-cü ildə heç bir islahat həyata keçirə bilmədik. Bunu 1994-cü ildə də edə bilmədik. İslahatların aparılmasına əslində 1995-ci ildə başlamışıq. Ancaq eyni zamanda biz harada nə ediliyinə baxır, yaxşı təcrübəni götürməyə, pis olanı isə tətbiiq etməməyə çalışırıq. Ona görə də ləngiməyimizin bu mənada köməyi olur ki, bizə oxşar digər respublikaların təcrübəsini görür və mümkün qədər az səhv etməyə çalışırıq.

İqtisadiyyat sahəsində çox mühüm istiqamətlərdən biri xarici investisiyaların Azərbaycana cəlb olunmasıdır. Hesab edirəm ki, Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı neft və qaz yataqlarının müştərək işlənilməsi barədə dünyanın müxtəlif ölkələrinin – Avropa ölkələrinin, ABŞ-in, Rusiyanın və digər ölkələrin – iri neft şirkətləri ilə böyük müqavilələr imzalamqla biz bu sahədə çox şeyə nail olmuşuq. Bu müqavilələr artıq həyata keçirilir, Azərbaycana investisiya axınını, yəni iş yerlərinin açılmasını təmin edir və şübhəsiz ki, gələcək inkişaf üçün çox yaxşı baza yaradır.

Bizim islahatlarımız xarici ticarəti, iqtisadiyyatın bütün sahələrini də əhatə edir və bir də təkrar edirəm, öz müsbət nəticələrini verir. Biz maliyyə sahəsini sabitləşdirə bilmişik. 1994-cü ildə bizdə inflyasiya çox yüksək idi. Az olsa da, 1995-ci ildə də var idi. Amma 1996-cı ildən başlayaraq, bizdə əslində inflyasiya yoxdur. Inflyasiyanın illik səviyyəsi 2-3, maksimum 4 faizdir ki, bu da tamamilə normal hal sayılır.

Bizim valyutamızın – manatın məzənnəsi sabitdir, hətta dollara nisbətə bir qədər möhkəmlənir.

Bizim ölkəmiz açıqdır, sərmayəçilər olduqca çoxdur, ticarət tam sərbəstdir. Mən artıq dedim, bizimlə müqavilələr bağlamış iri şirkətlərdən əlavə, çoxlu digər şirkətlər də bu müqavilələrin həyata keçirilməsinə qoşulur. Məsələn, çox da böyük ölkə olmayan Norveçli götürək, bizdə onun 70-dək şirkəti işləyir. 15-dən çox iri şirkətin daimi ofisi var. Mən hələ ABŞ, Böyük Britaniya şirkətlərini və başqalarını demirəm.

Rusiya bizim müqavilələrdə əsasən «LUKOyl» şirkəti vasitəsilə iştirak edir. Biz Rusiyanın başqa şirkətlərini də dəvət etmişdik. «Rosneft» əvvəlcə böyük maraq göstərirdi, biz hətta ona müvafiq yataq da təklif etmişdik. Ancaq nədənsə, sonra uzaqlaşdılar. Biz Rusiya şirkətlərinə də təkliflər edirik. Ancaq şübhəsiz ki, onların investisiya imkanlarından söhbət gedir. Hiss edirəm ki, hazırda «LUKOyl»un vəsaiti var, ona görə də bizim 4 müqaviləmizdə iştirak edir. Bir il bundan öncə, iyul ayının 3-də mən Moskvada rəsmi səfərdə olarkən, Xəzərin Azərbaycan sektorunun şimal hissəsindəki bir yataq barədə Kremlə hətta «LUKOyl» ilə xüsusi müqavilə imzaladıq və indi o, orada işləri genişləndirir. Həmin yataqda «LUKOyl» tam sahibkardır, qalan müqavilələrdə isə müxtəlif həcmdə payı var. Burada «LUKOyl»un böyük ofisi var, deyəsən, birini də tikir, müxtəlif sahələrdə Rusiyanın digər şirkətləri də işləyirlər. Amma mən indi daha çox neft sahəsi haqqında danışiram.

Demokratiyaya, siyasi plüralizmə gəldikdə, biz hesab edirik ki, bunlar bizdə tamamilə mövcuddur. Bizdə 30-dək siyasi partiya qeydə alınıb. Doğrudur, onların əksəriyyəti kiçik partiyalardır, ola bilsin, ancaq adları vardır. Orada bir neçə adam var. Amma bu partiya nə vaxtsa qeydə alınıb, bəzən haradasa, nəşə deyir. Nə demək olar, partiyadır. Partiya kimi mövcud olan bir neçə partiya var, lakin onlar qeydiyyatdan keçmək imkanına malik deyildir, çünki müvafiq şərtləri yerinə yetirə bilmirlər.

Bizdə olduqca çox qəzet var. Siz jurnalistsiniz, bu sahə sizə daha yaxşı məlumdur. Onların hamısı, ümumiyyətlə, özəl qəzətdir, əksə-

riyyəti müxalifətə mənsubdur. Dövlətin mövqeyini üç qəzet – «Azərbaycan», «Xalq qəzeti» və «Respublika» işıqlandırır. Qalan bütün qəzetlər özəl şəxslərə və ya siyasi partiyalara mənsubdur. Bizdə bəzi siyasi partiyaların 4-5 qəzeti var və onlar fəal çıxış edirlər.

Mətubat azadlığı tamamilə təmin edilmişdir. Söz, dini etiqad, vicdan azadlığı təmin olunmuşdur. Azərbaycan çoxmillətli respublikadır və biz bunu özümüz üçün şərəf hesab edirik. Milliyyətdən asılı olmayaraq, bütün Azərbaycan vətəndaşları bərabər hüquqlara malikdirlər. Bilirəm, Rusiyanı rus əhalisi, rusdilli əhali həmişə maraqlandırır və narahat edir. Lakin bu barədə danışmaq istəmirəm. Qoy bu barədə Azərbaycanda yaşayan ruslar danışsınlar. Hesab edirəm ki, nəinki ruslar, həm də milli mənsubiyyətdən asılı olmayaraq hamı burada normal yaşayır, problem yoxdur. Bizdə yəhudilər də yaşayır. Qərb ölkələrinin, İsrailin nümayəndələri buraya tez-tez gəlir, onlarla görüşür, sonra isə mənim yanımda olur və həmişə də razı qaldıklarını söyləyirlər ki, burada yaşayan yəhudilər sıxışdırılmır, heç bir təzyiqlə məruz qalmırlar. Ruslar, ukraynalılar, digər millətlər də beləcə yaşayırlar.

Bizdə üç konfessiya var. Bildiyiniz kimi, ölkəmizdə əsas din islam dindir. Burada pravoslav kilsəsi, yəhudi kilsəsi – sinaqog və konfessiya da var. Mənə xoşdur ki, bizim bu dini idarələrin başçıları öz aralarında çox sıx əlaqə saxlayırlar və mən onları müxtəlif qəbullarda, səfirliklərdə tez-tez bir yerdə görürəm. Onlar həmişə bir yerdədir, öz aralarında yaxşı münasibət saxlayırlar. Demək istəyirəm ki, Azərbaycanda milli ədavət, milli ziddiyyətlər qətiyyətlə yoxdur. Mən bunu da çox mühüm nailiyyət sayıram. Halbuki o ağır illərdə – 1989-cu, 1990-cı, 1991-ci, 1992-ci illərdə Azərbaycanın rus, rusdilli əhalisi buradan köçüb gedirdi. 1993-cü ildən sonra bu köçəkə nəinki dayandırıldı, hətta mənə deyilənlərə görə, köçüb getmiş olan bəzi rusdilli sakinlər yavaş-yavaş geri, bura qayıdılar.

Zənnimcə, fəxr edə biləcəyimiz başlıca cəhət bundan ibarətdir ki, dalbadal bir neçə il ərzində adamların fəvqəladə vəziyyət rejimi şəraitində yaşadıkları Bakıda və bir çox digər şəhərlərdə daim qadağan saati qoyulduğu, hər tin başında avtomatçıların durduğu, axşamlar adamların küçəyə çıxma bilmədikləri Azərbaycanda indi adamların azad, asudə yaşaması, sərbəst istirahət etməsi və gündüz də, gecə də, səhər də, axşam da qorxub çəkinmədən hərəkət etməsi üçün şərait yaradılmışdır.

Əlbəttə, iqtisadi vəziyyət keçid dövrünün şəraitinə uyğundur. Ancaq məmnunluqla demək istəyirəm ki, biz 1996-cı, 1997-ci illərdə, 1998-ci

ilin ötən aylarında iqtisadiyyatda artıma malik olmuşuq. Təxminən 1989-1990-cı illərdən bəri Azərbaycanda sənaye istehsalı, daxili ümumi məhsul və digər iqtisadi göstəricilər hər il aşağı düşürdü. Tənəzzülün sürəti çox yüksək idi. Sənaye istehsalı və ya ümumi daxili məhsul istehsalı hər il 20-25 faiz azalırdı.

1995-ci ilin axırı – 1996-cı ilin əvvəlində biz bunu dayandıra bildik. O vaxtadək biz azalmanın sürətini aşağı salırdıq, sonra isə azalmanı dayandırdıq. 1996-cı ildə həm ümumi daxili məhsul, həm də sənaye məhsulu istehsalının bir qədər artımına nail olduq. 1997-ci ildə ümumi daxili məhsulun artımı 8,5 faiz olmuş, sənaye istehsalı isə təxminən 1,3 faiz artmışdır. 1998-ci ilin ötən ayları ərzində bu göstəricilər daha da yüksək olmuşdur. Hesab edirəm ki, bu ilin axırında 1997-ci ildəkindən daha yaxşı göstəricilər əldə edəcəyik.

Şübhəsiz ki, bütün bunlar insanların həyat səviyyəsinə öz təsirini göstərir. Nəzərə alsaq ki, bir milyon qaçqınımız var, onların əksəriyyəti işsizdir, insanların hamısına istədikləri həyat səviyyəsini təmin etmək bizim üçün çətindir. Bununla belə, son iki ildə biz əmək haqqını ardıcıl olaraq artırmışıq. Ən başlıcası isə, bizdə qiymətlər sabitdir, ərzaq və sənaye malları sarıdan qıtlıq yoxdur, çeşidi də çoxdur və sairə. Bunların hamısı insanların həyat səviyyəsini ümumən yüksəltməyə imkan verir.

Biz prezident seçkilərinə gedirik. Bilirsiniz ki, Mərkəzi Seçki Komissiyası Azərbaycan Prezidentinin seçkilərini oktyabrın 11-nə təyin etmişdir, çünki oktyabrın 10-da mənim səlahiyyət müddətim qurtarır. Seçkilər də oktyabrın 11-nə təyin olunmuşdur. Biz seçkilərə tam demokratiya prinsipləri əsasında gedirik. Muxalifətdəki partiyalar özlərini bir qədər şıltaq aparırlar. Əlbəttə, hamısı yox. Hansısa prinsipsiz zəmində birləşmiş bir qrup var. Eybi yoxdur. Hesab edirəm ki, seçkilərin azad, ədalətli keçirilməsi təmin olunacaq, seçkilərin demokratik, azad və ədalətli keçirilməsi üçün hər cür şərait yaradılacaqdır. Bu təmin olunacaqdır. Hazırkı prezident kimi, mən bu öhdəliyi öz üzərimə götürürəm və onu təmin etmək üçün hər şeyi edəcəyəm.

Giriş sözü kimi deyə biləcəyim təxminən bunlardır. Düzü, danışmaq istəmərdim, amma elə alındı ki, ola bilsin, çox danışdım. Ancaq eyni zamanda artıq heç nə demədim. Bəlkə də dediklərim sizə məlumdur, amma yəqin ki, bunları mənim dilimdən eşitməyin əhəmiyyəti var.

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

AVROPA ŞURASININ YÜKSƏK SƏVIYYƏLİ NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞDƏN SONRA MƏTBUAT KONFRANSINDA ÇIXIŞ 13 iyul 1996-cı il	5
22 İYUL – MİLLİ MƏTBUAT GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ TƏBRİK	12
«ŞƏFƏQ» QƏZETİNİN 75 İLLİK YUBİLEYİ MÜNASİBƏTİLƏ TƏBRİK 29 iyul 1996-cı il	13
RUSİYA FEDERASIYASININ PREZİDENTİ BORİS NİKOLAYEVİÇ YELTSİNİN TƏNTƏNƏLİ ANDIÇMƏ MƏRASİMİNDƏ İSTİRAK ETMƏK ÜÇÜN MOSKVAYA SƏFƏRİ ZAMANI RUSİYANIN MÜDAFİƏ NAZİRİ İQOR NİKOLAYEVİÇ RODİONOVLA GÖRÜŞDƏN SONRA AZƏRBAYCAN JURNALİSTLƏRİNƏ BƏYANAT 9 avqust 1996-cı il	14
AZƏRBAYCAN VƏ QAZAXİSTAN PREZİDENTLƏRİNİN BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSINDA BƏYANAT 16 sentyabr 1996-cı il	17
İSLAM İNKİŞAF BANKININ BEYNƏLXALQ İNVESTİSİYA KONFRANSININ FASILƏSİNDƏ XARİCİ ÖLKƏ JURNALİSTLƏRİNƏ MÜSAHİBƏ 21 sentyabr 1996-cı il	28
BAKIDA AZƏRBAYCAN-FRANSA DANIŞIQLARINDAN SONRA FRANSANIN XARİCİ İŞLƏR NAZİRİ ERVE DE ŞARETT İLƏ BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSINDA BƏYANAT 11 oktyabr 1996-cı il	30
AZƏRBAYCAN, RUSİYA VƏ XARİCİ ÖLKƏ JURNALİSTLƏRİ ÜÇÜN MƏTBUAT KONFRANSINDA BƏYANAT 19 oktyabr 1996-cı il	32

TÜRKDİLLİ DÖVLƏT BAŞÇILARININ IV FORUMUNDA VƏ GÖRKƏMLİ DÖVLƏT XADİMİ ƏMİR TEYMURUN 660 İLLİK YUBİLEYİ MƏRASİMİNDƏ İŞTİRAK ETMƏK ÜÇÜN DAŞKƏNDƏ YOLA DÜŞƏRKƏN BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ BƏYANAT 21 oktyabr 1996-cı il	45
TÜRKDİLLİ DÖVLƏT BAŞÇILARININ BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSINDA JURNALİSTİN SUALINA CAVAB 21 oktyabr 1996-cı il	46
ÖZBƏKİSTAN TELEVİZİYASI MÜXBİRİNİN SUALINA CAVAB 22 oktyabr 1996-cı il	47
QARA DƏNİZ HÖVZƏSİ İQTİSADI ƏMƏKDAŞLIQ TƏŞKİLATININ ÜZVÜ OLAN ÖLKƏLƏRİN DÖVLƏT BAŞÇILARININ ZİRVƏ TOPLANTISINDA İŞTİRAK ETMƏK ÜÇÜN YOLA DÜŞƏRKƏN BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ MÜSAHİBƏ 24 oktyabr 1996-cı il	49
BAKIDA DÖVLƏTLƏRARASI «MİR» TELERADİO ŞİRKƏTİNİN AZƏRBAYCAN MİLLİ NÜMAYƏNDƏLİYİNİN OFİSİNİN AÇILIŞI MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞ 28 oktyabr 1996-cı il	51
TÜRKİYƏNİN TQRT TELEKANALININ «ÜZ-ÜZƏ» PROQRAMINA MÜSAHİBƏ 13 noyabr 1996-cı il	56
AZƏRBAYCAN VƏ TATARİSTAN RESPUBLİKALARI ARASINDA TİCARƏT-İQTİSADI, ELMİ-TEXNİKİ VƏ MƏDƏNİ ƏMƏKDAŞLIQ HAQQINDA SAZIŞ İMZALANDIQDAN SONRA BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSINDA BƏYANAT 21 noyabr 1996-cı il	75
«ŞƏRQ QAPISI» QƏZETİNİN KOLLEKTİVİNƏ 26 noyabr 1996-cı il	81
ATƏT-in ÜZVÜ OLAN ÖLKƏLƏRİN DÖVLƏT VƏ HÖKUMƏT BAŞÇILARININ LISSABON ZİRVƏ TOPLANTISINDA İŞTİRAK ETMƏK ÜÇÜN YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ BƏYANAT 30 noyabr 1996-cı il	82

LISSABONA GEDƏRKƏN YOLÜSTÜ İSTANBULDA – ATATÜRK HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ BƏYANAT 30 noyabr 1996-cı il	84
ATƏT-in LISSABON ZİRVƏ GÖRÜŞÜ BAŞA ÇATDIQDAN DƏRHAL SONRA MƏTBUAT KONFRANSINDA BƏYANAT 3 dekabr 1996-cı il	85
PORTUQALIYA TELEVİZİYASI MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ 3 dekabr 1996-cı il	91
DANİMARKA TELEVİZİYASI MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ 3 dekabr 1996-cı il	94
TÜRKİYƏ JURNALİSTİNƏ MÜSAHİBƏ 3 dekabr 1996-cı il	96
RUSİYANIN «VESTİ» İNFORMASIYA-TELEVİZİYA PROQRAMINA MÜSAHİBƏ 3 dekabr 1996-cı il	97
BİRLƏŞMİŞ ƏRƏB ƏMİRLİKLƏRİ JURNALİSTİNƏ MÜSAHİBƏ 3 dekabr 1996-cı il	98
ATƏT-in LISSABON ZİRVƏ GÖRÜŞÜNDƏN VƏTƏNƏ QAYIDARKƏN TƏYYARƏDƏ RESPUBLİKA JURNALİSTLƏRİNƏ MÜSAHİBƏ 5 dekabr 1996-cı il	99
ATƏT-in LISSABON ZİRVƏ TOPLANTISININ YEKUNLARINA HƏSR OLUNMUŞ GÖRÜŞDƏN SONRA AZƏRBAYCANIN VƏ XARİCİ ÖLKƏLƏRİN KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN NÜMAYƏNDƏLƏRİ ÜÇÜN BƏYANAT 6 dekabr 1996-cı il	106
ARDNŞ İLƏ XARİCİ NEFT ŞİRKƏTLƏRİ ARASINDA MÜQAVİLƏNİN İMZALANMA MƏRASİMİ BAŞA ÇATDIQDAN SONRA BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSI 14 dekabr 1996-cı il	124
UŞAQLARIN BEYNƏLXALQ TELEVİZİYA VƏ RADİO GÜNÜ, HABELƏ YUNİSEF-in 50 İLLİYİ MÜNASİBƏTİLƏ «UŞAQLAR DÜNYANIN SEVİNCİDİR» ŞƏNLİK MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞ 15 dekabr 1996-cı il	127

FRANSA RESPUBLİKASINA RƏSMİ SƏFƏRƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ÖVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ MÜSAHİBƏ 13 yanvar 1997-ci il	129
FRANS-PRESS AGENTLİYİNİN MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ 14 yanvar 1997-ci il	130
FRANSANIN «TV ARTE» TELEVİZİYA KANALININ MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ 14 yanvar 1997-ci il	135
FRANSANIN HƏFTƏLİK «PUAN» JURNALININ MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ 14 yanvar 1997-ci il	138
FRANSANIN «EKSPANSİON» JURNALININ MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ 14 yanvar 1997-ci il	142
«YEVRONYUS» BEYNƏLXALQ TELEKANALININ MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ 15 yanvar 1997-ci il	145
FRANSADA AKKREDITƏ OLUNMUŞ XARİCİ JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB 15 yanvar 1997-ci il	154
FRANSANIN «TV-5» TELEVİZİYA KANALININ MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ 15 yanvar 1997-ci il	167
NATO-nun BAŞ KATİBİ HAVYER SOLANA İLƏ DANİŞIQLAR BAŞA ÇATDIQDAN SONRA MƏTBUAT ÜÇÜN BƏYANAT 13 fevral 1997-ci il	172
AZƏRBAYCANA RƏSMİ SƏFƏRƏ GƏLƏN GÜRCÜSTAN PREZİDENTİ EDUARD ŞEVARDNADZENİN BİNƏ HAVA LİMANINDA QARŞILANMASI MƏRASİMİNDƏ BƏYANAT 18 fevral 1997-ci il	173
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI VƏ GÜRCÜSTAN ARASINDA İKİTƏRƏFLİ SƏNƏDLƏR İMZALANDIQDAN SONRA GÜRCÜSTAN PREZİDENTİ EDUARD ŞEVARDNADZE İLƏ BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSINDA BƏYANAT 18 fevral 1997-ci il	174

UKRAYNA PREZİDENTİ LEONİD KUÇMANIN DƏVƏTİ İLƏ RƏSMİ DÖVLƏT SƏFƏRİNƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ÖVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB 24 mart 1997-ci il	184
UKRAYNA-AZƏRBAYCAN DÖVLƏTLƏRƏRASI SƏNƏDLƏRİN İMZALANMASI MƏRASİMİNDƏN SONRA MƏTBUAT ÜÇÜN BƏYANAT 24 mart 1997-ci il	186
AZƏRBAYCAN VƏ UKRAYNA PREZİDENTLƏRİNİN BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSINDA BƏYANAT 25 mart 1997-ci il	189
FRANSAYA İŞGÜZAR SƏFƏRƏ YOLA DÜŞƏRKƏN BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB 26 mart 1997-ci il	197
FRANSANIN APARICI KÜTLƏVİ İNFORMASİYA VASİTƏLƏRİNİN NÜMAYƏNDƏLƏRİNƏ BƏYANAT 27 mart 1997-ci il	198
MDB-nin ÜZVÜ OLAN DÖVLƏT BAŞÇILARININ İCLASINDAN SONRA BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB 29 mart 1997-ci il	210
AZƏRBAYCAN-QIRĞIZISTAN İKİTƏRƏFLİ SƏNƏDLƏRİNİN İMZALANMASI MƏRASİMİNDƏN SONRA BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSINDA BƏYANAT 23 aprel 1997-ci il	211
QARA DƏNİZ İQTİSADI ƏMƏKDAŞLIQ TƏŞKİLATININ ÜZVÜ OLAN ÖLKƏLƏRİN İSTANBULDA KEÇİRİLƏCƏK BİZNES KONFRANSINDA İŞTİRAK ETMƏK ÜÇÜN TÜRKİYƏYƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ÖVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ MÜSAHİBƏ 28 aprel 1997-ci il	220
MSTİSLAV ROSTROPOVİÇİN 70 İLLİK YUBİLEY ŞƏNLİKLƏRİNƏ GƏLƏN KÜTLƏVİ İNFORMASİYA VASİTƏLƏRİ NÜMAYƏNDƏLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏ BƏYANAT 1 may 1997-ci il	222

TÜRKİYƏ RESPUBLİKASINA RƏSMİ SƏFƏRƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ BƏYANAT 5 may 1997-ci il	245
TÜRKİYƏ RESPUBLİKASINA RƏSMİ SƏFƏRƏ GƏLƏRKƏN QARŞILANMA MƏRASİMİNDƏ MƏTBUAT ÜÇÜN BƏYANAT 5 may 1997-ci il	246
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI İLƏ TÜRKİYƏ RESPUBLİKASI ARASINDA SƏNƏDLƏRİN İMZALANMASI MƏRASİMİNDƏ MƏTBUAT ÜÇÜN BƏYANAT 5 may 1997-ci il	248
TÜRKİYƏ CÜMHURİYYƏTİNİN «DÖVLƏT NİŞAN»NİN TƏQDİM OLUNMASI MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞ 5 may 1997-ci il	251
TÜRKİYƏNİN TANINMIŞ JURNALİSTLƏRİNƏ MÜSAHİBƏ 6 may 1997-ci il	254
TÜRKİYƏNİN «SAMANYOLU» TELEVİZİYASINA MÜSAHİBƏ 6 may 1997-ci il	263
TÜRKİYƏNİN NTV TELEVİZİYASINA MÜSAHİBƏ 6 may 1997-ci il	265
İSTANBULDA MƏTBUAT NÜMAYƏNDƏLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏ BƏYANAT 7 may 1997-ci il	270
TÜRKİYƏNİN «TRT», «TQRT», «SAMANYOLU», «NTV» TELEVİZİYA KANALLARININ RƏHBƏRLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏ ÇIXIŞ 8 may 1997-ci il	283
TÜRKİYƏDƏN RƏSMİ SƏFƏRDƏN VƏTƏNƏ QAYIDARKƏN İSTANBULUN ATATÜRK HAVA LİMANINDA MƏTBUAT KONFRANSINDA BƏYANAT 8 may 1997-ci il	292
İQTİSADI ƏMƏKDAŞLIQ TƏŞKİLATININ (İƏT; EKO) ÜZVÜ OLAN ÖLKƏLƏRİN DÖVLƏT BAŞÇILARININ NÖVBƏDƏNKƏNAR AŞQABAD ZİRVƏ GÖRÜŞÜNƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ MÜSAHİBƏ 13 may 1997-ci il	295

ALMATIYA RƏSMİ SƏFƏRƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB 10 iyun 1997-ci il	297
BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSI 10 iyun 1997-ci il	298
QAZAXISTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ NURSULTAN NAZARBAYEVİN BƏYANATI	298
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN BƏYANATI	299
BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSI 13 iyun 1997-ci il	307
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN BƏYANATI	307
MOSKVANIN MERİ YURİ LUJKOVUN BƏYANATI	308
BİR QRUP QAÇQIN VƏ TELEJURNALİST İLƏ GÖRÜŞ 16 iyun 1997-ci il	317
ÖZBƏKİSTANA RƏSMİ SƏFƏRƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB 18 iyun 1997-ci il	320
AZƏRBAYCAN-ÖZBƏKİSTAN SƏNƏDLƏRİNİN İMZALANMASI MƏRASİMİNDƏN SONRA BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSINDA BƏYANAT 19 iyun 1997-ci il	323
RUSİYA XİN-in MƏTBUAT MƏRKƏZİNDƏ KEÇİRİLƏN MƏTBUAT KONFRANSINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB	326
«EXO MOSKVA» RADİOSTANSİYASINA MÜSAHİBƏ 4 iyul 1997-ci il	341
NATO-nun ÜZVÜ OLAN ÖLKƏLƏRİN DÖVLƏT VƏ HÖKUMƏT BAŞÇILARININ MADRIDDƏ KEÇİRİLƏN SAMMİTİNDƏ İŞTİRAK ETMƏK ÜÇÜN İSPANIYA PAYTAXTINA YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB 8 iyul 1997-ci il	354

BİNƏ HAVA LİMANINDA KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN NÜMAYƏNDƏLƏRİNƏ MÜSAHİBƏ 27 iyul 1997-ci il	356
DÜNYA MƏTBUATININ DİQQƏT MƏRKƏZİNDƏ	359
«İNSTİTYUŞNAL İNVESTOR» JURNALININ NÜMAYƏNDƏLƏRİ İLƏ MÜSAHİBƏ 27 iyul 1997-ci il	360
«UOLL-STRİT CORNAL» QƏZETİNİN ƏMƏKDAŞLARI İLƏ MÜSAHİBƏ 28 iyul 1997-ci il	369
BMT-də AKKREDITƏ OLUNMUŞ XARİCİ JURNALİSTLƏR ÜÇÜN MƏTBUAT KONFRANSINDA BƏYANAT 28 iyul 1997-ci il	376
«NYU-YORK TAYMS» QƏZETİ REDAKSIYA HEYƏTİNİN ÜZVLƏRİ İLƏ GÖRÜŞ 28 iyul 1997-ci il	382
«FİLDELFIYA İNKUAYRER» VƏ «CORNEL OF KOMMERS» QƏZETLƏRİNİN ƏMƏKDAŞLARI İLƏ TƏYYARƏDƏ MÜSAHİBƏ	385
«BLEYER HAUS» İQAMƏTGAHINDA POLİTOLOQLAR, SİYASİ XADİMLƏR VƏ MƏTBUAT İŞÇİLƏRİ İLƏ GÖRÜŞ 30 iyul 1997-ci il	390
«MOND» QƏZETİ AZƏRBAYCAN PREZİDENTİNİN ABŞ-a SƏFƏRİ HAQQINDA	403
«HYUSTON XRONİKAL» QƏZETİNİN BAŞ REDAKTORU CEYMS HOVARD HİBBONS İLƏ MÜSAHİBƏ 2 avqust 1997-ci il	404
«OYL ƏND QAZ» JURNALI XƏBƏRLƏR REDAKSIYASININ BAŞ REDAKTORU İLƏ MÜSAHİBƏ 2 avqust 1997-ci il	409
«CHİCAQO TRİBUNE» QƏZETİNİN REDAKSIYA HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞ. 4 avqust 1997-ci il	417
ABŞ-a İLK RƏSMİ SƏFƏRİNİN YEKUNLARI HAQQINDA TƏYYARƏDƏ JURNALİSTLƏRLƏ MÜSAHİBƏ	425

AMERİKAYA İLK RƏSMİ SƏFƏR TÜRKIYƏ MƏTBUATINDA	440
POLŞAYA RƏSMİ SƏFƏRƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN NÜMAYƏNDƏLƏRİNƏ MÜSAHİBƏ 26 avqust 1997-ci il	441
BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSI 26 avqust 1997-ci il	443
POLŞA PREZİDENTİ ALEKSANDR KVASNEVSKİNİN BƏYANATI	443
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN BƏYANATI	444
AZƏRBAYCAN-POLŞA: SIX ƏLAQƏLƏRİN TƏMƏLİ QOYULDU. AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEV POLŞANIN «İÇE VARŞAVI» QƏZETİNƏ MÜSAHİBƏ VERMİŞDİR 27 avqust 1997-ci il	451
İTALİYAYA RƏSMİ SƏFƏRƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB 25 sentyabr 1997-ci il	463
TÜRKIYƏNİN ANADOLU ACANSININ ROMA MÜXBİRİ İLƏ MÜSAHİBƏ 25 sentyabr 1997-ci il	465
«SOLE 24 ORE» QƏZETİNƏ MÜSAHİBƏ 26 sentyabr 1997-ci il	469
İTALİYANIN «LYA REPUBLIKA» QƏZETİNİN İCMALÇISI MARKO ANSALDOYA MÜSAHİBƏ 26 sentyabr 1997-ci il	477
BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSI 27 sentyabr 1997-ci il	484
NEAPOLUN MERİ CƏNAB BASSOLLİNİNİN BƏYANATI	484
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN BƏYANATI	485
BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ QISA MÜSAHİBƏ 9 oktyabr 1997-ci il	489

MDB ÜZVÜ OLAN ÖLKƏLƏRİN DÖVLƏT BAŞÇILARININ NÖVBƏTİ ZİRVƏ GÖRÜŞÜNDƏ İŞTİRAK ETMƏK ÜÇÜN KİŞİNYOVA YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ QISA MÜSAHİBƏ	490
JURNALİSTLƏRLƏ SÖHBƏT 23 oktyabr 1997-ci il	492
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ TELEVİZİYA VƏ RADIO İŞÇİLƏRİNƏ 6 noyabr 1997-ci il	494
«AZƏRBAYCAN İNTERNƏŞNL» JURNALININ BEŞİLLİYİNƏ HƏSR OLUNMUŞ MƏRASİMDƏ NİTQ 20 noyabr 1997-ci il	495
AZƏRBAYCAN-MOLDOVA: MƏQSƏD DOSTLUĞU İNKİŞAF ETDİRMƏK VƏ ƏMƏKDAŞLIĞI MÖHKƏMLƏTMƏKDİR. BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSI	502
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN BƏYANATI	502
MOLDOVA PREZİDENTİ PETRU LUÇİNSKİNİN BƏYANATI	505
BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRƏ QISA MÜSAHİBƏ 8 dekabr 1997-ci il	514
İNDONEZİYA JURNALİSTLƏRİ İLƏ MÜSAHİBƏ 8 dekabr 1997-ci il	516
TEHRANDA XARİCİ ÖLKƏLƏRİN JURNALİSTLƏRİ İLƏ MÜSAHİBƏLƏR 10 dekabr 1997-ci il	518
TEHRANDA JURNALİSTLƏRƏ MÜSAHİBƏ	525
BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRLƏ QISA MÜSAHİBƏ 11 dekabr 1997-ci il	534
TÜRKİYƏNİN «NƏRGİZ TV» TELEVİZİYA KANALININ KEÇİRDİYİ RƏY SORĞUSU. «DÜNYADA İLİN ADAMI» FƏXRİ ADI	535

AZƏRBAYCAN VƏ TÜRKİYƏ PREZİDENTLƏRİNİN BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSI 14 fevral 1998-ci il	537
TÜRKİYƏ PREZİDENTİ SÜLEYMAN DƏMİRƏLİN BƏYANATI	537
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN BƏYANATI	539
YAPONİYANIN NÜFUZLU KÜTLƏVİ İNFORMASİYA VASİTƏLƏRİNİN JURNALİSTLƏRİNƏ MÜSAHİBƏ 18 fevral 1998-ci il	545
TÜRKİYƏNİN «KANAL-D» TELEVİZİYASINA MÜSAHİBƏ 21 fevral 1998-ci il	546
BAKININ BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB 23 fevral 1998-ci il	547
YAPONİYANIN «SANKEY SİMBUN» QƏZETİNİN MÜXBİRİ İLƏ MÜSAHİBƏ 27 fevral 1998-ci il	549
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN YAPONİYANIN «YOMIURI SİMBUN» QƏZETİNİN MÜXBİRİ İLƏ MÜSAHİBƏSİ 27 fevral 1998-ci il	553
TOKİODA MƏTBUAT KONFRANSI 27 fevral 1998-ci il	557
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN GİRİŞ NİTQİ	557
YAPONİYANIN «ASAXİ SİMBUN» QƏZETİNİN MÜXBİRİNƏ MÜSAHİBƏ 27 fevral 1998-ci il	563
YAPONİYANIN «NİKKEY SİMBUN» QƏZETİNİN MÜXBİRİ İLƏ MÜSAHİBƏ 27 fevral 1998-ci il	569
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEV «AZAD AVROPA» / «AZADLIQ» RADIOSTANSİYASI DİREKTORUNUN MÜAVİNİNİ QƏBUL ETMİŞDİR 3 mart 1998-ci il	573

«XXI ƏSR» JURNALINA EKSKLÜZİV MÜSAHİBƏ	576
VIRTUOZ: HEYDƏR ƏLİYEV NÜMUNƏVİ BİR ŞƏXSİYYƏT KİMİ 19 aprel 1998-ci il	578
TÜRKİYƏNİN «NƏRGİZ-TV» TELEKANALINA MÜSAHİBƏ 23 aprel 1998-ci il	585
BAKININ BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB 26 aprel 1998-ci il	590
MDB ÖLKƏLƏRİ DÖVLƏT BAŞÇILARININ MOSKVADA KEÇİRİLƏN NÖVBƏTİ ZİRVƏ GÖRÜŞÜNƏ YOLA DÜŞMƏZDƏN ƏVVƏL BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB 28 aprel 1998-ci il	592
«İNTERFAKS» AGENTLİYİNİN VİTSE-PREZİDENTİ İLƏ MÜSAHİBƏ 28 aprel 1998-ci il	594
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİNİN 75 İLLİK YUBİLEYİ MÜNASİBƏTİLƏ BAKIYA QISAMÜDDƏTLİ SƏFƏRƏ GƏLƏN TÜRKİYƏ PREZİDENTİNİ BİNƏ HAVA LİMANINDA QARŞILAYARKƏN JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB 10 may 1998-ci il	596
JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB 5 iyun 1998-ci il	599
BİNƏ HAVA LİMANINDA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB 9 iyun 1998-ci il	601
ASTANA HAVA LİMANINDA QARŞILANMA MƏRASİMİNDƏN SONRA JURNALİSTLƏRİN SUALLARINA CAVAB 9 iyun 1998-ci il	602
TÜRKDİLLİ DÖVLƏTLƏRİN V ZİRVƏ GÖRÜŞÜ İŞTİRAKÇILARININ BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSINDA JURNALİSTİN SUALINA CAVAB 10 iyun 1998-ci il	603
ORT-nin «TEMA» PROQRAMININ BAKIDA ÇƏKİLMİŞ VERİLİŞİNDƏ 15 iyun 1998-ci il	605

TARİXƏ ADDIMLAMİŞ İNSAN	608
AZƏRBAYCAN VƏ RUMİNİYA PREZİDENTLƏRİNİN BİRGƏ MƏTBUAT KONFRANSI 30 iyun 1998-ci il	610
AZƏRBAYCAN PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN BƏYANATI	610
RUMİNİYA PREZİDENTİ EMİL KONSTANTİNESKUNUN BƏYANATI	612
MOSKVA, SANKT-PETERBURQ, MDB VƏ BALTİYA ÖLKƏLƏRİNİN JURNALİSTLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏ GİRİŞ NİTQİ 10 iyul 1998-ci il	617

HEYDƏR ƏLİYEV və MƏTBUAT

Nəşriyyat redaktorları: Nərgiz Rüstəmli, Xəlil Talıbov
Bədii redaktor: İntizar Əliyeva
Rəssam: Azər Ələkbərov
Texniki redaktor: Hübət Musayev
Korrektorlar: Ofeliya Bayramlı, Suğra Osmanova

Yığılmağa verilmişdir: 17. 11. 2002. Çapa imzalanmışdır:
24. 04. 2003. Nəşrin ölçüsü: 70 x 90 1/16. Ofset kağızı №1.
Tayms qamituru. Ofset çapı. Fiziki çap vərəqi: 40,0. Sifariş: 18.
Sayı: 500 ədəd. Müqavilə qiyməti ilə.

NURLAR
NƏŞRİYYAT-POLİQRAFİYA-MƏRKƏZİ

Bakı—370122, H.Zərdabi pr.-78. Tel: 977021, 971362.
Faks: 971295. E-mail: nurlar @ azdata.net

aps/211
765